

**SEKİZİNCİ
BEŞ YILLIK
KALKINMA PLANI
(2001-2005)**

**2004 YILI
PROGRAMI**

İÇİNDEKİLER

2004 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	ix
--	----

BİRİNCİ BÖLÜM

2003 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMAÇ, HEDEF VE POLİTİKALARI

I. TEMEL AMAÇLAR	1
II. MAKROEKONOMİK HEDEFLER	2
III. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR.....	3

İKİNCİ BÖLÜM

MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE PROJEKSİYONLAR

I. DÜNYADA EKONOMİK GELİŞMELER.....	9
1. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER	9
2. AVRUPA BİRLİĞİ VE EURO ALANI EKONOMİLERİNDE GELİŞMELER	13
II. MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE PROJEKSİYONLAR.....	16
1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA VE SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI	16
2. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ	19
3. SERMAYE BİRİKİMİ	22
A. SERMAYE BİRİKİMİNİN KAYNAKLARI	22
B. YATIRIMLARIN SEKTÖREL DAĞILIMI	22
C. KAMU YATIRIMLARI UYGULAMASI	27
4. ÖDEMELER DENGESİ	30
A. DIŞ Dengeyi ETKİLEYEN FAKTÖRLER	30
B. CARİ İŞLEMLER DENGESİ	32
C. SERMAYE HAREKETLERİ	37
D. YABANCI SERMAYE	37
E. SERBEST BÖLGELER	39

- 2 -

5. KAMU FİNANSMANI	40
A. KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ	40
B. KONSOLİDE BÜTÇE	47
C. MAHALLİ İDARELER	55
D. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELER	57
E. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI	60
F. İŞSİZLİK SİGORTASI FONU	63
G. FONLAR	64
H. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ	66
a) KİT'lerin Genel Yatırım Finansman Dengesi	66
b) Özelleştirme	73
c) Tarımsal Destekleme	75
6. MALİ PİYASALARDA GELİŞMELER	79
A. PARA POLİTİKASI VE MERKEZ BANKASI	79
B. BANKACILIK SİSTEMİ	85
C. SERMAYE PİYASASI	92
D. SİGORTACILIK	93
7. FİYATLAR	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER

I. AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLERDE GELİŞMELER.....	98
II. MEVZUAT UYUMU VE KURUMSAL DÜZENLEMELER.....	102
III. MALİ İŞBİRLİĞİ	107
IV. AB'YE UYUM SÜRECİNDE YAPILACAK DÜZENLEMELER	108

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN BÖLGE ÜLKELERİ VE DİĞER ÜLKELERLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

I. GENEL DURUM	115
II. TÜRK CUMHURİYETLERİ İLE İLİŞKİLER	116
III. BÖLGESEL VE KÜRESEL İŞBİRLİKLERİ	123
1. İSLAM KONFERANSI TEŞKİLATI EKONOMİK VE TİCARİ İŞBİRLİĞİ DAİMİ KOMİTESİ (İSEDAK).....	123
2. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (EİT).....	125

3. KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ (KĒİ).....	127
4. GELİŞMEKTE OLAN SEKİZ ÜLKE (D-8)	128
IV. ULUSLAR ARASI TEKNİK İŞBİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN DIŞ YARDIMLARI	129

BEŞİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI

I. BÖLGESEL GELİŞME VE KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER	131
II. BÖLGE PLANLAMASI	134
III. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL PROGRAMLARI	135
IV. KIRSAL KALKINMA	136

ALTINCI BÖLÜM

SOSYAL VE EKONOMİK SEKTÖRLERLE İLGİLİ GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI

I. GİRİŞ	138
II. İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ	139
1. NÜFUS	139
2. EĞİTİM	141
3. SAĞLIK	147
4. İNSAN GÜCÜ	151
5. GENÇLİK, BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR	152
A. GENÇLİK	152
B. BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR	153
6. KADIN, AİLE VE ÇOCUK	155
A. KADIN	155
B. AİLE	156
C. ÇOCUK	157
7. SERBEST ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	159
III. KÜLTÜR	160
IV. SOSYAL REFAHIN ARTIRILMASI	161
1. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE	161
2. İSTİHDAM	162
3. ÇALIŞMA HAYATI	167
4. SOSYAL SİGORTA SİSTEMLERİ	170

5. SOSYAL HİZMETLER VE ⁻⁴⁻ YARDIMLAR	177
6. KOBİ'LER VE ESNAF-SANATKARLAR	181
7. YURTDIŞINDA YAŞAYAN TÜRK VATANDAŞLARI	184
8. TÜKETİCİNİN KORUNMASI	186
V. SINAİLEŞME	186
1. MADENCİLİK	186
2. İMALAT SANAYİİ.....	189
VI. BİLİM VE TEKNOLOJİ YETENEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ	200
VII. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ	202
VIII. TARIMSAL GELİŞME	207
1. GENEL TARIM POLİTİKALARI	207
2. BİTKİSEL ÜRETİM	212
3. HAYVANCILIK.....	214
4. SU ÜRÜNLERİ	216
5. ORMANCILIK.....	217
IX. ENERJİ.....	219
X. ULAŞTIRMA	226
1. GENEL ULAŞTIRMA POLİTİKALARI	226
2. DEMİRYOLU ULAŞTIRMASI	228
3. DENİZYOLU ULAŞTIRMASI	229
4. HAVAYOLU ULAŞTIRMASI	231
5. KARAYOLU ULAŞTIRMASI	232
6. BORU HATTI ULAŞTIRMASI	234
XI. TURİZM VE TANITMA	236
1. TURİZM	236
2. TANITMA.....	239
XII. KENTSEL VE KIRSAL ALT YAPI	240
1. YERLEŞME VE ŞEHİRLEŞME	240
2. KONUT	241
3. İÇMESUYU, KANALİZASYON, ARITMA SİSTEMLERİ VE KATI ATIK YÖNETİMİ ..	243
A. İÇMESUYU, KANALİZASYON VE ARITMA SİSTEMLERİ	243
B. KATI ATIK YÖNETİMİ	244
4. KENT İÇİ ULAŞIM	245
5. İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MİMARLIK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ	247
6. HARİTA, TAPU KADASTRO, COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ VE UZAKTAN ALGILAMA SİSTEMLERİ	249
7. KIRSAL ALT YAPI	250
XIII. ÇEVRE	252

YEDİNCİ BÖLÜM**KAMU HİZMETLERİNDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI**

I. KAMU YÖNETİMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ VE YENİDEN YAPILANDIRILMASI	254
II. ADALET HİZMETLERİNDE ETKİNLİK	257
III. GÜVENLİK HİZMETLERİNDE ETKİNLİK	258
IV. MAHALLİ İDARELER	260
V. KAMU YATIRIMLARININ PLANLANMASI VE UYGULANMASINDA ETKİNLİK	263
VI. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	265
VII. DOĞAL AFETLER	265
VIII. TRAFİK VE CAN GÜVENLİĞİ	266

SEKİZİNCİ BÖLÜM**EKONOMİDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI**

I. REKABET HUKUKU VE POLİTİKALARI	267
II. FİKRİ HAKLARIN KORUNMASI	269
III. VERİMLİLİK VE KALİTE KONTROL	271

TABLolar

TABLO: I.1-	Temel Ekonomik Büyüklükler.....	4
TABLO: II.1-	Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler.....	13
TABLO: II.2-	Bazı Avrupa Birliği Ülkelerine İlişkin Temel Ekonomik Göstergeler.....	15
TABLO: II.3-	Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları	17
TABLO: II.4-	Fert Başına GSMH	18
TABLO: II.5-	Cari Fiyatlarla Ekonominin Genel Dengesi	20
TABLO: II.6-	Sabit Fiyatlarla Ekonominin Genel Dengesi	20
TABLO: II.7-	Kaynaklar Harcamalar Dengesi	21
TABLO: II.8-	Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2002)	23
TABLO: II.9-	Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2003)	24
TABLO: II.10-	Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2004)	25
TABLO: II.11-	Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (Cari Fiyatlarla).....	26
TABLO: II.12-	Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (Yüzde Dağılımı).....	27
TABLO: II.13-	2003 Yılı Yatırım Programında Yeralan Projelerin Başlama Yıllarına Göre Dağılımı	29
TABLO: II.14-	2003 Yılı Yatırım Programında Yeralan Projelerin Bitiş Yıllarına Göre Dağılımı	30
TABLO: II.15-	Dış Ticaret Dengesini Etkileyen Faktörlerdeki Gelişmeler	31
TABLO: II.16-	İhracatın Sektörel Dağılımı	34
TABLO: II.17-	İthalatın Mal Gruplar İtibariyle Dağılımı	35
TABLO: II.18-	Ödemeler Dengesi	36
TABLO: II.19-	Yabancı Sermayenin Sektörel Dağılımı ve Fiili Girişler	38
TABLO: II.20-	Kamu Kesimi Toplam Gelir ve Harcamaları.....	41
TABLO: II.21-	Kamu Kesimi Borçlanma Gereği ve Finansmanı.....	42
TABLO: II.22-	2002 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	43
TABLO: II.23-	2003 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	44
TABLO: II.24-	2004 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	45
TABLO: II.25-	İç Borç Stokundaki Gelişmeler	49
TABLO: II.26-	Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri	53
TABLO: II.27-	Konsolide Bütçe Temel Göstergeleri	54
TABLO: II.28-	Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar	57
TABLO: II.29-	Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları	57
TABLO: II.30-	Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi	59
TABLO: II.31-	Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi	62
TABLO: II.32-	İşsizlik Sigortası Fonu Gelir Gider Dengesi	64
TABLO: II.33-	Fon Gelir ve Giderleri	65

TABLO: II.34- İşletmeciler KİT Finansman Dengesini	68
TABLO: II.35- İşletmeciler KİT Özet Finansal Göstergeler	69
TABLO: II.36- İşletmeciler KİT'lerin Personel Giderleri ve Üretim Değeri	70
TABLO: II.37- İşletmeciler KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler	71
TABLO: II.38- Özelleştirme Kapsamındaki İşletmeciler KİT Finansman Dengesini	72
TABLO: II.39- Özelleştirme Gelirleri	73
TABLO: II.40- Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları	76
TABLO: II.41- Tarımsal Ürünlerin Destekleme Fiyatlarında Gelişmeler	77
TABLO: II.42- Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler	78
TABLO: II.43- 5 Nisan 2003 Tarihli Niyet Mektubundaki Hedef Parasal Büyüklükler	80
TABLO: II.44- Faiz Oranları	82
TABLO: II.45- 2002 Yılı Merkez Bankası Net Döviz Pozisyonu	83
TABLO: II.46- Merkez Bankası Vaziyeti	84
TABLO: II.47- Başlıca Parasal Büyüklükler	85
TABLO: II.48- Ticaret Bankalarının Bilançolarına Ait Bazı Büyüklükler	86
TABLO: II.49- Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı	87
TABLO: II.50- Ticaret Bankaları Net Kar/Zarar	89
TABLO: II.51- Mali Varlıklar	91
TABLO: II.52- Menkul Kıymetler Borsalarında Çeşitli Göstergeler	92
TABLO: II.53- Türk Sigortacılık Sistemi	94
TABLO: II.54- Eylül Ayı İtibarıyla Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)	96
TABLO: II.55- Toptan Eşya ve Tüketici Fiyat Endekslerindeki Gelişmeler	97
TABLO: II.56- Fiyat Artışlarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Gelişmeler	98
TABLO: III.1- AB Mali Yardımları	107
TABLO: IV.1- Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları Öğrencileri	118
TABLO: IV.2- Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri İle Ticareti	121
TABLO: IV.3- Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Ticaretinin Diğer Ülke Grupları Ticaretiyle Karşılaştırılması	122
TABLO: IV.4- 2000-2002 Yıllarında Türkiye'nin Yardımları	130
TABLO: VI.1- Demografik Göstergelerde Gelişmeler	139
TABLO: VI.2- Eğitim Kademelerinde 2003 Yılında Yaratılan Ek Kapasite	142
TABLO: VI.3- Eğitim Kademelerinde Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları	142
TABLO: VI.4- Kuruluşlara Göre Hastane ve Yatak Sayısı	149
TABLO: VI.5- Bazı Sağlık Göstergelerindeki Gelişmeler	149
TABLO: VI.6- Yurtiçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler	163
TABLO: VI.7- Kentsel ve Kırsal İşgücü Piyasasında Gelişmeler	163
TABLO: VI.8- Sivil İstihdamın Sektörel Dağılımı	164

TABLO: VI.9- İstihdam Edilenlerin Mesleki ⁸ Mevkilerine Göre Durumu	
TABLO: VI.10- İşgücünün Eğitim Düzeyi (2002)	165
TABLO: VI.11- Kayıtlı İşgücünde İşten Çıkarmalar	166
TABLO: VI.12- İşgücü Maliyetlerindeki Gelişmeler	170
TABLO: VI.13- Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler	170
TABLO: VI.14- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus	173
TABLO: VI.15- Emekli Aylıklarındaki Gelişmeler	174
TABLO: VI.16- KOBİ Teşvik Belgelerinin Yıllara Göre Dağılımı	178
TABLO: VI.17- Türkiye Halk Bankası A.Ş. Kredilerinin Yıllar İtibarıyla Dağılımı	178
TABLO: VI.18- Yurt Dışındaki Vatandaşlarımızın ve İşçilerimizin Ülkelere Göre Dağılımı (2003)	183
TABLO: VI.19- Kullandırılan Tüketici Kredilerinin Mal ve Hizmet Gruplarına Göre Dağılımı	185
TABLO: VI.20- BİT Hizmet Kapasitelerindeki Gelişmeler	205
TABLO: VI.21- Enerji Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler	223
TABLO: VI.22- Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları	224
TABLO: VI.23- Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri	224
TABLO: VI.24- Elektrik Enerjisi Üretimine Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı	225
TABLO: VI.25- Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı	226
TABLO: VI.26- Ulaştırma Sektörü Yolcu Taşımalarında Gelişmeler	227
TABLO: VI.27- Ulaştırma Sektörü Yük Taşımalarında Gelişmeler	227
TABLO: VI.28- Turizm Sektöründeki Gelişmeler	239
TABLO: VI.29- Nüfus Grupları İtibarıyla Kent Nüfusun Kentleşme Oranı ve Hızı	240
TABLO: VI.30- İnşaat İzni ve Yapı Kullanma İzni Alan Konut Sayıları	242
TABLO: VI.31- İnşaat Sektörünün GSMH İçindeki Payı ve Büyüme Hızı	247
TABLO: VI.32- Toprak ve Su Kaynakları Faaliyetlerinde Gelişmeler	252
TABLO: VIII.1- Türkiye'de Sınai Haklar İle İlgili Başvurular	271

GRAFİKLER

GRAFİK: 1- GSMH ve Sektörel Büyüme Hızları (Sabit Üretici Fiyatları)	17
GRAFİK: 2- GSMH Büyümesine Katkıları	19
GRAFİK: 3- Cari İşlemler Dengesi	32
GRAFİK: 4- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği/GSMH	46
GRAFİK: 5- İç Borç Stokunun Yapısı	50
GRAFİK: 6- Euro ve Dolar Kurları Gelişimi	81
GRAFİK: 7- Faiz Oranlarında Gelişmeler	83

Bakanlar Kurulu Kararı**Karar Sayısı: 2003/6286**

Yüksek Planlama Kurulu'nun, 13.10.2003 tarihli ve 2003/47 sayılı Raporu ile Bakanlar Kurulu'na sunulan ekli "2004 Yılı Programı" ile "2004 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar"ın kabulü; 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 28 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 13.10.2003 tarihinde kararlaştırılmıştır.

2004 YILI PROGRAMININ UYGULANMASI, KOORDİNASYONU VE İZLENMESİNE DAİR KARAR**I. UYGULAMA****Genel İlkeler**

Madde 1- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2004 Yılı Programında yer alan ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla; makro politikaların, bölgesel gelişme politikaları dikkate alınarak sektör programlarının ve yatırımların koordineli bir şekilde yürütülmesi esastır.

2004 Yılı Programı ve eklerinde yer almış bulunan yatırımların, hukuki ve kurumsal düzenlemelerin, sektör programlarının, ekonomik, sosyal ve bölgesel gelişme politikalarının ve bunlarla ilgili tedbirlerin uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesi, görevli bakanlık ve kuruluşların her kademesince Programda belirtilen ilkelere uygun olarak hazırlanacak çalışma programına göre yürütülür.

Bu çalışmalarda, Avrupa Birliği (AB) fonlarından finanse edilmek üzere, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı ile Avrupa Birliğine uyum amacıyla hazırlanan diğer plan, program ve strateji dokümanlarında yer alan öncelikler dikkate alınarak hazırlanacak projelerin, 2004 Yılı Programı ile uyumlu hazırlanması ve Türkiye tarafından sağlanacak eş-finansman katkılarının Yatırım Programı bütünlüğüne uygunluğu temin edilir.

Madde 2- Programın uygulanmasında, yatırımların, bütçeler ile programlarda değişiklik ve aktarma yapılmayacak şekilde gerçekleştirilmesi ve sektörlerarası dengelerin bozulmaması temel ilkedir.

2004 Yılı Yatırım Programında yer almayan herhangi bir proje için harcama yapılamaz. Proje ödenekleri yatırım ile ilgili olmayan amaçlar için kullanılamaz. Proje ödenekleri arasında bu Kararda belirtilen esaslar dışında aktarma yapılamaz.

2004 Yılı Yatırım Programı hazırlıkları kapsamında sürdürülen yatırımların rasyonelleştirilmesi çalışmalarında esas alınan önceliklendirme ve ilkeler 2004 Yılı Yatırım Programı uygulamalarında da sürdürülecektir.

Madde 3- Yıllık Programda yer alan finansman ihtiyacının, konsolide bütçede ve finansman programlarında belirtilen miktarlarda ve zamanında kuruluşlara intikali için

gerekli tedbirler Maliye Bakanlığı, Hazine^{- 11 -} Müsteşarlığı ve kamu yatırım programına finansman sağlayan fon idarelerince alınır. İnşaat mevsiminin kısa olduğu yöreler için bu husus Maliye Bakanlığınca özellikle dikkate alınır.

Madde 4- Kuruluşların bütçelerinde transfer tertibinde yer alan ancak daha sonra yatırımlara ayrılan kaynağın, Yatırım Programında yer alan projelerle ilişkilendirilerek kullanılması esastır.

Madde 5- Aşınan, eskiyen veya hasar gören tesislerin korunması amacıyla üretim kapasitesi veya özellikleri değişmeden, bir yıl içinde tamamlanması söz konusu olan idame ve yenileme yatırımları için verilen ödenekler yeni sabit sermaye yatırımları ile rehabilitasyon ve modernizasyon yatırımlarında kullanılamaz.

Ödeneği Toplu Olarak Verilmiş Projeler ve Toplaştırılmış Projeler

Madde 6- 2004 Yılı Programında yer alan ödeneği toplu olarak verilmiş projeler ile toplulaştırılmış projelerde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Ödeneği toplu olarak verilmiş yıllık projelerden adları ve/veya karakteristikleri;

- Makina-Teçhizat,
- Büyük Onarım,
- İdame-Yenileme,
- Tamamlama

olan projelerin detay programları, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla tespit edilir. Detay programlara ait bilgiler; genel ve katma bütçeli kuruluşlar ile döner sermayeli kuruluşlar tarafından Sayıştay Başkanlığı, Maliye Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bağlı ortaklıkları tarafından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına Yatırım Programının Resmi Gazetede yayımlanmasını müteakip 30 gün içinde bildirilir.

Ana proje grubunun karakteristik, süre, maliyet ve ödeneği değiştirilmemek kaydıyla detay programlarında;

- Yer değişikliği dahil mevcuda ilave ve çıkarmalar,
- Ödenek aktarmaları,
- Süre, karakteristik ve maliyet revizyonları

kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla yapılır. Yapılan değişiklikler ilgileri itibarıyla yukarıda belirtilen kuruluşlara bildirilir.

Ana proje grubunun karakteristik, süre, maliyet ve ödeneğini değiştirecek mahiyette detay programı değişiklikleri bu Kararın ilgili maddelerindeki hükümler istikametinde sonuçlandırılır.

b) Yatırım Programında tadat edilmeyen toplulaştırılmış projelerin alt projeleri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının olumlu görüşü alınarak kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayı ile tespit edilir. Bu bilgiler; genel ve katma bütçeli kuruluşlar ile döner sermayeli kuruluşlar tarafından Sayıştay Başkanlığı,

Maliye Bakanlığı ve Devlet Planlama - 12 - Teşkilatı Müsteşarlığına, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bağlı ortaklıkları tarafından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına, Yatırım Programının Resmi Gazetede yayımlanmasını müteakip 30 gün içinde bildirilir.

Ana proje grubunun yer, süre, karakteristik, maliyet ve ödeneği değiştirilmemek kaydıyla alt projelerinde;

- Maliyet değişiklikleri,
- Süre ve karakteristik değişiklikleri,
- Ödenek aktarmaları

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla yapılır. Yapılan değişiklikler ilgili itibarıyla yukarıda belirtilen diğer kuruluşlara bildirilir.

Ana proje grubunun yer, süre, karakteristik, maliyet ve ödeneğini değiştirecek mahiyette alt proje değişiklikleri ile mevcuda ilave ve çıkarmalar bu Kararın ilgili maddelerindeki hükümler istikametinde sonuçlandırılır.

c) Yatırım Programında ödeneği toplu olarak verilen ve alt projeler itibarıyla tadat edilen projelerin alt projelerinde yapılacak her türlü değişiklik bu Kararın ilgili maddelerindeki hükümler istikametinde sonuçlandırılır. Bu işlemler sonucunda ana proje grubunda meydana gelebilecek revizyon ihtiyacı bu Kararın 8 inci maddesindeki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

Yıl İçinde Programa Proje Alınması ve Programdan Proje Çıkartılması

Madde 7- Yıl içinde Programa proje alınması veya Programdan proje çıkartılması hususunda aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) 2004 yılı içinde zorunlu haller dışında yeni proje teklifinde bulunulmayacaktır. Zorunlu hallerde 2004 Yılı Programına alınacak yeni projeler ile 2004 Yılı Programından çıkartılacak projelere ait taleplerden, maliyeti 60 trilyon TL.ye kadar olanlar Yüksek Planlama Kurulunca, maliyeti bunun üzerinde olanlar ise Bakanlar Kurulunca karara bağlanır.

-Kuruluşlar, rasyonelleştirme çalışmaları kapsamında Yatırım Programından çıkarılan projelerin tekrar Programa alınmasına yönelik taleplerde bulunmayacaklardır.

-Etüd-Proje karakteristiğinde yer alan projelerin yapım aşamasına gelindiğinde, yapıma alınmasında maliyeti 5 trilyon TL.ye kadar olan projelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, maliyeti 5 trilyon TL.den 60 trilyon TL.ye kadar olan projelerde Yüksek Planlama Kurulu, maliyeti 60 trilyon TL.den fazla olan projelerde Bakanlar Kurulu yetkilidir.

b) 2003 Yılı Programında yer alıp biteceği düşüncesiyle 2004 Yılı Programına dahil edilmemiş olan projelerden 5 trilyon TL. ye kadar harcama ile yılı içinde tamamlanacak olanların Programa alınmasına yönelik talepler Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca, bu miktarın üzerinde ödenek ihtiyacı gösteren projeler ile tamamlanması bir yıldan fazla sürecek projelerin Programa ithali Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

c) Mahalli idareler dışında kalan ^{- 13 -} kamu kurum ve kuruluşlarının yıl içinde ortaya çıkan ve geciktirilmeden yapılması zaruri olan güvenlik, tabii afet, uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükler, tesislerde önemli arızaların giderilmesi gibi işler ile büyük onarım mahiyetindeki işlerden yılı içerisinde bitirilecek olup ve maliyeti 3 trilyon TL.ye kadar olanlar için harcama yapılması hususu, konunun proje bazında Programa ithali yoluyla Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca karara bağlanır.

Bu maddede belirtilen usullerle Programa ithal edilen projelerin finansmanı, öncelikle kuruluşun programında yer alan diğer projelerin ödeneklerinden bu Kararda belirtilen esaslara göre yapılacak aktarmalarla sağlanır.

Proje Parametrelerinde Yıl İçinde Yapılacak Değişiklikler

Madde 8- 2004 Yılı Programında yer alan projelerin yer, süre, karakteristik, proje maliyeti ve ödenğinde, yıl içinde yapılacak değişikliklerde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Yer değişiklikleri;

-Aynı il sınırları içinde, maliyeti 4 trilyon TL.ye kadar olan projelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca,

-Maliyeti 4 trilyon TL.ye kadar olmakla beraber proje yerini il bazında değiştiren talepler ile maliyeti 4 trilyon TL.nin üzerinde ve 60 trilyon TL.ye kadar olan projelerde Yüksek Planlama Kurulunca,

-Maliyeti 60 trilyon TL.nin üzerinde olan projelerde Yüksek Planlama Kurulu görüşü alındıktan sonra Bakanlar Kurulunca,

karara bağlanır.

b) Karakteristik ve süre değişiklikleri;

-Maliyeti 80 trilyon TL.ye kadar olan projelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca,

-Maliyeti bunun üzerinde olan projelerde Yüksek Planlama Kurulunca,

karara bağlanır.

c) Maliyet değişiklikleri;

-Maliyeti 80 trilyon TL.ye kadar olan projelerde ve maliyeti 80 trilyon TL.den fazla olmakla beraber ödenek değişikliği sebebiyle maliyet değişikliği yapılması gereken projelerdeki maliyet değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca,

-Maliyeti 80 trilyon TL.den fazla olan veya maliyet revizyonunu müteakip 80 trilyon TL.nin üzerine çıkan projelerdeki maliyet değişiklikleri Yüksek Planlama Kurulunca,

karara bağlanır.

Ancak;

-Yer ve karakteristiğinde değişiklik yapılmaksızın maliyeti 5 trilyon TL.ye kadar olan projelerdeki yüzde 50'ye kadar maliyet değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla yapılır.

-Bu Kararın 6 ncı maddesinde belirtilen ödeneği toplu olarak verilmiş projelerin alt projelerinde yapılacak maliyet değişiklikleri sebebiyle ihtiyaç duyulan ana proje maliyet değişiklikleri bu Karardaki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

d) Ödenek değişiklikleri;

Yıl içinde bitecek projeler, teknolojik araştırma sektöründe yer alan projeler, iz ödenekli projeler ile sektörler arası aktarmalar hariç olmak üzere aktarma yapılan ve aktarma yapılacak olan projelerin başlangıç ödeneklerinin yüzde onuna kadar projeler arası aktarma işlemleri, aktarma tutarı 10 trilyon TL.yi geçmemek üzere, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla yapılır. Yıl içinde bitecek projeler, teknolojik araştırma sektöründe yer alan projeler ve sektörler arası aktarmalar ile yüzde on limitini aşan ve yüzde on limitini aşmamakla birlikte 10 trilyon TL tutarını aşan projeler arası ödenek aktarmalarında, 20 trilyon TL. ye kadar olan aktarmalar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca, bunun üzerindeki aktarmalar Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

-Proje ödeneğinde yıl içinde 20 trilyon TL. ye kadar ek ödenek tahsisi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca, bunun üzerindeki değişiklikler Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır. Ancak bütçe kaynaklarından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca proje bazında yapılacak ek ödenek tahsisleri toplamı 3 trilyon TL. yi geçemez. Bütçe kaynaklarından proje bazında toplam 3 trilyon TL. yi aşan ek ödenek tahsisleri Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

Bütçe dışı kaynaklardan (otoyol gelirleri hariç) projelere ek ödenek tahsisi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla yapılır.

-Ek ödenek tahsis edilen projelerden diğer projelere ödenek aktarması yapılamaz. Ödenek aktarması ile ödeneği düşürülen projeye ek ödenek talep edilemez.

-Yatırımları Hızlandırma Ödeneğinden yararlandırılacak projelerde, projenin yıl içinde tamamlanabilecek olması veya zorunlu ve acil nitelik taşıması gibi hususlar dikkate alınır.

-Yatırım Programında iz ödenekle yer alan projelere (toplulaştırılmış projelerin alt detayındaki projeler dahil) her türlü kaynaktan aktarma ve/veya ek ödenek tahsisleri Yüksek Planlama Kurulu kararı ile yapılır.

-AB fonlarından finanse edilen projelerin ulusal katkı payları karşılığı olarak tahsis edilen ödenekler başka projelere aktarılamaz.

e) Genel ve katma bütçeli¹⁵ kuruluşların yatırım ödenekleri ile ilgili olarak Bütçe Kanununun ilgili düzeyleri arasında bu maddenin (d) bendinde belirtilen limitler içerisinde kalınmak şartıyla, proje bütünlüğünü değiştirecek nitelikte ödenek aktarması yapılmasında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının olumlu görüşü alınır ve konu Maliye Bakanlığınca sonuçlandırılır.

Bu Kararın 6 ncı maddesi ve 8/d maddesi uyarınca genel ve katma bütçeli kuruluşlar tarafından bakan, üniversitelerde rektör onayıyla yapılacak ödenek değişiklikleri sebebiyle Bütçe Kanununun ilgili düzeyleri arasında da ödenek aktarmasını gerektiren işlemlerin sonuçlandırılması için Maliye Bakanlığınca başvurulur.

2004 Mali Yılı Bütçesine ek veya olağanüstü ödenek temin edilmesiyle ilgili kanun tasarılarının Maliye Bakanlığınca hazırlanmasından önce Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının olumlu görüşü alınır. Yatırımlarla ilgili değişiklik talepleri proje ödenekleri ile ilişkisi kurulmadan Maliye Bakanlığınca sonuçlandırılmaz.

f) Yatırımları Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca yürütülen genel ve katma bütçeli kuruluşların Programda yer alan projelerine ait süre, maliyet ve karakteristiklerinde yapılacak değişiklikler ile ödenek aktarması ve sari ihale talepleri, proje sahibi kuruluşun olumlu görüşü de eklenerek Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

g) Kuruluşlar, inşaat projelerinin proje maliyetlerini uygulama projelerini esas alarak belirleyeceklerdir. Sari ihale safhasında; bu proje maliyetlerinde yıllık fiyat artışlarının üzerinde bir artış olduğunda, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletilecek sari ihale taleplerine söz konusu artışın detaylı teknik gerekçeleri eklenecektir. Kuruluşlar, keşif özeti icmal tablosunu da sari ihale talepleriyle birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndereceklerdir. Sari ihale talepleri ve Programa yeni proje alınmasına yönelik tekliflerde, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri göz önünde tutulur. Sari ihalesi sonuçlanan işlerin müteakip yıl ödeneğinin programlanabilmesi amacıyla kuruluşlar (genel, katma bütçeli kuruluşlar, KİT'ler, döner sermayeli kuruluşlar) sari ihale sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirirler.

h) Kuruluşların dış finansman ile yürütecekleri projelerde, 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılmış olan yönetmelikler ile Yıllık Yatırım Programında Yer Alan Projelere Dış Finansman Sağlanmasına İlişkin Esas ve Usullere Dair Tebliğ hükümlerine uyulur. Dış proje kredisi kullanımlarında, kredilerin Yatırım Programı ve projelerle ilişkilendirilmesi esastır.

Dış proje kredisi kullanımı sebebiyle hasıl olan cari yıl kur farklarından doğan maliyet ve ödenek revizyonları, bu maddede belirtilen limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca karara bağlanır. Devam etmekte olan yatırımlara ait geçmiş yıl kur farkları, cari yılın program ödeneğine dahil edilmemekle birlikte toplam proje maliyeti ve geçmiş yıl harcamalarına dahil edilir. Dış proje kredisi kullanılmadığı halde ithalat sebebiyle hasıl olan kur farklarından doğan revizyonlarda ise bu madde hükümlerindeki limitlere uyulur.

i) Önceki yıl içerisinde kullanılmayan ve 2004 yılına devir eden dış proje kredisi ödeneklerinin Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulacak revizyon, bu

maddedeki limitlere bakılmaksızın Devlet⁻¹⁶⁻ Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

j) Fonlardan kısmen veya tamamen finanse edilecek kamu yatırım projelerinde, fonlardan yapılan tahsisatın revize edilmesi gereken durumlarda revizyon kararı alınmadan önce bu değişikliğin Yatırım Programı ile ilişkisi kurulur.

Bütçe dışı kaynaklardan ilave finansman sağlanması halinde, kamu kurum ve kuruluşları nezdinde herhangi bir işlem yapılmadan ve herhangi bir taahhütte bulunulmadan önce bu finansman kaynağının, Yatırım Programı ile proje bazında ilişkisinin kurulması hususunda Devlet Planlama Teşkilatına Müsteşarlığına müracaatta bulunulur.

k) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarının yatırım ve finansman programlarının revize edilmesi halinde, proje bazındaki revizyonlar bu maddedeki limitlere göre Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca veya Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

l) Bu maddenin (a), (b), (c) bentlerinde yer alan değişiklik taleplerinin neticelendirilmesinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, değişikliğin boyutunu da dikkate alarak gerekli gördüğü takdirde, yeni keşfe dayalı revize fizibilite raporu talep eder.

Tamamı Kullanılmayan Dış Krediler

Madde 9- Genel ve katma bütçeli kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile döner sermayeli kuruluşlar ve mahalli idarelere açılan dış kredilerin tamamının kullanılmaması durumunda bu kredilerin, ihtiyacı olan kuruluşlara tahsis Hazine Müsteşarlığınca sonuçlandırılmadan önce Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının uygun görüşü alınır.

Mahalli İdareler Yatırımları

Madde 10- Mahalli idarelerin (il özel idareleri ve belediyeler) dış kredili projelerinin belirlenmesinde, dış borç limitleri içinde kalınması esastır. Mahalli idarelerin dış finansman (kredi ve/veya hibe) kullanımı söz konusu olan projeler; makro politikalar, sektör programları, bölgesel planlar ve yatırım öncelikleri dikkate alınarak bu Karardaki esaslara göre Yatırım Programına alınır. Dış finansman kullanımı olan projelerden İller Bankası Yatırım Programında yer almak üzere teklif edilenlere öncelik verilir. Dış kredi kullanımından doğacak yükümlülükler ilgili mahalli idarelerce yerine getirilir.

Mahalli İdarelere Yapılacak Yardımlar Ödeneği

Madde 11- Bu Karara ekli listede yer alan Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki tarım, imalat sanayii, turizm ve diğer kamu hizmetleri (belediye hizmetleri-sosyal altyapı) kapsamına giren projelerin desteklenmesi amacıyla, il özel idareleri ve belediyelerin, müstakilen yapacakları yatırımların ve/veya mahalli teşebbüslerle yapacakları ortaklıkların, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütçesinde yer alan "Mahalli İdarelere Yapılacak Yardımlar" ödeneğinden yararlanabilmesi için ilgili Yönetmelikte belirtilen türdeki yatırımlar kapsamında yer alması gerekir. Ödeneğin tahsisi, harcanması ve denetimine dair esaslar söz konusu Yönetmelik hükümlerine tabidir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere ile ilgili ¹⁷ -değişiklikler Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

Yeni Teşkilat Kurulması

Madde 12- Kamu kuruluşları yeni bir teşkilatlanmaya giderken Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ve 2004 Yılı Programında yer alan ilkeler, politikalar, hukuki ve kurumsal düzenlemelere uyarlar, bu tür düzenlemelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının uygun görüşünü alırlar.

Kamu kuruluşları, işletmeye alacakları tesisler için ihtiyaç duydukları personeli, ilgili bakanlığın olumlu görüşü alınmak suretiyle yatırım süresi içinde istihdam edebilirler.

Mevzuat Taslaklarına İlişkin Görüşlerin Alınması

Madde 13- Bakanlıklar ekonomik, sosyal ve kültürel politikalar ve tedbirlerle ilgili mevzuat taslaklarını görüş alınmak üzere ilgili bakanlıklar ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler.

Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, Bakanlar Kurulu kararı gerektiren mevzuat düzenlemeleri için Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Programlarla ilişkisinin kurulması açısından Devlet Planlama Teşkilatını Müsteşarlığının görüşünü alırlar.

Taşıt Alımı

Madde 14- Genel ve katma bütçeli idareler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar, kefalet sandıkları, hizmetlerini genel veya katma bütçelerin transfer tertiplerinden aldıkları ödeneklerle yürüten kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların bağlı ortaklıkları, kuruluş şekli ne olursa olsun bütün fon idareleri ve fonları kullanan kuruluşlar, 2004 Yılı Yatırım Programında yer alanlar dışında binek veya station vagon tipi taşıt alımı yapmayacaklardır.

Finansal Kiralama

Madde 15- Tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilecek yatırımlara 2004 Yılı Yatırım Programında yer verilir. Finansal kiralamaya konu olan yatırımın toplam proje tutarı, kiralamanın başlayacağı 2004 Yılı Yatırım Programında yıl ödeneği olarak yer alır. Müteakip yıl yatırım programlarında proje ile ilgili herhangi bir ödenek tahsisi yapılmaz. Projenin 2004 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulan revizyonlar, bu Kararın ilgili hükümleri istikametinde sonuçlandırılır.

Yıllık Yatırım Programı Teklifleri

Madde 16- Kamu kuruluşları, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 2004 Yılı Programında belirtilen hedefleri, politikaları, öncelikleri, çevresel etkileri ve varsa sektör ana planlarını esas alarak proje düzeyinde beş yıllık yatırım programları hazırlarlar ve 15 Temmuz 2004 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler. Bu programların ilk yılı kuruluşların yıllık yatırım programı tekliflerini teşkil eder.

Kuruluşlar, tüm sektörlerde maliyeti 2⁻¹⁸ trilyon TL'nin üzerinde olan, yıl içinde Yatırım Programına alınmasını talep edecekleri yeni projeler için, hazırlayacakları fizibilite etüdü ile birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına müracaat ederler. Yatırım Programlarının hazırlanmasına ve teklif edilecek projelerin fizibilite raporlarına dair usul ve esaslar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenir. Fizibilite raporları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına incelemenin yapılacağı makul bir süre gözetilerek gönderilir. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilecek fizibilite etüdlerinin gönderildiği yıl itibarıyla güncel bilgileri içermesi gerekmektedir. Güncelliğini yitirmiş fizibilite etüdüleri revize edilmek üzere kuruluşlara geri gönderilir.

2003 yılında AB ile yürütülen mali işbirliği kapsamında karara bağlanmış olan projeler, proje sahibi kuruluşlar tarafından 2004 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmek üzere, yerli katkı karşılığı ödenek talepleri ile birlikte DPT Müsteşarlığına gönderilir.

AB fonlarından yararlanmak amacıyla bir sonraki mali işbirliği programlaması döneminde değerlendirilmek üzere Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı, Avrupa Birliğine uyum amacıyla hazırlanan diğer plan, program ve strateji dokümanlarında yer alan amaçlar ile Mali İşbirliği Komitesince (MİK) belirlenen ilke ve önceliklere uygun olarak kuruluşlarca geliştirilen proje fikirleri Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS) tarafından, yatırım programlaması takvimini aksatmayacak şekilde DPT Müsteşarlığına gönderilir.

MİK tarafından karara bağlanan ve Avrupa Komisyonu ile üzerinde uzlaşmaya varılan proje fikirleri, DPT Müsteşarlığı ve ABGS koordinasyonunda ilgili tarafların katılımı ve işbirliği ile geliştirilir.

MİK tarafından son değerlendirmesi yapılarak karara bağlanan ve AB tarafından onaylanan projeler, proje sahibi kuruluşlar tarafından Yatırım Programı ile ilişkilendirilmek üzere, yerli katkı karşılığı ödenek talepleri ile birlikte DPT Müsteşarlığına gönderilir.

Uluslararası Teknik İşbirliği Faaliyetlerinin Yürütülmesi ve Koordinasyonu

Madde 17- Uluslararası teknik işbirliği faaliyetlerinin yürütülmesinde ve koordinasyonunda aşağıda belirtilen hususlar esas alınır:

a) Uluslararası teknik işbirliği faaliyetleri çerçevesinde ülkemizin diğer ülkelere verdiği teknik yardımlar için Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütçesine konulan ödenek, 1/8/1990 tarihli ve 90/755 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve 19/12/1995 tarihli ve 22498 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 90/755 Sayılı Kararname Uyarınca Gelişmekte Olan Ülkelere Yapılacak Teknik Yardımlarla İlgili Faaliyetlerin Yürütülmesine İlişkin Esaslara dair Yönetmelik esaslarına uygun olarak harcanır.

b) Çok taraflı ve ikili teknik işbirliği programları/anlaşmaları çerçevesinde sağlanacak teknik yardımlardan yararlanarak proje uygulamak isteyen kamu kuruluşları, özel sektör kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları almak istedikleri yardımla ilgili proje önerilerini Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülen proje önerileri, Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla ilgili uluslararası kuruluşlara veya teknik yardım talep edilen ülkelerin büyük elçiliklerine gönderilir.

Teknik yardım sağlayan ilgili ülke ya⁻¹⁹⁻ da uluslararası kuruluş tarafından uygun görülen projelerin proje teklifleri, yardım sağlayacak ilgili taraf ile projeyi yürütecek kuruluş arasında işbirliği yapılarak hazırlanır ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülen nihai proje Dışişleri Bakanlığı ile yardım sağlayan ilgili taraf arasında proje anlaşması imzalanması müteakibinde uygulamaya konulur. Kamu kuruluşları tarafından yürütülen ve iç katkı gerektiren teknik işbirliği projeleri Yatırım Programında yer alır.

Detaylı proje dokümanı hazırlanmayan ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülmeyen hiçbir proje, çok taraflı ve ikili teknik işbirliği faaliyetleri çerçevesinde uygulamaya konulamaz.

II. KOORDİNASYON

İşbirliği ve Koordinasyon

Madde 18- Merkezi düzeydeki koordinasyon hizmetleri ile bölge ve il düzeyindeki koordinasyon hizmetlerinde 2004 Yılı Programında yer alan hedef, ilke ve politikalar esas alınır.

Kuruluşların aralarında işbirliği ve koordinasyonu gerçekleştiremedikleri veya program uygulamalarında etkinliği artırma açısından gerekli görülen hallerde koordinasyon Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sağlanır.

Temel Sektörlere Ait Ana Planlar

Madde 19- Ekonomik ve sosyal yapının tutarlı bir şekilde gelişmesini yönlendirmek için temel sektörlere dair ana planlar ile bunlara dayalı uygulama plan ve projelerinin ilgili kamu kuruluşlarının yapımı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonu ve işbirliği ile sağlanır.

Çeşitli Kuruluşlarca Birlikte Yürütülmesi Gereken Projeler ile Bölgesel Gelişme Projeleri

Madde 20- 2004 Yılı Programının gerçekleşmesi yönünden önemli olan ve/veya çeşitli kuruluşlarca birlikte yürütülmesi gereken projeler ile bölgesel gelişme plan ve projelerinin merkezi hükümet ve bölge kademesindeki koordinasyonu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca yürütülür.

Bu projeler için hazırlanacak uygulama programında ilgili kuruluşların görevleri, işbirliği esasları ve iş programları gösterilir.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, gerektiğinde, projenin yürütülmesinde ağırlığı bulunan merkez veya bölge kuruluşlarından birine koordinasyon görevi verebilir. Bu kuruluş verilen görevin yerine getirilmesinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına karşı sorumludur.

Yatırımların Valilikçe Koordinasyonu

Madde 21- Genel ve katma bütçeli kuruluşlar doğrudan bölge veya ildeki birimleri vasıtasıyla;

-2004 Yılı Yatırım Programına ekli -20- cetvellerde yer alan projeleri ve bu projeler için hazırlayacakları çalışma programlarını,

-Her bir proje için mahalline gönderilen ödenek miktarlarını

hizmetin ilgili bulunduğu valiliğe zamanında bildirirler.

Valiler; illeri dahilinde yer alan projelere dair ödeneklerin zamanında ve amacına uygun olarak kullanılması ve uygulamanın izlenmesi maksadıyla gerekli hallerde kuruluşlar arasında yardımlaşma ve koordinasyonu sağlarlar.

Valiler; yatırımların uygulama durumlarını, etkinliğin artırılmasına ve karşılaşılan güçlüklerin giderilmesine yönelik görüşleri ile birlikte, yıllık raporlar halinde ilgili bakanlığa ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirirler.

Bölge ve İl Koordinasyon Kurulları

Madde 22- Bölge ve il koordinasyon kurulları; 2004 Yılı Programında yer alan ilke, politika ve tedbirler çerçevesinde kamu kuruluşlarının il ölçeğinde yürütülen projelerinin Program ilkelerine uygun şekilde ve belirtilen süre içinde gerçekleştirilmesi, üretim tesislerinin tam kapasitede verimli bir şekilde işletilebilmesi için gerekli koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması ve Program uygulamasının il düzeyinde takibinde valilere yardımcı olurlar. Bu amaçla il koordinasyon kurulları Şubat, Nisan, Ağustos ve Kasım aylarında toplanır. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, il koordinasyon kurulları toplantılarına gerektiğinde katılarak koordinasyon sağlanmasına yardımcı olur.

III. İZLEME

Madde 23- Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarının, fon idarelerinin, Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ - Kur'un, büyük şehir belediyeleri ile nüfusu 50 bin ve daha fazla olan belediyelerin, nüfusu 50 binin altında kalmakla birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına tespit edilecek diğer belediyelerin, büyük şehir belediyeleri su ve kanalizasyon idareleri ile gaz ve otobüs işletmelerinin, il özel idareleri ve İller Bankasının, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün, Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü'nün, Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü'nün, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı ve döner sermayeli kuruluşların Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları 2003 yılı gerçekleşme, 2004 yılı birinci gerçekleşme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları 15 Mayıs 2004 tarihine kadar, 2004 yılı ikinci gerçekleşme tahmini, 2005 yılı program konsolide yatırım ve finansman tabloları ise 15 Temmuz 2004 tarihine kadar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Fon idarelerince doğrudan veya özelleştirme kapsamına alınan kamu kuruluşları aracılığı ile yapılacak yatırımlara dair teklifler, fonun yönetiminden sorumlu bakanlıklar veya fon idareleri tarafından en geç 15 Temmuz 2004 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları konsolide yatırım ve finansman tablolarını Özelleştirme İdaresi Başkanlığının uygun görüşünü de ekleyerek en

geç 15 Eylül 2004 tarihine kadar Maliye⁻²¹⁻ Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Bağlı Ortaklıkları İştirakleri

Madde 24- Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları; Yüksek Planlama Kurulunca alınan genel prensip kararı çerçevesinde, mevcut iştiraklerindeki sermaye değişiklikleri ve yeni iştirakleri hakkında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Hazine Müsteşarlığına bilgi verirler.

İzleme Raporları

Madde 25- Kuruluşların yatırım ve işletme faaliyetleri ile hukuki ve kurumsal düzenlemelere ait tedbirler ve bilgiler, belirli zamanlarda verilecek raporlarla takip edilir.

a) Yatırım Uygulama Raporu: Yatırımcı kamu kuruluşlarının (projeleri Programda yer alan belediye ve il özel idareleri dahil) yatırım projeleri kuruluş, sektör ve proje bazında yatırım uygulama raporları ile izlenir. Yatırım Uygulama Raporlarında her yatırım projesinin, uygulama yılı başından dönem sonuna kadar ve dönem içinde harcama ve gerçekleşme durumları ve bunların finansman ayrıntısı (genel bütçe, fon, döner sermaye ve/veya dış krediden -nakit ve makina teçhizat olarak- hangilerinin kullanıldığı) belirtilir. Ayrıca Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörülen fiziki hedeflere ilişkin olarak, dönemler itibarıyla bu hedeflerin gerçekleşme bilgileri bu raporlarda yer alır.

Ödeneği toplu olarak verilmiş ve/veya ödenekleri toplulaştırılmış projelerin alt detayları ile ilgili bilgilere, geliştirilmiş formlara uygun olarak Yatırım Uygulama Raporunda yer verilir.

Ödeneği toplu olarak verilmiş, ödenekleri toplulaştırılmış veya çeşitli illerdeki yatırımları kapsadığı için 2004 Yılı Yatırım Programında yeri "muhtelif" olarak belirtilen projelerin yatırım harcamaları il bazında izlemeye tabi tutulur. Bölgesel gelişme planlarının hazırlanması, uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesinde etkinliğin artırılması açısından ve yatırımcı kamu kuruluşları bu bilgilere yatırım uygulama raporlarında yer verme konusunda gerekli hassasiyeti gösterirler.

Yatırım Uygulama Raporları:

- 1 Ocak - 31 Mart
- 1 Nisan - 30 Haziran
- 1 Temmuz - 30 Eylül
- 1 Ekim - 31 Aralık

dönemlerini kapsayacak şekilde hazırlanarak dönem sonlarını takip eden en geç 15 gün, 1 Ekim-31 Aralık dönem raporları ise en geç 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

b) Dış Kredi İzleme Raporu: Yatırım projelerinde dış kredi kaynakları kullanan kuruluşlar ve mahalli idareler, kredi kullanım durumlarını, belirlenen formlara uygun

olarak hazırlayarak, (a) bendinde belirtilen - 22 - dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler. Genel ve katma bütçeli kuruluşlar ile mahalli idareler bu formları ayrıca Maliye Bakanlığına da gönderirler.

c) KİT Veri Toplama Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, Veri Toplama Projesi (VTP) çerçevesinde hazırlayacakları tabloları üç ayda bir ilgili bakanlığa, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına dönem sonunu takip eden bir ay içinde gönderirler.

d) İşletme Gerçekleşme Raporu: Kamu ve özel kesim işletmelerinin mal ve hizmet üretim gerçekleştirmeleri ile kapasite kullanımları aylık raporlarla izlenir. Kamu kuruluşlarının satış, dış ticaret, stok ve istihdam durumları da bu raporlarda belirtilir. Kuruluşlar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca hazırlanacak örneklere uygun olarak düzenleyecekleri raporları en geç ilgili olduğu ay sonunu takip eden 15 gün içinde söz konusu Müsteşarlığa gönderirler.

e) Destekleme Alımları ile İlgili Raporlar: Kooperatif birlikleri ile kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları destekleme alımlarıyla ilgili bilgileri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve T.C. Ziraat Bankası da destekleme kredisi kullanımlarıyla ilgili bilgileri formlara uygun olarak her ay Sanayi ve Ticaret Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

f) Fon ve Hesaplar ile İlgili Raporlar: Tüm kamu kuruluşları sorumlu oldukları fonlarla, kamu bankaları sorumlu oldukları hesaplarla ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da bünyesinde açılmış veya açılacak fon hesaplarıyla ilgili bilgileri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda, her ayı takip eden 15 gün içerisinde Maliye Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

g) Fiyat İzleme Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatları ve ana girdi maliyetleri ile gelir ve giderlerinde meydana gelen değişiklikleri, 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Hazine Müsteşarlığına bildirirler.

h) Teknik İşbirliği Uygulama Raporu: Uygulanmakta olan teknik işbirliği projelerinin altı aylık ve yıllık uygulama raporları Ocak ve Temmuz aylarında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

ı) Sektörel Bilgi Formları: Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, faaliyetlerine ve sektöre ilişkin bilgileri Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan formlara uygun olarak altışar aylık dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde ilişkili bulunduğu bakanlığa ve Devlet Planlama Teşkilatına bildirir.

i) Proje Tamamlama Raporu: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenecek format çerçevesinde, uygulaması tamamlanarak işletme safhasına geçmiş projeler için kuruluş tarafından hazırlanacak Proje Tamamlama Raporları, projenin tamamlanmasını takiben üç ay içerisinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

j) Bilgi ve İletişim Teknolojileri²³ Projeleri İzleme Raporu: 2004 Yılı Yatırım Programında yer alan e-Dönüşüm Türkiye Projesi ile ilgili bilgi ve iletişim teknolojileri projeleri üçer aylık raporlarla izlenir. Kuruluşlar, her bir bilgi ve iletişim teknolojisi projesi için 2004 Yılı Yatırım Programı Hazırlama Esaslarında yer alan Tablo 18'i; tüm harcama kalemleri itibarıyla üçer aylık dönemler ve yıl içi kümülatif harcamayı gösterecek şekilde hazırlayacak ve ayrıca projenin genel durumunu değerlendiren özet bir raporla birlikte, (a) bendinde belirtilen dönemleri takip eden 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletacaktır.

k) Bilimsel Araştırma Projeleri: Üniversitelere ait olan, 10/4/2002 tarihli ve 24722 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma Projeleri Hakkında Yönetmeliğin 11 inci maddesi gereği özel ödenek kaydedilen ödeneklerden karşılanacak olan rektörlük bilimsel araştırma projeleri kapsamında yürütülecek olan projeler, Ocak ve Haziran aylarında olmak üzere yılda iki kez Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Maliye Bakanlığına bildirilir.

Madde 26- Hazine Müsteşarlığı yatırım teşviki ve yabancı sermaye, Dış Ticaret Müsteşarlığı ise ihracat teşviki ve serbest bölgeler ile ilgili bilgileri, hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda her ayı takip eden onbeş gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletirler.

Madde 27- Mahalli idarelerin bütçe ve kesin hesap durumlarını belirleyen bilgiler İçişleri Bakanlığı ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı kanalıyla 15 Temmuz 2004 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Madde 28- Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, ilgili kuruluşların, Yıllık Program Kararnameleri çerçevesindeki program uygulamalarını da denetimi içine alır. Başbakanlığa gönderilen denetleme raporlarının bir nüshası Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına da gönderilir.

Dış Yardımlarla İlgili Faaliyetlerin Koordinasyonu ve İzlenmesi

Madde 29- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütün kamu kurum ve kuruluşlarının teknik işbirliği çerçevesinde diğer ülkelere sağladığı yardımlarla ilgili faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlar.

Bütün kamu kurum ve kuruluşlarının diğer ülkelere sağladığı yardımlarla ilgili faaliyetlerin izlenmesi Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı tarafından yürütülür. Bu amaçla bütün kamu kurum ve kuruluşları diğer ülkelere sağladığı yardımları, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı tarafından hazırlanan formata uygun olarak üçer aylık dönemler halinde Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığına bildirir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı, yapılacak Karma Ekonomik Komisyon (KEK) Toplantılarının ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) ile ilgili görüşmelerin takvimlerini üçer aylık dönemler halinde; KEK protokolleri ile STA'ların birer kopyalarını en geç imzalanmalarını takip eden bir ay içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

Hazine Müsteşarlığı, yapılan sermaye ihracı ile ilgili bilgileri ülke ve sektör itibarıyla aylık bazda ve her ayı takip eden 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

Kamu kurum ve kuruluşları, yabancı - 24 - ülke ve kuruluşlarla yaptıkları dış ekonomik ilişkilerle ilgili anlaşmaların birer kopyasını anlaşmanın imzalanmasını takip eden bir ay içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

Kesin Hesap Farklarının Kapatılmasından Doğan Ödenek İhtiyaçları

Madde 30- Genel ve katma bütçeli kuruluşların geçmiş yıllarda tamamlanmış ve 2004 Yılı Yatırım Programında yer almayan projeleriyle ilgili kesin hesap farklarından kaynaklanan geçmiş yıl yatırım giderleri borçlarının ödenebilmesi için ilgili kuruluşun talebi üzerine 2004 Yılı Yatırım Programına proje alınır. Bu projelerin ödenek ihtiyacı öncelikle projeler arası ödenek aktarması yoluyla karşılanır.

Diğer kuruluşlarda ise söz konusu borçlar yatırım ödenekleriyle ilgilendirilmeden işletme bütçelerinden ödenir ve bu harcamalar ilgili projenin maliyetine ilave edilir. Yapılan işlemlerin sonucundan Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi verilir.

Proje Revizyon Talepleri

Madde 31- Kuruluşların proje revizyon talepleri, 15 Aralık 2004 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Bu talepler yıl sonuna kadar sonuçlandırılır.

Yürürlük

Madde 32- Bu Karar 1/1/2004 tarihinde yürürlüğe girer.

**KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER LİSTESİ
BİRİNCİ DERECEDE ÖNCELİKLİ YÖRELER**

1. Adıyaman	26. Kars
2. Ağrı	27. Kastamonu
3. Aksaray	28. Kırıkkale
4. Amasya	29. Kırşehir
5. Ardahan	30. Kilis
6. Artvin	31. Malatya
7. Bartın	32. Mardin
8. Batman	33. Muş
9. Bayburt	34. Nevşehir
10. Bingöl	35. Niğde
11. Bitlis	36. Ordu
12. Çanakkale
(Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri)	37. Osmaniye
13. Çankırı	38. Rize
14. Çorum	39. Samsun
15. Diyarbakır	40. Siirt
16. Elazığ	41. Sinop
17. Erzincan	42. Sivas
18. Erzurum	43. Şanlıurfa
19. Giresun	44. Şırnak
20. Gümüşhane	45. Tokat
21. Hakkari	46. Trabzon
22. Iğdır	47. Tunceli
23. Kahramanmaraş	48. Van
24. Karabük	49. Yozgat
25. Karaman	50. Zonguldak

2004 Yılı Programı

**21 Ekim 2003 Gün ve 25266 Sayılı Resmi Gazete'de
Yayımlanan 13 Ekim 2003 Gün ve 2003/6286 Sayılı 2004 Yılı
Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair
Bakanlar Kurulu Kararı Ekidir**

BİRİNCİ BÖLÜM

2004 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMAÇ, HEDEF VE POLİTİKALARI

I. TEMEL AMAÇLAR

2004 Yılı Programının temel makro ekonomik amaçları, ekonomideki büyümeyi devam ettirmek, son iki yılda önemli ölçüde düşen enflasyonu daha da aşağı çekmek, mali ve parasal disipline devam ederek faiz dışı fazla hedefine ulaşılmasını sağlamak ve bu süreçte kamu borçlarının sürdürülebilirliğini korumak ve borç stokunu azaltmaktır.

Kamu kesimi harcamaları kontrol altında tutularak hedeflenen faiz dışı kamu fazlasının ve hedeflenen enflasyonla uyumlu gelirler politikasının takip edilmesi maliye politikasının önceliğidir.

Sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve reel faiz oranlarındaki gerilemenin devam etmesi için gerekli güven ve istikrar ortamı sağlanacaktır.

Vergi politikasının temel amacı, ⁻²⁻ ekonomik programı ve kamu kesimi dengelerini göz önünde bulundurarak reel sektörün gelişmesine ve bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına katkıda bulunmaktadır.

Para politikası, uygulanmakta olan program çerçevesinde kısa vadede enflasyonu hedef alınan seviyelere indirmek, orta vadede ise fiyat istikrarını sağlamak ve korumak amaçları doğrultusunda uygulanacaktır. Merkez Bankası bu amaçla finansal piyasalardaki istikrarı güçlendirmeye yönelik uygulamalarına devam edecektir.

Mali sistemdeki bozucu etkilerin ortadan kaldırılması ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir sağlıklı bir bankacılık sisteminin oluşturulması amacıyla başlatılan bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecine devam edilecektir.

Makro ekonomik istikrarı sürekli kılacak ve ekonominin etkin, esnek ve verimli bir yapıya kavuşmasını sağlayacak olan sosyal güvenlik, özelleştirme, kamu mali yönetimi ve şeffaflık konularında başlatılan yapısal reformlar hızla sonuçlandırılacaktır.

Kamu hizmetlerinin etkin, şeffaf ve katılımcı bir şekilde sunulması için gerekli kurumsal ortamın oluşturulmasına yönelik olarak kapsamlı bir kamu yönetimi reformu gerçekleştirilecektir.

Mahalli idareler; merkezi idarenin belirleyeceği ilke ve standartlara, ulusal ve bölgesel planlara uygun olarak mahalli müşterek ihtiyaçların karşılanması konularında, hizmet alıcılara en yakın idari birim olarak, kendi kararlarını alan, kaynaklarını oluşturan, uygulayan ve vatandaşların denetimine açık çağdaş idari birimler olarak yeniden yapılandırılacaktır.

KİT sisteminde hesap verebilirlik standartları oluşturulması ve KİT yönetimlerinin özleştirilerek geliştirilmesi amacıyla yasal düzenleme yapılacaktır.

II. MAKROEKONOMİK HEDEFLER

2004 yılında GSMH'nın yüzde 5 oranında büyümesi hedeflenmektedir. Büyümenin özellikle özel sabit sermaye yatırımları ve özel tüketimden kaynaklanması beklenmektedir. Özel tüketim ve yatırımlarda öngörülen artışı destekleyecek unsurlar; programın kararlılıkla yürütülmesi ve mali disipline bağlı kalınmasının mali piyasalarda sağladığı istikrar ortamının sürdürülmesi ve böylece reel faizlerde ve enflasyonist beklentilerde 2003 yılında kaydedilen düşmenin devam etmesi olacaktır.

Bu çerçevede, 2004 yılında özel tüketim harcamalarının yüzde 4,3, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 14 oranında artması beklenmektedir. 2004 yılında kamu tüketiminin yüzde 2,8, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 6,7 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Bu tahminler doğrultusunda, 2004 yılında toplam tüketim artış hızının yüzde 4,1'e ulaşması, toplam sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 12 oranında artması beklenmektedir.

2004 yılında 12 aylık TEFİ ve TÜFE artış hızının yüzde 12; ortalama TEFİ ve TÜFE artış hızlarının sırasıyla yüzde 10 ve yüzde 13,7 olması hedeflenmektedir. GSMH deflatörü ise yüzde 11,9 olarak tahmin edilmektedir.

2004 yılında ihracatın (FOB), bir önceki yıla göre yüzde 12,3 oranında artışla 51,5 milyar dolara; yurt içi talep ve GSMH'da öngörülen büyümeye paralel olarak ithalatın (CIF) ise yüzde 11,5 oranında artışla 75 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Dünya ticaret hacminin canlanmasının ve ⁻³⁻ ihracat pazarlarımızda öngörülen yüksek oranlı büyümenin, ihracat performansını olumlu yönde etkileyeceği tahmin edilmektedir. Böylece, dış ticaret açığının ödemeler dengesinde yer aldığı şekliyle, 2004 yılında 14,8 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir. Hizmetler dengesinde öngörülen iyileşmeye rağmen dış ticaret açığındaki artış nedeniyle cari işlemler hesabının 2004 yılında 7,6 milyar dolar açık vereceği tahmin edilmektedir.

2004 yılında maliye politikasının temel hedefi, harcama kısıcı ve gelir artırıcı tedbirleri almak suretiyle programda öngörülen faiz dışı fazla hedefine ulaşmak ve böylece kamu borç stokunun sürdürülebilirliğini devam ettirmektir.

2004 yılında, 114,5 katrilyon TL olarak hedeflenen konsolide bütçe gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,8 puan azalarak yüzde 27,3, vergi gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,7 puan azalarak yüzde 23,6 olması hedeflenmiştir. Konsolide bütçe gelirlerindeki azalışta, 2003 yılında bir defaya mahsus olarak alınan gelir artırıcı tedbirlerin 2004 yılında olmayışı ve gelir ve kurumlar vergisinde enflasyon muhasebesi sistemine geçilmesi etkili olacaktır.

2004 yılında konsolide bütçe faiz dışı harcamalarının GSMH'ya oranının, 2003 yılına göre 0,3 puan azalarak yüzde 22,6 düzeyinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Konsolide bütçe faiz ödemelerinin GSMH'ya oranının ise bir önceki yıla göre 0,8 puan azalarak yüzde 15,8 olması hedeflenmiştir. Konsolide bütçe harcamaları toplamının GSMH'ya oranının ise 2004 yılında yüzde 38,3 olması programlanmıştır.

Bu gelir ve harcama hedefleri çerçevesinde konsolide bütçe açığının GSMH'ya oranının 2004 yılında bir önceki yıla göre 0,3 puan azalarak yüzde 11,1'e gerilemesi öngörülmektedir. Konsolide bütçe faiz dışı fazlasının GSMH'ya oranının ise yüzde 4,7 olması hedeflenmektedir.

2004 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının 2003 yılına göre 0,6 puan azalarak yüzde 8,1 olması programlanmıştır. Kamu kesimi borçlanma gereğinde hedeflenen bu azalma faiz ödemelerindeki düşme ve özelleştirme gelirinde hedeflenen artıştan kaynaklanmaktadır.

III. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR

Enflasyon, faiz, büyüme gibi temel makro ekonomik göstergelerdeki iyileşme sürecini devam ettirmeye yönelik olarak; maliye, para ve gelirler politikaları birbirleriyle tutarlı bir şekilde uygulanacaktır. Bu kapsamda 2004 yılında uygulanacak başlıca politikalar aşağıda belirtilmektedir.

Kamu gelirlerini artırmak ve harcamalarda azami tasarrufu sağlamak suretiyle yüksek oranda faiz dışı fazla oluşturmaya yönelik maliye politikası sürdürülecektir.

Vergi politikasının temel hedefleri; daha adil, iyi işleyen, etkin bir vergi sistemi oluşturulması ve kamu finansmanı için ihtiyaç duyulan kaynakların sağlanmasıdır.

Vergi idaresinin uygulama, izleme, denetleme fonksiyonlarının geliştirilmesini sağlamak amacıyla gelir idaresi yeniden yapılandırılacaktır.

TABLO: I.1- Temel Ekonomik - 4 - Büyüklükler

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003(1)	2004(2)
BÜYÜME (Yüzde Değişme)											
Tarım	-0,7	2,0	4,4	-2,3	8,4	-5,0	3,9	-6,5	7,1	-2,9	5,0
Sanayi	-5,7	12,1	7,1	10,4	2,0	-5,0	6,0	-7,5	9,4	6,5	4,9
Hizmetler	-6,6	6,3	7,6	8,6	2,4	-4,5	8,9	-7,7	7,2	6,0	5,0
GSYİH	-5,5	7,2	7,0	7,5	3,1	-4,7	7,4	-7,5	7,8	5,0	5,0
GSMH	-6,1	8,0	7,1	8,3	3,9	-6,1	6,3	-9,5	7,8	5,0	5,0
GSMH (Trilyon TL)	3 888	7 855	14 978	29 393	53 518	78 283	125 596	176 484	273 463	357 045	419 692
GSMH (Milyon Dolar)	130 888	171 861	184 602	194 106	205 808	187 388	201 285	144 011	181 668	238 051	261 700
FİYATLAR (Yüzde Değişme)											
GSMH Deflatörü	107,3	87,2	78,0	81,2	75,3	55,8	50,9	55,3	43,8	24,4	11,9
TEFE Yıllık Ortalama	120,7	86,0	75,9	81,8	71,8	53,1	51,4	61,6	50,1	26,2	10,0
TEFE Yıl Sonu	149,6	65,6	84,9	91,0	54,3	62,9	32,7	88,6	30,8	16,5	12,0
TÜFE Yıllık Ortalama	106,3	89,1	80,4	85,7	84,6	64,9	54,9	54,4	45,0	25,6	13,7
TÜFE Yıl Sonu	125,5	76,0	79,8	99,1	69,7	68,8	39,0	68,5	29,7	20,0	12,0
DIŞ TİCARET (Milyon Dolar)											
İhracat (FOB)	18 106	21 636	23 225	26 261	26 973	26 587	27 775	31 334	35 753	45 884	51 530
İthalat (CIF)	23 270	35 709	43 627	48 559	45 922	40 687	56 403	41 399	51 203	67 241	75 000
Dış Ticaret Açığı (3)	-4 216	-13 212	-10 582	-15 358	-14 220	-10 443	-22 410	-4 543	-8 312	-13 348	-14 772
Cari İşlemler Dengesi (3)	2 631	-2 339	-2 437	-2 638	1 984	-1 360	-9 819	3 390	-1 481	-7 701	-7 626
Cari İşlemler Dengesi/GSMH (Yüzde)	2,0	-1,4	-1,3	-1,4	1,0	-0,7	-4,9	2,4	-0,8	-3,2	-2,9
KAMU FİNANSMANI (Yüzde)(4)											
Konsolide Bütçe Gelirleri / GSMH	19,2	17,7	18,0	19,6	21,9	24,0	26,5	29,1	27,6	28,1	27,3
Konsolide Bütçe Vergi Gelirleri / GSMH	15,1	13,8	15,0	16,1	17,2	18,9	21,1	22,5	21,8	24,3	23,6
Konsolide Bütçe Giderleri / GSMH	23,1	21,8	26,3	27,2	29,2	35,9	37,4	46,0	42,9	39,5	38,3
Konsolide Bütçe Faiz Ödemeleri / GSMH	7,7	7,3	10,0	7,7	11,5	13,7	16,3	23,3	19,0	16,6	15,8
Konsolide Bütçe Faiz Dışı Harcamalar / GSMH	15,4	14,4	16,3	19,4	17,6	22,2	21,1	22,7	23,9	22,9	22,6
Konsolide Bütçe Açığı / GSMH	-3,9	-4,0	-8,3	-7,6	-7,3	-11,9	-10,9	-16,9	-15,2	-11,4	-11,1
Konsolide Bütçe Faiz Dışı Denge / GSMH	3,8	3,3	1,7	0,1	4,3	1,8	5,3	6,4	3,7	5,1	4,7
Konsolide Bütçe Faiz Dışı Denge / GSMH (5)	3,5	3,2	1,5	-0,2	3,5	1,2	4,3	4,4	2,6	5,0	5,0
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği/GSMH	-7,9	-5,0	-8,6	-7,7	-9,4	-15,5	-11,8	-16,4	-12,8	-8,7	-8,1
Faiz Dışı Kamu Kesimi Borç. Gereği / GSMH	2,9	4,5	2,9	1,2	3,3	-0,2	5,7	8,1	7,0	8,5	8,2
Faiz Dışı Kamu Kesimi Borç. Gereği / GSMH (5)						-1,8	3,0	5,8	4,3	6,7	6,6

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Ödemeler Dengesinde yer aldığı şekliyle (1996 yılından itibaren baval ticareti dahil).

(4)(-)Açığı, (+) Fazlayı göstermektedir.

(5) IMF Tanımı

Verginin tabana yayılması ve kayıtdışı^{- 5 -} ekonominin kayıt altına alınmasına yönelik olarak başlatılan çalışmalara devam edilecektir. Bu amaçla, vergi denetiminin etkinleştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacak, vergi kimlik numarası yaygınlaştırılacaktır. Vergi denetiminde ve tahsilatında teknolojik olanaklardan mümkün olduğu kadar yararlanılacak ve mükelleflerin iş ve işlemlerini kolaylaştıracak uygulamalara devam edilecektir. Bu kapsamda, Vergi Dairesi Tam Otomasyon Projesi (VEDOP) yaygınlaştırılacaktır.

Vergi politikaları belirlenirken reel sektörün teşvikine ve bölgeler arası kalkınmışlık farklarının giderilmesine yönelik düzenlemeler yapılacak; bu amaçla, enflasyon muhasebesi sistemine geçilecek ve geri kalmış bölgelerde yeni yatırımlar ve istihdam teşvik edilecektir.

Kamu mali yönetiminde etkinliği, şeffaflığı artırmak, hesap verebilirliği ve verilerin daha güvenilir ve analize uygun tutulmasını sağlamak amacıyla yapısal düzenlemeler yapılacaktır. Bu kapsamda; analitik bütçe sınıflandırması uygulamasına 1 Ocak 2004 tarihinden itibaren genel bütçeye dahil idareler ile katma bütçeli idarelerde geçilecek, tahakkuk esaslı muhasebe sistemine ilişkin çalışmalar sonuçlandırılacak, performans esaslı bütçeleme çalışmalarına stratejik planlama anlayışı doğrultusunda devam edilecektir.

Fon bütçelerinin TBMM tarafından onaylanmasına, hesaplarının dış denetime tabi olmasına ve hesaplarının konsolide bazda konsolide bütçe hesaplarıyla birlikte aylık raporlanmasına olanak verecek gerekli hukuki ve idari düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

Döner sermayeli işletmelerin gelir, gider ve işleyişine ilişkin temel esaslar çerçeve bir kanunla düzenlenecektir.

KİT'lerin rekabet gücünün geliştirilmesi amacıyla mal ve hizmet fiyatları gerçekçi olarak tespit edilecek, cari giderlerde azami oranda tasarruf sağlanacak ve zarar eden birimler tasfiye edilecektir.

KİT'lerde atıl istihdamın azaltılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.

KİT faaliyetleri etkin bir performans denetim sistemiyle üçer aylık dönemlerde izlenecektir.

KİT'lerin piyasa şartlarına uyum sağlamaları için hukuki, ekonomik ve teknik alt yapı çalışmalarına devam edilecektir. Özelleştirme amaçlarına ulaşmak için rekabetçi sektörlerde faaliyet gösteren KİT'lerin başta halka arz yöntemiyle olmak üzere kısa sürede özel sektöre devredilmesi sağlanacaktır. Rekabeti sağlamanın zor olduğu iletişim ve enerji gibi sektörler ile tütün ve şeker gibi ürün piyasalarında, tüketici hak ve çıkarlarını korumak ve rekabeti tesis etmek başta olmak üzere gerekli yapısal ve kurumsal düzenlemelere devam edilecektir.

Enerji sektöründe rekabeti engelleyici hükümler içeren projeler, bunların maliyetleri ve Hazinesin bunlara ilişkin muhtemel yükümlülükleri yeniden gözden geçirilecektir.

Tarımsal ürün kotaları bazı ürünler için daraltılarak alım miktarları ile stoklar azaltılacak ve alternatif ürün projesi geliştirilecektir.

Doğrudan gelir desteği sistemi ve ⁻⁶⁻ bazı ürünlerde prim sistemi uygulamasına devam edilecektir.

Ürün borsaları geliştirilecek ve Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri yeniden yapılandırılarak serbest piyasa şartlarında faaliyet göstermeleri sağlanacaktır.

Tarımla ilgili KİT'lerin özelleştirilmesi tarım politikaları ile birlikte bir bütün olarak değerlendirilecek ve gerekli tedbirlerin alınmasından sonra özelleştirilecektir.

Merkezi idarenin görev ve yetkileri tek tek belirlenecek, bunun dışında kalan tüm görev ve yetkiler, genellik ilkesi çerçevesinde, mahalli idarelere bırakılacaktır.

Belediyelerin öz gelirlerini artırıcı düzenlemeler yapılacaktır. Bazı mahalli nitelikli vergilerin oranlarını, belirli limitler içinde belirleme yetkisi belediyelere verilecektir.

Sosyal güvenlik kuruluşlarında aktüeryal yapıyı bozan prim karşılığı olmayan ödemeler kaldırılarak kuruluşların daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.

Bütünleştirilmiş bir sosyal güvenlik ağı içinde yönetimi ve işletilmesi farklı esaslara bağlı olan kısa vadeli sigorta programları ile uzun vadeli sigorta programları birbirinden ayrılacaktır.

e-Devlet çalışmaları kapsamında sosyal güvenlik bilgi sistemi; vatandaşlık numarası, vergi numarası gibi diğer bilgi sistemleriyle uyumlu çalışacak şekilde tasarlanacak, böylece sistem içindeki kaçakların ve mükerrerliklerin önüne geçilecektir.

Sosyal güvenlik kuruluşlarının finansman dengelerinin bozulmasının temel nedenleri arasında yer alan ve bu kuruluşların asli fonksiyonlarını yerine getirmesini engelleyen sağlık hizmetleri, sigorta kuruluşlarının bünyesinden alınarak genel sağlık sigortası kapsamında birleştirilecektir.

Sosyal güvenlik kuruluşlarının sigortacılık dışındaki faaliyetlerinin tasfiye edilmesi sağlanacaktır.

2004 yılında, ekonomik dengelerin tesis edilerek sürdürülebilir bir büyüme ortamının temin edilmesine katkıda bulunmak üzere, kamu kesimi ve özel kesim kaynaklarının verimli, akılcı ve birbirlerini tamamlayan yatırım alanlarına yönlendirilmesi esas olacaktır. Bu politikaya paralel olarak kamu kesimi yatırımları ağırlıkla ekonomik ve sosyal alt yapı alanlarında yoğunlaştırılmaya devam edilecektir.

Kamu yatırımlarında temel amaç, mevcut sınırlı kaynaklar da dikkate alınarak toplumun ihtiyaç duyduğu acil ve öncelikli hizmetlerin sağlanması olacaktır.

Özel kesimin ise kamu kesiminin çekildiği tüm alanları kapsayacak şekilde yatırımlarını artırarak sürdürmesi özendirilecektir. Özel kesimin, ülke genelinde yüksek katma değer yaratabilecek üretim gücüne erişilmesine, ekonominin rekabet gücünün geliştirilmesine, istihdamın, verimliliğin ve ihracatın artırılmasına ve teknoloji üretimi ve/veya transferine yönelik yatırımlara ağırlık vermesi büyük önem taşımaktadır.

Bu kapsamda, 2004 yılında kamu kaynak tahsislerinde eğitim, sağlık, teknoloji alt yapısı, sulama, kentsel alt yapı yatırımlarına ve ulaştırma alt sektörleri arasında dengeli ve sağlıklı yatırımlara, bölgesel gelişme stratejileri dikkate alınarak öncelik verilecektir.

2004 yılında, kalkınmada öncelikli⁷ yörelerin kalkınmasına hız kazandırıcı ekonomik ve sosyal alt yapı yatırımları ile istihdam ağırlıklı projelere öncelik verilecektir.

2004 yılında ayrıca, devam eden projelerden 2004 yılı içinde tamamlanarak ekonomiye kazandırılacak, uygulamasında önemli fiziki gerçekleşme sağlanmış, Yatırım Programında yer alıp dış finansmanı sağlanarak onaylanmış ve önemli fiziki gerçekleşme sağlanmış, başlatılmış bulunan diğer projelerle bağlantılı veya eş zamanlı olarak yürütülmesi ve tamamlanması gereken projelere, afetlerin önlenmesi ve afet hasarlarının telafisine yönelik projelere ve e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı ile uyumlu bilgi ve iletişim teknolojisi projelerine öncelik verilecektir. Zorunlu hallerde gündeme gelebilecek yeni projelerin belirlenmesinde, kamu proje stokunun optimum düzeyde tutulması gereği de göz önünde bulundurularak azami ölçüde seçici davranılacak, ekonomiye kısa sürede kazandırılacak, sağlıklı yapılabirlik etütlerine dayanan, yapılabirliği yüksek ve ülkemiz açısından stratejik öneme sahip projelere yönelinmesi esas olacaktır.

Yatırım programlarının rasyonelleştirilmesi çalışmalarında esas alınan önceliklendirme ve ilkeler 2004 Yılı Yatırım Programı uygulamalarında da sürdürülecektir.

Alt yapı hizmetlerinin sağlanmasında, kamu yararı ve etkinlik ilkeleri esas alınarak, bir taraftan yeni finansman modelleri geliştirilirken diğer taraftan Yap-İşlet-Devret ve benzeri modellerin uygulaması etkin hale getirilecektir.

Toplumun büyük kesimini ilgilendiren önemli projelerde, halkın proje oluşumuna katılımını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesine önem verilecektir.

Merkez Bankası, 2004 yıl sonu için yüzde 12 enflasyon hedefi ile tutarlı olmak üzere kısa dönem faiz oranlarını daha etkin şekilde kullanmaya, doğrudan enflasyon hedeflemesine geçinceye kadar para tabanını para politikasının nominal çıpası olarak kullanmaya devam edecektir.

2004 yılında dalgalı kur rejimi uygulaması sürdürülecek ve Merkez Bankası döviz piyasasında yaşanan spekülasyon nitelikli aşırı dalgalanmalara müdahale etmeye devam edecektir.

Finansal hizmetlerde çeşitliliğin artırılmasına ve sektörün aracılık maliyetlerinin azaltılmasına yönelik olarak 2003 yılında başlatılan çalışmalara devam edilecektir.

Banka bilançolarının şeffaflaştırılarak mevcut hareketlerin daha iyi izlenebilmesi ve sektörde suiistimallerin önlenmesi için bilgi teknolojileri geliştirilecektir.

Tasarruf mevduatında var olan tam güvence, 4 Temmuz 2004 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 50 milyar TL ile sınırlandırılacaktır.

Özel finans kurumlarının mali sistem içindeki etkinliğinin ve denetimlerinin artırılması yönünde başlatılan çalışmalar sürdürülecektir.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devralınan bankaların sahiplerinden, mevzuattaki boşluklar nedeniyle sınırlı şekilde yapılan alacak tahsilatının artırılması amacıyla gerekli düzenlemelerin yapılmasına devam edilecektir.

TMSF'ye devredilen alacakların⁻⁸⁻ tahsilatının hızlandırılması ve Fon bünyesindeki gayrimenkul ve iştiraklerin süratle satılması için performans kriterleri geliştirilecektir.

Kamu bankalarının özelleştirilmesine yönelik olarak başlatılan strateji belirleme faaliyetleri devam etmekte olup, 2004 yılında bu faaliyetler doğrultusunda özelleştirme çalışmaları sürdürülecektir.

2004 yılında sermaye piyasalarında etkinliği ve şeffaflığı sağlamak amacıyla; borsaların kar amaçlı anonim şirketlere dönüştürülerek yeniden yapılandırılması, KOBİ menkul kıymetleri için ikinci el piyasalar oluşturulması, takasbank bünyesinde halen faaliyet gösteren borsa para piyasasının yapılandırılması, İstanbul Altın Borsası bünyesinde bir efektif piyasası oluşturulması, aracılık faaliyetlerinde uygulanan asgari komisyon oranlarının serbestleştirilmesi gibi politika ve tedbirlerin uygulanması hedeflenmektedir.

Dünya pazarlarında marka olmuş, ileri teknoloji ihtiva eden, bilgi yoğun ve katma değeri yüksek ürünlerde rekabetçi bir yapıya sahip Türk malı imajının yerleşmesini sağlayacak stratejik bir yaklaşımın benimsenmesi ihracat açısından belirleyici bir politika olma özelliğini korumaktadır. Bu kapsamda sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması stratejisi çerçevesinde gerekli çalışmalara devam edilecektir.

KOBİ'lerin uluslar arası alanda yoğun rekabet koşullarına uyum sağlamaları, uluslar arası pazarlama, tanıtım ve ticari bilgiye ilişkin eksikliklerinin giderilmesi amacıyla desteklenmelerine devam edilecektir.

Türk ürünlerinin özellikle ihraç pazarlarımızda markalaşması yönünde gerekli girişimlere devam edilecektir. Bu çerçevede, firmaların fuarlara iştirak etmeleri teşvik edilerek yurt dışında mağazacılık faaliyetlerinde bulunmaları yönünde gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Sınır ticaret merkezlerinin kuruluş hedefine yönelik olarak faaliyet göstermesi yönünde gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

2005 yılında kotaların kalkması sonucunda uluslar arası alanda oluşacak ticaret ortamına ülkemizin uyum sağlaması yönünde gerekli çalışmalara devam edilecektir. 2005 yılında yaşanması muhtemel riskler sektörel bazda değerlendirilerek, alınması gereken önlemler konusunda çalışmalar yapılacaktır.

Dahilde işleme rejiminin Avrupa Birliği normlarına uygun hale getirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.

Bavul ticaretinin düzen altına alınabilmesi ve istikrarlı bir artışın sağlanabilmesi amacıyla çalışmalara devam edilecektir.

İthalatta haksız rekabetin önlenmesine ilişkin mevzuatın daha etkin uygulanmasını teminen yürütülmekte olan çalışmalara devam edilecektir.

Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin en üst düzeyde geliştirilmesi amacıyla Karma Ekonomik Komisyon Toplantılarının düzenli olarak gerçekleştirilmesine devam edilecektir.

Türkiye'deki doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını artırmak amacıyla yatırımcı hedeflemesi çalışmaları ve yatırım ortamını tanıtmaya yönelik ikili, uluslar arası ve bölgesel bazda tanıtım çalışmalarına 2004 yılında da devam edilecektir.

Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK) ve kurula bağlı olarak çalışan teknik komite çalışmalarına 2004 yılında devam edilecek, komite kararlarının hayata geçirilebilmesi için gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

Serbest bölgeler konusunda geleceğe dönük temel politika, mevcut serbest bölgelerin alt ve üst yapıları ile hizmet kalitelerinin yükseltilmesi, yüksek teknoloji ürünlerin üretimi ve ar-ge alanındaki faaliyetlerin desteklenmesi olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE PROJEKSİYONLAR

I. DÜNYADA EKONOMİK GELİŞMELER

1. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

2002 yılında dünya ekonomisindeki büyüme 2001 yılına göre artmakla birlikte, uzun dönemli büyüme hızının altında kalmıştır. 2002 yılının ilk çeyreğinde gözlenen nispeten yüksek büyüme hızının yılın sonuna doğru yavaşladığı ve bu durumun 2003 yılının ilk yarısında da devam ettiği görülmektedir. 2001 yılında durgun bir seyir izleyen dünya ticaret hacmi, 2002 yılında bir miktar artış göstermiştir. Gelişmekte olan ülkelere giden doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında da 2002 yılında azalma vardır. Sanayileşmiş ülkelerde görülen canlanmadaki yavaşlama, Irak Savaşı öncesinde artan gerginliklerin yarattığı belirsizlik ortamı ve hisse senedi piyasalarında yaşanan yüksek oranlı düşüşlerin, dünyadaki bu olumsuz gelişmelere etkisi olmuştur. Bununla birlikte, son dönemde, özellikle ABD, Japonya ve, başta Asya'dakiler olmak üzere, bazı yükselen piyasa ekonomilerinde canlanmanın yeniden başladığına dair belirtiler vardır. Eldeki son veriler, dünya ekonomik görünümünde risklerin bir ölçüde dengelendiğini, büyüme ile uyumlu makroekonomik politika arayışlarının arttığını ve dünya ekonomisinde önümüzdeki dönemde bazı olumsuz ihtimallerin yanında olumlu beklentilerin güçlendiğini ortaya koymaktadır.

2002 yılının son çeyreğinde yükselmiş olan gelişmiş ülke mali piyasalarının, ekonomik canlanmadaki yavaşlık ve jeopolitik koşulların yol açtığı belirsizlik nedeniyle 2003 yılının başında düşüşe geçtiği görülmektedir. Hisse senedi piyasaları 2000 yılı başında ulaştığı maksimum değerlerinin yüzde 40 ila 60 altına inmiştir. Şirket yolsuzlukları, firmaların iyi yönetim ilkelerinden uzaklaşmış olması ve ABD'deki rekor sayıdaki iflaslar yatırımcı güvenini büyük ölçüde sarsmıştır. Gelişmiş mali piyasalarda 2003 yılı ortalarında uzun dönemli faiz oranları son 40 yılın en düşük değerlerine inmiştir. Döviz piyasalarında ise ABD doları 2002 yılı başına oranla nominal efektif olarak yaklaşık yüzde 12 değer kaybederken, euro, Kanada doları ve diğer bazı sanayileşmiş ülke paraları önemli ölçüde değer kazanmıştır. Halihazırda, gelişmiş mali piyasaların, istikrara kavuşmamakla birlikte, beklenenden daha çabuk bir toparlanma içine girebileceğini gösteren gelişmeler vardır.

Yükselen piyasalarda ise 2003 yılında sanayileşmiş ülkelerdeki faiz oranlarının düşmesi nedeniyle mali koşullar giderek iyileşmiştir. Özellikle Brezilya ve Türkiye'de

seçimlerden sonra olumlu gündeme ⁻¹⁰⁻ gelmiştir. Borçlanma maliyetleri yılın ikinci yarısında artış göstermekle birlikte, 2003 yılında yükselen piyasa ekonomilerine net özel sermaye girişlerinin artarak 1998 yılından bu yana en yüksek düzeyine ulaşacağı tahmin edilmektedir. Yükselen piyasa ekonomilerinin paralarının da değer kaybettiği ve bu nedenle doların değer kaybından genel olarak fazla etkilenmediği gözlenmektedir. Son yıllarda Asya grubu ülkelerinin hem cari işlemler hem de sermaye hesabında fazla vererek döviz rezervlerinde çok büyük artış meydana gelmiş olması dikkat çekicidir.

Temel ürün piyasaları; jeopolitik gelişmeler, mevsimlik dalgalanmalar ve arzdaki ani değişimlerden büyük oranda etkilenmeye devam etmektedir. Irak Savaşı nedeniyle dalgalanmalar gösteren petrol fiyatlarının 2003 yılında nispeten yüksek seyretmekle birlikte, arzın da artmasıyla, 2004 yılında düşmesi beklenmektedir. Buna karşılık, yakıt dışı temel ürün fiyatlarının ise dünyadaki canlanma ve arz şoklarının etkilerinin azalması sonucunda bir miktar yükseleceği tahmin edilmektedir.

Enflasyonist baskıların dünya genelinde çok azaldığı görülmektedir. 2002 yılından sonra 2003 yılında da gelişmiş ülkelerdeki yıllık enflasyon oranının yüzde 2'nin altında gerçekleşeceği tahmin edilmekte; 2004 yılında ise, son 30 yılın en düşük düzeyine inerek yüzde 1,3'e gerilemesi beklenmektedir. Aynı şekilde, gelişmekte olan ülkelerde de enflasyonun 2003 yılında yüzde 5,9'a düşerek tarihsel olarak en düşük değerini gerçekleştirmesi beklenmektedir. Enflasyondaki gerileme dünya ekonomisindeki cılız canlanma karşısında, deflasyon riskini gündeme getirmekle birlikte, son dönemde, Japonya'ya ilave olarak sadece bir kaç ülkede deflasyon yaşanmakta; küresel bir deflasyonist süreç ihtimali uzak görünmektedir. Ancak, 2004 yılında, aralarında Almanya'nın da bulunduğu bazı gelişmiş ülkelerde enflasyon oranının yüzde 1'in altında kalacağı tahmini göz önüne alındığında, beklenmeyen şok gelişmeler olması halinde, geçici de olsa, fiyat düşüşlerinin yaşanması güçlü bir olasılıktır.

Belli başlı ekonomik bölgeler itibarıyla bakıldığında, ABD ekonomisinin, son yıllarda ortaya çıkan dengesizliklere rağmen, Avrupa Birliği ve Japonya'ya oranla daha iyi durumda olması, küresel büyümede başı çekmeye aday konumunun devam etmesi anlamına gelmektedir. Ancak, ABD'nin bu rolün ne ölçüde üstesinden gelebileceği konusunda kuşku var.

ABD için temel sorun ve canlanmayı geciktiren başlıca etmen atıl kapasitenin varlığıdır. 1995-2000 döneminde yüksek teknoloji sektörlerinde yüzde 85'i aşan kapasite kullanım oranının, 2001 yılında yüzde 60'a düştüğü ve yeni yatırım olmamasına ve makine-teçhizatın önemli bir kısmının iflaslar nedeniyle üretim dışı kalmasına rağmen, 2003 yılı ortalarına kadar artmadığı görülmektedir. Sanayi genelinde ise yüzde 75'e gerileyen kapasite kullanım oranı 2003 yılı başlarında da düşüşe devam etmiştir. Atıl kapasitenin varlığı, yeni yatırımları önlemekte, işsizliği artırmakta ve talebin güçlenmesine olanak vermemektedir. Enflasyon daha da azalmış olup, çekirdek enflasyon yüzde 2'nin altına inmiştir. 2003 yılında Irak Savaşının olumsuz etkileri sorunları daha da ağırlaştırmıştır. Bu nedenle ABD'de şu anda ekonomiyi canlandırmaya yönelik politika önlemleri gündemdedir. Bu önlemlerin başarısı dünyanın diğer bölgelerinde de bir canlanma sürecinin başlaması kadar; ikiz açıklar olan bilinen ve 2003 yılında ABD gayri safi yurt içi hasılasının, sırasıyla, yüzde 5'ini ve yüzde 6'sını oluşturacağı tahmin edilen cari işlemler açığı ile bütçe açığının kontrol altına alınabilmesine bağlıdır.

ABD Merkez Bankasının 2003 yılı¹¹ içinde faiz hadlerini düşürmesi ev fiyatları üzerinde etkili olmuş ve özel tüketimin bir ölçüde canlanmasını sağlamıştır. Esasen, ABD'deki olumsuz ekonomik gidişin sorunları daha da ağırlaştırmamasının nedeni özel tüketimdeki artıştır. Ancak ev fiyatlarının aşırı yükselmiş olması, hisse senedi piyasalarında olduğu gibi, ev piyasasında da ileride önemli bir düşüş olması halinde yol açacağı sorunlar nedeniyle kaygıları artırmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerin tarihsel deneyimi, ev fiyatlarındaki çöküşün, hisse senedi fiyatlarındaki çöküşe göre daha seyrek olmakla birlikte, daha uzun sürdüğünü ve daha büyük gelir kaybına neden olduğunu ortaya koymaktadır.

ABD ekonomisinin en güçlü yanı emek verimliliğinin yüksek olmasıdır. Bu durum, her ne kadar ortaya çıkan atıl kapasiteye bağlı olarak artan işten çıkarmalar sonucu gerçekleşmiş olsa da, işgücü verimliliğindeki bu artışın özellikle bilişim teknolojisindeki gelişmelerin etkisiyle devam edeceği düşünülmektedir. Verimlilik artışının ekonominin geleceği ile ilgili bazı riskleri azaltacağı tahmin edilmektedir.

Uygulamaya konulan canlandırma önlemleri, hisse senedi fiyatlarında görülen iyileşmeler, faiz oranlarının düşürülmesi ve doların değer kaybı sonucunda ABD'nin 2003 yılının ikinci yarısında beklenen canlanma ile yüzde 2,6 büyüyeceği; 2004 yılında da büyümesinin yüzde 3,9'a ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Euro alanında ise özel talebin düşük kalması ve euronun değer kazanması nedeniyle gelişmeler ve bazı küçük iyileşmeler dışında, beklentiler olumsuzdur. Üç büyük ekonomide durgunluğun devam etmesi ve özellikle Almanya'da ardı ardına üç yıldır yüzde 1'in altında gerçekleşen büyüme euro alanını olumsuz etkilemiştir. Ayrıca, İstikrar ve Büyüme Paketi'nin öncelikleri, ABD'deki yavaşlamadan daha çok etkilenen büyük ekonomilerin maliye politikası alanındaki seçeneklerini daraltmaktadır. Uygulanan makroekonomik politikaların canlanmayı önemli ölçüde destekleyici olmadığı göz önüne alındığında, büyümenin özel tüketim ve stoklardaki tedrici artış ile dış talepteki iyileşmelere bağlı olarak oldukça düşük gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2002 yılında yüzde 0,9 büyüyen euro alanının 2003 yılında yüzde 0,5; 2004 yılında da yüzde 1,9 büyümesi beklenmektedir.

Japonya'da yıllardır süren durgunluğun ardından 2003 yılı ortalarından itibaren beklenenden hızlı bir büyüme gerçekleşmiş, menkul kıymet piyasalarında canlanma gözlenmiştir. Ne var ki, Japonya'da deflasyonist beklentilerin aşılabilmesi ve gerek şirketler, gerek kamu ve gerekse bankacılık kesimindeki zayıflıkların devam etmesi geleceğe ilişkin beklentileri olumsuz yönde etkilemektedir. Bankacılık sisteminin güçlendirilmesi, şirketlerin yeniden yapılandırılması, Japonya Merkez Bankasının deflasyonla mücadelede daha etkin ve atak politikalar izlemesi ve kamu finansman dengesinin iyileştirilmesi, Japonya'da orta vadede sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması için temel stratejik önceliklerdir. 2002 yılında yüzde 0,2 büyüyen Japonya'nın, 2003 ve 2004 yıllarında, sırasıyla yüzde 2,0 ve yüzde 1,4 büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Yükselen piyasa ekonomilerinin, değişen ölçülerde, sanayileşmiş ülkelerdeki gelişmelerden, uluslar arası piyasalarda borçlanabilme koşullarından, jeopolitik faktörlerden ve ülkelerin özgün koşullarından etkilendiği görülmektedir. Alt gruplar itibarıyla, en başarılı büyüme performansını, uzun dönemdir olduğu gibi, yine, SARS olayının etkilerini atlatan Asya grubu ülkelerinin gerçekleştirdiği görülmektedir. Küresel

talepteki yavaşlamanın Asya ülkeleri⁻¹²⁻ üzerindeki etkilerinin sınırlı kalmasının nedeni, bu ülkelerin güçlü ödemeler dengesi pozisyonu tutmalarının kendilerine, karşı-çevrimsel ekonomik politikalar (counter-cyclical policies) uygulama olanağı vermesidir. Asya grubu ülkelerinde büyümenin canlılığını koruması iç talep artışının yanında küresel canlanmanın hızına ve bilişim teknolojisi sektöründe gözlenen toparlanma belirtilerinin sürmesine bağlıdır. Bu bölgede Çin'in yanısıra Hindistan'ın da yüksek büyüme hızlarına erişmiş olması dikkat çekicidir. 2002 yılında yüzde 6,4 büyüyen gelişmekte olan Asya grubu ülkelerinin 2003 ve 2004 yıllarında, sırasıyla yüzde 6,4 ve yüzde 6,5 büyüyeceği tahmin edilmektedir.

2002 yılında yüzde 0,1 oranında küçülen Latin Amerika ülkelerinde ekonomik durumun oldukça istikrar kazandığı ve bölgeye duyulan güvenin önemli oranda arttığı görülmektedir. 2002 yılında tarihinin en ağır bunalımlarından birini yaşayan Arjantin'de ekonomik aktivitede artış vardır. Bununla birlikte, koşulların kırılganlığı hala sürmekte, bazı ülkelerin yaşadığı borç sorunları ve siyasi belirsizlikler, bölgenin genelde olumsuz dönebilecek mali piyasa koşullarına olan duyarlılığını artırmaktadır. Meksika ve Şili'nin para ve maliye politikası ile bankacılık alanında gerçekleştirdiği kurumsal güçlendirmelerin, Arjantin krizine karşı dirençli durabilmelerinde etkisi olmuştur. Latin Amerika ülkelerinin ekonomik şoklara karşı dayanıklılığının artması için bu ülkelerde makroekonomik ve yapısal reformların sürdürülmesine gerek bulunmaktadır. Latin Amerika ülkelerinin 2003 yılında yüzde 1,1; 2004 yılında da yüzde 3,6 büyümesi beklenmektedir.

Ortadoğu ülkelerinde güvenlik sorunu başlıca belirsizlik kaynağı olmaya devam etmektedir. Bölgeyi; 2003 yılında artan petrol üretiminin olumlu, ancak 2004 yılında düşeceği tahmin edilen petrol fiyatlarının olumsuz etkilemesi beklenmektedir.

Küresel yavaşlamaya rağmen, Afrika son yıllardaki istikrarlı büyüme hızını korumaktadır. 2002 yılında yüzde 3,1 büyüyen Afrika'nın 2003 yılında yüzde 3,7 ve 2004 yılında da yüzde 4,8 büyümesi beklenmektedir.

Rusya ve Ukrayna başta olmak üzere, geçiş dönemi ülkelerinin başarılı bir büyüme performansı gerçekleştirdikleri görülmektedir. 2002 yılının ikinci yarısında yükselen petrol fiyatları, petrol ihraç eden geçiş dönemi ülkelerinde büyümeyi hızlandırmıştır.

2004 yılında Avrupa Birliğine girecek Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerindeki ekonomik canlılık, euro alanındaki durgunluğa rağmen sürmüştür. Bu ülkelerin tam üyelik öncesinde önemli ölçüde yabancı sermaye girişi sağladığı görülmektedir. 2002 yılında yüzde 4,2 büyüyen geçiş dönemi ülkelerinin 2003 ve 2004 yıllarında, sırasıyla yüzde 4,9 ve yüzde 4,7 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Dünya ekonomisinde son yıllarda yaşanan gelişmeler enflasyonist süreçlerin yerini deflasyonist süreçlerin alıp almayacağı sorusunu akla getirmektedir. Bununla beraber, son gelişmeler canlanmaya ilişkin belirtilerin giderek güçlendiğini ve olumsuz risklerin son dönemde olumlu beklentilerle dengelendiğini ortaya koymaktadır. Ancak bu canlanmanın hızı, süresi ve kapsamı konusundaki kuşku devam etmektedir. Enflasyonun dünya genelinde düşmüş olması kısa vadede esnek para politikalarına izin vermekle birlikte, özellikle giderek yaşanan nüfus nedeniyle orta vadede kamu maliyesini güçlendirmeye yönelik politikaların uygulanmasına duyulan ihtiyaç devam etmektedir. Artan küresel dengesizlikler ve dünya ekonomisindeki büyümenin ABD'ye olan bağımlılığının devam

etmesi, birçok ülkede yapısal reformların ⁻¹³⁻ hızlandırılarak uygulanmasının önemini artırmaktadır.

Jeopolitik belirsizliklerin azalması, ekonomiyi canlandırmaya yönelik önlemlerin uygulanması, stoklarda artış, petrol fiyatlarında düşüş ve menkul kıymet piyasalarındaki sert düşüşün etkilerinin giderek azalması sonucunda 2002 yılında yüzde 3 büyüyen dünya ekonomisinin, 2003 yılında yüzde 3,2 ve 2004 yılında yüzde 4,1 büyüyeceği tahmin edilmektedir. 2002 yılında yüzde 4,6 büyüyen gelişmekte olan ülkelerin 2003 ve 2004 yıllarında, sırasıyla yüzde 5 ve yüzde 5,6 büyümeleri beklenmektedir. 2002 yılında yüzde 1,8 büyüyen gelişmiş ülkelerin 2003 yılında da bu hızı koruyacakları, 2004 yılında ise yüzde 2,9 oranında büyüyecekleri tahmin edilmektedir.

2002 yılında yüzde 3,2 artış gösteren dünya ticaret hacminin 2003 ve 2004 yıllarında, sırasıyla yüzde 2,9 ve yüzde 5,5 artması beklenmektedir.

TABLO: II.1- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler

	(Yüzde Değişme)			
	2001	2002	2003 ⁽¹⁾	2004 ⁽¹⁾
DÜNYA HASILASI	2,4	3,0	3,2	4,1
Gelişmiş Ülkeler	1,0	1,8	1,8	2,9
ABD	0,3	2,4	2,6	3,9
Japonya	0,4	0,2	2,0	1,4
Euro Alanı	1,5	0,9	0,5	1,9
Almanya	0,8	0,2	0,0	1,5
Gelişmekte Olan Ülkeler	4,1	4,6	5,0	5,6
Afrika	3,7	3,1	3,7	4,8
Asya	5,8	6,4	6,4	6,5
Latin Amerika	0,7	-0,1	1,1	3,6
Orta Doğu, Malta ve Türkiye	2,0	4,8	5,1	4,6
Geçiş Dönemi Ülkeleri	5,1	4,2	4,9	4,7
DÜNYA TİCARET HACMI (Mal ve Hizmet İthalatı)	0,1	3,2	2,9	5,5
Gelişmiş Ülkeler	-1,0	2,2	2,8	4,8
Avrupa Birliği	1,6	0,2	1,9	4,5
Gelişmekte Olan Ülkeler	1,6	6,0	5,1	7,8
Geçiş Dönemi Ülkeleri	11,9	6,3	6,6	8,1
TÜKETİCİ FİYATLARI				
Gelişmiş Ülkeler	2,2	1,5	1,8	1,3
Avrupa Birliği	2,4	2,3	2,2	1,8
Gelişmekte Olan Ülkeler	5,8	5,3	5,9	4,9
Geçiş Dönemi Ülkeleri	16,2	11,1	9,7	9,1
İŞSİZLİK ORANI (Yüzde)				
Gelişmiş Ülkeler	5,9	6,4	6,7	6,6
Avrupa Birliği	7,3	7,6	8,0	7,9
LIBOR (Altı Aylık, Yüzde, ABD Doları Cinsinden)	3,7	1,9	1,3	2,0

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Eylül 2003

(1) Tahmin

2. AVRUPA BİRLİĞİ VE EURO ALANI EKONOMİLERİNDE GELİŞMELER

Euro alanı beklenenden daha derin ve uzun bir durgunluk süreci yaşamaktadır. Son dönemde, özellikle hisse senedi fiyatları ve iş güveni gibi göstergelerde olumlu gelişmeler gözlenmekle birlikte, euro alanında genel bir canlanmanın başlayacağına dair henüz güçlü belirtiler bulunmamaktadır. Ağırlıklı olarak üç büyük ekonominin yaşadığı durgunluğun etkisiyle bölge içi gayri safi hasılanın 2003 yılının ikinci yarısında küçüldüğü görülmektedir. Beklentilerdeki kısmi iyileşmeye rağmen, tüketici ve yatırımcı güveni genel

olarak düşük düzeylerde, işsizlik⁻¹⁴⁻ artmaya devam etmektedir ve sanayi üretimi henüz artış eğilimine girmemiştir. Bölge genelinde yüzde 2'nin altına inen çekirdek enflasyonun 2004 yılında daha da düşmesi beklenmektedir.

Talebin ana bileşenleri itibarıyla bakıldığında, yatırım harcamalarında son yıllarda görülen düşüş ve gerileme, euro alanında yaşanan güçlüklerin en önemli nedeni olmuştur. Menkul kıymet ve gayrimenkul piyasalarında 1990'ların sonunda gözlenen şişkinliğin ardından, aşırı borç yükü altına giren şirketlerin bilançolarında gerekli uyum ve düzeltmeleri yeterli hızda gerçekleştirmemeleri genelde yatırım ortamını olumsuz etkilemiştir. Diğer bir olumsuz neden de, Almanya'da birleşme sonrası hızla büyüyen inşaat sektörünün yatırımlarında görülen yavaşlamadır. Ayrıca, şirketlerin içinde bulunduğu güçlük ve dar boğazların yanında, küresel hisse senedi piyasalarının çökmesinin yarattığı genel olumsuz ortam, Almanya başta olmak üzere, euro alanındaki mali kuruluşları ve bankaları olumsuz yönde etkilemektedir.

Öte yandan, tüketim, bölge genelinde dengeli olmamakla birlikte, geçen yıl küçük oranda artış göstermiştir. 2003 yılında da düşen enflasyon nedeniyle yükselen reel gelir sayesinde tüketim artışının devam etmesi beklenmektedir. Esasen euro alanındaki hanehalkları, ABD'ye göre, düşük borç düzeyleri ve yüksek tasarruf oranlarıyla daha iyi durumdadır. Ancak, işsizliğin artması genel hanehalkı güveni üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Dış ticaret koşulları da; bir yandan gelişmiş ekonomilerdeki düşük talep düzeyinin ihracatı yavaşlatması, diğer yandan da euronun önemli oranda değer kazanması nedeniyle büyümeyi kolaylaştırıcı nitelikte değildir. Eurodaki değer artışının, düşük faiz politikasıyla dengelemeye çalışıldığı görülmektedir.

Euro alanında, göstergeler ve beklentiler pek olumlu olmamakla birlikte, ekonomik yavaşlama sürecinin durduğu düşünülmekte ve yakın dönemde, bölgedeki toparlanmanın, esas olarak, dış talebin canlanması, düşük faiz oranları ve şirket bilançolarının düzeltilmesi ile gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Almanya'daki güçlükler göz önüne alındığında, euro alanında 2003 yılında büyüme beklenmemekte, ancak 2004 yılında nispi bir iyileşme olacağı tahmin edilmektedir.

Euro alanındaki küçük ekonomilerden Hollanda, Belçika, Avusturya ve Portekiz'de ekonomik büyümedeki yavaşlık dikkati çekmektedir. Özellikle son yıllarda hızlı büyüyen İrlanda ekonomisinde 2003 yılında keskin bir düşüş beklenmektedir. Akdeniz kuşağında yer alan İspanya ile Yunanistan'da ise büyüme nispeten yüksektir.

Enflasyonun düşmeye devam etmesi ve ekonomik aktivitedeki yavaşlama nedeniyle, Avrupa Merkez Bankası 2003 yılında faiz oranlarında iki kez indirim gitmiştir. Enflasyonun beklenenin altında gerçekleşme ihtimalinin artması halinde para politikasında ilave gevşetmelerin yapılması da gündemdedir.

Buna karşılık, ekonomilerin canlandırılmasına yönelik olarak maliye politikalarına başvurma imkanı özellikle büyük ekonomilerde daha kısıtlıdır. Zira Almanya ve Fransa'da bütçe açığının 2003 ve 2004 yıllarında yüzde 3'ün üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Öte yandan, gelecek yıllarda gittikçe yaşanan nüfusun bütçe üzerindeki baskısı daha da artacak ve kamu finansman dengelerini bozabilecektir. Bu koşullar çerçevesinde, euro alanının ekonomik performansının artırılabilmesi için yapısal reformların sürdürülmesi önem arz etmektedir. Avrupa'nın işgücü ve ürün piyasalarındaki rekabet gücünü yükseltmeye yönelik reformların uzun vadede bölgesel hasılayı önemli ölçüde artırması beklenmektedir.

TABLO: II.2- Bazı Avrupa Birliği - 15 - Ülkelerine İlişkin Temel Göstergeler

	2001	2002	2003 ⁽¹⁾	2004 ⁽¹⁾
BÜYÜME (Yüzde Değişme)				
AB	1,5	0,9	1,0	2,4
EURO ALANI	1,5	0,9	0,5	1,9
Almanya	0,8	0,2	0,0	1,5
Fransa	2,1	1,2	0,5	2,0
İtalya	1,8	0,4	0,4	1,7
İngiltere	2,1	1,9	1,7	2,4
İspanya	2,7	2,0	2,1	3,1
İŞSİZLİK (Yüzde)				
AB	7,3	7,6	8,0	7,9
EURO ALANI	8,0	8,4	9,1	9,2
Almanya	7,9	8,6	9,5	9,8
Fransa	8,5	8,8	9,5	9,7
İtalya	9,5	9,0	9,0	9,0
İngiltere	5,1	5,2	5,2	5,2
İspanya	10,5	11,4	11,4	11,0
TÜKETİCİ FİYATLARI (Yüzde Değişme)				
AB	2,4	2,3	2,2	1,8
EURO ALANI	2,4	2,3	2,0	1,6
Almanya	1,9	1,3	1,0	1,6
Fransa	1,8	1,9	1,9	1,7
İtalya	2,7	2,6	2,8	2,0
İngiltere	2,1	2,2	2,8	2,5
İspanya	3,3	3,6	2,9	2,4
KAMU DENGESİ/GSYİH (Yüzde)				
AB	-1,1	-2,0	-2,3	-2,2
EURO ALANI	-1,7	-2,3	-3,0	-2,8
Almanya	-2,8	-3,5	-3,9	-3,9
Fransa	-1,4	-3,1	-4,0	-3,5
İtalya	-2,6	-2,3	-2,8	-2,6
İngiltere	-0,9	-1,3	-2,5	-2,7
İspanya	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2
KAMU BORÇ STOKU/GSYİH (Yüzde)				
AB	71,6	71,8	72,4	72,5
EURO ALANI	74,5	75,0	75,8	76,0
Almanya	60,2	62,4	64,9	66,5
Fransa	65,0	67,1	69,6	71,2
İtalya	121,7	121,2	120,1	118,3
İngiltere	50,4	50,3	51,1	51,9
İspanya	68,4	65,9	64,4	62,6

Kaynak: IMF World Economic Outlook Eylül 2003, OECD Economic Outlook Haziran 2003

(1) Tahmin

Avrupa'daki genel durgunluğun aşılamamasının bir nedeni de, euro alanının karşı-çevrimsel ekonomik politikaları uygulamakta karşılaştığı güçlüklerdir. ABD ile daha yoğun ilişki ve etkileşim içinde olan Avrupa'daki büyük ekonomiler ABD'deki yavaşlamadan çok daha fazla etkilenmişler ve bütçe dengeleri euro alanının hızlı büyüyen küçük ekonomilerine göre daha erken bozulma sürecine girmiş; bu nedenlerle İstikrar ve Büyüme Paktının bütçe açıkları için öngördüğü oranları gerçekleştirmeye yönelik önlemleri uygulamak durumunda kalmışlardır. Öte yandan, büyük ekonomilerle küçük

ekonomilerin farklı büyüme hızlarına sahip^{- 16 -} olmaları para politikası için de güçlük yaratmakta, Avrupa Merkez Bankasının ülkeler arasındaki enflasyon farklılıklarını azaltmak amacıyla euro alanı harmonize fiyat endeksi için belirlediği yüzde 2 tavan oranı hedefi büyük ekonomiler üzerinde kısıtlayıcı etki yapmaktadır. Bu durum euro alanı dışında kalan İngiltere'nin Avrupa'daki büyük ekonomiler arasında neden görece olarak son yıllarda daha başarılı bir büyüme performansına sahip olduğunu açıklamaktadır.

İngiltere'de de hem iç hem dış talepteki azalma nedeniyle büyümenin 2003 yılının ilk yarısında yavaşladığı görülmektedir. Buna karşılık, euro alanının bir hayli altında olan işsizlik oranında artış gözlenmemektedir. İngiltere Merkez Bankası yıl ortasında faiz indirimine gitmiştir. Makroekonomik politikaların da katkısıyla, İngiliz ekonomisinde önümüzdeki dönemde tedrici bir iyileşme beklenmektedir. 2002 yılında yüzde 1,9 büyüyen İngiltere'nin 2003 ve 2004 yıllarında, sırasıyla yüzde 1,7 ve yüzde 2,4 büyüyeceği tahmin edilmektedir.

II. MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE PROJEKSİYONLAR

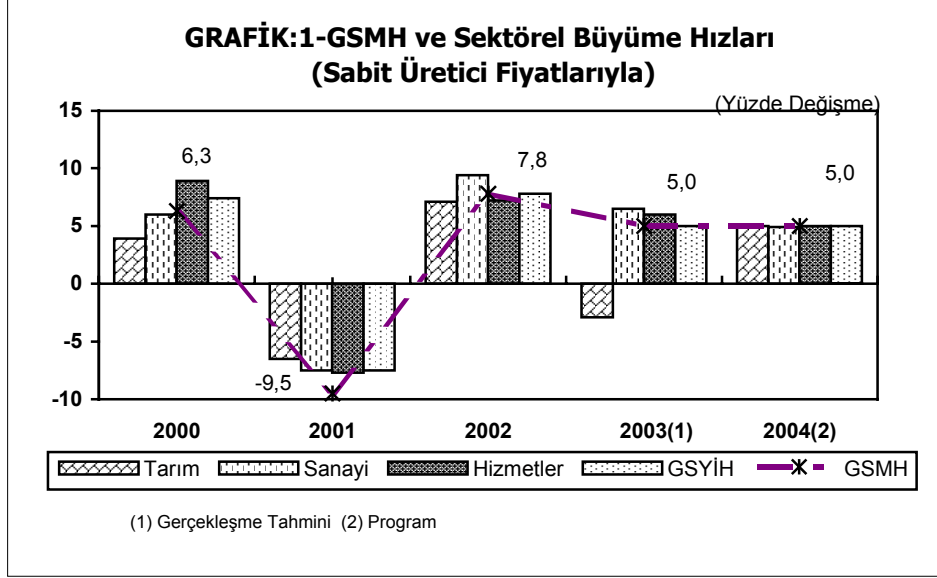
1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA VE SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI

2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat ayında yaşanan finansal krizler sonrasında daralan Türkiye ekonomisi 2002 yılının ilk çeyreğinden itibaren tekrar büyüme sürecine girmiş ve yılın tamamında yüzde 7,8 oranında büyümüştür. Tarım sektörü katma değeri 2002 yılında yüzde 7,1 oranında artmıştır. Bu gelişimde çiftçilik, hayvancılık, balıkçılık ve ormancılık sektörlerindeki üretim artışları etkili olmuştur. Sanayi sektörü katma değeri 2002 yılında yüzde 9,4 oranında artarak yüksek büyüme hızına ulaşılmasında önemli rol oynamıştır. Hizmetler sektörü katma değeri ise 2002 yılında yüzde 7,2 oranında artmıştır. Bu gelişimde ticaret sektöründe katma değerinin yüzde 10,7 oranında artması etkili olmuştur.

2003 yılının ilk yarısında GSMH yüzde 5,4 oranında artmıştır. Aynı dönemde, katma değer sanayi sektöründe yüzde 6, imalat sanayiinde yüzde 7 oranında artmıştır. 2003 yılının ilk 6 ayında sanayi üretimindeki artışta özel imalat sanayiindeki, bir önceki yılın aynı dönemine göre, yüzde 9 oranındaki artış etkili olmuştur.

Hizmetler sektörü katma değeri 2003 yılının ilk yarısında yüzde 6,3 oranında artmıştır. Bu gelişimde hizmetler sektöründe önemli bir paya sahip olan ticaret sektörü katma değerinde meydana gelen yüzde 8,1 oranındaki artış etkili olmuştur. Ancak inşaat sektöründe 2001 ve 2002 yıllarında gerçekleşen daralma 2003 yılında da devam etmiş ve ilk yarıda bu sektördeki daralma yüzde 15,6'ya ulaşmıştır.

GSMH'da yaşanan ilk altı aylık gerçekleştirmeler, imalat sanayii kapasite kullanım oranlarının 2003 yılının üçüncü çeyreğinde de artış eğilimini koruması ve reel faiz oranlarının düşmeye devam etmesi 2003 yılında yüzde 5 olarak öngörülen büyüme hedefine ulaşabileceğini göstermektedir.

2004 yılında GSMH büyüme hızının yüzde 5 olması öngörülmektedir. Sektörler itibariyle büyüme hızlarının tarım sektöründe yüzde 5, sanayi sektöründe yüzde 4,9, hizmetler sektöründe ise yüzde 5 olması beklenmektedir.

TABLO: II.3- Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları

	2000	2001	2002	2003 (1)	2004 (2)
(Sabit Fiyatlarla Yüzde Değişme)					
Tarım	3,9	-6,5	7,1	-2,9	5,0
Sanayi	6,0	-7,5	9,4	6,5	4,9
Hizmetler	8,9	-7,7	7,2	6,0	5,0
GSYİH	7,4	-7,5	7,8	5,0	5,0
GSMH	6,3	-9,5	7,8	5,0	5,0
(Sabit Fiyatlarla Yüzde Pay)					
Tarım	13,4	13,6	13,5	12,5	12,5
Sanayi	28,4	28,4	28,8	29,3	29,2
Hizmetler	58,2	58,0	57,7	58,2	58,3
GSYİH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT, DİE

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO: II.4 - Fert Başına GSMH - 19 -

Kaynak: DİE, OECD, DPT

Yıllar	Yıl Ortası Nüfusu (1) (Bin Kişi)	Cari Fiyatlarla			1998 Yılı Fiyatlarıyla			Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) (Dolar/TL) (3)	SAGP Göre Fert Başına GSYİH (Dolar)
		GSMH (Trilyon TL)	Fert Başına GSMH		GSMH (Trilyon TL)	Fert Başına GSMH			
			(Bin TL)	(Dolar) (2)		(Bin TL)	(Dolar) (2)		
1977	41 769	1,1	26,5	1 488	23 302	557 878	2 145	14	1 945
1978	42 641	1,6	38,6	1 604	23 588	553 177	2 127	18	2 081
1979	43 531	2,9	66,0	1 760	23 473	539 225	2 074	30	2 198
1980	44 439	5,3	119,3	1 570	22 820	513 513	1 975	51	2 299
1981	45 540	8,0	176,2	1 598	23 917	525 187	2 020	67	2 582
1982	46 688	10,6	227,3	1 412	24 656	528 101	2 031	81	2 768
1983	47 864	13,9	291,1	1 299	25 695	536 834	2 064	99	2 935
1984	49 070	22,2	451,8	1 238	27 521	560 852	2 157	141	3 179
1985	50 307	35,3	702,7	1 356	28 705	570 597	2 194	208	3 354
1986	51 433	51,2	995,2	1 487	30 645	595 824	2 291	276	3 598
1987	52 561	75,0	1 427	1 668	33 653	640 266	2 462	358	3 971
1988	53 715	129,2	2 405	1 693	34 141	635 595	2 444	584	4 119
1989	54 894	230,4	4 197	1 979	34 697	632 073	2 431	982	4 217
1990	56 156	397,2	7 073	2 712	37 947	675 743	2 599	1 491	4 694
1991	57 262	634,4	11 079	2 657	38 080	665 013	2 557	2 280	4 826
1992	58 374	1 104	18 913	2 752	40 518	694 110	2 669	3 667	5 108
1993	59 491	1 997	33 568	3 056	43 817	736 532	2 832	5 990	5 562
1994	60 612	3 888	64 146	2 159	41 151	678 925	2 611	12 096	5 276
1995	61 737	7 855	127 233	2 784	44 423	719 552	2 767	22 334	5 630
1996	62 873	14 978	238 226	2 936	47 586	756 859	2 911	39 275	5 982
1997	64 015	29 393	459 158	3 032	51 532	804 999	3 096	69 928	6 442
1998	65 157	53 518	821 370	3 159	53 518	821 370	3 159	128 527	6 236
1999	66 293	78 283	1 180 864	2 827	50 262	758 180	2 916	197 157	5 923
2000	67 420	125 596	1 862 889	2 986	53 447	792 747	3 049	297 483	6 212
2001	68 529	176 484	2 575 318	2 101	48 351	705 555	2 713	453 755	5 738
2002	69 626	273 463	3 927 599	2 609	52 111	748 442	2 878	643 768	6 158
2003(4)	70 712	357 045	5 049 284	3 366	54 716	773 787	2 976		
2004(5)	71 789	419 692	5 846 188	3 645	57 452	800 290	3 078		

(1) DİE yıl ortası nüfus tahminidir.

(2) Merkez Bankası döviz alış kuru kullanılarak hesaplanmıştır.

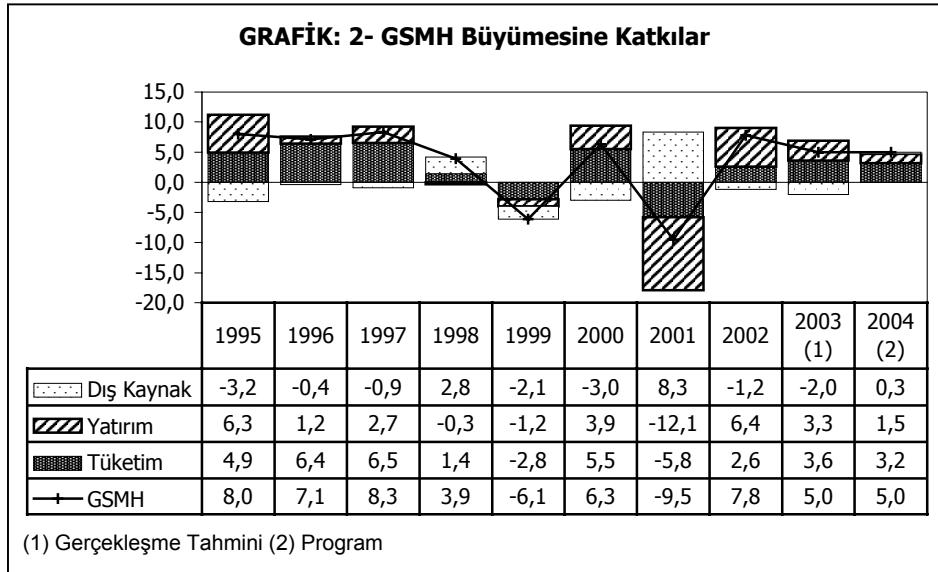
(3) OECD tarafından GSYİH için hesaplanan satın alma gücü paritesidir.

(4) DPT tahmini

(5) Program

2. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

2002 yılında toplam yurt içi talep reel olarak yüzde 9,2 oranında artarken, dış dengenin GSMH büyümesine katkısının negatif 1,2 puan olması sonucunda GSMH yüzde 7,8 oranında artmıştır. 2002 yılında GSMH büyümesine stok değişiminin katkısı 7,1 puan olmuştur. 2003 yılının ilk altı aylık döneminde toplam yurt içi talep, özel sektörün tüketim ve yatırım harcamalarındaki artışların yanı sıra stoklardaki artışın da sürmesinin etkisiyle yüzde 9 oranında artmıştır. Özel sektör sabit sermaye yatırımlarının artışında makine-teçhizat harcamalarındaki artış etkili olmuştur.

2003 yılında özel tüketimin yüzde 5,3, kamu tüketiminin ise yüzde 1,1 oranında artması sonucunda toplam tüketimin yüzde 4,6 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 2003 yılında sıkı mali tedbirlerin alınması sonucunda kamu sabit sermaye yatırımlarında yüzde 22,2 oranında azalma olması beklenmektedir. Diğer taraftan özel sektör sabit sermaye yatırımlarının yüzde 22 oranında artması sonucunda toplam sabit sermaye yatırımlarının yüzde 5,5 oranında artacağı öngörülmektedir. Bu gelişmeler çerçevesinde toplam yurt içi talep yılın tamamında yüzde 7,1 oranında artacaktır.

2003 yılında kamu harcanabilir gelirin GSMH'ya oranının, 2002 yılına göre 0,5 puan yükselerek yüzde 7'ye çıkması beklenmektedir. Bu gelişmede faktör gelirlerindeki düşüşe rağmen vergi gelirlerindeki artışın yanı sıra faiz ödemelerindeki azalma belirleyici olacaktır.

2002 yılında cari fiyatlarla, yüzde 19 olarak gerçekleşen toplam yurt içi tasarrufların GSMH içindeki payının, 2003 yılında yüzde 19,3'e, 2004 yılında ise yüzde 20'ye yükselmesi beklenmektedir. Bu gelişmede toplam tüketim harcamalarının milli gelir içindeki payının 2004 yılında da azalmaya devam etmesi etkili olacaktır.

TABLO: II.5 – Cari Fiyatlarla - 21 - Ekonominin Genel Dengesi

	(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)			(GSMH İçindeki Paylar)		
	2002	2003 (1)	2004 (2)	2002	2003 (1)	2004 (2)
I. 1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	273 463 168	357 045 000	419 692 000	100,0	100,0	100,0
2. Dış Kaynak	7 227 096	17 790 074	19 274 913	2,6	5,0	4,6
3. Toplam Kaynaklar	280 690 263	374 835 074	438 966 913	102,6	105,0	104,6
4. Toplam Yatırımlar	59 244 863	86 866 225	103 173 677	21,7	24,3	24,6
5. Sabit Sermaye Yatırımı	47 470 495	62 984 709	78 796 545	17,4	17,6	18,8
5.1 Kamu	17 320 079	16 774 200	19 973 683	6,3	4,7	4,8
5.2 Özel	30 150 416	46 210 509	58 822 862	11,0	12,9	14,0
6. Stok Değişmesi	11 774 368	23 881 516	24 377 132	4,3	6,7	5,8
6.1 Kamu	-98 777	-663 215	-137 251	-0,0	-0,2	-0,0
6.2 Özel	11 873 145	24 544 731	24 514 383	4,3	6,9	5,8
7. Toplam Tüketim	221 445 400	287 968 849	335 793 237	81,0	80,7	80,0
II. 8. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	17 793 151	24 888 375	31 909 722	6,5	7,0	7,6
9. Kamu Tüketimi	34 826 623	44 192 468	51 890 158	12,7	12,4	12,4
10. Kamu Tasarrufu	-17 033 472	-19 304 093	-19 980 436	-6,2	-5,4	-4,8
11. Kamu Yatırımı	17 221 302	16 110 985	19 836 432	6,3	4,5	4,7
12. Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	-34 254 774	-35 415 078	-39 816 868	-12,5	-9,9	-9,5
III. 13. ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	255 670 017	332 156 625	387 782 278	93,5	93,0	92,4
14. Özel Tüketim	186 618 777	243 776 381	283 903 079	68,2	68,3	67,6
15. Özel Tasarruf	69 051 240	88 380 244	103 879 199	25,3	24,8	24,8
16. Özel Yatırım	42 023 562	70 755 240	83 337 244	15,4	19,8	19,9
17. Özel (Tas.-Yat.) Farkı	27 027 678	17 625 004	20 541 955	9,9	4,9	4,9
18. Özel Tasarruf Oranı	27,0	26,6	26,8	-	-	-
19. Toplam Yurt içi Tasarruflar	52 017 768	69 076 151	83 898 763	19,0	19,3	20,0
20. S.Ser. Yatırımı/GSMH	17,4	17,6	18,8	-	-	-
21. Yurt içi Tasarruf/GSMH	19,0	19,3	20,0	-	-	-

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO: II.6- Sabit Fiyatlarla Ekonominin Genel Dengesi

	(1998 Yılı Fiyatlarıyla, Milyar TL)			(Yüzde Değişme)		
	2002	2003 (2)	2004 (3)	2002	2003 (2)	2004 (3)
I. 1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	52 110 821	54 716 362	57 452 180	7,8	5,0	5,0
2. Dış Kaynak (1)	-684 263	348 013	206 035	-1,2	-2,0	0,3
3. Toplam Kaynaklar	51 426 558	55 064 375	57 658 215	9,2	7,1	4,7
4. Toplam Yatırımlar	10 643 830	12 389 054	13 229 033	41,1	16,4	6,8
5. Sabit Sermaye Yatırımı	8 549 100	9 022 443	10 104 962	-4,0	5,5	12,0
5.1 Kamu	3 188 398	2 480 836	2 647 827	8,8	-22,2	6,7
5.2 Özel	5 360 702	6 541 607	7 457 135	-10,2	22,0	14,0
6. Stok Değişmesi (1)	2 094 730	3 366 611	3 124 071	7,1	2,4	-0,4
6.1 Kamu	-17 573	-93 494	-17 589	0,8	-0,1	0,1
6.2 Özel	2 112 303	3 460 105	3 141 661	6,4	2,6	-0,6
7. Toplam Tüketim	40 782 728	42 675 321	44 429 182	3,2	4,6	4,1
II. 8. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	3 390 642	3 814 089	4 368 163	104,1	12,5	14,5
9. Kamu Tüketimi	6 478 023	6 548 036	6 730 520	2,2	1,1	2,8
10. Kamu Tasarruf	-3 087 381	-2 733 947	-2 362 357	-	-	-
11. Kamu Yatırım	3 170 825	2 387 341	2 630 237	25,0	-24,7	10,2
12. Kamu Tasarruf Yatırım Farkı	-6 258 206	-5 121 288	-4 992 594	-	-	-
III. 13. ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	48 720 179	50 902 273	53 084 017	4,3	4,5	4,3
14. Özel Tüketim	34 304 705	36 127 285	37 698 663	3,3	5,3	4,3
15. Özel Tasarruf	14 415 474	14 774 988	15 385 354	6,8	2,5	4,1
16. Özel Yatırım	7 473 005	10 001 712	10 598 796	49,2	33,8	6,0
17. Özel Tasarruf Yatırım Farkı	6 942 469	4 773 276	4 786 558	-	-	-
18. Özel Tasarruf Oranı	29,6	29,0	29,0	-	-	-
19. Toplam Yurt içi Tasarruflar	11 328 093	12 041 041	13 022 998	28,5	6,3	8,2
20. S.Sermaye Yatırımı/GSMH	16,4	16,5	17,6	-	-	-
21. Yurt içi Tasarruflar/GSMH	21,7	22,0	22,7	-	-	-

Kaynak: DPT

(1) Yüzde değişimleri GSMH büyümesine katkıları göstermektedir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

2004 yılında toplam yurt içi talebin ⁻²²⁻ yüzde 4,7 oranında artması ve dış dengenin GSMH büyümesine katkısının 0,3 puan olması sonucunda GSMH'nin yüzde 5,0 oranında artması beklenmektedir. Toplam yurt içi talepteki artışta özel tüketim ve özel sabit sermaye yatırım harcamalarındaki artış etkili olacaktır.

2004 yılında kamu sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 6,7, özel sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 14 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Böylece toplam sabit sermaye yatırımlarındaki artış hızı yüzde 12 olacak, cari fiyatlarla toplam sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payı ise 2003 yılına göre 1,2 puan artarak 2004 yılında yüzde 18,8'e yükselecektir.

TABLO: II.7- Kaynaklar Harcamalar Dengesi

	2002	2003 (2)	2004 (3)	2002	2003 (2)	2004 (3)
	(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)			(GSMH İçindeki Paylar)		
1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	273 463 168	357 045 000	419 692 000	100,0	100,0	100,0
2. DIŞ KAYNAK	7 227 096	17 790 074	19 274 913	2,6	5,0	4,6
3. TOPLAM KAYNAKLAR	280 690 263	374 835 074	438 966 913	102,6	105,0	104,6
4. SABİT SERMAYE YATIRIMI	47 470 495	62 984 709	78 796 545	17,4	17,6	18,8
-Kamu	17 320 079	16 774 200	19 973 683	6,3	4,7	4,8
-Özel	30 150 416	46 210 509	58 822 862	11,0	12,9	14,0
5. STOK DEĞİŞMESİ	11 774 368	23 881 516	24 377 132	4,3	6,7	5,8
- Kamu	-98 777	-663 215	-137 251	-0,0	-0,2	-0,0
-Özel	11 873 145	24 544 731	24 514 383	4,3	6,9	5,8
6. TOPLAM YATIRIMLAR	59 244 863	86 866 225	103 173 677	21,7	24,3	24,6
- Kamu	17 221 302	16 110 985	19 886 432	6,3	4,5	4,7
-Özel	42 023 562	70 755 240	83 337 244	15,4	19,8	19,9
7. TOPLAM TÜKETİM	221 445 400	287 968 849	335 793 237	81,0	80,7	80,0
-Kamu	34 826 623	44 192 468	51 890 158	12,7	12,4	12,4
-Özel	186 618 777	243 776 381	283 903 079	68,2	68,3	67,6
	(1998 Yılı Fiyatlarıyla, Milyar TL)			(Yüzde Değişme)		
1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	52 110 821	54 716 362	57 452 180	7,8	5,0	5,0
2. DIŞ KAYNAK (1)	-684 263	348 013	206 035	-1,2	-2,0	0,3
3. TOPLAM KAYNAKLAR	51 426 558	55 064 375	57 658 215	9,2	7,1	4,7
4. SABİT SERMAYE YATIRIMI	8 549 100	9 022 443	10 104 962	-4,0	5,5	12,0
- Kamu	3 188 398	2 480 836	2 647 827	8,8	-22,2	6,7
- Özel	5 360 702	6 541 607	7 457 135	-10,2	22,0	14,0
5. STOK DEĞİŞMESİ (1)	2 094 730	3 366 611	3 124 071	7,1	2,4	-0,4
-Kamu	-17 573	-93 494	-17 589	0,8	-0,1	0,1
-Özel	2 112 303	3 460 105	3 141 661	6,4	2,6	-0,6
6. TOPLAM YATIRIMLAR	10 643 830	12 389 054	13 229 033	41,1	16,4	6,8
-Kamu	3 170 825	2 387 341	2 630 237	25,0	-24,7	10,2
-Özel	7 473 005	10 001 712	10 598 796	49,2	33,8	6,0
7. TOPLAM TÜKETİM	40 782 728	42 675 321	44 429 182	3,2	4,6	4,1
-Kamu	6 478 023	6 548 036	6 730 520	2,2	1,1	2,8
-Özel	34 304 705	36 127 285	37 698 663	3,3	5,3	4,3

Kaynak: DPT

(1) Yüzde Değişmeleri GSMH büyümesine katkılarını göstermektedir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

3. SERMAYE BİRİKİMİ

A. SERMAYE BİRİKİMİNİN KAYNAKLARI

2003 yılında, kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarında yüzde 22,2 oranında daralma beklenmesine rağmen, özel sektör sabit sermaye yatırımlarındaki yüzde 22 oranındaki artış toplam sabit sermaye yatırımlarının yüzde 5,5 oranında artmasında etkili olacaktır. Böylece 2003 yılında toplam sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranı yüzde 17,6 olacaktır.

2004 yılında toplam sabit sermaye yatırımlarında öngörülen yüzde 12 oranındaki artışta özel sektör sabit sermaye yatırımlarındaki yüzde 14 oranındaki artış belirleyici olacaktır. Kamu sabit sermaye yatırımlarında 2003 yılındaki daralmadan sonra 2004 yılında yüzde 6,7 oranında artış öngörülmektedir. Bu gelişmeler çerçevesinde toplam sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının yüzde 18,8 düzeyine çıkacağı tahmin edilmektedir.

B. YATIRIMLARIN SEKTÖREL DAĞILIMI

2003 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 43,4'ünün genel ve katma bütçeli kuruluşlar, yüzde 33,3'ünün mahalli idareler, yüzde 14,9'unun KİT'ler, yüzde 3'ünün özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 2,7'sinin İller Bankası, yüzde 2,5'inin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2003 yılında kamu sabit sermaye yatırımları içinde madencilik, eğitim, sağlık ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının 2002 yılına göre artacağı; tarım ve enerji sektörlerinin paylarının azalacağı; imalat, ulaştırma, turizm ve konut sektörlerinin paylarında ise önemli bir değişikliğin olmayacağı beklenmektedir.

2003 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde özellikle tarım, ulaştırma ve turizm sektörlerinin paylarının artacağı; enerji, konut ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının azalacağı; madencilik, imalat, eğitim ve sağlık sektörlerinin paylarının ise aynı seviyede kalacağı tahmin edilmektedir.

2004 yılında kamu sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 6,7 oranında artması öngörülmektedir. Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 42,1'inin genel ve katma bütçeli kuruluşlar, yüzde 32,8'inin mahalli idareler, yüzde 16,2'sinin KİT'ler, yüzde 3,4'ünün döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları, yüzde 3'ünün İller Bankası, yüzde 2,3'ünün özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2004 yılında kamu sabit sermaye yatırımları içinde, 2003 yılına göre ulaştırma, madencilik ve sağlık sektörlerinin paylarının artması; imalat ve enerji sektörlerinin paylarının azalması ve geri kalan sektörlerin paylarının ise 2003 yılı ile aynı düzeyde kalması öngörülmektedir.

2004 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde imalat, turizm ve sağlık sektörlerinin paylarının artacağı; ulaştırma, konut ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının azalacağı; tarım, madencilik, enerji ve eğitim sektörlerinin paylarında ise önemli değişiklikler olmayacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II-8. Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2002)

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL.)

Sektörler	Genel + Katma (1)	KİT	Özelleş. Kap. Kur	Fonlar	İller Bankası	Döner Ser.+SGK+ İş.Sig.F.	ALT TOPLAM	Yüzde Dağılım	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Dağılım
Tarım	1 241 350	7 603	2 796	0	0	33 000	1 284 749	10,5	100 627	1 385 376	8,7
Madencilik	17 872	97 525	1 578	0	0	0	116 975	1,0	269	117 244	0,7
İmalat	4 409	200 618	313 840	0	404	1 715	520 986	4,3	35 426	556 412	3,5
Enerji	1 238 693	2 067 816	0	0	0	0	3 306 509	27,1	81 164	3 387 673	21,3
Ulaştırma	2 525 101	452 054	39 510	0	0	17 861	3 034 526	24,8	294 449	4 328 975	27,3
Turizm	67 223	0	0	0	1 235	35 000	103 458	0,8	17 154	120 612	0,8
Konut	18 697	0	0	0	0	0	18 697	0,2	111 947	130 644	0,8
Eğitim	1 538 692	127	0	0	0	79 073	1 617 892	13,2	218 586	1 836 478	11,6
Sağlık	579 222	1 284	0	0	0	77 983	658 489	5,4	129 415	787 904	5,0
Diğer Hizmetler	1 202 701	0	0	3 908	326 015	27 228	1 559 852	12,8	669 635	3 229 487	20,3
İktisadi	586 019	0	0	0	3 603	27 228	616 850	5,0	158 870	775 720	4,9
Sosyal	616 682	0	0	3 908	322 412	0	943 002	7,7	510 765	2 453 767	15,5
Toplam	8 433 960	2 827 027	357 724	3 908	327 654	271 860	12 222 133	100,0	658 672	15 880 805	100,0
Yüzde Dağılım	69,0	23,1	2,9	0,0	2,7	2,2	100,0	-	-	-	-
Yüzde Dağılım	53,1	17,8	2,3	0,0	2,1	1,7	77,0	-	23,0	100,0	-

Kaynak: DPT
(1) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II-9. Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2003) (1)
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

Sektörler	Genel + Katma (2)	KİT	Özelleş Kap.Kur	Fonlar	İller Bankası	Döner Ser.+ S.G.Kur.+ İş.Sig.	ALT TOPLAM	Yüzde Dağ.	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Dağılım
Tarım	816 044	12 500	3 540	0	0	46 260	878 344	8,8	135 326	1 013 670	6,8
Madencilik	17 242	189 919	3 099	0	0	0	210 260	2,1	364	210 624	1,4
İmalat	5 150	120 445	329 104	0	1 000	1 600	457 299	4,6	47 903	505 202	3,4
Enerji	937 930	1 126 245	0	0	0	0	2 064 175	20,7	204 272	2 268 447	15,2
Ulaştırma	1 475 214	780 618	118 955	0	0	29 371	2 404 158	24,1	1 772 409	4 176 567	27,9
Turizm	61 310	0	0	0	2 000	12 500	75 810	0,8	22 043	97 853	0,7
Konut	16 161	0	0	0	0	0	16 161	0,2	150 536	166 697	1,1
Eğitim	1 641 398	500	0	0	0	61 000	1 702 898	17,1	273 671	1 976 569	13,2
Sağlık	487 760	4 750	0	0	0	166 500	659 010	6,6	172 260	831 270	5,6
Diğer Hizmetler	1 041 791	0	0	9 172	402 100	60 000	1 513 063	15,2	2 209 388	3 722 451	24,9
İktisadi	529 426	0	0	0	15 000	50 000	594 426	6,0	209 937	804 363	5,4
Sosyal	512 365	0	0	9 172	387 100	10 000	918 637	9,2	1 999 451	2 918 088	19,5
Toplam	6 500 000	2 234 977	454 698	9 172	405 100	377 231	9 981 178	100,0	4 988 172	14 969 350	100,0
Yüzde Dağılım	65,1	22,4	4,6	0,1	4,1	3,8	100,0	-	-	-	-
Yüzde Dağılım	43,4	14,9	3,0	0,1	2,7	2,5	66,7	-	33,3	100,0	-

Kaynak: DPT
(1) Gerçekleşme tahmini
(2) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II.10- Kamu Sabit -26- Sermaye Yatırımları (2004) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

Sektörler	Genel+ Katma(2)	KİT	Özelleş Kap.K.	Fonlar	İller Bankası	Döner Ser.+ S.G.Kur.+ İş.Sig.	ALT TOPLAM	Yüzde Dağ.	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Dağılım
Tarım	1 034 826	11 250	4 105	0	0	73 800	1 123 981	11,3	159 231	1 283 212	7,2
Madencilik	20 000	350 800	11 225	0	0	0	382 025	3,8	427	382 452	2,1
İmalat	5 900	122 830	245 863	0	1 100	5 600	381 293	3,8	56 193	437 486	2,4
Enerji	846 415	1 205 900	0	0	0	0	2 052 315	20,6	217 811	2 270 126	12,7
Ulaştırma	1 754 300	1 215 500	148 807	0	0	30 000	3 148 607	31,5	2 091 784	5 240 391	29,3
Turizm	66 200	0	0	0	350	20 755	87 305	0,9	26 614	113 919	0,6
Konut	19 000	0	0	0	0	0	19 000	0,2	177 137	196 137	1,1
Eğitim	1 968 390	400	0	0	0	79 800	2 048 590	20,5	335 397	2 383 987	13,3
Sağlık	632 000	1 320	0	0	0	332 700	966 020	9,7	203 864	1 169 884	6,5
Diğer Hizmetler	1 202 969	0	0	21 000	543 550	62 345	1 829 864	18,3	2 606 891	4 436 755	24,8
İktisadi	643 693	0	0	0	20 300	57 775	721 768	7,2	249 473	971 241	5,4
Sosyal	559 276	0	0	21 000	523 250	4 570	1 518 096	15,2	2 357 418	3 875 514	21,6
Toplam	7 550 000	2 908 000	410 000	21 000	545 000	605 000	12 039 000	100,0	5 875 349	17 914 349	100,0
Yüzde Dağılım	62,7	24,2	3,4	0,2	4,5	5,0	100,0				
Yüzde Dağılım	42,1	16,2	2,3	0,1	3,0	3,4	67,2		32,8	100,0	

Kaynak: DPT
(1) Program
(2) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II.11- Sabit Sermaye⁻²⁷⁻ Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

Sektörler	2002			2003 (1)			2004 (2)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	1 597 215	562 796	2 160 011	1 240 260	1 233 961	2 474 221	1 565 471	1 656 963	3 222 434
Madencilik	120 294	545 936	666 230	215 412	907 003	1 122 415	387 907	1 268 670	1 656 577
İmalat	557 164	8 968 263	9 525 427	506 632	13 779 240	14 285 872	439 095	18 040 195	18 479 290
Enerji	3 599 059	941 770	4 540 829	2 528 881	347 787	2 876 668	2 500 994	369 715	2 870 709
Ulaştırma	4 759 889	7 852 915	12 612 804	4 586 189	14 631 698	19 217 887	5 718 893	17 518 971	23 237 864
Turizm	132 084	2 064 271	2 196 355	114 877	3 732 366	3 847 243	131 976	5 220 647	5 352 623
Konut	133 835	5 134 977	5 268 812	171 184	5 733 579	5 904 763	201 319	6 929 145	7 130 464
Eğitim	2 099 059	456 033	2 555 092	2 432 335	768 650	3 200 985	2 920 884	1 118 156	4 039 040
Sağlık	886 750	1 217 090	2 103 840	966 706	1 879 460	2 846 166	1 342 268	2 944 361	4 286 629
Diğer Hizmetler	3 434 730	2 406 366	5 841 096	4 011 724	3 196 764	7 208 488	4 764 876	3 756 038	8 520 914
TOPLAM	17 320 079	30 150 416	47 470 495	16 774 200	46 210 509	62 984 709	19 973 683	58 822 862	78 796 545

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: II.12- Sabit Sermaye -28- Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

(Cari Fiyatlarla Yüzde Dağılım)

	2002			2003 (1)			2004 (2)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	9,2	1,9	4,6	7,4	2,7	3,9	7,8	2,8	4,1
Madencilik	0,7	1,8	1,4	1,3	2,0	1,8	1,9	2,2	2,1
İmalat	3,2	29,7	20,1	3,0	29,8	22,7	2,2	30,7	23,5
Enerji	20,8	3,1	9,6	15,1	0,8	4,6	12,5	0,6	3,6
Ulaştırma	27,5	26,0	26,6	27,3	31,7	30,5	28,6	29,8	29,5
Turizm	0,8	6,8	4,6	0,7	8,1	6,1	0,7	8,9	6,8
Konut	0,8	17,0	11,1	1,0	12,4	9,4	1,0	11,8	9,0
Eğitim	12,1	1,5	5,4	14,5	1,7	5,1	14,6	1,9	5,1
Sağlık	5,1	4,0	4,4	5,8	4,1	4,5	6,7	5,0	5,4
Diğer Hizmetler	19,8	8,0	12,3	23,9	6,9	11,4	23,9	6,4	10,8
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

C. KAMU YATIRIMLARI UYGULAMASI

2003 kamu yatırım tahsislerinde ekonomik ve sosyal alt yapıyı geliştirecek yatırımlara ağırlık verilmiştir.

Sektörel öncelikler açısından; eğitim, sağlık, teknoloji alt yapısı, enerji, sulama, kentsel alt yapı yatırımlarına ve ulaştırma alt sektörleri arasında dengeyi sağlayıcı yatırımlara bölgesel gelişme stratejileri dikkate alınarak öncelik verilmiştir.

Yatırım tahsislerinde kalkınmada öncelikli yörelerin kalkınmasına hız kazandıracı ekonomik ve sosyal alt yapı yatırımları ile istihdam ağırlıklı projelere öncelik verilmiştir. Bu kapsamda özellikle Güneydoğu Anadolu Projesi Kalkınma Planı (GAP), Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) ve Zonguldak, Bartın, Karabük Bölgesel Gelişme Raporu (ZBK) kapsamında öngörülen yatırımlara öncelik verilmiştir.

2003 yılında, devam eden projelerden yıl içinde bitirilmesi muhtemel veya uygulamasında önemli aşama kaydedilmiş, dış kredisi sağlanmış ve diğer projelerle bağlantılı veya eş zamanlı olarak yürütülmesi önem taşıyan projeler ile afetlerin önlenmesi ve afet hasarlarının telafisine yönelik projelere ağırlık verilmiştir.

2003 Yılı Yatırım Programında belediyeler, il özel idareleri ve su-kanalizasyon idarelerinin yatırımları ve otoyol gelirlerinden yatırımlara tahsis edilen ödenekler hariç olmak üzere, 3.851 projeye 12,5 katrilyon TL tahsis edilmiştir. 12,5 katrilyon TL tutarındaki tahsis içinde yüzde 23,5'lik pay ile ulaştırma-haberleşme sektörü ilk sırayı almış, bunu enerji yüzde 21,3, eğitim yüzde 16,2, diğer hizmetler yüzde 15,4 ve tarım yüzde 9,2 ile izlemiş, sağlık sektörünün payı ise yüzde 6,7 olmuştur. 2003 yılı kamu yatırım tahsisleri içinde madencilik, imalat, turizm ve konut sektörlerinin toplam payı ise yüzde 7,6'dır.

2003 yılında tahsis edilen 12,5⁻²⁹ katrilyon TL tutarındaki yatırım ödeneğinin yüzde 64,2'sine karşılık gelen 8 katrilyon TL tutarındaki kısmı konsolide bütçe kapsamındaki yatırımlar için tahsis edilmiştir. Konsolide bütçe yatırımlarından en büyük payı yüzde 24,2 ile eğitim sektörü yatırımları almıştır.

3.851 proje için tahsis edilen 12,5 katrilyon TL tutarındaki ödeneğin yüzde 29,2'si olan 3,7 katrilyon TL tutarındaki bölümünün dış proje kredisi ile karşılanması öngörülmüştür. 2003 Yılı Yatırım Programında kısmen veya tamamen dış proje kredisi ile finanse edilmesi öngörülen ve toplam proje tutarı 90,7 katrilyon TL olan 229 adet proje bulunmaktadır. Söz konusu 229 projenin, 2003 yılında 2,5 katrilyon TL dış proje kredisi tahsis edilen 73,2 katrilyon TL proje tutarındaki 187 adedi genel ve katma bütçeli kuruluşlara aittir.

2003 Yılı Yatırım Programında yer alan 3.851 projenin 2,5 katrilyon TL tutarındaki 899 adedi yıl içinde başlanıp bitirilmesi öngörülen yıllık projelerden oluşmaktadır.

Kamu yatırım programının rasyonelleştirilmesi çalışmaları kapsamında, kısıtlı ödenekler, kısa sürede tamamlanabilecek acil ve öncelikli projelere tahsis edilmiş, 19,8 katrilyon TL tutarındaki 334 adet proje ise sonraki yıllarda sürdürülmek üzere, 2003 Yılı Yatırım Programında sembolik miktardaki iz ödenekle yer almıştır.

Programda yer alan 3.851 projenin toplam maliyeti 2003 yılı fiyatlarıyla 187,1 katrilyon TL'dir. Bunlardan 209 proje 1985 ve öncesinde, 223 proje 1986-1990 döneminde, 866 proje 1991-1995 döneminde, 1.060 proje 1996-2000 döneminde, 280 proje 2001 yılında, 180 proje 2002 yılında, 899 adedi yıllık projelerden oluşan 1.033 proje ise 2003 yılında başlatılmıştır. Bu projelerin toplam proje stoku içindeki payları sırasıyla; yüzde 25,5, yüzde 13,1, yüzde 23,4, yüzde 31,4, yüzde 3, yüzde 1,4 ve yüzde 2,1'dir.

Programda yer alan 3.851 adet projenin, 899'u yıllık proje olmak üzere 1.649 adedi 2003 yılında, 1.336 adedi 2004 yılında, 471 adedi 2005 yılında olmak üzere toplam 3.456 adedi 2001-2005 döneminde, 395 adedi ise 2006 yılı ve sonrasında tamamlanması programlanan projelerdir. Bu projelerin, toplam proje stoku içindeki payları sırasıyla yüzde 9,1, yüzde 23,6, yüzde 21,2 ve yüzde 46,1'dir.

2003 Yılı Yatırım Programına göre; 187,1 katrilyon TL tutarındaki 3.851 proje için 2002 yılı sonu itibarıyla gerçekleştirilen kümülatif harcama tutarı 80,4 katrilyon TL olup, tamamlanmak üzere kalan proje stoku büyüklüğü 106,7 katrilyon TL olmaktadır. Bu durumda, 2003 yılı ödeneklerinin tamamının harcanacağı, kamu yatırımları için sonraki yıllarda da 2003 yılı düzeyinde ödenek ayrılacağı ve programa yeni proje alınmayacağı varsayımıyla, mevcut stokun tamamen bitirilebilmesi için 2003 yılı sonrasında 7,6 yıllık bir süre gerekmektedir. Böylelikle, 2002 yılında 8,5 yıl olan söz konusu süre, yüzde 11,2 azaltılmış olmaktadır. Yatırım programlarında iz ödenek tahsis edilmek suretiyle durdurulan proje stoku hariç tutulduğunda, ortalama tamamlanma süresi; 2002 yılında 7,9 yıl, 2003 yılında ise 6,1 yıldır. Buna göre, kalan stokun ortalama tamamlanma süresinde sağlanan iyileşme yüzde 23'e ulaşmaktadır.

1994-2003 dönemi göz önüne⁻³⁰⁻ alınarak program değerleri itibarıyla aynı bazda karşılaştırma yapıldığında, kamu yatırımlarına tahsis edilen ödeneğin toplam proje tutarı büyüklüğüne oranının 1994 yılında yüzde 10,2 iken 1996 yılında yüzde 5,7'ye kadar gerilediği, 2003 yılı için bu oranın yüzde 6,7 olduğu görülmektedir.

TBMM'ye sunulan 2003 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının hükümet değişikliği sebebiyle kanunlaşmaması sonucu, 2003 yılının ilk üç ayını kapsamak üzere geçici bütçeyi düzenleyen 4776 sayılı Kanun 28 Aralık 2002 tarih ve 24977 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanuna göre, 2002 Mali Yılı Bütçe Kanunlarındaki başlangıç ödenekleri dikkate alınmak suretiyle, her ay için yatırım ödenekleri içinde dış proje kredileri için yüzde 20, diğerleri için yüzde 3,1 hesabı ile bulunacak miktarlara kadar harcama yapmaya kuruluşlar yetkili kılınmıştır.

TABLO:II.13- 2003 Yılı Yatırım Programında Yer Alan Projelerin Başlama Yıllarına Göre Dağılımı (1)

(2003 Yılı Fiyatlarıyla, Milyar TL)

Başlama Yılı	Proje Sayısı	Proje Tutarı	2003 Yılı		Yüzde Pay		
			Program Ödeneği	Haziran Sonu Rev. Ödenek	Proje Tutarı	Program Ödeneği	Haziran Sonu Rev. Ödenek
1985 ve Öncesi	209	47 792 250	1 587 693	1 587 571	25,5	12,7	12,7
1986	57	14 611 551	572 448	572 448	7,8	4,6	4,6
1987	34	1 903 488	136 677	136 727	1,0	1,1	1,1
1988	33	1 319 475	113 966	113 966	0,7	0,9	0,9
1989	21	3 479 757	75 903	75 903	1,9	0,6	0,6
1990	78	3 253 388	120 951	121 184	1,7	1,0	1,0
1991	144	10 204 176	642 537	642 537	5,5	5,2	5,2
1992	94	3 973 176	162 948	162 948	2,1	1,3	1,3
1993	146	14 031 219	975 280	975 280	7,5	7,8	7,8
1994	293	7 558 162	575 083	574 979	4,0	4,6	4,6
1995	189	8 080 576	318 937	318 836	4,3	2,6	2,6
1996	151	16 396 119	1 058 845	1 059 015	8,8	8,5	8,5
1997	276	20 092 981	854 605	854 989	10,7	6,9	6,9
1998	299	11 001 124	950 176	951 130	5,9	7,6	7,6
1999	171	5 812 429	301 405	301 476	3,1	2,4	2,4
2000	163	5 490 107	415 593	415 598	2,9	3,3	3,3
2001	280	5 579 957	748 683	748 714	3,0	6,0	6,0
2002	180	2 675 332	387 104	387 110	1,4	3,1	3,1
2003	1 033	3 855 046	2 465 166	2 466 991	2,1	19,8	19,8
TOPLAM	3 851	187 110 313	12 464 000	12 467 402	100,0	100,0	100,0

(1) Mahalli idare yatırımları ile Yatırım Programında toplam dışı tutulan yatırımlar hariçtir.

2003 yılının ilk 3 ayında; geçici bütçe uygulaması, 2003 Yılı Yatırım Programının yayımlanmamış olması, Kamu İhale Kanunu ve uygulanan tasarruf tedbirleri gibi sebeplerle kamu yatırım harcamaları, program ödeneğine göre, konsolide bütçe yatırımlarında yüzde 1,5

ve toplam kamu yatırımlarında yüzde 3,8⁻³¹ oranında olmak üzere, çok düşük seviyede gerçekleşmiştir. İlk altı ayda ise, mahalli idareler ve yatırım işçiliği hariç olmak üzere, 2,6 katrilyon TL kamu yatırım harcaması yapılmış ve böylece Haziran sonu program ve revize ödeneye göre yüzde 21,3 oranında nakdi gerçekleşme sağlanmıştır.

TABLO:II.14- 2003 Yılı Yatırım Programında Yer Alan Projelerin Bitiş Yıllarına Göre Dağılımı (1)

(2003 Yılı Fiyatlarıyla, Milyar TL)

Bitiş Yılı	Proje Sayısı	Proje Tutarı	2003 Yılı		Yüzde Pay		
			Program Ödeneği	Haziran Sonu Rev. Ödenek	Proje Tutarı	Program Ödeneği	Haziran Sonu Rev. Ödenek
2003	1 649	17 101 006	3 820 380	3 822 353	9,1	30,7	30,7
2004	1 336	44 111 613	3 586 606	3 586 683	23,6	28,8	28,8
2005	471	39 627 927	2 584 070	2 585 347	21,2	20,7	20,7
2006 ve Sonrası	395	86 269 767	2 472 944	2 473 019	46,1	19,8	19,8
TOPLAM	3 851	187 110 313	12 464 000	12 467 402	100,0	100,0	100,0

(1) Mahalli idare yatırımları ile Yatırım Programında toplam dışı tutulan yatırımlar hariçtir.

4. ÖDEMELER DENGESİ

A. DIŞ Dengeyi Etkileyen Faktörler

İhracat performansında yurt dışı ve yurt içi talep, reel kur, parite ve birim işgücü maliyetlerindeki gelişmeler etkili olmaktadır. Türkiye'nin ihracatında önemli bir paya sahip olan euro alanında 2003 yılında büyüme kaydedilmeyenken, 2004 yılında yüzde 1,5 oranında büyüme olacağı tahmin edilmektedir. IMF tarafından yapılan tahminlere göre ticaret ortaklarımızın petrol dışı ithalatının 2003 yılında yüzde 4,9, 2004 yılında ise yüzde 5,7 oranında artması beklenmektedir.

Dünya ekonomisinin 2003 yılında yüzde 3,2, 2004 yılında ise yüzde 4,1 oranında büyümesi beklenmektedir. Dünya ekonomisindeki canlanmaya paralel olarak 2003 yılında yüzde 2,9 seviyesinde gerçekleşmesi beklenen dünya ticaret hacmi (mal ve hizmet) artış hızının, 2004 yılında yüzde 5,5 seviyesine yükseleceği tahmin edilmektedir. 2004 yılında yurt dışı talebin canlanması ihracat performansını olumlu yönde etkileyecek bir gelişmedir.

Türk Lirası, 1 dolar+1,5 euro ağırlıklı reel kur endeksine göre, 2003 yılı Ekim ayı itibarıyla 2002 yılı Aralık ayına göre yüzde 18 oranında değer kazanmıştır.

2003 yılının özellikle ilk yarısında dolar/euro paritesinin euro lehine gelişmesi, euro bazında yapılan dış ticaretin dolar cinsinden karşılığını artırmış ve dolar bazında dış ticaretin daha yüksek seviyede gerçekleşmesinde etken olmuştur. İhracatın önemli bir kısmının euro cinsinden, ithalatın önemli bir kısmının ise dolar cinsinden gerçekleştirilmesi nedeniyle, doların euro karşısında değer kaybetmesi ithal girdi maliyetlerini düşürerek ihracata yönelik üretim yapan sektörler için maliyet avantajı sağlamaktadır. Söz konusu parite etkisi nedeniyle

TL'deki reel değerlenmenin ihracat⁻³² üzerinde oluşturduğu olumsuz etkinin kısmen bertaraf edildiği düşünülmektedir.

2003 yılında dolar/euro paritesindeki hareketler dış ticaret fiyatlarındaki gelişmelerde etkili olmuştur. 2003 yılında ihracat fiyatlarının yüzde 10,9 oranında, ithalat fiyatlarının ise yüzde 11,5 oranında artması beklenmektedir. 2004 yılında ihracat fiyatlarının yüzde 1,8, ithalat fiyatlarının ise yüzde 0,8 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

2003 yılının ikinci çeyreğinde dolar bazında birim iş gücü maliyetleri özellikle TL'nin değer kazanması sonucunda artmış bulunmaktadır. Bu durum ihracat performansı açısından olumsuz bir gelişme olmakla beraber, birim iş gücü maliyetleri geldiği seviye itibarıyla rekabet gücü açısından olumsuz bir baskı oluşturmamaktadır.

TABLO: II.15- Dış Ticaret Dengesini Etkileyen Faktörlerdeki Gelişmeler

	(Yüzde Değişme)		
	2002	2003 (1)	2004 (2)
Dünya Üretimi	3,0	3,2	4,1
Dünya Ticaret Hacmi (mal ve hizmet)	3,2	2,9	5,5
Türkiye'nin Ticaret Ortaklarının Petrol Dışı İthalatı	2,3	4,9	5,7
İhracat Fiyatları	-1,9	10,9	1,8
İthalat Fiyatları	-1,2	11,5	0,8
Petrol (dolar/varil)	23,4	26,0	25,5
Petrol	3,1	11,1	-1,9
Petrol Dışı	-0,8	12,1	1,1
Reel Kur (1dolar+1,5 euro) (3)	16,9	18,0	-
GSMH Büyümesi	7,8	5,0	5,0
Sanayi Büyümesi	9,4	6,5	4,9
Yurt içi Talep Büyümesi	9,2	7,1	4,7
Cari Fiyatlarla İhracat (4)	14,1	28,3	12,3
Cari Fiyatlarla İthalat (5)	23,4	34,8	11,5
Reel İhracat (4)	16,3	15,7	10,3
Reel İthalat (5)	24,9	20,9	10,7

Kaynak: DPT, IMF, OECD

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Projeksiyon

(3) 2003 yılı Ekim Ayı İtibarıyla

(4) Bavul Ticareti Hariç

(5) Altın Dahil

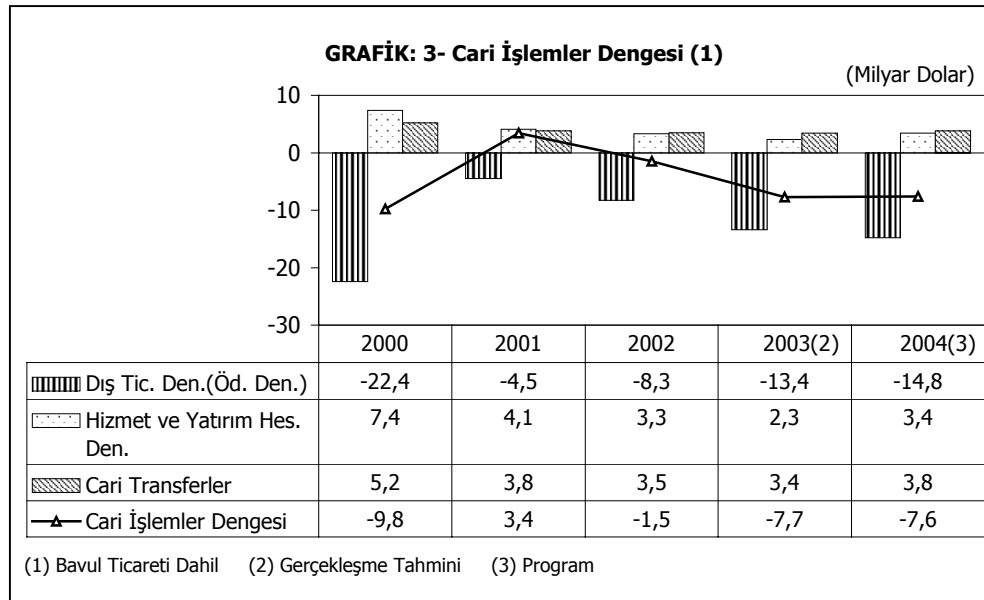
Yurt içi üretim ve talep gelişmeleri dış dengeyi önemli ölçüde etkilemektedir. 2003 yılında iç talepte 2002 yılına göre artış kaydedilmesine rağmen iç talebin halen potansiyelinin altında seyretmesi, üreticilerin kapasite kullanım oranlarını ihracat yaparak yükseltmelerini zorunlu kılmaktadır.

2003 yılında üretimdeki canlanmaya⁻³³⁻ paralel olarak özellikle ara malı ithalatında artış kaydedilmiştir. 2004 yılında üretim artışının süreceği ve talepte canlanma olacağı beklenmekte ve bu çerçevede dış ticaret açığının bir miktar artacağı tahmin edilmektedir.

B. CARİ İŞLEMLER DENGESİ

2002 yılının Ocak-Temmuz döneminde yüzde 71,3 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2003 yılının aynı döneminde yüzde 69,7'ye gerilemiştir. Bunun sonucunda dış ticaret açığı (ödemeler dengesinde yer aldığı şekliyle) 2002 yılının ilk yedi aylık dönemindeki 4,1 milyar dolarlık seviyesinden 2003 yılının aynı döneminde 6,9 milyar dolara yükselmiştir. Söz konusu dönemde hizmetler dengesinde sınırlı bir iyileşme yaşanmasına rağmen, yatırım geliri dengesi açığının yaklaşık 700 milyon dolar artması ve cari transfer gelirlerinin bir önceki yılın aynı dönemine göre aynı seviyede kalması sonucunda cari işlemler dengesi açığında artış yaşanmıştır. Böylece, 2002 yılının Ocak-Temmuz döneminde 1,3 milyar dolar açık veren cari işlemler dengesi, 2003 yılının aynı döneminde 4,5 milyar dolar açık vermiştir.

2003 yılında ihracatın yüzde 28,3 oranında artarak 45,9 milyar dolar, ithalatın ise yüzde 31,3 oranında artarak 67,2 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, dış ticaret açığındaki artışa paralel olarak 2003 yılının tamamında cari işlemler dengesinde 7,7 milyar dolarlık bir açık oluşması öngörülmektedir.

2004 yılında ihracatın 51,5 milyar⁻³⁴⁻ dolar, ithalatın ise 75 milyar dolar olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu çerçevede, dış ticaret dengesinde 14,8 milyar dolar, cari işlemler dengesinde ise 7,6 milyar dolarlık bir açık oluşması öngörülmektedir.

a) İhracat

İhracat 2003 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre, ihracat fiyatlarındaki yüksek oranlı artışın da etkisiyle, yüzde 30,4 oranında artarak 29,3 milyar dolara yükselmiştir. Aynı dönemde, imalat sanayi ürünleri ihracatı yüzde 31,1, tarım ve ormancılık ürünleri ihracatı yüzde 14, madencilik ve taş ocakçılığı ürünleri ihracatı ise yüzde 28,4 oranında artmıştır.

2003 yılının Ocak-Ağustos döneminde, en önemli ihraç pazarımız olan OECD ülkelerine yönelik ihracatın toplam ihracat içindeki payı bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,2 puan azalarak yüzde 65,2'ye gerilemiştir. AB ülkelerinin payı ise söz konusu dönemde 1,3 puan artarak yüzde 52,1'e yükselmiştir. Aynı dönemde OECD üyesi olmayan ülkelere olan ihracatın payında 0,3 puanlık bir artış yaşanmıştır.

2004 yılında ihracatın yüzde 12,3 oranında artarak 51,5 milyar dolar seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2004 yılında ihracat fiyatlarının yüzde 1,8 oranında artması ve böylece reel ihracat artışının yüzde 10,3 olması beklenmektedir.

2004 yılında tarım, ormancılık ve balıkçılık ürünleri ihracatının yüzde 26,9; madencilik ürünleri ihracatının yüzde 12,3; imalat sanayi ürünleri ihracatının ise yüzde 11,7 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

Bu çerçevede, ihracatın GSMH'ya oranının, 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla yüzde 19,3 ve yüzde 19,7 seviyesinde olması beklenmektedir.

Eximbank'ın 2003 yılında ihracat sektörüne 3 milyar doları nakdi kredi, 3,5 milyar doları sigorta ve garanti desteği olmak üzere, programda belirlenen ihracat hedefinin yüzde 16,5'i oranında, toplam 6,5 milyar dolar düzeyinde destek sağlaması öngörülmüştür. 2003 yılının Ocak-Eylül döneminde ihracat sektörüne 2,4 milyar doları kredi, 2 milyar doları sigorta ve garanti olmak üzere toplam 4,4 milyar dolar destek sağlanmıştır. 2003 yılının Ocak-Eylül döneminde geçen yılın aynı dönemine göre kısa vadeli kredilerde yüzde 49 oranında artış gerçekleştirilmiştir. Kısa vadeli kredilerin yüzde 40'ı KOBİ'lere tahsis edilmiştir.

Eximbank tarafından verilen kısa vadeli kredilerin sektörel dağılımında ihracat içindeki ağırlıklarına paralel olarak hazır giyim yüzde 27, tekstil-deri yüzde 16, makine, elektrikli cihazlar yüzde 12, demir-çelik yüzde 8, madeni eşya yüzde 8, gıda-tarım ürünleri yüzde 8, diğerleri yüzde 16 paya sahip bulunmaktadır.

TABLO: II.16- İhracatın Sektörel³⁵ Dağılımı (1)

	(Milyon Dolar)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değ.)	
	2002	2003 (2)	2004 (3)	2002	2003 (2)	2004 (3)	2003/ 2002	2004/ 2003
TOPLAM İHRACAT	35 753	45 884	51 530	100,0	100,0	100,0	28,3	12,3
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	2 065	2 111	2 679	5,8	4,6	5,2	2,2	26,9
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	374	459	515	1,0	1,0	1,0	22,7	12,3
İmalat Sanayii	33 288	43 223	48 284	93,1	94,2	93,7	29,9	11,7
Diğer	34	78	67	0,1	0,2	0,1	129	-14,1

(1) ISIC Revize 3 sınıflamasına göre, bavul ticareti hariç

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

b) İthalat

İthalat 2003 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre ithalat fiyatlarındaki yüksek oranlı artışın da etkisiyle yüzde 33,5 oranında artarak 42,4 milyar dolara yükselmiştir. Bu dönemde ara malları ithalatı yüzde 34,2, tüketim malları ithalatı yüzde 39,8 ve sermaye malları ithalatı ise yüzde 28,7 oranında artış göstermiştir. Ham petrol ithalatı ise söz konusu dönemde yüzde 22,5 oranında artmıştır.

2003 yılında ithalatın yüzde 31,3 oranında artarak 67,2 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. İthalat fiyatlarının yüzde 11,5 oranında artması ve reel ithalat artışının yüzde 17,8 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2003 yılının Ocak-Ağustos döneminde AB ülkelerinden yapılan ithalatın toplam ithalatımız içindeki payı bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,4 puanlık bir artış göstermiştir. Buna karşın, diğer OECD ülkelerinin payında gerçekleşen 1,6 puanlık düşüşün etkisiyle OECD ülkelerinin tamamından yapılan ithalatın payında 1,4 puanlık bir azalma gerçekleşmiştir.

2004 yılında GSMH'da öngörülen büyümeye paralel olarak ithalatın yüzde 11,5 oranında artarak 75 milyar dolar seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2004 yılında ithalat fiyatlarının yüzde 0,8 oranında artması sonucunda reel ithalat artışının yüzde 10,7 olması beklenmektedir.

2004 yılında sermaye malları ithalatının yüzde 13, tüketim malları ithalatının yüzde 12,7, petrol dışı ara malları ithalatının yüzde 12,1 ve ham petrol ithalatının yüzde 3,2 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

Bu çerçevede, 2003 yılında yüzde 28,2 olması beklenen ithalatın GSMH'ya oranının 2004 yılında yüzde 28,7 seviyesinde gerçekleşmesi tahmin edilmektedir.

TABLO: II.17- İthalatın Mal Grupları İtibarıyla Dağılımı (1)

	(Milyon Dolar)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değ.)	
	2002	2003 (2)	2004 (3)	2002	2003 (2)	2004 (3)	2003/ 2002	2004/ 2003
Tüketim Malları	4 989	6 657	7 500	9,7	9,9	10,0	33,4	12,7
Sermaye Malları	8 431	10 221	11 550	16,5	15,2	15,4	21,2	13,0
Ara Malları	37 173	49 893	55 500	72,6	74,2	74,0	34,2	11,2
Petrol	4 088	4 605	4 750	8,0	6,8	6,3	12,7	3,2
Petrol Dışı	33 086	45 288	50 750	64,6	67,4	67,7	36,9	12,1
Diğer	611	437	450	1,2	0,6	0,6	-28,4	3,0
TOPLAM	51 203	67 241	75 000	100,0	100,0	100,0	31,3	11,5

(1) BEC Sınıflamasına Göre

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

c) Görünmeyen İşlemler

2003 yılının Ocak-Temmuz döneminde turizm gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 7,2 oranında azalarak 3,8 milyar dolara gerilemiştir. 2003 yılının Ocak-Eylül döneminde ülkemize gelen yabancı turist sayısı ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,8 oranında artış göstermiştir. Bu çerçevede, 2003 yılının tamamında turizm gelirlerinin yüzde 2,3 oranında artarak 8,7 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. 2004 yılında ise turizm gelirlerinin 9,8 milyar dolar olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2003 yılının Ocak-Temmuz döneminde 3,7 milyar dolar olan hizmetler dengesi fazlasının yılın tamamında 8,1 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. 2004 yılında ise hizmetler dengesinin 8,8 milyar dolar fazla vereceği tahmin edilmektedir.

2003 yılının ilk yedi aylık döneminde 3,3 milyar dolar olarak gerçekleşen yatırım gelirleri açığının, yılın tamamında 5,8 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir. 2004 yılında yatırım geliri dengesinin 5,5 milyar dolar açık vereceği tahmin edilmektedir. 2003 yılında 7,3 milyar dolar olarak gerçekleşmesi öngörülen faiz giderlerinin 2004 yılında 7,2 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2003 yılında 2 milyar dolar civarında gerçekleşmesi beklenen işçi gelirlerinin 2004 yılında 2,4 milyar dolara yükselmesi öngörülmektedir.

TABLO: II.18- Ödemeler Dengesi

- 37 -

(Milyon Dolar)

	2001	2002	2003(1)	2004(2)
A-CARİ İŞLEMLER HESABI	3 390	-1 481	-7 702	-7 626
İhracat (FOB)	34 373	39 818	49 858	55 728
İhracat (FOB)	31 334	35 753	45 884	51 530
Bavul Ticareti	3 039	4 065	3 974	4 198
İthalat (FOB)	-38 916	-48 130	-63 207	-70 500
İthalat (CIF)	-41 399	-51 203	-67 241	-75 000
Navlun ve Siaorta	2 483	3 073	4 034	4 500
Dış Ticaret Dengesi	-4 543	-8 312	-13 349	-14 772
Hizmet Gelirleri	16 030	14 781	15 911	17 641
Turizm	8 090	8 481	8 676	9 830
Hizmet Giderleri	-6 900	-6 897	-7 796	-8 817
Turizm	-1 738	-1 881	-2 040	-2 435
Hizmetler Dengesi	9 130	7 884	8 115	8 824
Yatırım Gelirleri	2 753	2 489	2 279	2 654
Yatırım Giderleri	-7 753	-7 038	-8 111	-8 131
Faiz Giderleri	-7 134	-6 400	-7 269	-7 190
Cari Transferler	3 803	3 496	3 364	3 799
İşçi Gelirleri	2 786	1 936	1 998	2 372
B-SERMAYE VE FİNANS HESABI	-14 643	1 406	7 819	7 626
Doğrudan Yatırımlar	2 769	862	418	2 016
Yurt Dışında Doğrudan Yatırım	- 497	- 175	- 299	- 362
Yurt İçinde Doğrudan Yatırım	3 266	1 037	717	2 378
Portföy Yatırımları	-4 515	- 590	2 611	2 528
Portföy Hesabı-Varlıklar	- 788	-2 093	- 455	- 310
Portföy Hesabı-Yükümlülükler	-3 727	1 503	3 066	2 838
Hisse Senetleri	- 79	- 16	691	650
Borç Senetleri	-3 648	1 519	2 375	2 188
Diğer Yatırımlar	-12 897	1 134	4 790	3 082
Diğer Yatırımlar-Varlıklar	- 601	- 652	745	-1 226
Merkez Bankası	- 39	- 31	- 13	0
Genel Hükümet	0	0	0	0
Bankalar	233	641	1 941	- 200
Diğer Sektörler	- 795	-1 262	-1 183	-1 026
Diğer Yatırımlar-Yükümlülükler	-12 296	1 786	4 045	4 308
Merkez Bankası	735	1 336	565	111
Genel Hükümet	-1 977	- 669	-1 871	- 779
Bankalar	-9 644	-2 013	1 643	1 565
Diğer Sektörler	-1 410	3 132	3 708	3 411
C-CARİ, SERMAYE VE FİNANSAL HESAPLAR	-11 253	- 75	117	0
D-NET HATA VE NOKSAN	-1 671	- 137	4 303	0
GENEL DENGİ	-12 924	- 212	4 420	0
E-REZERV VARLIKLAR	12 924	212	-4 420	0
Resmi Rezervler	2 694	-6 153	-4 320	2 000
Uluslararası Para Fonu Kredileri (Net)	10 230	6 365	- 100	-2 000

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

C. SERMAYE HAREKETLERİ

- 38 -

2003 yılının Ocak-Temmuz döneminde ödemeler dengesi finansman hesabında (IMF kredileri ve resmi rezerv değişimleri hariç) 3,2 milyar dolarlık net giriş gerçekleşmiştir. 2003 yılının tamamında finansman kaleminin 7,8 milyar dolarlık net sermaye girişi ile sonuçlanması beklenmektedir. 2004 yılında ise cari işlemler dengesinde oluşması beklenen 7,6 milyar dolarlık açığın tamamının yine aynı miktarda sermaye girişi ile finanse edilmesi öngörülmektedir.

2003 yılının Ocak-Temmuz döneminde doğrudan yabancı yatırımlarda net 22 milyon dolar giriş gerçekleşmiş olup, yılın tamamında 418 milyon dolarlık net giriş olacağı tahmin edilmektedir. 2004 yılında ise net 2 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım yapılması beklenmektedir.

2003 yılının ilk yedi aylık döneminde 618 milyon dolar net giriş gerçekleşen portföy yatırımlarında yılın tamamında, özellikle Hazine'nin tahvil ihraçlarının etkisiyle, 2,6 milyar dolar tutarında giriş yaşanması beklenmektedir. 2004 yılında ise portföy yatırımları hesabında net 2,5 milyar dolar giriş olacağı tahmin edilmektedir.

2003 yılında dış ticaret hacmindeki artışa paralel olarak bankacılık kesiminin ve diğer özel kesimin yurt dışından kullandığı kredilerde artış yaşanmaktadır. 2003 yılında 4,8 milyar dolar olarak gerçekleşmesi öngörülen diğer yatırımlar kaleminin (IMF kredileri hariç) 2004 yılında 3,1 milyar dolara gerilemesi beklenmektedir.

2003 yılının Ocak-Temmuz döneminde Merkez Bankası rezervlerinde 1 milyar dolar artış gerçekleşmiştir. Yılın tamamında 4,3 milyar dolarlık artış gerçekleşmesi beklenen resmi rezervlerde, 2004 yılında IMF geri ödemelerinden kaynaklanan 2 milyar dolar tutarında azalma olması öngörülmektedir.

2002 yılında yüzde 78,7 olarak gerçekleşen dış borç anapara ve faiz ödemelerinden oluşan dış borç servisinin ihracata oranının, 2003 yılında yüzde 59,9'a, 2004 yılında ise yüzde 57'ye gerileyeceği tahmin edilmektedir. Dış borç servisinin toplam döviz gelirlerine oranı ise 2002 yılında yüzde 46,4 olarak gerçekleşmiş iken, bu oranın 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla yüzde 38,5 ve yüzde 36,8 düzeyinde olması beklenmektedir.

2002 yılının sonunda 131,2 milyar dolar olan dış borç stoku, 2003 yılı Haziran sonu itibarıyla 6,7 milyar dolar artarak 137,9 milyar dolara yükselmiştir. Bu dönemde kısa vadeli borçlar 1,6 milyar dolar, orta ve uzun vadeli borçlar 5,1 milyar dolar artmıştır. 2003 yılının ilk yarısı itibarıyla toplam dış borç stokunun yüzde 12,2'si kısa vadeli, yüzde 87,8'i ise orta ve uzun vadeli borçlardan oluşmaktadır.

D. YABANCI SERMAYE

2003 yılının ilk yarısında izin verilen yabancı sermaye tutarı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 20,4 oranında artarak 1,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Böylece

1980-2003 Haziran dönemi itibarıyla izin⁻³⁹⁻ verilen yabancı sermaye tutarı 35,2 milyar dolara ulaşmıştır.

TABLO: II.19- Yabancı Sermayenin Sektörel Dağılımı ve Fiili Girişler (1)

(Milyon Dolar)

	Verilen İzinler					Fiili
	İmalat	Tarım	Madencilik	Hizmetler	Toplam	Girişler
1980	89	0	0	8	97	35
1981	247	1	1	89	338	141
1982	99	1	2	65	167	103
1983	89	0	0	14	103	87
1984	186	6	0	79	271	113
1985	143	6	4	81	234	99
1986	193	17	1	153	364	125
1987	294	13	1	347	655	115
1988	491	27	6	297	821	354
1989	950	9	12	541	1 512	663
1990	1 214	66	47	534	1 861	684
1991	1 095	22	40	810	1 967	907
1992	1 274	34	19	493	1 820	911
1993	1 569	21	11	462	2 063	746
1994	1 107	28	6	336	1 477	636
1995	1 996	32	61	850	2 939	934
1996	641	64	8	3 124	3 837	914
1997	872	12	27	768	1 679	852
1998	1 017	6	14	610	1 647	953
1999	1 123	16	7	553	1 699	813
2000	1 105	60	5	2 307	3 477	1 707
2001	1 245	135	29	1 317	2 726	3 288
2002	892	33	17	1 301	2 243	1 042
2003(2)	711	8	124	315	1 158	244
TOPLAM	18 642	617	442	15 454	35 153	16 466

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

(1) 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanununun 17 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe girmesiyle doğrudan yabancı yatırımlara uygulanan izin sistemi kaldırılmış olup yabancı sermaye istatistikleri izin bazında tutulmamaktadır.

(2) Haziran ayı itibarıyla

1980-2003 Haziran dönemi itibarıyla⁻⁴⁰⁻ verilen yabancı sermaye izinlerinin içinde imalat sektörü yüzde 53, hizmetler sektörü yüzde 44, tarım sektörü yüzde 1,8 ve madencilik sektörü yüzde 1,3 oranında paya sahiptir.

1980-2003 Haziran döneminde en fazla yabancı sermaye izinleri verilen ilk beş ülke sırasıyla Fransa (5,8 milyar dolar), Hollanda (5,6 milyar dolar), Almanya (4,6 milyar dolar), ABD (4,1 milyar dolar) ve İngiltere (2,9 milyar dolar) olmuştur. 2003 yılının ilk yarısında verilen toplam izinlerin yüzde 21,5'ini Almanya; yüzde 20'sini Hollanda ve yüzde 14,6'sını İngiltere almıştır.

E. SERBEST BÖLGELER

Ülkemizde 2003 yılı itibarıyla faaliyette bulunan serbest bölge sayısı 21'dir. Serbest bölgelerde 2003 yılı Haziran sonu itibarıyla 562'si yabancı sermayeli, 2.878'i yerli olmak üzere toplam 3.440 firma faaliyet göstermektedir. Bu firmalarda istihdam edilen kişi sayısı 29.350'dir.

Serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmalar tarafından gerçekleştirilen ve 2000 yılında 11,3 milyar dolar olan ticaret hacmi, 2001 yılında ülkemizde yaşanan ekonomik daralmaya paralel olarak 8,3 milyar dolar düzeyinde kalmıştır. 2002 yılında ise ülkemiz genelindeki ekonomik iyileşmeye paralel olarak serbest bölgeler ticaret hacmi tekrar artış göstererek 11,1 milyar dolara ulaşmıştır. Serbest bölgeler ticaret hacmi, 2001 ve 2002 yıllarında ülkemizin dış ticaret hacminin sırasıyla yüzde 11,4'ü ve yüzde 12,8'i düzeyinde gerçekleşmiştir. 2003 yılının ilk altı ayında ise 7 milyar dolar düzeyine ulaşan ticaret hacminin yılın tamamında 15 milyar doları aşacağı ve böylece ülkemiz toplam dış ticaret hacminin yüzde 13'üne yaklaşacağı tahmin edilmektedir.

2003 yılı Haziran sonu itibarıyla gerçekleşen ticaretin ülke grupları bazında dağılımı incelendiğinde, AB ülkelerinin yüzde 29, diğer OECD ülkelerinin yüzde 7,2, Türk Cumhuriyetlerinin yüzde 2,4, Türkiye'nin yüzde 44 ve diğer ülkelerin yüzde 17,4 oranında paya sahip olduğu görülmektedir.

2003 yılının ilk yarısında serbest bölgelerde gerçekleştirilen ticarete sanayi ürünlerinin payı yüzde 95,4, tarım ürünlerinin payı yüzde 4,4, madencilik ve taş ocaklığı ürünlerinin payı ise yüzde 0,2 olarak gerçekleşmiştir.

Söz konusu dönemdeki ticaretin yüzde 24'ü İstanbul Deri ve Endüstri, yüzde 20'si İstanbul Atatürk Havalimanı, yüzde 17'si Ege, yüzde 15,8'i Mersin ve yüzde 6,7'si İstanbul Trakya Serbest Bölgelerinde, yüzde 16,5'i ise diğer serbest bölgelerde gerçekleştirilmiştir.

5. KAMU FİNANSMANI**A. KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ**

2003 yılında toplam kamu gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,1 puan azalarak yüzde 31,5 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda, toplam kamu gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,8 puan azalarak yüzde 30,6 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2003 yılında kamu gelirlerinin yüzde 84,2'sini oluşturması beklenen vergi gelirlerinin GSMH içindeki payının 2002 yılına göre 2,3 puanlık artışla yüzde 26,5 seviyesine yükselmesi beklenmektedir. Bu yükselişte, GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 2 puan artarak yüzde 16,5 oranında gerçekleşeceği tahmin edilen konsolide bütçe vasıtalı vergileri belirleyici olmuştur.

2003 yılında, vergi dışı normal gelirlerin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,6 puan azalışla yüzde 2,5'e, faktör gelirlerinin GSMH içindeki payının ise 1,9 puan azalışla yüzde 5,5'e gerilemesi beklenmektedir. Bu gelişmede, özellikle Merkez Bankası karından bütçeye aktarılan tutardaki gerilemenin yanı sıra KİT'lerde atıl istihdamın azaltılmasından doğan giderlerin yansıtılmasından dolayı karlardaki düşüş ile döviz kurlarındaki düşüşün olumlu etkisine rağmen enerji KİT'lerinde 2003 yılı programına uygun fiyat ayarlamalarının yapılamaması etkili olmuştur. Sosyal fonlardaki açığın 2003 yılında da devam ederek GSMH içindeki payının 0,7 puanlık artışla yüzde 3,9 seviyesine çıkacağı tahmin edilmektedir. Sosyal güvenlik kuruluşları açıklarının artmasında, BAĞ-KUR'un prim tahsilat oranının düşmesi ile sosyal destek ödemesinin getirdiği yük ve sağlık giderlerindeki artış önemli etkenlerdir.

2003 yılında toplam kamu harcamalarının GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 4,1 puan azalarak yüzde 40,2 olacağı tahmin edilmektedir. GSMH'ya oran olarak, cari harcamaların 0,3 puan azalarak yüzde 12,4; sabit sermaye yatırımlarının, kamu yatırım programında başlatılan rasyonelleştirme çalışmalarının da etkisiyle 1,6 puan azalarak yüzde 4,7; transfer harcamalarının 1,5 puan azalarak yüzde 23,1 seviyesinde olması beklenmektedir. Transfer harcamalarındaki düşüşte, GSMH içindeki payı bir önceki yıla göre 2,4 puan gerileyerek yüzde 16,6 seviyesinde olması beklenen konsolide bütçe faiz ödemeleri etkili olacaktır.

2003 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 4,1 puan azalarak yüzde 8,7 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Faiz ödemeleri ve özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda, bir önceki yılda GSMH'nın yüzde 6,9'u oranında fazla veren kamu kesiminin 2003 yılında 0,7 puan artışla yüzde 7,6 oranında fazla vereceği tahmin edilmektedir.

İlk defa 2001 yılında konsolide bütçe açığı, toplam kamu açığının üzerine çıkmış ve bu durum 2003 yılında da devam etmiştir. 2003 yılında GSMH'ya oran olarak, konsolide bütçenin yüzde 11,4 oranında açık vermesi, diğer kamu kesiminin yüzde 2,7 oranında fazla vermesi beklenmektedir.

TABLO: II.20 - Kamu Kesimi - 42 - Toplam Gelir ve Harcamaları

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)					(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)				
	2000	2001	2002	2003 (1)	2004 (2)	2000	2001	2002	2003 (1)	2004 (2)
Vergiler	31 556	47 921	66 105	94 734	108 900	25,1	27,2	24,2	26,5	25,9
-Vasıtasız	11 960	18 501	22 221	29 154	31 867	9,5	10,5	8,1	8,2	7,6
-Vasıtalı	19 049	28 746	42 543	62 191	74 320	15,2	16,3	15,6	17,4	17,7
-Servet	547	674	1 342	3 388	2 713	0,4	0,4	0,5	0,9	0,6
Vergi Dışı Normal Gelirler	2 820	3 894	8 402	8 889	11 012	2,2	2,2	3,1	2,5	2,6
Faktör Gelirleri	4 364	9 573	20 178	19 549	22 268	3,5	5,4	7,4	5,5	5,3
Sosyal Fonlar	-2 411	-4 307	-8 837	-13 879	-12 857	-1,9	-2,4	-3,2	-3,9	-3,1
TOPLAM	36 329	57 082	85 848	109 293	129 322	28,9	32,3	31,4	30,6	30,8
-Özelleştirme Gelirleri (3)	1 914	1 618	456	3 169	4 836	1,5	0,9	0,2	0,9	1,2
TOPLAM GELİR	38 243	58 700	86 304	112 462	134 158	30,4	33,3	31,6	31,5	32,0
Cari Harcamalar	15 482	23 141	34 827	44 192	51 890	12,3	13,1	12,7	12,4	12,4
Yatırım Harcamaları	8 667	9 825	17 221	16 111	19 836	6,9	5,6	6,3	4,5	4,7
-Sabit Sermaye	8 602	11 300	17 320	16 774	19 974	6,8	6,4	6,3	4,7	4,8
-Stok Değişmesi	65	-1 475	-99	-663	-137	0,1	-0,8	0,0	-0,2	0,0
Transfer Harcamaları	27 776	51 794	67 235	82 317	96 120	22,1	29,3	24,6	23,1	22,9
-Cari Transferler (Net)	26 018	50 346	66 713	81 016	94 700	20,7	28,5	24,4	22,7	22,6
-Sermaye Transferleri	1 758	1 448	522	1 301	1 420	1,4	0,8	0,2	0,4	0,3
Stok Değişim Fonu	1 114	2 866	1 908	959	460	0,9	1,6	0,7	0,3	0,1
TOPLAM HARCAMA	53 039	87 627	121 191	143 580	168 306	42,2	49,7	44,3	40,2	40,1
BORÇLANMA GEREĞİ	14 796	28 927	34 887	31 119	34 148	11,8	16,4	12,8	8,7	8,1

Kaynak : DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Özelleştirme gelirleri kamu kesimi genel dengesi tablolarında sermaye transferleri kalemi altında yer almaktadır.

TABLO: II.21 - Kamu Kesimi - 43 - Borçlanma Gereği ve Finansmanı

	1999	2000	2001	2002	2003 (1)	2004 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)					
Konsolide Bütçe	9 285	13 726	30 790	40 746	40 759	46 399
KİT	1 883	2 616	648	-2 768	-3 279	-3 236
-İşletmeciler	1 691	1 848	11	-3 002	-1 795	-1 649
-Özelleştirme Kapsa. Kuru.	69	556	637	234	-1 484	-1 587
-Tasarrufçu	123	213				
Mahalli İdareler	309	453	463	155	394	641
Döner Sermaye	- 50	- 140	- 171	- 521	- 614	- 506
Sosyal Güv. Kuruluşları	194	- 17	- 136	102	0	0
İşsizlik Sigortası Fonu	0	- 362	-1 845	-2 772	-3 844	-4 823
Fonlar	527	-1 479	- 822	- 56	-2 297	-4 327
TOPLAM KAMU	12 149	14 796	28 927	34 887	31 119	34 148
Toplam Kamu (Faiz Hariç) (3)	181	-7 108	-14 279	-19 238	-30 302	-34 356
Toplam Kamu (Özel. Hariç)	12 212	16 710	30 545	35 343	34 288	38 984
Toplam Kamu (Faiz+Özel. Hariç) (3)	244	-5 194	-12 661	-18 782	-27 133	-29 520
TOPLAM FİNANSMAN	12 149	14 796	28 927	34 887	31 119	34 148
Dış Borçlanma (Net)	1 618	4 623	-3 280	18 094	1 950	4 550
-Dış Borç Ödemesi	-2 604	-4 121	-10 494	-10 127	-13 319	-13 425
-Dış Borç Kullanımı	4 222	8 745	7 214	28 221	15 269	17 975
İç Borç/Alacak (Net)	10 531	10 173	32 207	16 793	29 169	29 598
-Bono (Net)	-2 493	-1 334	15 008	18 371	-12 059	15 949
-Tahvil (Net)	12 234	10 142	8 534	- 896	51 489	24 857
-Diğer	791	1 365	8 665	- 682	-10 261	-11 208
	(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)					
Konsolide Bütçe	11,9	10,9	17,4	14,9	11,4	11,1
KİT	2,4	2,1	0,4	-1,0	-0,9	-0,8
-İşletmeciler	2,2	1,5	0,0	-1,1	-0,5	-0,4
-Özelleştirme Kapsa. Kuru.	0,1	0,4	0,4	0,1	-0,4	-0,4
-Tasarrufçu	0,2	0,2				
Mahalli İdareler	0,4	0,4	0,3	0,1	0,1	0,2
Döner Sermaye	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	0,2	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0
İşsizlik Sigortası Fonu	0,0	-0,3	-1,0	-1,0	-1,1	-1,1
Fonlar	0,7	-1,2	-0,5	0,0	-0,6	-1,0
TOPLAM KAMU	15,5	11,8	16,4	12,8	8,7	8,1
Toplam Kamu (Faiz Hariç) (3)	0,2	-5,7	-8,1	-7,0	-8,5	-8,2
Toplam Kamu (Özel. Hariç)	15,6	13,3	17,3	12,9	9,6	9,3
Toplam Kamu (Faiz+Özel. Hariç) (3)	0,3	-4,1	-7,2	-6,9	-7,6	-7,0
TOPLAM FİNANSMAN	15,5	11,8	16,4	12,8	8,7	8,1
Dış Borçlanma (Net)	2,1	3,7	-1,9	6,6	0,5	1,1
-Dış Borç Ödemesi	-3,3	-3,3	-5,9	-3,7	-3,7	-3,2
-Dış Borç Kullanımı	5,4	7,0	4,1	10,3	4,3	4,3
İç Borç/Alacak (Net)	13,5	8,1	18,2	6,1	8,2	7,1
-Bono (Net)	-3,2	-1,1	8,5	6,7	-3,4	3,8
-Tahvil (Net)	15,6	8,1	4,8	-0,3	14,4	5,9
-Diğer	1,0	1,1	4,9	-0,2	-2,9	-2,7

Not : Konsolide bütçe dengesinde, 2001 yılında bütçeden sosyal güvenlik kuruluşlarına nakit olarak ödenen ve bütçeden mahsup edilecek ödenek hesabına kaydedilen 950 trilyon TL 2001 yılı transfer harcamalarında yer almaktadır.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Negatif işaret fazlayı göstermektedir.

TABLO: II.22- 2002 Yılı Kamu Kesimi - 44 - Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

	Genel+ Katma	Mahalli İdareler	Döner Sermaye	Sosyal Güvenlik Kuruluşları	Fonlar	İşsizlik Sigortası	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmeciler	Öz. Kap. Kuruluşlar	TOPLAM	
1. Vergiler	58 897	5 045	- 22	0	1 589	0	65 508	- 471	- 274	- 745	64 763
a. Vasıtasız	19 343	2 350	- 22	0	1 294	0	22 966	- 471	- 274	- 745	22 221
b. Vasıtalı	39 554	2 694	0	0	294	0	42 543	0	0	0	42 543
2. Vergi Dışı N. Gelirler	6 720	1 966	- 114	0	288	0	8 861	- 250	- 209	- 459	8 402
3. Faktör Gelirleri	8 597	2 609	876	1 273	- 566	1 810	14 599	4 210	1 369	5 579	20 178
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	-9 540	0	703	-8 837	0	0	0	-8 837
5. (Cari Transferler)	-74 917	-1 233	168	8 295	- 178	260	-67 606	803	90	893	-66 713
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	- 703	8 387	907	28	1 133	2 773	12 525	4 293	976	5 269	17 793
II. CARİ GİDERLER	-29 133	-4 498	0	0	-1 196	0	-34 827	0	0	0	-34 827
III. KAMU TASARRUFU	-29 835	3 889	907	28	- 63	2 773	-22 302	4 293	976	5 269	-17 033
IV. YATIRIMLAR	-9 873	-3 959	- 181	- 130	- 4	- 1	-14 148	-2 525	- 548	-3 073	-17 221
a. Sabit Sermaye	-9 873	-3 986	- 141	- 130	- 4	- 1	-14 135	-2 827	- 358	-3 185	-17 320
b. Stok Değişmesi	0	28	- 40	0	0	0	- 13	302	- 191	111	99
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-39 709	- 69	726	- 102	- 67	2 772	-36 450	1 768	428	2 195	-34 255
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	-1 038	- 49	- 154	0	123	0	-1 118	1 829	565	2 394	1 276
1. Servet Vergileri	734	607	0	0	0	0	1 342	0	0	0	1 342
2. (Diğer Transferler)	-1 672	- 293	0	0	143	0	-1 822	1 122	504	1 626	- 195
3. (Kamulaş.ve S. Değer Art.)	- 100	- 363	- 154	0	- 21	0	- 638	707	61	767	130
VII KASA-BANKA/BORÇLANMA	40 746	118	- 572	102	- 56	-2 772	37 568	-3 596	- 993	-4 589	32 979
1. Kasa-Banka Değişimi	0	- 472	- 602	0	- 515	0	-1 589	- 491	- 390	- 881	-2 469
2. Dış Borçlanma(net)	16 570	- 42	0	0	205	0	16 734	1 095	265	1 360	18 094
-Dış Borç Ödemesi	-9 009	- 267	0	0	- 189	0	-9 464	- 654	- 9	- 663	-10 127
-Dış Borç Kullanımı	25 579	225	0	0	394	0	26 198	1 749	274	2 023	28 221
3. İç Borç/Alacak(net)	24 176	669	81	102	254	-2 772	22 510	-3 606	358	-3 248	19 262
4. Stok Değişim Fonu	0	- 37	- 51	0	0	0	- 88	- 594	-1 226	-1 821	-1 908

Not: Konsolide bütçe dengesinde, 2001 yılında bütçeden sosyal güvenlik kuruluşlarına nakit olarak ödenen ve bütçeden mahsup edilecek ödenek hesabına kaydedilen 950 trilyon TL 2001 yılı transfer harcamalarında yer almaktadır.

(1) Geçici

TABLO: II.23– 2003 Yılı Kamu Kesimi - 45 - Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

	Genel+ Katma	Mahalli İdareler	Döner Sermaye	Sosyal Güvenlik Kuruluşları	Fonlar	İşsizlik Sigortası	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmeci	Öz. Kap. Kuruluşlar	TOPLAM	
1. Vergiler	84 921	6 096	- 32	0	1 304	0	92 289	- 577	- 365	- 943	91 346
a. Vasitasız	26 056	2 769	- 32	0	1 304	0	30 097	- 577	- 365	- 943	29 154
b. Vasitalı	58 865	3 326	0	0	0	0	62 191	0	0	0	62 191
2. Vergi Dışı N. Gelirler	7 054	2 620	- 188	0	384	0	9 870	- 840	- 141	- 981	8 889
3. Faktör Gelirleri	5 964	3 268	1 215	1 567	- 646	2 629	13 998	4 075	1 476	5 551	19 549
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	-14 749	0	870	-13 879	0	0	0	-13 879
5. (Cari Transferler)	-94 334	-1 537	124	13 295	152	345	-81 955	914	24	939	-81 016
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	3 604	10 447	1 119	113	1 194	3 844	20 323	3 572	994	4 566	24 888
II. CARİ GİDERLER	-36 768	-6 051	0	0	-1 374	0	-44 192	0	0	0	-44 192
III. KAMU TASARRUFU	-33 164	4 396	1 119	113	- 179	3 844	-23 870	3 572	994	4 566	-19 304
IV. YATIRIMLAR	-8 305	-5 385	- 278	- 114	- 9	0	-14 091	-2 357	337	-2 020	-16 111
a. Sabit Sermaye	-8 305	-5 393	- 264	- 114	- 9	0	-14 085	-2 235	- 455	-2 690	-16 774
b. Stok Değişmesi	0	8	- 14	0	0	0	- 6	- 122	792	669	663
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-41 469	- 989	841	0	- 188	3 844	-37 960	1 214	1 331	2 545	-35 415
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	710	629	- 186	0	2 486	0	3 638	848	769	1 617	5 256
1. Servet Vergileri	1 879	1 509	0	0	0	0	3 388	0	0	0	3 388
2. (Diğer Transferler)	-1 244	- 425	0	0	2 513	0	844	959	619	1 578	2 421
3. (Kamulaş.ve S. Değer Art.)	75	- 455	- 186	0	- 27	0	- 594	- 110	150	40	- 554
VII KASA-BANKA/BORÇLANMA	40 759	359	- 655	0	-2 297	-3 844	34 322	-2 063	-2 100	-4 163	30 159
1. Kasa-Banka Değişimi	0	115	- 356	0	- 213	0	- 455	695	270	965	510
2. Dış Borçlanma(net)	2 552	- 321	0	0	46	0	2 277	- 131	- 196	- 327	1 950
-Dış Borç Ödemesi	-10 416	- 583	0	0	- 181	0	-11 180	-1 827	- 312	-2 139	-13 319
-Dış Borç Kullanımı	12 968	262	0	0	227	0	13 457	1 696	116	1 812	15 269
3. İç Borç/Alacak(net)	38 207	600	- 257	0	-2 130	-3 844	32 575	-2 358	-1 558	-3 917	28 659
4. Stok Değişim Fonu	0	- 34	- 41	0	0	0	- 75	- 268	- 616	- 884	- 959

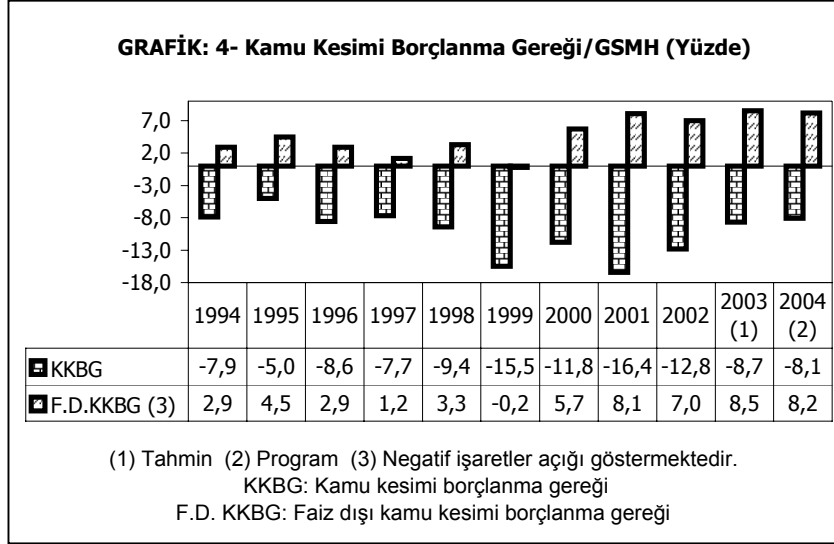
(1) Gerçekleşme Tahmini

TABLO: II.24- 2004 Yılı Kamu Kesimi - 46 - Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

	Genel+ Katma	Mahalli İdareler	Döner Sermaye	Sosyal Güvenlik Kuruluşları	Fonlar	İşsizlik Sigortası	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmecisi	Öz. Kap. Kuruluşları	TOPLAM	
1. Vergiler	97 438	7 944	- 20	0	1 821	0	107 184	- 552	- 444	- 997	106 187
a. Vasisiz	27 990	3 073	- 20	0	1 821	0	32 864	- 552	- 444	- 997	31 867
b. Vasitalı	69 448	4 872	0	0	0	0	74 320	0	0	0	74 320
2. Vergi Dışı N. Gelirler	8 485	3 061	- 266	0	483	0	11 762	- 650	- 100	- 750	11 012
3. Faktör Gelirleri	6 366	3 806	1 326	1 809	- 473	3 066	15 899	4 463	1 905	6 369	22 268
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	-14 127	0	1 270	-12 857	0	0	0	-12 857
5. (Cari Transferler)	-106 441	-1 754	150	12 513	- 77	488	-95 121	309	112	421	-94 700
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	5 848	13 057	1 189	195	1 754	4 823	26 867	3 570	1 473	5 043	31 910
II. CARİ GİDERLER	-43 128	-7 215	0	0	-1 548	0	-51 890	0	0	0	-51 890
III. KAMU TASARRUFU	-37 280	5 842	1 189	195	206	4 823	-25 023	3 570	1 473	5 043	-19 980
IV. YATIRIMLAR	-9 609	-6 415	- 394	- 195	- 21	0	-16 634	-2 718	- 485	-3 202	-19 836
a. Sabit Sermaye	-9 609	-6 420	- 410	- 195	- 21	0	-16 656	-2 908	- 410	-3 318	-19 974
b. Stok Değişmesi	0	6	16	0	0	0	22	190	- 75	116	137
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-46 889	- 572	795	0	185	4 823	-41 658	852	988	1 841	-39 817
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	490	- 30	- 256	0	4 142	0	4 345	932	852	1 783	6 129
1. Servet Vergileri	1 735	978	0	0	0	0	2 713	0	0	0	2 713
2. (Diğer Transferler)	-1 445	- 463	0	0	4 174	0	2 267	1 100	621	1 721	3 988
3. (Kamulaş.ve S. Değer Art.)	200	- 545	- 256	0	- 32	0	- 634	- 168	231	62	- 571
VII KASA-BANKA/BORÇLANMA	46 399	603	- 539	0	-4 327	-4 823	37 312	-1 784	-1 840	-3 624	33 688
1. Kasa-Banka Değişimi	0	0	- 269	0	- 594	0	- 863	- 203	- 167	- 371	-1 233
2. Dış Borçlanma(net)	5 593	- 324	0	0	34	0	5 302	- 792	40	- 752	4 550
-Dış Borç Ödemesi	-10 674	- 609	0	0	- 192	0	-11 475	-1 914	- 36	-1 950	-13 425
-Dış Borç Kullanımı	16 267	285	0	0	226	0	16 777	1 122	76	1 198	17 975
3. İç Borç/Alacak(net)	40 806	965	- 237	0	-3 767	-4 823	32 945	- 654	-1 460	-2 113	30 831
4. Stok Değişim Fonu	0	- 38	- 34	0	0	0	- 72	- 135	- 253	- 388	- 460

(1) Program

Kamu kesimi, 2001 yılı hariç, 1999-2003 döneminde net dış borç kullanıcısı durumundadır.

2004 yılında, toplam kamu gelirlerinin yüzde 81,2'sini oluşturan vergi gelirlerinin GSMH içindeki payının 0,6 puan azalışla yüzde 25,9 olması öngörülmektedir. Özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda, GSMH'nın yüzde 30,8'i kadar olması beklenen kamu gelirleri, özelleştirme gelirleri dahil edildiğinde yüzde 32'ye yükselmektedir. Vergi dışı normal gelirlerin 2003 yılına göre 0,1 puan artarak GSMH'nın yüzde 2,6'sına yükseleceği tahmin edilmektedir. Faktör gelirleri ise bir önceki yıla göre 0,2 puan düşüşle yüzde 5,3 oranında programlanmıştır.

2004 yılında toplam kamu harcamalarının GSMH içindeki payının 0,1 puan azalarak yüzde 40,1 olması öngörülmüştür.

2004 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının bir önceki yıl seviyesinin 0,1 puan üzerinde yüzde 4,8, toplam kamu tüketiminin GSMH içindeki payının ise bir önceki yıl seviyesini koruyarak yüzde 12,4 oranında olması öngörülmektedir.

2004 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının 2003 yılına göre 0,6 puan gerileyerek yüzde 8,1 olarak gerçekleşmesi programlanmıştır. Bu iyileşme, faiz ödemelerindeki azalma ve özelleştirme gelirlerinde hedeflenen artıştan kaynaklanmaktadır. Konsolide bütçe dışındaki kamu kesiminin 2004 yılında da fazla vermeye devam etmesi öngörülmektedir.

GSMH'ya oran olarak, 2004 yılında, kamu kesimi dengesinin, faiz ödemeleri hariç tutulduğunda yüzde 8,2, faiz ödemeleri ve özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda ise yüzde 7 oranında fazla vermesi öngörülmektedir.

B. KONSOLİDE BÜTÇE

- 48 -

3 Kasım 2002 tarihinde yapılan erken genel seçim nedeniyle, 2003 yılının ilk üç ayında geçici bütçe uygulamasına gidilmiş, bu dönemde, geçici bütçe harcamalarının 31,8 katrilyon TL, bütçe gelirlerinin 18,3 katrilyon TL ve bütçe açığının 13,5 katrilyon TL olması programlanmıştır.

2003 yılı bütçesi, uygulanmakta olan ekonomik programın temel amaç ve hedefleriyle uyumlu bir şekilde önemli miktarda faiz dışı fazla vermeye yönelik olarak hazırlanmıştır.

Bütçe Kanunu ile yapılan kesintiler sonrasında, 2003 yılı konsolide bütçe harcamaları 146 katrilyon TL, faiz dışı harcamalar 80,5 katrilyon TL, GSMH'ya oranları ise sırasıyla yüzde 41,2 ve yüzde 22,7 olarak hedeflenmiştir. 100,8 katrilyon TL olarak hedeflenen konsolide bütçe gelirlerinin GSMH içindeki payının ise yüzde 28,4 olması öngörülmüştür. Böylece, 45,2 katrilyon TL olması öngörülen konsolide bütçe açığının GSMH'ya oranının yüzde 12,7, faiz dışı bütçe fazlasının ise yüzde 5,7 olması programlanmıştır. IMF tanımlı konsolide bütçe faiz dışı fazlasının GSMH'ya oranı ise yüzde 5,9 olarak hedeflenmiş ve söz konusu faiz dışı fazlaya ulaşmak amacıyla gelirleri artırıcı ve harcamaları azaltıcı bir dizi tedbir alınmıştır.

Kamu yatırım programında başlatılan rasyonelleştirme çalışmaları sürdürülmüş, mali disiplini ve şeffaflığı artırmak amacıyla, yatırım başlangıç ödeneklerine aynı dış proje kredileri ilk defa dahil edilmiştir.

Vergi Barışı Kanunu kapsamında, 2003 yılında konsolide bütçe dengesinde 2,2 katrilyon TL gelir elde edilmesi öngörülmüş, Ağustos ayı sonu itibarıyla toplam 1,5 katrilyon TL tahsilat yapılmıştır.

Vergi stratejisi kapsamında, dolaysız vergiler alanında yapılması öngörülen düzenlemelerin büyük bir kısmı yasalaşarak 2003 yılı Nisan ayında yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemelerle yatırım indirimi sistemi basitleştirilmiş; özel gider indirimi vergi indirimi haline dönüştürülerek ücret giderlerinin vergilendirilmesinde bazı harcamaların vergiden indirimine ilişkin sistem daha basit ve uygulanabilir bir yapıya dönüştürülmüştür. Vergi yapısı üniter bir hale getirilerek, beyanname verme sınırı günün ekonomik koşullarına göre düzenlenmiş ve beyana tabi gelirler yeniden düzenlenerek bazı gelirler beyan kapsamına alınmıştır. Temettü gelirlerinin vergilendirilmesinde uygulanan stopaj oranları indirilerek halka açık şirketler ile diğer şirketlerin temettüleri üzerindeki stopaj oranları eşitlenmiştir. Finansal kiralama konusunda uluslar arası muhasebe standartlarına uygun düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler sonucunda vergi sistemi daha basit hale getirilmiş, vergi yükü azaltılmış, vergileme ile ilgili yükümlülüklerde mükellefin ve vergi idaresinin iş ve işlemleri azaltılmıştır.

Vergilemede adaletsizliğe yol açan hayat standardı uygulamasına 2003 yılı başından itibaren son verilmiştir.

Kamu mali yönetiminde etkinlik ve şeffaflığı sağlamak amacıyla, özel tüketim vergisinden (ÖTV) tahsis edilen fon ve paylar 2003 yılı başından itibaren sıfırlanmıştır.

2003 yılında 4962 sayılı Kanunla yapılan bir düzenlemeyle, çevre temizliğine katkı sağlanması ve otomotiv sektörünün canlanması amacıyla 20 yaş üstü araçların hurdaya

çıkartılması halinde yeni araç alımında 2003⁻⁴⁹⁻ yılında 3,5 milyar TL, 2004 yılında 4,5 milyar TL ÖTV indirimi sağlanmıştır.

Hedeflenen faiz dışı fazlaya ulaşmak amacıyla, Ocak ayında tütün mamulleri ve alkollü içkilerden alınan ÖTV artırılmış, özel işlem ve özel iletişim vergilerinin süresi 2003 yılı sonuna kadar uzatılmış, kurum geçici vergi oranı yükseltilmiş, ek motorlu taşıtlar ve ek emlak vergileri ihdas edilmiştir. Bununla birlikte, ek motorlu taşıtlar vergisine ilişkin düzenleme Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş ve Eylül ayı sonu itibarıyla tahsil edilen yaklaşık 600 trilyon TL'lik verginin 2004 yılı motorlu taşıtlar vergisinden mahsup edileceği kamuoyuna açıklanmıştır.

Motorlu taşıtlar üzerinden alınan ÖTV oranları yüzde 3 ile yüzde 25 arasında değişen oranlarda artırılmış ve tütün mamulleri ve alkollü içkiler üzerinden alınan ÖTV miktarları için asgari tutarlar tespit edilmiştir.

Hedeflenen faiz dışı fazlaya ulaşmak amacıyla, program ve bütçe çalışmaları kapsamında öngörülen tedbirlerin önemli bir kısmı hayata geçirilmiş, ancak yıl içinde harcama ve gelirlerde ortaya çıkan sapmaları karşılamak amacıyla ilave tedbir alınması yoluna gidilmiştir. Faiz dışı konsolide bütçe harcamalarında, 1,8 katrilyon TL'si vergi iadelerinde, 1,2 katrilyon TL'si sosyal güvenlik kuruluşlarına transferlerde, 0,6 katrilyon TL'si personel harcamalarında, 0,3 katrilyon TL'si SYDTF transferlerinde, 0,2 katrilyon TL'si tarımsal destekleme harcamalarında, 0,4 katrilyon lirası diğer harcamalarda olmak üzere, öngörülenin 4,5 katrilyon TL üzerinde harcama ihtiyacı doğmuştur. Diğer taraftan, ortaya çıkan bu ilave harcama ihtiyacını karşılamak amacıyla yatırım harcamalarında 1,5 katrilyon TL, diğer cari harcamalarda 0,7 katrilyon TL, risk hesabında 0,5 katrilyon TL başta olmak üzere, toplam harcamalarda 3 katrilyon TL tasarruf sağlanması hedeflenmiştir. Böylece, faiz dışı harcamalarda başlangıçta öngörülenin 1,5 katrilyon TL üzerinde harcama yapılması beklenmektedir. Bazı harcama kalemlerinde ilave ödenek ihtiyacını karşılamak amacıyla Ek Bütçe Kanunu çıkarılması zorunluluğu doğmuştur. Bununla birlikte, konsolide bütçe faiz harcamalarının uygulanan sıkı maliye politikası ve faiz oranlarındaki düşmenin de etkisiyle öngörülenin 6,4 katrilyon TL altında gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, toplam konsolide bütçe harcamalarının öngörülen 146 katrilyon TL'nin 4,9 katrilyon TL altında 141 katrilyon TL olacağı tahmin edilmektedir.

Konsolide bütçe gelirlerinde vergi gelirlerinin öngörülenin 845 trilyon TL üzerinde, vergi dışı gelirlerin ise öngörülenin 1,1 katrilyon TL altında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Bu gelişmeler sonucunda, 2003 yılı konsolide bütçe harcamalarının 141 katrilyon lira TL, konsolide bütçe gelirlerinin 100,3 katrilyon TL; GSMH'ya oranlarının ise sırasıyla yüzde 39,5 ve yüzde 28,1 olması beklenmektedir. Böylece, 40,8 katrilyon TL olması beklenen bütçe açığının GSMH'ya oranının öngörülenin 1,3 puan altında yüzde 11,4'e gerilemesi beklenmektedir. 18,3 katrilyon TL'ye ulaşacağı tahmin edilen faiz dışı fazlanın GSMH'ya oranı ise yüzde 5,1 olarak tahmin edilmektedir. Konsolide bütçe için IMF tanımlı faiz dışı fazlanın GSMH'ya oranının, 2003 yılında, bir önceki yılın 2,4 puan üzerinde yüzde 5 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2003 yılında kamu borcunun⁻⁵⁰⁻ sürdürülebilirliğine imkan veren bir borçlanma politikasının izlenmesi, finansman ihtiyacının mümkün olan en düşük maliyet ve makul bir risk oranı çerçevesinde karşılanması öncelikli hedefler arasında yer almıştır. Bu bağlamda, borçlanma politikası, nakit iç borçlanmada yıllık ağırlıklı ortalamanın 12 ayın üzerine çıkarılması, yatırımcı tabanının genişletilmesi ve ikincil piyasaların derinleştirilmesi yönünde tedbirler alınarak etkin bir şekilde uygulanmıştır.

Devlet iç borçlanma senetlerinin (DİBS) ihracında ve ikincil piyasa işlemlerinde etkinliğin ve likiditenin artırılması amacıyla 2002 yılı Eylül ayında Piyasa Yapıcılığı Sistemi tekrar uygulamaya konulmuş ve 2003 yılı Şubat ayı itibarıyla Merkez Bankası bünyesinde DİBS ödünç piyasası kurulmuştur. Bu yeni piyasada, piyasa yapıcılar kotasyon verdikleri kağıtları ödünç alma imkanı bulmaktadır. Böylece, piyasa yapıcılığı sisteminin etkinliğini artırmak suretiyle ikincil piyasa fonksiyonlarının gelişmesi amaçlanmaktadır.

Uygulanan borçlanma stratejisinin de etkisiyle GSMH'ya oran olarak, 2003 yılı borç faizi ödemelerinin bir önceki yıla göre 2,4 puanlık düşüşle yüzde 16,6 seviyesine gerilemesi, böylece bütçe hedefinin 1,9 puan altında gerçekleşmesi beklenmektedir.

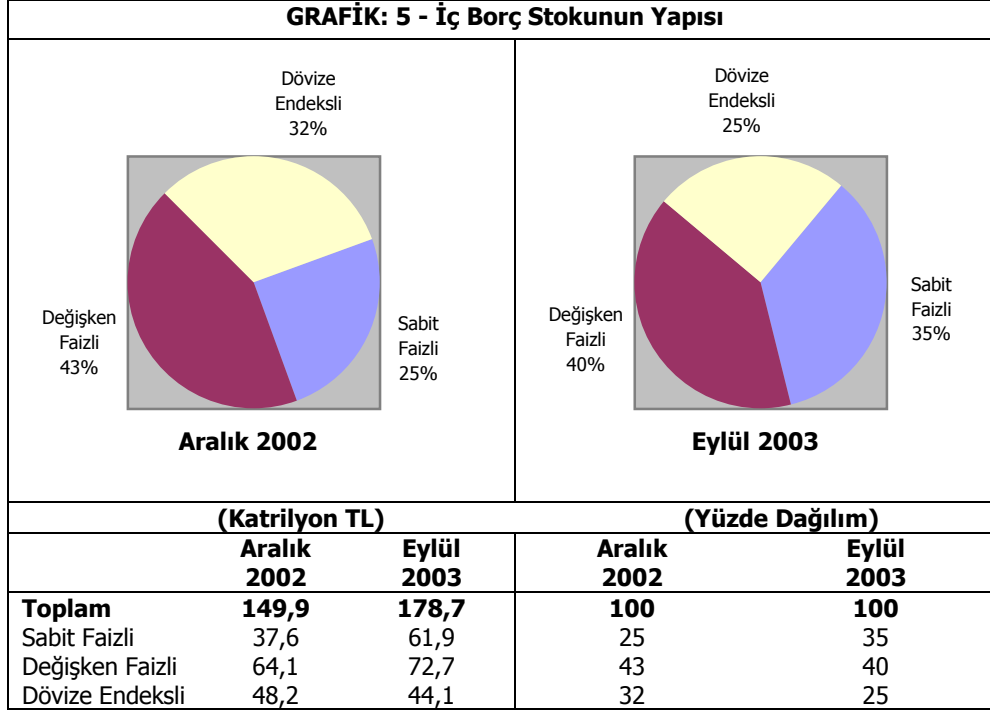
Bu gelişmeler çerçevesinde, 2002 yılında 149,9 katrilyon TL olan iç borç stoku yüzde 19,2 oranında bir artışla 2003 yılı Eylül ayı itibarıyla 178,7 katrilyon TL'ye yükselmiştir. 2003 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla, yüzde 24,7'si döviz cinsinden ve dövize endekli, yüzde 40,7'si değişken faizli ve yüzde 34,7'si sabit faizli senetlerden oluşan iç borç stokunun yüzde 67,4'ü nakit, yüzde 32,6'sı ise nakit dışı senetlerden oluşmaktadır. Böylece, nakit dışı iç borç stokunun toplam stok içindeki payı giderek azalmakta, nakit dışı borçlanma piyasaya borç haline gelmektedir. Nakit dışı iç borç stokunun nakit iç borç stokuna dönüşmesi, toplam iç borç stokunun ortalama vadeye kalan gün sayısında gerilemeye neden olmaktadır. Stokun vadeye kalan günü 2001 yılı sonunda 38,9 ay iken, 2002 yılı sonunda 32,1 ay, 2003 Eylül ayı sonunda ise 26,2 ay olarak gerçekleşmiştir.

3 Kasım 2002 tarihinde yapılan erken genel seçim sonrasında piyasalarda gözlenen iyimser hava sonucu yüzde 45'e kadar gerileyen faiz oranları, Irak ile ilgili belirsizlik ortamının etkisiyle yüzde 63'e kadar yükselmiş, ancak savaşın sona ermesiyle tekrar düşme eğilimine girerek 2003 yılı Ekim ayındaki son ihalede yüzde 26 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO: II.25- İç Borç Stokundaki Gelişmeler

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)				(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)		
	2000	2001	2002	2003(1)	2000	2001	2002
Toplam	36 421	122 157	149 870	178 712	29,0	69,2	54,8
Tahvil	34 363	102 128	112 850	145 739	27,4	57,9	41,3
Nakit	27 373	40 704	52 251	87 404	21,8	23,1	19,1
Nakit Dışı	6 990	61 424	60 599	58 335	5,6	34,8	22,2
Bono	2 058	20 029	37 020	32 973	1,6	11,3	13,5
Nakit	2 049	17 650	37 020	32 973	1,6	10,0	13,5
Nakit Dışı	8	2 380	0	0	0,0	1,3	0,0

(1) Eylül ayı sonu itibarıyla

Özellikle IMF'den sağlanan kredi kullanımlarının da etkisiyle, 2002 yılında 85,9 milyar dolar olan Merkez Bankası dahil kamu dış borç stoku, 2003 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla 90,3 milyar dolara yükselmiştir.

2003 yılı Ağustos ayında, Türkiye'nin yapacağı geri ödemelerin bir kısmı yeni bir plana bağlanarak ertelenmiştir. Böylece, IMF'ye yapılacak 2004 yılı geri ödemesi 9,7 milyar dolardan 5,2 milyar dolara, 2005 yılı ödemesi ise 10,1 milyar dolardan 7,8 milyar dolara inmiş ve borç servisinde önemli bir rahatlama sağlanmıştır.

2004 yılı konsolide bütçesi, ilave vergi konulmaksızın, mali disipline riayet edilmesi çerçevesinde harcamalarda azami tasarruf sağlanarak yüzde 5 oranındaki IMF tanımlı faiz dış fazla hedefine uygun olarak hazırlanmıştır.

2004 yılı bütçesi, bütçe sisteminin daha şeffaf, fonksiyonel ve etkin duruma getirilmesi amacıyla uluslararası standartlara uygun olarak analitik bütçe sınıflandırması esasına göre hazırlanmıştır. Ancak, 2004 Yılı Programı, yeterli veri tabanı oluşmaması nedeniyle, önceki bütçe sistemi esas alınarak hazırlanmıştır.

2004 yılı konsolide bütçe harcamaları - 52 - 160,9 katrilyon TL, faiz dışı harcamalar ise 94,7 katrilyon TL olarak programlanmıştır. Böylece, harcamaların GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 1,2 puan düşerek yüzde 38,3, faiz dışı harcamaların ise 0,3 puan düşerek yüzde 22,6 seviyesinde olması hedeflenmiştir. Toplam ödeneklerin yüzde 21,9'u personel, yüzde 6,2'si diğer cari, yüzde 4,7'si yatırım, yüzde 41,1'i faiz ödemeleri, yüzde 9,9'u işsizlik sigortası dahil sosyal güvenlik kuruluşları, yüzde 7,1'i vergi iadeleri, yüzde 2,4'ü tarımsal destekleme ile ilgili sübvansiyonlar, yüzde 2,3'ü kuruluş transferleri, yüzde 1,1'i risk hesabı, yüzde 3,3'ü ise diğer transfer ödeneklerine ayrılmıştır.

2004 yılında personel açıktan atamalarının sınırlandırılması uygulamasına devam edilecek, emeklilik ya da diğer sebeplerle işten ayrılanların yerine yeni işçi alınmayacaktır. Memur maaşlarına, 2003 yılı kayıplarını karşılamak amacıyla, bir defaya mahsus olmak üzere 160 milyon TL seyyanen ödeme yapılması ve 2004 yılının birinci ve ikinci altı ayı için yüzde 6 oranında maaş artışı verilmesi programlanmıştır. Böylece, 35,3 katrilyon TL olarak öngörülen personel giderlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıl seviyesini koruyarak yüzde 8,4 düzeyinde olacağı tahmin edilmektedir.

Diğer cari harcamalar, savunma ve güvenlik hizmetlerinin ihtiyaçları dikkate alınarak 9,9 katrilyon TL olarak belirlenmiştir. Bu durumda, diğer cari harcamaların GSMH içindeki payı bir önceki yıl seviyesini koruyarak yüzde 2,4 oranında olacaktır.

Konsolide bütçe yatırım ödeneklerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıl seviyesini koruyarak 7.550 trilyon TL olması programlanmıştır. Analitik bütçe sınıflandırmasında konsolide bütçe yatırım ödenekleri 7.342 trilyon TL'ye karşılık gelmektedir.

2004 yılı konsolide bütçe faiz ödemelerinin GSMH içindeki payının, faiz oranlarındaki düşüşe paralel olarak 0,8 puanlık azalışla yüzde 15,8 seviyesine gerilemesi programlanmıştır.

2004 yılı bütçesinde, faiz dışı transfer ödenekleri bir önceki yılın 0,3 puan altında GSMH'nın yüzde 10'u seviyesinde belirlenmiştir. Faiz dışı transfer ödenekleri; 2003 yılında alınan ek motorlu taşıtlar vergisinin iade edileceği, BAĞ-KUR ve SSK'da sosyal güvenlik primlerinin Nisan ayında 2003 yılı büyüme ve 12 aylık TÜFE oranları baz alınarak artırılacağı, emeklilere vergi iadesi sisteminde avans oranının yüzde 4 olacağı, KİT'lere ödenecek görev zararının asgari seviyede tutulacağı ve doğrudan gelir desteği ödemesinde 2003 yılı yükümlülüklerinin tamamının, 2004 yılı yükümlülüklerinin ise bir kısmının karşılanacağı dikkate alınarak belirlenmiştir.

2004 yılında, 114,5 katrilyon TL olarak hedeflenen konsolide bütçe gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,8 puan azalarak yüzde 27,3 olması öngörülmüştür. GSMH'ya oran olarak, gelir üzerinden alınan vergilerin 0,6 puan azalışla yüzde 6,7, servetten alınan vergilerin 0,1 puan azalışla yüzde 0,4, dış ticaret üzerinden alınan vergilerin 0,1 puan artışla yüzde 3,7, mal ve hizmetlerden alınan vergilerin ise bir önceki yıl seviyesini koruyarak yüzde 12,9 olması hedeflenmiştir. Böylece, 99,2 katrilyon TL olması beklenen vergi gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,7 puan azalarak yüzde 23,6 seviyesinde olması programlanmıştır.

2004 yılında gelirlerde öngörülen⁵³ düşmenin en önemli nedeni, 2003 yılında bir defalık alınan bazı gelir tedbirlerinin 2004 yılında olmaması sonucu gerileyen vasitasız vergiler ile vergi dışı normal gelirlerdir.

Ayrıca, 2003 yılında Kurumlar Vergisi Kanununa göre ödenen geçici vergi oranının yüzde 25'ten yüzde 30'a yükseltilmesi dolayısıyla elde edilen gelirler 2004 yılında kurumlar vergisinden mahsup edileceğinden, beyana dayalı kurumlar vergisinde önemli oranda bir gerileme beklenmektedir.

2004 yılında, vergi dışı normal gelirlerin 10,5 katrilyon TL, özel gelir ve fonların 4,1 katrilyon TL, GSMH içindeki paylarının ise sırasıyla yüzde 2,5 ve yüzde 1 olması programlanmıştır. Bütçede özelleştirme geliri öngörülmemiştir.

2004 yılı bütçesi gelir tahmininde aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmuştur:

İşletmelerin varlık ve borçlarına fiyat değişmelerinin etkisinin yansıtılarak işletme değerlerinin gerçeği göstermesine imkan tanıyan enflasyon muhasebesi uygulamasına 2004 yılında geçilmesi planlanmaktadır. Böylece reel karlar üzerinden vergi ödenmesi sağlanacak, fakat bu uygulama ile gelir ve kurumlar vergisi tahsilatlarında bir miktar gerileme meydana gelecektir.

Gelir ve kurumlar vergisinde tahakkuk tutarları üzerinde ilave yüzde 10 oranında fon payı alınması uygulamasına 2004 yılında da devam edilecektir.

Petrol ürünleri üzerinden alınan ÖTV'nin TEFE oranında artırılması uygulamasına devam edilecektir.

Özel işlem ve özel iletişim vergilerinin tahsiline devam edilecektir.

Motorlu taşıtlar vergisinde sistem daha adaletli hale getirilecektir.

Yıl içinde doğacak özel gelir ve ödeneklerin 2 katrilyon TL'lik kısmı harcatılmayacaktır.

Bankacılık sektöründeki aracılık maliyetlerinin azaltılması politikası çerçevesinde, bankacılık işlemlerinden alınan damga vergisi yılın başında, ticari kredilerden alınan KKDF ise 1 Temmuz'da kaldırılacaktır.

Döner sermaye hasılatlarından yapılan kesintilere 2003 yılında olduğu gibi devam edilecektir.

Bu harcama ve gelir hedefleri sonucunda, 2004 yılı konsolide bütçe açığının 46,4 katrilyon TL olması öngörülmüştür. Böylece, konsolide bütçe açığının GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,3 puan azalışla yüzde 11,1, faiz dışı bütçe fazlasının ise 0,4 puan azalışla yüzde 4,7 olması programlanmıştır. IMF tanımlı konsolide bütçe faiz dışı fazlasının GSMH'ya oranı ise, bir önceki yıl gerçekleşme tahmini ile aynı seviyede, yüzde 5 olarak hedeflenmiştir.

Bütçe açığı ile iç ve dış borç anapara ödemelerinden oluşan 192 katrilyon TL'lik finansman ihtiyacının, yüzde 8,5'inin dış borçlanmayla, yüzde 91,5'inin ise iç borçlanmayla karşılanması öngörülmektedir. Özelleştirme fonundan geleceği öngörülen 1,6 katrilyon TL de bütçenin finansmanında kullanılacaktır.

TABLO: II.26- Konsolide Bütçe - Gerçekleşmeleri

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)			(Yüzde Artış)		(Yüzde Dağılım)			(GSMH İçindeki Paylar)		
	2002	2003 (1)	2004 (2)	2003	2004	2002	2003(1)	2004(2)	2002	2003(1)	2004(2)
HARCAMALAR	117 225	141 041	160 938	20,3	14,1	100,0	100,0	100,0	42,9	39,5	38,3
Cari	30 572	38 573	45 187	26,2	17,1	26,1	27,3	28,1	11,2	10,8	10,8
-Personel	23 089	30 103	35 277	30,4	17,2	19,7	21,3	21,9	8,4	8,4	8,4
-Diğer Cari	7 483	8 470	9 910	13,2	17,0	6,4	6,0	6,2	2,7	2,4	2,4
Yatırım	8 434	6 500	7 550	-22,9	16,2	7,2	4,6	4,7	3,1	1,8	1,8
Transfer	78 220	95 968	108 201	22,7	12,7	66,7	68,0	67,2	28,6	26,9	25,8
GELİRLER	75 529	100 282	114 539	32,8	14,2	100,0	100,0	100,0	27,6	28,1	27,3
Genel Bütçe	74 541	99 553	113 739	33,6	14,2	98,7	99,3	99,3	27,3	27,9	27,1
-Vergi Gelirleri	59 631	86 800	99 173	45,6	14,3	79,0	86,6	86,6	21,8	24,3	23,6
-Vergi Dışı Normal Gelirler	10 874	10 077	10 506	-7,3	4,3	14,4	10,0	9,2	4,0	2,8	2,5
-Özel Gelir ve Fonlar	4 035	2 676	4 060	-33,7	51,7	5,3	2,7	3,5	1,5	0,7	1,0
Katma Bütçe	989	729	800	-26,3	9,7	1,3	0,7	0,7	0,4	0,2	0,2
BÜTÇE AÇIĞI	-41 696	-40 759	-46 399	-2,2	13,8				-15,2	-11,4	-11,1
Emanet ve Avanslardaki Net Değişme	4 698	0	0						1,7	0,0	0,0
NAKİT AÇIĞI	-36 999	-40 759	-46 399	10,2	13,8				-13,5	-11,4	-11,1
BORÇ İDARESİ											
Borç Ödemeleri	87 208	115 855	145 560	32,8	25,6	100,0	100,0	100,0	31,9	32,4	34,7
-Dış Borç Ödemesi	9 009	10 416	10 674	15,6	2,5	10,3	9,0	7,3	3,3	2,9	2,5
-İç Borç Ödemesi	78 199	105 439	134 886	34,8	27,9	89,7	91,0	92,7	28,6	29,5	32,1
-Tahvil	30 413	37 284	77 185	22,6	107,0	34,9	32,2	53,0	11,1	10,4	18,4
-Bono	47 786	68 155	57 701	42,6	-15,3	54,8	58,8	39,6	17,5	19,1	13,7
Borçlanma	121 253	157 838	191 959	30,2	21,6	100,0	100,0	100,0	44,3	44,2	45,7
-Dış Borç Kullanımı	25 579	12 968	16 267	-49,3	25,4	21,1	8,2	8,5	9,4	3,6	3,9
-İç Borçlanma	95 674	144 869	175 692	51,4	21,3	78,9	91,8	91,5	35,0	40,6	41,9
-Tahvil	29 517	88 773	102 042	200,8	14,9	24,3	56,2	53,2	10,8	24,9	24,3
-Bono	66 157	56 096	73 650	-15,2	31,3	54,6	35,5	38,4	24,2	15,7	17,5
-Merkez Bankası (Net)	0	0	0								
Diğer	2 954	-1 223	0	-141,4		2,4	-0,8	0,0	1,1	-0,3	0,0

Not: -Konsolide bütçe dengesinde, 2001 yılında bütçeden sosyal güvenlik kuruluşlarına nakit olarak ödenen ve bütçeden mahsup edilecek ödenek hesabına kaydedilen 950 trilyon TL 2002 yılı transfer harcamalarında yer almamaktadır.

-2003 yılında 980 trilyon TL, 2004 yılında 1.604 trilyon TL'lik özelleştirme fonu geliri tahvil kullanımı içinde yer almaktadır.

(1) Tahmin

(2) Program, analitik bütçe sınıflandırmasına göre düzenlenmemiştir.

TABLO : II.27- Konsolide Bütçe Temel - 56 - Göstergeleri

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)						(GSMH İçindeki Yüzde Paylar)						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
					(1)	(2)					(1)	(2)	
Harcamalar	28 094	46 970	81 175	117 225	141 041	160 938	35,9	37,4	46,0	42,9	39,5	38,3	
Gelirler	18 809	33 244	51 335	75 529	100 282	114 539	24,0	26,5	29,1	27,6	28,1	27,3	
Açık	-9 285	-13 726	-29 840	-41 696	-40 759	-46 399	-11,9	-10,9	-16,9	-15,2	-11,4	-11,1	
Toplam Faiz Ödemeleri	10 721	20 440	41 062	51 871	59 100	66 200	13,7	16,3	23,3	19,0	16,6	15,8	
Faiz Dışı Fazla	1 436	6 714	11 222	10 174	18 341	19 801	1,8	5,3	6,4	3,7	5,1	4,7	
Toplam İç Borç Kullanımı (Bono+Tahvil)	23 743	25 284	77 554	95 674	144 869	175 692	30,3	20,1	43,9	35,0	40,6	41,9	
Toplam İç Borç Anapara Ödemesi (Bono+Tahvil)	14 003	16 476	54 012	78 199	105 439	134 886	17,9	13,1	30,6	28,6	29,5	32,1	
İç Borç Servisi (Faiz+Anapara)	23 828	35 268	91 506	125 006	158 439	194 136	30,4	28,1	51,8	45,7	44,4	46,3	
Toplam İç Borç Stoku	22 920	36 421	122 157	149 870	178 712		29,3	29,0	69,2	54,8			
	(Oranlar, Yüzde)												
Faiz / Toplam Harcama	38,2	43,5	50,6	44,2	41,9	41,1							
Yatırım / Toplam Harcama	5,6	5,9	5,9	7,2	4,6	4,7							
Personel / Toplam Harcama	24,6	21,2	18,7	19,7	21,3	21,9							
Vergi Gelirleri / Toplam Harcama	52,7	56,4	49,0	50,9	61,5	61,6							
Vasitasız Vergiler / Toplam Vergiler	45,4	40,9	40,5	33,7	32,2	30,0							
Vasitalı Vergiler / Toplam Vergiler	54,6	59,1	59,5	66,3	67,8	70,0							
Net Tahvil+Bono Kull. / Mevduat Değişimi	48,6	56,4	47,8	63,9									
Yıllık Ağırlıklı Ort. Basit Faiz Oranı	94,0	36,6	75,9	56,2	47,8								
Yıllık Ağırlıklı Ort. Bileşik Faiz Oranı	109,5	38,0	96,2	64,0	50,4								
Yıllık Borçlanma Vade Yapısı (Gün)	479	410	148	253	279								

Not: -Konsolide bütçe dengesinde, 2001 yılında bütçeden sosyal güvenlik kuruluşlarına nakit olarak ödenen ve bütçeden mahsup edilecek ödenek hesabına kaydedilen 950 trilyon TL 2002 yılı transfer harcamalarında yer almamaktadır.

-2003 yılı iç borç stoku, basit ve bileşik faiz oranları ile borçlanma vadesi Eylül ayı sonu itibarıyladır.

- (1) Tahmin
(2) Program

Ekonomik programa olan güvenin⁻⁵⁷⁻ giderek güçlenmesi ve geleceğe yönelik belirsizliklerin ortadan kalkması ile birlikte faizlerdeki düşüş trendinin 2004 yılında da devam etmesi beklenmekte ve daha uzun vadeli iç borçlanma araçlarının ihraç edilmesi hedeflenmektedir.

Finansman programındaki olumlu gelişmeler çerçevesinde, yeni borçlanma araçlarının yanı sıra, borç yönetim araçlarının daha etkin ve esnek kullanımı sağlanacak, geri alım, değişim gibi yöntemler kullanılarak mevcut borç stokunun vadesinin uzatılmasının yanı sıra iç borç stokunun GSMH'ya oranı daha düşük seviyelere çekilecektir.

C. MAHALLİ İDARELER

Mahalli idareler dengesi; belediyeler, il özel idareleri, büyükşehir belediyelerine bağlı su ve kanalizasyon idareleri ile doğal gaz ve toplu taşıma işletmeleri ve İller Bankası hesaplarını kapsamaktadır.

2002 yılında bir önceki yıla göre yüzde 18,2 oranında artarak 10.228 trilyon TL'ye ulaşan mahalli idare gelirlerinin GSMH içindeki payı yüzde 3,7 olarak gerçekleşmiştir. Gelirlerin yüzde 55,3'ünü vergiler, yüzde 19,2'sini vergi dışı normal gelirler, yüzde 25,5'ini faktör gelirleri oluşturmuştur.

2002 yılında bir önceki yıla göre yüzde 13,9 oranında artarak 10.382 trilyon TL'ye ulaşan mahalli idare harcamalarının GSMH içindeki payı yüzde 3,8 olarak gerçekleşmiştir. Harcamaların yüzde 43,3'ünü cari giderler, yüzde 38,4'ünü sabit sermaye yatırımları, yüzde 18,3'ünü de diğer harcamalar oluşturmuştur.

2002 yılında mahalli idarelerin açığının GSMH'ya oranı bir önceki yıla göre 0,2 puan azalarak yüzde 0,06 olarak gerçekleşmiştir. Açıktaki bu düşüşte, cari ve yatırım harcamalarındaki gerileme etkili olmuştur.

2003 yılı mahalli idare gelirlerinin bir önceki yıla göre yüzde 31,9 oranında artarak 13.493 trilyon TL'ye ulaşacağı, GSMH içindeki payının da yüzde 3,8 olacağı tahmin edilmektedir. Gelirlerin yüzde 56,4'ünün vergiler, yüzde 19,4'ünün vergi dışı normal gelirler, yüzde 24,2'sinin faktör gelirlerinden oluşması beklenmektedir.

2003 yılı mahalli idare harcamalarının bir önceki yıla göre yüzde 33,8 oranında artarak 13.887 trilyon TL'ye ulaşacağı, GSMH içindeki payının da yüzde 3,9 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Harcamaların yüzde 43,6'sının cari giderler, yüzde 38,8'inin sabit sermaye yatırımları, yüzde 17,6'sının diğer harcamalardan oluşması beklenmektedir.

Bu gelişmeler sonucunda mahalli idarelerin 2003 yılında 394 trilyon TL açık vermesi ve açığın GSMH içindeki payının ise yüzde 0,11 olması beklenmektedir.

2003 yılında faiz dışı fazla hedefine yönelik olarak, 2003 Yılı Bütçe Kanunu ile 2380 ve 3030 sayılı kanunlarla genel bütçe vergi gelirlerinden belediyelere ve büyükşehir belediyelerine verilmekte olan payların oranları sırasıyla yüzde 6'dan yüzde 5'e ve yüzde 4,1'den yüzde 3,5'e indirilmiştir. Anayasa Mahkemesinin 2003/41 Esas Sayılı Kararıyla bu

uygulamanın yürürlüğü durdurulmakla⁻⁵⁸⁻ birlikte, 31 Temmuz 2003 tarih ve 4969 sayılı Kanunla yalnızca 2003 mali yılı için indirimli oranların uygulanmasına devam edilmiştir. Oran indirimi nedeniyle meydana gelen gelir kaybının telafisi amacıyla, yalnızca 2003 yılına mahsus olmak ve hasılatı belediyeler ile büyükşehir belediyelerince paylaşılmak üzere, 3 Nisan 2003 tarih ve 4837 sayılı Kanunla emlak vergisi miktarı kadar ek emlak vergisi konulmuştur.

2003 yılı kamu kesimi genel dengesi oluşturulurken, vergi payı indiriminden kaynaklanacak gelir kaybının ek emlak vergisiyle karşılanamayacak kısmını telafi etmek amacıyla, belediye vergi ve harçlarının artırılması öngörülmüştür. Ancak, 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunuyla belirlenmiş bulunan belediye vergi ve harçlarının 1995 yılından bu yana güncellenmemiş bulunan miktarlarında henüz bir düzenleme yapılmamıştır.

2002/4100 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 2003 yılından itibaren şehir içi aydınlatma giderlerinin ilgili mahalli idare birimleri tarafından karşılanması hükme bağlanmıştır.

4958 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ve 4811 sayılı Vergi Barışı Kanunu ile, mahalli idarelerin vergi ve prim borçlarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin yapılan düzenlemeler sonrasında mahalli idarelerin finansman durumunda kısmi bir rahatlama sağlanmıştır. Mahalli idareler, bu iki düzenlemenin kendilerine sağladığı imkanı 2004 yılında gerçekleşecek olan mahalli seçimler dolayısıyla özellikle yatırım harcamalarını artırmak suretiyle değerlendirmiştir.

Borç kullanımı ve ödemelerinde mali prensiplerin sağlıklı bir şekilde oluşmamasının bir sonucu olarak; Hazine, garanti verdiği dış borçların geri ödemesinin önemli bir bölümünü üstlenmek zorunda kalmıştır. Nitekim, 1992-2002 döneminde Hazine toplam 4.950 milyon dolar borç ödemesini üstlenmiştir. Hazine tarafından üstlenilen toplam miktar 2003 yılının ilk yarısında 5.131 milyon dolara ulaşmıştır. Hazine garantili dış borçlanmaya 1998 yılından itibaren bütçe kanunlarıyla getirilen sınırlama sonrasında Hazine garantisi ile sağlanan dış kredi miktarı oldukça azalmış ve 1998 yılında 2.442 milyon dolar olan mahalli idareler garantili dış borç stoku, 2002 yılında 1.703 milyon dolara, 2003 yılının birinci çeyreği itibarıyla 1.401 milyon dolara gerilemiştir.

4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde başlatılan çalışmalarla mahalli idarelerin borç geri ödemeleri konusunda olumlu gelişmeler sağlanmıştır. Bununla birlikte, uzlaşma sağlanamayan idarelerle, yükümlülüklerin yerine getirilmesi konusundaki genel direnç sebebiyle, sorun çözülememiş durumdadır. Hazine Müsteşarlığı verilerine göre, 30 Haziran 2003 tarihi itibarıyla, 5.230 trilyon TL'si vadesi geçmiş olmak üzere, mahalli idarelerin Hazineye toplam 10.919 trilyon TL borcu bulunmaktadır.

2004 yılında, mahalli idarelerin gelirlerinin 15.788 trilyon TL, harcamalarının 16.429 trilyon TL, GSMH içindeki paylarının ise sırasıyla yüzde 3,76 ve yüzde 3,91 olması öngörülmüştür. Böylece, mahalli idareler açığının 641 trilyon TL olması, GSMH içindeki payının da yüzde 0,15 düzeyinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

TABLO :II.28– Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)			(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)		
	2002	2003 (1)	2004 (2)	2002	2003 (1)	2004 (2)
Belediyeler	2 689	3 154	4 292	0,98	0,88	1,02
Büyükşehir Belediyeleri	1 474	1 775	2 358	0,54	0,50	0,56
İl Özel İdareleri	503	707	801	0,18	0,20	0,19
TOPLAM	4 666	5 636	7 451	1,71	1,58	1,78

(1) Tahmin

(2) Program

TABLO : II.29- Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları (1)

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)			(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)		
	2002 (2)	2003 (3)	2004 (4)	2002 (2)	2003 (3)	2004 (4)
GELİRLER	10 228	13 493	15 788	3,74	3,78	3,76
1.Vergiler	5 652	7 605	8 922	2,07	2,13	2,13
2.Vergi Dışı Norm. Gelir	1 966	2 620	3 061	0,72	0,73	0,73
3.Faktör Gelirleri	2 609	3 268	3 806	0,95	0,92	0,91
HARCAMALAR	10 382	13 887	16 429	3,80	3,89	3,91
1.Cari Giderler	4 498	6 051	7 215	1,64	1,69	1,72
2.Yatırım Harcamaları	3 995	5 419	6 453	1,46	1,52	1,54
a.Sabit Sermaye	3 986	5 393	6 420	1,46	1,51	1,53
b.Stok Değişimi	9	26	33	0,00	0,01	0,01
3.Cari Transferler	1 233	1 537	1 754	0,45	0,43	0,42
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	363	455	545	0,13	0,13	0,13
5.Sermaye Transferleri	293	425	463	0,11	0,12	0,11
GELİR-GİDER FARKI	-155	-394	-641	-0,06	-0,11	-0,15

(1) Belediyeler, il özel idareleri, İller Bankası ve büyükşehir belediyelerine bağlı su ve kanalizasyon idareleri ile doğal gaz ve toplu taşıma işletmelerini kapsamaktadır.

(2) Geçici

(3) Tahmin

(4) Program

D. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELER

Döner sermayeli işletmeler tanımı içinde yer alan kurumlar iki grupta toplanmaktadır. Birinci grupta, genel ve katma bütçeli idarelere bağlı olarak faaliyet gösteren ve Ekim 2003 itibarıyla sayıları 1.417 olan işletmeler yer almaktadır. Bu grupta yer alan kuruluşların önemli bir kısmı ilk defa kamu sektörü hesapları içine 2002 yılı programı kapsamında dahil edilmiştir.

İkinci grupta ise bu kuruluşların dışında⁻⁶⁰⁻ kalan ve kendi özel bütçeleri olan TRT, Milli Piyango ve YURTKUR Genel Müdürlükleri ile Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü bulunmaktadır.

2002 yılı programı öncesinde, birinci grupta yer alan döner sermayeli işletmelerin bir kısmı yatırım harcamaları tutarında kamu hesaplarına dahil edilmekle birlikte, geri kalan kısmı ise mali raporlama yapılmadığı için kamu hesapları dışında tutulmuştur.

İkinci grupta yer alan kuruluşlar ise özel kanunlarla belli amaçları yerine getirmek için kurulan ve bu kanunların kendilerine devrettiği yetki çerçevesinde kendi kaynakları ile giderlerini karşılayan ve ayrı bir kurumsal yapı içinde faaliyetlerini sürdüren kamusal birimlerdir.

Uygulamasına 2002 yılı programından başlamak üzere, döner sermayeli işletmeler; toplam gelir, gider ve diğer mali büyüklükleri açısından seride geriye doğru düzeltme yapılarak, 1999 yılından itibaren kamu kesimi genel dengesi hesaplarına dahil edilmiştir.

GSMH'ya oran olarak, 2002 yılında yüzde 0,19 düzeyinde olan döner sermayeli işletmelerin net bütçe fazlasının tedricen azalarak, 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla yüzde 0,17 ve yüzde 0,12 düzeyinde olması beklenmektedir.

GSMH'ya oran olarak, döner sermayeli işletmelerin bütçe transferleri hariç finansman fazlası 2002 yılında yüzde 0,03 düzeyinde iken, bu oranın 2003 yılında sıfırlanması ve 2004 yılında yüzde 0,05'lik açığa dönüşmesi beklenmektedir.

Döner sermayeli işletmelerin dönem karı 2001 yılında GSMH'nın yüzde 0,37'si düzeyinde gerçekleşmiş ve 2002 yılında özellikle Sağlık Bakanlığına bağlı döner sermaye işletmelerinin karlılığındaki artış nedeniyle GSMH'nın yüzde 0,45'i düzeyine yükselmiştir. 2003 yılında bu oranın yüzde 0,47, 2004 yılında ise yüzde 0,44 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Bütçeden yapılan transferler de dahil olmak üzere, döner sermayeli işletmelerin toplam gelirlerinin GSMH'ya oranlarının 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla yüzde 2,4 ve yüzde 2,3 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Döner sermayeli işletmelere yönelik bütçe transferleri esas olarak YURTKUR'a yapılmaktadır. 2002 yılında 445 trilyon TL düzeyinde gerçekleşen YURTKUR'a yönelik bütçe transfer miktarının 2003 yılında 600 trilyon TL olarak gerçekleşmesi beklenmekte olup, 2004 yılında 700 trilyon TL olarak programlanmıştır.

23 Şubat 2003 tarihli ve 25029 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2003/5201 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla, elektrik enerjisi gayrisafi satış hasılatı üzerinden TRT'ye aktarılan yüzde 3,5 oranındaki pay, bu kararın yayım tarihinden itibaren uygulanmak üzere yüzde 2 olarak belirlenmiştir. TRT elektrik hasılatı payının 2004 yılı başından itibaren sıfırlanması öngörülmüştür.

TABLO: II.30- Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi

	2001	2002	2003 (1)	2004 (2)
(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)				
I. İşletme Gelirleri	3 532	6 093	7 814	8 778
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	2 995	5 297	6 940	8 021
2. Diğer Gelirler	537	795	873	756
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	50	90	141	181
1. Amortismanlar	45	73	93	118
2. Karşılıklar	5	17	48	64
III. Bütçe Transferleri	270	445	600	700
1. Sermaye	0	0	0	0
2. Yardım-Diğer	270	445	600	700
A. TOPLAM GELİRLER	3 852	6 627	8 554	9 659
I. İşletme Giderleri	3 144	5 307	6 740	7 633
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	1 433	2 319	2 963	3 334
2. Diğer Giderler	1 712	2 988	3 777	4 299
- Genel Yönetim Gid.	1 287	2 282	2 916	3 322
- Diğer	424	706	861	977
II. Yatırım Harcamaları	161	141	264	410
III. Stok Artışı	49	91	55	18
IV. Sabit Kıymet Artışı	71	154	186	256
V. Dolaysız Vergiler	13	24	34	21
VI. Fonlara Transferler	75	113	185	265
VII. Borç Verme Eksi Geri Ödeme (3)	168	277	476	550
B. TOPLAM GİDERLER	3 681	6 106	7 940	9 153
C. BORÇLANMA GEREĞİ (4)	171	521	614	506
D. FİNANSMAN	-171	-521	-614	-506
I. Kasa Banka Değişimi	-138	-602	-356	-269
II. İç Borçlanma (Net)	-34	81	-257	-237
III. Dış Borçlanma (Net)	0	0	0	0
(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)				
I. İşletme Gelirleri	2,00	2,23	2,19	2,09
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,03	0,03	0,04	0,04
III. Bütçe Transferleri	0,15	0,16	0,17	0,17
A. TOPLAM GELİRLER	2,18	2,42	2,40	2,30
I. İşletme Giderleri	1,78	1,94	1,89	1,82
II. Yatırım Harcamaları	0,09	0,05	0,07	0,10
III. Stok Artışı	0,03	0,03	0,02	0,00
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,04	0,06	0,05	0,06
V. Dolaysız Vergiler	0,01	0,01	0,01	0,01
VI. Fonlara Transferler	0,04	0,04	0,05	0,06
VII. Borç Verme Eksi Geri Ödeme (3)	0,10	0,10	0,13	0,13
B. TOPLAM GİDERLER	2,09	2,23	2,22	2,18
C. BORÇLANMA GEREĞİ (4)	0,10	0,19	0,17	0,12
D. FİNANSMAN	-0,10	-0,19	-0,17	-0,12
I. Kasa Banka Değişimi	-0,08	-0,22	-0,10	-0,06
II. İç Borçlanma (Net)	-0,02	0,03	-0,07	-0,06
III. Dış Borçlanma (Net)	0,00	0,00	0,00	0,00
Bilgi İçin: Dönem Karı / GSMH (%)	0,37	0,45	0,47	0,44

Kaynak: Birinci grupta yer alan işletmelerin 2001 ve 2002 yılı verileri Maliye Bakanlığından temin edilmiştir.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

- (3) YURTKUR kredi ödemeleri ve kredi tahsilatları net - 62 - tutarı
(4) Borçlanma gereğinde artı işaret fazlayı göstermektedir.

GSMH'ya oran olarak, 2002 yılında yüzde 2,2'ye yükselen toplam döner sermaye giderlerinin 2003 ve 2004 yıllarında bu seviyesini koruması beklenmektedir.

Döner sermayeli işletmelerin 2004 yılında 410 trilyon TL yatırım yapması programlanmıştır. Döner sermayeli işletmelerin yatırımlarının yüzde 19,5'i eğitim sektörüne, yüzde 47'si sağlık sektörüne, yüzde 18'i ise tarım sektörüne ayrılmıştır. Geri kalan kısım ise ulaştırma, imalat ve diğer hizmetler sektörlerine dağıtılmıştır.

Genel ve katma bütçeli idarelere bağlı döner sermaye saymanlıklarının toplam sayısı; 2001 yılında 2.548 iken, 2002 yılında 1.498'e, Ekim 2003 tarihi itibarıyla 1.417'ye düşürülmüştür.

E. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI

Sosyal güvenlik kuruluşlarının 2002 yılında yüzde 7,2 olan toplam gelirlerinin GSMH'ya oranının 2003 yılında yüzde 7,7'ye, toplam giderlerin GSMH'ya oranının ise yüzde 10,3'den yüzde 11,5'e yükselmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, 2002 yılında yüzde 88,3 olan prim gelirlerinin sigorta giderlerini karşılama oranının, 2003 yılında sosyal destek ödemesinin sigorta giderleri içine dahil edilmesiyle 83,8'e düşeceği tahmin edilmektedir. Böylece, sosyal güvenlik kuruluşlarının 2002 yılında GSMH'nın yüzde 3,1'i oranında gerçekleşen gelir gider açığının, 2003 yılında yüzde 3,7'ye yükselmesi beklenmektedir.

2003 yılında gelir gider farkının GSMH'ya oranının yükselmesinde; BAĞ-KUR prim tahsilat oranının düşük gerçekleşmesi, BAĞ-KUR ve SSK'ya tabi emeklilere verilen 2,9 katrilyon TL civarındaki sosyal destek ödemesi ve sosyal güvenlik kuruluşlarının sağlık harcamalarında yüzde 14'lere ulaşan reel artış belirleyici olmuştur.

2003 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarına 4.650 trilyon TL'si SSK'ya, 5.000 trilyon TL'si BAĞ-KUR'a, faturalı ödemeler ve ek karşılıklarla beraber 6.145 trilyon TL'si Emekli Sandığına olmak üzere toplam 15.795 trilyon TL transfer yapılacağı tahmin edilmektedir. Toplam bütçe transferinin GSMH'ya oranının da yüzde 4,4'e ulaşması beklenmektedir.

1999 yılında başlatılan sosyal güvenlik reformu sonrasında 2000 yılında düşen sosyal güvenlik kuruluşlarına yönelik bütçe transferinin GSMH'ya oranı 2001 ve 2002 yıllarında tekrar yükselmiştir. Bu oranın, 2003 yılında en yüksek seviyeye ulaşacağı tahmin edilmektedir.

4833 sayılı 2003 Yılı Bütçe Kanunu ile, 1 Nisan 2003 - 31 Mart 2004 tarihleri arasında SSK ve BAĞ-KUR'da prime esas kazançların alt ve üst sınırlarını belirleme yetkisi Bakanlar Kuruluna verilmiştir. Bakanlar Kurulu prime esas kazancın alt ve üst sınırlarında 1 Nisan 2003 - 30 Haziran 2003 dönemi için yüzde 20, 1 Temmuz 2003 - 31 Mart 2004 dönemi için ise yüzde 16,5 oranında artış yapılmasına karar vermiştir.

2003 yılında sosyal güvenlik⁶³ kuruluşlarının finansman dengelerini düzeltmeye yönelik olarak bazı tedbirler alınmış, kurumların verdikleri hizmetleri genişleten ek düzenlemelere gidilmiştir. Öncelikle sağlık harcamalarındaki yüksek artışın önüne geçebilmek için Emekli Sandığının ilaç ödemelerinde ortalama fiyat uygulamasına geçilmiştir. Dünya ortalamasının üzerinde tüketilen ve ilaç giderleri içinde önemli bir pay tutan antibiyotik kapsamındaki ilaçların reçete edilmesi yeni esaslara bağlanmış, ayrıca negatif ilaç listesi uygulamasına geçilmiştir. BAĞ-KUR'da bazı hastalıklara yönelik paket anlaşmaların kapsamı genişletilmiştir. SSK'da sağlık hizmetlerinden faydalananların Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık tesislerinden hizmet alabilmesine ilişkin protokol SSK ve Sağlık Bakanlığı arasında imzalanarak yürürlüğe girmiştir.

24 Haziran 2003 tarih ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu, 16 Temmuz 2003 tarih ve 4947 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Teşkilatı Kanunu, 24 Temmuz 2003 tarih ve 4956 sayılı BAĞ-KUR ile ilgili Kanun ve 29 Temmuz 2003 tarih ve 4958 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu çıkartılmıştır.

SSK ve BAĞ-KUR'a ilişkin kanunlarda, BAĞ-KUR'a prim ödemeyen veya prim borcu bulunan sigortalıların prim borçları ile işverenlerin ve isteğe bağlı sigortalıların SSK'ya olan sigorta primi ve gecikme zammı borçlarının tahsilini kolaylaştırmak amacıyla, yeniden taksitlendirme imkanı getirilmiştir. Yeniden yapılandırılan borçlara, ödeme süresi içinde her ay için bir önceki aya ait Hazine Müsteşarlığınca açıklanacak Türk Lirası cinsinden iskontolu ihraç edilen devlet iç borçlanma senetlerinin aylık ortalama faizinin bileşik bazda uygulanması esası getirilmiştir.

2003 yılı başında BAĞ-KUR'un prim alacaklarının tahsiline yönelik öngörülen tedbirler prim borçlarının yeniden yapılandırılması programı kapsamına alınmıştır. Prim borçları tahsilatının büyük kısmının 2004 yılına şarkacak olması ve tedbirlerin yeniden yapılandırmaya bağlı olarak gecikmesi sebebiyle BAĞ-KUR prim tahsilatının program hedefinin altında gerçekleşmesi beklenmektedir. SSK'da isteğe bağlı sigortalıların prim oranları yüzde 20'den yüzde 30'a çıkarılmıştır. BAĞ-KUR'da ilaç katılım payının aylıklardan kesilmesi sağlanmış, Emekli Sandığında kesenek oranı yüzde 15'ten yüzde 16'ya çıkarılmıştır. Zorunlu emeklilik yaşınının 65'ten 61'e indirilmesi ve emeklilerden yüzde 1 oranında sağlık primi kesilmesine ilişkin düzenlemeler ise Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.

2004 yılında, sosyal güvenlik kuruluşlarının toplam gelirlerinin 35,5 katrilyon TL, toplam giderlerinin 48 katrilyon TL ve gelir gider farkınının 12,5 katrilyon TL olması öngörülmüştür. GSMH'ya oran olarak, gelirlerin yüzde 8,5, giderlerin yüzde 11,4 ve açığın yüzde 3 olması hedeflenmiştir. 2004 yılında gelir gider açığının GSMH'ya oranınının bir önceki yıla göre yüzde 0,7 oranında düşmesinde SSK ve BAĞ-KUR'da prim borçlarının yeniden yapılandırılmasına bağlı olarak prim tahsilat oranının yükselmesi, SSK ve BAĞ-KUR'da prime esas kazanç artış oranınının sigorta giderleri artış oranınının üzerinde olması ve sosyal destek ödemesinin 2003 yılına göre 1,9 katrilyon TL civarında azalacak olması etkili olacaktır.

TABLO: II.31- Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi

	2001	2002	2003 (1)	2004 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)			
I-GELİRLER	12 968	19 749	27 626	35 477
-Prim Tahsilatları	10 259	15 801	22 309	29 010
-Diğer Gelirler	2 709	3 948	5 316	6 467
II-GİDERLER	17 504	28 146	40 921	47 990
-Sigorta Giderleri	11 366	17 890	23 743	28 345
-Sağlık Giderleri	3 908	7 177	10 173	13 490
-Sosyal Destek Ödemeleri	-	-	2 878	1 007
-Diğer Giderler	2 229	3 079	4 127	5 148
III-GELİR-GİDER FARKI	-4 536	-8 397	-13 295	-12 513
-SSK	-1 123	-2 686	-4 650	-2 795
-BAĞ-KUR	-1 745	-2 735	-5 000	-4 913
-Emekli Sandığı	-1 668	-2 976	-3 645	-4 805
IV-BÜTÇE TRANSFERLERİ	4 672	8 295	13 295	12 513
-Bütçe Transferleri (3)	5 742	9 995	15 795	15 508
-SSK	1 221	2 689	4 650	2 795
-BAĞ-KUR (4)	1 750	2 630	5 000	4 913
-Emekli Sandığı	1 701	2 976	3 645	4 805
-Emekli Sandığı (3)	2 771	4 676	6 145	7 800
V-FİNANSMAN AÇIĞI	136	-102	0	0
	(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)			
I-GELİRLER	7,3	7,2	7,7	8,5
-Prim Tahsilatları	5,8	5,8	6,2	6,9
-Diğer Gelirler	1,5	1,4	1,5	1,5
II-GİDERLER	9,9	10,3	11,5	11,4
-Sigorta Giderleri	6,4	6,5	6,6	6,8
-Sağlık Giderleri	2,2	2,6	2,8	3,2
-Sosyal Destek Ödemeleri	-	-	0,8	0,2
-Diğer Giderler	1,3	1,1	1,2	1,2
III-GELİR-GİDER FARKI	-2,6	-3,1	-3,7	-3,0
-SSK	-0,6	-1,0	-1,3	-0,7
-BAĞ-KUR	-1,0	-1,0	-1,4	-1,2
-Emekli Sandığı	-0,9	-1,1	-1,0	-1,1
IV-BÜTÇE TRANSFERLERİ	2,6	3,0	3,7	3,0
-Bütçe Transferleri (3)	3,3	3,7	4,4	3,7
-SSK	0,7	1,0	1,3	0,7
-BAĞ-KUR (4)	1,0	1,0	1,4	1,2
-Emekli Sandığı	1,0	1,1	1,0	1,1
-Emekli Sandığı (3)	1,6	1,7	1,7	1,9
V-FİNANSMAN AÇIĞI	0,1	0,0	0,0	0,0

- (1) Gerçekleşme Tahmini
- (2) Program
- (3) Faturalı ödemeler ve ek karşılıklar dahildir.
- (4) Müşterek emeklilik karşılığı BAĞ-KUR üzerinden SSK'ya transfer edilecek ödemeler dahildir.

2004 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarına, 4.913 trilyon TL'si BAĞ-KUR'a, 2.795 trilyon TL'si SSK'ya, ek karşılıklar ve faturalı ödemelerle beraber 7.800 trilyon TL'si Emekli Sandığına olmak üzere toplam 15.508 trilyon TL ve GSMH'nın yüzde 3,7'si oranında bütçe transferi yapılması öngörülmüştür.

SSK ve BAĞ-KUR'da prime esas kazancın alt ve üst sınırlarının 4447 sayılı Kanunda öngörüldüğü şekilde 2003 yılı sonu TÜFE endeksi ve gayrisafi yurt içi hasıladaki değişim oranına bağlı olarak 2004 yılı Nisan ayında artırılacağı öngörülmüştür. 2003 yılında BAĞ-KUR ve SSK emeklilerine verilen 75 ve 100 milyon TL tutarındaki sosyal destek ödemesinin TÜFE'ye ya da memur maaş katsayısına endekslenen aylıklardaki artışa bağlı olarak azaltılarak ödenmesine 2004 yılında da devam edilmesi öngörülmüştür.

F. İŞSİZLİK SİGORTASI FONU

2003 yılında İşsizlik Sigortası Fonunun prim gelirlerinin GSMH'nın yüzde 0,4'ü, faiz gelirlerinin ise GSMH'nın yüzde 0,7'si oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, toplam gelirlerin, 2002 yılına göre 0,1 puanlık artışla GSMH'nın yüzde 1,1'i oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2002 yılının Mart ayında sigortalılarına işsizlik aylığı ödemeye ve sağlık yardımı yapmaya başlayan ve 2002 yılında 57 trilyon TL gidere sahip olan fonun, 2003 yılı toplam giderinin 155 trilyon TL'ye ulaşması beklenmektedir. Sonuç olarak, 2003 yılında toplam fon varlığının 8.823 trilyon TL ile GSMH'nın yüzde 2,5'ine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2001 yılında prime esas kazanç üzerinden işsizlik sigortasına katkı oranları Kanunda öngörüldüğü şekilde, işveren için yüzde 3, sigortalı için yüzde 2 ve devlet katkısı yüzde 2 olarak uygulanırken, 2002 ve 2003 yıllarında istihdam maliyetini düşürmek amacıyla katkı oranları birer puan düşük uygulanmıştır.

İstihdamın korunması, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması, işsizliğin önlenmesi faaliyetlerine yardımcı olan ve işsizlik sigortası hizmetlerini yürüten Türkiye İş Kurumunun çalışma ve teşkilat yapısına ilişkin esasları düzenleyen 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu 2003 yılında yürürlüğe girmiştir.

2004 yılında istihdam maliyetini artırmamak amacıyla, bir önceki yılda olduğu gibi prime esas kazanç üzerinden işsizlik sigortasına katkıların düşük oranlarda uygulanmasına devam edilmesi öngörülmüştür. 2004 yılında prim gelirlerinin 1.942 trilyon TL, faiz gelirlerinin 3.022 trilyon TL, toplam gelirlerin ise 5.008 trilyon TL ile GSMH'nın yüzde 1,2'si oranında gerçekleşmesi hedeflenmiştir. 2004 yılında sigorta giderlerinin 144 trilyon TL, toplam giderler ise sigorta giderlerinin yanı sıra sağlık giderleri, eğitim giderleri ve diğer giderlerle beraber 184 trilyon TL olacağı tahmin edilmektedir. Sonuçta, 2004 yılı toplam fon varlığının 13.647 trilyon TL ile GSMH'nın yüzde 3,3'ü oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

TABLO: II.32- İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi

	(Cari fiyatlarla, Trilyon TL)				(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2001	2002	2003 (1)	2004 (2)	2001	2002	2003 (1)	2004 (2)
I-GELİRLER	1 846	2 828	4 000	5 008	1,0	1,0	1,1	1,2
-Prim Gelirleri (3)	1 098	1 019	1 371	1 942	0,6	0,4	0,4	0,5
-Faiz Gelirleri	747	1 801	2 593	3 022	0,4	0,7	0,7	0,7
II-GİDERLER	0	57	155	184	0,0	0,0	0,0	0,0
-Sigorta Giderleri	0	47	120	144	0,0	0,0	0,0	0,0
-Diğer Giderler	0	10	35	40	0,0	0,0	0,0	0,0
III-GELİR-GİDER FARKI	1 845	2 772	3 844	4 823	1,0	1,0	1,1	1,1
IV-DEVLET KATKISI	320	260	345	488	0,2	0,1	0,1	0,1
V-TOPLAM FON VARLIĞI	2 208	4 979	8 823	13 647	1,3	1,8	2,5	3,3

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Devlet katkısı dahildir.

G. FONLAR

2003 yılı fon dengesi kapsamı, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) ile; bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF), Savunma Sanayii Destekleme Fonu (SSDF) ve Özelleştirme Fonundan meydana gelmektedir. Bu kapsamın 2004 yılı için de değişmeyeceği öngörülmüştür.

Bütçe kapsamında yer alan Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonuna ait gelirlerin bütçeye gelir kaydedilmesi, fon harcamaları için bütçeden ödenek ayrılması ve bütçe dışı fonların harcamalarının öz gelirleri ile beraber bu fonların kendi usulleri çerçevesinde yapacakları borçlanmalarla karşılanmasına 2003 yılında da devam edilmiştir.

2002 yılında denge kapsamındaki fonlardan bütçeye 193 trilyon TL gelir kaydedilmiş, söz konusu fonlara bütçeden kullanılan ödenek 234 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir.

2003 yılında, harcamalarını karşılamak üzere DFİF'e 280 trilyon TL ödenek ayrılırken, 2004 yılında bu ödeneğin 325 trilyon TL olması öngörülmüştür. Ayrıca, SSDF'nin Özel Tüketim Vergisinden alması gereken payın 2001/5142 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 1 Ocak 2003 tarihinden itibaren sıfırlanmasından doğacak kaybı önlemek üzere, bütçeye 2003 yılı için

250 trilyon TL ödenek konulurken, 2004⁻⁶⁷⁻ yılında 280 trilyon TL ödenek konulmasına karar verilmiştir. Gelir ve kurumlar vergisinden elde edeceği gelirin programlanan tutarın altında kalmasından dolayı sosyal harcama hedefine ulaşabilmesi için SYDTF'ye bütçeden 2003 yılında 327 trilyon TL ödenek ayrılmış ve 2004 yılı için de 380 trilyon TL ödenek konulması programlanmıştır.

2003 yılında özelleştirme uygulamaları sonucunda Özelleştirme Fonuna 2,1 milyar dolar nakit girişi beklenmektedir. Nakit girişinin 2004 yılında ise 3 milyar dolar olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

TABLO: II.33- Fon Gelir ve Giderleri (1)

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)			(GSMH İçindeki Pay, Yüzde)		
	2002	2003 (2)	2004 (3)	2002	2003 (2)	2004 (3)
A. Fon Gelirleri	2 000	4 326	6 446	0,7	1,2	1,5
Vergi Gelirleri	1 589	1 304	1 821	0,6	0,4	0,4
Vergi Dışı Normal Gelirler	288	384	483	0,1	0,1	0,1
Cari Transferler (Net)	0	152	0	0,0	0,0	0,0
Sermaye Transferleri (Net)	123	2 486	4 142	0,0	0,7	1,0
B. Fon Giderleri	1 944	2 028	2 119	0,7	0,6	0,5
Cari Giderler	1 196	1 374	1 548	0,4	0,4	0,4
Faktör Giderleri (Net)	566	646	473	0,2	0,2	0,1
Cari Transferler (Net)	178	0	77	0,1	0,0	0,0
Sermaye Transferleri (Net)	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Sabit Sermaye Yatırımları	4	9	21	0,0	0,0	0,0
C. Gelir-Gider Farkı	56	2 297	4 327	0,0	0,6	1,0
D. Finansman	56	2 297	4 327	0,0	0,6	1,0
Dış Borç Kullanımı	394	227	226	0,1	0,1	0,1
Dış Borç Ödemesi	-189	-181	-192	-0,1	-0,1	0,0
İç Borç - Alacak ilişkisi (Net)	254	-2 130	-3 767	0,1	-0,6	-0,9
Kasa Banka Değişmesi	-515	-213	-594	-0,2	-0,1	-0,1

(1) Kamu kesimi genel dengesine giren fonları ve hesapları kapsamaktadır. Fon kapsamı, tasfiyeler nedeniyle yıllar itibarıyla değişmektedir. İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

- (2) Geçici
(3) Program

Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların 2003 yılında 4.326 trilyon TL ile GSMH'nin yüzde 1,2'si seviyesinde gerçekleşen kaynaklarının, 2004 yılında 6.446 trilyon TL'yle GSMH'nin yüzde 1,5'ine yükselmesi öngörülmektedir. Bu artışın büyük bir kısmı programlanan özelleştirme gelirlerinin katkısıyla oluşmaktadır.

2003 yılında 2.028 trilyon TL'lik tutarla 0,6 seviyesinde gerçekleşen fon harcamalarının GSMH içindeki payının, 2004 yılında 2.119 trilyon TL ile yüzde 0,5'e düşmesi öngörülmektedir.

Fon sistemi finansman fazlasının GSMH içindeki payının 2003 yılında yüzde 0,6 olması beklenirken, bu oranın 2004 yılında artarak yüzde 1'e ulaşması hedeflenmektedir. Fon gelir

gider farkının dalgalı bir seyir izlemesi,⁻⁶⁸⁻ büyük ölçüde, süreklilik arz etmeyen ve yıldan yıla değişen özelleştirme gelirlerinden kaynaklanmaktadır.

H. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

a) KİT'lerin Genel Yatırım ve Finansman Dengesi

233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) kapsamında genel yatırım ve finansman dengesi oluşturulan 19 kamu iktisadi teşebbüsü (KİT) bulunmaktadır. Bu KİT'ler; MKEK, Eti Holding, TTK, TKİ, EÜAŞ, TEİAŞ, TETAŞ, TEDAŞ, TPAO, BOTAŞ, TMO, ÇAYKUR, TİGEM, DMO, TCDD, PTT, DHMİ, KIYEM ve Sümer Halı'dır. Özelleştirme kapsamına alınmış olmakla beraber henüz programa alınmamış olan Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. (TŞFAŞ) ile 4046 sayılı Kanuna tabi olarak özelleştirme portföyünde yer alan ve yüzde 50'nin üzerinde kamu payı bulunan kuruluşlar, özelleştirme kapsamındaki işletmeciler KİT'lerin finansman dengesi kapsamında izlenmektedir.

233 sayılı KHK'ya tabi işletmeciler KİT'lerin finansman fazlasının GSMH'ya oranı, 2002 yılında yüzde 1,1 seviyesindeyken, 2003 yılında yüzde 0,5 seviyesine düşeceği tahmin edilmektedir. Bu durumun en önemli nedenleri; işletmeciler KİT'lerdeki atıl istihdam sayısının azaltılmasından doğan kıdem tazminatı vb. maliyet artışları ile sabit kıymet değişmesinden kaynaklanan sermaye transferlerindeki gerilemedir. Bir önceki yılda 1.836 trilyon TL kar eden işletmeciler KİT'lerin 2003 yılında 1.749 trilyon TL dönem karı elde edeceği tahmin edilmektedir.

2003 yılında, Türk Telekom dahil, kuruluşlar tarafından Hazineye 1.645 trilyon TL tutarında temettü ödenmesi ve Bütçe Kanunu uyarınca bazı KİT'lerin hasılatından 1.335 trilyon TL pay aktarılması beklenmektedir. Buna karşılık, Hazine tarafından 233 sayılı KHK'ya tabi kuruluşlara 1.881 trilyon TL tutarında, yardım dahil, bütçe transferi gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

2004 yılında işletmeciler KİT'lerin finansman fazlasının GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,11 puan gerileyerek yüzde 0,39 seviyesinde gerçekleşmesi programlanmıştır. Bu durumun en önemli nedeni enerji ürünlerinde fiyat artışı öngörülmemiş olmasıdır. Söz konusu finansman fazlası, faiz gelir ve gideri dışında tutulduğunda GSMH'nın yüzde 0,45'ine tekabül etmektedir. Bütçe transferleri hariç tutulduğunda 2004 yılında işletmeciler KİT'lerin finansman fazlası yüzde 0,06'ya gerilemektedir.

Irak Savaşı nedeniyle petrol fiyatlarında ve dolar kurunda meydana gelen yükselme özellikle enerji alanında faaliyet gösteren KİT'lerin maliyet yapılarını olumsuz şekilde etkilemiştir. Ancak, bölgedeki sıcak savaşın kısa sürmesi, piyasaların istikrar kazanması ve beklentilerin olumluya dönmesi sonucu dolar kurunda meydana gelen gerileme bu olumsuz gelişmeyi büyük oranda ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte, 2003 yılı program hedefleri doğrultusunda fiyat ayarlamalarının gerçekleştirilememesi, bu sektörde özellikle döviz kuru kaynaklı maliyet riskinin devam etmesine neden olmaktadır.

Temel girdilerden olan elektriğin⁶⁹ ülkemizde dünya fiyatlarının üzerinde satılmasının en önemli sebebi, yap-işlet, yap-işlet-devret vb. anlaşmalarla gerçekleştirilmiş uzun vadeli ve yüksek maliyetli alım garantileridir. Fiyat ve miktar garantileri sebebiyle TETAŞ'ın özel üreticilerden dövize endeksli elektrik alımı gerçekleştirmek zorunda kalması, ucuz maliyetle faaliyet gösteren EÜAŞ'ın üretim santrallerini düşük kapasiteyle çalıştırmasına yol açmaktadır.

Uzun yıllar boyunca tarım alanında faaliyet gösteren bazı KİT'lerde (TEKEL, TŞFAŞ, TMO vb.) üretim ihtiyacı dışında ve işletmecilik ilkelerine aykırı olarak yapılan destekleme alımları kuruluşların stoklarını aşırı seviyelere taşımıştır. 2003 yılında başlanan tarımsal stokların eritilmesi faaliyetlerine 2004 yılında da devam edilebilmesi için gerekli tedbirlerin alınması öngörülmüştür. Bu amaçla tütün destekleme stokları ve emniyet stokları ekonomik ve sosyal gerekçeler gözden geçirilerek, yeniden tespit edilmiştir.

2004 yılında TMO'nun 1,6 milyon ton hububat, TŞFAŞ'nin 9,5 milyon ton şeker pancarı, TEKEL'in 47 bin ton yaprak tütün ve ÇAYKUR'un 500 bin ton yaş çay yaprağı satın alması programlanmıştır.

İstihdam harcamalarının toplam maliyetler içindeki payı incelendiğinde, işletmeci KİT'lerin rekabet edemez duruma geldiği görülmektedir. Özellikle, istihdam harcamaları özkaynakları yerine konsolide bütçe kaynaklarından karşılanan bazı KİT'lerin (TTK, TCDD) ticari olarak faaliyetlerini sürdürmeleri her geçen gün güçleşmektedir. 2003 yılı gerçekleşme tahminine göre TTK ve TCDD'ye yapılan bütçe transferleri hariç tutulduğunda bu kuruluşların finansman açığının GSMH içindeki payı yüzde 0,33'tür. 2004 yılı programında ise bu oranın yüzde 0,35 olması öngörülmüştür.

2004 yılında işletmeci KİT'lerin 2.908 trilyon TL tutarında sabit sermaye yatırımı yapmaları programlanmıştır. İşletmeci KİT sabit sermaye yatırımları içinde enerji ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinin her birinin payının yüzde 42 olması programlanmıştır.

Özelleştirme kapsamındaki KİT finansman dengesi, kapsama yeni giren ve özelleştirme nedeniyle kapsamdan çıkan kuruluşlara bağlı olarak değişmektedir. Uzun yıllar boyunca özelleştirme kapsamında bulunan kuruluşlarda verimliliğin ve iş gücü motivasyonunun düştüğü gözlenmektedir. Özellikle rekabete açık sektörlerde faaliyet gösteren kapsama dahil kuruluşların işletmecilik anlayışlarının yeniden gözden geçirilmesi ve maliyet yapılarının karlılık hedefleri doğrultusunda düzenlenmesi zorunluluk arz etmektedir.

Özelleştirme kapsamında izlenen KİT'lerin finansman açığının GSMH içindeki payının 2002 yılındaki yüzde 0,09'luk seviyesinden 2003 yılında özellikle TÜPRAŞ ve TEKEL'deki iyileşme nedeniyle finansman fazlasına dönüşerek yüzde 0,41'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Özelleştirme kapsamındaki kuruluşların finansman fazlasının 2004 yılında GSMH'nın yüzde 0,38'ine gerilemesi beklenmektedir.

Özelleştirme kapsamındaki KİT'lerin 2002 yılında sabit sermaye yatırımları 358 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında 455 trilyon TL'ye ulaşması beklenen sabit sermaye yatırımlarının 2004 yılında 410 trilyon TL olması programlanmıştır.

2002 yılını 535 trilyon TL dönem karı⁻⁷⁰⁻ ile kapatan özelleştirme kapsamındaki KİT'lerin, 2003 yılında 791 trilyon TL kar edecekleri tahmin edilmektedir. 2004 yılında ise 1.104 trilyon TL dönem karı elde etmeleri hedeflenmektedir.

- 71 -

TABLO: II.34- İşletmeciler KİT Finansman Dengesi

	2001*	2001	2002* (1)	2002 (1)	2003* (2)	2003 (2)	2004* (3)	2004 (3)
	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)							
A. TOPLAM GELİRLER	33 381	27 515	47 613	39 578	53 044	43 079	57 033	46 512
I. İşletme Gelirleri	28 529	23 149	41 127	34 246	47 351	38 354	51 543	42 287
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	25 173	20 794	37 865	31 680	44 158	35 861	48 771	40 098
2. Diğer Gelirler	3 356	2 354	3 262	2 566	3 193	2 493	2 773	2 189
II. Kurum Bütçesinde Kalan Fonlar	3 736	3 249	4 511	3 357	3 817	2 849	4 080	2 816
1. Amortismanlar	1 193	816	3 006	1 990	2 935	2 117	3 424	2 344
2. Karşılıklar	2 543	2 433	1 505	1 367	882	732	656	472
III. Bütçe ve Fon Transferleri	1 116	1 116	1 975	1 975	1 875	1 875	1 409	1 409
1. Bütçe	1 116	1 116	1 975	1 975	1 875	1 875	1 409	1 409
-Sermaye	1 012	1 012	1 172	1 172	961	961	1 100	1 100
-Görev Zaran	95	95	788	788	896	896	288	288
-Yardım ve Diğer	9	9	15	15	19	19	21	21
2. Fonlar	0	0	0	0	0	0	0	0
IV. Diğer Gelirler	0	0	0	0	1	1	0	0
B. TOPLAM GİDERLER	32 433	27 526	43 537	36 576	49 987	41 285	54 466	44 863
I. İşletme Giderleri	28 611	24 881	38 499	33 393	43 611	37 128	47 605	40 640
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	21 282	18 697	30 799	27 327	35 698	31 342	39 755	34 887
2. Diğer Giderler	7 329	6 184	7 700	6 066	7 913	5 786	7 850	5 753
II. Yatırım Harcamaları	1 874	1 431	3 126	2 827	2 635	2 235	3 608	2 908
III. Stok Artışı	563	564	305	292	399	391	- 45	- 56
IV. Sabit Kıymet Artışı	6	20	- 728	- 707	118	110	181	168
V. Dolaysız Vergiler	951	470	1 184	567	1 572	722	1 212	552
VI. Temettü Ödemeleri	414	148	1 100	153	1 645	695	1 900	650
VII. Diğer Giderler	15	12	52	50	7	3	5	0
C. BORÇLANMA GEREĞİ	948	- 11	4 076	3 002	3 057	1 795	2 567	1 649
D. FİNANSMAN	- 948	11	- 4 076	- 3 002	- 3 057	- 1 795	- 2 567	- 1 649
I. Kasa Banka Değişimi	- 1 367	- 1 137	- 694	- 491	595	695	- 203	- 203
II. İç Borçlanma (Net)	- 730	- 1	- 4 473	- 3 606	- 3 516	- 2 358	- 1 569	- 654
III. Dış Borçlanma (Net)	1 148	1 150	1 091	1 095	- 136	- 131	- 794	- 792
Dönem Kâr-Zararı	767	- 883	3 610	1 836	4 263	1 749	4 315	2 024
Faktör Gelirleri	3 654	1 517	7 139	4 210	7 557	4 075	8 019	4 463
Maaş ve Ücret Ödemeleri	4 148	3 208	5 038	3 857	5 997	4 564	6 519	4 930
	(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)							
A. TOPLAM GELİRLER	18,9	15,6	17,4	14,5	14,9	12,1	13,6	11,1
I. İşletme Gelirleri	16,2	13,1	15,0	12,5	13,3	10,7	12,3	10,1
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	14,3	11,8	13,8	11,6	12,4	10,0	11,6	9,6
2. Diğer Gelirler	1,9	1,3	1,2	0,9	0,9	0,7	0,7	0,5
II. Kurum Bütçesinde Kalan Fonlar	2,1	1,8	1,6	1,2	1,1	0,8	1,0	0,7
1. Amortismanlar	0,7	0,5	1,1	0,7	0,8	0,6	0,8	0,6
2. Karşılıklar	1,4	1,4	0,6	0,5	0,2	0,2	0,2	0,1
III. Bütçe ve Fon Transferleri	0,6	0,6	0,7	0,7	0,5	0,5	0,3	0,3
1. Bütçe	0,6	0,6	0,7	0,7	0,5	0,5	0,3	0,3
-Sermaye	0,6	0,6	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
-Görev Zaran	0,1	0,1	0,3	0,3	0,3	0,3	0,1	0,1
-Yardım ve Diğer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2. Fonlar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
IV. Diğer Gelirler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
B. TOPLAM GİDERLER	18,4	15,6	15,9	13,4	14,0	11,6	13,0	10,7
I. İşletme Giderleri	16,2	14,1	14,1	12,2	12,2	10,4	11,3	9,7
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	12,1	10,6	11,3	10,0	10,0	8,8	9,5	8,3
2. Diğer Giderler	4,2	3,5	2,8	2,2	2,2	1,6	1,9	1,4
II. Yatırım Harcamaları	1,1	0,8	1,1	1,0	0,7	0,6	0,9	0,7
III. Stok Artışı	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,0	0,0	- 0,3	- 0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
V. Dolaysız Vergiler	0,5	0,3	0,4	0,2	0,4	0,2	0,3	0,1
VI. Temettü Ödemeleri	0,2	0,1	0,4	0,1	0,5	0,2	0,5	0,2
VII. Diğer Giderler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
C. BORÇLANMA GEREĞİ	0,5	0,0	1,5	1,1	0,9	0,5	0,6	0,4
D. FİNANSMAN	- 0,5	0,0	- 1,5	- 1,1	- 0,9	- 0,5	- 0,6	- 0,4
I. Kasa Banka Değişimi	- 0,8	- 0,6	- 0,3	- 0,2	0,2	0,2	0,0	0,0
II. İç Borçlanma (Net)	- 0,4	0,0	- 1,6	- 1,3	- 1,0	- 0,7	- 0,4	- 0,2
III. Dış Borçlanma (Net)	0,7	0,7	0,4	0,4	0,0	0,0	- 0,2	- 0,2
Dönem Kâr-Zararı	0,4	- 0,5	1,3	0,7	1,2	0,5	1,0	0,5
Faktör Gelirleri	2,1	0,9	2,6	1,5	2,1	1,1	1,9	1,1
Maaş ve Ücret Ödemeleri	2,4	1,8	1,8	1,4	1,7	1,3	1,6	1,2

(1) Geçici

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

(*) Türk Telekom dahil

TABLO: II.35- İşletmeci KİT Özet Finansal Göstergeler

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

Kuruluşlar	Dönem Kâr veya Zararı	Bütçe Transferleri (1)	Yüzde	Borçlanma Gereği (2)	Yüzde	İstihdam Giderleri	Yüzde
2001 Yılı							
T. Taşkömürü Kurumu	- 289	259	23,4	- 10	-2,0	284	6,2
Elektrik Üretim A.Ş.	194	0	0,0	290	55,7	205	4,5
T. Elektrik Tic. ve Taahhüt A.Ş.	- 14	0	0,0	- 14	-2,7	2	0,0
T. Elektrik Dağıtım A.Ş.	37	60	5,4	13	2,6	485	10,6
TŞFAŞ	30	250	22,6	313	60,2	280	6,1
Toprak Mahsulleri Ofisi	174	0	0,0	- 815	-156,8	55	1,2
TEKEL	222	0	0,0	- 428	-82,4	438	9,6
TCDD	- 571	350	31,6	- 123	-23,7	449	9,8
T. Telekom	1 651	0	0,0	959	184,6	940	20,5
Ara Toplam	1 433	919	83,0	184	35,3	3 138	68,4
Diğer Kuruluşlar	- 443	188	17,0	336	64,7	1 448	31,6
İşletmeci KİT Toplamı (3)	989	1 107	100,0	520	100,0	4 586	100,0
2002 Yılı							
T. Taşkömürü Kurumu	- 334	357	17,5	29	0,8	351	5,9
Elektrik Üretim A.Ş.	371	0	0,0	- 361	-9,6	254	4,3
T. Elektrik Tic. ve Taahhüt A.Ş.	67	57	2,8	341	9,0	4	0,1
T. Elektrik Dağıtım A.Ş.	154	25	1,2	- 360	-9,6	660	11,2
TŞFAŞ	341	0	0,0	- 190	-5,0	350	5,9
Toprak Mahsulleri Ofisi	134	602	29,5	936	24,9	75	1,3
TEKEL	304	84	4,1	- 121	-3,2	520	8,8
TCDD	- 532	547	26,7	- 12	-0,3	606	10,3
T. Telekom	1 775	0	0,0	1 074	28,5	1 181	20,0
Ara Toplam	2 279	1 672	81,8	1 335	35,5	4 002	67,7
Diğer Kuruluşlar	1 976	371	18,2	2 430	64,5	1 907	32,3
İşletmeci KİT Toplamı (3) (4) (5)	4 255	2 043	100,0	3 765	100,0	5 909	100,0
2003 Yılı (6)							
T. Taşkömürü Kurumu	- 435	380	20,2	- 46	-1,3	397	5,6
Elektrik Üretim A.Ş.	267	0	0,0	291	7,9	308	4,3
T. Elektrik Tic. ve Taahhüt A.Ş.	321	28	1,5	536	14,6	5	0,1
T. Elektrik Dağıtım A.Ş.	310	456	24,2	473	12,9	748	10,6
TŞFAŞ	249	16	0,9	- 175	-4,8	447	6,3
Toprak Mahsulleri Ofisi	134	408	21,7	41	1,1	105	1,5
TEKEL	465	0	0,0	797	21,7	643	9,1
TCDD	- 650	518	27,5	- 240	-6,5	716	10,1
T. Telekom	2 515	0	0,0	1 263	34,3	1 434	20,2
Ara Toplam	3 175	1 806	96,0	2 939	79,9	4 802	67,8
Diğer Kuruluşlar	1 803	75	4,0	740	20,1	2 285	32,2
İşletmeci KİT Toplamı (3) (4) (5)	4 978	1 881	100,0	3 679	100,0	7 087	100,0

(1) TCDD yardımı hariç bütçe transferlerini göstermektedir.

(2) Negatif işaret açığı göstermektedir.

(3) T. Telekom dahildir.

(4) 2001 yılında özelleştirme kapsamına alınan TEKEL dahildir.

(5) TEKEL ve 2002 yılında özelleştirme kapsamına alınan TŞFAŞ dahildir.

(6) Gerçekleşme tahmini

TABLO: II.36- İşletmeci KİT'lerin³ Personel Giderleri ve Üretim Değeri

Yıllar (1)	Personel Sayısı (Kişi)				Personel Gideri (Trilyon TL)				Üretim Değeri		Personel Gideri/ Üretim Değeri (Yüzde)	Yıllık Ortalama Maaş ve Ücret (Milyon TL)	Personel Başına Üretim Değeri (Milyon TL)
	İşçi	Memur-Sözleşmeli Personel	Toplam	Yüzde Artış	Ücret	Maaş	Toplam	Yüzde Artış	Trilyon TL	Yüzde Artış			
1990	392 128	203 666	595 794	-1,10	11	4	15	100,7	43	67,5	35,0	25	72
1991	362 771	198 818	561 589	-5,74	21	8	29	92,2	57	33,4	50,4	51	102
1992	353 111	192 973	546 084	-2,76	38	12	50	72,8	98	71,8	50,7	91	180
1993	331 382	192 207	523 589	-4,12	65	20	84	68,7	146	47,8	57,9	161	278
1994	281 846	181 026	462 872	-11,60	95	29	124	46,9	266	82,8	46,5	267	575
1995	249 500	170 083	419 583	-9,35	126	49	175	41,8	471	76,9	37,3	418	1 122
1996	247 180	167 891	415 071	-1,08	186	106	292	66,4	873	85,5	33,4	703	2 103
1997	237 413	169 170	406 583	-2,04	391	249	640	119,1	2 144	145,6	29,8	1 573	5 274
1998	214 434	164 639	379 073	-6,77	624	444	1 068	67,1	3 922	82,9	27,2	2 819	10 346
1999	212 075	164 039	376 114	-0,78	1 281	759	2 039	90,9	6 347	61,8	32,1	5 422	16 876
2000 (2)	181 996	120 076	302 072	-19,69	1 970	694	2 664	30,6	9 200	44,9	29,0	8 819	30 455
2001	145 560	110 696	256 256	-15,17	2 235	973	3 208	20,4	15 427	67,7	20,8	12 520	60 200
2002	119 988	102 543	222 531	-13,16	2 478	1 379	3 857	20,2	27 510	78,3	14,0	17 333	123 621
2003 (3)	111 216	100 471	211 687	-4,87	2 828	1 736	4 564	18,3	33 119	20,4	13,8	21 559	156 453

(1) Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar dahil değildir.

(2) 2000 yılından itibaren Türk Telekom dahil değildir.

(3) Gerçekleşme tahmini

TABLO: II.37- İşletmeci KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

	Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Hariç Toplam						Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Dahil Toplam					
	2002*	2002	2003* (1)	2003 (1)	2004*(2)	2004(2)	2002*	2002	2003* (1)	2003 (1)	2004*(2)	2004(2)
Toplam Personel Adedi (Kişi)	222 531	286 129	211 687	272 681	201 731	260 725	320 506	384 104	302 624	363 618	283 724	342 718
- Memur ve Sözleşmeli Personel	102 543	123 500	100 471	121 009	97 466	116 179	117 119	138 076	114 343	134 881	109 869	128 582
- İşçi	119 988	162 629	111 216	151 672	104 265	144 546	203 387	246 028	188 281	228 737	173 855	214 136
Toplam Personel Harcamaları	3 857	5 038	4 564	5 997	4 930	6 519	6 021	7 203	7 161	8 595	7 631	9 220
- Memur ve Sözleşmeli Personel	1 379	1 721	1 736	2 165	1 927	2 376	1 586	1 928	1 994	2 423	2 185	2 633
- İşçi	2 478	3 317	2 828	3 832	3 003	4 144	4 435	5 275	5 167	6 171	5 446	6 587
Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	31 680	37 865	35 861	44 158	40 098	48 771	56 305	62 490	68 175	76 472	76 300	84 973
Görev Zararı Tahakkukları	982	982	523	523	377	377	982	982	523	523	377	377
İşletme Faaliyet Kâr - Zararı	2 768	4 465	2 016	4 592	2 248	4 633	3 408	5 106	3 119	5 695	3 251	5 636
Faiz Ödemeleri	592	595	443	447	488	492	723	727	614	618	652	655
Dönem Kâr - Zararı	1 836	3 610	1 749	4 263	2 024	4 315	2 371	4 145	2 540	5 055	3 127	5 419
Sabit Sermaye Yatırımları	2 827	3 126	2 235	2 635	2 908	3 608	3 185	3 484	2 690	3 090	3 318	4 018
Bütçe ve Fon Transferleri	1 960	1 960	1 857	1 857	1 388	1 388	2 607	2 607	2 501	2 501	2 120	2 120
Borçlanma Gereği	3 002	4 076	1 795	3 057	1 649	2 567	2 768	3 842	3 279	4 541	3 236	4 154
Borçlanma Gereği (3)	1 042	2 116	- 62	1 201	261	1 179	161	1 235	778	2 040	1 116	2 034
Personel Harc./Hasılat (Yüzde)	12,2	13,3	12,7	13,6	12,3	13,4	10,7	11,5	10,5	11,2	10,0	10,9
Faiz Ödemeleri/Hasılat (Yüzde)	1,9	1,6	1,2	1,0	1,2	1,0	1,3	1,2	0,9	0,8	0,9	0,8
Borçlanma Gereği/GSMH	1,1	1,5	0,5	0,9	0,4	0,6	1,0	1,4	0,9	1,3	0,8	1,0
Borçlanma Gereği (3)/GSMH	0,4	0,8	0,0	0,3	0,1	0,3	0,1	0,5	0,2	0,6	0,3	0,5

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Bütçe ve fon transferleri hariçtir.

(*) Türk Telekom hariçtir.

TABLO: II.38- Özelleştirme Kapsamındaki İşletmeciler KİT Finansman Dengesi

	2000	2001	2002 (1)	2003 (2)	2004 (3)
	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)				
A. TOPLAM GELİRLER	9 721	19 840	27 563	34 946	38 848
I. İşletme Gelirleri	9 235	18 787	26 082	33 617	37 313
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	8 599	17 696	24 624	32 314	36 202
2. Diğer Gelirler	637	1 092	1 457	1 303	1 111
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	229	578	834	685	802
1. Amortismanlar	198	400	611	604	701
2. Karşılıklar	31	178	223	81	101
III. Bütçe ve Fon Transferleri	255	475	647	644	732
1. Bütçe	255	475	647	644	732
-Sermaye	255	475	557	620	620
-Görev Zararı	0	0	0	0	0
-Yardım ve Diğer	0	0	90	24	112
2. Fonlar	0	0	0	0	0
IV. Diğer Gelirler	1	0	0	0	1
B. TOPLAM GİDERLER	10 276	20 477	27 796	33 462	37 261
I. İşletme Giderleri	9 207	18 942	25 547	32 826	36 209
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	5 868	10 083	13 183	15 499	16 888
2. Diğer Giderler	3 339	8 859	12 364	17 327	19 321
II. Yatırım Harcamaları	372	380	358	455	410
III. Stok Artışı	368	757	1 417	- 176	328
IV. Sabit Kıymet Artışı	- 28	- 81	- 61	- 150	- 231
V. Dolaysız Vergiler	148	257	311	409	444
VI. Temettü Ödemeleri	207	219	172	98	100
VII. Diğer Giderler	2	3	52	1	0
C. BORÇLANMA GEREĞİ	- 556	- 637	- 234	1 484	1 587
D. FİNANSMAN	556	637	234	-1 484	-1 587
I. Kasa Banka Değişimi	199	- 412	- 390	270	- 167
II. İç Borçlanma (Net)	34	1 017	358	-1 558	-1 460
III. Dış Borçlanma (Net)	323	32	265	- 196	40
Dönem Kâr-Zararı	28	- 154	535	791	1 104
Faktör Gelirleri	257	423	1 369	1 476	1 905
Maaş ve Ücret Ödemeleri	831	1 620	2 164	2 597	2 701
	(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)				
A. TOPLAM GELİRLER	7,7	11,2	10,1	9,8	9,3
I. İşletme Gelirleri	7,4	10,6	9,5	9,4	8,9
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	6,8	10,0	9,0	9,1	8,6
2. Diğer Gelirler	0,5	0,6	0,5	0,4	0,3
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2
1. Amortismanlar	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
2. Karşılıklar	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0
III. Bütçe ve Fon Transferleri	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
1. Bütçe	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
-Sermaye	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1
-Görev Zararı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
-Yardım ve Diğer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2. Fonlar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
IV. Diğer Gelirler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
B. TOPLAM GİDERLER	8,2	11,6	10,2	9,4	8,9
I. İşletme Giderleri	7,3	10,7	9,3	9,2	8,6
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	4,7	5,7	4,8	4,3	4,0
2. Diğer Giderler	2,7	5,0	4,5	4,9	4,6
II. Yatırım Harcamaları	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1
III. Stok Artışı	0,3	0,4	0,5	0,0	0,1
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1
V. Dolaysız Vergiler	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
VI. Temettü Ödemeleri	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0
VII. Diğer Giderler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
C. BORÇLANMA GEREĞİ	-0,4	-0,4	-0,1	0,4	0,4
D. FİNANSMAN	0,4	0,4	0,1	-0,4	-0,4
I. Kasa Banka Değişimi	0,2	-0,2	-0,1	0,1	0,0
II. İç Borçlanma (Net)	0,0	0,6	0,1	-0,4	-0,3
III. Dış Borçlanma (Net)	0,3	0,0	0,1	-0,1	0,0
Dönem Kâr-Zararı	0,0	-0,1	0,2	0,2	0,3
Faktör Gelirleri	0,2	0,2	0,5	0,4	0,5
Maaş ve Ücret Ödemeleri	0,7	0,9	0,8	0,7	0,6

(1) Geçici

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

b) Özelleştirme

1985 yılından itibaren 240 kuruluşteki kamu hissesi, 22 yarım kalmış tesis, 5 taşınmaz, 4 elektrik santrali, 6 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 48 tesis ile bir hizmet birimi, özelleştirme kapsamına alınarak Özelleştirme İdaresi Başkanlığına devredilmiştir. Bunlardan 167 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış ve 154'ünde kamu payı kalmamıştır. Blok satış, halka arz, uluslar arası arz, İMKB'de satış veya varlık satışı biçiminde kısmen özelleştirme işlemi gerçekleştirilen diğer 13 kuruluşta ise halen kamu payı bulunmaktadır. Özelleştirme kapsamına alınan 16 yarım kalmış tesisin satış veya defter değeri üzerinden devir işlemi gerçekleştirilmiştir. 22 kuruluşteki kamu payı, 4 elektrik santrali ve 4 taşınmaz değişik nedenlerle özelleştirme kapsamından çıkarılarak eski statülerine iade edilmiştir. Halen özelleştirme kapsamında 45 kuruluşun 30'unda kamu payı yüzde 50 ve üzerindedir.

TABLO :II.39 - Özelleştirme Gelirleri

	(Milyon Dolar)						
	1986-97	1998	1999	2000	2001	2002	Toplam
TOPLAM (A+B)	4 997	1 172	263	2 998	107	616	10 132
A-Net Özelleştirme Gelirleri(1)	3 698	1 020	38	2 712	60	536	8 064
Blok Satış	1 739	289	0	1 479	5	0	3 512
Halka Arz	763	633	0	1 104	0	168	2 668
İMKB'de Satış	524	2	0	0	0	238	764
Tesis Satışı/Devri	672	96	19	72	55	130	1 044
Bedelli Devir	0	0	19	57	0	0	76
B-Temettü Gelirleri	1 299	152	204	286	47	80	2 068

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

(1) Gelirler satış bedelleri olup vadeli satışlar dahildir.

Özelleştirme uygulamalarının başlangıcından itibaren 2002 yılı sonuna kadar temettü hariç 8,1 milyar dolar tutarında özelleştirme geliri elde edilmiştir. GSM lisans geliri de dahil edildiğinde özelleştirme işlemlerinden sağlanan kaynaklar toplamı 11,6 milyar dolara ulaşmaktadır.

2002 yılı içinde en büyük özelleştirme işlemi POAŞ'daki yüzde 42,3 oranındaki kamu hissesinin satışıyla gerçekleştirilmiştir. Halka arz, uluslar arası piyasalara arz ve İMKB'de satış yöntemleriyle 406 milyon dolarlık özelleştirme geliri elde edilmiştir. Ayrıca birçok kuruluşa ait tesis ve varlık satışı ile, 2002 yılında özelleştirme uygulamaları toplam 536 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

2003 yılında 4 milyar dolarlık özelleştirme uygulaması sonucunda 2,1 milyar dolar nakit girişi sağlanması hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşmak için ihale süreci devam eden TÜPRAŞ, PETKİM, TEKEL Sigara Sanayii ve TEKEL Alkollü İçkiler Sanayii başta olmak üzere daha önce kamuoyuna açıklanan İGSAŞ, ESGAZ, BURSAGAZ, TÜGSAŞ'a ait Gemlik ve Samsun İşletmeleri ile SÜMER HOLDİNG'e ait Beykoz, Bakırköy, Akdeniz, Çanakkale, Sarıkamış, Tercan ve Van İşletmelerinin özelleştirilmeleri ve nihai satış sürecinin tamamlanması beklenmektedir.

2003 yılı Eylül sonu itibarıyla özelleştirme uygulamalarından 116 milyon dolarlık gelir elde edilmiştir. 13 Mayıs 2003 tarih ve 2003/28 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu

(ÖYK) Kararıyla TAKSAN'daki yüzde yüz oranındaki kamu hissesinin tamamı blok satış yöntemiyle 10 milyon dolar bedelle özelleştirilmiştir. Ayrıca TDİ'ye ait Çeşme ve Kuşadası Limanları; SEKA'ya ait Afyon, Balıkesir, Çaycuma İşletmeleri ve Taşucu Limanı Tersane Alanı; SÜMER HOLDİNG'e ait Sakarya Traktör İşletmesi ile çeşitli kuruluşlara ait tesis ve varlık satışı; İMKB'de hisse satışı ve bedelli devir işlemi sonucunda 106 milyon dolarlık özelleştirme geliri elde edilmiştir.

7 Şubat 2003 tarihinde TURBAN, TUMOSAN ve TZDAŞ tasfiyesiz infisahla SÜMER HOLDİNG bünyesinde birleştirilmiştir. TDÇİ'nin ise tasfiye kararı alınmış olup 2003 yılı sonuna kadar tasfiye işlemlerinin tamamlanması beklenmektedir.

SEKA'ya ait Kastamonu ve Aksu İşletmeleri ile GERKONSAN'ın satış işlemleri gerçekleşmiş olup sözleşmeleri imza aşamasındadır. SÜMER HOLDİNG'e ait Malatya, Diyarbakır ve Adıyaman İşletmeleri, TDİ'ye ait Dikili ve Trabzon Limanları ve ETİ GÜMÜŞ ihalesi sonuçlanıp onay aşamasında bulunan kuruluşlardır.

24 Şubat 2003 tarihli ÖYK Kararıyla boğaz köprüleri ve bazı otoyollar, 30 Mayıs 2003 tarihli ÖYK Kararıyla 11 elektrik üretim ve 12 elektrik dağıtım santrali, 5 Haziran 2003 tarihli ÖYK Kararıyla da araç muayene istasyonları özelleştirme kapsamına alınmıştır.

Türk Telekom A.Ş. hisselerinin en az yüzde 51'lik bölümünün tek seferde blok satış, halka arz ya da blok satış ve halka arz yöntemlerinin birlikte kullanılması yoluyla özelleştirilmesini içeren 30 Nisan 2003 tarihli Bakanlar Kurulu Prensip Kararı alınmıştır.

TŞFAŞ bünyesinde bulunan 1 bağlı ortaklık ile 8 iştirak hissesi 27 Haziran 2003 tarihli ÖYK Kararıyla programa alınmıştır. Söz konusu karar uyarınca, şirket bünyesinde bulunan diğer fabrikalardan şirket oluşturulmasına, gerekirse anonim şirket haline dönüştürülmesine ve bu şirketlerin programa alınmasına karar verilmiştir.

13 Ağustos 2003 tarihli ÖYK Kararıyla Kemerköy ve Yeniköy Elektrik Üretim A.Ş ile Yatağan Elektrik Üretim İşletmesi, Eti Holding'in Çayeli Bakır İşletmeleri A.Ş'deki hisseleri ve Eti Alüminyum A.Ş özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır.

8 Eylül 2003 tarihli ÖYK Kararıyla Manavgat Çayı İçme Suyu Tesisi ve TİGEM özelleştirme kapsamına alınmıştır.

2003 yılı özelleştirme programı kapsamında PETKİM'in ihale süreci 20 Ocak 2003 tarihinde yayımlanan ilanla başlamıştır. Son teklif verme tarihi olan 2 Nisan 2003 itibarıyla 5 yatırımcıdan teklif alınmış ve 6 Haziran 2003 tarihinde yapılan ihaleyi Standart Kimya Petrol, Doğalgaz San. ve Tic. A.Ş kazanmıştır. Ancak, söz konusu şirketin ÖYK tarafından verilen süre içerisinde yükümlülüklerini yerine getirmemesi sonucunda PETKİM ihalesi iptal edilmiştir. PETKİM'in yüzde 88,86'sına tekabül eden kamu hissesinin blok satış yöntemiyle özelleştirilmesi amacıyla 26 Ağustos 2003 tarihinde yeniden ihale açılmış ve ihalede son teklif verme tarihi 18 Kasım 2003 olarak belirlenmiştir.

SÜMER HOLDİNG'e ait Adana; EBÜAŞ'a ait Zeytinburnu, Haydarpaşa ve Bingöl; SEKA'ya ait Akkuş ve Ardanuç; TEKEL'e ait Gaziantep, Şanlıurfa ve Kırıkkale işletme ve fabrikalarının 2003 yılı sonuna kadar kapatılması beklenmektedir.

2003 yılı programı çerçevesinde Vakıfbank'ın özelleştirilmesi işlemlerine devam edilmesi; İMKB, İstanbul Altın Borsası, Milli Piyango ve Türkiye Halk Bankasının özelleştirme kapsam ve programına alınması öngörülmektedir.

c) Tarımsal Destekleme

2001 yılında uygulanmaya başlanan Tarım Reformu Uygulama Projesiyle fiyat ve girdi desteği şeklindeki tarımsal desteklerin kaldırılarak doğrudan gelir desteği sistemine geçilmesi; arz fazlası olan fındık ve tütünden alternatif ürünlere geçişin sağlanması ve Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin (TSKB) yeniden yapılandırılması öngörülmektedir. Bu çerçevede destekleme alımları kademeli olarak kaldırılmıştır. TSKB'nin satın aldığı ürünler de destekleme alımları kapsamında tutulmaktadır. Bu kuruluşların alımları için gerekli finansman ihtiyacının imkanlar ölçüsünde Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan (DFIF) karşılanmasına devam edilmektedir.

2002 yılında ortalama yüzde 33,5 oranında artan tarımsal ürün alım fiyatlarının 2003 yılında yüzde 14,6 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 2003 yılında başlangıç alım fiyatlarındaki artış oranları, ekmeklik buğdayda yüzde 41,3, tütünde yüzde 43,3 olmuştur. TSKB'nin satın aldığı ürünlerin başlangıç alım fiyatlarındaki artış oranları; fındıkta yüzde 54,8, pamukta (prim hariç) yüzde 12,5 ve ayçiçeğinde yüzde 15 olarak gerçekleşmiştir.

2003 yılında 2 milyon ton olarak programlanan hububat alımlarının 1,5 milyon ton olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Diğer taraftan, 11 milyon ton olarak programlanan şeker pancarı alımının 9,5 milyon ton, 50 bin ton olarak programlanan tütün alımının ise 46,8 bin ton olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Ayrıca 10 bin ton civarında tütün destekleme alımı yapılmıştır. 450 bin ton olarak öngörülen yaş çay yaprağı alım miktarının ise 500 bin ton civarında gerçekleştiği tahmin edilmektedir. 2004 yılında hububat alımları 1,6 milyon ton, şeker pancarı alımı 9,5 milyon ton ve yaş çay yaprağı alımı 500 bin ton olarak programlanmıştır.

2003 yılında, 2.320 trilyon TL'si doğrudan gelir ödemesi olmak üzere bütçeden tarımsal destekleme için toplam 2.780 trilyon TL kaynak aktarılması beklenirken 2004 yılı için bu tutar, toplam 3.795 trilyon TL olarak programlanmıştır. Bu kapsamda, 2004 yılı bütçesine tarımsal destekleme için konulan ödeneğin 3.000 trilyon TL'sinin doğrudan gelir ödemesine ayrılmasına karar verilmiştir.

2003/5446 sayılı Kararnameyle destekleme tütün stoklarının imhası, iç ve dış satışı, finansmanı, stoklar arası aktarma ile kar/zarar durumuna ilişkin düzenlemelerin esasları belirlenmiş ve bu konuda TEKEL görevlendirilmiştir.

302 sayılı Tütün Kurulu Kararıyla 2002 ürün yılında sözleşmeye bağlanmaksızın üretilen tütünler ile sözleşme yapılmasına rağmen sözleşmede öngörülen miktardan fazla üretilmiş ve alıcısı tarafından satın alınmayan tütünlerin açık artırma ile satılması işlemlerine Nisan ayında başlanmasına karar verilmiştir. Ayrıca tütün satış merkezlerinin kurulması için gerekli şartların oluşmaması nedeniyle kataloğa dayalı açık artırmalı satış yönteminin uygulama esasları belirlenmiştir.

2003/1 sayılı Tebliğle, yaş ipek böceği kozasının bu kuruluşlara satışında üreticilere doğrudan destek ödemeleri yapılmasına ve Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Kozabirlik) tarafından yaş ipek böceği kozası üreticilerine ücretsiz dağıtılmak üzere ithal

edilen ipek böceği tohumu bedellerinin bu kuruluşa ödenmesine ilişkin uygulama esasları belirlenmiştir.

2003/5512 sayılı Kararnameyle, şeker pancarı üretimi kotalarının daraltılmasıyla oluşacak alanlarda şeker pancarı yerine alternatif olarak mısır, ayçiçeği, soya fasulyesi ve yem bitkisi ekimi yapan üreticilere bir defaya mahsus olmak üzere telafi edici ödeme yapılmasına karar verilmiştir.

2003/15 sayılı Tebliğle tütün üretiminden vazgeçip alternatif ürün yetiştiren üreticilerin desteklenmesine dair kararın uygulanmasına ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Ayrıca 2003/5495 sayılı Yönetmelikle fındık dikim alanlarının belirlenmesine ve fındık yerine alternatif ürün yetiştirmeyi tercih eden üreticilerin desteklenmesine ve bu üreticilere teknik yardım sağlanmasına dair usul ve esaslar belirlenmiştir.

TABLO: II.40- Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları

	(Fiyatlar, TL/Kg)				(Yüzde Artış)		
	2000	2001	2002	2003	2001	2002	2003
1. Buğday (Ekmeklik)	102 000	164 000	230 000	325 000	60,8	40,2	41,3
2. Arpa (Beyaz)	81 600	131 200	149 500	215 000	60,8	13,9	43,8
3. Mısır	91 800	155 800	218 500	310 000	69,7	40,2	41,9
4. Pamuk (Ege) (1)	380 000	680 000	800 000	900 000	78,9	17,6	12,5
5. Tütün (Ege) (2)	1 750 000	2 200 000	3 000 000	4 300 000	25,7	36,4	43,3
6. Şeker Pancarı	33 750	50 000	79 500	88 800	48,1	59,0	11,7
7. Ayçiçeği	165 000	325 000	400 000	460 000	97,0	23,1	15,0
8. Fındık	1 100 000	1 500 000	1 615 000	2 500 000	36,4	7,7	54,8
9. Kuru İncir	700 000	1 300 000	2 250 000	2 100 000	85,7	73,1	-6,7
10. Çekirdeksiz Kuru Üzüm	500 000	800 000	1 250 000	1 400 000	60,0	56,3	12,0
11. Tiftik (3)	1 320 000	1 600 000	1 100 000	1 800 000	21,2	-31,3	63,6
12. Haşhaş Kapsülü	640 000	980 000	1 300 000	1 500 000	53,1	32,7	15,4
13. Yaş Koza (3)	2 375 000	3 500 000	2 000 000	3 000 000	47,4	-42,9	50,0
14. Çay	162 500	250 000	320 000	400 000	53,8	28,0	25,0

(1) Destekleme primleri hariçtir.

(2) Tütünde 2003 yılında başlangıç alım fiyatı açıklanmamış olup Tekel'in 1. kalite ürün fiyatı alınmıştır.

(3) Destekleme primleri dahildir. Ayrıca tiftik ürününde kg başına 2001 yılında 1,9 milyon TL, 2002 yılında 5 milyon TL ve yaş koza ürününde kg başına 2001 yılında 1 milyon TL, 2002 yılında 5,5 milyon TL doğrudan destek ödemesi yapılmıştır. 2003 yılında ise tiftik ürününde kg başına 6 milyon TL ve yaş ipek böceği ürününde kg başına 7 milyon TL doğrudan destek ödemesi yapılmıştır.

TABLO: II.41- Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki Gelişmeler

Ürünler	(Ortalama Alım Fiyatları , TL/Kg)			(Yüzde Artış)		
	2001	2002	2003(1)	2001	2002	2003(1)
1. Buğday	157 082	229 192	355 307	51,3	45,9	55,0
2. Arpa	126 812	151 237	234 533	63,3	19,3	55,1
3. Çavdar	128 750	166 750	225 000	70,3	29,5	34,9
4. Mısır	88 000	215 436	309 966	-16,5	144,8	43,9
5. Yulaf	111 500	215 000	250 000	41,6	92,8	16,3
6. Pamuk (2)	638 054	750 785	929 486	57,8	17,7	23,8
7. Tütün (3)	1 809 065	2 391 600	1 083 200	38,6	32,2	-54,7
8. Şeker Pancarı	49 426	78 504	97 168	38,1	58,8	23,8
9. Ayçiçeği	366 155	460 001	460 002	121,9	25,6	0,0
10. Fındık	1 515 971	1 604 160	2 547 157	40,3	5,8	58,8
11. Kuru İncir	1 340 834	2 214 027	1 905 662	108,8	65,1	-13,9
12. Çekirdeksiz K. Üzüm	865 060	1 184 389	1 432 374	73,8	36,9	20,9
13. Zeytinyağı	2 770 676	2 945 739	-	122,3	6,3	-
14. Tiftik (4)	1 559 064	972 050	1 774 974	20,1	-37,7	82,6
15. Antepfıstığı	2 761 558	5 034 850	-	24,7	82,3	-
16. Soya Fasulyesi	352 677	365 716	380 022	124,0	3,7	3,9
17. Haşhaş Kapsülü	1 218 452	1 276 418	1 500 000	90,4	4,8	17,5
18. Çeltik	387 398	553 558	124 356	72,2	42,9	-77,5
19. Yerfıstığı	594 091	1 359 571	-	69,5	128,8	-
20. Yaş Koza (4)	3 551 163	1 971 899	2 901 235	52,5	-44,5	47,1
21. Çöplü Kırmızıbiber	1 000 616	-	-	-0,2	-	-
22. Zeytin	1 148 175	1 555 054	-	23,7	35,4	-
23. Gülçiçeği	900 457	1 400 376	2 000 578	157,1	55,5	42,9
24. Kırmızı Mercimek	-	425 640	-	-	-	-
25. Çay	253 226	320 069	400 000	55,8	26,4	25,0
26. Limon	167 454	402 894	-	9,8	140,6	-
27. Yaş Üzüm	121 089	167 024	218 760	28,2	37,9	31,0
28. Kayısı	1 470 899	4 343 445	-	113,2	195,3	-
29. Portakal	180 238	289 039	-	-	60,4	-
30. Greyfurt	161 090	-	-	-	-	-

(1) Tahmin

(2) Destekleme primleri hariçtir.

(3) Devlet destekleme alımları kapsamındaki üründür.

(4) Destekleme primleri dahildir.

2003/10-11-12 sayılı Tebliğler ile 2002 yılı ürünü ve 2003/6197 sayılı Kararname ile de 2003 yılı ürünü zeytinyağı, kütlü pamuk, ayçiçeği, soya fasulyesi ve kanolanın TSKB ve diğer alıcılara satışında üreticilere destekleme primi ödenmesine ilişkin esaslar belirlenmiştir. Ayrıca 2003/6199 sayılı Kararnameyle yaş çay üreticilerine 2003 yılı ürünü destekleme primi ödenmesine karar verilmiştir.

TABLO:II.42- Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

Ürünler	(Alım Miktarı, Bin Ton)			(Üreticilere Yapılan Ödemeler)		
	2001	2002	2003(1)	2001	2002	2003 (1)
1. Buğday	1 459	333	600	229 183	76 321	213 184
2. Arpa	952	380	30	120 725	57 470	7 036
3. Çavdar	12	20	8	1 545	3 335	1 800
4. Mısır	1	78	500	88	16 804	154 983
5. Yulaf	0	2	2	0	430	500
6. Pamuk	439	461	264	280 096	345 992	245 544
7. Tütün (2)	93	35	10	168 243	83 706	10 832
8. Şeker Pancarı (3)	9 783	12 211	9 547	483 534	958 608	927 665
9. Ayçiçeği	241	411	421	88 158	189 069	193 679
10. Fındık	124	48	8	188 622	77 781	19 839
11. Kuru İncir	3	3	6	3 394	7 661	11 693
12. Çekirdeksiz K. Üzüm	45	23	39	38 650	27 178	55 487
13. Zeytinyağı	12	24	0	34 284	71 520	0
14. Tiftik	0	0	0	72	118	271
15. Antepfıstığı	0	0	0	262	302	0
16. Soya Fasulyesi	19	41	15	6 699	15 125	5 831
17. Haşhaş Kapsülü	21	18	35	26 176	22 733	52 500
18. Çeltik	20	58	130	7 593	31 937	90 780
19. Yerfıstığı	0	0	0	7	10	0
20. Yaş Koza	0	0	0	45	195	482
21. Çöplü Kırmızıbiber	2	0	0	1 545	0	0
22. Zeytin	17	36	0	19 834	55 671	0
23. Gülçiçeği	1	2	2	792	2 799	4 019
24. Kırmızı Mercimek	0	0	0	0	69	0
25. Çay	540	552	500	136 742	176 678	200 000
26. Limon	1	0	0	191	160	0
27. Yaş Üzüm	13	11	5	1 629	1 836	1 077
28. Kayısı	1	0	0	1 889	634	0
29. Portakal	0	0	0	14	104	0
30. Greyfurt	0	0	0	13	0	0
TOPLAM				1 840 025	2 224 246	2 197 202

(1) Tahmin

(2) Bu yıla mahsus destekleme alımı yapılmıştır.

(3) Alım bedelini göstermektedir. Bu tutarın yaklaşık yüzde 40'ı cari yılda, yüzde 60'ı bir sonraki yılda ödenmektedir.

2003/5658 sayılı Kararnameyle tiftik üreticisinin desteklenmesi ve üreticilere yapılacak doğrudan destek ödemesi için gerekli finansmanın DFİF'ten karşılanması kararlaştırılmıştır.

2003/5514 sayılı Kararnameyle tarımsal faaliyette kullanılan mazot için çiftçilere destekleme ödemesi yapılmasına karar verilmiştir. Bu çerçevede çiftçi kayıt sistemine dahil olan çiftçilere 2003 yılında 500 dekara kadar olan araziler için dekar başına 3,9 milyon TL mazot desteği ödenmesi kararlaştırılmıştır.

2003/13 sayılı Tebliğle çiftçi kayıt sisteminin oluşturulması ve tarımsal üretimle istigal eden çiftçilere doğrudan gelir desteği ödenmesi düzenlenmektedir. Buna göre, çiftçilere işledikleri tarım alanları dikkate alınarak 500 dekara kadar dekar başına 16 milyon TL ödenmesi karara bağlanmıştır.

2003/5648 sayılı Kararname ile, 2003-2004 dönemi hububat fiyatlarının ve alım satım esaslarının Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından belirlenmesi karara bağlanmıştır.

2003/1 sayılı Tebliğle devlet adına satın alınan arz fazlası 2002 yılı ürünü kabuklu fındığın satılmasına ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Ayrıca, 2003/6063 sayılı Kararnameyle 2003 dönemi haşhaş kapsülü ile tohumu alımı ve satımı hakkında karar alınmıştır.

6. MALİ PİYASALARDA GELİŞMELER

A. PARA POLİTİKASI VE MERKEZ BANKASI

2002 yılı başından itibaren uygulamaya konulan ve Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından stand-by anlaşmasıyla desteklenen program kapsamında enflasyonu düşürmeye ve istikrarlı büyümeyi sağlamaya yönelik politikalar sürdürülmektedir. Bu program çerçevesinde 2002 yılında para politikası, Merkez Bankası bilanço kalemlerine ilişkin belirlenen hedefleri sağlamaya yönelik olarak önemli miktarda faiz dışı fazla hedeflerine dayanan sıkı maliye politikaları ile uyumlu olarak yürütülmüştür. 2002 yılı için para tabanı büyüme hedefi, yüzde 40 olarak belirlenmiş ve yıl sonu itibarıyla bu hedef tutturulmuştur. 2002 yılında belirlenen net iç varlıklar ve net uluslar arası rezervler büyüklük hedeflerine de ulaşılmıştır.

Örtük enflasyon hedeflemesi olarak tanımlanabilecek para politikasının önemli ve güçlü aracı kısa vadeli faiz oranları olmuştur. Merkez Bankası, kısa vadeli faiz oranlarını kullanarak enflasyon beklentilerini ve fonlama maliyetlerini yönlendirmeyi amaçlamıştır. Merkez Bankası enflasyon beklentilerindeki olumlu gelişmeleri, döviz kurlarında yaşanan istikrarı, talep baskısının olmamasını, ekonomik programda gözlenen ilerlemeleri ve diğer ekonomik gelişmeleri de göz önüne alarak 2002 yılı Şubat döneminden itibaren kısa vadeli faiz oranlarını yıl içinde aşamalı olarak düşürmüştür. Nitekim, 20 Şubat, 14 Mart, 8 ve 30 Nisan, 5 Ağustos, 11 Kasım 2002 tarihlerinde olmak üzere, gecelik borçlanma faiz oranları altı defa düşürülerek yüzde 59'dan yüzde 44 düzeyine indirilmiştir.

Para tabanı, 2003 yılında resmi enflasyon hedeflemesine geçilinceye kadar ileriye yönelik belirsizlikleri azaltmak ve beklentileri şekillendirmek amacıyla, Merkez Bankası bilançosunun hedef değişkeni ve para politikası çerçevesinin temelini oluşturan performans kriteri olmayı sürdürmektedir. 2003 yılı için programın nominal çıpası olarak kabul edilen para tabanı artış oranı, enflasyon ve büyüme oranları ile tutarlı olacak şekilde belirlenmiştir. Diğer yandan; net uluslar arası rezervler performans kriteri ve net iç varlıklar hesabı ise gösterge niteliğinde değer olarak takip edilmektedir. 5 Nisan 2003 tarihli Niyet Mektubunda belirlenen söz konusu büyüklük hedeflerine Nisan, Haziran ve Eylül ayları itibarıyla ulaşılmıştır.

TABLO: II.43- 5 Nisan 2003 Tarihli Niyet Mektubundaki Hedef Parasal Büyüklükler

	Para Tabanı (Trilyon TL)	Net İç Varlıklar (NİV) (Trilyon TL) (1)	Net Uluslar Arası Rezervler (NUR) (Milyon Dolar) (2)	Merkez Bankası Net Uluslar Arası Rezervleri (NUR) (Milyon Dolar)
30 Nisan 2003 (3)	12 800	32 800	-6 500	8 800
30 Nisan 2003 (4)	11 883	30 951	-5 996	9 364
30 Haziran 2003 (3)	13 200	34 100	-7 000	9 300
30 Haziran 2003 (4)	13 039	29 395	-3 865	10 564
30 Eylül 2003 (3)	14 100	33 800	-6 000	10 200
30 Eylül 2003 (4)	13 877	22 968	1 504	8 918
31 Aralık 2003 (3)	14 300	34 200	-6 000	10 600

- (1) Net iç varlıklar hesabı, Merkez Bankası bilançosunun net iç varlıklar hesabına Hazinesin IMF yükümlülüklerinin ve bir yıldan kısa vadeli yabancı para (YP) cinsinden borçlarının eklenmesinden oluşmaktadır.
(2) Net uluslar arası rezervler, Merkez Bankasının net uluslar arası rezervlerinden Hazinesin IMF'ye olan yükümlülükleri ve vadesi 1 yıldan kısa döviz cinsinden borçlarının çıkarılması ile bulunmaktadır.
(3) Bu değerler para tabanı ve NUR için performans kriteri, NİV için ise gösterge niteliğinde değerlerdir.
(4) 5 Nisan tarihli Niyet Mektubundaki hedef değerlerin ay sonu itibarıyla gerçekleşme düzeyleridir.

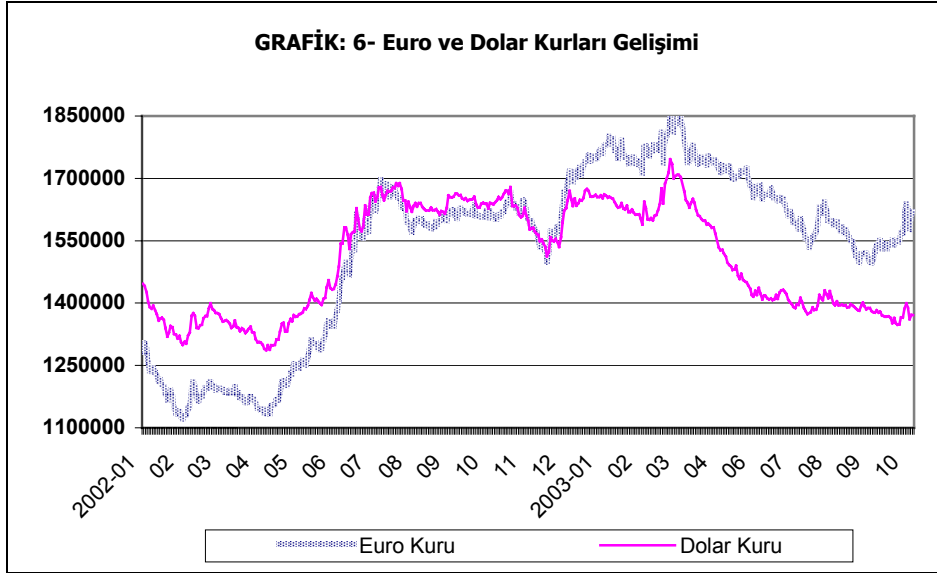
Merkez Bankası önümüzdeki dönemde iç ve dış piyasalardaki gelişmeleri ve beklentileri değerlendirerek enflasyon hedeflemesi rejimine geçmeyi planlamaktadır. Banka, söz konusu rejime geçiş için gerekli olan kurumsal ve teknik altyapı hazırlıklarını tamamlamıştır. Enflasyon hedeflemesi rejiminin başlangıç tarihinin belirlenmesinde dikkate alınacak etkenler; kamu maliyesinde iyileşme süreci, geriye dönük endeksleme davranışının kırılması ve döviz kuru-enflasyon ilişkisinin zayıflaması olarak sıralanabilir.

Kısa vadeli faiz oranları, 2003 yılında da para politikası uygulamalarında Merkez Bankası tarafından bekleyişleri yönlendirmek amacıyla aktif olarak kullanılmıştır. Irak savaşının kısa sürmesi sonucu enflasyon bekleyişlerinin düşmesi ve beklentilerin iyileşmesi, mali disiplinin kararlılıkla sürdürülmesi Merkez Bankası tarafından yakından takip edilmiştir. Merkez Bankası bu gelişmeleri dikkate alarak Ocak-Ekim 2003 döneminde 25 Nisan, 4 Haziran, 16 Temmuz, 6 Ağustos, 18 Eylül ve 15 Ekim tarihlerinde olmak üzere 6 defa gecelik borçlanma faiz oranlarını düşürmüştür. Söz konusu indirimler sonucu gecelik borçlanma faiz oranları yüzde 44'den yüzde 26'ya; gecelik borç verme oranları ise yüzde 51'den yüzde 31'e indirilmiştir. Geç likidite penceresi olanağı kapsamında borç verme faiz oranı aynı dönemde yüzde 61'den yüzde 36 seviyesine düşürülmüştür. Ayrıca, Merkez Bankası tarafından uygulanan faiz oranları, reeskont işlemlerinde yüzde 55'den yüzde 43'e, avans işlemlerinde ise yüzde 64'den yüzde 48'e indirilmiştir.

2002 yılı başında ekonomide yaşanan olumlu gelişmelerin etkisiyle başlayan ters para ikamesi ve dış kaynak girişi sonrası döviz piyasasında arz fazlalığı oluşmuştur. Merkez Bankası Nisan ayından başlamak üzere döviz rezervlerini güçlendirmeye yönelik günlük döviz alım ihaleleri düzenlemiştir. Günlük düzenli olarak yapılan söz konusu ihalelerle toplam 795 milyon dolar alınmış, Temmuz ayı başında döviz piyasasında yaşanan dalgalanmalar nedeniyle ihaleler iptal edilmiştir.

Bölgemizde yaşanan savaş tedirginliği nedeniyle döviz kuru 2003 yılı başında yükseliş eğilimine girmiştir. Ancak, savaşın beklenenden kısa sürmesi, ekonomik belirsizliklerin azalması ve beklentilerin olumluya dönmesi sonucu döviz kurlarında düşüş başlamıştır. Aynı zamanda TL mali araçlarının yüksek getiri avantajı nedeniyle portföy

tercihlerinde döviz talebinin azalması, yastık altında bulunan dövizin piyasaya girmesi ve sermaye girişinin de etkisiyle döviz piyasasında arz fazlalığı oluşmuştur. Söz konusu arz fazlalığını karşılayacak yeterli talebin olmaması nedeniyle döviz kurlarında Nisan ayı ortasından itibaren düşüş trendi başlamıştır.

Merkez Bankası, döviz piyasasında oluşan arz fazlalığını 6 Mayıs 2003 tarihinden itibaren döviz alım ihaleleri ve doğrudan döviz alımlarıyla sterilize etmiştir. Günlük 20 milyon dolar limit ile başlayan döviz alım ihaleleri miktarı, 7 Ekim itibarıyla 40 milyon dolar opsiyonlu olmak üzere 120 milyon dolara çıkarılmıştır. Daha sonra bu limit 20 Ekim tarihi itibarıyla 20 milyon dolar opsiyonlu olmak üzere 60 milyon dolara indirilmiştir. Merkez Bankası 23 Ekim 2003 tarihinde döviz arzındaki azalmaya bağlı olarak döviz piyasasında gözlenen dalgalanma nedeniyle döviz alım ihalelerine ara vermiştir. Söz konusu ihalelerle Eylül sonu itibarıyla 4.327 milyon dolar döviz, piyasadaki çekilmiştir. Merkez Bankası, döviz kurlarında yaşanan dalgalanmaları engellemek amacıyla Haziran ve Temmuz aylarında birer defa, Mayıs ve Eylül aylarında ikişer defa olmak üzere toplam 6 defa doğrudan müdahalede bulunmuş ve piyasadaki toplam 4.229 milyon dolar döviz alımı yapmıştır. Merkez Bankası 6 Mayıs-30 Eylül döneminde gerçekleştirdiği döviz alım ihalesi ve doğrudan döviz alımları sonucu piyasadaki toplam 8.556 milyon dolar tutarında döviz alarak rezervlerini güçlendirmiştir. Böylece, Merkez Bankası net rezervleri Eylül 2003 itibarıyla 33,9 milyar dolar seviyesine yükselmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) faiz oranlarının euro alanına göre düşük düzeyde bulunması, cari işlemler dengesi açıklarının artması ve ABD'nin Irak'a yapacağı askeri hareket olasılığı nedeniyle 2002 yılı Mayıs ayından itibaren euro/dolar paritesi euro lehine yükselişe geçmiştir. Mayıs ayı sonunda 0,9373 düzeyinde gerçekleşen parite, Aralık sonu itibarıyla 1,0483 düzeyine yükselmiştir. 2003 yılında Irak Savaşının yarattığı belirsizlik ortamında euro lehine yükselişine devam eden parite, Mayıs ayı sonunda 1,1837 değerine ulaşmıştır. Bu dönemden sonra dalgalı bir trend izleyen euro/dolar paritesi, 23 Ekim 2003 tarihi itibarıyla 1,1806 düzeyinde gerçekleşmiştir.

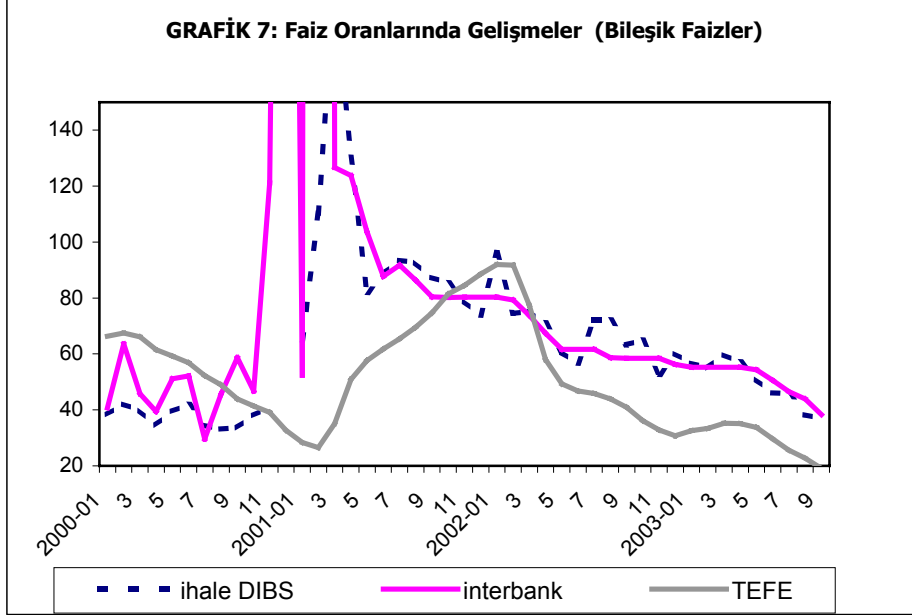
2002 yılında enflasyon oranının azalması ve makro ekonomik dengelerde iyileşmenin sağlanmasıyla Hazine ihaleleri faiz oranları bir önceki yıla göre önemli ölçüde düşüş kaydetmiştir. 2001 yılı itibarıyla yüzde 96,2 olarak gerçekleşen Hazine ihaleleri yıllık ortalama bileşik faizi 2002 yılında yüzde 63,8 düzeyine gerilemiştir. Öte yandan, yıl içinde bileşik faizler aylık bazda dalgalı bir seyir izlemiştir.

2003 yılı başında Irak savaşı tedirginliği, iç borçlanma faiz oranlarının yükselmesine neden olmuştur. Nitekim, 2002 yılı Aralık ayında yüzde 50,2 olarak gerçekleşen Hazine ihaleleri aylık ortalama bileşik faiz oranı, Ocak ayında yüzde 56,7'ye, Irak savaşının başladığı Mart ayında yüzde 59,7'ye yükselmiştir. Söz konusu dönemden sonra beklentilerde yaşanan iyileşme ve ekonomik göstergelerdeki olumlu gelişmeler, Hazine ihaleleri faiz oranlarına yansımış ve düşüş yönünde eğilim oluşmuştur. Ocak-Ekim döneminde ağırlıklı ortalama bileşik faiz oranı 2002 yılındaki yüzde 67 seviyesinden 2003 yılında yüzde 48,7 seviyesine düşmüştür.

TABLO: II.44- Faiz Oranları

AYLAR	D İ B S (Ağırlıklı Ortalama)			Tasarruf Mevduatı		Bankalar Arası Gecelik Ortalama	
	Basit	Bileşik Vade (gün)		3 ay	1 yıl	Basit	Bileşik
2002							
Ocak	62,6	64,9	195	59,2	61,6	59,0	80,3
Şubat	64,3	75,3	379	58,9	61,4	58,4	79,3
Mart	61,4	71,0	345	54,1	58,3	55,3	73,8
Nisan	54,5	60,6	283	49,6	52,7	51,6	67,4
Mayıs	50,9	56,6	265	47,3	49,6	48,0	61,6
Haziran	60,9	72,1	208	49,1	52,0	48,0	61,6
Temmuz	61,5	72,1	201	49,9	53,1	48,0	61,6
Ağustos	57,4	64,5	298	49,2	53,1	46,2	58,7
Eylül	54,6	63,3	207	49,3	53,3	46,0	58,4
Ekim	59,3	65,0	274	49,3	53,8	46,0	58,4
Kasım	47,3	52,7	181	44,9	49,5	44,7	44,6
Aralık	46,3	50,2	260	44,8	48,2	44,0	44,0
2003							
Ocak	52,6	56,7	262	45,5	48,6	44,0	55,2
Şubat	52,7	55,0	280	45,5	48,6	44,0	55,2
Mart	56,7	59,7	281	46,9	48,9	44,0	55,2
Nisan	53,7	57,0	253	45,3	48,6	43,4	54,3
Mayıs	48,8	51,0	321	41,8	45,3	41,0	50,6
Haziran	43,8	46,1	276	39,2	42,7	38,3	46,6
Temmuz	43,8	45,7	253	37,2	41,2	36,4	43,9
Ağustos	36,9	38,3	269	35,3	38,2	32,4	38,3
Eylül	33,1	36,9	364	31,7	34,3	30,8	36,0
Ekim	28,1	29,9	348
Ocak-Ekim	46,2	48,7	281

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, DPT

TABLO: II.45- 2002 Yılı Merkez Bankası Net Döviz Pozisyonu (1)

(Milyon Dolar)

	2002			2003	
	Haziran	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
Net Döviz Pozisyonu	-2 817	-2 177	-902	-1 407	2 948
-Net Dış Varlıklar	5 836	7 879	8 023	8 586	13 880
Net Rezervler	21 893	26 319	26 130	28 226	33 429
Kredi Mek. DTH (-)	12 308	13 985	14 586	15 477	15 828
Diğer	-3 854	-4 455	-3 521	-4 163	-3 729
-İç Döviz Yükümlülükleri	8 653	10 056	8 926	9 992	10 932
Döviz Olarak Tak. Ed. Kamu Mvd.	2 071	3 670	2 298	3 379	4 098
Hazine Mevduatı	1 336	2 716	1 229	2 323	2 997
Bankaların Döviz Mevduatı	6 582	6 386	6 627	6 613	6 834

Kaynak: Merkez Bankası

(1) Ayın son günü itibarıyla

Kamu borç yönetiminde etkinliğin sağlanması ve devlet iç borçlanma senetleri (DİBS) birincil ve ikincil piyasasının derinleştirilmesi amacıyla belli bir aradan sonra Eylül 2002 tarihinde tekrar yürürlüğe giren piyasa yapıcılığı sistemine, bir bankanın daha eklenmesi suretiyle Eylül 2003 tarihinde sözleşmeler yenilenecek devam edilmiştir. Merkez Bankası, piyasa yapıcısı bankaları düşük faiz oranından fonlamanın yanı sıra söz konusu bankaların her gün DİBS kotasyonu verme yükümlülüğünü kolaylaştırmak amacıyla DİBS ödünç işlemleri piyasasını 19 Şubat 2003 tarihinde faaliyete geçirmiştir.

TABLO: II.46- Merkez Bankası Vaziyeti (1)

(Trilyon TL)

	2001	2002	2003		
	Aralık	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
Varlıklar					
I.Net Dış Varlıklar	-2 401	13 660	13 706	12 206	19 109
II.Toplam İç Krediler	33 767	30 296	31 571	29 931	28 206
1.Kamu Sektörüne Açılan Krd.	32 921	31 181	32 633	29 360	27 362
- Değerleme Hesabı	80	-1 148	-1 166	562	834
- DİBS	19 015	21 500	22 464	20 640	18 877
- Döviz Endeksli DİBS	13 768	9 742	10 236	8 762	8 555
2.Bankalara Açılan Krediler	766	263	103	9	11
III.Diğer Kalemler (Net)	-8 008	-7 257	-6 745	-6 844	-4 837
IV.Net İç Varlıklar(II+III)	25 759	23 040	24 826	23 087	23 369
V. Toplam Varlıklar(I+IV)	23 358	36 699	38 532	35 293	42 478
Yükümlülükler					
- Emisyon	5 283	7 636	8 303	9 160	10 033
I.Rezerv Para	7 976	10 668	12 284	12 925	14 027
- Açık Piy. İşl. Borçlar	1 244	9 579	9 789	6 354	11 868
II.Parasal Taban	9 220	20 247	22 073	19 278	25 895
- Kamu Mevduatı	648	272	1 212	1 809	1 532
III.Merkez Bankası Parası	9 868	20 519	23 285	21 088	27 427
- Döviz Mevduatı	3 138	5 460	3 926	4 804	5 642
IV.TL Yükümlülükler	13 005	25 980	27 211	25 892	33 069
- Bankaların Döviz Mevduatları	10 353	10 720	11 321	9 402	9 409
V.Toplam İç Yükümlülükler	23 358	36 699	38 532	35 293	42 478

Kaynak: Merkez Bankası
(1) Ayın son günü itibarıyla

2003 yılı Mart ayında Irak'taki savaş nedeniyle ortaya çıkan dış dalgalanmalar esnasında, döviz piyasasında borç verme faiz oranları düşürülerek ve ani çekiliş durumlarında likidite sıkıntısına girecek bankalara repoyla fonlama yapılacağı belirtilerek piyasaların kısa sürede istikrara kavuşması sağlanmış ve piyasa olası dış şoklara karşı hazırlıklı hale getirilmiştir.

2003 yılı Eylül ayı itibarıyla Merkez Bankası bilançosunun pasif tarafında bulunan emisyon ve rezerv para 2002 yıl sonuna göre sırasıyla yüzde 31,4 ve yüzde 31,5 oranlarında artış göstermiştir. 2002 yılında reel olarak artan söz konusu büyüklükler, 2003 yılı Eylül ayı itibarıyla da para talebinin artmasının etkisiyle reel olarak artış göstermiştir. Toplam bilanço içinde aynı dönemde yüzde 40 oranıyla en büyük artış net dış varlıklar hesabında gözlenmiştir. Söz konusu artışın temel kaynağı, döviz piyasasında oluşan arz fazlalığının Merkez Bankası tarafından döviz alımları ve ihaleleri yoluyla çekilmesi olmuştur. Diğer yandan, döviz arz fazlalığı sterilize edilirken piyasaya çıkan TL likiditenin açık piyasa işlemleri (APİ) yoluyla çekilmesinden dolayı APİ'den borçlar hesabı önemli ölçüde artış kaydetmiştir. Nitekim söz konusu hesap yılbaşına göre yüzde 23,4 oranında artarken döviz alımlarının yapıldığı Mayıs-Eylül döneminde yüzde 57,6 oranında artmıştır. Merkez Bankasının TL yükümlülükleri toplamını gösteren Merkez Bankası parası

kalemi bu yaşanan gelişmelerin etkisiyle 2002 yıl sonuna göre yüzde 33,7 oranında artmıştır.

M1, M2 ve M2Y para arzları 2002 yılında bir önceki yıla göre sırasıyla yüzde 28,8, 30,3 ve 28,2 oranında artış göstermiştir. Aynı yılda TEFE endeksi artışının yüzde 30,8 düzeyinde gerçekleşmesi, para arzlarının reel olarak azaldığını göstermektedir. 2003 yılının ilk dokuz aylık dönemine bakıldığında ise; M1, M2 ve M2Y'nin sırasıyla yüzde 34,4, 21,9 ve 3,3 oranında arttığı görülmektedir. Dokuz aylık TEFE'nin yüzde 10,7 oranında olması, M1 ve M2 para arzlarının reel olarak arttığını, M2Y para arzının ise reel olarak azaldığını göstermektedir. M1 para arzının reel artışında ekonominin nakit talebinin yükselmesi etkili olurken, M2 para arzının reel olarak artmasında TL mevduatların dövize göre yüksek getiri avantajı nedeniyle tercih edilmesi etkili olmuştur. M2Y'nin reel olarak azalmasına ise, döviz kurlarında yaşanan düşüş nedeniyle döviz tevdiat hesaplarının TL değerinin düşmesi neden olmuştur.

TABLO: II.47- Başlıca Parasal Büyüklükler(1)

(Trilyon TL)

	2001	2002	2003		
	Aralık	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
Emisyon Hacmi	5 329	7 707	8 303	9 160	10 033
Para Arzı (M1)	11 073	14 259	14 622	16 869	19 160
Para Arzı (M2)	46 986	61 195	63 412	67 916	74 611
Para Arzı (M2Y)	104 133	133 450	132 878	130 509	137 868
Merkez Bankası Kredileri	0	0	0	0	0
Mevduat Bank. Yurt içi Kredileri	31 249	31 845	36 559	37 077	40 860
- Tüketici Kredileri	2 323	2 902	3 416	3 994	5 398
KYB Yurt içi Kredileri	2 798	3 064	3 452	3 444	3 506
Net Yurt içi Kredi Hacmi	34 047	34 910	40 011	40 521	44 366
Toplam Mevduat	102 069	128 549	128 101	125 686	133 042
- TL. Mevduat	44 922	56 294	58 635	63 093	69 784
- Döviz Tevdiat Hesapları	57 147	72 255	69 465	62 593	63 258

Kaynak: Merkez Bankası

(1) Emisyon hacmi ayın son günü, diğer büyüklükler ayın son cuma günü itibarıdır.

B. BANKACILIK SİSTEMİ

2003 yılı Ekim ayı itibarıyla 36'sı mevduat bankası, 14'ü kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 2002 yıl sonuna göre 4 adet azalarak 50'ye gerilemiştir. Banka sayısındaki azalmaya paralel olarak şube ve personel sayılarında da gerilemeler yaşanmıştır. 2002 yılında 6.216 olan şube sayısı 2003 yılı Ağustos ayında 6.080'e; 124.009 olan personel sayısı 123.337'ye gerilemiştir.

Bankacılık sektöründeki yoğunlaşmada, yeniden yapılandırma sürecinin de etkisiyle, 2003 yılı Haziran ayında aktif büyüklüğü bakımından en büyük 5 bankanın sektör içindeki payı, 2002 yıl sonuna göre 0,8 puan artarak yüzde 59,2'ye yükselmiştir. En büyük 10 bankanın payında da benzer gelişmeler yaşanmış ve aynı dönemde bu bankaların sektör içindeki payı 1,2 puan artarak yüzde 82'ye ulaşmıştır.

Türkiye Bankalar Birliğinin 2003 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla enflasyon muhasebesine göre düzenlenmiş banka bilançoları değerlendirildiğinde; Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankaların toplam aktiflerinin 2002 yıl sonuna göre yüzde 0,5 oranında azalarak 202,3 katrilyon TL'ye gerilediği görülmektedir. Dolar bazında ise, TL'nin dolar karşısında büyük ölçüde değer kazanmasının etkisiyle, toplam aktifler 2002 yılı sonundaki 124,3 milyar dolarlık değerinden yüzde 14,4 oranında artarak 142,3 milyar dolara çıkmıştır. Ticari bankaların aktiflerinin GSMH'ya oranı; 2003 yılında yüksek orandaki büyümeye de bağlı olarak azalmış ve 2002 yılı sonundaki yüzde 74,3 değerinden yüzde 64,8 seviyesine gerilemiştir.

TABLO: II.48- Ticaret Bankalarının Bilançolarına Ait Bazı Büyüklükler

Bilanço Kalemleri	(Trilyon TL)		(Milyon Dolar)		(Yüzde Artış)	
	2002 Aralık	2003 Haziran	2002 Aralık	2003 Haziran	TL Bazında	Dolar Bazında
AKTİF						
Likit Aktifler	70 676	71 235	43 240	50 105	0,8	15,9
Nakit	4 509	4 290	2 759	3 017	-4,9	9,4
Alım Satım Amaçlı ve Sat. Hazır Men. K.	37 956	43 783	23 222	30 796	15,4	32,6
Bankalar Hesabı	11 545	7 899	7 063	5 556	-31,6	-21,3
Yurtdışı Bankalar	9 767	6 178	5 976	4 345	-36,7	-27,3
Para Piyasası	7 332	6 242	4 486	4 390	-14,9	-2,1
Zorunlu Karşılık	9 334	9 021	5 711	6 345	-3,4	11,1
Krediler	50 305	51 934	30 777	36 529	3,2	18,7
Takipteki Krediler (Brüt)	10 251	9 180	6 272	6 457	-10,4	3,0
Özel Karşılıklar (-)	6 577	6 441	4 024	4 530	-2,1	12,6
Duran Aktif						
Vadeye Kadar E. Tutulacak M. K.	47 319	47 966	28 950	33 738	1,4	16,5
PASİF						
Mevduat	142 388	137 868	87 114	96 973	-3,2	11,3
TL	60 012	66 230	36 716	46 585	10,4	26,9
YP	82 376	71 638	50 398	50 388	-13,0	0,0
Para Piyasaları	8 980	10 029	5 494	7 054	11,7	28,4
Alınan Krediler	14 398	12 559	8 809	8 834	-12,8	0,3
Yurtdışı Krediler	12 723	10 937	7 784	7 694	-14,0	-1,2
Öz kaynaklar	22 703	26 577	13 890	18 694	17,1	34,6
Ödenmiş Sermaye	10 481	10 807	6 412	7 601	3,1	18,5
Dönem Net Karı/ Zararı	2.417	2.315	1479	1628	-4,2	10,1
BİLANÇO TOPLAMI	203 237	202 280	124 342	142 279	-0,5	14,4
BİLANÇO DIŞI HESAPLAR	213 462	252 998	130 598	177 952	18,5	36,3
YABANCI PARA POZİSYONU						
Bilanço İçi Pozisyon	-	-	-585	409	-	169,9
Net Genel Pozisyon	-	-	-516	438	-	184,9
GELİR-GİDER						
Faiz Gelirleri (Net)	11 630	4 064	7 115	2 859	-65,1	-59,8
Faiz Dışı Gelirler (Net)	-8 722	-624	-5 336	-4 389	92,8	91,8

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, BDDK

Ticari banka kaynaklarının büyük bir kısmı menkul kıymetlere plase edilmektedir. Nitekim, ticari bankaların toplam aktifleri içinde menkul kıymet stokunun payı 2002 yılında yüzde 42 iken, 2003 yılı Haziran ayında yüzde 45,4'e çıkmıştır. Özellikle kamu bankaları için bu oran çok yüksek olup, 2002 yıl sonunda yüzde 57,9 seviyesinden 2003 yılı Haziran ayında yüzde 60,8 seviyesine yükselmiştir. Kamu bankalarındaki menkul kıymetlerin en büyük bölümünü, yeniden yapılandırma süreci dahilinde Hazine alacaklarının tasfiye edilerek yerine devlet tahvili verilmesinin etkisiyle, vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler oluşturmaktadır. 2003 yılı Haziran ayı itibarıyla kamu bankalarının toplam aktiflerinin sadece yüzde 14,4'ünü krediler oluştururken, yüzde 48,2'sini duran aktif olan vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler oluşturmaktadır.

TABLO: II.49- Bankacılık Sisteminin Mali Yapısı

(Yüzde)

RASYOLAR	Kamu		Özel		Yabancı		TMSF		Toplam	
	2002 Aralık	2003 Haz.	2002 Aralık	2003 Haz.	2002 Aralık	2003 Haz.	2002 Aralık	2003 Haz.	2002 Aralık	2003 Haz.
AKTİF YAPISI										
Krediler / Toplam Mevduatlar	19,1	20,2	44,2	48,5	65,0	73,1	28,0	23,1	35,3	37,7
Krediler / Toplam Aktifler	13,8	14,4	30,8	32,7	33,9	34,9	20,4	15,1	24,8	25,7
TGA (Brüt) / Krediler	48,6	44,5	9,1	8,6	5,0	5,4	119,0	108,0	20,4	17,7
TGA (net) / Krediler	12,7	9,7	4,3	3,7	1,1	1,2	47,1	25,8	7,3	5,3
T. Menkul Kıymetler / T.Aktif	57,9	60,8	33,3	35,7	23,5	26,3	50,0	67,2	42,0	45,4
Net Bilanço Pozisyonu / Öz Kayn.	3,1	3,6	-4,4	-2,2	-1,8	-9,8	177,0	324,6	-8,7	-7,0
PASİF YAPISI										
Mevduat / Toplam Pasifler	72,1	71,6	69,7	67,4	52,2	47,8	72,9	65,4	70,1	68,2
TL Mevduat / Toplam Mevduat	63,3	68,9	31,1	35,8	18,3	23,1	38,0	43,9	42,1	48,0
LİKİDİTE ORANLARI										
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	21,9	26,6	40,0	37,6	43,4	47,8	55,2	70,9	34,8	35,2
Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yük.	56,3	61,4	79,7	66,7	80,0	90,9	88,8	88,2	73,8	67,1
KARLILIK ORANLARI										
Dönem Net Karı (Zararı) / T. Aktif	1,6	1,0	2,0	0,9	1,2	1,6	-18,0	6,3	0,9	1,1
Dönem Net Karı (Z.) / Öz kaynaklar	15,7	8,5	16,0	6,1	5,9	6,3	267,9	-72	8,3	8,7
Faiz Geliri / Faiz Gideri	131,4	138,3	144,4	121,1	233,7	250,6	104,1	75,3	137,3	128,5
SERMAYE YETERLİLİĞİ										
Öz kaynaklar / Toplam Aktifler	9,9	11,6	12,7	14,8	21,0	25,5	-6,7	-8,8	11,2	13,1
Öz kaynaklar / Risk Ağırlıklı Varlık.	50,2	59,8	19,7	19,0	32,6	32,6	-2,0	-9,6	23,1	25,1
NAZİM HESAPLAR										
Bilanço Dışı Hesaplar / T. Aktifler	52,6	63,4	125,8	152,9	254,9	287,0	114,0	141,6	105,0	125,1
GRUP PAYI										
Toplam Aktifler	33,4	35,3	58,8	58,0	3,3	3,1	4,6	3,6	100,0	100,0
Toplam Krediler	18,6	19,8	73,2	73,8	4,5	4,2	3,8	2,1	100,0	100,0
Toplam Mevduatlar	34,3	37,0	58,5	57,3	2,4	2,2	4,8	3,4	100,0	100,0

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

2003 yılında kredilerin toplam aktifler içindeki payı, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) kapsamındaki bankalar haricinde bütün ticari banka gruplarında artış göstermiştir. Ticari bankaların toplam aktifleri içinde kredilerin payı 2002 yılı sonunda

yüzde 24,8 olan değerinden 2003 yılı Haziran ayı sonunda yüzde 25,7'ye yükselmiştir. Ancak, özellikle kamu bankaları ve TMSF bankalarının toplam aktifleri içinde kredilerinin payı, büyük miktarda menkul kıymet stoku nedeniyle, düşük seviyededir.

2003 yılının ilk yarısında ticari bankalar tarafından verilen kredilerin kalitesinde artış görülmektedir. Ticari bankaların brüt tahsili gecikmiş alacaklarının (TGA) toplam krediler içindeki payı 2002 yıl sonunda yüzde 20,4 iken, 2003 yılı Haziran ayında yüzde 17,7'ye gerilemiştir. Brüt tahsili gecikmiş alacakların toplam kredilere oranı kamusal sermayeli bankalarda yüzde 48,6'dan yüzde 44,5'e, özel bankalarda yüzde 9,1'den yüzde 8,6'ya, TMSF bankalarında yüzde 119'dan yüzde 108'e gerilerken, sadece yabancı bankalarda yüzde 5'den yüzde 5,4'e çıkmıştır.

2002 yılında özel karşılıkların TGA'ya oranı yüzde 64,2 iken, bu oran 2003 yılı Haziran ayı sonunda yüzde 70,2'ye çıkmıştır. Bundan dolayı, net takipteki kredilerin toplam kredilere oranı azalmıştır. Böylece bankalar, net takipteki kredilerin tahsil edilememesi sonucu gerçekleştirebilecek zararlara karşı daha hazırlıklı hale gelmiştir.

Likidite oranları özel bankaların altında olan kamu bankalarının likidite rasyolarında 2003 yılı Haziran ayı itibarıyla iyileşme gözlenirken, özel bankaların bu oranlarında gerileme görülmüştür. Nitekim, özel bankaların likit aktiflerinin kısa vadeli yükümlülüklerle oranı 2003 yılı Haziran ayında bir önceki yıla göre yüzde 79,7'den yüzde 66,7'ye gerilerken, kamu bankaları için bu oranlar aynı dönemde yüzde 56,3'ten yüzde 61,4'e yükselmiştir. 2003 yılında kamu ve yabancı bankaların likit aktiflerinin kısa vadeli yükümlülüklerle oranının artmasına rağmen, özel bankalarda para piyasası ve bankalar hesabındaki azalış sonucu bu oran, ticari bankalar için 2002 yılında yüzde 73,8 olan değerinden yüzde 67,1'e gerilemiştir.

Ticari banka mevduatlarının toplam kaynaklar içindeki payı azalarak, 2002 yılı sonundaki yüzde 70,1 seviyesinden, 2003 yılı Haziran ayında yüzde 68,2 seviyesine gerilemiştir. Bu düşüşte YP mevduatın toplam kaynaklar içindeki payının 2002 yılında yüzde 40,5 olan değerinden, 2003 yılı Haziran ayında yüzde 35,4'e gerilemesi etkili olmuştur. TL mevduatların toplam kaynaklar içindeki payı ise yüzde 29,5'ten yüzde 32,7'ye yükselmiştir. Bunun sonucunda toplam mevduatlar içinde TL mevduatın ağırlığı artarak, 2002 yıl sonundaki yüzde 42,1 seviyesinden 2003 yılı Haziran ayında yüzde 48'e ulaşmıştır.

Ticari banka kredilerinin mevduatlara oranı 2003 yılı Haziran ayında bir önceki yıla göre artış göstererek yüzde 35,3 olan değerinden yüzde 37,7'ye yükselmiştir. Özel bankalar için daha fazla artış göstererek daha yüksek seviyede olan söz konusu rasyo aynı dönemde yüzde 44,2'den yüzde 48,5'e yükselmiştir. Özellikle kamu bankalarının, mevduatlarının büyük bölümünü kredilerden ziyade menkul kıymetlere plase etmelerinden dolayı bu bankaların kredilerinin toplam mevduatlarına oranı 2003 yılı Haziran ayında yüzde 20,2 iken, menkul kıymetlerinin mevduatlarına oranı yüzde 84,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

2003 yılında ticari bankaların sermaye yeterliliğinde artış gözlenmiş, öz kaynakların toplam aktiflere oranı 2002 yılındaki yüzde 11,2 olan değerinden yüzde 13,1'e, sermaye yeterliliğini gösteren öz kaynakların risk ağırlıklı varlıklara oranı ise aynı dönemlerde yüzde 23,1'den yüzde 25,1'e çıkmıştır. Öz kaynaklardaki bu iyileşme TMSF kapsamındaki bankalar haricindeki bütün ticari banka gruplarında görülmektedir. Özel bankaların sermayelerinin güçlendirilmesi amacıyla uygulanan program öz kaynaklardaki bu

iyileşmede etkili olmuştur. 2003 yılı Ocak-Ağustos döneminde özel bankalarca gerçekleştirilen sermaye artışı 737 trilyon TL seviyesinde olmuştur. TMSF bankalarında halen toplam yükümlülükler toplam varlıklardan fazla olup öz kaynakların toplam aktiflere oranı 2003 yılı Haziran ayında yüzde -8,8 olarak gerçekleşmiştir.

2002 yıl sonuna göre ticari bankaların net bilanço pozisyonlarının öz kaynaklarına oranı yüzde -8,7 iken, 2003 yılı Haziran ayında yüzde -7 olmuştur. Bu gelişmede öz kaynakların artması ve yabancı para pozisyon açıklarının azalması etkili olmuştur.

Özel bankaların yabancı para pozisyon açıkları önemli ölçüde kapanmış ve buna bağlı olarak yabancı para net genel pozisyon açığı 2002 yıl sonunda 335 milyon dolara gerilemiştir. 12 Eylül 2003 tarihi itibarıyla ise özel bankaların yabancı para net genel pozisyon açığı 329 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. İç borçlanmada değişken faizli, dövizde endeksli ve döviz cinsinden tahvillerin payının artması bankaların kur risklerinin yanı sıra, faiz risklerinin de sınırlandırılmasına katkıda bulunmuştur.

Faiz oranlarının gerilemesiyle birlikte 2003 yılının ilk yarısında ticari bankaların faiz gelirleri ve faiz giderlerinde azalma görülmüştür. Ticari bankaların faiz gelirinin faiz giderini karşılama oranı azalmıştır. Nitekim, ticari bankaların 2002 yılı sonunda yüzde 137,3 olan faiz gelirlerinin faiz giderlerine oranı 2003 yılı Haziran ayında yüzde 128,5'e gerilemiştir.

Haziran sonu itibarıyla ticari bankaların net karı 2002 yılında -683 trilyon TL iken, 2003 yılında 2.312 trilyon TL'ye yükselmiştir. 2002 yılı Haziran ayında TMSF bankaları 1.231 trilyon TL zarar etmişken, 2003 yılı Haziran ayında 458 trilyon TL kar etmiştir. TMSF bankaları hariç tutulduğunda ticari bankaların karı aynı dönemlerde 548 trilyon TL'den 1.853 trilyon TL'ye yükselmiştir. 2003 yılı Haziran ayında bankacılık sektörünün karlılık performansının iyileşmesinde, sermaye piyasası işlem karları ve kambiyo karlarının artması belirleyici olmuştur. Ticari bankalar 2002 yılında 2,4 katrilyon TL kambiyo zararı ederken, 2003 yılında 1,5 katrilyon TL kambiyo karı gerçekleştirmiştir.

TABLO: II.50- Bankacılık Sektörü Net Kar/ Zarar

	(Trilyon TL)			(Milyon Dolar)		
	2002	2002	2003	2002	2002	2003
	Haziran	Aralık	Haziran	Haziran	Aralık	Haziran
Kamu Bankaları	-91	1 056	700	-57	646	492
Özel Bankalar	612	2 431	1 055	382	1 487	742
Yabancı Bankalar	27	83	98	17	51	69
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	391	464	109	244	284	77
TMSF Bankaları	-1 231	-1 677	458	-768	-1 026	322
Sektör Toplamı	-292	2 358	2 421	-182	1 443	1 703
Sektör Toplamı (TMSF Hariç)	939	4 035	1 962	586	2 468	1 380

Kaynak: BDDK

2003 yılı Haziran ayında 2002 yılı sonuna göre, ticari banka aktifleri içinde kamusal sermayeli bankaların payı yüzde 33,4'den yüzde 35,3'e yükselirken, özel bankaların payı yüzde 58,8'den yüzde 58'e, yabancı bankaların payı yüzde 3,3'den yüzde 3,1'e, TMSF bankalarının payı ise yüzde 4,6'dan yüzde 3,6'ya düşmüştür.

İstanbul yaklaşımı çerçevesinde Eylül 2003 tarihi itibarıyla 308 firma yeniden yapılandırma kapsamına alınmıştır. Bu firmaların 226'sı ile anlaşma bağlanarak 5,1 milyar dolarlık borç yeniden yapılandırılmıştır. Küçük ölçekli firmalara ait yeniden yapılandırılan borç tutarı 555 milyon dolar seviyesinde gerçekleşirken, büyük ölçekli firmalar için bu tutar 4,6 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Eylül 2003 tarihi itibarıyla İstanbul yaklaşımına yapılan toplam başvuru tutarının yüzde 84,1'i yeniden yapılandırılmıştır.

Bankacılık sektöründe gözetim ve denetim çerçevesinin güçlendirilmesi, sektörde etkinliğin ve rekabetin artırılması ve sektörde güvenin kalıcı kılınması amacıyla önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

2 Ocak 2003 tarihinde yayımlanan Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelikle; bankaların kredileri ile diğer alacaklarının niteliklerine göre sınıflandırılmasına ve bunlar için ayrılacak karşılıklara ilişkin esas ve usullerde değişiklik yapılmıştır.

Özel Finans Kurumlarının (ÖFK) Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 2 Ocak 2003 tarihinde yayımlanmıştır. Yönetmelik, ÖFK'ların kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin olarak; öz kaynakları, kuruluş ve faaliyet izinlerinin verilmesi, sermayelerindeki dolaylı pay sahipliklerinin tespiti gibi konularda düzenlemeler getirmiştir.

6 Nisan 2003 tarihli kararıyla, Fiba Bank A.Ş.'nin Finansbank A.Ş.'ye devrine dair, bankaların genel kurullarınca alınan kararların tescil edilmesine onay verilmesi uygun görülmüştür.

TMSF tarafından tahsil olunacak primlere ilişkin oranlar ve prim tahsil esas ve usulleri 1 Ocak 2003 tarihinden geçerli olmak üzere BDDK'ca yeniden belirlenmiştir. Bu çerçevede, riske dayalı yeni bir sistem oluşturulmasına yönelik olarak prim oranlarının belirlenmesinde esas alınacak kriterler yeniden düzenlenmiş ve temel prim oranı üçer aylık dönemler itibarıyla, bankaların yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesapları toplamının on binde 12,5'i olarak tespit edilmiştir.

20 Haziran 2003 tarihinde BDDK tarafından yürürlüğe konulan ÖFK'ların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik kapsamında ÖFK'ların etkinliğinin artırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

3 Temmuz 2003 tarihinde yayımlanan BDDK Kararına göre, bankaların hisselerinin TMSF tarafından devir alınması halinde işlerlik kazanan, kayıtlı bilanço dışı yükümlülükler de dahil olmak üzere Türkiye'de kurulmuş mevduat bankalarının ve bu bankaların bilançolarında hesapları konsolide edilen yurt dışı şubelerinin yükümlülüklerinin tamamının garanti kapsamında olması uygulamasının 5 Temmuz 2004 tarihinden geçerli olmak üzere kaldırılmasına karar verilmiştir.

BDDK'nın 3 Temmuz 2003 tarihli kararıyla, Türkiye İmar Bankası A.Ş.'nin bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılmıştır.

Faizsiz yapılarından dolayı ÖFK'ların zorunlu karşılıkları için faiz alamamalarına mukabil, bankalara ve ÖFK'lara aynı zorunlu karşılık oranının uygulanması ÖFK'lar aleyhine haksız rekabete yol açmaktadır. Bu sorunun giderilmesi amacıyla, 4 Temmuz 2003 tarihinde ÖFK'ların Türk Lirası yükümlülükleri için uygulanan zorunlu karşılık oranı yüzde 6'dan yüzde 5,7'ye düşürülmüştür.

12 Ağustos 2003 tarihinde yayımlanan 4969 sayılı Kanunun geçici 2. maddesiyle, bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılan bankalarla ilgili olarak usulsüz işlemlerde caydırıcılığın artırılması, tahsilatın hızlandırılması ve mudilere ödeme yapılabilmesine ilişkin esas ve usuller belirlenmiştir.

Bankaların Türk lirası zorunlu karşılıklarına uygulanan faiz oranı 2003 yılı Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında ikiye puan indirilerek yüzde 25'den yüzde 19'a gerilemiştir.

TABLO : II.51- Mali Varlıklar

	(Trilyon TL)		(Yüzde Pay)		(Yüzde Artış)
	2002 Aralık	2003 Haziran	2002 Aralık	2003 Haziran	2003 Haz./ 2002 Ara.
Mevduat	142 388	137 868	46,5	41,8	-3,2
Türk Lirası	60 012	66 230	19,6	20,1	10,4
- Tasarruf Mevduatı	34 851	39 008	11,4	11,8	11,9
- Diğer	25 161	27 222	8,2	8,3	8,2
Döviz Tevdiat Hesapları	78 964	68 308	25,8	20,7	-13,5
Menkul Kıymetler	164 116	192 039	53,5	58,2	17,0
Kamu	150 939	176 412	49,2	53,5	16,9
- Hazine Bonosu	37 020	39 398	12,1	11,9	6,4
- Devlet Tahvili	112 850	135 872	36,8	41,2	20,4
- Diğer	1 069	1 142	0,3	0,3	6,8
Özel	13 177	15 627	4,3	4,7	18,6
- Hisse Senedi	13 177	15 627	4,3	4,7	18,6
- Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler	0	0	0,0	0,0	-
- Diğer	0	0	0,0	0,0	-
Toplam	306 504	329 907	100,0	100,0	7,6
Toplam Mali Varlıklar / GSMH (Yüzde)	112,1	105,7			
M2 / GSMH (Yüzde)	22,4	21,8			
M2Y / GSMH (Yüzde)	48,8	41,8			

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, SPK

Mali sistemin derinliğini ve gelişmişliğini gösteren toplam mali varlıkların GSMH'ya oranı, 2002 yılı sonunda yüzde 112,1 iken, 2003 yılı Haziran ayında yüzde 105,7 düzeyine gerilemiştir. Aynı dönemde M2 ve M2Y'nin GSMH içindeki paylarında da düşüş gözlenmiştir.

C. SERMAYE PİYASASI

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Ulusal-100 Bileşik Endeksi, 2003 yılının ilk dokuz ayında dalgalı bir seyir izlemiştir. Endeks, 2002 yıl sonuna göre TL bazında yüzde 25,9 ve dolar bazında ise doların değerindeki düşüş nedeniyle yüzde 76 oranlarında değer kazanmıştır.

TABLO: II.52- Menkul Kıymetler Borsalarında Çeşitli Göstergeler

YILLAR	İMKB Endeksi		Hisse Senetleri Piyasası		Kamu Menk. Kıymetleri		Repo-Ters Repo Piyas.	
	Bileşik Endeks	Dolar Bazında	İşlem Hacmi (1)	İşlem Hacmi	Kesin Alım-Satım İşlem Hacmi	İşlem Hacmi	İşlem Hacmi	İşlem Hacmi
	(Ocak 1986=100)		(Trilyon TL)	(Milyar \$)	(Trilyon TL)	(Milyar \$)	(Trilyon TL)	(Milyar \$)
2000	9 437	818	111 165	181,9	166 336	262,9	554 121	886,7
2001	13 783	558	93 119	80,4	39 776	37,3	696 338	627,2
2002	10 370	369	105 132	69,9	102 094	67,3	736 423	480,7
2002/9	8 842	312	63 413	44,0	63 577	43,3	501 999	335,0
2003/9	13 056	549	83 061	55,7	143 893	96,3	710 108	471,7
Yıllık Değişim (Yüzde)								
2001	46,1	-31,8	-16,2	-55,8	-76,1	-85,8	25,7	-29,3
2002	-24,8	-33,8	12,9	-12,9	156,7	80,3	-5,8	-23,4
2003/9	47,7	76,0	31,0	26,6	126,3	122,1	41,5	40,8

Kaynak: İMKB

(1) Toplam Pazar

İMKB bünyesindeki repo-ters repo piyasasında 2002 yılının ilk dokuz ayında 502 katrilyon TL olan işlem hacmi, 2003 yılının aynı döneminde ekonomik birimlerin kısa vadeli fonlamayı tercih etmesinin etkisiyle yüzde 41,5 oranında artarak 710,1 katrilyon TL'ye yükselmiştir. Söz konusu piyasada gerçekleşen faiz oranları, mali kurumlar için fonlama maliyetini yansıtan Merkez Bankası kısa vadeli faiz oranlarına paralel bir seyir izlemiştir. Nitekim, Ocak ayında yüzde 44,1 düzeyinde bulunan repo-ters repo piyasası aylık ağırlıklı faiz oranları, Irak savaşı sonrası düşüş trendine girmiş ve Eylül ayı itibarıyla yüzde 30,7 oranında gerçekleşmiştir.

İMKB bünyesindeki ikincil piyasalardan kamu menkul kıymetleri kesin alım-satım pazarındaki işlem hacmi ise, 2002 yılının ilk dokuz ayında 63,6 katrilyon TL iken, 2003 yılının aynı döneminde, devlet tahvili ve hazine bonosunun diğer mali araçlara göre getirisinin yüksek olmasının etkisiyle yüzde 126,3 oranında artarak 143,9 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Ocak ayında yüzde 51 düzeyinde gerçekleşen kamu menkul kıymetleri kesin alım-satım pazarı ağırlıklı faiz oranları, dokuz aylık süreçte yaklaşık 16 puan azalarak Eylül ayında yüzde 34,4 oranına gerilemiştir. Bu gelişmede; ekonomik ve siyasi beklentiler, mali disiplin, enflasyon ve kısa vadeli faiz oranları gibi faktörler etkili olmuştur.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), 2003 yılında sermaye piyasasında yatırımcının korunması ve istikrarlı ve etkin çalışan bir piyasa oluşturulmasının sağlanması amacıyla, AB direktiflerini de dikkate alarak önemli düzenlemeler gerçekleştirmiştir.

Mali kuruluşların yanı sıra gerçek kişilerin de portföy yönetim şirketi kurmalarına ve sermaye piyasası araçlarına ek olarak para piyasası araçlarının (mevduat, nakit, döviz) yönetilecek portföye dahil edilmesine ilişkin düzenleme 21 Ocak 2003 tarihinde yapılmıştır.

18 Şubat 2003 tarihinde halka açıklık oranları sermaye tutarları baz alınarak yükseltilmiştir. Buna göre, halka açılmak isteyen ortaklıklardan; sermayeleri 10 trilyon TL'nin altında olanlar için asgari yüzde 25, 10 trilyon TL ile 50 trilyon TL arasında olanlar için asgari yüzde 15 ve 50 trilyon TL'den fazla olanlar için asgari yüzde 5'lik bir oranla halka açılma şartı getirilmiştir.

Manipülasyon ve içerden öğrenenlerin ticareti kapsamındaki işlemlerin tespiti ve önlenmesinde hız, etkinlik ve caydırıcılığın artırılması amacıyla 3 Mart 2003 tarihinden itibaren İMKB'ye iletilen tüm emirlerde müşteri numarası girilmesi uygulamasına geçilmiştir.

Kar-zarar ortaklığı belgeleri ve oydan yoksun hisse senetleriyle ilgili tebliğler, günün koşullarına göre sadeleştirilerek 20 Mart 2003 tarihinde yeniden düzenlenmiştir.

15 Nisan 2003 tarihinde, sermaye piyasasının derinliğinin artırılması ve yeni yatırımcıların piyasaya kazandırılması amacıyla özel finans kurumlarına aracı kurumlarla acentelik sözleşmesi yapma imkanı getirilmiştir.

14 Temmuz 2003 tarihinde aracı kurumların karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünün sağlanması amacıyla, iç denetim sistemleri kurmalarına, belge kayıt düzenlerine ve konsolidasyonlarına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

D. SİGORTACILIK

2002 yılında Türkiye'de 59'u sigorta ve 3'ü reasürans şirketi olmak üzere 62 şirket sigortacılık alanında faaliyet göstermiştir. Sigorta şirketlerinin 2002 yılında yurt içi direkt prim üretimi bir önceki yıla göre yüzde 45 oranında artarak 3,6 katrilyon TL seviyesinde gerçekleşmiştir. 2001 yılında kişi başına düşen prim 36,2 milyon TL iken, 2002 yılında bu tutar 51,6 milyon TL'ye yükselmiştir. Dolar bazında kişi başına prim üretimi ise yüzde 25,7 oranında artarak 25 dolardan 31,5 dolara yükselmiştir.

2002 yılında yurt içi direkt prim üretimleri bir önceki yıla göre, tarımda yüzde 78,5, makine-montajda yüzde 51, sağlıkta yüzde 50,5 ve kaza dalında yüzde 49,4 oranında artış göstermiştir.

2002 yılında düzenlenen poliçe sayısı, hayat dalında yüzde 42,2 oranında artarak 6.451 bine ulaşırken, hayat dışı dallarda düzenlenen poliçe sayısı yüzde 4,4 oranında azalarak 12.246 bin olarak gerçekleşmiştir.

TABLO: II.53- Türk Sigortacılık Sistemi

(Trilyon TL)

Sigorta Dalları	Prim Üretimi	
	2001	2002
Yangın	440,3	650,0
Nakliyat	107,5	158,7
Kaza	1 035,9	1 548,0
Makine-Montaj	120,6	182,2
Tarım	8,5	15,3
Sağlık	271,6	408,8
Hayat	454,9	668,3
Toplam	2 503,8	3 631,3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu

Yurt içi direkt tazminat ödemeleri 2002 yılında bir önceki yıla göre yüzde 46,4 oranında artış göstererek 2,2 katrilyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Böylece yurt içi direkt prim üretimindeki artış yurt içi direkt tazminat ödemelerindeki artışın gerisinde kalmıştır. Tazminat ödemelerinde makine-montaj dalında 2002 yılında bir önceki yıla göre yüzde 315 oranında artış gerçekleşmiş ve bu dalın toplam tazminat ödemeleri içindeki payı yüzde 3,6'dan yüzde 10,1'e yükselmiştir.

Sigorta ve reasürans şirketlerinin bilançolarının aktif toplamı 2001 yılında 4,4 katrilyon TL iken, 2002 yılında yüzde 33,4 oranında artış göstererek 5,8 katrilyon TL'ye yükselmiştir. Dolar bazında artış oranı yüzde 17,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Sigortacılık alanında faaliyet gösteren şirketlerden 11'i 2002 yılında bilançolarını zararlı kapatmıştır. Sektörün aktif karlılığını gösteren bilanço karının toplam aktiflere oranı 2001 yılında yüzde 7,2 iken, 2002 yılında yüzde 5,3 düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde öz kaynak karlılığını gösteren bilanço karının öz kaynaklara oranı ise, yüzde 40,9'dan yüzde 24,5 seviyesine gerilemiştir.

Sigortacılık alanındaki şirketlerin bilançolarındaki menkul kıymetlerin toplam aktife oranı 2001 yılında yüzde 49,5 iken, 2002 yılında yüzde 51,1 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Sigorta ve reasürans şirketlerinin öz kaynaklarının toplam aktif içindeki payı 2001 yılında yüzde 17,6 iken 2002 yılında yüzde 21,5 düzeyine yükselmiştir.

Deprem kuşağında bulunan ülkemizde zorunlu deprem sigortası uygulaması 2000 yılında başlatılmıştır. 27 Eylül 2000 - 31 Aralık 2002 tarihleri arasında toplam 12.998.665 adet konuttan 2.127.537'sine düzenlenen poliçe ile, 124,1 trilyon TL prim üretilmiş ve 42,5 katrilyon TL tutarında teminat verilmiştir.

Doğal Afet Sigortaları Kurumunun (DASK) teknik işlerinin yürütülmesi, 8 Ağustos 2000 tarihinden itibaren beş yıl süre ile Milli Reasürans T.A.Ş.'ye verilmiştir. 2002 yılında DASK tarafından ödenen tazminatlar 2,2 trilyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir.

Sigortacılığın geliştirilmesini, güven içinde yürütülmesini, sektördeki kişi ve kuruluşların mesleki kurallar içinde faaliyet göstermelerini ve sigorta sözleşmelerinden doğan hak ve alacakların güvence altına alınmasını sağlamak üzere 2002 yılında mevzuatta bazı değişiklikler yapılmıştır.

16 Ocak 2002 tarihinde 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununun sigorta acentelerinin tahsil ettikleri primleri sigorta şirketine intikal ettirmede uyacakları şartları belirleyen 27'nci maddesi Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Sigorta Murakabe Kanununun yeniden düzenlenmesiyle ilgili çalışmaların 2003 yılı sonunda tamamlanması beklenmektedir.

2 Kasım 2002 tarihinde 7397 sayılı Kanunun 7'nci maddesine dayanılarak Karayolu Motorlu Araçlar Mali Sorumluluk Sigortası branşı tesis edilmiştir.

19 Mart 2002 tarihinde Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliğinde gerçek kişi brokerler ile Türkiye'de faaliyet gösterecek yabancı brokerlerin nitelikleri, kuruluş izni ve ruhsat alımı ile ilgili bazı değişiklikler yayımlanmıştır.

Bireysel emeklilik sisteminde yer alan şirketlerin Hazine Müsteşarlığı tarafından elektronik ortamda günlük gözetim ve denetimine esas bilgilerin oluşturulması ve diğer bazı fonksiyonların yerine getirilmesi için, bireysel emeklilik alanında faaliyet gösterme izni alan şirketlerin ortaklığında 10 Temmuz 2003 tarihinde 2.475 milyar TL ödenmiş sermaye ile Emeklilik Gözetim Merkezi kurulmuştur.

16 Ekim 2002 tarihinde Sigorta Şirketlerinin Faaliyetine Son Verilmesi ve Tasfiye İşlemlerinin Yürütülmesi Sırasında Teminatların Sigortalı Alacaklarına Tahsis Edilmesine İlişkin Tebliğ yayımlanmıştır.

7. FİYATLAR

2003 yılında, uygulanan ekonomik program kapsamında mali ve parasal disiplinin kararlılıkla sürdürülmesi mali piyasalarda güven ortamını yeniden tesis ederek enflasyonist beklentileri aşağı çekmiş ve döviz kuruna istikrar kazandırmıştır. Bunun yanı sıra enerji fiyatlarının ilk dokuz ayda sadece yüzde 2,6 oranında artırılması, iç talepte gözlenen canlanmanın henüz üretim potansiyelini zorlayacak boyutta olmaması ve bazı tüketim gruplarındaki fiyat artışlarının geçmiş yıllara göre önemli ölçüde gerilemesi enflasyonda sağlanan performansta ve yıl sonu hedeflerine yaklaşılmasında önemli rol oynamıştır.

2003 yılı Eylül ayı itibarıyla TEFE'de oniki aylık artış hızı yüzde 19,1 ile son 23 yılda ilk kez yüzde 20'nin altına inmiştir. TÜFE'de ise yüzde 23 ile son 20 yılın en düşük seviyesine gerilemiştir.

2003 yılının Ocak-Eylül döneminde TEFE artış hızı kamu kesiminde yüzde 10,9, özel kesimde ise yüzde 10,7 olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılının aynı döneminde bu fiyat artış hızları sırasıyla yüzde 27,7 ve yüzde 19,3 olmuştur. Aynı dönem itibarıyla fiyat artış hızları tarım sektöründe yüzde 15'den yüzde 12,3'e, imalat sanayiinde yüzde 23,2'den yüzde 10,7'ye, enerji sektöründe ise yüzde 19,9'dan yüzde 2,6'ya düşmüştür.

2002 yılı sonundan itibaren oldukça yüksek oranlarda artış göstererek, gerek TEFE gerek TÜFE üzerinde baskı yaratan tarımsal ürün fiyatları özellikle Haziran ayından itibaren düşüşe geçerek özel kesim fiyat artış hızında dolayısıyla da fiyatlar genel düzeyindeki gerilemede destekleyici rol oynamıştır.

2003 yılının ilk dokuz aylık döneminde kamu kesimi fiyat artış hızında kaydedilen önemli ölçüdeki gerileme, bir önceki yıla göre fiyat artış hızlarının, kamu imalat

sanayiinde 15,7 puan, enerji sektöründe ise 17,3 puan düşmesinden kaynaklanmıştır. Nitekim elektrik fiyatlarında 2002 yılı Kasım ayından itibaren fiyat artışına gidilmemiştir.

Özel imalat sanayiinde 2003 yılının Ocak-Eylül döneminde fiyat artış hızı, 2002 yılında yüzde 20,9 olan seviyesinden 2003 yılında yüzde 9,7'ye düşmüştür. Bu gelişmede döviz kurlarının seyri ve temel girdi fiyatlarında yapılan sınırlı ayarlamalar önemli rol oynamıştır.

Bu gelişmeler sonucunda 2003 yılı sonunda TEFE oniki aylık fiyat artış hızının program hedefinin de altında kalarak yüzde 16,5'e gerilemesi beklenmektedir.

TÜFE'de Eylül ayı itibarıyla oniki aylık fiyat artış hızı, 2002 yılında yüzde 37 iken 2003 yılında yüzde 23 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında özellikle giyim, ev eşyası, ulaştırma, eğlence-kültür ve eğitim alt sektörlerinde fiyat artış hızlarında önemli düşüşler kaydedilmiştir. TÜFE artış hızındaki gerilemede iç talepteki artışın sınırlı düzeylerde kalmasının yanı sıra maliyet baskısının olmaması belirleyici olmuştur. Nitekim 2003 yılının Ocak-Eylül döneminde doğal gaz fiyatlarında uygulanan indirimler, elektrik fiyatlarının artırılmaması ve akaryakıt grubundaki sınırlı fiyat artışları TÜFE'deki azalma trendine önemli katkıda bulunmuştur. 2003 yılı sonunda TÜFE yıllık artış hızının yüzde 20 olarak hedeflenen seviyede gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO: II.54- Eylül Ayı İtibarıyla Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (1994=100)

	Aylık Yüzde Değişme		Yıl Sonuna Göre Yüzde Değişme		12 Aylık Yüzde Değişme		Yıllık Ort. Yüzde Değişme	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003
TEFE								
Genel	3,1	0,1	21,7	10,7	40,9	19,1	63,0	30,3
-Tarım	4,0	0,4	15,0	12,3	49,4	32,0	60,2	39,0
-Madencilik	4,1	1,1	40,1	13,1	38,7	11,7	56,0	34,1
-İmalat	2,8	-0,1	23,2	10,7	39,2	16,5	63,8	28,2
-Enerji	2,8	-0,1	19,9	2,6	33,3	6,4	69,6	16,7
Özel	3,0	0,3	19,3	10,7	41,8	20,8	62,4	30,3
-Tarım	4,0	0,4	15,0	12,3	49,4	32,0	60,2	39,0
-Madencilik	6,0	2,1	47,3	24,9	60,6	34,5	78,1	58,0
-İmalat	2,5	0,2	20,9	9,7	38,6	15,8	63,3	25,9
Kamu	3,3	-0,6	27,7	10,9	38,6	14,9	64,7	30,2
-Madencilik	3,4	0,7	37,7	8,4	32,4	3,6	49,8	26,2
-İmalat	3,4	-0,8	28,6	12,9	40,5	17,9	65,2	33,7
-Enerji	2,8	-0,1	19,9	2,6	33,3	6,4	69,6	16,7
TÜFE								
Genel	3,5	1,9	20,1	13,8	37,0	23,0	54,2	28,4
-Gıda, İçki, Tütün	4,5	1,3	9,7	13,8	41,8	29,4	62,8	30,0
-Giyim ve Ayakkabı	5,0	3,2	20,0	8,4	42,6	26,6	59,3	34,1
-Konut ve Kira	3,5	2,6	21,2	14,1	32,0	21,3	46,3	26,5
-Ev Eşyası	2,9	1,3	22,9	11,3	33,4	14,0	55,5	20,5
-Sağlık	0,9	0,6	24,0	22,9	31,9	26,4	45,2	29,7
-Ulaştırma	1,8	-0,2	32,7	13,4	39,8	17,0	61,7	29,1
-Eğlence ve Kültür	1,6	0,5	19,2	5,1	24,7	9,7	44,0	18,0
-Eğitim	9,5	11,0	53,7	21,9	54,3	22,0	52,6	46,3
-Otel, Pastane, Lokanta	2,2	2,3	24,5	24,4	36,5	32,2	41,3	34,3
-Çeşitli Mal ve Hiz.	1,5	1,8	25,2	15,8	40,2	20,7	55,7	27,2

Kaynak: DİE

2004 yılında oniki aylık fiyat artış hızının TEFE ve TÜFE için yüzde 12 seviyesine düşürülmesi hedeflenmektedir. Hedeflenen enflasyon seviyelerine ulaşılmasında, uygulanan program çerçevesinde maliye politikalarına kararlılıkla devam edilmesi, kamu kesiminde gelirler politikasının enflasyon hedefleri ile uyumlu bir yapıda sürdürülmesi önem arz etmektedir. Kısa vadeli faiz oranlarının bundan sonra sadece enflasyon oranlarının gelecekte alacağı değerlere göre belirleneceği bir faiz politikası Merkez Bankası tarafından yürütülecektir. Diğer taraftan doğrudan enflasyon hedeflemesine geçilinceye kadar para tabanı nominal çıpa olarak kullanılmaya devam edilecektir. Bu noktada yasa ile bağımsız bir statüye kavuşan Merkez Bankası doğrudan enflasyon hedeflemesine geçiş için teknik alt yapısını da tamamlamış bulunmaktadır.

TABLO: II.55-Toptan Eşya ve Tüketici Fiyat Endekslerindeki Gelişmeler

(Yüzde Değişme) (1994=100)

		TEFE					TÜFE
		Genel	Tarım	Maden	İmalat	Enerji	Genel
1997	I. Dönem	17,0	21,1	14,2	15,6	17,1	16,3
	II. Dönem	17,0	25,5	6,2	14,5	10,0	17,0
	III. Dönem	15,7	3,1	22,6	21,4	10,9	17,3
	IV. Dönem	19,2	23,3	15,8	17,9	17,0	22,9
	Yıl Sonu	91,0	96,5	72,6	91,2	64,1	99,1
	Yıllık Ortalama	81,8	86,9	76,2	80,1	71,8	85,7
1998	I. Dönem	17,2	29,1	5,1	12,9	17,1	18,2
	II. Dönem	11,3	13,9	6,1	10,1	13,7	12,6
	III. Dönem	8,3	1,9	12,6	10,8	14,5	11,5
	IV. Dönem	12,0	17,4	9,9	9,8	10,9	16,6
	Yıl Sonu	54,3	71,9	34,0	47,1	69,9	69,7
	Yıllık Ortalama	71,8	86,8	48,6	66,7	71,8	84,6
1999	I. Dönem	10,3	12,7	5,3	9,2	12,9	12,4
	II. Dönem	12,2	8,6	20,8	13,6	14,0	12,1
	III. Dönem	10,8	-3,5	18,5	16,8	13,7	12,3
	IV. Dönem	15,4	12,0	20,9	16,5	15,5	17,4
	Yıl Sonu	62,9	30,0	94,1	76,7	71,3	68,8
	Yıllık Ortalama	53,1	41,8	62,4	57,2	64,7	64,9
2000	I Dönem	16,2	17,2	18,1	15,9	12,8	14,2
	II. Dönem	7,2	9,2	7,5	6,4	6,8	7,3
	III. Dönem	3,2	-3,1	10,1	5,1	7,2	6,0
	IV. Dönem	7,0	10,9	10,3	5,6	7,4	9,5
	Yıl Sonu	32,7	39,8	46,1	29,4	37,4	39,0
	Yıllık Ortalama	51,4	38,0	73,7	56,1	52,0	54,9
2001	I. Dönem	9,8	13,2	4,9	8,3	18,4	8,9
	II. Dönem	29,2	13,5	34,0	34,5	36,0	20,5
	III. Dönem	11,9	-0,1	17,3	15,0	18,3	10,4
	IV. Dönem	16,4	20,3	9,3	15,9	13,1	15,6
	Yıl Sonu	88,6	65,5	72,3	96,1	115,8	68,5
	Yıllık Ortalama	61,6	42,3	68,9	66,7	89,7	54,4
2002	I. Dönem	11,0	31,4	-0,9	5,4	12,4	10,7
	II. Dönem	4,6	0,7	13,8	5,9	2,1	4,1
	III. Dönem	6,2	-6,3	15,0	10,1	5,8	4,7
	IV. Dönem	8,1	15,8	7,1	6,0	5,2	9,1
	Yıl Sonu	30,8	35,2	38,4	29,7	24,3	29,7
	Yıllık Ortalama	50,1	56,4	46,7	48,3	49,7	54,4
2003	I. Dönem	11,4	19,8	11,9	9,3	2,6	7,4
	II. Dönem	3,9	11,7	-4,0	1,7	0,8	6,0
	III Dönem	-2,1	-11,3	-0,2	1,1	0,4	0,8

Kaynak: DİE

TABLO: II.56- Fiyat Artışlarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Gelişmeler

(Yıllık Ortalama Yüzde Artış Oranı)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Toptan Eşya Fiy. Endeksi (1)	81,8	71,8	53,1	51,4	61,6	50,1	30,3(4)
-Kamu Genel	85,5	58,4	71,2	69,4	70,8	49,0	30,2(4)
-Özel İmalat	77,6	70,0	52,0	50,1	66,4	47,7	25,9(4)
Tüketici Fiyatları Endeksi (1)	85,7	84,6	64,9	54,9	54,4	45,0	28,4(4)
-Gıda	92,5	82,3	48,6	49,8	50,3	49,9	30,0(4)
Dolar Kuru (2)	86,6	71,7	60,6	49,3	96,1	23,0	-16,5(4)
Emisyon Hacmi (2)	82,1	71,3	94,0	57,8	41,3	44,6	48,0(4)
Para Arzı (M2Y) (2)	99,3	91,8	106,5	42,5	82,2	28,2	9,9(4)
Ort.Faiz Oranı (3)	108,4	115,5	109,5	37,9	96,2	63,8	36,9(4)
Nominal Ücret (Net)							
Kamu	121,4	82,1	134,3	65,7	36,6	31,7	26,9(5)
Özel	80,2	115,9	84,0	56,5	23,2	43,5	...
Nominal Net Maaş	116,3	82,2	72,4	37,1	48,6	53,3	24,2(5)
Kamu Kesimi Borçlanma							
Gereği / GSMH (Yüzde)	7,7	9,4	15,5	11,8	16,4	12,8	8,7(5)
İhracat Fiyat Endeksi (1)	-4,7	-4,0	-6,8	-4,3	-2,6	-1,8	10,9(6)
İthalat Fiyat Endeksi (1)	-8,7	-4,1	-5,5	4,5	-0,3	-1,2	11,5(6)

Kaynak: DİE, DPT

(1) 1994=100 bazlı endekse göre

(2) 12 Aylık yüzde değişim

(3) Devlet iç borçlanma senetleri ortalama faiz oranı (yıllık bileşik, stopajsız)

(4) Eylül sonu itibarıyla

(5) Yıllık Tahmin

(6) Ocak-Temmuz dönemi itibarıyla

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER

I. AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLERDE GELİŞMELER

Avrupa Birliğinde (AB) 2003 yılında meydana gelen gelişmeler kapsamında; kurucu antlaşmalara değişiklik getiren ve genişlemenin gerektireceği kurumsal düzenlemeleri içeren Nice Antlaşması 1 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Diğer taraftan, Aralık 2001'de yapılan Laeken Zirvesinde kabul edilen Laeken Bildirisi ile, Birliğin geleceğine, yetki paylaşımına, antlaşmaların sadeleştirilmesine, ulusal parlamentoların rolüne ve Temel Haklar Şartının statüsüne ilişkin sorunların tartışılması amacıyla toplanan Avrupa Konvansiyonu, Temmuz 2003'de çalışmalarını tamamlamış ve bir Avrupa Anayasası taslağı hazırlamıştır. Söz konusu taslak, Ekim 2003'de başlayan Hükümetler Arası Konferansta görüşülmeye başlanmıştır. Avrupa Anayasasının, 10 yeni ülkenin AB'ye üyeliğinin gerçekleşeceği 1 Mayıs 2004 tarihinden sonra kabul edilmesi öngörülmektedir.

Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovenya ve Slovak Cumhuriyetinin 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olmalarına imkan veren Katılım Antlaşması, 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da imzalanmıştır. Aday ülkelerden müzakere sürecini henüz tamamlamamış olan Bulgaristan ve Romanya'nın üyeliğinin ise, 2007 yılında gerçekleşmesi beklenmektedir. Öte yandan, 21 Şubat 2003 tarihinde Hırvatistan AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuştur.

1999 yılında gerçekleştirilen Helsinki Zirvesinde, Türkiye'nin aday ülke ilan edilmesinin ardından, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi AB Konseyince onaylanmış ve bu Belgeye paralel olarak Türkiye tarafından hazırlanan AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı (Ulusal Program) Mart 2001'de Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

12-13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesinde, Avrupa Komisyonunun görüş ve tavsiyeleri ışığında, Avrupa Konseyinin Aralık 2004'de Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiği yönünde bir karar alması halinde, müzakerelerin gecikmeksizin başlatılacağı ifade edilmiştir. Zirvede, ayrıca, Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesinin gözden geçirilmesi yönünde bir karar alınmış ve Avrupa Komisyonunun yeni bir Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlaması istenmiştir. Bu doğrultuda, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi Nisan 2003'de AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir.

19-20 Haziran 2003 tarihlerinde gerçekleştirilen Selanik Zirvesinde, Türk hükümetinin, reform sürecinin sürdürülmesi konusundaki kararlılığından duyulan memnuniyet ifade edilmiş ve AB ile müzakerelerin açılması amacıyla, Kopenhag siyasi kriterlerine uyumun tamamlanması yönünde gösterilen çabaların desteklenmesi vurgulanmıştır. Zirvede, yeni Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan önceliklerin yerine getirilmesinin, üyelik yolunda ilerleme kaydedilmesine yardımcı olacağı belirtilmiştir.

Türkiye tarafından hazırlanan ve Mart 2001'de kabul edilmiş olan Ulusal Program, yeni Katılım Ortaklığı Belgesine paralel olarak revize edilmiş ve Haziran 2003'de Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

2003 yılında, Kopenhag siyasi kriterlerini gerçekleştirmeye yönelik olarak, kamuoyunda uyum paketleri olarak adlandırılan dört önemli kanun kabul edilmiştir. Bunlar sırasıyla 4778, 4793, 4928 ve 4963 sayılı Kanunlardır.

4778 sayılı Kanun Ocak 2003'de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun ile, Ulusal Programdan kaynaklanan yükümlülüklerimiz doğrultusunda ve gerçekleştirilen Anayasa değişiklikleri çerçevesinde çeşitli kanunlarda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda; Türk Ceza Kanununda (TCK) işkence ve kötü muameleyle ilişkin düzenleme gerçekleştirilmiştir. 2762 sayılı Vakıflar Kanununda, cemaat vakıflarının taşınmaz mal edinebilmelerine ilişkin değişiklik yapılmıştır. 5680 sayılı Basın Kanununda, basının haber kaynaklarını açıklamaya zorlanmaması düzenlenmiştir. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununda yapılan değişiklik ile, siyasi partilere üye olma koşulları yeniden düzenlenmiş, siyasi partilere yapılacak bağışlara ilişkin hükümler getirilmiş ve siyasi partilerin kapatılması ile ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda (CMUK), savunma hakkının güçlendirilmesine yönelik düzenleme yapılmıştır. 2908 sayılı Dernekler Kanununda yapılan değişiklik ile, derneklerin Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi kurumlarıyla yazışmaları haricinde Türkçe dışında bir dil kullanabilmelerine imkan tanınmış ve tüzel kişilerin dernek üyelikleri hakkında düzenleme yapılmıştır. 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanunda, Türk vatandaşlarının ve Türkiye'de ikamet eden yabancıların dilekçe haklarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. 430 sayılı Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve Olağanüstü Halin Devamı Süresince Alınacak İlave Tedbirler Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede yapılan değişiklik ile, hükümlü veya tutukluların, ifade alma, yer gösterme, yüzleştirme, teşhis ve tıbbi muayene için ceza infaz kurumu veya tutukevinden alınmasına ve yasal

konularının gerektirdiği haklardan yararlanmasına ilişkin düzenleme yapılmıştır. 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunda yapılan değişiklik ile, kamu görevlilerinin, işkence ve kötü muamele iddialarında, idari izin prosedürü kapsamı dışında tutulması düzenlenmiştir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanununda yapılan değişiklik ile, derneklerin, uluslar arası faaliyette ve işbirliğinde bulunabilmeleri, yurt dışında şube açabilmeleri ve yurt dışında kurulmuş dernek veya kuruluşlara üye olarak katılabilmelerine ve yabancı derneklerin Türkiye'de faaliyette bulunmalarına ve şube açabilmelerine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Şubat 2003'de kabul edilen 4793 sayılı Kanun ile, daha önce 4771 sayılı Kanunla yargılamanın yenilenmesi konusunda yapılmış düzenlemelerde değişikliğe gidilmiştir. Bu çerçevede, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda değişiklik yapılarak, mahkeme kararının, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması halinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde yargılamanın yenilenmesinin istenebilmesine yönelik düzenleme yapılmıştır. Ayrıca, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kesinleşmiş olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına ilişkin yargılamanın yenilenmesi istemlerinin, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılabilmesine imkan tanınmıştır.

4928 sayılı Kanun, Temmuz 2003'de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun kapsamında; TCK'da yapılan değişiklik ile, töre ve namus cinayetlerinde caydırıcılığı artıracak düzenlemeler yapılmıştır. Vakıflar Kanununda yapılan değişiklik ile, cemaat vakıflarının tasarrufları altında bulunan taşınmazların vakıf adına tescili için tanınan süre uzatılmıştır. Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda yapılan değişiklik ile, seçim dönemlerinde özel radyo ve televizyon yayınlarına uygulanacak hükümlere yer verilmiş ve seçim dönemlerinde özel radyo ve televizyon yayınlarına ilişkin suçlar ve müeyyideler düzenlenmiştir. Düşünce ve ifade hürriyetinin genişletilmesi amacıyla, Yüksek Seçim Kurulunun veya yayının yapıldığı yer ilçe seçim kurulunun yaptırım yetkisini uygulamadan önce, daha hafif nitelikte ve kademeli olarak yaptırımların uygulanması hüküm altına alınmıştır. Nüfus Kanununda yapılan değişiklik ile, sadece ahlâk kurallarına uygun düşmeyen ve kamuoyunu incitici nitelikte olan adların konulmaması hükme bağlanmıştır. İdari Yargılama Usulü Kanununda yapılan değişiklik ile, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ihlali, idari yargı alanında da yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden biri olarak kabul edilmiştir. İmar Kanununda yapılan değişiklik ile, farklı din ve inançlara sahip vatandaşların, ibadet hürriyetlerini din ve vicdan hürriyeti çerçevesinde kullanmalarının sağlanması amacıyla, "ibadet yeri" kavramı getirilmiştir. Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanununda yapılan değişiklik ile, söz konusu eserlerin denetimindeki sınırlama halleri azaltılmış ve denetim sonucunda eserlerin yasaklanmasına ilişkin olarak verilen kararların hakim onayına sunulması sağlanmıştır. Sinema, Video ve Müzik Eserleri Denetleme Kurulunun yapısında değişikliğe gidilmiştir. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda yapılan değişiklik ile, hem kamu hem de özel radyo ve televizyon kuruluşları vasıtasıyla Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapılması yasal güvenceye kavuşturulmuştur. Ayrıca, seçim dönemlerindeki yayın yasağı süresi seçim gününden önceki yirmi dört saate hasredilmiştir. 4771 sayılı Kanunda yapılan değişiklik ile, Gelibolu Yarımadası Tarihî Milli Parkı Kanununda yer alan idam cezalarının da genel düzenlemeye paralel olarak müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülmesi sağlanmıştır. 3842 sayılı Kanunda yapılan değişiklik ile, sanığın tutuklanması, sorguya çekilmesi,

ifadesinin alınması, müdafî seçimi ve tayini, yakalanan kişi veya sanığın birden fazla olması halinde savunma hakkı, müdafîin dava evrakını tetkiki konusundaki CMUK hükümlerinin Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlarda da uygulanması sağlanmıştır. Terörle Mücadele Kanununun 1'inci maddesi değiştirilerek terör ve örgüt tanımları yenilenmiş ve devlet bölünmezliği aleyhine propaganda suçunu düzenleyen 8'inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Siyasi kriterler alanındaki en son ve en kapsamlı düzenleme, 4963 sayılı Kanun ile gerçekleştirilmiştir. Ağustos 2003'de kabul edilerek yürürlüğe giren bu Kanun çerçevesinde; TCK'da yapılan değişiklik ile, 159'uncu maddede düzenlenen cezanın alt sınırı indirilmiş ve eleştirmek maksadıyla yapılan düşünce açıklamalarının cezayı gerektirmeyeceği hükme bağlanmıştır. Bilim ve sanat eserleri ile edebi değere sahip eserler, 426'ncı madde kapsamı dışında tutulmuş ve bu maddede öngörülen suçun kapsamı daraltılmıştır. 427'nci madde çerçevesinde genel ahlaka aykırı kitap, makale ve yayınların imhası uygulamasına son verilerek, suça konu eşyanın sadece müsaderesi öngörülmüştür. CMUK'a bir madde eklenerek, işkence ve kötü muamele suçlarına ilişkin soruşturma ve kovuşturmanın acele işlerden sayılarak süratle sonuçlandırılması sağlanmıştır. Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununda yapılan değişiklik ile, Askeri Ceza Kanununun sivil şahıslara uygulanma alanı daraltılmıştır. Sayıştay Kanununa eklenen bir madde ile, TBMM'nin bütçeyi denetleme yetkisi güçlendirilmiştir. Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda değişiklik yapılarak, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme hükümleri doğrultusunda, 18 yaşını bitirmemiş herkesin çocuk sayılması temin edilmiştir. Dernekler Kanununda yapılan değişiklik ile, tüzel kişilerin dernek kurma hakkına ilişkin düzenleme yapılmış, dernek kurma hakkından yasaklılık sürelerinde indirim yapılmış, kuruluş bildirimine ilişkin süre 60 güne indirilmiş, derneğe üye olma hakkının çağdaş ölçütlerde kullanılması sağlanmış, şube açma hakkı önündeki kısıtlamalar kaldırılmış ve yüksek öğretim öğrencilerinin dernek kurma özgürlükleri genişletilmiştir. Bu bağlamda, Türk Medeni Kanununda yapılan değişiklik ile, dernek üyeliğinden çıkma hakkına ilişkin 6 aylık kısıtlayıcı süre kaldırılmıştır. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda yapılan değişiklik ile, erteleme süreleri azaltılmış ve toplantının yasaklanması, suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması şartına bağlanmıştır. Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanunda yapılan değişiklik ile, uygulamada kolaylık sağlamak üzere, açılmış ve açılacak olan kurslar ile açılmış olan diğer dil kurslarında Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi maksadıyla dersler oluşturulabileceği hükme bağlanmış ve Türkiye'de eğitimi ve öğretimi yapılacak yabancı dillerin Bakanlar Kurulu kararıyla tespit edilmesi düzenlenmiştir. Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanununda yapılan değişiklik ile, Anayasa değişikliği söz konusu Kanuna yansıtılmış, Kurulun ve Genel Sekreterliğin yapısına ve işleyişine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararıyla yapılan değişiklik ile, Türk Medeni Kanununda yapılan değişikliklere paralel olarak, vakıfların yurt dışında kurulmuş vakıf veya kuruluşlara üye olmaları, uluslar arası faaliyette bulunmaları ve yurt dışında şube açmaları ve yurt dışındaki benzer amaçlı vakıf veya kuruluşlarla işbirliği yapmaları hususları düzenlenmiş, ayrıca yabancı ülkelerde kurulmuş vakıfların Türkiye'de faaliyette bulunabilmeleri, temsilcilik ve şube açabilmeleri, üst kuruluşlar kurabilmeleri, kurulmuş üst kuruluşlara katılabilmeleri veya kurulmuş vakıflarla işbirliği yapabilmelerine yönelik hükümler getirilmiştir.

AB'ye üyelik yönünde Kopenhag ekonomik kriterlerinin karşılanması amacıyla, Türkiye'nin orta dönem makroekonomi politikalarının hedeflerini, kamu maliyesinin amaçlarını ve gerçekleştirilmesi öngörülen yapısal reformları içeren 2003 yılına ilişkin Katılım Öncesi Ekonomik Program, Ağustos 2003'de Avrupa Komisyonuna iletilmiştir.

Kamu ve özel sektör kuruluşlarının temsilcilerinden oluşan KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı çalışma grubu tarafından, Avrupa Komisyonuna sunulmak üzere, AB Küçük İşletmeler için Avrupa Şartının 10 ilkesini temel alan ve KOBİ'lere yönelik temel stratejileri belirleyen KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır.

Türk sanayiinin AB ile entegrasyon sürecini hızlandırmak, rekabet gücünü ve verimliliğini artırarak dışa dönük bir yapı içinde gelişimini sağlamak amacıyla hazırlanan Türkiye Sanayi Politikası, Eylül 2003'de Yüksek Planlama Kurulunun 2003/44 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

Türkiye Sanayi Politikası ile onaylanmasını müteakip, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı Avrupa Komisyonuna iletilecektir.

Türkiye, aday ülkelerin Topluluk politikalarına uyumunu kolaylaştırmak amacıyla 1997 yılından itibaren bu ülkelerin katılımına açılmış olan Topluluk programlarından 13'üne katılım başvurusunda bulunmuş ve Avrupa Komisyonu ile mutabakat zaptı imzalamak suretiyle bu programlardan 8'ine katılım sağlamıştır.

AB'nin eğitim ve gençlik programlarının (Sokrates, Leonardo da Vinci ve Gençlik) ülkemizde yürütülmesi amacıyla kabul edilen 4968 sayılı Kanun uyarınca, DPT'nin ilgili kuruluşu olarak, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı kurulmuştur. Ayrıca, söz konusu Kanun ile, AB'nin eğitim ve gençlik programlarının uygulanması ile ilgili genel politikaların belirlenmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla DPT Müsteşarlığı bünyesinde Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Yönlendirme ve İzleme Komitesi oluşturulmuştur.

Türkiye'nin, Avrupa Birliğinin Araştırma ve Teknolojik Gelişme Alanındaki 6. Çerçeve Programına Katılımına Dair Mutabakat Zaptı, 2002/5096 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır. TÜBİTAK, 6. Çerçeve Programının Ulusal İrtibat Kuruluşu olarak görevlendirilmiştir. TÜBİTAK bünyesinde, Program ile ilgili olarak, Ulusal İrtibat Noktası (UİN) Sistemi kurulmuş ve benzer şekilde üniversiteler, ilgili tüm kamu ve özel sektör kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarında kurumsal irtibat noktaları oluşturulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Topluluğu Arasında Türkiye'nin İşletme ve Girişimcilik ve Özellikle Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Alanındaki Topluluk Programına Katılımına İlişkin Mutabakat Zaptı, 2002/4995 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır. Türkiye'nin Nisan 2002'de kabul ettiği Küçük İşletmeler için Avrupa Şartına ilişkin Türkiye 2002 yılı Raporu, KOSGEB koordinasyonunda ilgili kurum ve kuruluşların katkılarıyla hazırlanmış ve Şubat 2003'de Avrupa Komisyonuna sunulmuştur.

II. MEVZUAT UYUMU VE KURUMSAL DÜZENLEMELER

2003 yılında, AB'ye üyelik hedefi doğrultusunda önemli hukuki ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Malların serbest dolaşımı alanında, AB teknik mevzuatına uyum amacıyla, gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesine devam edilmiştir.

Kamu ihaleleri alanında, 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun etkili bir biçimde uygulanabilmesi, uluslar arası normlara ve AB mevzuatına uyum sağlanması amacıyla, 4964 sayılı Kanun ile, Kamu İhale Kanununda değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu değişiklikler doğrultusunda, Mal Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği, Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği, Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliği ve Danışmanlık Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği çıkartılmıştır.

4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun çıkartılmıştır. Kanun ile, çalışma izinlerinin tek bir otorite tarafından verilmesi sağlanarak bu alandaki dağınıklık giderilmiş ve 2007 sayılı Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Hizmetlerin serbest dolaşımı alanında, bankacılıkla ilgili olarak, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte ve Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte değişiklik yapılmıştır.

Sermaye piyasaları alanında, Hisse Senetlerinin Kurul Kaydına Alınmasına ve Satışına İlişkin Esaslar Tebliğinin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ile, minimum halka açıklık oranları, ilgili AB mevzuatına uygun olarak artırılmıştır. Ayrıca, izahname standartlarında AB'ye uygun değişiklikler yapılmış ve raf kayıt sistemi getirilmiştir. Söz konusu değişikliklerin yanı sıra, sermaye piyasası araçlarının halka arzında satış yöntemlerinde, CESR'nin (Avrupa Menkul Kıymetler Otoriteleri Komitesi) stabilizasyon ve dağıtım ilkelerine uygun değişiklikler yapılarak, yatırımcı grupların tanımı yapılmış, kamunun daha iyi aydınlatılmasına yönelik zorunluluklar ve pro-rata dağıtım sistemi getirilmiştir. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ile, emeklilik fonlarının bağımsız denetimi düzenlenmiştir.

Portföy Yöneticiliği Faaliyetine ve Bu Faaliyette Bulunacak Kurumlara İlişkin Esaslar Tebliği ile, mali kurumların yanı sıra yerli ve yabancı profesyonel gerçek ve tüzel kişilerin portföy yönetim şirketlerine ortak olmaları imkanı getirilmiş, söz konusu şirketlerin aracı kurumlar gibi sermaye yeterliliği düzenlemelerine tabi olmaları sağlanmıştır. Ayrıca, Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliğinde değişiklik yapılmıştır.

Yatırımları teşvik araçlarının en önemlilerinden biri olan yatırım indiriminin, yatırım teşvik belgesi olmaksızın yatırımcıya otomatik olarak sağlanmasına ilişkin 4842 sayılı Kanun çıkartılmıştır.

Türkiye'de kurulacak yabancı sermayeli şirketler için asgari sermaye şartını kaldıran, izin ve onay sistemini bilgilendirme sistemine dönüştüren 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Haziran 2003'de kabul edilmiştir. Söz konusu Kanun ile, daha geniş bir yatırımcı tanımı ve uluslar arası standartlara uygun bir doğrudan yabancı yatırım tanımı getirilmiştir. Kanun, ayrıca, yürürlükten kaldırılmış olan 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununda yer alan milli muamele, kâr ve temettü transferi ile şirketin tasfiyesi veya satılması hallerinde sermaye payının yurt dışına transferi serbestisi ve yabancı teknik personel çalıştırılması serbestisi gibi ilkeleri korumuş; gayrimenkul edinimi, uluslar arası tahkim ve kamulaştırmaya karşı koruma gibi konularda ise yeni düzenlemeler getirmiştir.

Şirket kuruluşu sürecinin sadeleştirilmesini sağlayan 4884 sayılı Türk Ticaret Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Damga Vergisi Kanunu, İş Kanunu ve Sosyal Sigortalar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun çıkartılmıştır.

2003/6173 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, İcracı Sanatçılar, Fonogram Yapımcıları ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair Roma Sözleşmesine ve Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi Paris Metnine katılım sağlanmıştır.

Rekabet alanında, 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyet Tebliğinde değişiklik yapılmış ve söz konusu Tebliğin Açıklanmasına Dair Kılavuz çıkartılmıştır. Araştırma ve Geliştirme Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyet Tebliği yürürlüğe girmiştir.

Tarım alanında, hayvan sağlığı ile ilgili olarak, Derilerin Elde Edilmesi, Taşınması, Toplanması, Korunması Ambalajlanması ve Depolanması Hakkında Yönetmelik; Arıcılık Yönetmeliği; Hayvan Irklarının Tesciline İlişkin Yönetmelik ve Hayvan Gen Kaynaklarının Korunması Hakkında Yönetmelik çıkartılmıştır. Ayrıca, Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliğinde ve Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelikte değişiklik yapılmıştır.

Gıda güvenliği konusunda, Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliğinde değişiklik yapılmış ve söz konusu Yönetmelik kapsamında bir dizi tebliğ çıkartılmıştır. Ayrıca, Gıda Üretim ve Satış Yerleri Hakkında Yönetmelikte, İçilebilir Nitelikteki Suların İstihsalı, Ambalajlanması, Satışı ve Denetlenmesi Hakkında Yönetmelikte ve Gıda İşnlama Yönetmeliğinde değişiklik yapılmıştır.

Bitki sağlığı konusunda, Zirai Karantina Yönetmeliğinde değişiklik yapılmıştır.

Su ürünleri konusunda, 4950 sayılı Su Ürünleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yürürlüğe girmiş ve Su Ürünleri Yönetmeliğinde değişiklik yapılmıştır. 4859 sayılı Kanun ile, Atlantik Ton Balıklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Nihai Senet, Atlantik Ton Balıkçılık İşletmeleri İstatistiklerinin Toplanmasına Dair Karar, Usul Kuralları ve Mali Düzenlemelere katılmamız uygun bulunmuştur.

4857 sayılı İş Kanunu Haziran 2003'de, 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu ve 4947 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Teşkilatı Kanunu Temmuz 2003'de yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Topluluğu ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında, Türkiye'nin Sosyal Dışlanmayla Mücadele Topluluk Eylem Programına Katılımı Hakkında Mutabakat Zaptı; Avrupa Topluluğu ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında, Türkiye'nin Ayrımcılıkla Mücadele Topluluk Eylem Programına (2001-2006) Katılımı Hakkında Mutabakat Zaptı; Avrupa Topluluğu ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında, Türkiye'nin Topluluğun İstihdam Alanındaki Teşvik Önlemlerine Katılımı Hakkında Mutabakat Zaptı ve Avrupa Topluluğu ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında, Türkiye'nin Cinsiyet Eşitliğinde Topluluk Çerçeve Stratejisine Dair Topluluk Programına (2001-2005) Katılımı Hakkında Mutabakat Zaptı 2003/5224 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Şubat 2003'de onaylanmıştır.

Ulaştırma alanında, 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu çıkartılmıştır. Ayrıca, 4935 sayılı İş Kazalarının Önlenmesine (Gemiadamları) İlişkin 134 Sayılı Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, 4939 sayılı Gemiadamlarının Ulusal Kimlik Kartlarına İlişkin 108 Sayılı Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair

Kanun ve 4940 sayılı Gemiadamlarının Yıllık Ücretli İznine İlişkin 146 Sayılı Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun kabul edilmiştir.

Görsel-işitsel politika alanında, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanuna dayanarak Nisan 2003'de çıkartılan Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik ile, ilgili AB mevzuatına uyum sağlanması yönünde ilerleme kaydedilmiştir. Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesini Değiştiren Protokol, Ekim 2003'de Bakanlar Kurulunun 2003/6166 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

Mali işbirliğinin yürütülmesi ve programlaması kapsamında, bölgeler arasında ve merkezde yer alan kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması amacıyla, DPT Müsteşarlığı Bölgesel Kalkınma ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü bünyesinde Avrupa Birliği Bölgesel Programlar Dairesi Başkanlığı kurulmuştur.

Çevre alanında, 4794 sayılı Kanunla, Avrupa Çevre Ajansına ve Avrupa Bilgi ve Gözlem Ağına Türkiye Cumhuriyetinin Katılımı ile İlgili Olarak Avrupa Topluluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Yapılan Anlaşmanın Kabul Edilmesi ile İlgili Müzakerelerin Nihai Senedinin ve Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Topluluğu Arasında Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa Çevre Ajansı ve Avrupa Bilgi ve Gözlem Ağına Katılımı Anlaşmasının onaylanması uygun bulunmuştur. Ayrıca, 4960 sayılı Kanun ile, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine katılmamız uygun bulunmuştur.

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda değişiklik yapılmış ve kapıdan satışlar, devre tatil sözleşmeleri, kampanyalı satışlar, mesafeli sözleşmeler, paket turlar, ticari reklam ve ilanlar başta olmak üzere birçok konuda yönetmelik çıkartılmıştır.

Adalet ve içişleri alanında, dört uyum paketinin yanı sıra, önemli hukuki ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda;

4780 sayılı Kanun ile, Türk vatandaşları hakkında yabancı ülke mahkemelerinden verilen mahkumiyet kararları ile yabancılar hakkında Türk mahkemelerince verilen mahkumiyet kararlarının yerine getirilmesine ilişkin yetki, Adalet Bakanına verilmiştir.

4782 sayılı Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvet Verilmesinin Önlenmesi İçin Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kabul edilmiştir.

4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun ile, aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek üzere aile mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargılama usulleri düzenlenmiş ve eşlerin ve çocukların karşı karşıya olduğu sorunların önce sulh yoluyla çözüme kavuşturulması öngörülmüştür.

4789 sayılı Kanun ile, Milli Güvenlik Kurulunun yapısı ve işlevine ilişkin değişiklik yapılmıştır.

4806 sayılı Kanun ile, hükümlü ve tutukluların haberleşmeleri, ziyaretçileriyle görüşmeleri, kültürel programlara katılmaları ve açlık grevi yapanlara tıbbi müdahale gibi konularda yeni düzenlemeler yapılmıştır.

4809 sayılı Kanun ile, basın ve yayın yoluyla işlenen suçlardan hüküm giyenlerin, belli şartlar altında, mahkumiyetlerinin hiç vaki olmamış sayılması ve memnu haklarının iadesine ilişkin hususlar düzenlenmiştir.

Adli Tıp Kurumunun çağın gelişmelerine uygun olarak yapılandırılmasını sağlamak amacıyla, 4810 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun çıkartılmıştır.

4819 sayılı Kanun ile, uyuşturucu madde arama eğitimine ve uyuşturucu maddelerin tıbbi amaçlı kullanımına ilişkin düzenleme yapılmıştır.

4829 sayılı Kanun ile, tebliğ evrakının kaybına, tebligat yapılabilecek kişilere, tebliğ evrakını alma mükellefiyetine ve yabancı ülkelerdeki Türk vatandaşlarına yapılan tebligata ilişkin düzenlemeler getirilmiştir.

4847 sayılı Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Kanunu ile, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecine ilişkin gelişmeleri izlemek ve müzakere etmek, AB'deki gelişmeleri takip etmek ve bu konuda TBMM'yi bilgilendirmek ve istenildiğinde kanun tasarısı ve teklifleri ile KHK'ların AB mevzuatına uygunluğunu inceleyerek ihtisas komisyonlarına görüş sunmak üzere, TBMM bünyesinde Avrupa Birliği Uyum Komisyonu kurulmuştur.

4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ile, kaçakçılıkla etkin bir şekilde mücadele etmek üzere çağdaş hukuk normlarıyla uyumlu düzenlemeler yapılmıştır.

4949 sayılı Kanun ile, İcra ve İflas Kanununda değişiklik yapılarak, alacaklı ile borçlu arasındaki dengeyi gözeterek icra ve iflas usulünün zamanında, etkili ve tarafsız bir şekilde sonuçlandırılmasına ve bunları yavaşlatan engellerin ortadan kaldırılmasına ilişkin düzenlemeler getirilmiştir.

4954 sayılı Türkiye Adalet Akademisi Kanunu ile, hukuk ve adalet hizmetlerinde görevli personelin uzmanlık programı ve konferans gibi araçlarla bilgilerinin güncelleştirilmesi ve verimliliklerinin artırılması amacıyla Türkiye Adalet Akademisi kurulmuştur.

Siyasi ve ideolojik amaçla suç işlemek için kurulmuş terör örgütleri mensuplarının topluma yeniden kazandırılması ve toplumsal huzur ile dayanışmanın güçlendirilerek devam ettirilmesi amacıyla, 4959 sayılı Toplum Kazandırma Kanunu kabul edilmiştir.

4970 sayılı Kanun ile, İçişleri Bakanlığı bünyesinde Dernekler Dairesi Başkanlığı kurulmuştur.

Adalet ve içişleri alanında, bir dizi uluslararası sözleşme onaylanarak iç hukuka aktarılmıştır. Bu kapsamda;

Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol ve Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol 2003/5329 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

Avrupa Konseyinin Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Sözleşmesi 2003/5685 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

Avrupa Konseyinin İmtiyaz ve Muafiyetlerine Müteallik Umumi Anlaşmaya Ek 6 Numaralı Protokolü, 2003/5822 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

2003/5851 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 2003/5923 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme onaylanmıştır.

Avrupa Konseyinin Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair Ek 6 No.lu Protokolü 2003/6069 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

Vatandaşlık Belgesi Verilmesine İlişkin Sözleşmenin onaylanması 4886 sayılı Kanunla, Kişi Halleri Konusunda Milletlerarası Karşılıklı Bilgi Verilmesine İlişkin Sözleşmenin onaylanması 4887 sayılı Kanunla, Ahvali Şahsiye Belgelerinde Yer Alan Bilgilerin Kodlanmasına İlişkin Sözleşmenin onaylanması 4888 sayılı Kanunla, Yaşam Belgesi Verilmesine Dair Sözleşmenin onaylanması 4889 sayılı Kanunla ve Ahvali Şahsiye Cüzdanlarının Tanınmasına ve Güncelleştirilmesine İlişkin Sözleşmenin onaylanması 4890 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur.

Gümrük birliği alanında, AT-Türkiye Ortaklık Konseyinin 1/95 sayılı Kararının 16'ncı maddesi çerçevesinde, Türkiye ile Hırvatistan arasında Mart 2003'de imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması 1 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, Türkiye ile Bosna-Hersek arasında Temmuz 2003'de bir Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmıştır.

III. MALİ İŞBİRLİĞİ

Türkiye-AT ortaklık ilişkisi çerçevesinde, AB tarafından 1963-1995 döneminde Türkiye'ye, üç mali protokol, tamamlayıcı protokol ve Özel İşbirliği Fonu kapsamında 78 milyon ECU tutarındaki kısmı hibe olmak üzere, toplam 830 milyon ECU tutarında mali kaynak sağlanmıştır. Türkiye'ye 1996-2003 döneminde MEDA-I, İdari İşbirliği, MEDA-II, Türkiye için Avrupa Stratejisi ve Katılım Öncesi Mali Yardım kapsamında, toplam 1.072,4 milyon euro tutarında hibe nitelikli mali kaynak tahsis edilmiştir. Ayrıca söz konusu dönemde, Yenileştirilmiş Akdeniz Programı, EUROMED I, EUROMED II, Özel Eylem Programı ve Katılım Öncesi Kolaylığı kapsamında toplam 1.467 milyon euro tutarında kredi tahsis edilmiştir.

TABLO: III.1-AB Mali Yardımları

Yardım Kalemi	(Milyon Euro)		
	Miktar	Nitelik	Dönem
Türkiye için Katılım Öncesi Strateji(1)	1 050	hibe	2004-2006
EURO MED-II	1 470	AYB kredisi	2000-2006
Gümrük Birliğinin Güçlendirilmesi ve Derinleştirilmesi	450	AYB kredisi	2000-2004
Katılım Öncesi Kolaylığı(2)	8 500	AYB kredisi	2000-2003
Akdeniz Ortaklığı Kolaylığı(3)	1 000	AYB kredisi	2001-2006

(1) Avrupa Komisyonu tarafından, Türkiye için Katılım Öncesi Strateji kapsamında Türkiye'ye 2004 yılı için 250 milyon, 2005 yılı için 300 milyon ve 2006 yılı için 500 milyon olmak üzere 2004-2006 dönemi için toplam 1.050 milyon euro tutarında bir kaynağın tahsis edilmesi önerilmiştir.

(2) Katılım Öncesi Kolaylığı kapsamında sağlanacak olan kredilerden, diğer 12 aday ülke ile birlikte Türkiye'nin de faydalandırılması öngörülmektedir.

(3) Akdeniz Ortaklığı Kolaylığı kapsamında sağlanacak kredilerden, diğer MEDA ülkeleri ile birlikte Türkiye'nin de faydalandırılması öngörülmektedir.

Mali işbirliği çerçevesinde sağlanan kaynaklar dışında, 35 milyon euro tutarında hibe ile 600 milyon euro tutarında Avrupa Yatırım Bankası (AYB) kredisi AB'nin deprem yardımları kapsamında Türkiye'ye tahsis edilmiş olup, söz konusu kredinin tamamına ilişkin anlaşma imzalanmıştır.

Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardım Tüzüğü, 17 Aralık 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından kabul edilmiş ve 1 Ocak 2002 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Katılım Öncesi Mali Yardım çerçevesinde Türkiye'ye sağlanacak fonlar, Katılım Ortaklığı Belgesi, Ulusal Program ve Ön Ulusal Kalkınma Planında yer alan önceliklerin karşılanmasına yönelik olarak kullanılacaktır. Ayrıca, katılım öncesi mali yardımın kullanılmasına yönelik yeni esaslar çerçevesinde, 2002 yılından itibaren AB tarafından finanse edilecek projelerin yatırım bölümlerine, Türkiye'nin yüzde 25 oranında katkı sağlaması gerekmektedir.

Adaylık döneminde mali işbirliğinin hızlı ve etkin olarak işleyebilmesini teminen, diğer aday ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de Merkezi Olmayan Uygulama Sisteminin unsurlarını oluşturan yeni bir mali işbirliği yapılanmasına gidilmiştir. Bu kapsamda, AB ile mali işbirliğini yürütmek üzere; Ulusal Mali Yardım Koordinatörlüğü, Ulusal Fon, Merkezi Finans ve İhale Birimi, Mali İşbirliği Komitesi ve Ortak İzleme Komitesi oluşturulmuş ve bir Ulusal Yetkilendirme Görevlisi belirlenmiştir. 2002 ve 2003 yılı mali işbirliği programlama çalışmaları söz konusu yeni yapılanma çerçevesinde yürütülmüştür. Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi, Avrupa Komisyonu tarafından akredite edilmiş olup, uygulamaya geçmiştir.

2002 yılı mali işbirliği kapsamında 126 milyon euro tutarında hibe şeklinde bir kaynak tahsis edilmiştir.

2003 yılı mali işbirliği programlama çalışmaları tamamlanmış olup, Türkiye tarafından hazırlanan proje paketi 2 Mayıs 2003 tarihinde Avrupa Komisyonuna iletilmiştir. 28 projeden oluşan söz konusu paket kapsamında, Türkiye'ye 144 milyon euro tutarında hibe nitelikli bir kaynağın tahsis edilmesi beklenmektedir.

2004 yılı mali işbirliği programlama çalışmalarına başlanmış olup, Türkiye'ye 250 milyon euro tutarında bir kaynak tahsis edilmesi beklenmektedir.

Avrupa Komisyonu ile imzalanan Merkezi Finans ve İhale Birimi ile Ulusal Fonun Kurulmasına İlişkin Mutabakat Zabıtları 2003/5313 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

IV. AB'YE UYUM SÜRECİNDE YAPILACAK DÜZENLEMELER

AB Konseyi tarafından kabul edilen yeni Katılım Ortaklığı Belgesi ve buna paralel olarak revize edilmiş Ulusal Program çerçevesinde, en geç 2004 yılı itibarıyla AB ile üyelik müzakerelerinin açılmasını teminen, başta Kopenhag siyasi kriterleri olmak üzere, ekonomik kriterler ve AB müktesebatına uyuma yönelik çalışmaların tamamlanması ve yapılan düzenlemelerin etkili bir biçimde uygulanması sağlanacaktır.

AB'ye üyelik yönünde Kopenhag ekonomik kriterlerinin karşılanması amacıyla, Türkiye'nin orta dönem makroekonomi politikalarının hedeflerini, kamu maliyesinin amaçlarını ve gerçekleştirilmesi öngörülen yapısal reformları içeren 2004 yılına ilişkin Katılım Öncesi Ekonomik Program hazırlanarak Avrupa Komisyonuna iletilecektir.

Malların serbest dolaşımı alanında, AB teknik mevzuatına uyum sağlanması çalışmaları sürdürülecektir. Ticaretin önündeki teknik engellerin kaldırılması çerçevesinde uygunluk değerlendirme ve piyasa gözetim mekanizmalarının oluşturulması ve sistemin etkili bir biçimde işlemesi için, mevcut test, muayene ve belgelendirme kuruluşlarının idari kapasitelerinin güçlendirilmesi sağlanacaktır.

Kamu ihaleleri alanında, AB mevzuatına uyum sağlanması yönündeki çalışmalar tamamlanacaktır. Ayrıca, bu alandaki mevzuatın etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla Kamu İhale Kurumunun idari kapasitesi güçlendirilecektir.

Kişilerin serbest dolaşımı bakımından önem arz eden sosyal güvenlik sistemlerinin koordinasyonuna ilişkin gerekli alt yapının oluşturulması amacıyla, mevcut idari kapasitenin güçlendirilmesine ilişkin düzenlemeler tamamlanacaktır.

Meslek standartları, sınav ve belgelendirme sisteminin oluşturulması amacıyla Ulusal Meslek Standartları Kurumunun kurulmasına ilişkin yasal düzenleme tamamlanacaktır.

Hizmet sunumuna ilişkin Türk mevzuatının AB müktesebatına uyumunun sağlanmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır. Türkiye ile AB arasında başlatılan hizmetler ve kamu alımlarının serbestleştirilmesine yönelik müzakereler sürdürülecektir.

AB'ye uyum amacıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından hazırlanan ve 1 Temmuz 2002 tarihi itibarıyla bankalar için uygulanmasına başlanan Muhasebe Uygulama Yönetmeliği, 2004 yılı itibarıyla finansal kiralama, faktoring ve tüketici finansman şirketleri gibi mali kurumlar için de geçerli hale getirilecektir. Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanununun çıkartılmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.

Sermaye piyasası alanında, izahname standartlarında AB mevzuatına uyum çalışmaları sürdürülecek; ayrıca, Katılma İntifa Senetleri İhracı, İhraççıların Muafiyet Şartları ve Kurul Kaydından Çıkarılmaları, Hisse Senetlerinin Kurul Kaydına Alınması ve Satışı, Özel Durumların Kamuya Açıklanması, Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlar ve Menkul Kıymetlerin Kurul Kaydına Alınması ile ilgili tebliğlerde AB'ye uyum amacıyla değişiklikler yapılacaktır.

Sigortacılık alanında, sigorta şirketlerinin düzenleme ve denetiminin güçlendirilmesi ve sigortacılık mevzuatının AB mevzuatı ile uyumlaştırılmasına yönelik çalışmalar çerçevesinde, Sigortacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Tasarısının yasallaşması sağlanacaktır. Söz konusu Kanunun kabul edilmesini müteakip ikincil mevzuatın çıkartılması sağlanacaktır. Bu çerçevede, Hayat Sigortaları, Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Çalışma Esasları, Sigorta Şirketlerinin Muhasebe Sistemi, Sigorta Şirketlerinin Yükümlülük Karşılama Yeterliliği, Sigorta ve Reasürans Şirketleri İstatistikleri ve Sigorta Araçları hakkında yönetmelikler çıkartılacaktır.

Motorlu taşıt mali sorumluluk sigortası ile ilgili olarak, Karayolları Trafik Kanununda gerekli değişiklik yapılacaktır.

Şirketler hukuku alanında, yeni Ticaret Kanununun hazırlanması çalışmaları tamamlanacaktır.

Fikri mülkiyet hakları alanında, AB mevzuatına uyum sağlanması amacıyla 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda gerekli değişiklikler yapılacaktır. Fikri haklar ile ilgili kurumsal yapının yeniden düzenlenmesine ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.

Sinai mülkiyet hakları alanında, endüstriyel tasarımlara ilişkin mevzuatın AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesi amacıyla, 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında KHK'da değişiklik yapılacaktır. Entegre devre topografyalarının korunması amacıyla gerekli hukuki düzenleme gerçekleştirilecektir. Biyoteknolojik buluşların korunması amacıyla, 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında KHK'da gerekli düzenlemeler yapılacaktır. WIPO Marka Kanunları Antlaşmasına ve Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Tesciline İlişkin Lahey Anlaşması Cenevre Metnine Türkiye'nin taraf olması sağlanacaktır. Bitki türlerinin korunması amacıyla, Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun Tasarısının yasallaşması sağlanacak ve bunu müteakip Bitki Türlerinin Korunması Hakkında UPOV Sözleşmesine katılım sağlanması yönündeki çalışmalar tamamlanacaktır.

Fikri ve sinai mülkiyet haklarının güçlendirilmesi ve korsanlık ve sahtecilik ile mücadele amacıyla mevzuatın etkili biçimde uygulanması sağlanacaktır.

Rekabet alanında, teknoloji transferi anlaşmaları ve de minimis konularında gerekli tebliğler çıkartılacaktır.

Rekabet kurallarının kamu teşebbüslerine uygulanması ve ticari nitelikli devlet tekelleri alanında çalışmalar tamamlanacaktır. Motorlu Taşıtlar Sektöründeki Dikey Anlaşmalar ve Uyumlu Eylemlere İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği çıkartılacaktır.

Devlet Yardımlarının İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun çıkartılacak ve bu çerçevede DPT bünyesinde devlet yardımlarının izlenmesi ve denetlenmesinden sorumlu bir birim oluşturulacaktır.

Tarım Çerçeve Kanununun, Tarımsal Üretici Birlikleri Hakkında Kanunun, Organik Ürün ve Girdilerin Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanunun ve Tohumculuk Kanununun çıkartılması sağlanacak ve Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanununda değişiklik yapılacaktır.

AB'nin Çiftlik Muhasebe Veri Ağına uyum çalışmaları tamamlanacaktır.

AB kırsal kalkınma politikasına uyum sağlanmasına yönelik bir strateji geliştirilecektir.

Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte değişiklik yapılacaktır.

Ortak Balıkçılık Politikasına ve Ortak Piyasa Düzenleri ile Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu konularına uyum sağlanması yönündeki çalışmalar sürdürülecektir.

Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin bütün unsurları ile birlikte kurulması sağlanacaktır.

Hayvan sağlığı alanında AB müktesebatına uyum çalışmaları sürdürülecek, hayvan sağlığının korunması ve hastalıklarının denetimi ile ilgili uygulama güçlendirilecektir.

Bitki sağlığı alanında, zararlı organizmalar, pestisitler ve bitki çeşitlerinin korunmasına ilişkin AB müktesebatına uyum sağlanacak ve idari kapasite güçlendirilecektir. Gıda güvenliği ile ilgili AB müktesebatına uyum sağlanacak ve denetim hizmetleri geliştirilecektir.

Ormanlık alanında, Çevre ve Orman Bakanlığı ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı arasındaki işbirliği ile yürütülen Türkiye Ulusal Ormanlık Programının Hazırlanması Projesi kapsamında, Ulusal Ormanlık Programı Raporu ve Eylem Planı tamamlanacaktır.

AB'nin Ortak Ulaştırma Politikasına uyum sağlanması çerçevesinde, karayolu taşımacılığı alanındaki ikincil mevzuatın yeniden düzenlenmesi ve uluslar arası sözleşmelere katılım sağlanması yönündeki çalışmalar sürdürülecektir.

Demiryolu taşımacılığı alanında, TCDD'nin yeniden yapılandırılması çalışmaları AB'ye uyum amacı da dikkate alınmak suretiyle sürdürülecektir.

Havayolu taşımacılığı alanında, bir sivil havacılık otoritesi oluşturulmasına ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.

Deniz güvenliği ile ilgili uluslar arası sözleşmelere katılım sağlanacaktır.

Doğrudan ve dolaylı vergiler alanındaki mevzuat, AB müktesebatına uyum sağlanması amacıyla gözden geçirilecek ve vergi idaresinin modernize edilmesi ve güçlendirilmesi çalışmaları tamamlanacaktır.

Türkiye İstatistik Kanunu Tasarısı Taslağının yasallaşması sağlanacaktır.

İstatistik alanında, sınıflandırmalar, standartlar ve terminoloji konularında AB mevzuatına uyum sağlanacaktır. İşletmelerin ekonomik faaliyetlerine ilişkin istatistiklerin, halk sağlığı, iş sağlığı ve işçi güvenliği istatistiklerinin, işgücü, fiyatlar, ulaştırma, tarım, para-banka istatistiklerinin ve bölgesel istatistiklerin, AB mevzuatı ile uyumlu bir biçimde üretilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir. Ayrıca, AB'nin Avrupa Hesaplar Sistemine (ESA-95) uyum sağlanması çalışmaları tamamlanacaktır.

Sosyal politika ve istihdam alanında, çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik çalışmalar çerçevesinde, İş Kanununda öngörülen çocuk ve genç işçilerin çalışmasına ilişkin yönetmelik çıkartılacak ve ILO/IPEC projesi sürdürülecektir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığının ve Çalışma Genel Müdürlüğü bünyesindeki Çalışan Çocuklar Bölümünün idari kapasitesi güçlendirilecektir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde, Avrupa Sosyal Fonunun yaptığı çalışmaları takip edecek bir birimin oluşturulmasına ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.

Sosyal yardım ve hizmetler ile yaşlılar ve sosyal dışlanma konularında ihtiyaç duyulan yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

Avrupa Birliği Yaşlılar İçin İrtibat Grubuna katılım sağlanmasına yönelik hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği alanında gerekli mevzuat değişiklikleri yapılacaktır.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun idari kapasitesi güçlendirilecektir.

Yurt içi ve yurt dışı kaynaklardan temin olunan petrolün doğrudan veya işlenerek güvenli ve ekonomik olarak rekabet ortamı içinde kullanıcılara sunumuna ilişkin piyasa faaliyetlerinin şeffaf, eşitlikçi ve istikrarlı biçimde sürdürülmesi için yönlendirme, gözetim ve denetim faaliyetlerinin düzenlenmesi amacıyla Petrol Piyasası Kanunu çıkartılacaktır.

Enerji piyasasındaki çapraz sübvansiyonların kaldırılmasına ilişkin düzenlemeler yapılacaktır.

Enerji verimliliğinin artırılması için Enerji Verimliliği Kanunu Tasarısının yasalaşması sağlanacaktır.

Yenilenebilir enerji kullanımının, serbest piyasa mekanizmasını ve şartlarını zorlamadan artırılması ve desteklenmesi amacıyla, Yenilenebilir Enerji Kanunu Tasarısının yasalaşması sağlanacaktır.

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planında yer alan tedbir, faaliyet ve projelerin uygulamaya geçirilmesi sağlanacaktır. Bu çerçevede, KOBİ'ler alanında Türkiye'nin AB politikaları ile uyumunun sağlanmasına ve Türk KOBİ'lerinin rekabet güçlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır. AB'nin KOBİ'leri desteklemeye yönelik mevzuatına uyum sağlanması amacıyla 3624 sayılı KOSGEB Kuruluş Kanununda gerekli değişiklikler yapılacaktır. AB müktesebatı ile uyumlu genel bir KOBİ tanımı yapılacaktır.

AB'nin KOBİ'lere ve sanayi politikasına yönelik çeşitli faaliyet ve düzenlemelerine Türkiye'nin katılımı sağlanacaktır.

Bilim ve teknoloji alanında, AB'nin 6. Çerçeve Programından azami ölçüde yararlanmak için gerekli çalışmalar yapılacak ve AB ile teknolojik işbirliği imkanları artırılabilecektir.

Eğitim alanında, tüm yüksek öğretim kurumlarında, 2003-2004 öğretim yılının sonundan itibaren AB tarafından öğrencilere mezuniyetlerinde verilmesi önerilen Diploma Eki uygulamasına başlanacaktır. AB mevzuatına uyum çerçevesinde, mesleki niteliklerin karşılıklı tanınması sisteminin oluşturulması amacıyla gerekli hukuki düzenleme yapılacaktır.

Telekomünikasyon alanında, değişik kanunlarla düzenlenen mevzuatın toparlanması, sektörde liberalleşmenin hızlandırılması, lisans ücretleri, ara bağlantı, evrensel hizmet ve numaralandırma düzenlemelerinin gerçekleştirilmesi amacıyla, AB müktesebatıyla uyumlu yeni Telekomünikasyon Kanunu Tasarısının yasalaşması sağlanacak ve Telekomünikasyon Kurumunun idari kapasitesi güçlendirilecektir.

Posta idaresinin yeniden yapılandırılması ve pazarın serbestleştirilmesine yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.

Kültürel ve Doğal Varlıkların Korunması Kanununda AB mevzuatına uyum amacıyla gerekli değişiklik çalışmaları sürdürülecektir.

Görsel-işitsel alanda, AB müktesebatına uyum sağlanması amacıyla Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanunda gerekli değişiklikler yapılacak ve başta küçüklerin korunması konusunda olmak üzere ikincil mevzuat çıkartılacaktır.

Bölgesel ve öncelikli sektörel alanlarda ekonomik ve sosyal uyum politikasının geliştirilmesi amacıyla, DPT Müsteşarlığı tarafından 2004-2006 yıllarını kapsayacak şekilde Ön Ulusal Kalkınma Planı hazırlıkları tamamlanacak ve Avrupa Komisyonuna iletilecektir. Bu çerçevede, ekonomik ve sosyal uyuma dönük mali yardımların bütüncül bir anlayışla çok yıllık programlama yöntemi ile değerlendirilmesi sağlanacaktır.

Kamu yatırımlarının İBBS Düzey 2'lerde çok yıllık bütçeleme usullerine uygun olarak dağıtılması ve izlenmesi gerçekleştirilecektir.

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulmasına ilişkin yasal düzenlemenin yapılması sağlanacaktır.

AB'ye uyumlu bölgesel kalkınma ve sınır ötesi işbirliği programları hazırlanması ve uygulanmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Çevre alanında, faaliyetin ÇED kapsamında olup olmadığını anlamak için sektörel tarama-eleme rehberleri ile ÇED Raporu veya ÖNÇED Raporu için izlenen inceleme-değerlendirme sürecini detaylandıran sektörel inceleme, değerlendirme rehberleri hazırlanacaktır.

Çöp yakma tesisleri, uçucu organik bileşik emisyonları ile büyük yakma tesislerine ilişkin mevzuat, AB mevzuatı ile uyumlaştırılacaktır.

3959 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi Teşkiline Dair Kanunda ve Gayrisıhhi Müesseseler Yönetmeliğinde değişiklik yapılacaktır.

Hava kalitesinin ilk değerlendirmesine ve izlenecek yerleşim yerlerinin tanımlanmasına yönelik kriterlerin geliştirilmesi amacıyla, gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğinde değişiklik yapılacaktır.

Atık yönetimi konusunda, envanter çalışmaları yapılacak ve gerekli yasal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

Su kalitesi konusundaki mevzuatın AB mevzuatı ile uyumlaştırılması için çalışmalar sürdürülecektir. Su Ürünleri Yönetmeliği ile Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliğinde değişiklik yapılacak ve şişelenmiş sular ile içme ve kullanma suları konusunda yönetmelik çıkartılacaktır.

Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği gözden geçirilecektir.

Biyolojik çeşitliliğin korunması ve doğa koruma konusunda yeni bir kanun çıkartılacaktır.

2873 sayılı Milli Parklar Kanununda değişiklik yapılacaktır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda değişiklik yapılacaktır.

Hayvanları Koruma Kanunu Tasarısının yasalaşması sağlanacaktır. Hayvanat bahçelerinin kurulması ve açılması ile ilgili yönetmelik çıkartılacaktır. Deneysel ve diğer bilimsel amaçlarla kullanılan hayvanların korunması amacıyla gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik gözden geçirilecektir.

Tehlikeli Kimyasallar Yönetmeliği AB mevzuatına uygun hale getirilecektir.

Halk sağlığı alanında kullanılan pestisit ve pestisit benzeri maddeler ile ilgili yönetmelik çıkartılacaktır.

Genetik yapısı değiştirilmiş organizmaların çevreye bilinçli salımı ve pazara sürülmesi ile ilgili yönetmelik çıkartılacaktır.

Gürültü Kontrol Yönetmeliğinde değişiklik yapılacaktır.

Araç ve makinelerden kaynaklanan gürültü ile ilgili test ve belgelendirme faaliyetlerini yürütecek bir yapı oluşturulacaktır.

Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği, Radyoaktif Maddenin Güvenli Taşınması Yönetmeliği, Nükleer Tıp Uygulamaları Yönetmeliği ve Diagnostik Radyoloji Uygulamaları Yönetmeliği gözden geçirilecek ve radyoaktif madde kullanımından oluşan atıklara ilişkin yönetmelik çıkartılacaktır.

Tüketiciler tarafından açılan dava sayısına bağlı olarak yeni tüketici mahkemelerinin kurulması ve ayrıca tüketicilerin bilinçlendirilmesi konusunda çalışmalar yapılacaktır.

AB'nin gümrük kodunda yapılan değişikliklerin gümrük mevzuatımıza aktarılması amacıyla, sahte ve korsan eşyanın ticaretine ilişkin düzenlemeleri de içeren, 4458 sayılı Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı Taslağının yasalaşması sağlanacaktır.

Gümrük idaresinin teşkilat ve alt yapı bakımından güçlendirilmesi amacıyla Gümrük Müsteşarlığı Teşkilat Kanunu çıkartılacaktır.

Gümrük İşlemlerinin Basitleştirilmesi ve Uyumlu Hale Getirilmesine Dair Uluslararası Sözleşmeye (Revize Kyoto Sözleşmesi), Geçici Kabule İlişkin Sözleşmeye (İstanbul Sözleşmesi), Ticari Karayolu Taşıtlarının Geçici İthaline İlişkin Gümrük Sözleşmesine, Eşya Ticareti Formalitelerinin Basitleştirilmesine İlişkin Sözleşmeye (Tek İdari Belge Sözleşmesi), Ortak Transit Sözleşmesine ve Eşyanın Sınır Kontrollerinin Uyumlu Hale Getirilmesine İlişkin Uluslararası Sözleşmeye katılım sağlanacaktır.

Topluluğun Genelleştirilmiş Tercihler Sistemine uyum sağlanmasına ilişkin çalışmalar sürdürülecektir.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 16'ncı maddesi çerçevesinde, Mısır, Fas, Faroe Adaları, Tunus, Filistin, Lübnan ve Arnavutluk ile gerçekleştirilmekte olan serbest ticaret anlaşmaları müzakerelerinin tamamlanması amacıyla çalışmalar sürdürülecek, Malta, Meksika, Cezayir, Sırbistan ve Karadağ Cumhuriyeti, Suriye, Ürdün, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Şili ile serbest ticaret anlaşmaları müzakerelerine başlanacaktır.

Mali kontrol ve bütçesel işler alanındaki mevzuat, AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilecek ve bütçe hazırlama, uygulama ve kontrol sisteminin geliştirilmesi ile ilgili yasal düzenlemeler tamamlanacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN BÖLGE ÜLKELERİ VE DİĞER ÜLKELERLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

I. GENEL DURUM

a) Mevcut Durum

Türkiye'de siyasi istikrarın sağlanması ve ABD'nin Irak'a müdahalesinin ardından bölge ülkeleri ile ikili ilişkilerde de gelişmeler yaşanmış ve bu durumun ülke ekonomisine olumlu yansımaları olmuştur.

Türkiye'nin toplam ihracatı yaşanan krizlere rağmen 2002 yılında da artmaya devam etmiştir. İhracat bir önceki yıla göre yüzde 14,1 oranında artarak 2002 yılında 35,8 milyar dolar olarak gerçekleşirken, Almanya yüzde 16,3 pay ile birinci konumunu muhafaza etmiş, onu ABD (yüzde 9,2), İngiltere (yüzde 8,4) İtalya (yüzde 6,6) ve Fransa (yüzde 5,9) izlemiştir. 2003 Yılı'nın ilk yedi ayında yapılan ihracat ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,7 oranında artarak 25,5 milyar dolar olarak gerçekleşirken, Almanya yüzde 16,3 pay ile yine birinci konumunu muhafaza etmiştir. Almanya'yı ABD (yüzde 8,5), İngiltere (yüzde 7,5), İtalya (yüzde 7) ve Fransa (yüzde 5,9) izlemiştir.

Toplam ithalat bir önceki yıla göre yüzde 23,8 oranında artarak 2002 yılında 51,3 milyar dolara ulaşmış, Almanya yüzde 13,7 pay ile birinci ülke konumunu korumuş, onu İtalya (yüzde 8,1), Rusya (yüzde 7,5), Fransa (yüzde 5,9) ve İngiltere (yüzde 4,7) izlemiştir. 2003 yılının ilk yedi ayında yapılan ithalat ise, bir önceki yıla göre yüzde 33,7 artışla 36,6 milyar dolar olarak gerçekleşirken, Almanya yüzde 13 pay ile yine birinci konumunu muhafaza etmiştir. Almanya'yı İtalya (yüzde 8,1), Rusya (yüzde 7,3), Fransa (yüzde 5,8) ve İngiltere (yüzde 5,5) izlemiştir.

Ülke grupları itibarıyla 2002 yılında OECD ülkelerine yapılan ihracat yüzde 13,5 oranında artmış, toplam içindeki payı yüzde 65,4 olarak gerçekleşmiştir. İkinci sıradaki AB ülkelerine yapılan ihracat bir önceki yıla göre yüzde 13,7 oranında artmış, toplam ihracat içindeki payı yüzde 51,3'e ulaşmıştır. İKT üyesi ülkelere yapılan ihracat bir önceki yıla göre yüzde 4,5 oranında azalmıştır. Üçüncü sırada yer alan İKT üyesi ülkelerin toplam ihracat içindeki payı ise yüzde 13 olarak gerçekleşmiştir. Ülke grupları içinde KEİ'ye yapılan ihracat bir önceki yıla göre yüzde 21 oranında artarak, toplam ihracatta yüzde 9,6 pay ile dördüncü sırada yer almıştır.

2003 yılının ilk yedi ayında OECD ülkelerinin ihracattaki payı yüzde 65,6 olarak gerçekleşirken, bir önceki yılın aynı dönemine göre ihracat yüzde 31,3 oranında artmıştır. Bu dönemde AB ülkelerine yapılan ihracat yüzde 34,9 oranında artmış, toplam ihracat içindeki payı yüzde 52,4'e ulaşmıştır. Aynı dönemde İKT üyesi ülkelerin payı yüzde 15 olarak gerçekleşirken, bir önceki yıla göre ihracat yüzde 38,8 oranında artmıştır. KEİ'ye yapılan ihracat bir önceki yıla göre yüzde 31,9 oranında artarak toplam ihracat içindeki payı yüzde 9,7'ye ulaşmıştır.

2002 yılı toplam ithalatında OECD ülkelerinin payı bir önceki yıla göre yüzde 26,4 oranında artarak yüzde 64,1'e ulaşırken, AB ülkelerinin payı yüzde 27,4 oranında artarak yüzde 45,4'e ulaşmış ve ikinci sıradaki yerini korumuştur. İKT üyesi ülkelere yapılan ithalat bir önceki yıla göre yüzde 0,5 oranında azalmış ve toplam ithalat içindeki payı yüzde 11,7'ye ulaşmıştır. KEİ ülkelerinin payı ise bir önceki yıla göre yüzde 17,9 oranında artarak yüzde 12,8'e ulaşmıştır.

2003 yılının ilk yedi ayında OECD ülkelerinin ithalattaki gerçekleşen payı bir önceki yıla göre yüzde 31 oranında artarak, yüzde 63,1'e ulaşmıştır. Aynı dönemde AB ülkelerinin payı bir önceki yıla göre yüzde 35,5 oranında artarak, yüzde 45,4'e ulaşmıştır. İKT üyesi ülkelerin payı bir önceki yıla göre yüzde 9,8 oranında artarak, yüzde 13,3'e ulaşmıştır. KEİ'nin payı ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 38,5 oranında artarak yüzde 13,1 olarak gerçekleşmiştir.

Eximbank 1992-2002 döneminde 1.220 milyon dolar, 2003 yılının ilk altı ayında ise 32 milyon dolar kredi kullanmıştır.

2002 yılında izin verilen yabancı sermaye miktarı 2.243 milyon dolar, giriş yapan yabancı sermaye miktarı ise 590 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Yabancı sermayenin ülkelere dağılımında ilk beş ülke; Hollanda (379,3 milyon dolar), ABD (310,8 milyon dolar), Almanya (272 milyon dolar), İngiltere (247,7 milyon dolar) ve İtalya (243,5 milyon dolar) olmuştur.

2003 yılının ilk altı ayında izin verilen yabancı sermaye miktarı 1.208 milyon dolar, giriş yapan yabancı sermaye miktarı ise toplam 203 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde yabancı sermayenin ülkelere dağılımında ilk beş ülke ise: Almanya (259,9 milyon dolar), Hollanda (241,4 milyon dolar), İngiltere (175,8 milyon dolar), ABD (121,6 milyon dolar) ve Fransa (93,7 milyon dolar) olmuştur.

2002 yılında Mısır ve Bosna-Hersek ile imzalanan Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (YKTK) aynı yıl yürürlüğe girmiştir. 2004 yılında Avustralya ve Fransa ile YKTK Anlaşmalarının yapılması beklenmektedir.

II. TÜRK CUMHURİYETLERİ İLE İLİŞKİLER

a) Mevcut Durum

Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları ile ilişkilerimiz ülkemizin ve bölgenin orta ve uzun vadeli menfaatlerine uygun şekilde 2003 yılında da sürdürülmüştür.

Bakü – Tiflis – Ceyhan ham petrol boru hattının temeli 18 Eylül 2002 tarihinde Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan Cumhurbaşkanlarının katılımı ile atılmıştır. Halen her üç ülkede malzeme temini, arazi istisnaları ve inşaat faaliyetlerine devam edilmektedir. 1750 km uzunluğundaki boru hattının 2004 yılı sonunda tamamlanması, 2005 yılının ilk yarısında Ceyhan'dan petrol ihracına başlanması öngörülmektedir. Toplam yatırım maliyeti tahmini 2.950 milyon dolar olan projeye TPAO'nun katkısı 2003 yılı sonu itibarıyla 69 milyon dolar olmuştur.

Azerbaycan Şah Deniz Projesi kapsamında, 12 Mart 2001 tarihinde imzalanan Azerbaycan doğal gazının Türkiye'ye sevkine ilişkin anlaşma uyarınca Türkiye'ye gaz teslimine Ekim 2006'da başlanacak ve gaz miktarı tedricen artarak 6,6 milyar m³e kadar

çıkacaktır. Bu gaz Türkiye-Gürcistan sınırına, inşa edilecek olan Güney Kafkasya Doğal Gaz Boru Hattı ile ulaştırılacaktır. İnşaat çalışmalarına Haziran 2003'de başlanacak olan projenin Ekim 2005'de faaliyete geçmesi beklenmektedir.

TPAO'nun yüzde 6,75 hissesine sahip olduğu Azerbaycan'daki Azeri-Çıralı-Güneşli (ACG) projesindeki faaliyetler planlandığı şekilde devam etmektedir. Erken üretim safhasında halen günde ortalama 135 bin varil petrol üretilmektedir. Tahmini yatırım maliyeti 15,6 milyar dolar olan projeye TPAO'nun Ağustos 2003 sonu itibarıyla aktardığı miktar 669 milyon dolara ulaşmıştır. Ağustos 2003 itibarıyla TPAO adına satılan ham petrolden yaklaşık 467 milyon dolar gelir elde edilmiştir.

Ticari miktarda petrol bulunamaması nedeniyle Kürdaşı Projesinin tasfiye süreci devam etmektedir. Hazar Denizinin orta kesiminde yer alan Alov arama projesinde sismik veri toplama işlemi tamamlanmış olup, Hazar Denizinin statüsü ile ilgili sorunlar sebebiyle, deniz tabanı etüdü çalışmalarına ara verilmiştir. Azerbaycan ile İran arasındaki sorunların çözülmesi halinde 2005 yılında kuyu açma çalışmalarına başlanabilecektir.

TPAO'nun yüzde 49 hissesine sahip olduğu Kazakistan'daki Kazaktürkmunay (KTM) Ltd. Şirketi 2002 yılı sonu itibarıyla halen 4 sahada günde ortalama 7-8 bin varil ham petrol üretimi yapmaktadır. TPAO 1999 yılı sonuna kadar yaklaşık 273 milyon dolarlık yatırım transferi yapmıştır. KTM'nin bu tarihten sonraki faaliyetlerini petrol gelirlerinden karşılaması nedeniyle TPAO tarafından herhangi bir ödeme yapılmamıştır. KTM, Ağustos 2003 sonu itibarıyla toplam 1.183 bin ton petrol satarak 155 milyon dolar gelir elde etmiştir.

Türkiye-Yunanistan Doğal Gaz Boru Hattı Projesi, Avrupa Birliği'nin INOGATE Programı kapsamında, Hazar Havzası, Orta Doğu, Güney Akdeniz ülkeleri ve diğer uluslar arası kaynaklardan sağlanacak doğal gazın Avrupa'ya nakli amacıyla geliştirilen Güney Avrupa Gaz Ringi Projesi kapsamında, Türkiye ve Yunanistan'ın doğal gaz şebekeleri birbirine bağlanacaktır. Bu doğrultuda geliştirilen Türkiye - Yunanistan Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nin teknik ve ekonomik fizibilite çalışmaları tamamlanmıştır. Detay Mühendislik Çalışmalarının Aralık 2003 sonu itibarıyla tamamlanması beklenen projenin 2004 yılında ihaleye çıkarılması beklenmektedir.

Türkiye-Bulgaristan-Romanya-Macaristan-Avusturya Doğal Gaz Boru Hattı Projesi, Avrupa'nın doğal gaz arz açığının bir bölümünün Türkiye'nin doğusundaki kaynaklardan karşılanması amacıyla geliştirilmiştir. Proje ile, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan üzerinden Avusturya'ya ulaşıp, Avrupa doğal gaz sistemine bağlanılarak yeni bir doğal gaz arzının oluşturulması planlanmaktadır. Projenin fizibilite çalışmalarının 2004 yılında tamamlanması beklenmektedir.

Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında kesintisiz demiryolu bağlantısının sağlanması amacıyla planlanan Türkiye-Gürcistan (Kars-Tiflis) Demiryolu Projesi ile ilgili olarak, 20-21 Haziran 2002 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan ulaştırma bakanları üçlü toplantısı sonunda imzalanan protokol çerçevesinde ön fizibilite etüdü çalışmaları Ulaştırma Bakanlığınca yürütülmektedir.

Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri arasındaki sosyo-ekonomik ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamak amacıyla geliştirilen Transasya yolcu treni 12 Mart 2001 tarihinden itibaren seferlerine başlamıştır. Projenin İstanbul-Tahran-İstanbul ayağı gerçekleştirilmiştir. Türkmenistan demiryollarındaki uyumsuzluk nedeniyle İran tarafında

yapılan aktarma istasyonu kurulması çalışmalarının tamamlanmasından sonra Transasya treninin Tahran–Almatı–Tahran arası bağlantısı gerçekleştirilecektir. 2002 yılında başlayan İstanbul–Tahran–Taşkent–Almatı konteyner treni ise düzenli olarak seferlerine devam etmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığının yürüttüğü Büyük Öğrenci Projesi kapsamında lisans, yüksek lisans eğitimi ve TÖMER’de Türkçe öğrenimine Ocak-Eylül 2003 döneminde 5.382 öğrenci devam etmiştir. Söz konusu öğrencilerin toplam giderleri aynı dönemde 6 trilyon lira olmuştur. Türk Kültürünü ve Eğitim Sistemini Tanıtım Seminerlerinde Türk Cumhuriyetlerinden gelen personele eğitim verilmiştir.

Tablo: IV.1- Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları Öğrencileri(1)

(Kişi)

Ülke	Tömer	Ön Lisans	Lisans	Y. Lisans	Doktora	Toplam
Azerbaycan	74	20	252	157	104	607
Kazakistan	81	21	318	117	29	566
Kırgız Cum.	114	72	332	129	62	709
Özbekistan	-	-	1	-	-	1
Türkmenistan	66	-	563	78	5	712
Diğer Asya	210	56	658	216	69	1 209
Balkanlar	237	133	1 054	130	24	1 578
TOPLAM	782	302	3 178	827	293	5 382

(1) Eylül 2003 itibarıyla

Bakü ve Kırgız menkul kıymetler borsalarına ortak olan İMKB, ortaklıktan ileri gelen yükümlülükleri çerçevesinde söz konusu borsalara yönelik teknik yardım vermeye devam etmektedir. İMKB’nin Avrasya Borsalar Federasyonu (FEAS) bünyesindeki etkinlikleri sürdürmektedir. FEAS bütçesine, 2002 yılında 115 bin dolar, 2003 yılında 135 bin dolar ödeme yapılmıştır.

İçişleri Bakanlığının 2002 ve 2003 yıllarında düzenlediği kurslarda Orta Asya ve Kafkasya’daki Türk Cumhuriyetleri ile KKTC emniyet mensupları eğitilmiş, KKTC’ye ve Kırgız Cumhuriyeti’ne çeşitli teçhizat hibe edilmiştir.

Milli Savunma Bakanlığınca Türk Cumhuriyetlerine 2003 yılında çeşitli araç-gereç ve makine yardımıyla bulunulmuştur.

Sağlık Bakanlığınca ikili anlaşmalar çerçevesinde 2002 ve 2003 yılı içinde Azerbaycan ve KKTC’den ülkemize gelen hastaların tedavisi yapılmış, tıbbi malzeme ve aşı gönderilmiştir. Kliniklerde görevlendirilmek ve tıp alanında eğitim vermek üzere KKTC, Azerbaycan ve Özbekistan’a sağlık personeli gönderilmiştir. KKTC, Azerbaycan ve Kırgız Cumhuriyeti’nden ülkemize gelen sağlık personeline tıbbi alanlarda eğitim verilmiştir.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığınca bağlı liselerde KKTC’den 20 öğrenciye 2002-2003 yılında da eğitim vermeye devam edilmiştir. KKTC’ye, tarımsal konulardaki ihtiyaçların tespiti, fidan üretimi, Türkiye’ye ithal edilen gıda maddelerinin teknik yeterliklerinin tespiti, biçerdöver operatörlerinin eğitimi, gıda kontrolü ve üretim yerlerinin denetimi, damla sulama sistemleri, hayvan hastalıkları ve gıda analizleri alanlarında uzman desteği sağlanmıştır.

Çevre ve Orman Bakanlığınca, Aral Gölü çevresindeki çevresel olumsuzlukların giderilmesi amacıyla alınabilecek ormancılık tedbirleri ile ilgili uzman desteği sağlanmıştır. KKTC'ye ise orman işletim planlarının yapımı ile ilgili 4 uzman gönderilmiştir.

Merkez Bankasınca, Türk Cumhuriyetlerinden gelen elemanlara bankacılık ve merkez bankacılığı kursu verilmiştir. Talep olması halinde aynı programların uygulanmasına 2004 yılında da devam edilecektir.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) ile ortaklaşa yürüttüğü istatistik faaliyetlerinin güçlendirilmesi projesi kapsamında 2002 ve 2003 yıllarında Türk Cumhuriyetlerine uzman göndermiş, ayrıca bu ülkelerden gelen katılımcılara eğitim vermeye devam etmiştir. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğüne düzenlenen mesleki eğitim kurslarında 2002 ve 2003 yıllarında Türk Cumhuriyetlerinden gelen katılımcılara eğitim verilmiştir. Türkiye Şeker Fabrikaları tarafından şeker pancarı üretimini desteklemek amacıyla Nahçıvan'a uzman gönderilmiştir.

Türk Standardları Enstitüsünün (TSE) düzenlediği Metroloji ve Kalibrasyon, TSEN ISO 9000-2000 Kalite Yönetim Sistemi ve TSEN ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi eğitim programlarında Türk Cumhuriyetlerinden gelen katılımcılara da eğitim verilmiştir. TSE ayrıca, Kırgız Cumhuriyeti'ne bilgisayar ve mini matbaa hibe etmiştir.

TRT Genel Müdürlüğüne düzenlediği Radyo-Televizyon Muhabirleri, Televizyon Yapımcıları, Radyo Spor Yayıncılığı, Uydu Yayıncılığı ve Muhabir Eğitimi programlarına Türk Cumhuriyetlerinden katılım sağlanmıştır. Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Müdürlüğüne düzenlediği Enerji Yöneticisi Kursunda Türk Cumhuriyetlerinden 14 kişiye eğitim verilmiştir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu tarafından 2002-2003 öğretim döneminde Türk Cumhuriyetlerinden gelen 497 öğrenciye toplam 206 bin dolar tutarında burs verilmiştir. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunca 2003 yılında Türk Cumhuriyetleri kütüphanelerine çeşitli kitaplar gönderilmiş, bu ülkelerden uluslar arası toplantılara bilim adamları davet edilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığınca, Türk Cumhuriyetlerine kitap gönderilmiş ve ilahiyat fakültelerine mali destek sağlanmıştır. Türkiye Diyanet Vakfınca aynı ve nakdi yardımlara devam edilmiştir.

TİKA tarafından, TRT yayınlarının Avrasya ülkelerinde daha iyi izlenebilmesi için Azerbaycan Rabita Bakanlığı ile TİKA arasında 1995 yılında imzalanan protokole istinaden gerekli ödemeler yapılmıştır. Türkmenistan'ın kültürel hayatına katkıda bulunmak amacıyla, Türkmenistan makamları tarafından talep edilen TİKA Türkiye Kitaplığı Projesinin giderleri karşılanmıştır. Kırgız Cumhuriyeti, Kazakistan ve Nahçıvan'da el halıcılığının geliştirilmesine yönelik çalışmalar planlanmıştır. Kırgız Cumhuriyeti'nde Sümer Halı A.Ş. ile ortaklaşa yapılan halıcılık kursları devam etmektedir.

Gastroenteroloji alanında çalışan doktorların ülkemizde uzmanlık eğitimi almaları amacıyla TİKA Avrasya Gastroenteroloji Derneği işbirliğiyle, Kırgız Cumhuriyeti, Kazakistan ve Özbekistan'dan tıp alanında eğitim almış 70 doktora ülkemizde ihtisas imkanı sağlanmıştır. Azerbaycan Vergi Eğitim Projesi kapsamında Azerbaycan Vergiler Bakanlığı personeline vergi konusunda Bakü'de danışmanlık, Türkiye'de ise işbaşı eğitimi verilmiştir. Rekabet Teşkilatlarının Kurulması veya Mevcut Teşkilatların Desteklenmesi, Sultan Sancar Türbesi Restorasyonu, Kırım Entegrasyon ve Kalkınma Programı, Su Kuyuların Tamiri, Özel Sektörü Geliştirme Merkezi, OECD Vergi Eğitim Merkezi, İstanbul OECD Özel Sektörü Geliştirme Merkezi, Kazakistan Cumhuriyeti Ekonomi ve Bütçe

Planlama Başkanlığının Yeniden Yapılanması için Teknik Yardım Sağlanması, Özbekistan Seracılık, Aral Gölünü Kurtarma, Türkmenistan Vergi Eğitimi Alanında İşbirliği, Bankacılık ve Merkez Bankacılığı Alanında İşbirliği, Kırgız Cumhuriyeti Tapu ve Kadastro Faaliyetlerinde Teknik Yardım ve İşbirliği, Kırgız Cumhuriyeti Küçük İşletmeler Sitesi, Kırgız Cumhuriyeti'nde Girişimciliğin Geliştirilmesi gibi önemli projelere 2003 yılında da destek sağlanmıştır.

TİKA tarafından ayrıca, Avrasya Etütleri ve Avrasya Bülteni dergileri çıkarılmakta, çeşitli Türkoloji projelerine destek verilmekte, lise tarih ve edebiyat ders kitaplarının ortak yazımına ve Türk kültürünü ve milli eğitim sistemini tanıtmaya seminerlerine devam edilmektedir.

Türk Eximbank tarafından, Türk Cumhuriyetlerine yönelik kredi programları kapsamında 1992-2002 döneminde 413,2 milyon doları mal kredisi, 732,3 milyon doları proje kredisi olmak üzere toplam 1.145,4 milyon dolar kredi tahsis edilmiş, bu miktarın 852,6 milyon dolarlık kısmı kullanılmıştır. 2003 yılında ise 21 milyon dolar kredi kullanılmıştır.

Türk Cumhuriyetlerine Türkiye'den 1995 – 2002 döneminde toplam 1.248 milyon dolar sermaye ihrac edilmiştir. En çok sermaye ihracı gerçekleşen ülkeler sırasıyla; Azerbaycan (yüzde 59), Kazakistan (yüzde 34), Türkmenistan (yüzde 4), Kırgız Cumhuriyeti (yüzde 2) ve Özbekistan (yüzde 1) olmuştur. 2003 yılının ilk altı ayında ise bu ülkelere toplam 67,9 milyon dolar sermaye ihrac edilmiştir. En çok sermaye ihracı gerçekleşen ülkeler yüzde 92 ile Azerbaycan ve yüzde 7,2 ile Türkmenistan olmuştur.

2002 yılında yurt dışında yapılan 203 milyon dolarlık müteahhitlik hizmetlerinin yüzde 42'sine tekabül eden 85 milyon dolarlık kısmı Türk Cumhuriyetlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu hizmetlerin yüzde 35'si Kazakistan'da, yüzde 18'i Özbekistan'da, yüzde 7'si Azerbaycan'da yapılmıştır. 2003 yılının ilk 9 ayında yapılan müteahhitlik hizmetlerinin yüzde 83'üne tekabül eden 26 milyon dolarlık kısmı Türk Cumhuriyetlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu hizmetlerin yüzde 54'ü Azerbaycan'da, yüzde 46'sı ise Türkmenistan'da gerçekleştirilmiştir.

2001 yılında 839 milyon dolar olarak gerçekleşen Türkiye-Türk Cumhuriyetleri dış ticaret hacmi, 2002 yılında yüzde 26,8'lik bir artışla 1.064 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2002 yılında Türkiye'nin toplam ihracatındaki yüzde 14,1 oranındaki artışa karşılık, bölgeye yapılan ihracatta yüzde 10,3 oranında bir artış kaydedilmiştir. Diğer taraftan toplam ithalattaki yüzde 22,8 oranındaki artışa karşılık Türk Cumhuriyetlerinden yapılan ithalat yüzde 59,1 oranında artmış, bu durum Kazakistan, Türkmenistan, Kırgız Cumhuriyeti ve Özbekistan'dan yapılan ithalatın artışından kaynaklanmıştır. Bu gelişmeler sonucu 2002 yılında Türk Cumhuriyetleri ile ticaretimiz 165 milyon dolar fazla vermiştir.

2002 yılında ihracatta birinci sırayı 223 milyon dolarla Azerbaycan, ithalatta ise 201 milyon dolarla Kazakistan almaya devam etmiştir.

Türk Cumhuriyetlerine yapılan ihracatın Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı 2002 yılında yüzde 1,72 olarak gerçekleşirken bir önceki yıla göre yüzde 0,06 oranında bir azalma göstermiştir. Bölgeden yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı 2001 yılında yüzde 0,68 iken, 2002 yılında yüzde 0,88'e yükselmiştir.

TABLO: IV.2- Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile Ticareti

Ülke	2001		2002			2002 (1-7 Aylar)		2003 (1-7 Aylar)		
	Değer (Milyon Dolar)	Toplam İçindeki Payı %	Değer (Milyon Dolar)	Bir Önceki Yıla Göre Değişim%	Toplam İçindeki Payı %	Değer (Milyon Dolar)	Toplam İçindeki Payı %	Değer (Milyon Dolar)	Bir Önceki Yıla Göre Değişim%	Toplam İçindeki Payı %
Azerbaycan										
İhracat (a)	225	0,72	223	-1,1	0,62	129	0,66	165	27,9	0,65
İthalat (b)	78	0,19	61	-21,9	0,12	43	0,16	60	40,9	0,16
Tic.Hacmi (a+b)	303	0,42	284	-6,4	0,33	171	0,37	225	31,1	0,36
Tic.Dengesi (a-b)	147		162			86		105		
Kazakistan										
İhracat (a)	120	0,38	157	31,2	0,44	82	0,42	112	35,8	0,44
İthalat (b)	90	0,22	201	122,1	0,39	101	0,37	164	63,3	0,45
Tic.Hacmi (a+b)	210	0,29	358	70,3	0,41	183	0,39	276	50,9	0,44
Tic.Dengesi (a-b)	30		-43			-18		-53		
Kırgız Cumhuriyeti										
İhracat (a)	17	0,06	24	36,2	0,07	11	0,06	19	69,4	0,07
İthalat (b)	6	0,02	16	149,2	0,03	10	0,04	7	-31,3	0,02
Tic.Hacmi (a+b)	23	0,03	39	66,2	0,05	21	0,04	26	21,9	0,04
Tic.Dengesi (a-b)	11		8			1		12		
Özbekistan										
İhracat (a)	90	0,29	93	3,3	0,26	52	0,27	79	50,9	0,31
İthalat (b)	36	0,09	73	102,3	0,14	38	0,14	54	43,5	0,15
Tic.Hacmi (a+b)	126	0,17	166	31,7	0,19	90	0,19	133	47,8	0,21
Tic.Dengesi (a-b)	54		20			14		25		
Türkmenistan										
İhracat (a)	105	0,34	118	12,5	0,33	75	0,39	85	12,9	0,33
İthalat (b)	72	0,17	99	38,1	0,19	61	0,22	81	32,4	0,22
Tic.Hacmi (a+b)	177	0,24	217	22,8	0,25	137	0,29	166	21,6	0,27
Tic.Dengesi (a-b)	33		19			14		4		
Türk Cumhuriyetleri Top.										
İhracat (a)	557	1,78	615	10,3	1,72	350	1,79	459	31,3	1,80
İthalat (b)	282	0,68	449	59,1	0,88	252	0,92	367	45,3	1,00
Tic.Hacmi (a+b)	840	1,15	1.064	26,7	1,22	602	1,28	826	37,2	1,33
Tic.Dengesi (a-b)	275		165			97		92		
Türkiye Toplam										
İhracat (a)	31 334	100,0	35 762	14,1	100,0	19 516	100,0	25 513	30,7	100,00
İthalat (b)	41 399	100,0	51 270	23,8	100,0	27 388	100,0	36 607	33,7	100,00
Tic.Hacmi (a+b)	72 733	100,0	87 032	19,7	100,0	46 903	100,0	62 120	32,4	100,00
Tic.Dengesi (a-b)	-10 065		-15 508			-7 872		-11 094		

Kaynak: DPT

TABLO:IV.3- Türkiye-Türk Cumhuriyetleri Ticaretinin Diğer Ülke Grupları Ticaretiyle Karşılaştırılması

Ülke Grupları	2001		2002		2002 (1-7 Aylar)		2003 (1-7 Aylar)		Toplam İçindeki Payı %	Toplam İçindeki Payı %
	Değer (Milyon Dolar)	Toplam İçindeki Payı %	Değer (Milyon Dolar)	Bir Önceki Yıla Göre Değişim %	Değer (Milyon Dolar)	Toplam İçindeki Payı %	Değer (Milyon Dolar)	Bir Önceki Yıla Göre Değişim %		
Türk Cumhuriyetleri	557	1,78	615	10,3	1,72	350	1,79	459	31,4	1,80
İthalat (b)	282	0,68	449	59,1	0,88	252	0,92	367	45,3	1,00
Tic.Hacmi (a+b)	839	1,15	1 063	26,7	1,22	602	1,28	826	37,2	1,33
Tic.Dengesi (a-b)	275		166			97		92		
İslam Konferansı Teşk. (İKT)										
İhracat (a)	4 886	15,59	4 664	-4,5	13,04	2 766	14,17	3 839	38,8	15,05
İthalat (b)	6 032	14,57	6 001	-0,5	11,71	3 475	12,69	4 857	39,8	13,27
Tic.Hacmi (a+b)	10 918	15,01	10 665	-2,3	12,25	6 241	13,31	8 696	39,3	14,00
Tic.Dengesi (a-b)	-1 146		-1 338			-709		-1 018		
AB										
İhracat (a)	16 118	51,44	18 331	13,7	51,26	9 919	50,83	13 376	34,9	52,43
İthalat (b)	18 280	44,16	23 289	27,4	45,42	12 274	44,82	16 631	35,5	45,43
Tic.Hacmi (a+b)	34 399	47,29	41 620	21,0	47,82	22 193	47,32	30007	35,2	48,31
Tic.Dengesi (a-b)	-2 162		-4 958			-2 355		-3 255		
OECD										
İhracat (a)	20 615	65,79	23 393	13,5	65,41	12 751	65,34	16 736	31,3	65,60
İthalat (b)	26 007	62,82	32 874	26,4	64,12	17 641	64,41	23 103	31,0	63,11
Tic.Hacmi (a+b)	46 622	64,10	56 268	20,7	64,65	30 392	64,80	39 839	31,1	64,13
Tic.Dengesi (a-b)	-5 392		-9 481			-4 890		-6 366		
Karadeniz Ekon.İşb.(KEİ)										
İhracat (a)	2 851	9,10	3 449	21,0	9,64	1 882	9,64	2 483	31,9	9,73
İthalat (b)	5 546	13,40	6 538	17,9	12,75	3 461	12,64	4 793	38,5	13,09
Tic.Hacmi (a+b)	8 397	11,54	9 987	18,9	11,47	5 343	11,39	7 276	36,2	11,71
Tic.Dengesi (a-b)	-2 695		-3 089			-1 579		-2 311		
Ekonomik İşb.Teşk.(EİT)										
İhracat (a)	972	3,10	1 018	4,7	2,85	541	2,77	800	47,9	3,14
İthalat (b)	1 238	2,99	1 534	23,9	2,99	826	3,02	1 530	85,2	4,18
Tic.Hacmi (a+b)	2 210	3,04	2 552	15,5	2,93	1 367	2,91	2 330	70,4	3,75
Tic.Dengesi (a-b)	-266		-516			-285		-730		
Türkiye Toplamı										
İhracat (a)	31 334	100,00	35 762	14,1	100,00	19 516	100,00	25 513	30,7	100,00
İthalat (b)	41 399	100,00	51 270	23,8	100,00	27 388	100,00	36 607	33,7	100,00
Tic.Hacmi (a+b)	72 733	100,00	87 032	19,7	100,00	46 903	100,00	62 120	32,4	100,00
Tic.Dengesi (a-b)	-10 065		-15 508			-7 872		-11 094		

Kaynak: DPT

Türk Cumhuriyetlerine 2002 yılının ilk yedi ayında yapılan ihracat 350 milyon dolar iken, 2003 yılının aynı döneminde yüzde 31,3 oranında artarak 459 milyon dolara ulaşmıştır. Aynı dönemde bölgeden yapılan ithalat ise 2002 yılının ilk yedi ayında 252 milyon dolar iken 2003 yılının aynı döneminde yüzde 45,3 oranında artarak 367 milyon dolara ulaşmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Türk Cumhuriyetleri ile her alanda ilişkilerimizin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla başlatılan çalışmalara ve teknik işbirliği projelerinin uygulanmasına daha etkin bir mali ve idari koordinasyon sağlanarak devam edilecektir.

Türk Cumhuriyetleri ile Karma Ekonomik Komisyon toplantılarının gerçekleştirilmesine ve bu çerçevede söz konusu ülkeler ile ülkemiz arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin en üst seviyeye çıkarılmasına çalışılacaktır.

Ayrıca ulaştırma, haberleşme, televizyon yayını, bankacılık, müteahhitlik, tarım, madencilik gibi ekonomik ve kültürel faaliyetlerin yürütülmesinde alt yapıya yönelik programlara özel önem verilecektir.

Bu ülkelerle mevcut ahdî belgelerde bulunan yükümlülüklerden henüz uygulamaya konulmamış olanların yerine getirilmesine öncelik verilecektir.

Müteşebbislerin bu ülkelerde küçük ve orta ölçekli işletmeler kurması için gerekli bilgi ve alt yapı desteği sağlanacaktır.

III. BÖLGESEL VE KÜRESEL İŞBİRLİKLERİ

1. İSLAM KONFERANSI TEŞKİLATI EKONOMİK VE TİCARİ İŞBİRLİĞİ DAİMİ KOMİTESİ (İSEDAK)

a) Mevcut Durum

İslam ülkeleri ile ekonomik ilişkilerimizin geliştirilmesine yönelik çabalar ikili ve çok taraflı olarak sürdürülmektedir. İslam ülkeleriyle çok taraflı ekonomik ilişkilerimiz İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) çerçevesinde ve İKT'nin değişik platformlarında yürütülmektedir.

12-14 Mayıs 2003 tarihleri arasında İSEDAK İzleme Komitesi 19. Toplantısını İstanbul'da gerçekleştirmiştir. Toplantıda, Ekonomik İşbirliği Eylem Planının uygulanmasının hızlandırılması, üye ülkeler arasında ticaretin artırılması, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) faaliyetleri çerçevesinde işbirliği, İKT üyesi ülkelerin özel sektörleri arasındaki işbirliği ve 19. İSEDAK Toplantısı gündemi gibi konular ele alınmıştır.

Bir İSEDAK projesi olan İKT Üyesi Ülkeler Arasında Tercihli Ticaret Sistemi Çerçeve Anlaşması (TPSOIC) 2003 yılında yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Anlaşmayı şimdiye kadar 23 ülke imzalamış, bunlardan 12 ülke onay sürecini tamamlamıştır. 2004 yılı içinde İKT üyesi ülkeler arasında bir Tercihli Ticaret Sistemi oluşturulmasına ilişkin ticaret müzakerelerinin Türkiye'nin ev sahipliğinde başlatılması öngörülmektedir. Bu kapsamda, 24-26 Haziran 2003 tarihlerinde Kazablanka'da İslam Ticareti Geliştirme Merkezinin (ICDT) ev sahipliğinde bir Uzmanlar Grubu Toplantısı gerçekleştirilmiştir.

19. İSEDAK Toplantısı 20-23 Ekim 2003 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenmiştir. Toplantıda, dünyadaki ve İslam Konferansı Teşkilatı üyesi ülkelerdeki ekonomik gelişmeler, Yeni Eylem Planının uygulanma durumu, İKT üyesi ülkeler arasında bir Tercihli Ticaret Sistemi oluşturulmasına ilişkin ticaret müzakereleri hazırlıkları, üye ülkeler arasında ticaretin artırılması, 10. Özel Sektör Toplantısı ve İslam Ticaret Fuarı hazırlıkları, Dünya Ticaret Örgütü ile ilgili konular görüşülmüş ve İKT Üyesi Ülkeler Arasında Ticaretin Artırılması ve Desteklenmesinde Elektronik Ticaret ve Bilgi Teknolojileri Kullanımının Etkisi konusunda görüş alışverişi oturumları düzenlenmiştir.

İKT çerçevesinde özel sektörler arasındaki işbirliğini artırmaya yönelik çabalar sürdürülmektedir. Bu kapsamda, 10. Özel Sektör Toplantısı 4-5 Ekim 2003'de İran'da yapılmıştır. 11. Özel Sektör Toplantısı 2004 yılında Bahreyn'de gerçekleştirilecektir.

İKT üyesi ülkeler arasında ticaretin arttırılmasına yönelik çalışmalar arasında İslam Ticaret Fuarları önemli yer tutmaktadır. Söz konusu fuarlar ev sahibi ülke ve ICDT tarafından organize edilmektedir. Bu kapsamda Aralık 2002'de 9. İslam Ülkeleri Ticaret Fuarı, Birleşik Arap Emirliklerinde düzenlenmiştir. 10. İslam Ülkeleri Ticaret Fuarı ise 2004 yılında Gine'de düzenlenecektir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

İslam ülkeleri ile çok taraflı ve ikili ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalar sürdürülecek ve bu yöndeki faaliyetlerin nitelik ve kapsamı geliştirilecektir. Bu kapsamda, ihraç ürünlerimizin çeşitlendirilmesine, yatırım ve ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Dünyada meydana gelen gelişmeler ışığında DTÖ faaliyetleri yakından izlenerek İslam ülkelerinin DTÖ'ye üye olmaları yönündeki çabalar desteklenecektir.

TPSOIC Anlaşması kapsamında 2004 yılında ticaret müzakerelerinin ilk turuna Türkiye ev sahipliği yapacaktır. İlk tur müzakerelerinin başlayabilmesi için gerekli hazırlıklar tamamlanarak mümkün olduğunca çok sayıda üye ülkenin, Anlaşmayı onaylayarak, ticaret müzakerelerine iştirak etmeleri yönünde çaba gösterilecektir.

İSEDAK toplantıları sırasında yapılan görüş alışverişi oturumlarında tespit edilen önerilerin ve sektörel uzmanlar grubu toplantılarında belirlenen işbirliği projesi tekliflerinin uygulanması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Gerek İslam ülkeleri ile ortak projelerin, gerekse ulusal kamu ve özel sektör projelerinin finansmanında, İslam Kalkınma Bankası kaynaklarından daha fazla istifade edilmesi yolları aranarak bu imkanların daha iyi tanıtılması yönünde çabalar arttırılacaktır.

İKT Eylem Planının uygulanmasını hızlandırmaya yönelik etkin bir mekanizmanın oluşturulması çalışmalarına devam edilecektir.

İslam ülkeleriyle işbirliği alanlarını arttırma çabaları desteklenecektir. Bu çerçevede, İslam Ülkeleri Birinci Turizm Fuarı Türkiye'de 2004 yılı içinde Turizm Bakanlığının ev sahipliğinde gerçekleştirilecektir.

2. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (EİT)

a) Mevcut Durum

EİT çerçevesinde ticaret ve yatırım, ulaştırma ve haberleşme, enerji, maden ve çevre, tarım, sanayi, sağlık ve turizm, ekonomik araştırma ve istatistik, eğitim, bilim, kültür ve uyuşturucu kontrolü alanlarında işbirliği faaliyetleri devam etmektedir.

EİT Bölgesel Planlama Konseyinin 13. Toplantısı 20-22 Nisan 2003'de Tahran'da yapılmıştır.

Ticaretin geliştirilmesi ile ilgili olarak 28-30 Nisan 2003'de Tahran'da yapılan 5. Tarife ve Tarife Dışı Engellerle ilgili Yüksek Düzeyli Uzmanlar Grubu Toplantısında ve üye ülkelerle EİT Genel Sekreterliği arasında yapılan müzakereler sonucunda EİT Ticaret Anlaşması'na (ECOTA) son şekli verilmiştir. Daha sonra bu anlaşma, 15-17 Temmuz 2003 tarihleri arasında Pakistan'ın İslamabad kentinde yapılan EİT Ticaret/Dış Ticaret Bakanları 2. Toplantısında ele alınarak Afganistan, İran, Pakistan, Tacikistan ve Türkiye tarafından imzalanmıştır. ECOTA'nın yürürlüğe girmesine ilişkin çalışmalara devam edilmektedir.

Merkezi İstanbul'da olacak EİT Ticaret ve Kalkınma Bankasının (ECOBANK) kuruluş anlaşması Türkiye, Pakistan ve İran tarafından onaylanmıştır. Ancak, İran'ın anlaşmayı onaylama sürecinde koymuş olduğu bazı şartların kaldırılması beklenmektedir. Akabinde, Bankanın kurulmasına ilişkin çalışmalar sürdürülecektir.

EİT Ticaret ve Sanayi Odası (ECO-CCI), özel sektörün ekonomik işbirliğine aktif katılımını sağlamak amacıyla 1993 yılında kurulmuştur. Oda başkanlığı, iki yılda bir üye ülkeler arasında el değiştirmektedir. Sekreteryanın daimi bir yeri olmaması çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunları gidermek amacıyla Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), 14 Ekim 2002'de İstanbul'da yapılan 1. İş Forumunda ECO-CCI'nin daimi sekreteryanının İstanbul'da olmasını önermiştir. Bu konunun ECO-CCI Genel Kurulunda görüşülerek sonuca bağlanması beklenmektedir.

Özel sektörün EİT faaliyetlerine daha aktif katılımının sağlanması amacıyla düzenlenen Alıcılar-Satıcılar Toplantıları sürdürülmekte olup, gıda ve içecekler konusundaki Alıcılar-Satıcılar Toplantısı 26-27 Mayıs 2003'de Almatı'da yapılmıştır.

Gümrük İdareleri Başkanları Konseyi'nin (CHCA) 2. Toplantısı 2 Eylül 2002'de Tahran'da yapılmıştır. Gümrük memurlarının eğitimi ile ilgili kurslar düzenlenmektedir. CHCA'nın 3. Toplantısı 1-2 Aralık 2003'te Pakistan'ın İslamabad şehrinde yapılacaktır.

Enerji işbirliği alanında EİT üyesi ülke kaynaklarının daha rasyonel ve verimli kullanılması amacıyla yönelik işbirliği çabaları sürdürülmektedir. Bu kapsamda: Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Çalıştayı, Nisan 2004'de toplanacaktır. KEİ ve EİT Üyesi ülkeler için, Enerji Verimliliği ve Tasarrufu İkinci Yetiştirme Programı, 7-17 Ekim 2003'de gerçekleştirilmiştir. EİT İkinci Maden Uzmanları Grubu Toplantısı, 20-22 Ekim 2003'de Ankara'da yapılmıştır. Madencilik Sektöründe Doğrudan Yabancı Yatırımları Teşvik Etmek Üzere Yasal ve Mali Rejimlerle ilgili EİT Maden Uzmanları Grubu Toplantısı, İran'ın belirleyeceği bir tarihte gerçekleştirilecektir. EİT Üyesi Devletler arasında 2003-2007 yılları İşbirliği Eylem Planının uygulanmasında yol ve yöntemlerin hazırlanmasına ilişkin 1. Çevre Çalışma Grubu Toplantısı, 9-10 Aralık 2003'de yapılmış olacaktır. Atık Su Yönetimi ve İşleme Teknolojisi Çalıştayı, Gazimagosa'daki Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde 5-7 Mayıs

2004 tarihlerinde düzenlenecektir. EİT İkinci Çevre Bakanları Toplantısı, 2004 yılında belirlenecek bir tarihte düzenlenecektir.

Ulaştırma ve haberleşme alanlarında, üye ülkeler arasında işbirliğini artıracak sağlam bir alt yapının kurulması için Almatı Ana Planı ve EİT Ulaştırma ve Haberleşme On Yıllık Eylem Planı (1998-2007) çerçevesinde çalışmalar yürütülmektedir. Bu çerçevede EİT Ülkeleri Ulaştırma ve Haberleşme Bakanları 4. Toplantısı 24-27 Eylül 2002'de Türkiye'de gerçekleştirilmiştir. 2002 yılında başlayan İstanbul-Tahran-Taşkent-Almatı konteyner treni düzenli olarak seferlerine devam etmekte olup, yolcu treni ise İstanbul-Tahran hattında düzenli çalışmakta, Almatı'ya kadar seferlerin düzenli olarak devam edebilmesi için çalışmalar sürdürülmektedir.

EİT Uzman Kuruluşlar niteliğinde olmak üzere, Pakistan'ın Karaçi kentinde bilim vakfının kuruluş çalışmaları sürdürülmektedir. Ankara'da kurulması düşünülen Eğitim Enstitüsü ile ilgili kuruluş senedi ve diğer çalışmaların yoğunlaştırılarak 2004 yılında sonuçlandırılması beklenmektedir.

Bölgesel Planlama Konseyinin (BPK) 14. Toplantısı 4-6 Aralık 2003'de İstanbul'da yapılacaktır.

2002 yılında Türkiye'nin EİT üyesi ülkelere ihracatı, 1 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 2,9 olmuştur. 2003 yılının ilk yedi aylık döneminde ihracat, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 47,9 oranında artarak 800 milyon dolara ulaşmıştır. Aynı dönemde EİT üyesi ülkelere olan ihracatın Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı yüzde 3,1 olarak gerçekleşmiştir.

2002 yılında Türkiye'nin EİT üyesi ülkelere ithalatı 1,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 3'dür. 2003 yılının ilk yedi ayında ithalat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 85 oranında artarak 1,5 milyar dolara çıkmıştır. Aynı dönemde Türkiye'nin EİT üyesi ülkelere ithalatının toplam ithalat içindeki payı yüzde 4,2 olarak gerçekleşmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler, Politikalar

EİT bölgesinde bölge içi ticaretin geliştirilmesi için tarife ve tarife dışı engellerin azaltılması, serbest pazar ekonomisinin işlenmesi, ticaret rejimlerinin şeffaflaştırılarak DTÖ kural ve standartları ile uyumlaştırılması ve özel sektörün bölge içinde etkin bir biçimde faaliyet göstermesine yönelik tedbirlerin alınması önem arz etmektedir. Bu amaca yönelik olarak belirlenmiş faaliyetlere ulusal programlar çerçevesinde aktif katılım sağlanacak, bölge içi ticaretin serbestleştirilerek artırılması için ECOTA'nın uygulamaya geçirilmesi çalışmaları desteklenecek, bölge ülkelerinin batı ile ulaştırma, haberleşme ve enerji bağlarının Türkiye üzerinden güçlendirilmesi faaliyetlerine devam edilecektir.

EİT Ticaret ve Kalkınma Bankasının kuruluş çalışmaları sürdürülecektir.

EİT çerçevesinde uyuşturucu kullanımı ile mücadeleye yönelik çalışmalara 2004 yılında da devam edilecektir.

3. KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ (KEİ)

a) Mevcut Durum

1990 yılında Türkiye'nin öncülüğünde başlayan çalışmalar, 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Zirve Toplantısında KEİ Deklarasyonunun imzalanması ile sonuçlanmış ve 1999 yılında kurucu belge olan KEİ Şartı'nın üye ülkelerce onaylanıp yürürlüğe girmesiyle KEİ tam anlamıyla bir bölgesel ekonomik işbirliği örgütü konumuna gelmiştir.

KEİ Parlamenter Asamblesine ilişkin Ev Sahibi Ülke Anlaşması ülkemiz ile KEİ Genel Sekreterliği arasında Kiev'de düzenlenen KEİ Dışişleri Bakanları Toplantısı sırasında imzalanmış ve 6 Haziran 2003 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Mart 2002 tarihinde Kiev'de gerçekleştirilen KEİ Ulaştırma Bakanları Toplantısı sırasında, KEİ Bölgesindeki Eşyanın Karayoluyla Naklinin Kolaylaştırılması Konusunda Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır. Söz konusu belgenin onay işlemleri devam etmektedir.

KEİ'nin proje bazında çalışan bölgesel işbirliği örgütü olması yolunda ülkemiz dönem başkanlığı sırasında başlatılan çalışmalar, KEİ genel bütçesinden ayrı olarak bir proje geliştirme fonunun kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Proje Geliştirme Fon Yönlendirme Komitesi'nin ilk toplantısı 2003 Haziran ayında yapılmıştır.

Ülkemiz KOBİ'ler çalışma grubunun ülke koordinatörlüğü görevini Ekim 2003'de tamamlamıştır. Diğer yandan ülkemiz 2002 Kasım ayında devraldığı iletişim çalışma grubu ülke koordinatörlüğünü 2004 Ekim, 2003 Nisan ayında üstlendiği çevre koruma çalışma grubu ülke koordinatörlüğü görevini ise 2005 Nisan ayına kadar sürdürecektir.

Ulaştırma Çalışma Grubu tarafından KEİ bölgesinde ulaştırma alanında önümüzdeki beş yıl içinde yapılması planlanan çalışmaları içeren KEİ Eylem Planı hazırlanmıştır. Ülkemizin izleyeceği stratejileri ve uygulamaları belirlemek üzere Ulaştırma Bakanlığı koordinatörlüğünde çalışmalar devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

KEİ, üye ülkeler arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi amacıyla çok taraflı ve çok sektörlü bir işbirliği modeli ile çalışmalarını sürdürecektir.

KEİ ülkeleri ile akdedilmiş olan anlaşmaların uygulanmasına önem verilecek, özellikle organize suçlarla mücadele anlaşmasının uygulanması konusunda gerekli tedbirler alınacaktır.

KEİ ülkeleri ile olan ilişkilerimizde özel sektöre ağırlık verilecek ve girişimcilik özendirilecektir. KEİ ülkeleri arasında iş ortamının iyileştirilmesi, ilgili işletme ve şirketlerin bireysel ve kolektif girişimleri için gerekli önlemler alınacak ve bu kapsamda iş adamlarına vize kolaylıkları sağlanacaktır.

KEİ üyesi ülkelerde, serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemli bir role sahip olmaları ve ulusal kalkınmada ilave ekonomik değer sağlayacağı görüşünden hareketle, KEİ üyesi tüm ülkelerin KOBİ'lerinin diğer üye

ülkelerle ticaret yaparken karşılaştıkları engellerin tedricen ortadan kaldırılması ve serbest bölgelerde işbirliğine gidilmesi için gerekli önlemler alınacaktır.

Ortak projelerin finansmanında ve özel sektörün desteklenmesinde KEİ Ticaret ve Kalkınma Bankasının imkanlarının etkin bir şekilde kullanılmasına devam edilecektir.

Ticaret, ulaştırma, haberleşme, ekonomik ve ticari bilgi gibi alanlarda işbirliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara etkinlik kazandırılacaktır.

Enerji verimliliğinin, özellikle Karadeniz'in biyo-üretim potansiyelinin korunması, işletilmesi ve geliştirilmesi için ortak etkinlikler desteklenecek, enerji verimliliği ile ilgili olarak bölgeye yönelik eğitim programları planlanacaktır.

Türkiye, KEİ'de etkin rol oynamaya devam edecek, üye ülkelerle ekonomik işbirliğini geliştirmek suretiyle bölgede siyasi istikrar ve barışa katkıda bulunacaktır.

4. GELİŞMEKTE OLAN SEKİZ ÜLKE (D-8)

a) Mevcut Durum

Gelişmekte olan ülkeler arasında oluşturulan işbirliği örneklerinden biri olan D-8 çerçevesindeki faaliyetler sürdürülmekte olup bu kapsamda İstanbul, Dakka ve Kahire'de olmak üzere üç Zirve, beş Bakanlar Konseyi, oniki Komisyon Toplantısı ve elliye yakın teknik düzeyde toplantı düzenlenmiştir.

D-8 kapsamındaki işbirliği, esas itibarıyla sektörel bazda yürütülmektedir. Bu kapsamda; Türkiye, sanayi, sağlık ve çevre; Bangladeş, kırsal kalkınma; Endonezya, yoksullukla mücadele ve insan kaynakları; İran, bilim ve teknoloji; Malezya, finans, bankacılık ve özelleştirme; Mısır, ticaret; Nijerya, enerji; Pakistan, tarım ve balıkçılık alanındaki işbirliği çalışmalarını koordine etmektedir.

Türkiye'nin 2002 yılında D-8 ülkelerine ihracatı 892 milyon dolar olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 1,2'dir. 2003 yılının ilk yedi aylık döneminde ihracat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 66 artarak 741 milyon dolara yükselmiştir. Bu dönemde D-8 üyesi ülkelere olan ihracatın Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı yüzde 3,4 olarak gerçekleşmiştir.

2002 yılında Türkiye'nin D-8 üyesi ülkelere ithalatı 1,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 2'dir. 2003 yılının ilk yedi ayında ithalat yüzde 80 artarak 1,8 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı dönemde Türkiye'nin D-8 üyesi ülkelere ithalatının toplam ithalatı içindeki payı yüzde 5,8 olarak gerçekleşmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Türkiye, önemli bir küresel oluşum olan D-8 çerçevesinde işbirliği faaliyetlerini desteklemeye devam edecektir.

D-8 içi ticaretin geliştirilmesinde önemli bir proje olan Uluslar Arası Pazarlama ve Ticaret Şirketinin hayata geçirilmesi çalışmaları sürdürülecektir.

IV. ULUSLAR ARASI TEKNİK İŞBİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN DIŞ YARDIMLARI

1998 yılından sonra azalma eğilimine giren Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelere ikili bazda yaptığı yardımlar 2002 yılında bu eğilimini değiştirerek 2001 yılına göre yüzde 68 gibi önemli bir artma göstermiştir. Çok taraflı yardımlarda ise önemli bir değişiklik olmamıştır. Yardımlardaki bu miktar artışı, yüzde 0,04 olan yardımların GSMH'ya oranını da yüzde 0,05'e yükselmiştir. Ancak bu oranlar OECD/DAC'ın ortalamasının ve bu konuda Birleşmiş Milletlerin koyduğu hedefin (yüzde 0,7) altındadır.

Bir önceki yıla göre en yüksek artış oranı yüzde 85 ile Türk Cumhuriyetlerine yapılan yardımlarda görülmüş ve ikili yardımlar içindeki payı yüzde 49'a yükselmiştir. Türk Cumhuriyetleri haricindeki İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) üyesi ülkelere yapılan yardımlardaki, gerek miktar gerek oransal azalma eğilimi 2002 yılında da sürmüştür. Diğer ülkelere yapılan yardımlarda ise yüzde 78 oranında artış olmuştur.

İslam Kalkınma Bankası Teknik İşbirliği Ofisi Üye Ülkeler Ulusal Odak Noktaları Toplantısı 24-26 Eylül 2003 tarihlerinde DPT Müsteşarlığının işbirliği ile Ankara'da düzenlenmiştir.

Çeşitli kaynaklardan temin edilen sınırlı teknik yardımlardan ve uluslar arası faaliyetlerden azami faydanın elde edilmesi amacıyla, kurumlar arasında eş güdüm sağlanması için gerekli çalışmalar sürdürülmektedir.

Çok taraflı iş birliği çerçevesinde UNDP, UNFPA, WHO, UNICEF, ILO, UNIDO, FAO, UNESCO gibi Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşlarından sağlanan teknik yardımlar insan kaynaklarımızın niteliğinin geliştirilmesi, mevcut kuruluşlarımızın günün şartlarına uyum sağlaması, gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderilmesi ve az gelişmiş bölgelerde gelir getirci faaliyetlerin desteklenmesi, iyi yönetim, çevreye duyarlı teknolojiler, kadınların ekonomik ve sosyal faaliyetlerde daha fazla yer alması amacıyla kullanılmaktadır.

DPT Müsteşarlığınca yürütülen Gelişmekte Olan Ülkeler Arası Teknik İşbirliği, (TCDC) kapsamında, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Türkiye Sanayii Sevk ve İdare Enstitüsü (TÜSSİDE), Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü gibi kuruluşlar tarafından ekonomisi geçiş sürecinde olan ülkeler ve Balkan ülkelerine yönelik kısa süreli eğitim programları ve çalıştaylar düzenlenmiştir. Çeşitli üniversitelerden öğretim üyelerine uluslar arası toplantılara katılım desteği sağlanmıştır. TCDC Projesi kapsamında, Boğaziçi Üniversitesi bünyesinde kurulmuş olan İnsan Kaynakları Geliştirme Merkezi 2003 yılı için Türkiye İnsan Kaynakları Gelişim Raporunu hazırlamıştır.

İkili teknik işbirliği kapsamında, 2003 yılında Almanya ile yürütülmekte olan 11 projeden 4'ü tamamlanmış, 1 yeni proje başlatılmıştır. Bu çerçevede karma model ve kamu özel sektör ortaklığı ile Muğla, Ankara, Bursa, Samsun, Gümüşhane, Bayburt, Kars, Erzurum, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerimizde projeler yürütülmektedir.

Japon Teknik İşbirliği kapsamında kısa süreli 150 eğitim bursu sağlanmış, 7 projenin uygulama faaliyetleri devam etmiş ve gelişmekte olan ülkelere gelen kursiyerlere ülkemizde eğitim verilmiştir.

TABLO: IV.4- Türkiye'nin 2000-2002 Yıllarında Yaptığı Dış Yardımlar

(Bin Dolar)

ÜLKELER	Proje ve Program Yardımı			Teknik İşbirliği			Acil Yardımlar			Diğer			Toplam Başırlar						
	2000	2001	2002	2000	2001	2002	2000	2001	2002	2000	2001	2002	2000		2001		2002		
													Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	
İKİLİ YARDIMLAR	4 112	1 658	13 381	19 671	14 506	18 889	2 393	1 276	1 278	3 791	5 733	5 475	29 967	100	23 173	100	39 024	100	
AZERBAJCAN	1 484	304	125	1 761	2 294	3 272	468	472	266	11	780	478	3 725	12	3 850	17	4 142	11	
KAZAKİSTAN	56	139	2	1 585	1 063	1 110				11	5	348	391	1 647	5	1 550	7	1 514	4
KIRGIZİSTAN	331	171	106	1 735	1 075	1 426				14	19	540	929	2 084	7	1 785	8	2 475	6
KKTC	394	92	6 697	1 177	772	1 724	85		2	0	181	1	1 657	6	1 045	5	8 424	22	
ÖZBEKİSTAN			0	274	149	180				22	3	268	399	276	1	417	2	601	2
TÜRKMENİSTAN	309	150	61	2 023	1 110	932				5	305	415	929	2 637	9	1 675	7	1 928	5
TÜRK CUM. TOPLAMI	2 574	855	6 992	8 555	6 462	8 644	553	472	320	343	2 532	3 128	12 026	40	10 322	45	19 084	49	
İKT ÜLKELERİ(1)	355	242	100	3 522	1 479	852	423	340	523	12	554	216	4 311	14	2 615	11	1 691	4	
DİĞER ÜLKELER(2)	1 183	561	6 289	7 593	6 565	9 393	1 417	464	436	3 437	2 646	2 132	13 630	45	10 237	44	18 249	47	
ÇOK TARAFLI YARDIMLAR													56 108		45 185		46 276		
TOPLAM													86 075		68 358		85 300		

(1) 2002 Yılında 21 Ülke (Türk Cumhuriyetleri hariç)

(2) 2002 Yılında 40 Ülke

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kalkınmakta olan ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesinde bu ülkelere verilen teknik yardımların önemli bir işbirliği aracı olarak kullanılabilmesi için gerekli çalışmalara devam edilecektir.

Başta Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları ile tarihi bağlarımız olan ülkeler ve İKT üyesi ülkeler olmak üzere gelişmekte olan ülkelere yönelik ekonomik, teknik, insanî ve kültürel amaçlı yardımlara edinilen tecrübeler ve imkanlar ölçüsünde devam edilecek, Türkiye'nin ekonomik ve teknik yardım potansiyeli, bu ülkelerle ilişkilerimizi geliştirmek amacıyla kullanılacaktır.

Uluslar arası teknik işbirliği faaliyetlerine gönüllü kuruluşların ve özel teşebbüsün katılımı teşvik edilecek, bu alandaki faaliyetlere ilişkin bilgi ve veriler sistemli bir şekilde tutulacaktır.

Türk uzmanların uluslar arası kuruluşlarda ve projelerde belirli sürelerle istihdam edilmesine ilişkin çabalar sürdürülecektir.

OECD/Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) üyeliğini gerçekleştirmek için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Ülkemizden talep edilen teknik yardımların karşılanmasını teminen uluslar arası kuruluşlarla işbirliğine gidilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Gelişmekte olan ülkelere kamu kurum ve kuruluşları tarafından sağlanan aynı ve nakdi yardımların belirlenen strateji ve hedefler doğrultusunda yürütülmesini temin edecek yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Kamu ve özel kesimde çalışan personelin, teknik işbirliği kapsamında yurt dışında, uluslar arası kuruluşlarda ve projelerde geçici olarak görevlendirilebilmesine ilişkin gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM**BÖLGESEL GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI****I. BÖLGESEL GELİŞME VE KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER****a) Mevcut Durum**

Bölgeler ve iller arası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış yörelerde gelir seviyesinin artırılması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve kaynakların yerinde ve etkin kullanılmasının sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

Avrupa Birliği bölgesel politikalarına uyum çerçevesinde çalışmaları tamamlanan İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) ile; 12 adet Düzey 1, 26 adet Düzey 2 ve 81 adet Düzey 3 İstatistikî Bölge Birimi tanımlanmıştır. Düzey 3'ler illerden, Düzey 2'ler illerin gruplandırılmasından, Düzey 1'ler ise, Düzey 2'lerin gruplandırılmasından

oluşturmuştur. Bu çerçevede, bölgesel gelişme amaçlarına yönelik olarak, bölgesel politika oluşturmada, bölgesel istatistiklerin toplanmasında, bölgeler arası karşılaştırma ve analizlerde İstatistik Bölge Birimleri kullanılmaktadır.

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarının Düzey 1 İstatistik Bölge Birimleri sınıflandırmasına göre ülke nüfusunun; yüzde 14,8'i İstanbul Bölgesi, yüzde 13,2'si Ege, yüzde 12,8'i Akdeniz, yüzde 9,7'si Güneydoğu Anadolu, yüzde 9,5'i Batı Anadolu, yüzde 8,5'i Doğu Marmara, yüzde 7,2'si Batı Karadeniz, yüzde 6,2'si Orta Anadolu, yüzde 5,5'i Ortadoğu Anadolu, yüzde 4,6'sı Doğu Karadeniz, yüzde 4,3'ü Batı Marmara ve yüzde 3,7'si Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde yaşamaktadır.

1990-2000 döneminde ülke genelinde yıllık ortalama nüfus artış hızı yüzde 1,8 olmuştur. Düzey 1 İstatistik Bölge Birimleri itibarıyla yıllık ortalama nüfus artış hızı; İstanbul Bölgesinde yüzde 3,3, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yüzde 2,4, Batı Marmara ve Akdeniz Bölgelerinde yüzde 2,1 ve Doğu Marmara Bölgesinde yüzde 2 ile Türkiye ortalamasının üzerinde, Ortadoğu Anadolu Bölgesinde 1,8 ile Türkiye ortalamasında gerçekleşirken; Ege Bölgesinde yüzde 1,6, Batı Marmara Bölgesinde yüzde 1,1, Orta Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgelerinde yüzde 0,9, Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde yüzde 0,6 ve Batı Karadeniz Bölgesinde yüzde 0,01 ile Türkiye ortalamasının altında gerçekleşmiştir.

Düzey 1 İstatistik Bölge Birimlerinin 2001 yılı itibarıyla GSYİH'ya katkıları açısından; İstanbul Bölgesi yüzde 21,5 ile birinci, Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi yüzde 1,3 ile son sıradadır. Aynı yıl diğer bölgelerin GSYİH'ya katkıları ise; Ege Bölgesinde yüzde 16,7, Doğu Marmara Bölgesinde yüzde 13,1, Akdeniz Bölgesinde yüzde 12, Batı Anadolu Bölgesinde yüzde 10,1, Batı Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yüzde 5,5, Batı Marmara Bölgesinde yüzde 4,9, Orta Anadolu Bölgesinde yüzde 4,1, Doğu Karadeniz Bölgesinde yüzde 2,9, Ortadoğu Anadolu Bölgesinde yüzde 2,3'dür.

GSYİH 2001 yılında bir önceki yıla göre reel olarak yüzde 7,5 azalmıştır. Düzey 1 İstatistik Bölge Birimleri itibarıyla GSYİH incelendiğinde; Batı Anadolu Bölgesinde yüzde 11,6, Batı Marmara Bölgesinde yüzde 10,9, İstanbul Bölgesinde yüzde 10,2, Batı Karadeniz Bölgesinde yüzde 9,8, Ege Bölgesinde yüzde 7,8, Doğu Marmara Bölgesinde yüzde 6,3, Orta Anadolu Bölgesinde yüzde 6,1, Akdeniz Bölgesinde yüzde 5, Ortadoğu Anadolu Bölgesinde yüzde 2,1 oranında azalmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesinde yüzde 3,7, Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde yüzde 0,4 ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yüzde 0,1 artış olmuştur.

2001 yılında kişi başına GSYİH ülke ortalaması 100 kabul edildiğinde, Düzey 1 İstatistik Bölge Birimlerine göre endeks değerleri; Doğu Marmara Bölgesinde 152, İstanbul Bölgesinde 143, Ege Bölgesinde 119, Batı Marmara Bölgesinde 112, Batı Anadolu Bölgesinde 108 ile Türkiye ortalamasının üzerinde, Akdeniz Bölgesinde 95, Batı Karadeniz Bölgesinde 79, Orta Anadolu Bölgesinde 74, Doğu Karadeniz Bölgesinde 66, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 55, Ortadoğu Anadolu Bölgesinde 50 ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde 43 ile ortalamasının altındadır.

2003 yılı itibarıyla kalkınmada öncelikli yöreler 49 il ve 2 ilçe ile ülke yüzölçümünün yüzde 55'ini, nüfusun ise yüzde 36'sını kapsamakta ve bu yörelerde, istihdama yönelik yatırımların teşvik tedbirleri ile desteklenmesine devam edilmektedir.

Ülke genelinde halen faaliyette bulunan toplam 21 serbest bölgeden 5'i, kalkınmada öncelikli yörelerde bulunmaktadır.

2003 yılında 6'sı kalkınmada öncelikli yörelerde olmak üzere, tamamlanması planlanan 7 organize sanayi bölgesi ile; kalkınmada öncelikli yörelerdeki organize sanayi bölgesi sayısı 31'e, ülke genelinde ise 77'ye ulaşacaktır.

2003 yılında 10'u kalkınmada öncelikli yörelerde olmak üzere, tamamlanması planlanan 16 küçük sanayi sitesi ile; kalkınmada öncelikli yörelerdeki küçük sanayi sitesi sayısı 172'ye, ülke genelinde ise 366'ya ulaşacaktır.

2003-2004 öğretim yılında, kalkınmada öncelikli yörelerde pansiyonlu ilköğretim okulu sayısı 182'ye, ülke genelinde ise 265'e ulaşmıştır.

2003-2004 öğretim yılında, kalkınmada öncelikli yörelerde yatılı ilköğretim bölge okulu sayısı 252'ye, ülke genelinde ise 289'a ulaşmış bulunmaktadır.

13'ü kalkınmada öncelikli yörelerde olmak üzere toplam 76 üniversiteden; Düzey 1 İstatistik Bölge Birimleri sınıflandırmasına göre 22'si İstanbul, 11'i Ege, 10'u Batı Anadolu, 7'si Doğu Marmara, 7'si Akdeniz, 4'ü Orta Anadolu, 3'ü Batı Marmara, 3'ü Batı Karadeniz, 3'ü Ortadoğu Anadolu, 3'ü Güneydoğu Anadolu, 2'si Kuzeydoğu Anadolu ve 1'i Doğu Karadeniz Bölgesinde bulunmaktadır.

Acil Eylem Planının Yerel Yönetimler Reformu bölümünde de öngörülen; bölgesel gelişme stratejisi ve programlarını hazırlayacak ve bölgesel planlama çalışmalarının uygulanmasını, izlenmesini, değerlendirilmesini ve koordinasyonunu sağlayacak olan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması ile ilgili kanun taslağı çalışmaları devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Bölgeler ve iller arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve geri kalmış yörelerde refah seviyesinin yükseltilmesi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve kaynakların yerinde ve etkin kullanımının sağlanması temel amaçtır.

Kalkınmada öncelikli yörelerde ve özel amaçlı bölgelerde yapılacak yatırımların büyüklüğü ile orantılı olmak ve makul sürede işletmeye geçmek şartıyla yatırımcılara bedelsiz arazi veya arsa tahsis edilmesine devam edilecektir.

Yatırımlarda devlet yardımlarında, özellikle geri kalmış bölgelerin gelişmesini hızlandıracak düzenlemelere gidilecek ve uygulanan teşvik tedbirlerinin yürütülmesine devam edilecektir.

Kalkınmada öncelikli yörelerdeki nitelikli personel açığının giderilmesi çalışmalarına ve işsizliği azaltıcı, gelir artırıcı aile işletmeciliğine yönelik faaliyetlerin desteklenmesine devam edilecektir.

Büyük şehirlere göçün önlenmesi amacıyla, geri kalmış yörelerde ve özellikle bölge merkezlerinde alt yapı yatırımlarına öncelik verilecektir.

Özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile kamu kesimi arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyelleri

harekete geçirerek bölgesel gelişmeyi hızlandırmak amacıyla, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması hedeflenmektedir.

II. BÖLGE PLANLAMASI

a) Mevcut Durum

Bölgesel gelişme planları ve il gelişme planları ile; bölgeler arası gelişmişlik farkının dengelenmesi, uygulanan sektörel ve makro kalkınma ve kentsel alanlara yönelik göçün asgariye indirilmesi, çevre ve mekan kalitesinin korunarak kentsel büyümenin kontrol altına alınması konuları önemini korumaktadır.

Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi (ZBK), Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP) ve Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planının (DOKAP) uygulama çalışmaları sürdürülmektedir.

DOKAP uygulamaları kapsamında, Doğu Karadeniz Bölgesinde Turizmin Geliştirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Kalkınma Çalışması, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) tarafından başlatılmıştır. Çalışmanın, 5 Ağustos-31 Aralık 2003 döneminde tamamlanması hedeflenmiştir.

Hazırlık çalışmaları tamamlanan Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerini kapsayan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi ile, havzada ekolojik dengeyi bozmadan en uygun ve en ekonomik arazi kullanım planlaması yapılarak, doğal kaynakların güncel takibi ve yönetilmesi ile, proje kapsamındaki illerin tüm sektörlerde geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Projenin ihale işlemlerinin 2003 yılı sonu itibarıyla tamamlanması beklenmektedir.

GAP Bölge Kalkınma Planı ve GAP Uygulama Programının uygulama çalışmaları devam etmektedir.

GAP kapsamındaki sulamaya açılmış alan, yaklaşık 233,3 bin hektar olup, bölgedeki sulama projelerinin tamamlanmasıyla birlikte yaklaşık 1,8 milyon hektar alan sulamaya açılmış olacaktır.

GAP kapsamındaki Hükümetler Arası İkili İşbirliği Anlaşmaları çerçevesinde, 2002 yılında yapımına başlanan Yaylak Ovası Sulaması ve Bozova Pompaj Sulaması I. Kısım inşaatlarına devam edilmektedir.

Fırat havzasında bulunan büyük enerji projeleri tamamlanmış olup, yüzde 97'si işletmeye alınmıştır. Şanlıurfa Tüneli ve HES Projesi 2004 yılında tamamlanarak işletmeye açılacaktır.

Dicle havzasında ise, Kralkızı Barajı ve Dicle HES Projeleri tamamlanmış olup, toplam kurulu kapasitesi 444 GWh'dir. 483 GWh kurulu kapasitesi olan Batman Projesinin tamamlanması ve tesislerin 2004 yılının ilk yarısında işletmeye alınması hedeflenmektedir.

Dicle üzerinde gerçekleştirilmesi planlanan en büyük proje olan ve 3.830 GWh kurulu kapasiteye sahip İlısu Projesinin gerçekleştirilmesine yönelik görüşmeler devam etmektedir.

GAP Bölgesindeki yıllık ortalama enerji üretim kapasitesi 19.908 GWh olup, bölgedeki enerji projelerinin tamamlanmasıyla 26.824 GWh'a ulaşacaktır.

GAP Bölgesinde GAP-Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GAP-GİDEM) ile Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) faaliyetlerini sürdürmektedir. Ayrıca, Diyarbakır Kentinde Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi, Gençten Gence Sosyal Gelişim Projesi ve Güneydoğu'da Yeni Ufuklar Projesi devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Bölgesel gelişme planlarının uygulanmasında, kamu ve özel kesim kaynaklarının yanı sıra, AB ve Dünya Bankası gibi çeşitli kuruluş ve organizasyonlardan da finansal destek sağlanması çalışmalarına devam edilecektir.

GAP Bölge Kalkınma Planı ve GAP Uygulama Programı kapsamındaki ekonomik ve sosyal projelere devam edilecektir. 2004 yılında GAP kapsamındaki enerji projelerinin bitirilmesi hedeflenmektedir.

Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi (ZBK), Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP) ve Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planının (DOKAP) uygulama çalışmalarına devam edilecektir.

Yeşilirmak Havza Gelişim Projesine 2004 yılında başlanacaktır.

III. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL PROGRAMLARI

a) Mevcut Durum

Merkezde ve bölgeler arasında koordinasyonun sağlanmasını, AB Bölgesel Kalkınma Programlarının planlanmasını, uygulanmasını ve yönetilmesini sağlamak üzere, DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü bünyesinde, AB Bölgesel Gelişme Programları Dairesi kurulmuştur.

Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program kapsamındaki taahhütlerin gerçekleştirilmesini desteklemek amacıyla, Avrupa Birliği tarafından sağlanan katılım öncesi mali yardım çerçevesinde kurumsal kapasiteyi geliştirmeye yönelik eğitim faaliyetleri sürdürülmektedir.

AB bölgesel politikalarına uyum çerçevesinde 2004-2006 dönemine ilişkin olarak, hazırlıklarına başlanmış olan Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP) sürecinde teknik işbirliğine yönelik eğitim programları uygulanmaktadır.

Hazırlık çalışmalarına 2002 yılında başlanan ve Avrupa Birliği ile mali işbirliği kapsamında MEDA (Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Çerçevesindeki Ekonomik ve Sosyal Yapılarda Gerçekleştirilecek Reformlara Eşlik Edecek Mali ve Teknik Önlemler) fonu çerçevesinde desteklenecek olan bölgesel kalkınma programları arasında yer alan ve Van-Bitlis-Hakkari-Muş illerini kapsayan Doğu Anadolu Kalkınma Programı-I'nin uygulanmasına 2003 yılında başlanmıştır.

Türkiye ile Bulgaristan'ın sınır illeri arasındaki mevcut işbirliğini Avrupa Birliği kaynaklarıyla desteklemek ve geliştirmek üzere, Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı tesis edilmiştir. Edirne ve Kırklareli illerini kapsayan işbirliği programının, 2004-

2006 dönemi için strateji, öncelik ve tedbirleri içeren bir Ortak Programlama Belgesi çerçevesinde uygulanması öngörülmektedir. Ortak Programlama Belgesinin hazırlanmasını beklemeksizin, iki ülkenin sınır illeri arasında işbirliğini geliştirmek ve bu alanda tecrübe edinilmesini sağlamak amacıyla Ortak Küçük Projeler Fonu adı altında bir pilot projenin hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Ortak Küçük Projeler Fonunun öncelik alanları; ekonomik kalkınma, çevre, turizm, kültürel değişim, bölgesel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılması ile planlama ve kalkınma çalışmaları olarak belirlenmiştir.

Hazırlanmakta olan Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖÜKP) kapsamında, Kayseri (Kayseri-Sivas-Yozgat), Konya (Konya-Karaman) ile Malatya (Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli) ve Ağrı (Ağrı-Kars-Iğdır-Ardahan) Bölgesel Kalkınma Programları dökümanlarının hazırlanmasına başlanmıştır.

1997 yılında merkezi Amasya'da olmak üzere Yeşilirmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliğine ilaveten, 2003 yılında İBBS Düzey 2 bölgeleri baz alınarak merkezi Kastamonu'da olmak üzere Orta Karadeniz Kalkınma Birliği ve merkezi Erzurum'da olmak üzere Erzurum-Ercincan-Bayburt İlleri Kalkınma Birliği kurulmuştur.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

AB bölgesel politikalarına uyum çerçevesinde 2004-2006 dönemine ilişkin olarak, hazırlıkları devam etmekte olan ÖÜKP 2003 yılı sonu itibarıyla tamamlanacaktır.

Türkiye-Avrupa Birliği mali işbirliği çerçevesinde desteklenecek olan ve hazırlık çalışmalarına 2002 yılında başlanan Samsun (Amasya-Çorum-Samsun-Tokat), Kastamonu (Çankırı-Kastamonu-Sinop) ve Erzurum (Erzurum-Erzincan-Bayburt) Bölgesel Kalkınma Programları 2004 yılında uygulamaya konulacaktır.

Kayseri (Kayseri-Sivas-Yozgat), Konya (Konya-Karaman) ile Malatya (Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli) ve Ağrı (Ağrı-Kars-Iğdır-Ardahan) Bölgesel Kalkınma Programları 2004 yılında tamamlanacaktır.

GAP, DAP ve DOKAP'ın Ana Planlarının Avrupa Birliği normlarında kalkınma programlara dönüştürülmesi için 2004 yılında gerekli çalışmalar yapılacaktır.

ÖÜKP çerçevesinde yer alan 12 Düzey 1 İstatistiki Bölge Birimlerinde kalkınma programları uygulaması devam ettirilecektir.

Doğu Anadolu Kalkınma Programı (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) çerçevesinde merkezi Van'da olmak üzere, Proje Koordinasyon Birimi ve Bölgesel Kalkınma Enstitüsü kurulacaktır.

IV. KIRSAL KALKINMA

a) Mevcut Durum

Finansmanı Uluslararası Tarımsal Kırsal Kalkınma Fonu (IFAD) tarafından karşılanan Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında Ordu ilinde 140, Giresun ilinde 140 olmak üzere toplam 280 köyün kalkınmasına yönelik planlar hazırlanmış ve bu köylerde proje faaliyetlerine devam edilmiştir.

Proje kapsamında mera ıslahı, suni mera tesisi, hayvan ıslahı, suni ve tabii tohumlama, ahır rehabilitasyonu, yem bitkileri üretimi gibi hayvancılığı geliştirme, tarla bitkileri çeşit değiştirme, plastik sera, kapama meyve bahçesi tesisleri, kivi köklendirme ünitesi, alabalık, gelir getirici, eğitim, kırsal alt yapının iyileştirilmesine yönelik faaliyetler; süt sığırcılığı, koyunculuk, arıcılık faaliyetleri için kredilendirme çalışmaları ve ağaçlandırma, erozyon kontrol, orman içi mera ıslahı, enerji ormanı tesisi gibi faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

IFAD ve OPEC'den sağlanan dış kaynakla, bitkisel ve hayvansal üretimi içeren tarımsal kalkınma ve kooperatifleşme yoluyla toplumsal kalkınmayı hedefleyen Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi faaliyetleri ile ilgili 2004 yılında başlanacaktır.

Gümüşhane-Bayburt-Rize Kırsal Kalkınma Projesi ise halen etüt aşamasında olup, projenin dış finansmanı konusundaki çalışmalara devam edilmektedir.

GAP Bölgesinin arazi varlığı yaklaşık 7,5 milyon hektar olup, bunun 3,1 milyon hektarı tarıma elverişli alandır. Bölgede işlemeli tarıma elverişli arazi miktarı, toplam alanın yüzde 33,2'sidir. Kısıtlı işlemeye uygun arazi ile birlikte değerlendirildiğinde, Bölge topraklarının yüzde 42,3'ü tarıma elverişlidir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sürdürülebilir kalkınmaya dayanan, yaşam kalitesinin iyileştirilmesini ön planda tutan ve bu amaçla istihdam ve gelir artırıcı faaliyetleri baz alan yeni kırsal kalkınma yaklaşım ve modelleri geliştirilerek, kırsal alanda tarım sektöründe faaliyet gösteren nüfus için yeni imkanlar oluşturulması temel amaçtır.

Kırsal programların; ülkenin temel yapısal problemlerinin çözümüne, gelir ve istihdamın artırılmasına, yerel toplumsal kapasitenin oluşturulmasına ağırlık verecek şekilde oluşturulmasına, yöresel potansiyeli olan turizm, el sanatları, dokumacılık gibi alanlarda girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesine devam edilecektir.

GAP Bölgesinde sulanan ve sulanamayan alanlar arasındaki gelişmişlik ve gelir farklılıklarını gidermeyi amaçlayan kırsal kalkınma projesi; küçük, topraksız ve ekonomik açıdan sıkıntılı çiftçilere ulaşılarak mikro kredi imkanları ile üretkenliklerini artırmayı hedeflemektedir.

Program ve projelerin geliştirilmesi, uygulanması ve izlenmesinde toplumsal katılımçılık ve sorumluluk ilkelerine önem verilecektir.

Doğu Anadolu Bölgesinde hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla, yem bitkileri üretiminin artırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Kırsal alan kalkınmasındaki önemi gözönünde bulundurularak çiftçilere yönelik eğitim ve yayım faaliyetlerine devam edilecektir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde, geçmişte terör nedeniyle köylerini terk etmek zorunda kalan yurttaşlarımızdan geri dönüş yapmak isteyenler için, ekonomik ve sosyal alt yapının sağlanması çalışmalarına devam edilecektir.

ALTINCI BÖLÜM

SOSYAL VE EKONOMİK SEKTÖRLERLE İLGİLİ GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI

I. GİRİŞ

Hızla gelişen küreselleşme dinamikleri karşısında ülkemizin sahip olduğu jeo-stratejik konum ile insan gücü ve doğal kaynaklarını dikkate alan politika ve uygulamalar önem arz etmektedir. Özellikle Avrupa Birliği adaylık süreci bakımından 2004 yılı kritik bir dönüm noktası olarak değerlendirilmekte olup, uluslar arası alanda ortaya çıkan fırsatlar ve üstlendiğimiz yükümlülüklerin kalkınma çabalarımıza olumlu bir şekilde yansıtılması hedeflenmektedir. Bu itibarla önümüzdeki dönemde ekonomik ve sosyal sektörlerde verimliliğin artırılarak dünya piyasalarında rekabet gücüne sahip, ileri teknoloji ve yetişmiş insan gücünü kullanabilen bir seviyeye ulaşılması esastır.

2001 yılında yaşanan ekonomik krizin etkilerinin azalarak, enflasyonun istikrarlı bir şekilde düşmeye başlaması ile birlikte yaratılan güven ortamının bütün sektörlerde canlılık getirmesi beklenmektedir. Kamu yatırımlarının planlanmasında gerçekleştirilen rasyonelleşme çalışmaları kapsamında proje stokunun yönetilebilir hale getirilmesi çalışmaları devam etmektedir.

Özel sektör yatırımlarının ve doğrudan yabancı sermaye girişlerinin artırılmasına ilişkin çalışmalar hızlandırılmış, yerli ve yabancı yatırımcıların karşılaştıkları sorunlar büyük ölçüde giderilmiştir.

KOBİ'lerin rekabet gücü ve verimliliklerinin artırılması ve Avrupa Birliğine uyum amacıyla, KOBİ'lere ilişkin temel stratejileri belirleyen ve bu kesime yönelik faaliyetlerde bulunan kamu ve özel sektör kuruluşlarının katkısıyla KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır.

Kamu yönetiminin, vatandaş memnuniyetini esas alan şeffaf, katılımcı ve hesap verebilir yönetim anlayışının benimsenmesi doğrultusunda yeniden düzenlenmesi ve hizmetlerde etkinliğin artırılması amacıyla yürütülen reform çalışmalarının tamamlanması ve e-Devlet uygulamasının yurt çapında yaygınlaşması hedeflenmektedir.

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın, doğal kaynakların korunarak sağlanmasını esas alan sürdürülebilir kalkınma anlayışı kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplumda ve özel sektörde yaygınlaşmaktadır.

Bölgesel farklılıkların azaltılmasında gelir dağılımının iyileştirilmesi ile yoksullukla mücadele programların ağırlık verilecektir. Diğer taraftan, hayat boyu eğitim anlayışı doğrultusunda, örgün ve yaygın eğitimin kaliteli ve değişen dünya koşullarına uyumlu bir sisteme kavuşturulmasıyla, bilgi toplumuna ulaşmada çabaların hızlandırılması 2004 yılına yönelik temel amaçlardır.

II. İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ**1. NÜFUS****a) Mevcut Durum**

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre yenilenen nüfus projeksiyonlarıyla 2003 yılında yüzde 1,39 olduğu tahmin edilen yıllık doğal nüfus artış hızının, 2004 yılında 1,35'e gerilemesi, 2003 yılında 70,7 milyon olduğu tahmin edilen toplam nüfusun 2004 yılında 71,8 milyona ulaşması beklenmektedir. Toplam doğurganlık hızının ise 2,43'den 2,41'e gerileyeceği, özellikle bebek ölümlerinin azaltılması yönünde son yıllarda sağlanan olumlu gelişmelere bağlı olarak doğuştan hayatta kalma ümidi değerinin yükselerek 2004 yılında 71 yılın üstüne çıkacağı tahmin edilmektedir. Ülke genelinde demografik göstergelerde olumlu gelişmeler sağlanmasına karşılık, yerleşim yeri ve bölgeler arası farklılıklar önemini korumaktadır.

TABLO :VI.1- Demografik Göstergelerde Gelişmeler

Demografik Göstergeler (1)	Birim	2001	2002	2003	2004
Toplam Nüfus (Yıl Ortası)	Bin Kişi	68.529	69.626	70.712	71.789
Toplam Nüfus (Yıl Sonu)	Bin Kişi	69.079	70.171	71.251	72.316
Yıllık Fıllı Nüfus Artış Hızı	Yüzde	1,63	1,59	1,55	1,51
Yıllık Doğal Nüfus Artış Hızı (2)	Yüzde	1,46	1,42	1,39	1,35
Kaba Doğum Hızı	Binde	21,7	21,3	20,9	20,6
Kaba Ölüm Hızı	Binde	7,1	7,0	7,0	7,1
Toplam Doğurganlık Hızı	Çocuk Sayısı	2.52	2.46	2.43	2.41
Bebek Ölüm Hızı	Binde	40,6	39,4	38,3	37,4
Doğuştan Hayatta Kalma Ümidi					
Toplam	Yıl	68,3	68,5	68,7	68,8
Erkek	Yıl	66,0	66,2	66,4	66,6
Kadın	Yıl	70,6	70,9	71,0	71,2
Nüfusun Üç Ana Yaş Grubu İtibarıyla Dağılımı					
0-14 Yaş Grubu	Yüzde	29,7	29,6	29,4	29,2
15-64 Yaş Grubu	Yüzde	64,9	64,9	65,0	65,1
65 + Yaş Grubu	Yüzde	5,4	5,5	5,6	5,7
Nüfusun Eğitimle İlgili Yaş Grupları İtibarıyla Dağılımı					
3-5 Yaş Grubu	Yüzde	6,1	6,1	6,1	6,0
6-13 Yaş Grubu	Yüzde	15,4	15,4	15,4	15,4
14-16 Yaş Grubu	Yüzde	5,6	5,4	5,3	5,3
17-20 Yaş Grubu	Yüzde	7,8	7,6	7,4	7,1

Kaynak: DİE, DPT

(1) 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından yararlanılarak DİE tarafından tahmin edilmiştir.

(2) Göçleri kapsamamaktadır.

İstatistiki Bölge Birimi Sınıflandırmasına (İBBS) göre Düzey 2 olarak tanımlanan 26 bölgenin nüfus büyüklükleri ve nüfus artış hızları karşılaştırıldığında; İstanbul Alt Bölgesi, yüzde 2,58'lik nüfus artış hızı ve toplam nüfus içinde yüzde 15,4'lük payı ile 2004 yılında ilk sıradadır. Buna karşılık yoğun göç veren ve toplam nüfusun yüzde 12,31'inin yaşadığı Trabzon, Ağrı, Samsun ve Erzurum Alt Bölgelerinde nüfusun, sırasıyla sadece yüzde

0,77, 0,54, 0,43 ve 0,60 gibi düşük hızlarla artacağı beklenmektedir. Ayrıca, aynı dönemde Zonguldak ve Kastamonu Alt Bölgelerinin nüfusunun sırasıyla yüzde 0,56 ve 0,49 oranında azalacağı tahmin edilmektedir.

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (İBBS) göre 12 bölgesel Düzey 1'in nüfus büyüklükleri karşılaştırıldığında da; 2004 yılında İstanbul bölgesinin 11,1 milyonluk nüfusu ile en büyük bölge, buna karşılık 2,6 milyonluk nüfusuyla Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinin ise en az nüfuslu bölge durumunda olacağı tahmin edilmektedir. 2004 yılında 12 bölge arasında nüfusu en fazla artacak bölgenin İstanbul, nüfusu en az artacak bölgenin ise Batı Karadeniz Bölgesi olacağı tahmin edilmektedir.

İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü e-Devlet kavramı içinde vatandaşa daha iyi hizmet etmek amacıyla Merkezi Nüfus İdareleri Sisteminin (MERNİS) geliştirilmesi çalışmalarına devam etmektedir. MERNİS veri tabanının güncelleştirilmesi ve afetlerden korunması çalışmaları yanında, Kimlik Paylaşım Sistemi (KPS) vasıtasıyla vatandaş kimlik bilgilerinin kamu kurum ve kuruluşları arasında belli esaslar çerçevesinde bilgisayar ağı servisleri yoluyla paylaşımı konusundaki çalışmalar sürdürülmektedir. Ayrıca, nüfus cüzdanının yenilenmesi çalışmaları kapsamında yeni nüfus cüzdanının kimlik numarası, cüzdan sahibine ait parmak izi ve çeşitli uygulamalara ait veri saklama özelliği yanında görüntü ve işlevi ile modern teknolojinin imkanlarından istifade eden, sahteciliğe izin vermeyen, kolay taşınabilen ve e-Devlet uygulamalarını destekleyen niteliğe sahip bir kart olması planlanmaktadır.

Dengeli ve sürdürülebilir kalkınmayla uyumlu bir nüfus yapısına ulaşmak ve yerleşim yerleri ve nüfus grupları arasındaki farklılıkları azaltmak amacıyla hazırlanmış olan Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) III. Ülke Programında yer alan projelerin 2001-2003 dönemindeki uygulamaları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda, üreme sağlığı, tanıtım-savunuculuk ve nüfus-kalkınma alanlarında yürütülmekte olan projelerin başarıyla uygulandığı tespit edilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Aile planlaması hizmetlerinin üreme sağlığı yaklaşımı ile temel sağlık hizmeti kapsamında ele alınması, üreme çağındaki erkek ve kadınların üreme sağlığının korunması ve iyileştirilmesi temel amaçlardır.

Ana çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetlerine talebin artırılması sağlanacak, hizmetlerden yararlanamayan gruplara ve bölgelere öncelik verilecektir.

Nüfus ve aile planlaması konularındaki verilerin güncel ve nitelikli olarak toplanabilmesi, kapsamlarının yeterli olması ve kullanıcılara süratli biçimde ulaştırılabilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

MERNİS projesi kapsamında daimi ikametgahı esas alan kayıt sisteminin geliştirilmesi yoluyla nüfusa ilişkin bilgi ve gelişmelerin güncel olarak takibinin sağlanması için gerekli tedbirler alınacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Nüfus kayıt sisteminin güvenilir ve çok amaçlı bilgi üretebilmesi amacıyla, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Yasal olmayan nüfus hareketleri başta olmak üzere, göç yolu ile gelenler, iltica edenler ve vatandaşlığa alınanların demografik, ekonomik ve sosyal niteliklerinin tespiti, bu alanda alınacak tedbirlerin belirlenmesi ve bu kesime götürülecek hizmetlerin koordinasyonu ile ilgili çalışmalar başlatılacaktır.

2. EĞİTİM

a) Mevcut Durum

2002-2003 öğretim yılında, okullaşma oranları, okul öncesi eğitimde yüzde 11,4'e, ilköğretimde yüzde 96,3'e; yüzde 26,2'si mesleki ve teknik eğitim, yüzde 54,8'i genel lise eğitimi olmak üzere orta öğretimde toplam yüzde 81'e, yüksek öğretimde ise yüzde 23,3'ü örgün öğretim olmak üzere toplam yüzde 35,8'e ulaşmıştır.

Okul öncesi eğitimde öğretmen açığının giderilmesi amacıyla 2002-2003 öğretim yılında 6.235 usta öğretici görevlendirilerek ilave olarak yaklaşık 100 bin çocuk için eğitim imkanı sağlanmıştır.

İlköğretim ve orta öğretimde öğretmen ihtiyacının karşılanması amacıyla 2003 yılında 20 bin öğretmen ataması yapılmıştır. Eğitim kurumlarındaki destek personel ihtiyacı devam etmektedir.

2002-2003 öğretim yılında toplam 26.786 okuldaki 654 bin öğrenci 79 ildeki 5.975 okula taşınmış ve böylece ilköğretim öğrencilerinin yaklaşık yüzde 6,3'ü taşınmalı eğitimden yararlanmışlardır.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2002 yılında orta öğretim kurumlarında eğitim öğretim süresinin 2003-2004 öğretim yılından itibaren 9. sınıftan başlamak üzere kademeli olarak 4 yıla çıkarılması, ders türü ve yükünün azaltılması, genel ve mesleki orta öğretimde 9. sınıfın genel kültür dersleri ortak olacak biçimde düzenlenerek öğrencilere programlar arası yatay ve dikey geçiş imkanı sağlanması yönünde aldığı kararı, alt yapı yetersizlikleri sebebiyle yeni bir karar ile ertelemiştir.

Sekiz yıllık zorunlu temel eğitim çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen 600 milyon dolar tutarındaki Temel Eğitim Projesinin birinci fazı 2003 yılında tamamlanmıştır. Temel Eğitim Projesi ikinci fazına yön vermesi öngörülen bilgi teknolojisi sınıflarının etkinlik araştırması henüz tamamlanmamıştır.

Temel Eğitim Projesi kapsamında 2003 yılı sonuna kadar yaklaşık 23 bin okula 45 bin bilgisayar dağıtılarak okullardaki bilgisayar sayısı 195 bine ulaşacaktır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğretim süreci ile bütünleştirilmesi, bilgisayarların eğitimde amaç değil araç olarak kullanılmasının sağlanması için okulları İnternet erişimine kavuşturmak ve tüm öğretmenlerin bilgisayar okur yazarı olmasını sağlamak üzere çalışmalara hız verilmekle birlikte, bu alanda yetersizlikler devam etmektedir.

Avrupa Birliği MEDA Programı çerçevesinde sağlanan 100 milyon euro tutarındaki hibe ile finanse edilecek Temel Eğitimin Desteklenmesi Projesi başlatılmıştır. Proje kapsamında; Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki dezavantajlı 12 ve göç alan 5

ilde eğitimin dışında kalmış çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin eğitim kapsamı içine alınması ile eğitimde kalitenin yükseltilmesi amaçlanmaktadır.

Eğitim yatırımlarının finansmanında özel sektör katkısının sağlanması amacıyla, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarında düzenleme yapan ve okul ve öğrenci yurdu inşa eden veya inşasına yardımda bulunanların harcamalarının tamamını yıllık beyanname ile bildirecekleri gelirlerinden indirebilme veya gider olarak beyan edebilmelerine imkan sağlayan 4842 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir.

MEB ile İMKB arasında imzalanan eğitime katkı protokolü çerçevesinde İMKB kaynaklarından okul yapımı için 450 trilyon TL katkı sağlanmıştır.

2003 yılı sonu itibarıyla, 1.439 öğretim binası ve 13.554 derslik tamamlanarak 429 bin öğrencilik ilave kapasite yaratılmıştır.

TABLO:VI.2- Eğitim Kademelerinde 2003 Yılında Yaratılan Ek Kapasite

	Öğretim Binası	Öğrenci Kapasitesi	Derslik	Pansiyon	Yatak Kapasitesi	Spor Salonu	Lojman
Okul Öncesi	120	12.000	-	-	-	-	-
İlköğretim	1.253	376.000	12.532	46	13.000	24	428
Genel Orta Öğretim	32	24.000	600	16	4.000		60
Mesleki ve Teknik Eğitim	34	17.000	422	8	2.200	4	41
TOPLAM	1.439	429.000	13.554	70	19.200	28	529

Kaynak : MEB, DPT

TABLO:VI.3- Eğitim Kademelerinde Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları

Eğitim Kademeleri	2000-2001		2001-2002		2002-2003 (1)	
	Öğrenci Sayısı	Okullaşma Oranı	Öğrenci Sayısı	Okullaşma Oranı	Öğrenci Sayısı	Okullaşma Oranı
	(Bin)	(Yüzde)	(Bin)	(Yüzde)	(Bin)	(Yüzde)
Okul Öncesi Eğitim	259	9,3	256	9,2	320	11,4
İlköğretim	10.460	100,7	10.531	99,8	10.332	96,3
Ortaöğretim	2.607	67,3	2.808	73,7	3.035	81,0
-Genel Lise	1.704	44,0	1.909	50,1	2.054	54,8
-Mes.veTeknik Eğitim	903	23,3	899	23,6	981	26,2
Yüksek öğretim (2)	1.594	29,5	1.664	30,8	1.894	35,8
- Örgün Öğretim (3)	1.079	20,0	1142	21,1	1.232	23,3
- Açık Öğretim	515	9,5	522	9,7	662	12,5
Yaygın Eğitim	3.174	-	3.211	-	3.039	-

Kaynak : MEB, YÖK, DPT

Not: 2000 yılı Genel Nüfus sayımı projeksiyonlarına göre düzenlenmiştir.

(1)İlköğretimde yüzde 2,1, genel ortaöğretimde yüzde 12,4 ve mesleki eğitimde yüzde 2,6 olmak üzere ortaöğretimde toplam yüzde 15 okullaşma oranı açık öğretim okullarından kaynaklanmaktadır.

(2)Askeri ve polis yüksek öğretim kurumları hariçtir.

(3)Okullaşma oranları hesabında lisansüstü eğitimindeki öğrenciler dikkate alınmamıştır.

Eğitim harcamalarına ilişkin istatistiklerin uluslar arası standartlarda elde edilmesi amacıyla DİE Başkanlığınca 2003 yılında Ulusal Eğitim Harcamaları Projesine başlanmıştır.

Ağustos 2003 tarihinde yürürlüğe giren İlköğretim Kurumları Yönetmeliği ile 2003-2004 öğretim yılından itibaren ilköğretim 1., 2. ve 3. sınıflarda sınav uygulaması kaldırılmıştır.

MEB ile UNICEF işbirliğinde kız çocuklarının eğitim fırsatlarının artırılması amacıyla çalışmalar başlatılmıştır. 2005 yılına kadar 50 ile yaygınlaştırılması planlanan proje kızların okuma yazma oranının en düşük olduğu Van, Ağrı, Batman, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Muş, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerinde başlatılmıştır.

2003-2004 öğretim yılı için devlet okullarında okuyan ilköğretim öğrencilerinin tamamına ücretsiz kitap dağıtılmıştır.

Özelleştirme Sosyal Destek Projesi kapsamında özelleştirme sebebiyle işsiz kalan 15.000 kişiye meslek kazandırma eğitimi verilmiştir.

MEDA kapsamında başlatılan toplam 65 milyon euro tutarındaki hibe ile finanse edilecek Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi ve Mesleki Teknik Eğitim Kurumlarının Modernizasyonu projelerine ilişkin çalışmalar devam etmektedir. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi ile, mesleki eğitimin niteliğinin iyileştirilmesine katkı sağlama, mesleki eğitimle ilgili kamu yönetiminin, toplumsal ortakların ve işletmelerin kurumsal kapasitelerini ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde güçlendirme ve mesleki eğitim sisteminin yerinden yönetime geçme sürecini hızlandırma amaçlanmaktadır. Mesleki Teknik Eğitim Kurumlarının Modernizasyonu Projesinden beklenen sonuçlar; öğretim standartlarının belirlenmesi, hizmet içi ve hizmet öncesi öğretmen eğitiminin desteklenmesi ve seçilen okulların donatılmasıdır.

2002-2003 öğretim yılında yaygın eğitim yoluyla 7.181 kamu ve özel kesim eğitim merkezinde toplam 3.039 bin kursiyere eğitim verilmiştir. Bu kursiyerlerden 295 bini okur-yazar hale getirilmiş, 110 ana meslek grubunda yaklaşık 293 bin aday çırak, çırak, kalfa ve usta öğretici eğitim görmüştür.

Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayii Destekleme Vakfı (MEKSA) tarafından 2003 yılı sonuna kadar 14 ilde 26 işletmeler üstü eğitim merkezinde yaklaşık 45 bin kişiye çıraklık eğitimi sağlanmıştır.

MEB ile Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) arasında yapılan protokol çerçevesinde işyerlerinde ustaların çırak yetiştirme niteliği kazanabilmeleri için eğitici usta kursları düzenleme çalışmaları sürdürülmektedir.

Boğaziçi Üniversitesi, Anne Çocuk Eğitim Vakfı ve MEB işbirliği ile çocuğun eğitimini desteklemeye yönelik olarak 61 ilde yaklaşık 135 bin anneye eğitim verilmiştir.

4702 sayılı Kanuna istinaden 55 Mesleki Eğitim Merkezi, Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezine (METEM) dönüştürülerek ülke genelinde 91 METEM kurulmuştur.

Yüksek öğretim sisteminde rekabetçi bir yapının geliştirilmesine, idari ve mali özerkliğin sağlanmasına, bilimsel özgürlüğün güçlendirilmesine, üniversite ve fakülte yönetimlerinin yetkilerinin artırılmasına yönelik çalışmalara başlanmıştır.

Üniversiteler katma bütçeli kuruluşlar olarak kuruldukları halde, finansman ihtiyacının tamamına yakın bir bölümü genel bütçeden karşılanmaktadır. Genel bütçe imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle üniversitelere tahsis edilen ödenekler ihtiyaçların oldukça gerisinde kalmaktadır. Üniversitelerin genel ve katma bütçe üzerindeki yüklerini hafifletmek amacıyla; etkin bir harç-burs-kredi sistemiyle birlikte, döner sermaye, öğrenci sosyal hizmetler bütçesi, ikinci öğretim, kira ve vakıf gelirleri yeterli düzeyde olanlardan başlamak üzere idari ve mali özerkliğe kavuşturulması gereği bulunmaktadır.

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin üstlendiği sınavlarla ilgili görev ve sorumluluklarına bağlı olarak yeniden yapılandırılması gereği bulunmaktadır.

2003 yılı itibarıyla, 23'ü vakıf üniversitesi olmak üzere 76 üniversite, 551 fakülte, 175 yüksekokul, 446 meslek yüksekokulu ve 207 enstitü bulunmaktadır. Öğretim elemanı sayısı, 2002-2003 döneminde 74.134'e yükselmiştir. Öğrenci sayılarındaki hızlı artışa paralel olarak öğretim elemanı sayılarının artırılmaması sebebiyle, öğretim elemanlarının ders yükleri artmakta ve bilimsel araştırmaya ayıracakları zamanları kısıtlanmaktadır. Ayrıca öğrencilerin yüzde 20,9'u ve öğretim elemanlarının yüzde 37,9'u üç büyük ilde yoğunlaşmıştır. Öğretim elemanı açığının yanı sıra bu dağılım bozukluğu da eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Başta öğretmen yetiştirme olmak üzere kritik ileri teknoloji ve özürlü eğitimi alanlarında öğretim elemanı açığı bulunmaktadır. İlköğretim ve okul öncesi öğretmenliği gibi dallarda öğretim üyesi başına yaklaşık 400 öğrenci düşmektedir.

Uzun vadede öğretim elemanı açığını kapatmak üzere 2002 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) bünyesinde Bilim İnsanı Yetiştirme Projesi başlatılmıştır. Öğretim elemanı ihtiyacını karşılamak, üniversiteler arası iletişimi artırmak ve uzaktan eğitim alt yapısını güçlendirmek üzere ODTÜ'nün öncülüğünde 13 üniversite arasında imzalanan protokol doğrultusunda Etkileşimli Güç Birliği Merkezlerinin (Akıllı Sınıf) kurulması çalışmalarına başlanmıştır.

AB Eğitim programlarından ERASMUS'a katılım konusunda yüksek öğretim kurumları gerekli hazırlıkları yapmıştır.

Yüksek öğretim kurumlarımızda, öğrencilerin yurt dışında aldıkları ve başarılı oldukları ders kredilerinin, bir yüksek öğretim kurumundan diğerine transfer edilmesini sağlayan Avrupa Kredi Transfer Sistemine (AKTS) uyum çalışmaları başlatılmış ve AKTS Kurum Koordinatörleri belirlenmiştir.

Ülke dışından alınan diploma ve derecelerin tanınmasında ilgili kurum ve kuruluşlara yardımcı olması amacıyla Avrupa ülkelerinde verilen Diploma Ekinin ülkemizde de verilmesi için yapılan çalışmalar tamamlanmıştır.

4702 sayılı Kanun uyarınca meslek yüksek okullarına sınavsız geçiş uygulamasına 2002-2003 eğitim-öğretim yılından itibaren başlanmış olup, 2003-2004 eğitim-öğretim yılında 202.221 öğrencilik kontenjan ayrılmış ve ilk yerleştirmede 129.784 öğrenci yerleştirilmiş bulunmaktadır. Bu kanunla birlikte kısa sürede nitelikli iş gücüne sahip ara eleman yetiştirilmesi ve mesleki eğitimin yüksek öğretim sistemindeki payının yüzde 30 seviyesine çıkarılması hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda 26 Meslek Yüksek Okulunun (MYO) makine-teçhizat açısından desteklenmesi amacıyla, 2002 yılından itibaren 5 yıl süreyle yatırım programlarında kaynak ayrılmasına başlanmıştır.

Üniversitelere ait fiziki mekanların ve makine-teçhizat alt yapısının etkin kullanılabilmesi amacıyla, merkezi derslikler ve laboratuvarlar anlayışı doğrultusunda sınıfların ve laboratuvarların derslere tahsisinin tek elden yapılarak doluluk oranlarının artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

2003 yılından itibaren uygulanmak üzere Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) Puanlarının hesaplanması ile ilgili olarak, Ağırlıklı Ortaöğretim Başarı Puanının hesaplanma yöntemi ve ÖSS'yi kazanma barajı değiştirilmiş, orta öğretimdeki başarının yerleştirmedeki ağırlığı yükseltilmiş ve Türkçe ve Matematik sorularının ÖSS puanındaki ağırlığı artırılmıştır. Mesleki ve teknik lise mezunu öğrencilerin üniversiteye girişteki dezavantajlı konumu devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Eğitim sisteminin temel amacı; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, demokratik değerlere bağlı, yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen ve çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek, bilgi çağı insanını yetiştirmektir.

Milli eğitim, herkes için yaşam boyu öğrenme yaklaşımıyla bilgiye ulaşma yol ve yöntemlerini öğreten, etkin bir rehberlik hizmetini içeren, yatay ve dikey geçişlere imkan veren, piyasa meslek standartlarına uygun, üretime dönük eğitime ağırlık veren, fırsat eşitliğini gözetilen, üniversiteye giriş sistemindeki aksaklıkları çözmeye yönelik bir sistem bütünlüğü içinde yeniden düzenlenecektir.

Okul öncesi eğitimden başlayarak eğitimin her kademesinde izleme ve değerlendirme çalışmaları etkin ve sürekli hale getirilecektir.

Özel eğitim içinde yer alan özel ve üstün yeteneğe sahip çocuklar için uygun eğitim ortamlarının sağlanması ve eğitim süreci dışında kalan engelli çocukların genel ve mesleki eğitim imkanına kavuşturulması amacıyla alt yapı çalışmalarına hız verilecektir.

Eğitimin her kademesinde zeka işlevlerini geliştiren, araştırmacılığı ve yaratıcılığı ön plana çıkaran bilimsel ve teknolojik faaliyet programları geliştirilerek teşvik edilecektir.

Bütçe dışı kaynaklar ile çeşitli kamu kuruluşları tarafından yaptırılan ilk ve orta öğretim kurumlarının yer seçimi, okul türü ve kapasitesi gibi konularda kamu kaynaklarının rasyonel kullanımının temin edilmesi amacıyla projelerin hazırlanma safhasında MEB ve DPT Müsteşarlığının uygun görüşü alınacaktır.

Eğitim kurumlarındaki bilgisayar sınıfları, spor salonları, kütüphane gibi tesislerin eğitim saatleri dışında da kullanıma açılabilmesi için çalışmalar yapılacaktır.

Eğitim istatistiklerinin uluslar arası karşılaştırmalara imkan verecek şekilde; UNESCO, OECD ve AB tarafından hazırlanan göstergelerle uyumu sağlanacaktır.

Orta öğretimin, okul türü yerine program türünü esas alan bir yapıya kavuşturulması amacıyla gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Mesleki ve teknik eğitimde hızla değişen iş piyasalarının ihtiyaç duyduğu nitelik ve türde programlara ağırlık verilecek ve ülkemizin ara insan gücü ihtiyacını karşılayacak şekilde mesleki ve teknik eğitim yeniden yapılandırılacaktır.

Mesleki teknik eğitimde programlar, geniş tabanlı ve modüler esasa göre düzenlenecek, program bütünlüğü ve devamlılığı içinde lisans üstü eğitimi de kapsayacak şekilde yatay ve dikey geçişlere olanak tanıyan esnek bir yapıya kavuşturulacaktır.

Meslek standartlarına dayalı modüler programlar yoluyla mesleki eğitim yeniden yapılandırılacak ve bir ulusal yeterlilik sistemi kurulacaktır.

Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), yüksek öğretimin uzun vadeli planlamasını yapan, bu plan kapsamındaki uygulamaları değerlendirerek öneriler geliştiren ve yüksek öğretim kurumları arasında eşgüdümü sağlayan bir kurum olarak yeniden yapılandırılacaktır.

ÖSYM, üstlendiği sınavlarla ilgili görev ve sorumluluklarına bağlı olarak YÖK'den bağımsız bir kurum statüsüne kavuşturulacaktır.

Üniversitelerin eğitim, öğretim, araştırma, bilgi üretme, üretilen bilginin uygulanması, teknolojiye dönüşmesi ve yayılması işlevlerini yerine getirebilmesi amacıyla bilimsel özgürlüğe tam olarak kavuşturulması, mali kaynakları yeterli olanlardan başlamak üzere idari ve mali özerkliğe sahip olması sağlanacaktır.

Yüksek öğretim kurumlarının sanayi, araştırma, bilim ve teknoloji alanlarında faaliyet gösteren kesimlerle işbirliğinin geliştirilmesi sağlanacaktır. Üniversitelerin en önemli fonksiyonlarından birinin bilimsel araştırma olduğundan hareketle, fiziki imkanları, makine-teçhizat, teknoloji ve insan gücü alt yapısı yeterli olan üniversitelerin bilimsel araştırmaya yoğunlaşmaları teşvik edilecektir.

Öğretim üyesi yetiştirme kaynağı olarak araştırma görevliliği cazip hale getirilecek, özellikle öğretmen yetiştirme, özürlü eğitimi ve kritik ileri teknoloji alanları başta olmak üzere öğretim elemanı açığını giderecek ve yurt dışında dengeli dağılımını sağlayacak idari, mali ve hukuki tedbirler alınacaktır.

Yurt dışındaki başarılı yerli ve yabancı öğretim elemanlarının ülkeye gelmesi için gerekli şartlar hazırlanacaktır.

Yeni üniversite ve bağlı birimlerin kurulmasına ilişkin hukuki düzenlemeler objektif ölçütlere bağlanacak; üniversitelerin yurt dışında dengeli dağılımına önem verilecektir. Yüksek öğretim kurumlarının sahip oldukları beşeri ve fiziki imkanları kullanarak ilave finansman kaynakları oluşturmaları ve etkin bir harç-burs-kredi sistemi geliştirmeleri teşvik edilecektir.

Yüksek öğretime giriş sistemi, öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine uygun yüksek öğretim programlarına yerleştirilmelerini sağlayacak bir yapıya kavuşturulacaktır.

Üniversitelerdeki akademik terfiler, bilimsel liyakat sistemini esas alan objektif kriterlere bağlanacaktır. Kadrosuzluk, akademik terfiyi engelleyici bir faktör olmaktan çıkarılacaktır.

Üniversitelere ait mevcut fiziki mekanların doluluk oranlarının ve makine-teçhizatın kullanım oranlarının tespitine ve etkin kullanılabilmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınması sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

MEB ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca verilen okul öncesi eğitim faaliyetlerinin bütüncül bir yaklaşımla yürütülebilmesi ve okul öncesi eğitimde birliğin sağlanması amacıyla Okul Öncesi Eğitim Kanun Tasarısı çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Özel sektörün eğitime daha fazla yatırım yapması amacıyla 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu başta olmak üzere ilgili kanunlarda düzenlemeler yapılacaktır.

Ulusal Meslek Standartları Kurumu Kanun Tasarısı Taslağına ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.

Öğretmenlerin aldıkları hizmet içi eğitimlerinin özlük haklarına yansıtılabilmesi, ihtiyaç duyulan alanlarda sözleşmeli öğretmen ve öğretim üyesi istihdam edilebilmesi, araştırma görevliliğinin cazip hale getirilmesi, özellikle öğretmen yetiştirme, özürli eğitimi ve kritik ileri teknoloji alanları başta olmak üzere öğretim elemanı açığının giderilmesi için gerekli idari, mali ve hukuki tedbirler alınacaktır.

ÖSYM'nin kamu ve özel kesime yönelik üstlendiği sınavlarla ilgili olarak yeniden yapılandırılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

YÖK ve ÖSYM ile ilgili yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.

3. SAĞLIK

a) Mevcut Durum

Toplumsal kalkınmanın temel bir unsuru olarak bireylerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halinde olması, yaşam süresi ve kalitesinin artırılması, nüfus grupları ve bölgeler arasındaki sağlık farklılıklarının azaltılması, sağlık hizmetlerinin etkili, kolay ulaşılabilir ve kaliteli şekilde sunulması, sağlığı olumsuz etkileyen risk faktörlerinin azaltılması alanlarındaki çalışma ve çabalar sonucunda önemli başarılar elde edilmiş olmakla birlikte ülkemiz, sağlık göstergeleri açısından gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmaktadır.

Ülkemizde 765 kişiye bir hekim, 383 kişiye bir hasta yatağı düşmektedir. Yatak kullanım oranı ise ortalama yüzde 62'dir. Bu oran il merkezlerinde yüzde 75'in üzerinde, ilçe merkezlerinde ise yüzde 25'in altında kalmaktadır. Hasta yataklarının yüzde 39'u, hekimlerin yüzde 47'si üç büyük ilimizde bulunmaktadır. 6.351 sağlık ocağından 5.893'ü faal olup, bunun yüzde 26'sında personel yetersizliği bulunmaktadır. 11.837 sağlık evinin yaklaşık 6.000'inde ebe bulunmamaktadır. 489 adet 112 Acil Servis, 96 adet halk sağlığı laboratuvarı, 293 ana ve çocuk sağlığı merkezi, 29 kanser tarama merkezi, 7 Refik Saydam Hıfzıssıhha bölge müdürlüğü, 24 sıtma dispanseri, 272 verem savaş dispanserinde koruyucu ve birinci basamak sağlık hizmeti verilmektedir. Ancak, bu hizmet birimlerinin sayısı, personel ve teknoloji bakımından güçlendirilmesine ve hizmet verimliliğinin artırılmasına olan ihtiyaç devam etmektedir.

Yeşil Kart verilme suretiyle ücretsiz tedavi imkanı sağlanan kişi sayısı yaklaşık 14 milyona ulaşmıştır. Bu nüfusun sağlık sigortası kapsamına alınması ihtiyacı önemini korumaktadır.

Toplam hasta yataklarının yaklaşık yüzde 7'sini oluşturan özel kesim, ayakta teşhis ve tedavi hizmetleri bakımından da önemli bir paya sahiptir.

Sağlık reformu kapsamında Sağlık Bakanlığının görev ve teşkilat yapısının yeniden düzenlenmesi; koruyucu sağlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi; birinci basamak sağlık hizmetleriyle entegre aile hekimliği uygulaması; hastanelerin hasta memnuniyetine yönelik rekabet edebilir ve özerk işletmeler haline dönüştürülmesi; norm ve standard birliğinin sağlanması bakımından tek çatı altında toplanması; anne ve çocuk sağlığına özel önem ve öncelik verilmesi; sağlık hizmetlerinin sunumu ile finansmanının birbirinden ayrılması; genel sağlık sigortası sisteminin kurulması; özel sektörün sağlık alanında teşvik edilmesi; Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi'nin ulusal referans kurumu haline getirilmesi; sağlık personelinin çalışma şartlarının iyileştirilmesi, gıda ve beslenme sağlığı ve güvenliği alanında kalite ve denetimin artırılmasını amaçlayan mevzuat düzenlemeleri yapılmaktadır. Bu alanlarda, Hükümetin Acil Eylem Planı kapsamındaki çalışmaların önemli bir kısmının 2003 yılı sonunda tamamlanması beklenmektedir.

Avrupa Birliği ile Sağlık Enformasyon Sistemi ve Halk Sağlığı Eylem Programı hakkında mutabakat zaptı imzalanmıştır.

Sosyal Sigortalar Kurumu kapsamındaki sigortalıların Sağlık Bakanlığı hastanelerinden yararlanmalarını öngören hizmet protokolu imzalanmış; Devlet memurları, Emekli Sandığına tabi emekliler ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin özel kesime ait sağlık kurumlarında ayakta veya yatarak tedavilerinin sağlanması hususunda 4905 sayılı Kanun çıkartılmıştır. Bu uygulamaların yaygınlaştırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Teşhis ve tedavi amacıyla özel sağlık kurum ve kuruluşlarına hasta sevkine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Özel Hastaneler, Hemşirelik, Ebelik, Refik Saydam Ulusal Hıfzıssıhha Kurumu, Refik Saydam Aşı-Serum Enstitüsü, 1219 sayılı Kanunda değişiklik yapılması, İlaç ve Eczacılık Kurumu, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, Kozmetik, Ulusal Kanser Enstitüsü ile ilgili kanun tasarıları üzerindeki çalışmalara devam edilmektedir.

Yatırımların daha rasyonel planlanmasına imkan verecek nitelikte Türkiye Sağlık Envanteri çalışması Sağlık Bakanlığı tarafından tamamlanmıştır.

Ulusal Hastalık Yüğü ve Maliyet Etkililik ile Ulusal Sağlık Hesapları Araştırmaları tamamlanmıştır. 2003 Yılı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması hazırlık çalışmasına devam edilmektedir.

Çocuk, anne ve üreme sağlığının geliştirilmesi amacıyla programlar başlatılmıştır.

Sağlık Bakanlığınca, sağlık insan gücünün yurt sathında dengeli dağılımının sağlanması, sağlık insan gücü ihtiyacının belirlenmesi amacıyla başlatılan norm kadro çalışması tamamlanma safhasına gelmiştir.

Bakanlığa bağlı sağlık hizmet birimlerinde döner sermaye işletme gelirlerinin ve harcamalarının disipline edilmesi ve rehabilitasyonu amacıyla bir çalışma başlatılmıştır.

Ankara'da Numune Hastanesi bünyesinde alkol ve madde bağımlılığı eğitim ve tedavi merkezi açılmıştır.

Bazı illerin birinci basamak sağlık hizmet birimlerinde ruh sağlığı eğitimi hizmetlerinin verilmesine başlanmıştır.

Dünya Bankası tarafından desteklenen 23 ilde temel sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesini amaçlayan İkinci Sağlık Projesi tamamlanmıştır.

TABLO:VI.4- Kuruluşlara Göre Hastane ve Yatak Sayısı

Kuruluşlar	2002		2003 (1)	
	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı
Sağlık Bakanlığı	775	88 000	820	91 145
Milli Savunma Bakanlığı	42	15 900	42	15 900
SSK Başkanlığı	130	31 700	148	33 500
KİT	8	1 607	8	1 607
Diğer Bakanlıklar	2	680	2	680
Tıp Fakülteleri	48	25 149	49	26 578
Belediyeler	10	1 389	10	1 389
Yabancılar	4	338	4	338
Azınlıklar	5	934	5	934
Dernekler	19	1 577	19	1 577
Özel	237	11 835	242	12 200
TOPLAM	1 280	179 109	1 349	185 848

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, SSK, Üniversiteler
(1) Tahmin

TABLO:VI.5- Bazı Sağlık Göstergelerindeki Gelişmeler (1)

Göstergeler	2002	2003 (2)
Yatak Sayısı	179 109	185 848
Yatak Başına Düşen Nüfus	392	383
Yatak Kullanım Oranı (Yüzde)	61,5	62
Faal Sağlık Ocağı Sayısı	5 848	5 893
Hekim Sayısı	90 757	93 200
Bir Hekime Düşen Nüfus	773	765
Dış Hekimi Sayısı	15 866	16 482
Bir Dış Hekimine Düşen Nüfus	4 417	4 323
Eczacı Sayısı	22 932	24 015
Bir Eczacıya Düşen Nüfus	3 059	2 967
Hemşire Sayısı	75 879	80 900
Bir Hemşireye Düşen Nüfus	925	881
Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi (Yıl)	68,5	68,7
Bebek Ölüm Hızı (Binde)	39,4	38,3

Kaynak : Sağlık Bakanlığı, SSK, Üniversiteler, DİE, DPT
(1) İlgili yılların yıl sonu nüfusu esas alınarak hesaplanmıştır.
(2) Tahmin

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sağlığın korunması, yaşam kalitesinin artırılması, toplumun sağlık düzeyinin yükseltilmesi amacıyla sağlık hizmetlerinin etkili ve verimli bir şekilde sunulması esas amaçtır.

Koruyucu sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, ana ve çocuk sağlığının korunması amacıyla bir uygulama programı yapılacaktır.

Koruyucu ve birinci basamak sağlık hizmet birimlerinin fiziki ve insan gücü alt yapısının güçlendirilmesine ağırlık verilecektir.

Birinci basamak sağlık hizmet birimleriyle entegre aile hekimliği uygulamasına geçilecek ve bu kademedeki başlayarak sağlık hizmet kademeleri arasında etkili bir hasta sevk sistemi kurulacak, evde hasta bakımı ve takibine yönelik hizmet modeli geliştirilecektir.

Çocukları aşılama programları etkinleştirilecektir.

Halkın sağlık alanında bilinçlendirilmesi amacıyla sağlık eğitimi programlarının geliştirilmesine önem verilecektir.

İkinci ve üçüncü basamak sağlık hizmet birimlerinin asli fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için bina, teknoloji, hizmet ve personel standartlarının geliştirilmesi, kapasite kullanımının artırılması, başarı ölçümlerinin yapılması ve modern işletmecilik kurallarıyla yönetilmelerine dair düzenlemeler yapılacaktır.

Acil sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi, mobil sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla başlatılan çalışmalara devam edilecek, hizmet alt yapısının güçlendirilmesine önem verilecektir.

Eleman temininde güçlük çekilen yerler ve hizmetlerde sözleşmeli insan gücü istihdamı uygulamasına geçilmesinde yurt düzeyinde dağılım dengesinin sağlanması esas alınacaktır.

Mevcut teşhis ve tedavi imkanlarından azami ölçüde yararlanılabilmesi için her basamak sağlık hizmet birimlerinde vardiya uygulamasına geçilerek yaygınlaştırılacaktır.

Tüm kurum ve kuruluşlara ait teşhis ve tedavi hizmet birimlerinin tüm vatandaşların kullanımına açılması amacıyla başlatılan çalışmalara devam edilecek, uygulama yaygınlaştırılacaktır.

Sağlık güvencesinden yoksun nüfusun sağlık sigortası kapsamına alınması sağlanacaktır.

Hastanelerde tam otomasyona geçmek ve harcamaları disipline etmek amacı ile gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Özel kesime ait sağlık hizmetlerinin teşvikine devam edilecek, sigortalıların bu hizmetlerden de yararlandırılması için başlatılan uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sağlık hizmet sunumu ile finansmanının birbirinden ayrılmasına yönelik yasal düzenleme çalışmaları başlatılacaktır.

Birinci basamak sağlık hizmet birimleriyle entegre aile hekimliği uygulaması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Koruyucu sağlık hizmetlerinin etkili hale getirilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Özel kesimin sağlık hizmetlerini teşvik amacıyla gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

4. İNSAN GÜCÜ

a) Mevcut Durum

Nüfusun ve iş gücünün eğitim düzeyinde gelişmeler görülmekle birlikte, örgün ve yaygın eğitim sisteminin nitelik ve nicelik olarak daha hızlı geliştirilmesine olan ihtiyaç devam etmektedir.

Eğitim sisteminin insan gücü ihtiyaçlarındaki gelişme eğilimlerini yeterli ölçüde dikkate alamaması sonucunda bilgi teknolojisi, tıp, hemşirelik gibi alanlarda arz yetersizliği görülürken, ziraat ve inşaat mühendislikleri gibi alanlarda da ihtiyacın üzerinde kapasite bulunmaktadır. Eğitim sisteminin insan gücü ihtiyaçlarını yeterli olarak karşılayabilmesi amacıyla planlayıcı ve uygulayıcı kuruluşlar arasında işbirliğinin artırılması gerekmektedir.

Ekonomik büyümenin yeniden başlamasına rağmen, bunun istihdam üzerinde olumlu etkilerinin görülmesinin zamana ihtiyaç gösterdiği gözlenmekte olup bir çok meslekteki eğitimli iş gücünün işsizliği önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Uzun dönemli gelişme hedefleri dikkate alındığında yüksek nitelikli insan gücü yetiştirilmesine yönelik çalışmaların aralıksız sürdürülmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

Öğretmen ihtiyacının giderilmesi amacıyla öğretmen alımında gelişmeler sağlanmıştır. İlköğretimdeki öğretmen sayısı 2001-2002 öğretim yılında 375.629'dan 2002-2003 öğretim yılında 390.275'e, orta öğretimdeki öğretmen sayısı da aynı dönemler itibarıyla 145.461'den 148.563'e çıkmıştır. Bununla birlikte, branşlar, kademeler ve bölgeler itibarıyla öğretmen dağılımında kısmen dengesizlikler görülmektedir. Eğitim Fakültelerinde İngilizce ve rehberlik gibi dallara ağırlık verilmesinin yanında çeşitli dallarda eğitim bilimleri uzmanları yetiştirilmesi ihtiyacı öne çıkmaktadır.

Yüksek öğretimde toplam öğretim elemanı sayısı 2001-2002 öğretim yılında 71.290'dan 2002-2003 öğretim yılında 76.090'a yükselmiştir. Öğretim elemanlarının sayı ve nitelik yönünden geliştirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

Çıraklık eğitimi kapsamında gelişmeler görülmekle birlikte kayıtlı çırakların sayısı toplam çıraklara oranla sınırlı kalmaya devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

İnsan gücü yetiştirilmesi ve istihdamına yönelik olarak ilgili kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliği artırılacak ve işgücü enformasyon sistemi geliştirilecektir.

Belirli aralıklarla yapılmak üzere insan gücü envanteri konusunda kapsamlı bir çalışma başlatılarak iş gücünün eğitim ve mesleki özelliklerine göre tespiti yapılacak ve sonuçları konusunda eğitim ve öğretim kuruluşları bilgilendirilecektir.

İnsan gücü niteliğinin geliştirilebilmesi için hizmet içi eğitim programları artırılabilecektir.

Eğitim, sağlık, bilim-araştırma, bilgi teknolojisi alanlarında eleman yetiştirilmesine öncelik verilecektir.

5. GENÇLİK, BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR**A. GENÇLİK****a) Mevcut Durum**

2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; genç nüfus grubunu oluşturan 19-24 yaş grubu nüfusunun 2003 yılında 8.090 bin, ülke nüfusu içindeki payının ise yüzde 11,4 olması beklenmektedir. Bu nüfus grubunun yüzde 48,9'unu genç kadın, yüzde 51,1'ini ise genç erkek nüfus grubu oluşturmaktadır.

2001-2002 öğretim yılında, YURTKUR yurtlarında barınmak için müracaat eden öğrenci sayısı 205.091 iken; 2002-2003 öğretim yılında 158.105 öğrenci barınmak için müracaat etmiş olup, talebin yüzde 55'i karşılanabilmiştir. Bu öğretim yılında üniversiteler tarafından işletilen yurtlarda toplam 36.684 öğrenciye barınma hizmeti verilmiştir. Ayrıca, Türk Cumhuriyetleri ve diğer Türk Topuluklarından eğitim ve öğretim görmek üzere ülkemize gelen öğrencilerden toplam 3.934'üne ücretsiz barınma hizmeti verilmiştir.

2002-2003 öğretim yılında 353.651 öğrenci öğrenim kredisi için başvurmuş, 165.033 öğrenciye kredi tahsisi yapılmış, 154.342 öğrenciye kredi ödenmiştir. 2001-2002 öğretim yılında toplam 451.550 öğrenciye öğrenim kredisi ödenmişken, 2002-2003 öğretim yılında bu sayı 494.065'e ulaşmıştır. 2002-2003 öğretim yılında lisans öğrencilerine 65 milyon TL/ay, yüksek lisans öğrencilerine 130 milyon TL/ay ve doktora öğrencilerine 190 milyon TL/ay öğrenim kredisi ödenmiştir.

2002-2003 öğretim yılında 184.254 öğrenci katkı kredisi almak için müracaat etmiş, 141.646 öğrenciye kredi tahsisi yapılmış ve 131.012 öğrenci kredi kullanmıştır. 2001-2002 öğretim yılında toplam 405.791 öğrenci, 2002-2003 öğretim yılında toplam 428.287 öğrenci için üniversitelere katkı kredisi ödenmiştir.

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 20.970 bin olan toplam sivil istihdamın yüzde 17,9'unu (3.755 bin) 15-24 yaş grubu gençler ve gençlerin de yüzde 62'sini erkek, yüzde 38'ini ise kadın nüfus oluşturmaktadır.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 2003 yılı Haziran ayı sonu verilerine göre iş bulmak için Kuruma müracaat eden 315.931 kişinin 86.405'i 15-24 yaş grubundan oluşmaktadır. Aynı dönemde işe yerleştirilen toplam 38.028 kişinin 6.545'i gençlerden

oluşturmuştur. Bu dönemde Kuruma müracaat eden gençlerin yüzde 8'i işe yerleştirilebilmiştir.

2003 yılında, gençlerin serbest zamanlarının değerlendirilmesi, birbirleriyle tanışma, kaynaşma ve dinlenmelerini sağlamak amacıyla Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün 80'i illerde, 33'ü ilçelerde olmak üzere 114 Gençlik Merkezinde 36.823 genç gençlik faaliyetlerine katılmıştır. Yaz aylarında gençlere tatil imkanı sunabilmek amacıyla 2003 yılında 4 merkezde açılan gençlik kampında 12-24 yaş grubunda yer alan 3.742 gence hizmet götürülmüştür. Ayrıca, 41 ilde Toplumsal Kalkınmada Gençlik-Ulusal Gençlik Kamplarına toplam 7.367 genç katılmıştır.

Dünyada önemli toplumsal sorunlardan biri olan madde bağımlılığı, ülkemizde de giderek ciddi bir sorun haline gelmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sorumluluk duygusu gelişmiş, yeni fikirlere açık, kültürel değerlerimizi benimsemiş, ülkenin hedef ve imkanlarını bilen, araştırmacı, eleştirel yaklaşım ve demokratik tavırlar gösterebilen, kendi kişiliklerini geliştirirken topluma ve kalkınma sürecine katkıda bulunan özgüvenli bir gençlik yetiştirilmesi temel amaçtır.

Gençlik kesimine sunulacak hizmetlerin kalitesinin artırılması çalışmalarında fırsat eşitliği ilkesi gözetilecek, kişilik, düşünce ve beden yönünden sağlıklı gelişmelerini sağlayacak okul içi ve dışı düşünce, kültür, sanat ve spor gibi faaliyetler teşvik edilecektir.

Gençleri zararlı alışkanlıklardan koruyucu ve caydırıcı tedbirlerin alınması ile suça itilme ortamları yaratan unsurları yok edici çalışmalar için kuruluşlararası işbirliği geliştirilerek bu konuda faaliyet planları hazırlama ve araştırma çalışmaları hızlandırılacak; özellikle madde bağımlılığı, AIDS ve benzeri hastalıklar konusunda gençleri ve çevrelerini bilgilendirme çalışmalarına devam edilecektir.

Mahalli idarelerin gençlere yönelik kültür, sanat, spor, folklor, okuma ve araştırma alışkanlığı kazandırıcı faaliyetleri düzenleyici ve teşvik edici programlar hazırlamaları, Gençlik Merkezlerinin yurt genelinde yaygınlaştırılması çalışmalarına katkı sağlamaları ve özel sektörden de bu alana yatırım yapmalarını teşvik edilecektir.

Yurt dışında yaşayan Türk gençlerinin Devlete ve milli kültüre bağlılığını korumak ve geliştirmek, Türkiye Cumhuriyeti ile olan ilişkilerini kuvvetlendirmek, milli menfaatlerimize aykırı faaliyetlerden uzaklaştırmak amacıyla, yurt içindeki gençlerimizle kaynaştırıcı ve bütünleştirici çeşitli sosyal ve kültürel faaliyetlere önem verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Uyuşturucu Kullanımı ile Mücadele, Takip ve Yönlendirme Alt ve Üst Kurulları, yetki, sorumluluk, çalışma usul ve esaslarının belirlendiği yasal alt yapıya kavuşturulacaktır.

B. BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

a) Mevcut Durum

Türkiye genelinde, 2003 yılı Eylül ayı itibarıyla, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün (GSGM) verilerine göre 89.590'ı kadın, 279.658'i erkek olmak üzere toplam 369.248 lisanslı sporcu bulunmaktadır.

Sporun yeterince yaygınlaştırılmamasındaki temel faktörlerden biri olan spor tesislerindeki dağılım ve kalite noksanlığı ile bunların optimal ölçülerde kullanılmaması sorunu devam etmektedir. Diğer taraftan, kamu sektöründe spora ayrılan kaynaklar yetersiz olup, mevcut kaynaklar da etkin ve verimli olarak kullanılmamaktadır. Tesisler planlanırken temizlik, aydınlatma, ısı yalıtımı gibi fiziki, teknik ve yerel koşullara uygunluğun dikkate alınmaması verimliliği azaltmaktadır.

2003 yılı başında, Türkiye’de, GSGM’nin verilerine göre 45 stadyum, 229 stad, 1540 futbol tesisi, 59 (açık ve kapalı) yüzme havuzu, 6.199 semt spor sahaları ve 642 diğer çeşitli spor tesisleri bulunmaktadır. Söz konusu tesislerin kullanım kapasitesinin artırımı için spor tesislerinden yararlanılması ve işletilmesi konusunda GSGM, üniversiteler, orta öğretim kurumları, mahalli idareler ve spor kulüpleri arasında koordinasyon geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Spor sisteminde Avrupa Birliğine uyum, hizmet konusunda arz-talep yetersizliği ve yöresel düzeyde ihtiyaca dönük yapılanma ile hizmet üretimi konusundaki eksiklikler önemini korumaktadır. Dünyada spor örgütlenmeleri ve spor hizmetleri çok çeşitlilik göstermesine rağmen, Türkiye’de spor tesislerinin inşaatı, işletilmesi, spor organizasyonlarının koordinasyonu, futbol hariç bütün federasyonların yönetimi devlet eliyle yapılmaktadır.

Sporcu istatistiklerinin uluslar arası standartlara uygun olarak gerçekleştirilmesi, spor müsabakalarında şiddetin önlenmesi, ödül yönetmeliği, eğitim kurumlarının spor politikalarını belirlemek, federasyonlara kaynak temini gibi çok geniş alanlarda yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmakta ve bu alanlarda yasal düzenlemeler için çalışmalar sürdürülmektedir. Sporcu sağlığı konusundaki yasal boşlukların giderilmesi ve etkin bir denetimin sağlanması konularında mevzuat düzenlemelerine ihtiyaç duyulmaktadır.

AB Konseyi ve Parlamentosunun 291/2003/EC sayılı Kararına dayanılarak, 2004 yılı Avrupa’da Eğitimin Spor Aracılığıyla Gerçekleştirilmesi Yılı olarak kabul edilmiştir.

2005 yılının Ağustos ayında, İzmir’de düzenlenecek ve olimpiyatlardan sonra dünyanın en büyük ikinci spor ve kültür organizasyonu olan 23. Dünya Üniversiteler Yaz Spor Oyunlarının (UNIVERSIADE 2005) tanıtımı sürdürülmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Toplumun her kesiminde yaşam boyu spor anlayışı ile düzenli spor yapma alışkanlığı kazandırılarak yaygınlaştırılması, alt yapının bütün dallar itibarıyla ülke genelinde dengeli dağılımı, sporcu ve spor elemanlarının eğitim ve istihdam sorunlarının giderilmesi, tesis sayılarının artırılması ve etkin kullanılması esastır.

Spor tesislerinin inşaatı, işletilmesi, spor faaliyetleri, spor elemanlarının hizmet içi eğitimlerinin; spor kulüpleri, bunların oluşturduğu federasyonlar ile özel teşebbüs ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılması özendirilecektir. Kamu kesiminin bu alandaki görevi denetlemek, yönlendirmek ve bilim ve teknolojiye yenilikleri takip etmek olacaktır.

Spor hekimliği hizmetlerinin geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve sporcuların sosyal güvenceye kavuşturulması sağlanacaktır.

Sportif faaliyetlerin yerel özelliklerden yararlanılarak turizm ve istihdam yaratma amaçlı olarak yaygınlaştırılması için gerekli alt yapı ve tanıtım faaliyetleri geliştirilecektir.

Mevcut okulların spor alt yapıları günün koşullarına uygun olarak geliştirilecek, yeni kurulacak okullar ise spor alt yapısı dikkate alınarak planlanacaktır.

Spor alanında uluslar arası standartlara uygun olarak veri tabanı oluşturulacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Spor teşkilatının yeniden yapılandırılması, spor federasyonlarının özerkleşmesi ve spor kulüplerinin mali ve idari açıdan tam bağımsız dinamik bir yapıya kavuşturulması amacıyla yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Kamuya ait spor tesislerinin halka açılması ve etkin kullanımı için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

6. KADIN, AİLE ve ÇOCUK

A. KADIN

a) Mevcut Durum

2003 yılı itibarıyla kadınlarda okur-yazarlık oranı yüzde 80,6'dır. Kentlerde yaşayan kadınların okur-yazarlık oranı yüzde 85 iken, kırsal kesimde yaşayan kadınların okur-yazarlık oranı yüzde 72,6'dır.

2003 yılı ikinci üç aylık döneminde kadınların istihdama katılma oranı yüzde 28,5'dir. Bu oran kentlerde yüzde 20, kırsal kesimde ise yüzde 37,7 olarak gerçekleşmiştir.

Kadınların her alandaki durumunu iyileştirmeye yönelik projelerin desteklenmesi ve toplumsal bilinç oluşturulması amacıyla BM Nüfus Fonu Üçüncü Ülke Programı Savunuculuk Alt Programı Projesi yürütülmektedir.

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün yeniden yapılanmasına ilişkin yasa tasarısı TBMM gündemindedir.

Sosyal sigorta sistemine dahil kadın sayısı istenilen seviyeye çıkarılamamıştır.

Kadınlarda okur-yazarlık oranının yükseltilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin, yazılı ve görsel medyanın, özel sektör ve yerel yönetimlerin desteğine olan ihtiyaç devam etmektedir.

Kadınların toplumsal konumlarının güçlendirilmesi, etkinlik alanlarının genişletilmesi, eşit fırsat ve olanaklardan yararlanmalarının sağlanması için eğitim seviyelerinin yükseltilmesi, kalkınma sürecine, iş hayatına ve karar alma mekanizmalarına daha fazla katılımlarını sağlayacak çalışmaların yapılması ve bilinçlendirilmelerine yönelik ihtiyaç devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kadınların ve kız çocukların eğitim, sağlık, sosyal güvenlik hizmetlerine tam ve eşit olarak erişimlerini sağlayacak tedbirler alınması temel amaçtır.

Kadınların eğitiminde örgün ve yaygın eğitim yanında yazılı ve görsel iletişim araçlarından yararlanılacaktır.

Kadına yönelik mesleki eğitim veren kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyon sağlanacaktır.

Kadınların iş gücüne ve istihdama daha etkin ve aktif olarak katılmalarını artırmak amacıyla, iş alanlarına ve mesleklere yönlendirilmeleri için gerekli önlemler artırılabilecektir.

Kadınlara yönelik şiddetin ve istismarın önlenmesi için eğitim, sağlık ve güvenlik gibi meslek gruplarına yönelik hizmet içi eğitim ve bilgilendirme programları geliştirilecektir.

Şiddete maruz kalan kadınlar için SHÇEK'e bağlı kadın konuk evleri ülke düzeyinde aktif hale getirilerek gerekli hizmetlerin verilmesi sağlanacaktır.

BM Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve diğer uluslararası anlaşmalar doğrultusunda, kadın tutuklu ve hükümlülerin cezaevindeki ve daha sonraki hayatlarının kolaylaştırılması için kadının sorunları konularında uzman eğitimci, sosyolog, psikolog, pedagoğ ve hekim gibi meslek elemanlarının istihdam edilmesinin sağlanmasına yönelik tedbirler alınacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevleri Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük, Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanun, Ceza ve Tevkifevleri İç Yönetmeliği; mevcut durumda kadın tutuklu ve mahkumların yaşam koşulları, ihtiyaçları ve Türkiye'nin imzaladığı CEDAW Sözleşmesi doğrultusunda yeniden ele alınarak düzenlemeler yapılacaktır.

B. AİLE

a) Mevcut Durum

Ailenin bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve refahının artırılması için gerekli çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.

Ailelere yönelik olarak koruyucu, eğitici ve geliştirici işlevleri olan Toplum Merkezlerinin hizmet kapsamı genişletilerek etkinliklerinin artırılması ve nitelikli uzmanlarla desteklenerek yaygınlaştırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Aileye yönelik hizmet veren kuruluşların yeniden yapılandırılması; teşkilat, personel ve mevzuat açısından ihtiyaçlarının karşılanması ve kuruluşlar arasında eşgüdümü sağlanması önemini korumaktadır.

Aile içi şiddetin önlenmesinde Medeni Hukuk ve Ceza Hukuku çerçevesinde yapılan değişikliklerin yanı sıra 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ile yeni yaptırımlar getirilmiştir.

Aile Araştırma Kurumu Başkanlığının yeniden yapılanmasına ilişkin yasa tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Aileye verilecek hizmetlere ulaşılabilirliği kolaylaştırmak amacıyla mevcut hizmetlerin tanıtımının yapılması, kurum ve kuruluşlar arasında iş birliğinin sağlanması ve etkin bir sosyal hizmet ağına oluşturulması temel esastır.

Ailelerde eşlerin her ikisinin de çalışması durumunda ortaya çıkan çocuk bakım sorununun çözümüne yönelik hizmetler arttırılacaktır.

Ailelere sosyal, ekonomik ve hukuki konularda rehberlik etmek amacı ile kurulan Aile Danışma ve Eğitim Merkezleri yaygınlaştırılacaktır.

Aile bireyleri arasında uyum sağlanması amacıyla ana-baba okulları açılacak ve yaygınlaştırılacaktır.

Ülkemizde aile yapısı ve özellikleri araştırılmalı, aile politikaları bu araştırmalara dayandırılmalıdır. Aile Dokümantasyon Merkezi kurularak, ailelerle ilgili verilerin oluşturulması çalışmaları başlatılacaktır.

Eş seçimi, ailenin kurulması, çocuk sahibi olma, sorumluluk sahibi ebeveynlik, aile ilişkileri, ev ekonomisi gibi konuları içeren örgün ve yaygın eğitim programları yaygınlaştırılacaktır.

C. ÇOCUK**a) Mevcut Durum**

Çocuk nüfusunu oluşturan 0-18 yaş grubu nüfusun 2004 yılında 25.979 bin, ülke nüfusu içindeki payının ise yüzde 36,2 olması beklenmektedir. Bu nüfusun yüzde 51'ini erkek çocuklar, yüzde 49'unu ise kız çocukları oluşturmaktadır. 0-14 yaş grubu nüfusun ise 20.974 bin ve toplam nüfus içerisindeki payının yüzde 29,2 olacağı tahmin edilmektedir.

Çocuklara yönelik uygulamaların, 1995 yılında onaylanarak yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ilke ve standartları ve çocuklarla ilgili diğer uluslar arası yükümlülüklerle uyumlu hale getirilebilmesi için tüm mevzuatın taranarak uyum yasalarının çıkarılması ihtiyacı devam etmektedir.

Hazırlıklarına 1997 yılında başlanan çocuklara yönelik tüm verilerin toplandığı bir veri tabanı ve bilgi ağı oluşturulması çalışmalarının tamamlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Özellikle kırsal kesimdeki kız çocuklar ile büyük şehirlerde yaşayan çocukların aile bütçesine katkı amaçlı çalıştırılmaları sebebiyle temel eğitime devam edememeleri, belirli özür gruplarındaki çocuklara yönelik yeterli düzeyde özel eğitim hizmetinin sunulmaması temel eğitim çağındaki çocukların önemli sorunları arasında yer almaktadır.

Ülkemizdeki korunmaya muhtaç çocuk sayısı hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bu çocuklara SHÇEK başta olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından hizmet götürülmektedir. 2003 yılı sonu itibarıyla 84 çocuk yuvası ve 107 yetiştirme yurdunda toplam 18.683 korunmaya muhtaç çocuğa hizmet verilmektedir.

Çocuk işçiliği, sokak çocukları, sokakta çalışan çocuklar ve suça itilmiş veya suça maruz kalmış çocuklar sorunu önemini korumaktadır. 2002 yılında 12-17 yaş grubundaki çalışan çocuk sayısı yaklaşık 869.000'dir.

Sokakta yaşayan ve çalışan çocukları sorunu, özellikle göç alan büyük şehirlerde ekonomik ve sosyal şartların zorlaması ile giderek büyümektedir. SHÇEK tarafından 2003 yılı sonu itibarıyla 32 Çocuk ve Gençlik Merkezi aracılığı ile toplam 23.872 sokakta yaşayan ve çalışan çocuğa hizmet verilmiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların yetişkinlerden ayrı ortamlarda kalmalarını sağlayacak kurum sayısının artırılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

İletişim araçlarında şiddet, cinsellik ve istismar içeren, madde bağımlılığını, sigara kullanımını ve tüketimi özendirilen yayın ve programlar, çocukları olumsuz yönde etkilemektedir.

4857 sayılı yeni İş Kanunu ile hafif işlerde çalışma yaşının alt sınırı 13'den 14'e çıkarılmış, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin hükümlerin işyerindeki çırak ve stajyerlere de uygulanması hükmü getirilmiştir.

Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol 2003/5329 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

4963 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda değişiklik yapılarak çocukların yargılanmasında BM Çocuk Hakları Sözleşmesi standartlarına uygun bir yasal yapı oluşturulmuştur. Söz konusu değişiklikle çocuk mahkemelerinde yargılanma yaşı üst sınırı onsekize çıkarılmış ve çocukların sadece çocuk mahkemelerinde yargılanmaları sağlanmıştır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokolün onaylanması 16 Ekim 2003 tarih ve 4991 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Çocuklara yönelik uygulamaların, Çocuk Hakları Sözleşmesi ilke ve standartları ile çocuklarla ilgili diğer uluslar arası yükümlülüklerle uyumlu hale getirilmesi esastır.

Çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde ideal ve öncelikli ortamın aile olduğu ilkesinden hareketle, özürli çocuklar ve korunmaya muhtaç çocukların aileleri yanında korunup yetişmesini sağlayacak aileye yönelik sosyal destek programlarına ağırlık verilecek; kimsesiz, aile ve yakın çevresinde yaşamaları riskli olan çocuklar için aile dışında alternatif bakım modelleri geliştirilip yaygınlaştırılacaktır.

Yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği içinde çocukların sokağa yönelmesini önleyici projeler geliştirilecek, sokak çocuklarının barınma, eğitim, rehabilitasyon ve tedavi imkanları artırılarak topluma yeniden kazandırılmaları sağlanacaktır.

Çocuk mahkemeleri 2253 sayılı Kanunda öngörülen şekilde yeterli alt yapı ve kadro ile desteklenecek, tutuklu ve hükümlü çocukların yetişkinlerden ayrı ortamlarda kalmalarını sağlayacak çocuk tutukevleri ve çocuk ıslahevlerinin sayısı artırılacaktır.

Çocukların çalışmasını önlemek için eğitim imkanlarından yararlanmayı engelleyen nedenler ortadan kaldırılacak, çağ nüfusunun tamamının zorunlu temel eğitim sürecinde kalmaları sağlanarak mesleki eğitime talebi artırıcı bir eğitim sistemi oluşturulacaktır.

Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan çocuk polisi birimleri Emniyet Müdürlüğü binalarından ayrı binalarda, çocuk konusunda uzman personel istihdamına da imkan verecek şekilde yapılandırılacaktır.

Çocuğa götürülen hizmetler, kalitesi artırılarak yaygınlaştırılacak; kurum ve kuruluşların faaliyetlerinde koordinasyon sağlanacak ve çocuklara ilişkin her türlü verinin yer alacağı Çocuk Bilgi Ağı çalışmaları tamamlanacaktır.

Çocukların istismar, ihmal, sömürü ve şiddetin her biçiminden korunmalarına yönelik çalışmalar artırılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Çocukların çalışma şartlarına yönelik yasal düzenleme faaliyetleri hızlandırılacaktır.

7. SERBEST ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

a) Mevcut Durum

Ekonomik refahın en önemli ve ağırlıklı unsurlarından biri olarak kabul edilen serbest zamanın değerlendirilmesi giderek daha önemli bir hale gelmiştir.

Çalışma sürelerinin dışında kalan ve kişinin dilediği gibi kullanabileceği zamanı ifade eden ve zaman yönetimi ile birlikte düşünülmesi gereken serbest zamanların üretken, verimli ve katılımcı bir şekilde değerlendirilerek yaşamın bir parçası haline getirilmesine yönelik çalışmalar istenen düzeye ulaşamamıştır.

Çalışanların yanı sıra, çocukların ve gençlerin de serbest zamanlarını en iyi şekilde nasıl değerlendirecekleri üzerinde yeterince durulamamaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Çocukların erken yaşlarda sanat ve geleneksel el sanatları ile tanışmalarının sağlanması amacıyla araştırmalar yapılarak, Kültür Bakanlığının koordinatörlüğünde uygulamaya konulmak üzere projeler geliştirilecektir.

Büyük kentler çevresinde oluşan yerleşim yerlerinde serbest zamanları değerlendirme faaliyetlerinde kullanılmak üzere ortak mekanların oluşturulması, herkesin kolayca ulaşabileceği basit ve çok amaçlı tesislerin yapılması için gerekli tedbirler mahalli idarelerce alınacaktır.

III. KÜLTÜR

a) Mevcut Durum

Ekonomik, sosyal ve kültürel politikaların bir bütünlük içinde ele alınması ihtiyacı sosyal değişme sürecinin hız kazanmasıyla artarak devam etmektedir.

Kültür değişim programları yoluyla dünya ülkeleri ile ilişkilerimizin geliştirilmesi, bu çerçevede Türk Cumhuriyetlerine öncelik verilmesi ve kültürün her alanında bu ülkelerle yakın bir işbirliğine gidilmesi, önemini korumaktadır.

Türkiye Türkçesi sözlükleri ve karşılaştırmalı Türk lehçe ve şiveleri sözlük ve dilbilgisi çalışmalarında önemli aşamalar kaydedilmiştir.

Yurt dışındaki tarihi Türk eserlerinin korunması amacıyla, ilgili kuruluşlara tahsis edilen ödeneklerin yurt dışında harcanabilmesi konusunda yaşanan sıkıntıların giderilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Çağdaş bilgi ve iletişim teknolojilerine uygun olarak, Osmanlı arşiv belgelerinin tasnifi kapsamında 1 milyonun üzerinde belge sayısal ortama aktarılmıştır.

2003 yılında mevcut kütüphane sayısı 1.437'ye ulaşmış; kütüphanelerdeki kitap sayısı ise 12,5 milyonu aşmıştır. Kütüphanelerin çağdaş gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan gereksinimleri karşılayacak bir yapılanmaya kavuşturulması zorunluluğu devam etmektedir.

Kültür faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve topluma daha nitelikli hizmet sunulması amacıyla gerçekleştirilen kültür merkezlerinin sayısı 2003 yılı itibarıyla 44'e ulaşmıştır.

2003 yılında 92'si özel olmak üzere toplam 291 müze ve ziyarete açık 745 ören yeri bulunmakta olup, müzelerdeki eser sayısı 2,7 milyondur. Müzelerin, güvenliklerinin sağlanması ve çağdaş müzecilik anlayışına uygun eğitim ve kültür kurumları haline getirilmesi için teknik ve idari yönden güçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Türk kültürünün korunması, geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması temel amaçtır.

Osmanlı arşiv belgelerinin düzenlenmiş olarak günümüz literatürüne kazandırılması çalışmaları hızlandırılarak sürdürülecektir.

Geleneksel sanatların kaybolmasını önleme konusunda eğitim programları yaygınlaştırılacaktır.

Türkçe köken bilgisi (etimolojik) sözlük çalışmaları hız kazandırılarak sürdürülecektir.

Türk dili ve kültürü ile ilgili yabancı dillerdeki temel eserlerin tercüme edilmesi çalışmalarına devam edilecektir.

Türkiye Türkçesi öğretimi ve Türk kültürünün tanıtımı amacıyla yurt dışında Türk kültür merkezleri açılması için gerekli çalışmalar hızlandırılacaktır.

Türkiye dışında yaşayan soydaşlarımızın Türk kültürünü ve Türkçe'yi yaşatıp geliştirmesi için gerekli faaliyetlerin yürütülmesi önem arz etmektedir.

Geleneksel kültür değerlerimizin korunması ve geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Türk kültür değerlerinin belgelenecek arşivlenmesi, ülkemizde ve yurt dışında tanıtılması, genç kuşaklara aktarılması önem arz etmektedir.

Korunması gerekli kültür varlıklarına ait bilgi, belge ve görüntülü dokümanı bir araya getirecek Türk kültürü arşiv ve dokümantasyon merkezi kurulması çalışmaları sürdürülecektir.

Yurt içi ve yurt dışındaki Türk tarihi eserleri ile vakıf eserlerinin bakım-onarım ve kullanımının sağlanabilmesi amacıyla hukuki, idari ve mali düzenleme çalışmaları sürdürülecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Basın ve yayın araçlarında ve ticari alandaki yoğun yabancı kelime kullanımının önlenmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

IV. SOSYAL REFAHIN ARTIRILMASI

1. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

a) Mevcut Durum

2001 yılındaki ekonomik krizin olumsuz etkileri 2002 ve 2003 yıllarında giderek azalmıştır. Bunun sonucu olarak 2001 yılında yüzde 9,5 oranında düşen reel GSMH, 2002 yılında yüzde 7,8 oranında artmıştır. Bu iyileşmenin 2003 yılında da devam edeceği ve GSMH'nin yüzde 5 artacağı beklenmektedir. 2001 yılında 2.986 dolardan 2.101 dolara düşen kişi başına GSMH bu iyileşmeye paralel olarak 2002 yılında 2.609 dolara yükselmiş, 2003 yılında ise 3.366 dolara yükseleceği tahmin edilmektedir.

Ekonomik krizlerden herhangi bir servet unsuruna sahip olmayan alt gelir grupları daha fazla etkilenmiştir. Özellikle kentlerde yaşayan yoksul kesimlerin sahip oldukları sosyal destek mekanizmaları giderek zayıflamaktadır.

Acil Eylem Planı doğrultusunda, Türkiye'de ilk defa bütüncül bir yoksullukla mücadele programı başlatılmış olup, ülke genelinde yoksulların belirlenmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. AB üyeliği sürecinde 2004 yılında yoksulluğun azaltılmasına yönelik mesleki eğitim, çocuk işçiliğinin önlenmesi, sosyal sigorta ve sosyal hizmet yardım kuruluşlarının veri tabanının oluşturulması konularını içeren programlar başlatılacaktır.

Tarım Bakanlığı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) arasında imzalanan bir protkol ile kırsal istihdam yaratıcı projelerin desteklenmesine yönelik bir çalışma başlamıştır. Bu protkol ile yaklaşık 10 bin üreticinin kooperatifleşmesi ve gelir getirici yeni işler yapması amaçlanmaktadır.

İstihdam yaratacak olan küçük ölçekli projelerin mikro kredi kuruluşları aracılığı ile desteklenmesine yönelik çalışmalar başlamış ve bu çerçevede mikrofinans kuruluşları ile ilgili yasa tasarısı taslağı hazırlanmıştır.

DİE tarafından 2002 yılında Hanehalkı Gelir Dağılımı ve Tüketim Harcamaları Anketi yapılmıştır. Anketin sonuçlarının 2004 yılı Ağustos ayında açıklanması beklenmektedir. Bu anketle birlikte Türkiye’de ilk kez yoksulluk sınırı ve oranı resmi olarak açıklanacaktır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Gelir dağılımının iyileştirilerek yoksulluğun azaltılması ve ekonomik refah artışından toplumun bütün kesimlerinin adil pay alması esastır.

Ekonomik büyüme ile birlikte mutlak yoksulluğu giderecek, görel yoksulluğu azaltacak ve yoksul kesimleri ortalama refah seviyesine yaklaştıracak ekonomik ve sosyal politikaların uyum içinde yürütülmesi sağlanacaktır.

Ülke genelinde, tüm yoksul kesimler belirlenerek bu kesimlere yönelik yardım programları uygulamaya konulacaktır.

Sosyal yardım ve hizmetlerin yoksul kesimlere daha etkin bir şekilde ulaştırılması sağlanacaktır. Bu çerçevede, merkezi idare ile işbirliği içinde mahalli idarelerin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının yoksullukla mücadele programlarında daha etkili bir şekilde yer almaları teşvik edilecektir.

Alt gelir grupları dikkate alınarak, gelir ve istihdamı artıracak projelere ağırlık verilerek yeni girişimcilerin ortaya çıkmasını sağlayacak programlar oluşturulacaktır.

2. İSTİHDAM

a) Mevcut Durum

İş gücü, 2003 yılının ilk iki çeyreğinde ortalama olarak bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 0,9 azalarak 23,6 milyona, istihdam ise yaklaşık yüzde 1,8 azalarak 20,9 milyona düşmüştür. İşsizlik oranı yüzde 11,2’ye yükselirken, eksik istihdam oranı yüzde 4,8’e düşmüştür. Böylece atıl iş gücü oranı yüzde 16 olarak gerçekleşmiştir.

Aynı dönemde, kentsel iş gücünde yüzde 0,4 ve kentsel istihdamda ise, yaklaşık yüzde 0,3 artış olmuştur. Kentteki işsizlik oranı 2002 yılında yüzde 14,2 iken, 2003 yılında yüzde 14,3’e yükselmiştir. Eksik istihdam ise, yüzde 5,8’den yüzde 5,3’e düşmüştür. Böylece, kentte atıl iş gücü oranı yüzde 20’den yüzde 19,6’ya düşmüştür. Kentlerde eğitimli gençler arasındaki işsizlik oranı yüzde 28,8 olarak gerçekleşmiştir. Eğitimli gençler arasındaki işsizlik önemini korumaya devam etmektedir.

Kırsal kesimde 2002 yılında yüzde 5,7 olan işsizlik oranı 2003 yılının ilk iki çeyreğinde yüzde 7,3’e yükselmiştir. Eksik istihdam ise, yüzde 5’den yüzde 4,2’ye düşmüştür. Böylece, kırsal kesimdeki atıl iş gücü oranı yüzde 11,5 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO:VI.6- Yurt İçi İş gücü Piyasasında Gelişmeler

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2001	2002	2003(1)
Sivil İş gücü	23 491	23 818	23 602
Sivil İstihdam	21 524	21 354	20 970
Tarım	8 089	7 458	7 185
Sanayi	3 774	3 954	3 783
Hizmetler	9 661	9 942	10 002
İş Gücüne Katılma Oranı	49,8	49,6	48,4
İşsiz	1 967	2 464	2 632
İşsizlik Oranı(yüzde)	8,4	10,3	11,2
Eksik İstihdam	1 405	1 297	1 137
Eksik İstihdam Oranı(yüzde)	6,0	5,4	4,8
Atıl İş Gücü Oranı (yüzde)	14,4	15,7	16,0

Kaynak: DPT, DİE

(1) HİA, 2003 I. Dönem ve II. Dönem verilerinin ortalaması

TABLO:VI.7- Kentsel ve Kırsal İş Gücü Piyasasında Gelişmeler

(15+Yaş, Bin Kişi)

	Kent			Kır		
	2001	2002	2003(1)	2001	2002	2003(1)
Sivil İş Gücü	12 522	12 955	13 009	10 969	10 863	10 592
Sivil İstihdam	11 076	11 111	11 149	10 449	10 243	9 821
Tarım	483	484	442	7 605	6 973	6 742
Sanayi	3 054	3 066	3 022	721	888	761
Hizmetler	7 539	7 561	7 685	2 123	2 382	2 318
İş gücüne Katılma Oranı	44,0	44,4	43,6	58,7	57,6	56,0
İşsiz	1 446	1 844	1 860	520	620	771
İşsizlik Oranı(yüzde)	11,5	14,2	14,3	4,7	5,7	7,3
Eksik İstihdam	816	756	684	589	541	453
Eksik İstihdam Oranı(yüzde)	6,5	5,8	5,3	5,4	5,0	4,2
Atıl İş Gücü Oranı(yüzde)	18,0	20,0	19,6	10,1	10,7	11,5

Kaynak: DPT, DİE

(1) HİA, 2003 I. Dönem ve II. Dönem verilerinin ortalaması

2003 yılında tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı yüzde 34,2 olmuştur. Verimliliğin çok düşük olduğu tarım sektöründe geniş bir iş gücünün barındırılması iş gücü piyasasının etkinliğinin sınırlanmasına yol açmaktadır. Aynı dönemde, toplam istihdam içerisinde sanayinin payı yüzde 18,1 ve hizmetler sektörünün payı ise yüzde 47,6 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO:VI.8- Sivil İstihdamın Sektörel Dağılımı

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2001		2002		2003(1)	
	Sayı	Pay (Yüzde)	Sayı	Pay (Yüzde)	Sayı	Pay (Yüzde)
Tarım	8 089	37,6	7 458	34,9	7 185	34,2
Sanayi	3 774	17,5	3 954	18,5	3 783	18,1
Hizmetler	9 661	44,9	9 942	46,6	10 002	47,6
Toplam	21 524	100,0	21 354	100,0	20 970	100,0

Kaynak: DPT, DİE

(1) HİA, 2003 I.Dönem ve II.Dönem verilerinin ortalaması

2003 yılının ilk altı aylık döneminde toplam istihdam içinde ücretlilerin payı yüzde 50,4'tür. Kentsel iş gücünde bu oran yüzde 73,7'yi bulmaktadır. Tarım kesiminde ücretli çalışma çok düşük düzeylerde olup, çalışanların yüzde 49,7'si ücretsiz aile işçisi durumundadır. Ücretsiz aile işçilerinin yaklaşık yüzde 75,6'sı ise kadınlardan oluşmaktadır.

TABLO:VI.9- İstihdam Edilenlerin Meslekteki Mevkiine Göre Durumu

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2001		2002		2003(1)	
	Sayı	Pay (Yüzde)	Sayı	Pay (Yüzde)	Sayı	Pay (Yüzde)
Ücretli ve Yevmiyeli Kendi Hesabına Çalışan ve İşveren	10 155	47,2	10 625	49,8	10 554	50,4
Ücretsiz Aile İşçisi	6 504	30,2	6 274	29,4	6 405	30,5
Toplam	8 465	22,6	4 455	20,9	4 010	19,1
Toplam	21 524	100,0	21 354	100,0	20 970	100,0

Kaynak: DPT, DİE

(1) HİA, 2003 I.Dönem ve II.Dönem verilerinin ortalaması

2003 yılının ilk iki çeyreğinde iş gücüne katılma oranı yüzde 48,4'dür. Bu oran, erkeklerde yüzde 70, kadınlarda yüzde 27,3 olarak gerçekleşmiştir. Kent-kır ayrımında ise, daha farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Kentlerde iş gücüne katılma oranı erkeklerde yüzde 68,5, kadınlarda yüzde 18,8 iken, kırsal kesimde bu oran erkeklerde yüzde 72,6 kadınlarda ise, yüzde 40,4 olmuştur.

İş gücünün yüzde 70,8'i, istihdamın ise yüzde 72'si orta okul ve ilkokuldan mezun olan veya herhangi bir okuldan mezun olmayanlar ile okuma yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır.

TABLO:VI.10- İş Gücünün Eğitim Düzeyi (2002)

(15 + Yaş, Bin Kişi)

	Sivil İş gücü	Pay (Yüzde)	Sivil İstihdam	Pay (Yüzde)	İşsiz	Pay (Yüzde)
Okur Yazar Olmayan	1 728	7,0	1 649	7,7	79	44,6
Bir Okul Bitirmeyen	722	3,0	678	3,2	44	6,1
İlkokul Mezunu	11 885	50,0	10 794	50,5	1 091	9,2
İlköğretim	140	0,5	125	0,6	15	10,7
Ortaokul Mezunu	2 461	10,3	2 150	10,0	311	12,6
Orta Dengi Meslek Mezunu	28	0,1	25	0,1	3	11,1
Lise Mezunu	2 560	10,7	2 186	10,2	374	14,6
Lise Dengi Meslek Lisesi Mezunu	1 889	8,0	1 609	7,5	280	14,8
Yüksekokul veya Fak.Mezunu	2 275	9,5	2 140	10,0	260	32,0
Master, Doktora	131	0,5	125	0,6	7	5,1
TOPLAM	23 818	100,0	21 354	100,0	2 464	10,3

Kaynak : DİE, DPT

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) verilerine göre 2003 yılının ilk altı ayı itibarıyla Kuruma kayıtlı işsiz sayısı 470.615'tir. Aynı dönemde Kuruma 315.931 kişi başvurmuş, 38.028 kişi Kurum aracılığıyla işe yerleştirilmiştir.

4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu 5 Temmuz 2003 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunla, Kurum günün ihtiyaç ve koşullarına göre bir istihdam kurumu olarak yeniden yapılandırılmış, Kurum yönetiminde sosyal tarafların temsili sağlanmış, özel istihdam bürolarının kurulmasını öngören düzenlemeler yapılmış ve İstihdam ve Meslek Uzmanlığı kariyeri getirilmiştir.

Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlarda 2003 yılı Eylül ayı itibarıyla, 6.186 kişi işten çıkarılmıştır. Bu personele, Özelleştirme Sosyal Destek Projesi çerçevesinde toplam 101,5 milyon dolar kıdem ve ihbar tazminatı ile iş kaybı tazminatı ödenmiştir.

Aktif iş gücü programları çerçevesinde İŞKUR tarafından iş gücü yetiştirme kursları, özürülülere yönelik olarak mesleki eğitim kursları ve özel sektöre ait değişik işyerlerinde sanayide eğitim seminerleri düzenlenmektedir. İŞKUR bünyesinde, iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri kapsamında bireysel danışmanlık görüşmeleri ve meslek seçiminin önemi ve meslek seçerken dikkat edilecek hususlar ile Kurumun danışmanlık hizmetleri konularının işlendiği sınıf görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Meslek standartları, sınav ve belgelendirme sistemini devlet, işçi ve işveren kesimleriyle işbirliği içinde kurmak, yaygınlaştırmak, geliştirmek ve idame ettirmek amacıyla Ulusal Meslek Standartları Kurumu Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanmıştır.

İş gücünün niteliğinin artırılması amacıyla örgün ve yaygın mesleki ve teknik eğitime, insan gücü ve iş gücü piyasası ilişkilerinin geliştirilmesine, eğitim ve istihdam kuruluşlarının yeniden yapılandırılmasına, uygulamalı mesleki teknik eğitimde sosyal tarafların daha fazla katılımlarının sağlanmasına ve sorumluluk almalarına olan ihtiyaç devam etmektedir.

TABLO:VI.11- Kayıtlı İş Gücünde İşten Çıkarmalar (1)

SEKTÖR	2001			2002			2003
	1.Altı Ay	2.Altı Ay	Toplam	1.Altı Ay	2.Altı Ay	Toplam	1. Altı Ay
Kamu	3 163	2 886	6 049	7 550	30 930	10 643	4 100
Özel	118 270	102 735	221 005	100 179	82 603	182 782	118 822
Toplam	121 433	105 601	227 034	107 729	85 696	193 425	122 922

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

(1) Çıkarılma Nedenleri: İşe ara verilmesi, iş yeri kapanması, tenkiset, 4857 sayılı İş Kanununun 17. ve 24. maddeleri.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Üretken yatırımların artırılması ve istikrarlı ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi suretiyle istihdam artışının sağlanması ve işsizliğin azaltılması esastır.

İstihdamın yapısı tarım dışı sektörler lehine değiştirilecek, ekonominin ihtiyaç duyduğu iş gücü yetiştirilecek, bilgi çağının gerekleri doğrultusunda iş gücünün niteliği yükseltilecek ve iş gücü piyasasında etkinlik artırılacaktır.

Özellikle gençlere, kadınlara ve özürllülere yönelik olmak üzere işsizliği önleyici tedbirler alınacaktır. İşsizlik riskiyle karşılaşabilecek beceri düzeyi ve ücret seviyeleri oldukça düşük kişilerin işsiz kalmalarını önleyici ve niteliklerini artırmayı hedefleyen aktif ve pasif istihdam politikaları uygulanacaktır.

İstihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması bakımından önem taşıyan ve sanayi sektörünün gelişmesine girdi vererek destek sağlayan küçük ve orta boy işletmelerin istihdam yaratma potansiyellerinden azami ölçüde yararlanılacaktır. Daha fazla üretim ve istihdam oluşturulması için yerel potansiyeller harekete geçirilecektir. Bu amaçla küçük ve orta boy işletmeler ile bireysel girişimlere yönelik eğitim, proje, finansman, organizasyon ve teknoloji alanındaki destekler artırılacaktır. KOSGEB'in bu alandaki işlevleri güçlendirilecektir.

Beyin göçünü önlemek amacıyla nitelikli iş gücünün yurt içinde istihdamını sağlayıcı tedbirler alınacaktır.

Tarım sektöründeki ücretsiz aile işçilerine, kentlerdeki ev kadınlarına ve gençlere yönelik istihdam sağlayıcı ve katma değer yaratıcı projeler geliştirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Meslek Standartları, Sınav ve Belgelendirme Kurumu Kanun Tasarısı TBMM'ye sunulacaktır.

4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu ile ilgili gerekli yönetmelikler çıkartılacaktır.

3. ÇALIŞMA HAYATI

a) Mevcut Durum

Çalışma mevzuatının Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) ve AB normlarına uyumunun sağlanması doğrultusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu çerçevede, 4857 sayılı İş Kanunu, 10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 4857 sayılı Kanun; çalışma hayatını esnek bir yapıya kavuşturmayı amaçlayan düzenlemeleri içermekte olup, bu çerçevede; esnek çalışma biçimleri, çalışma sürelerinde esneklik, işverenin ödeme gücüne düşmesi halinde işçilerin mağduriyetini giderici garanti fonunun kurulması, işyerinin devri, işçilerin işveren tarafından bilgilendirilmesi, Üçlü Danışma Kurulu kurulması, iş güvencesi, iş sağlığı ve güvenliğinin etkin uygulanması ve özel istihdam bürolarının kurulması gibi hükümleri içermektedir.

Ekonomik ve Sosyal Konseyin Nisan ayındaki toplantısının gündemini işsizlik ve istihdam konuları oluşturmuştur. Çalışma Hayatı Kurulu oluşturularak, ilgili kamu ve özel kesim temsilcilerinin katılımı ile işsizliğin azaltılması ve istihdamın artırılması konularında çalışmalar başlamıştır.

4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun 6 Mart 2003 tarih ve 25040 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Uygulama Yönetmeliği ise 29 Ağustos 2003 tarihinde yayımlanmış, Kanun ve yönetmelik 6 Eylül 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

4924 sayılı Eleman Temininde Güçlük Çekilen Yerlerde Sözleşmeli Sağlık Personeli Çalıştırılması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 24 Temmuz 2003 tarihi ve 25178 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2003 yılında 53 sayılı Ticaret Gemilerinde Çalışan Kaptanlar ve Gemi Zabitlerinin Mesleki Yeterliliklerinin Asgari İcaplarına İlişkin, 73 Sayılı Gemiadamlarının Sağlık Muayenesine İlişkin, 92 sayılı Mürettebatın Gemide Barınmasına İlişkin, 108 sayılı Gemiadamlarının Ulusal Kimlik Kartlarına İlişkin, 134 sayılı İş Kazalarının Önlenmesine (Gemiadamları) ilişkin, 152 sayılı Liman İşlerinde Sağlık ve Güvenliğe İlişkin, 153 sayılı Karayolu Taşımacılığında Çalışma Saatleri ve Dinlenme Sürelerine İlişkin, 164 sayılı Gemiadamlarının Sağlığının Korunması ve Tıbbi Bakımına İlişkin ILO sözleşmeleri onaylanmıştır.

Hava taşıma işlerinde çalışanların çalışma şartlarını düzenleyen Hava İş Kanunu Tasarısı Taslağı Başbakanlığa sevk edilmiştir.

Acil Eylem Planı kapsamında öngörülen faaliyetlerden; kamu görevlilerinin işe alınmaları ve yükselmelerinde liyakatin esas alınması, esnek çalışma biçimlerini düzenleyen mevzuat değişikliğinin yapılması, kayıtdışı istihdam ve yabancı kaçak işçi çalıştırılmasının önlenmesi ve çocuk işçiliğinin önlenmesi konularındaki çalışmalar sürdürülmektedir. Bu faaliyetlerden esnek çalışma biçimleri, yeni İş Kanunu ile; yabancı kaçak işçi çalıştırılması ise, yabancıların çalışma izinlerini düzenleyen Kanun ile düzenlenmiştir.

Bireysel iş hukuku alanında meydana gelen olumlu gelişmeler yanında toplu iş hukuku alanında da ilgili mevzuatın yenilenme ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda 2821 sayılı Sendikalar Kanunu ve 2822 sayılı Toplu Sözleşme Grev ve Lokavt Kanunu ile ilgili değişiklik tasarıları hazırlanmıştır.

2003 yılının Temmuz ayında 4.781.958 sigortalı işçinin 2.751.670'i sendika üyesidir. Buna göre Temmuz 2002'de yüzde 58,6 olan sendikalaşma oranı, Temmuz 2003'de yüzde 57,5 olmuştur.

31 Mayıs 2003 tarihi itibarıyla, sendika kapsamındaki kamu görevlisi sayısı 1.272.267, sendikalara üye sayısı 788.846 ve sendikalaşma oranı yüzde 62'dir. Üye sayıları itibarıyla toplam 11 hizmet kolunun 8'inde Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu 3'ünde ise, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu yetkili kılınmıştır.

4853 sayılı Çalışanların Tasarruflarını Teşvik Hesabının Tasfiyesi ve Bu Hesaptan Yapılacak Ödemelere Dair Kanun 29 Nisan 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanuna göre ana para tutarları 2003 yılı Nisan ayında, nemalar ise, 2004, 2005 ve 2006 yıllarında üçer aylık taksitler halinde ödenecektir.

Endüstriyel ilişkiler tabanının genişletilmesi, kayıtdışı çalışmaların olumsuz etkilerinin azaltılması için mevcut iş mevzuatının kapsamı dışında kalan alanların düzenlenmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

2002 Mali Yılı Bütçe Kanunu ile İşsizlik sigortası prim oranları birer puan düşürülmüş ve bu uygulamaya 2003 yılında da devam edilmiştir.

Sosyal diyalog mekanizmalarının, ülkemiz ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, Avrupa Birliği ölçütlerinde yapılandırılması ihtiyacı devam etmektedir.

İş gücü piyasası enformasyon sistemi ve veri tabanının güçlendirilmesi, kurumsallaşma eksiklerinin giderilmesi, ücretliler kesimi tüketici fiyat endekslerinin oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

2003 yılının ilk altı ayı için memur maaşlarına yüzde 5, ikinci altı ayı için ise, seyyanen 66 milyon TL zam yapılmıştır. 2003 yılında ortalama net memur maaşının nominal olarak yüzde 24,2 artacağı reel olarak ise, yüzde 1,1 oranında gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Memurların toplu görüşmelerinin ikincisi 15-30 Ağustos 2003 tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşmelerde uzlaşma sağlanamamış ve konu Uzlaştırma Kuruluna intikal etmiştir. Uzlaştırma Kurulu konuya ilişkin bir rapor hazırlayarak Bakanlar Kuruluna sunmuştur. Bakanlar kurulu 2003 yılı için bir defaya mahsus olmak kaydıyla memurlara 160 milyon TL artış yapılmasını kararlaştırmıştır.

2003 yılı kamu toplu sözleşme görüşmeleri sonucunda; kapsamdaki 455.000 kamu işçisine, ilk altı ay için 55 milyon seyyanen, ikinci altı ay için yüzde 9, üçüncü ve dördüncü altı aylar için ise yüzde 5'er zam yapılması ve üçüncü ve dördüncü altı aylarda enflasyon yüzde 5'in üzerinde olursa farkın ayrıca ödenmesi kararlaştırılmıştır. 2003 yılında kamu işçisinin ortalama net ele geçen ücretinin nominal olarak yüzde 26,9, reel olarak ise yüzde 1,1 artacağı tahmin edilmektedir.

2003 yılı için asgari ücret 16 yaşından büyük işçiler için brüt 306 milyon TL; 16 yaşından küçük işçiler için ise 256,5 milyon TL olarak tespit edilmiştir. 2003 yılında, 16 yaş ve üstü sanayi ve hizmetler kesimi ortalama aylık net asgari ücret nominal olarak yüzde 30, reel olarak yüzde 3,5 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

2003 yılı Temmuz ayı itibarıyla, özel sektörde gerçekleşen toplam 20 greve 28 işyerinde çalışan 1.521 işçi katılmış, kaybedilen işgünü sayısı 32.186 olmuştur. Kamu sektöründe ise, toplam 1 grev kararı alınmış, ancak kaybolan işgünü sayısı olmamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Çalışma hayatı mevzuatının, ülkemizin gelişen ve değişen şartları göz önünde bulundurularak, başta ILO ve AB olmak üzere uluslararası norm ve standartlara uygunluğunun sağlanması esastır.

Çocuklar, kadınlar ve engelliler başta olmak üzere, çalışma hayatında özel ilgiye muhtaç gruplara gerekli özen gösterilmeye devam edilecektir.

Katılımcı sosyal diyalog ve çoklu danışma mekanizmaları güçlendirilecektir.

İşletmeler üzerindeki istihdama dayalı mali yükler azaltılacak, esas ücret-yan ödeme paritesini esas ücret ağırlıklı kıtlama politikaları sürdürülecek ve verimliliğe dayalı ücret sistemlerine geçiş sağlanacaktır.

İş sağlığı ve güvenliği önlemleri geliştirilecektir.

İş gücü piyasası ve çalışma hayatı veri tabanı güçlendirilecek, ulusal veri tabanı ile ilişkili veri üreticisi kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarına destek verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Tarım kesiminde ücretli çalışanları bir bütünlük içinde kapsayacak olan ayrı bir Tarım İş Kanununun hazırlık çalışmaları başlatılacaktır.

Asgari ücret tespit yöntemlerinin yeniden belirlenmesine yönelik mevzuat değişikliği çalışmaları tamamlanacaktır.

İş sağlığı ve güvenliği alanında teknolojik gelişmeleri izleyebilir mevzuat değişikliği çalışmaları bitirilecektir.

Norm kadro çalışmaları sürdürülecek, devlet personel rejimi reformu hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.

TABLO:VI.12- İş Gücü Maliyetlerindeki Gelişmeler (1)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003(2)
Reel İş Gücü Maliyeti Endeksi (1994=100)							
İşçi(3)							
Kamu	78,6	79,1	107,7	130,1	115,7	99,5	100,1
Özel	92,7	107,7	124,1	140,8	115,9	108,9	-
Memur	128,3	132,7	146,8	129,7	117,0	120,3	122,0
Asgari Ücret(4)	133,9	128,2	177,0	155,7	128,3	132,8	136,2
Reel Yüzde Değişme							
İşçi(3)							
Kamu	29,6	0,6	36,1	20,8	-11,1	14,0	0,6
Özel	3,0	16,1	15,2	13,4	-17,7	6,1	-
Memur	15,8	3,4	10,7	-11,7	-9,7	2,8	1,4
Asgari Ücret(4)	13,0	-4,3	38,1	-12,0	-17,6	3,5	2,6

Kaynak: Kamu İşveren Sendikaları, TİSK, Maliye Bakanlığı, DİE, DPT

(1) Reel hesaplamalarda DİE Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (1994=100) kullanılmıştır.

(2) 2003 yılı TEFE yıllık ortalama artış oranı yüzde 26,2 olarak alınmıştır.

(3) TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları verilerinden hesaplanmıştır.

(4) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi asgari ücretinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

TABLO:VI.13- Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler (1)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003(2)
Reel Net Ele Geçen Ücret Endeksi (1994=100)							
İşçi(3)							
Kamu	74,1	73,1	103,8	111,1	98,2	89,2	90,2
Özel	90,6	105,9	118,2	119,4	95,3	94,3	-
Memur	119,3	117,8	123,1	108,9	104,8	110,8	109,6
Asgari Ücret(4)	121,2	115,2	154,9	132,6	113,9	123,0	127,3
Reel Yüzde Değişme							
İşçi(3)							
Kamu	19,2	-1,3	42,1	6,9	-11,5	-9,2	1,1
Özel	-3,0	17,0	11,6	1,1	-20,3	-1,0	-
Memur	16,4	-1,3	4,5	-11,5	-3,8	5,7	-1,1
Asgari Ücret(4)	9,6	-4,9	34,4	-14,4	-14,1	8,0	3,5

Kaynak: Kamu İşveren Sendikaları, TİSK, Maliye Bakanlığı, DİE, DPT

(1) Reel hesaplamalarda DİE Tüketici Fiyatları Endeksi (1994=100) kullanılmıştır.

(2) 2003 yılı TÜFE yıllık ortalama artış oranı yüzde 25,6 olarak alınmıştır.

(3) TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları verilerinden hesaplanmıştır.

(4) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi asgari ücretinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

4. SOSYAL SİGORTA SİSTEMLERİ

a) Mevcut Durum

2002 yılında sosyal sigorta programları tarafından kapsanan nüfusun oranı yüzde 88,1, sağlık hizmetleri bakımından sosyal sigorta kapsamındaki nüfusun oranı da yüzde 83,8'dir. Toplam sivil istihdamın yüzde 56,7'si aktif sigortalı olarak sosyal sigorta

programları kapsamında bulunmaktadır. İstihdam kapsamındaki aktif sigortalıların toplam sivil istihdama oranı ise, yüzde 51,2'dir. Ücretli olarak istihdam edilenlerin yaklaşık yüzde 73,9'u sigortalı olarak çalışmaktadır. Kendi hesabına çalışanların ise, yüzde 49,1'i sigortalıdır.

Ülkemizde aktif sigortalılar ile pasif sigortalılar arasındaki denge olumsuz yönde gelişmesini sürdürmüş ve 2002 yılında sosyal sigorta sistemine prim ödeyen aktif sigortalı sayısı yüzde 4,14 oranında, pasif sigortalı sayısı yüzde 4,62 oranında artmıştır. 2002 yılı rakamlarına göre ortalama 1,83 aktif sigortalıya bir pasif sigortalı düşmektedir. Pasif sigortalı başına düşen aktif sigortalı sayısı Emekli Sandığında 1,68, BAĞ-KUR'da 2,38 ve Sosyal Sigortalar Kurumunda (SSK) 1,69 olarak gerçekleşmiştir. İsteğe bağlı sigortalılar hariç tutulduğunda SSK'da pasif sigortalı başına düşen aktif sigortalı sayısı 1,44'dür.

2002 yılında prim tahsilat oranı SSK'da yüzde 82,3, BAĞ-KUR'da ise; 1479 sayılı Kanuna tabi sigortalılar için yüzde 62,9 ve 2926 sayılı Kanuna tabi sigortalılar için de yüzde 39,9 olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında SSK'da aktif sigortalıların yaklaşık yüzde 49,9'u için prime esas kazancın alt sınırından, yüzde 3,1'lik kısmı için de prime esas kazancın üst sınırından prim ödenmiştir.

Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere İstihdam Yaratılması ve Yatırımların Teşvik Edilmesine İlişkin 4325 sayılı Kanun 31 Aralık 2002 tarihinde süresinin dolması nedeniyle yürürlükten kalkmıştır. Konuyla ilgili olarak yeni bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. 2002 yılında, adı geçen kanun kapsamındaki 22 ilde, kapsama dahil olan aylık ortalama 86.326 yeni sigortalı için yıllık toplam 66.827 milyar TL Hazine tarafından işveren primi olarak SSK'ya ödenmiştir.

2003 yılında ortalama emekli aylıklarının, Emekli Sandığında yüzde 8,4, SSK'da yüzde 14,2, BAĞ-KUR'da ise yüzde 34,9 oranında reel olarak artacağı tahmin edilmektedir. Sosyal sigorta kuruluşlarında aktüeryal dengeleri olumsuz yönde etkileyen ve prim karşılığı olmayan ödemelerin azaltılması politikası çerçevesinde Sosyal Yardım Zammı (SYZ) tutarları sabit tutulmaya devam edilmiştir. 2003 yılında SYZ'nin ortalama emekli aylıkları içindeki payının SSK'da yüzde 1,3 ve Bağ-Kur'da yüzde 1,9 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Uygulanmakta olan ekonomik programın sosyal boyutları da dikkate alınarak, SSK ve BAĞ-KUR'dan aylık ve gelir almakta olanlara 75-100 milyon TL sosyal destek ödemesi yapılması 8 Ocak 2003 tarih ve 4784 sayılı Kanun ile kabul edilmiştir.

3 Nisan 2003 tarih ve 4839 sayılı Kanun ile, Emekli Sandığı iştirakçilerinin emeklilik keseneğine esas aylık tutarı üzerinden her ay kesilen emeklilik keseneği yüzde 15'den yüzde 16'ya yükseltilmiştir.

9 Nisan 2003 tarihinde kabul edilen 4842 sayılı Kanun ile SSK'da isteğe bağlı sigorta prim oranları 1 Mayıs 2003 tarihinden geçerli olarak yüzde 20'den yüzde 30'a yükseltilmiştir.

8 Temmuz 2003 tarih ve 4919 sayılı Kanun ile Emekli Sandığına tabi iştirakçilerin görevleriyle ilgilerinin kesilmesini gerektiren yaş sınırı 61'e indirilmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi 8 Ekim 2003 tarihli Kararı ile bu düzenlemeyi iptal etmiştir.

4 Ekim 2000 tarihinde yürürlüğe giren ve sosyal güvenlik mevzuatında önemli değişiklikler yapan Sosyal Sigortalar Kurumu, Türkiye İş Kurumu, Sosyal Güvenlik Kurumu Teşkilatı, BAĞ-KUR ve Emekli Sandığı kanunlarında değişiklik yapılmasına ilişkin kanun hükmünde kararname Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. İptal

edilen kararnamele yeniden kanun tasarıları olarak düzenlenmiş ve TBMM’de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu çerçevede; 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu 24 Haziran 2003, 4947 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Teşkilatı Kanunu 16 Temmuz 2003, 4956 sayılı BAĞ-KUR ile ilgili Kanun 24 Temmuz 2003 ve 4958 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu 29 Temmuz 2003 tarihlerinde TBMM’de kabul edilmiştir.

9 Haziran 2003 tarih ve 2003/5733 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye Kredi Bankası A.Ş. Memur ve Müstahdemleri Sosyal Sigorta ve Yardım Sandığı Vakfı, 9 Haziran 2003 tarih ve 2003/5734 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye Tütüncüler Bankası A.Ş. Memur ve Hizmetlileri Sosyal Sigorta ve Yardım Sandığı Vakfı ve 10 Haziran 2003 tarih ve 2003/5745 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk Ticaret Bankası Emeklilik Sandığı Vakfı tüm aktif ve pasifleri ile SSK’ya devredilmiştir.

2002 yılında hukuki alt yapısı oluşturulan Bireysel Emeklilik Sistemi çerçevesinde; 2003 yılında 13 şirket Hazine Müsteşarlığına emeklilik sisteminde faaliyet göstermek üzere izin başvurusu yapmıştır. Bu şirketlerden 11’ine, başvuru dosyaları uygun görülerek, izin verilmiştir.

BAĞ-KUR ve SSK’nın prim alacaklarının yeniden yapılandırılması programı çerçevesinde; 24 Temmuz 2003 tarih ve 4956 sayılı Kanun ile BAĞ-KUR’a prim ödemeyen veya prim borcu bulunan sigortalıların prim borçlarının ve 29 Temmuz 2003 tarih ve 4958 sayılı Kanun ile işverenlerin ve isteğe bağlı sigortalıların SSK’ya olan sigorta primi ve gecikme zammı borçlarının tahsilini kolaylaştırmak amacıyla, yeniden taksitlendirilme imkanı getirilmiştir. Yeniden yapılandırılan borçlara ödeme süresi içinde her ay için bir önceki aya ait Hazine Müsteşarlığınca açıklanacak Türk Lirası cinsinden iskontolu ihraç edilen devlet iç borçlanma senetlerinin aylık ortalama faizi bileşik bazda uygulanacaktır.

29 Mart 2003 tarih ve 4833 sayılı 2003 yılı Bütçe Kanunu ile, 1 Nisan 2003 - 31 Mart 2003 tarihleri arasında SSK ve BAĞ-KUR’da alınacak primler ile bağlanacak aylıkların hesabına esas kazançların alt ve üst sınırlarını belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır. Bakanlar Kurulu tarafından; 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa göre alınacak prim ve verilecek ödeneklerin hesabına esas tutulan günlük kazancın alt ve üst sınırı, 1 Nisan 2003 - 30 Haziran 2003 dönemi için yüzde 20, 1 Temmuz 2003 - 31 Mart 2004 dönemi için ise yüzde 16,5 oranında, BAĞ-KUR sigortalılarının ödeyecekleri primler ile bağlanacak aylıklarının hesabına esas alınan gelir basamak tutarları da aynı oranlarda yükseltilmiştir.

Sağlık Bakanlığı ile SSK arasında, SSK’nın sağlık hizmetlerinden yararlananlar için, Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık tesislerinden hizmet alınmasına ilişkin protokol imzalanarak 6 Ağustos 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Acil Eylem Planında Herkese Sosyal Güvenlik başlığı altında öngörülen faaliyetler doğrultusunda; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından Emeklilik Sigortası Sistemi ve Emeklilik Sigortaları Kurumu, Genel Sağlık Sigortası Sistemi ve Sağlık Sigortası Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardım ile Sosyal Güvenlik Kuruluna ilişkin 4 kanun tasarısı taslağı hazırlanmıştır.

Sosyal sigorta kuruluşlarında mevcut kaynakların verimli şekilde kullanılamaması nedeniyle, sigorta ve sağlık harcamalarında rasyonellik sağlanamamıştır.

Özel hayat sigortası branşında 2001 yılında 5.065.194 olan poliçe sayısı 2002 yılında 4.562.469’a gerilemiştir.

TABLO:VI.14- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus**(Bin kişi)**

KURULUŞLAR	2000	2001	2002
I. EMEKLİ SANDIĞI TOPLAMI	9 766	10 137	10 699
1. Aktif Sigortalılar	2 164	2 236	2 373
2. Aylık Alanlar	1 297	1 356	1 409
3. Bağlımlılar ¹	6 305	6 546	6 917
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,67	1,65	1,68
5. Bağlımlılık Oranı (3+2)/(1)	3,51	3,53	3,51
II. SOSYAL SİGORTALAR KURUMU TOPLAMI ²	34 139	33 140	35 261
1. Aktif Sigortalılar	5 283	4 914	5 257
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	844	889	942
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	185	142	149
4. Aylık Alanlar	3 339	3 561	3 748
5. Bağlımlılar ¹	24 488	23 635	25 166
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	1,89	1,67	1,69
7. Bağlımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	4,41	4,57	4,55
III. BAĞ-KUR TOPLAMI	15 036	15 282	15 548
1. Aktif Sigortalılar	2 182	2 198	2 193
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	255	249	238
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	876	889	891
4. Aylık Alanlar	1 277	1 344	1 394
5. Bağlımlılar ¹	10 446	10 601	10 833
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	2,59	2,48	2,38
7. Bağlımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,54	3,58	3,68
IV. ÖZEL SANDIKLAR TOPLAMI	324	323	324
1. Aktif Sigortalılar	78	73	72
2. Aylık Alanlar	71	75	78
3. Bağlımlılar ¹	174	174	175
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,10	0,97	0,92
5. Bağlımlılık Oranı (3+2)/(1)	3,12	3,41	3,53
V. GENEL TOPLAM	59 265	58 882	61 832
1. Aktif Sigortalılar	9 707	9 421	9 894
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	1 099	1 138	1 180
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1 061	1 031	1 040
4. Aylık Alanlar	5 985	6 335	6 628
5. Bağlımlılar ¹	41 413	40 956	43 090
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	1,98	1,83	1,83
7. Bağlımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,99	4,08	4,10
VI. SAĞLIK HİZMETLERİ BAKIMINDAN SOSYAL SİGORTALAR KAPSAMI ³	56 539	56 012	58 789
VII. GENEL NÜFUS TOPLAMI ⁴	68 036	69 180	70 171
VIII. SİGORTALI NÜFUS ORANI (Yüzde)	87,1	85,1	88,1
IX. SAĞLIK SİGORTASI KAPSAMINDAKİ NÜFUS ORANI (Yüzde)	83,1	81,0	83,8

Kaynak: Emekli Sandığı, SSK, BAĞ-KUR, DPT

¹ Tahmin² İsteğe bağlı ve topluluk sigortalı bağlimlıları da sigorta kapsamında değerlendirilmiştir.³ 1479 ve 2926 sayılı Kanuna tabi aktif ve pasif sigortalılar ile bunların bağlimlılarının tamamının sağlık sigortası kapsamında olduğu varsayılmıştır. SSK'da isteğe bağlı sigortalılar ile bunların bağlimlıları sağlık sigortası kapsamında değildir.⁴ 2000 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına dayalı yıl sonu nüfus tahminleri esas alınmıştır.

TABLO:VI.15- Emekli Aylıklarındaki Gelişmeler (1)

Yıllar	Reel Emekli Aylıkları Endeksi (1994=100)			Reel Yüzde Değişme		
	Emekli Sandığı	SSK	BAĞ-KUR	Emekli Sandığı	SSK	BAĞ-KUR
1994	100	100	100			
1995	92	98	102	-7,8	-1,9	1,5
1996	113	118	160	22,4	20,3	58,1
1997	121	134	204	7,6	13,1	27,0
1998	114	124	189	-6,4	-7,3	-7,3
1999	118	127	194	4,2	2,7	2,6
2000	104	110	185	-12,5	-13,0	-4,8
2001	100	107	184	-3,8	-3,0	-0,6
2002	104	109	185	4,1	1,3	0,6
2003 (2)	112	124	249	8,4	14,2	34,9

Kaynak: Emekli Sandığı, SSK, BAĞ-KUR, DPT

(1) Ortalama emekli aylığı olarak memur emeklileri için 3. derece 1. kademe, işçi emeklileri için normal gösterge tablosu 1. derece 9. kademe ve Bağ-Kur emeklileri için 6. basamak esas alınmıştır. Ayrıca, reel hesaplamalarda 12 aylık ortalama TÜFE kullanılmıştır.

(2) Tahmin

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sosyal sigorta risklerini asgari düzeyde karşılayan kamu sigorta programlarının bütün nüfusu kapsayacak şekilde genişletilmesi temel amaçtır.

Sosyal sigorta sistemi kapsamındaki aktif sigortalı nüfus artırılabilecek ve kayıtdışı istihdam önlenecektir.

Sosyal sigorta kuruluşlarının idari ve mali etkinliği artırılacak, norm ve standart birliği sağlanacaktır. Sigorta hizmetleri, nimet-külfet dengesi içinde kuruluşların aktüeryal yapılarını bozmadan kendi finansman kaynaklarından karşılanacak ve prim karşılığı olmayan ek yükümlülükler getirilmeyecektir.

Sosyal sigorta kuruluşlarında gelirleri artırıcı ve giderleri azaltıcı düzenlemeler yapılması prensibi çerçevesinde, ödenmeyen primlerin gecikme zammı affına ve sigortasız hizmetlerin borçlanma yoluyla sigortalanmasına imkan verilmeyecektir.

Sosyal sigorta kuruluşlarının muhasebe sistemleri uluslar arası muhasebe standartlarına uygun ve birbirleriyle uyumlu hale getirilecektir. Böylece, sosyal sigorta kuruluşlarında performans değerlendirilmesi yapılarak sigorta ve sağlık harcamaları disiplin altına alınacaktır.

Sosyal sigorta kuruluşlarının teknolojik alt yapısı ve insan gücü imkanları geliştirilecektir.

Uzun vadeli sigorta programları ile kısa vadeli sigorta programları birbirinden ayrılacaktır.

Emekli Sandığının sigortacılık ilkelerine göre yeniden yapılandırılması ve sigortacılık faaliyetleri dışındaki görevlerinin ilgili kurumlara devredilmesine ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.

Ekonomik ve teknolojik gelişmelere uygun olarak fiili ve itibari hizmet sürelerinin yeniden düzenlenmesine ilişkin çalışmalar başlatılacaktır.

Sosyal Sigortalar Kanununda uygulanmakta olan iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası prim tarifesi yeni oluşan meslek grupları da dikkate alınarak yeniden düzenlenecektir.

Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20'nci maddesine göre kurulan ve sosyal güvenlik hakları sağlayan vakıf statüsündeki kurum ve kuruluşların, sigortacılık esasları çerçevesinde denetimleri yapılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Emekli Sandığının sigortacılık ilkelerine göre idari ve mali yapısının yeniden düzenlenmesi amacıyla gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler tamamlanacaktır.

5. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

a) Mevcut Durum

Ülkemizde aile yapısındaki değişim yoksulluk ve işsizliğin artması gibi nedenlerle sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç artarak devam etmektedir.

Sosyal hizmet ve yardımların yürütülmesinde, dağıtık kurumsal ve finansal yapılanma ile kurumlar arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliğinden kaynaklanan önemli sorunlar bulunmakta, nitelikli personel eksikliği ve kaynak yetersizlikleri devam etmektedir. Bu durum hizmet kalitesini düşürmekte ve hedef kitleye yeterince ulaşamamasına neden olmaktadır.

İhtiyaç içindeki gruplara aynı ve nakdi yardım hizmeti sunan kurum ve kuruluşlar arasında ortak kriter ve hizmet standardı oluşturulamamıştır.

Sosyal hizmet ve yardım programlarının bütünleşmiş bir yapıda hak haline getirilerek yeniden kurumsal olarak düzenlenmesini öngören mevzuat çalışmaları başlatılmıştır.

Ekonomik gereksinim içindeki korunmaya muhtaç çocukların aile bakımı çerçevesinde desteklenmeleri amacıyla, 2002 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından 14.838 çocuğa aynı ve nakdi yardım yapılmıştır. Ancak, korunmaya muhtaç çocukların, kurum bakımından aile bakımına geçiş uygulamasında istenilen düzeye ulaşamamıştır. 2002 yılında kurumun aynı ve nakdi yardım hizmetlerinden toplam 24.257 muhtaç kişi yararlanmış ve yaklaşık 5,2 trilyon TL harcama yapılmıştır. 2003 yılının ilk altı ayında 7.689 kişiye aynı ve nakdi yardım amaçlı 4,5 trilyon TL harcama yapılmıştır.

SHÇEK'in koruyucu-önleyici, geliştirici-eğitici, tedavi ve rehabilite edici hizmetlerinin bir arada yürütülmesini sağlayan toplum merkezlerinin sayısı aile odaklı 59, çocuk ve genç odaklı 31 olmak üzere toplam 90'a ulaşmıştır.

SHÇEK'e bağlı, kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla kurulmuş olan kadın konukevi sayısı 8'dir.

SHÇEK'e bağlı huzurevleri ve özürlemlerle ilgili bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi sürdürülmektedir. Eylül 2003 tarihi itibarıyla kuruma ait 64 huzurevinde 5.000 yaşlıya hizmet verilmektedir.

Yatılı kurum bakımına gereksinim duymayan ve ev ortamında yaşayan yaşlıların ihtiyaçlarını karşılayarak toplumdaki dışlanmalarını engellemek amacıyla faaliyete açılmış olan yaşlı dayanışma merkezlerinin sayısı 4'dür.

60 ve yukarı yaş grubuna götürülen huzurevi, yaşlı dayanışma merkezi, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Emekli Sandığına ait İstanbul, Ankara ve İzmir dinlenme ve bakımevlerinde toplam 1.980 kapasiteye karşın 1.210 yaşlıya hizmet verilmektedir.

Belediyelere ait 22, kamu kurum ve kuruluşlarına ait 4, derneklere ve vakıflara ait 23, azınlıklara ait 7 ve özel sektöre ait 54 huzurevinde yaşlılara bakım ve rehabilitasyon hizmeti verilmektedir.

Özürlemlere yönelik hizmetlerin yasal ve kurumsal bütünlük içinde ele alınıp yeniden düzenlenmesi ihtiyacı devam etmektedir. Özürlemlere ilişkin veri tabanı oluşturmaya yönelik olarak DPT Müsteşarlığı koordinatörlüğünde, Özürlemler İdaresi Başkanlığı ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı işbirliği ile yapılan Uygulamalı Özürlemler Araştırması Anketi 2002 yılı sonunda tamamlanmıştır. Anket sonuçları 2003 yılı içinde yayınlanacaktır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) kapsamında 2002 yılında sağlık, eğitim, yakacak, gıda ve muhtelif yardımlar kategorisinde muhtaç durumdaki 2.519.994 kişiye 243,4 trilyon TL tutarında yardım yapılmıştır. 2003 yılının Haziran ayı sonu itibarıyla 127.435 muhtaç kişiye 15,3 trilyon TL sosyal yardım yapılmıştır.

Ekonomik krizin yoksul kesimler üzerindeki etkilerini azaltmak amacıyla 500 milyon doları Dünya Bankası kredi katkısından oluşan ve 2001-2005 yılları arasında uygulanması öngörülen 635,4 milyon dolarlık Sosyal Riskin Azaltılması Projesi sürdürülmektedir.

2003 yılının Haziran ayı sonu itibarıyla, 2022 sayılı Kanun gereğince 65 yaşını doldurmuş muhtaç güçsüz ve kimsesiz Türk Vatandaşlarından 751.610 kişiye yaşlılık, 70.829 kişiye malüllük, 199.132 kişiye sakatlık olmak üzere toplam 1.021.571 kişiye sosyal yardım yapılmıştır. 16 Ocak 2003 tarihinden itibaren aylık ödeme miktarları gösterge rakamının 750'den 1.500'e çıkarılması ile iki kat artırılmıştır.

2003 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 59 imarethanede her gün 21.615 muhtaç kişiye yemek verilmektedir. Muhtaç ve özürlemlü 1.163 vatandaşa aylık olarak ödenen sosyal yardım miktarı Eylül 2003 tarihinden itibaren 158.100.000.TL'ye yükseltilmiştir.

2003 yılının Eylül ayı sonu itibarıyla 3816 sayılı Kanun gereğince ödeme gücü olmayan toplam 13.512.283 vatandaşa yeşil kart verilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sosyal hizmet ve yardımların hedef kitlelere daha etkin bir hizmet sunulması amacıyla yeni bir sistem oluşturulacaktır.

Yoksulluğu azaltılmak, muhtaç durumda bulunan kişi ve gruplara etkin bir sosyal koruma sağlamak, kaynakları etkin kullanılmak ve sosyal hizmetleri daha etkili bir işleyişe kavuşturulabilmek için Sosyal Hizmetler Ana Planı hazırlanacaktır.

Sosyal hizmet ve yardım sağlayan kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimler, özel sektör ve gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği geliştirilecektir.

Sosyal koruma bilgi sistemi oluşturulacak, sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanacak kesimler objektif şekilde belirlenerek uygulama sonuçları izlenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sosyal hizmet ve yardımlar bir hak haline getirilecek ve muhtaç kişiler objektif kriterleri taşıdığı anda bu hakkı talep etmeleri sağlanacaktır.

Sosyal yardım programlarını düzenleyen ve sosyal yardımın temel esaslarını belirleyen Sosyal Yardım Temel Yasası çıkarılmasına ilişkin mevzuat hazırlıkları sürdürülecektir.

Kamuya ait her türlü sosyal hizmet ve yardım programının düzenlenmesi, idaresi ve koordinasyonundan sorumlu tek bir kurumsal yapılanma çalışmaları sürdürülecektir.

6. KOBİ'LER ve ESNAF SANATKARLAR

a) Mevcut Durum

Ülkemizde küçük ve orta boy işletmelerin (KOBİ) sayısı hizmet sektörü de dahil olmak üzere, tüm işletmelerin sayısının yüzde 99,8'ini ve bu işletmeler de toplam istihdamın yüzde 76,7'sini oluşturmaktadır. KOBİ yatırımlarının, toplam yatırımlar içindeki payı yüzde 38'e ulaşmakta ve toplam katma değer yüzde 26,5'i yine bu işletmelerce yaratılmaktadır.

KOBİ'lere yönelik hizmetlerin nitelik ve nicelik açısından geliştirilmesi ve kurumlar arası etkin koordinasyon sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

2003 yılı itibarıyla, KOBİ'lerin gelişmiş ülkeler standartlarında bir finansman piyasasına erişmelerinin kolaylaştırılmasına, kuruluş aşamasından başlayan modern destek imkanlarının artırılmasına ve faaliyetlerini kolaylaştıracak çalışma ortamının sağlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Girişimci bilgilendirme ve eğitim çalışmaları istenen düzeye ulaşmamış, üniversite-sanayi işbirliği yeterince geliştirilememiştir.

Yaşanan ekonomik kriz neticesinde, teşvik belgesi alan KOBİ sayısında ve buna bağlı olarak KOBİ'ler tarafından kullanılan kredi miktarında azalmalar meydana gelmiştir.

TABLO:VI.16- KOBİ Teşvik Belgelerinin Yıllara Göre Dağılımı

(Milyar TL)

YIL	KOBİ SAYISI	YATIRIM KREDİSİ	İŞLETME KREDİSİ	TOPLAM KREDİ	SABİT YATIRIM	İSTİHDAM (KİŞİ)
1999	1 695	25 637	16 764	42 401	57 977	10 222
2000	1 229	21 686	15 072	36 758	49 095	5 587
2001	246	4 648	3 522	8 170	15 326	674
2002	390	20 272	7 933	28 205	66 321	1 498
2003 ¹	320	24 175	7 861	32 037	75 171	1 387

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

(1) Eylül 2003 tarihi itibarıyla

KOBİ'lere sağlanan finansman destekleri içindeki en önemli payı Türkiye Halk Bankası tarafından kullanılan uygun koşullu krediler oluşturmaktadır.

TABLO:VI.17- T.Halk Bankası A.Ş. Kredilerinin Yıllar İtibarıyla Dağılımı

(Milyar TL)

	KOBİ KREDİLERİ				KOOPERATİF KREDİLERİ			
	FON KAYNAKLI KREDİLERİ		SANAYİ KREDİLERİ		ESNAF VE SANATKAR KREDİLERİ		GİRİŞİMCİ KREDİLERİ	
	Sayı	Tutar	Sayı	Tutar	Sayı	Tutar	Sayı	Tutar
1999	-	304 227	26 074	76 243	707 546	300 012	29 614	7 229
2000	-	426 328	26 849	87 617	877 757	391 587	4 536	3 034
2001	37 492	612 291	14 191	28 914	891 222	173 486	2 568	403
2002	33 567	610 781	18 873	102 644	145 059	146 645	520	64

Kaynak: Halk Bankası A.Ş.

Kredi Garanti Fonu (KGF) aracılığıyla, 2002 yılı sonu itibarıyla toplam 631 KOBİ'ye 18 trilyon TL tutarında garanti/kefalet desteği sağlanmıştır. KGF tarafından verilen garantilerin yüzde 93'ü imalat, yüzde 5'i hizmetler ve yüzde 2'si madencilik sektörlerinde gerçekleşmiştir. Verilen garantilerin kredi türlerine göre dağılımını ise toplamın yüzde 50'sini işletme kredileri, yüzde 46'sını yatırım kredileri ve yüzde 4'ünü gayri nakdi krediler oluşturmaktadır.

KGF'nin çalıştığı T.Halk Bankası ve Garanti Bankasına, 2003 yılında Şekerbank T.A.Ş. ve T. Vakıflar Bankası T.A.O. da katılmıştır.

2003 yılı sonuna kadar, toplam 83.318 iş yerinin yer aldığı 374 adet küçük sanayi sitesi (KSS) inşaatının tamamlanması beklenmektedir. 500 bin kişilik istihdam kapasitesine sahip KSS'lerde halen 400 bin kişi istihdam edilmektedir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kredi desteği olmaksızın yapılan KSS'lerin sayısı ise, Bakanlık kredi desteği ile yapılanların iki katı civarındadır. Hizmete açılan KSS'lerin 275'inde çıraklık okulu veya eğitim merkezi bulunmaktadır.

2003 yılında, 297 işyeri ve 41.600 kişilik istihdam kapasitesine sahip, 7 OSB ve 2.036 işyeri kapasiteli 16 adet KSS'nin tamamlanması beklenmektedir.

OSB'lerin alt yapı imkanları KSS'lerden daha iyi düzeyde olup, 70 adet OSB'de bulunan 13.460 iş yerinin 10.657'sinde üretime geçilmiştir. 773.250 kişiye istihdam sağlayabilecek kapasitede olan bu işyerlerinde 372.125 kişi istihdam edilmiş durumdadır. Yapımı devam eden 113 OSB'de ise 2.692 iş yeri bulunmakta, bunlardan 774'ünde üretime geçilmiştir. Bu OSB'ler 527.600 kişiye istihdam sağlayacak kapasitede olup, halen 44.925 kişi istihdam edilmektedir.

Esnaf ve Sanatkar Siciline kayıtlı küçük işletmelerin sayısı yaklaşık 3 milyondur. Sicile kayıtlı olmayan işletmelerle birlikte bu rakamın 4 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu kesim, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu bünyesinde yer alan 13 adet mesleki federasyon, 82 adet odalar birliği ve 3.483 adet oda şeklinde örgütlenmiştir.

Esnaf ve sanatkarlara Türkiye Halk Bankası A.Ş. tarafından esnaf ve sanatkar kredileri sağlanmakta, ayrıca KOBİ kapsamına giren esnaf ve sanatkarlar KOBİ kredilerinden ve vergi muafiyetlerinden de yararlandırılmaktadır.

Tüccar ve sanayicilerin yasal düzeydeki üst kuruluşu olan TOBB, 11 adet sanayi odası, 2 deniz ticaret odası, 175 ticaret ve sanayi odası ile 112 ticaret borsası şeklinde örgütlenmiştir ve 2003 yılı verilerine göre kayıtlı üye sayısı yaklaşık 1,2 milyondur.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından yürütülen faaliyetler çerçevesinde, KOBİ'lere yatırım, üretim, yönetim ve pazarlama konularında danışmanlık hizmetleri verilmiş, ortak kullanım atölyeleri ve laboratuvar hizmetleri ile özellikle imalat sanayiinde çalışan firmaların gelişmiş teknolojilerle tanışması sağlanmıştır.

KOSGEB tarafından işletilen Küçük ve Orta Boy İşletmeler Bilgi Ağına (KOBİ-NET) üye olan işletmelerin sayısı 12.000'e ulaşmıştır. Özel sektör tarafından işletilen ve KOBİ'lere internet üzerinden bilgilendirme hizmetleri veren internet sitelerinin sayısında önemli oranda artış gözlenmektedir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği politikaları ile uyumlu bir KOBİ stratejisi ve eylem planı geliştirmesine yönelik çalışmalar tamamlanmış olup, 2004 yılından itibaren uygulanacaktır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Esnaf ve sanatkarların, ulusal ve uluslar arası gelişmeleri izleyebilen, iş potansiyelini geliştirebilen bir yapıya kavuşturulması, sosyal ve ekonomik refah düzeylerinin artırılması esastır.

Tüm işletmelerin, esnaf ve sanatkar ile tüccar ve sanayici sicillerine kaydı sağlanacaktır.

Kredi Garanti Fonunun kaynakları artırılacak, Teminat Sorumluluk Fonunun daha etkin kullanılması için fon çarpanı yükseltilecektir. Yeni kredi garanti kuruluşları kurulması desteklenecektir.

İhtisas küçük sanayi siteleri oluşturulması, bu sitelerde sektörel dış ticaret şirketleri kurulması ve KOBİ'lerin dış pazarlara açılarak yabancı firmalarla ortaklıklar kurmaları özendirilecektir.

KOBİ'lerin ürün ve üretim süreçlerinin kalitesini artırmaya yönelik faaliyetleri, ulusal ve uluslar arası fuarlara katılmaları, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri desteklenecektir.

KOBİ'lerin yönetim yapılarını modern organizasyon anlayışı içinde geliştirmelerine ortam hazırlanacaktır.

KOSGEB hizmet merkezlerinin sayısı ile bu merkezlerde verilen hizmetlerin kalitesi ve çeşitliliği artırılabilecektir.

KOBİ'lere dönük hizmet verenler, KOBİ'ler ve KOBİ'leri temsil eden meslek kuruluşları arasındaki iletişimin geliştirilerek hizmetlerin etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

Organize sanayi bölgelerinin kamu kredisi kapsamı dışında, girişimci kaynakları yoluyla yurt dışında yaygınlaştırılması yönündeki uygulamalara devam edilecektir.

KOBİ'lerde çevreye duyarlı üretim süreçlerinin geliştirilmesi ve temiz üretim teknolojilerinin yaygınlaştırılması desteklenecektir.

KOBİ'ler sermaye piyasası ve mali piyasalarla düzenli çalışan bir ortamda modern finansman araçları ve kurumları ile desteklenecektir. Risk sermayesi, finansman yatırım ortaklığı, gayrimenkul yatırım ortaklığı gibi finansman sağlama uygulamaları yaygınlaştırılacak bu uygulamalara kaynak teşkil edebilecek fonlar harekete geçirilecektir.

TOBB, TESK, Sanayi Bakanlığı ve KOSGEB'in ortak projeler yürütmeleri sağlanacaktır.

KOBİ'ler AR-GE çalışmalarına yönlendirilecek ve üniversitelerle teknoparklar içinde buluşmaları sağlanacaktır.

Teknoloji transferini geliştirmek ve mevcut teknolojilerin yayılımını sağlamak amacıyla gerekli kurumsal kapasitelerin oluşturulmasına hız verilecektir.

KOBİ'lerin elektronik ortamda ticaret yapmalarını desteklemek amacıyla gerekli alt yapı oluşturulacaktır.

KOBİ Yatırımlarına Ortaklık A.Ş. işler hale getirilecektir.

Esnaf ve sanatkar kesimine yönelik kredi sisteminin kaynakları artırılabilecek, bu kesim uluslar arası anlaşmalarla belirlenen yükümlülüklerimiz çerçevesinde, teşvik unsurlarından en üst seviyede faydalandırılacaktır.

Yapılan işin niteliği gereği şehir merkezinde yer alması gereken örgütlenmiş esnaf ve sanatkarların toplu işyerleri kurmaları yerel yönetimlerce desteklenecektir.

Kamunun esnaf ve sanatkar kesimi ile kesişen alanlarda verdikleri hizmetler gözden geçirilecek ve ilgili mevzuat yeniden düzenlenecektir.

Esnaf ve sanatkarlara yönelik ana plan ve uygulama planı hazırlanacaktır.

4. Esnaf ve Sanatkarlar Şurası düzenlenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Büyük sanayi ve yan sanayi ilişkilerinin sağlıklı gelişmesini ve işlemlerini sağlayacak mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

KOBİ'lerin sermaye piyasasında menkul kıymet ihraç edebilmelerini sağlayacak mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

Ortak bir KOBİ tanımının belirlenmesine yönelik mevzuat düzenleme çalışmaları yapılacaktır.

507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu günün anlayış ve ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden düzenlenecektir.

7. YURT DIŞINDA YAŞAYAN TÜRK VATANDAŞLARI

a) Mevcut Durum

Küreselleşme ve uluslar arası iş gücü piyasalarındaki gelişmeler verimliliği ve nitelikli iş gücü talebini ön plana çıkarmıştır. 2003 yılı Eylül ayı itibarıyla yurt dışında yaşayan kayıtlı vatandaşlarımızın sayısı 3,5 milyon olup, bunların 1,2 milyonunu çalışanlar oluşturmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan ve çalışma hayatının her alanında yer alan 3 milyondan fazla vatandaşımız gelişen Türkiye-AB ilişkilerinde önemli bir rol üstlenmektedir.

AB ülkelerindeki vatandaşlarımız arasındaki işsizlik, eğitim düzeylerinin istenilen ölçüde artırılmaması nedeniyle diğer yabancılara göre daha yüksektir.

2002 yılının ilk altı ayında yurt dışına gönderilen iş gücü sayısı 14.841 iken, bu sayı 2003 yılının aynı döneminde yüzde 21,6 oranında artışla 18.049'a ulaşmıştır. 2003 yılında da yurt dışına iş gücü hareketi özellikle inşaat sektöründe iş alan yerli ve yabancı firmalarda iş bulan nitelikli iş gücünün geçici göçü yoluyla olmuştur. 2003 yılının ilk altı ayında yurt dışına en fazla iş gücü gönderilen ülkeler sırasıyla; 5.715 kişiyle Suudi Arabistan, 4.152 kişiyle Rusya Federasyonu, 1.884 kişiyle Almanya ve 1.573 kişiyle Libya'dır. Yakın gelecekte Irak, Türk iş gücü için önemli bir potansiyel pazar olarak görülmektedir.

Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının buldukları ülkelerde Türkiye'deki seçimlere katılma haklarının hayata geçirilememesi sorunu devam etmektedir.

Daha önce imzalanmış bulunan sosyal güvenlik sözleşmelerinin günün koşullarına göre ihtiyaç duyulan ülkelerle yeniden düzenlenmesi ve çeşitli ülkelerle yeni anlaşmalar yapılması için çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çerçevede, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Arnavutluk Cumhuriyeti Hükümeti arasında Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin Uygulanmasına İlişkin Genel İdari Anlaşmanın Onaylanması Hakkında Karar 20 Mayıs 2003 tarih ve 25113 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımıza yönelik hizmet sunumu kapsamında bulunan kamu kurumlarının yurt dışı kadrolarının daha etkin ve verimli hale getirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonunun Çalışma Esas ve Usulleri ile Bu Komisyon Tarafından Yurt Dışında Görevlendirilecek Personelin Nitelikleri ile Hak ve Yükümlülüklerinin Belirlenmesine İlişkin Karar 3 Temmuz 2003 tarih ve 25157 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

AEP'nin mali piyasalar ana başlığı altında ise yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın suistimal edilmeden sermaye piyasasına katılımının sağlanması öngörülmüştür.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımıza göçmen iş gücü anlayışıyla değil daha geniş bir perspektiften yaklaşılması esastır.

Yurt dışındaki vatandaşlarımızın sosyal, kültürel, psikolojik ve sağlık sorunlarının çözümü ve çeşitli gruplar tarafından istismar edilmelerini önlemek amacıyla, eğitim düzeylerinin yükseltilmesi desteklenecek ve kendi kültürel değerlerini muhafaza ederek buldukları toplumlara uyum ve katılımları desteklenecektir.

Türkiye'de iş gücü ile uyumlu genel bir göç politikasının ilgili tüm kesimlerin katılımı ile belirlenmesi çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın sorunlarının çözümü amacıyla ilgili ülkelerle işbirliği geliştirilecektir.

Yurt dışındaki vatandaşlarımızın ulusal ve uluslar arası girişimciliklerinin desteklenmesi, ekonomik birikimlerinin ulusal ekonomiye de destek olacak şekilde değerlendirilmesi amacı ile etkin danışmanlık hizmeti verilecek, bu alandaki teknik sorunların giderilmesi sağlanacaktır.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın buldukları ülkelerde sahip oldukları haklar konusunda eğitici ve öğretici yayınlar yapılmasına devam edilecektir.

Uluslar arası iş gücü göçündeki artış nedeniyle sosyal güvenlik alanında yeni sözleşme biçimleri geliştirilecektir. Sosyal güvenlik sözleşmesi bulunmayan ülkeler ile bu sözleşmelerin yapılabilmesi için gerekli çalışmalar sürdürülecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Yurt dışında bulunan vatandaşlarımızın oylarını buldukları ülkelerde kullanabilmeleri için gerekli yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.

Yurt dışında iş alan Türk firmalarının Türk işçi çalıştırmaları teşvik edilecektir.

TABLO:VI.18- Yurt Dışındaki Vatandaşlarımızın ve İşçilerimizin Ülkelere Göre Dağılımı (2003) (1)

Ülkeler	Vatandaşlarımızın Dağılımı		İşçilerimizin Dağılımı	
	Sayı	Yüzde Pay	Sayı	Yüzde Pay
Almanya	1 924 154	54,6	705 542	58,9
Fransa	341 728	9,7	87 992	7,3
Hollanda (2)	330 709	9,4	103 000	8,7
Avusturya	130 703	3,7	54 440	4,6
Belçika	45 866	1,3	13 412	1,2
İsveç	31 894	0,9	5 700	0,5
İngiltere	90 000	2,6	35 000	2,9
Danimarka	31 978	0,9	16 699	1,4
İtalya	5 284	0,2	2 780	0,2
Finlandiya	1 981	0,1	659	0,0
İspanya	1 289	0,0	-	-
Lüksemburg	287	0,0	-	-
İsviçre	79 470	2,3	34 076	2,8
Norveç	10 915	0,3	-	-
Liechtenstein	809	0,0	339	0,0
Avrupa Ülkeleri Toplamı	3 027 067	86,0	1 059 639	88,5
Suudi Arabistan	100 000	2,8	95 000	7,9
Libya	3 200	0,1	2 800	0,2
Kuveyt	3 000	0,1	2 750	0,2
Ürdün	1 600	0,1	255	0,0
Katar	1 348	0,0	1 348	0,1
Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Toplamı	109 148	3,1	102 153	8,4
Azerbaycan	4 500	0,1	1 850	0,2
Türkmenistan	5 000	0,1	4 500	0,4
Özbekistan	700	0,0	630	0,0
Kazakistan	6 000	0,2	1 032	0,1
Kırgızistan	3 200	0,1	543	0,0
Tacikistan	400	0,0	225	0,0
Türk Cumhuriyetleri Toplamı	19 800	0,5	8 780	0,8
Rusya Federasyonu	18 000	0,5	-	-
Beyaz Rusya	154	0,0	-	-
Gürcistan	2 300	0,1	500	0,0
Ukrayna	550	0,0	296	0,0
Moldova	1 000	0,0	500	0,0
Avustralya	56 261	1,6	20 100	1,8
ABD	220 000	6,3	-	-
İsrail	22 000	0,6	6 000	0,5
Kanada	40 000	1,2	-	-
Japonya	2 424	0,1	-	-
Güney Afrika	1 100	0,0	-	-
Diğer Ülkeler Toplamı	363 789	10,4	27 396	2,3
GENEL TOPLAM	3 519 804	100,0	1 197 968	100,0

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

(1) Eylül ayı itibarıyla.

(2) Vatandaş sayılarına çifte vatandaş statüsünde olanlar dahildir.

8. TÜKETİCİNİN KORUNMASI

a) Mevcut Durum

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair 4822 sayılı Kanun 14 Mart 2003 tarih ve 25048 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış, Kanunun 36'ncı ve geçici 1'inci maddesi yayımı tarihinde diğer maddeleri ise 14 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ve 4822 sayılı Kanuna istinaden çıkarılan yönetmeliklerle AB mevzuatına uyumun sağlanması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, tüketicilerin sağlık ve güvenliğini tehdit eden, olduklarından farklı görünen ürünler ve tüketici çıkarlarının korunması ile ilgili düzenlemeler 4822 sayılı Kanun ile yapılmıştır.

Ayıplı Malın Neden Olduğu Zararlardan Sorumluluk Hakkında Yönetmelik, Kampanyalı Satışlara İlişkin Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Kapıdan Satışlara İlişkin Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Paket Tur Sözleşmeleri Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelik, Devre Tatil Sözleşmeleri Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Mesafeli Sözleşmeler Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile Etiket, Tarife ve Fiyat Listeleri Yönetmeliği 13 Haziran 2003 tarih ve 25137 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Ticari Reklam ve İlanlara İlişkin İlkeler ve Uygulama Esaslarına Dair Yönetmelik, Garanti Belgesi Uygulama Esaslarına Dair Yönetmelik ve Sanayi Mallarının Satış Sonrası Hizmetleri Hakkında Yönetmelik ve Tanıtma ve Kullanma Kılavuzu Uygulama Esaslarına Dair Yönetmelik 14 Haziran 2003 tarih ve 25138 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri Yönetmeliği, Tüketici Konseyi Yönetmeliği, Reklam Kurulu Yönetmeliği, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 29'uncu Maddesinde Öngörülen Hesabın Kullanılmasına İlişkin Yönetmelik, Tüketici Kredisinde Erken Ödeme İndirimi ve Kredinin Yıllık Maliyet Oranını Hesaplama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 1 Ağustos 2003 tarih ve 25186 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Acil Eylem Planı kapsamında ihtisas mahkemelerinin sayısı ve çeşitliliğinin artırılmasına yönelik faaliyet çerçevesinde tüketici mahkemelerinin yaygınlaştırılması çalışmaları sürdürülmektedir.

Ürün güvenliğine ilişkin AB teknik mevzuatına uyumun tamamlanması çalışmaları sürdürülmektedir.

Tüketicilerin eğitim, bilgilendirme ve bilinçlendirilmesine yönelik kamu kurum ve kuruluşları, meslek kuruluşları, firmalar, tüketici örgütleri ve üniversiteler tarafından sürdürülen çalışmalarda istenilen düzeye ulaşılamamıştır. Bu nedenle tüketicilerin eğitimi ve bilgilendirilmesine yönelik ihtiyaç devam etmektedir.

Tüketici sorunları hakem heyetlerinde 2003 yılı Ocak-Ağustos döneminde toplam 9.535 tüketici şikayet başvurusu incelenmiştir. Şikayetlerin yüzde 36,4'ünü ayıplı mal ve

hizmetler, yüzde 64'ünü taksitli-kampanyalı-kapıdan satışlar, yüzde 1,6'sını promosyon, yüzde 1'ini turistik hizmetler oluşturmuştur.

2003 yılı Ocak-Haziran döneminde kullanılan tüketici kredisi 2.854 trilyon TL dir. Bu tutar 921.678 kişi tarafından kullanılmıştır. 2002 Ocak-Haziran döneminde ise kullanılan miktar 1.306 trilyon TL ve 652.449 kişidir. Kullanılan tüketici kredileri bir önceki döneme göre yüzde 118,5, tüketici kredisi kullanan kişi sayısı ise, yüzde 41,2 oranında artış göstermiştir.

Tablo:VI.19- Kullanılan Tüketici Kredilerinin Mal ve Hizmet Gruplarına Göre Dağılımı(1)

	2002 Ocak-Haziran		2003 Ocak- Haziran		Yüzde Değişim	
	Miktar Milyar TL	Kişi Sayısı	Miktar Milyar TL	Kişi Sayısı	Miktar	Kişi Sayısı
Taahhüt	370 573	28 072	987 872	54 047	166,5	92,5
Konut	100 932	4 648	225 821	7 422	123,7	59,6
Diğer	835 029	619 729	1.641 274	860 209	96,5	38,8
TOPLAM	1 306 534	652 449	2 854 967	921 678	118,5	41,2

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

(1) Toplam 16 banka verilerini içermektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Tüketicinin korunmasında, sağlıklı bir rekabet ortamının sağlanması, tüketici bilincinin geliştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması ve kaliteli ürün sunumuyla ekonomik kayıpların önlenmesi esas alınacaktır.

Tüketicilerin hak ve sorumlulukları, mal ve hizmet kullanımının çevre ve insan sağlığı üzerindeki etkileri, atıkların yeniden değerlendirilmesi, geri dönüşümlü ambalaj kullanımı gibi konularda tüketicilerin bilgilendirilme ve bilinçlendirilmesine yönelik eğitim çalışmaları artırılabacaktır.

Tüketicilerin sağlığını korumak ve güvenliğini sağlamak amacıyla, piyasa denetimleri etkinleştirilecek ve gıdalara ilişkin bilgilerin tüketicilere ulaştırılması sağlanacaktır.

Tüketicilerin örgütlenmeleri desteklenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Tüketici mahkemelerinin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

V. SINAİLEŞME

1. MADENCİLİK

a) Mevcut Durum

Sanayinin temel girdilerini sağlayan sektörlerden biri olan madencilik, sınaileşme ve ulusal kalkınma açısından ihmal edilemeyecek bir öneme sahiptir. Ancak, madencilikğin ülke ekonomisi içindeki yeri genellikle sınırlı düzeyde kalmıştır. 2002 yılı verilerine göre, madencilik sektörü GSYİH içinde yüzde 1,1, ihracatta yüzde 1 paya sahiptir. Yatırımlardaki payının ise yüzde 1,6 olduğu tahmin edilmektedir.

Madencilik sektörü üretimi 2001 yılında yüzde 8, 2002 yılında ise yüzde 8,3 oranında azalmıştır. Aylık verilere göre 2003 yılı ilk sekiz aylık döneminde ise üretim yüzde 9,7 düşmüştür. 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan mali krizler sektörde faaliyet gösteren firmaların üretimlerini kısmasına ve yatırımlarını ertelemesine neden olmuştur. Sektörde devam eden küçülme ise kömür, demir gibi madenlerin üretiminin önemli ölçüde düşmesinden kaynaklanmaktadır.

Sektörün en önemli kalemi olan linyitin üretimi, tüvenan bazda 2001 yılında bir önceki yıla göre yüzde 5,5 azalarak 57,9 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında enerji arz fazlası nedeniyle termik santrallerin kapasite kullanım oranı düşmüş, buna bağlı olarak kömür talebi azalmıştır. Linyit ile çalışan santrallerden sağlanan elektrik enerjisi üretiminin brüt elektrik enerjisi üretimi içindeki payı 2001 yılında yüzde 28,1 iken, 2002 yılında yüzde 21,7, 2003 yılının ilk altı ayında ise yüzde 15,6 olmuştur. 2002 yılında yüzde 96'sı kamu tarafından karşılanan linyit üretimi yüzde 14,8 azalmış olup, 2003 yılının ilk sekiz ayında bir önceki yıla göre yüzde 16,9'luk düşüşle azalma eğilimi devam etmektedir.

Son yıllarda, büyük ölçekli petrol sahalarının keşfedilememesi ve mevcut petrol sahalarının da eski olması nedeniyle ham petrol üretimi sürekli düşmektedir. 2001 yılında ham petrol üretimi 2.551 bin ton olarak gerçekleşmiş ve iç talebin yüzde 10'unu karşılayabilmiştir. 2002 yılında ham petrol üretimi yüzde 4 azalarak 2.441 bin ton olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılı ham petrol üretiminin ise yaklaşık 2.300 bin ton olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Arama çalışmalarından olumlu sonuçlar alınamaması halinde önümüzdeki yıllarda ham petrol üretiminin azalması beklenmektedir.

2001 yılında yüzde 51 azalarak 312 milyon m³ olan ve doğal gaz talebinin yüzde 2'sini karşılayan doğal gaz üretimi 2002 yılında yüzde 21 artarak 378 milyon m³ olmuş ve doğal gaz talebinin yüzde 2,2'sini karşılamıştır. Üretimin 2003 yılında ise yüzde 20,6'lık artışla 456 milyon m³ olması beklenmektedir. Ayrıca, doğal gazda arz garantisini sağlayarak mevsimsel tüketim farklılıklarından etkilenmeyi en aza indirmeyi amaçlayan ve 1998 yılında Yatırım Programına alınan Silivri Doğal Gaz Depolama Projesi kapsamında, denizdeki Kuzey Marmara Sahası ile karada yer alan Değirmenköy Sahası doğal gaz depolama amaçlı kullanılacak, Kuzey Marmara Sahasında her yıl 1,3 milyar m³, Değirmenköy sahasında ise 0,3 milyar m³ toplamda ise 1,6 milyar m³ gaz depolanabilecek ve üretilebilecektir. Sahaların yer altı gaz deposu olarak kullanılmasına 2005 yılında başlanması beklenmektedir.

Madencilik ihracatı 2001 yılında bir önceki yıla göre yüzde 12,5 azalarak 350 milyon dolara, 2002 yılında yüzde 0,4 azalarak 348 milyon dolara gerilemiştir. 2003 yılı ilk yedi

ayında ise bir önceki yıl aynı döneme göre yüzde 30 artarak 264 milyon dolar olmuştur. Madencilik ihracatı içinde değer olarak yaklaşık yüzde 27'lik payla birinci sırada gelen ham bor ihracatı 2001 yılında 95 milyon dolar olarak gerçekleşmiş, 2002 yılında 81 milyon dolara gerilemiştir. 2003 yılı ham bor ihracatının miktar bazında aynı seviyede devam etmekle birlikte değer bazında 73 milyon dolara gerilemesi, 2004 yılında ise miktar ve değer bazında aynı seviyede devam etmesi beklenmektedir.

2001 yılında madencilik ithalatı bir önceki yıla göre yüzde 7,3 azalarak 6,6 milyar dolar, 2002 yılında yüzde 9 artarak 7,2 milyar dolar olmuştur. 2003 yılının ilk yedi ayında ise yüzde 25,7 artarak 4,9 milyar dolara yükselmiştir.

2001 yılında 169 milyon varil ile 3,9 milyar dolar olan ham petrol ithalatımız, 2002 yılında 174 milyon varil ile 4,1 milyar dolar olmuştur. 2003 yılının ilk yedi ayında ise bir önceki yıl aynı döneme göre yüzde 23 artarak 102 milyon varil ile 2,7 milyar dolara yükselmiştir. 2003 yılında ham petrol ithalatımızın 176 milyon varil ile 4,6 milyar dolar, 2004 yılında ise yaklaşık 185 milyon varil ile 4,7 milyar dolar olması beklenmektedir. Dünya ham petrol fiyatı Brent bazında 2001 yılında ortalama 24,5 dolar/varil, 2002 yılında ortalama 24,99 dolar/varil olmuştur. 2003 yılı ilk dokuz aylık ortalama ham petrol fiyatı ise 28,6 dolar/varildir. Ham petrol ortalama fiyatının 2003 yılında 28 dolar/varil, 2004 yılında ise 25,5 dolar/varil olması beklenmektedir. Türkiye ortalama ham petrol ithalat fiyatı 2001 yılında 23,1 dolar/varil, 2002 yılında 23,6 dolar/varil, 2003 yılının ilk yedi ayında 26,5 dolar/varil olmuştur.

Doğal gaz ithalatı 2001 yılında 16,1 milyar m³, 2002 yılında 17,3 milyar m³ olmuştur. İthalatın, imzalanan uluslar arası doğal gaz alım anlaşmaları nedeniyle artarak seyretmesi ve 2003 yılında toplam doğal gaz ithalatının 20,7 milyar m³'e, 2004 yılında ise 22,9 milyar m³'e ulaşması beklenmektedir.

Madencilik sektörünün en önemli sorunları; yatırım izni ve ruhsat alma sürecinin uzun olması nedeniyle sektöre yeterli yatırımın yapılmaması, mevzuat karmaşası, önemli potansiyele sahip olduğumuz bor gibi madenlerde uluslar arası pazardan cevher rezervi ve kalitesine paralel pay alınmaması, bor, mermer ve krom başta olmak üzere cevherlerin çoğunlukla ham olarak ihraç ediliyor olması ve özelleştirme çalışmalarının sonuçlandırılmaması sonucu kurumların rekabet güçlerini kaybetmeleridir.

2003 yılı başında Hükümet tarafından kabul edilen özelleştirme programına göre özelleştirme kapsamına alınan madencilik kurumlarından halen özelleştirilen olmamıştır. 2003 yılı özelleştirme programına göre birinci çeyrekte yapılan Eti Elektrometalurji A.Ş.'nin özelleştirme ihalesi sonuçlanmamış, Eti Gümüş A.Ş.'nin ise özelleştirme ihalesi sonuçlanmış olup, özelleştirme işlemi onay aşamasındadır. 2003 yılının ikinci yarısında Karadeniz Bakır İşletmeleri ve Eti Bakırın birlikte özelleştirilmesi ve DİV-HAN'ın özelleştirilmesi için ihaleye çıkılacaktır. Ayrıca, Eti Holding A.Ş.'nin Çayeli Bakır İşletmeleri A.Ş.'deki hisseleri özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır.

Sektörde mevzuat birliğinin sağlanması ve ülke madenciliğinin canlandırılması amacıyla hazırlanan 3213 Sayılı Maden Kanunu ve Diğer Kanunların Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı TBMM gündeminde bulunmaktadır. Tasarıyla; madencilik sektöründe mevzuat birliğinin sağlanmasına yönelik olarak, Taşocakları Nizamnamesine tabi olan madenlerin tamamı ve Havza-i Fahmiye Kanunu kapsamındaki madenler Maden Kanunu kapsamına alınmış, Kanunun yayımlanmasından sonra bulunacak bor sahalarının aranması ve işletilmesinin devlet eliyle yapılması hükmü

getirilmiş, bürokratik işlemlerin azaltılması amacıyla ön işletme ruhsat döneminin ve diğer mevzuatın sektöre getirdiği kısıtlamaların kaldırılması yönünde düzenleme yapılmış, ruhsat alanlarının küçültülerek kullanılmayan kısımların diğer kullanıcılara açılması yoluyla atıl durumdaki madenlerin ekonomiye kazandırılması imkanı ve sektöre ilave teşvikler getirilmiştir.

Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı kapsamında kurulan Sektörel Lisanslar Teknik Komitesinde madencilik sektörüyle ilgili çalışmalar yürütülmüş, ortaya çıkan öneriler önemli ölçüde yeni Maden Kanunu Tasarısında yer almıştır. Çalışmalar devam etmekte olup, sektör yatırımları açısından olumlu sonuçlar getirmesi beklenmektedir.

Acil Eylem Planı kapsamında yürütülen çalışmalar sonucunda; maden arama ve üretim faaliyetlerinin teşvikine yeni Maden Kanunu Tasarısında yer verilmiş, Dahilde İşleme Rejimi Karar Taslağına işlenmiş mermer ihracatını artırmak amacıyla yeni hükümler eklenmiştir. Ayrıca, madencilikte özelleştirilecek diğer kuruluşlarla ilgili olarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca çalışmalar sürdürülmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Yer altı kaynaklarının yüksek katma değer sağlayacak şekilde ekonomiye kazandırılması, sanayinin ve enerji sektörünün ham madde ihtiyacının güvenli ve ekonomik olarak karşılanması madencilik sektöründe temel amacı oluşturmaktadır. Bu kapsamda, öncelik imalat sanayiine girdi sağlayan, rezervi tükenmekte olan cevherlerde ve enerji ham maddelerinde olmak üzere, arama faaliyetlerine devam edilecek, ekonomik olarak işletilebilir yurt içi kaynakların kullanım miktarının artırılmasına özen gösterilecektir.

Madenlerin yurt içinde işlenerek, ülke ekonomisine sağlanan katkının artırılması esastır. Bu çerçevede ham madde ihracatı azaltılarak, işlenmiş ürün ihracatına ağırlık verilecektir.

Sektörde faaliyet gösteren kamu kurumlarının özelleştirilmesi hızlandırılacak ve özelleştirme stratejileri belirlenirken, iç ve dış pazarlarda rekabet güçlerini kaybetmemelerine özen gösterilecektir.

2004 yılı kamu yatırımlarında, ülkemiz ham petrol üretiminin giderek azalması dikkate alınarak petrol aramalarına ağırlık verilmiştir. Bu kapsamda TPAO tarafından Silivri Doğal Gaz Depolama Projesinin yürütülmesine devam edilecek olup, 2004 yılında 2 adet sondaj kulesi alınması, 58,57 ekip/ay jeolojik ve 103,1 ekip/ay jeofizik etüd, 32 kuyuda 49.670 metre arama ve üretim sondajı yapılması beklenmektedir.

2004 yılında TKİ Genel Müdürlüğünce Eynez Açık İşletme Projesi ve Çan Tevsii Projesine devam edilecek ve makina-teçhizat yenileme alımlarına ağırlık verilecektir.

MTA Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Tabiat Tarihi ve Madencilik Müzesi Tanzimi Projesi ile Elektrik Üretim A.Ş. tarafından yürütülen Afşin-Elbistan Yeni Bant Dağıtım Merkezi Projesi 2004 yılında tamamlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

MTA Genel Müdürlüğünün yeniden yapılandırılması çalışmalarına devam edilecek, kurum bünyesinde oluşturulan Sondaj Karot Bilgi Bankasına ilgili kuruluşlardan düzenli bilgi akışının sağlanmasına yönelik yasal düzenleme çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Jeotermal enerjinin aranması, üretilmesi ve işletilmesi konusundaki yasal boşluğun giderilmesi ve kaynakların daha etkin bir biçimde değerlendirilebilmesi amacıyla mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

Bor işletmelerinin özerkleştirilmesini sağlamak üzere Eti Holding Genel Müdürlüğünde gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

2. İMALAT SANAYİİ

a) Mevcut Durum

1995-1998 yılları arasında hızlı bir büyüme gösteren imalat sanayii; son yıllarda bir yandan bilgi teknolojileri başta olmak üzere teknolojideki hızlı gelişmeler ve ticaretin giderek serbestleşmesi nedenleriyle zaman içinde artan uluslar arası rekabetin, diğer yandan 1998 ve 1999 yıllarında uluslar arası düzeyde ve 2000 yılı sonundan itibaren ise yurt içinde yaşanan mali krizlerin olumsuz etkileri altında kalmıştır. Bunun sonucunda imalat sanayii 2000 ve 2002 yılları hariç olmak üzere önemli oranda küçülmüştür.

Yurt içinde ortaya çıkan mali krizler sonucunda faizlerde ve enflasyonda artış, devalüasyon ve döviz kurlarında dalgalanmayla birlikte ekonomide bir belirsizlik ortamı oluşmuştur. Bu ortam bir yandan sanayide üretim, yatırım ve ihracatın finansmanını zorlaştırırken diğer yandan iç talepte de daralmaya yol açmıştır. İç talepteki daralma ise firmaların satışlarının azalmasına ve ödeme sıkıntısına düşmelerine neden olmuştur.

Mali krizlerin ekonomide yarattığı olumsuz etkileri gidermek üzere 2001 yılında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulanmaya başlanmıştır. Programa rağmen mali krizlerin sanayi üzerindeki olumsuz etkisi 2001 yılında ağırlaşarak devam etmiştir. Ancak Ekonomik Programın kararlılıkla uygulanması ile birlikte 2002 yılı ilk çeyreğinden itibaren piyasalarda güven ortamı oluşmaya başlamış, döviz kurundaki dalgalanma azalmış, enflasyon oranı ve faiz oranları düşüş eğilimine girmiştir. Buna paralel olarak imalat sanayii üretimi ve kapasite kullanım oranı aynı yılın Mart ayından itibaren hızla artmaya başlamış, üretim artışına bağlı olarak ara malları ithalatı, talebin canlanmasıyla tüketim malları ithalatı yeniden yükselme göstermiştir. İhracatta ise artış eğilimi devam etmiştir.

Ekonomide gözlenen olumlu gelişmeler 2003 yılında da devam etmiş; 2003 yılı Mart ayında ortaya çıkan Irak Savaşının kısa sürede bitmesi nedeniyle ekonomide ciddi olumsuzluklar yaşanmamıştır. Faiz oranları ve enflasyon düşmüş, döviz kurundaki azalmaya rağmen ihracat artmıştır. İhracat artışına bağlı olarak ara malları ithalatında gözlenen artış yanında döviz kurundaki düşüş, nihai malların ithalatında artışa yol açmaktadır. Bu gelişmeler sonucunda özel kesim yatırım eğilimi genel olarak bir artış sürecine girmiştir.

Sanayinin başlıca sorunları; faiz oranlarındaki düşüşe rağmen finansman maliyetlerinin nispi yüksekliği, kayıt dışı ekonominin yarattığı haksız rekabet, fiziki alt yapıdaki yetersizlikler, yatırım ve işletme aşamasında karşılaşılan bürokrasinin fazlalığı,

kamu tarafından sağlanan bazı girdilerin temininde uluslar arası fiyatlara göre yükseklik, vergi ve SSK primi oranlarındaki yükseklik, akreditasyon ve belgelendirme hizmetlerindeki yetersizliktir. Bunlara ek olarak, çoğu kuruluşun mali, organizasyon ve pazarlama yapısında, teknoloji üretiminde, özgün tasarım, marka geliştirilmesi ve yenilik yaratma gücündeki yetersizlikler; kalite, çevre ve verimlilik bilincinin eksikliği; özellikle KOBİ'lerde rekabet ortamına uyum sorunları ve desteklenme ihtiyacı ile ihracatta gıda, tekstil-giyim, demir-çelik gibi emek yoğun sektörlerin ağırlığının devam etmesi önemli sorunlardır. Diğer taraftan, bazı sektörlerde kapasite fazlalığı bulunmakta ve geleneksel sektörler dışında yeni gelişen sektörlerle yönelik önemli yatırımlar yapılamamaktadır.

2002 yılında imalat sanayii üretimi yüzde 9,1 oranında, katma değeri ise yüzde 10,4 oranında artmıştır. İmalat sanayiinde üretimi en fazla artan sektörler gübre, elektronik, deri ve deri ürünleri, motorlu kara taşıtları, ağaç ve mantar ürünleri, makina imalat, kimya, lastik ve plastik ürünleri olmuştur.

DİE Üç Aylık Sanayi Üretim Endeksi sonuçlarına göre; imalat sanayii üretimi 2003 yılının ilk çeyreğinde yüzde 9,4, ikinci çeyreğinde yüzde 5,4 artmıştır. Böylece 2003 yılının ilk altı ayında imalat sanayii üretimi, bir önceki yılın aynı dönemine göre, ortalama yüzde 7,7 artmıştır. Üretim artışı en çok taşıt araçları, makina imalat, plastik-kaucuk, ana metal, gıda ve kağıt sektörlerinde görülmüştür. Aylık verilere göre, 2003 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında imalat sanayii üretiminde artış oranı sırasıyla; yüzde 12,8 ve yüzde 10,7 olmuştur.

DİE Üç Aylık İmalat Sanayi Eğilim Anketi verilerine göre; 2001 yılında ortalama yüzde 66,7 olan özel kesim kapasite kullanım oranı, 2002 yılında yüzde 72,9'a yükselmiştir. 2002 yılının ilk çeyreğinde yüzde 70,9 ve ikinci çeyreğinde yüzde 73,8 olan özel kesim kapasite kullanım oranı, 2003 yılının ilk çeyreğinde yüzde 71,5'e ve ikinci çeyreğinde yüzde 76,7'ye yükselmiştir. Aylık verilere göre ise, özel kesim kapasite kullanım oranı, 2002 yılının Temmuz ayında yüzde 72,4 ve Ağustos ayında yüzde 70,2 iken, 2003 yılının Temmuz ayında yüzde 75,9 ve Ağustos ayında yüzde 71 olmuştur.

2001 yılında yüzde 38,1 ile önemli oranda azalan imalat sanayii özel kesim sabit sermaye yatırımlarının, 2002 yılında yüzde 4 artması beklenmektedir. 2003 yılında ise özel kesim sabit sermaye yatırımlarının, ekonomide gözlenen iyileşmeye paralel olarak yüzde 25 civarında artacağı tahmin edilmektedir.

İşletmelerin yatırım eğiliminin bir göstergesi olarak 2003 yılının ilk sekiz aylık döneminde imalat sanayiinde alınan teşvik belgelerinin sayısı yüzde 65; bu belgelerin yatırım tutarı toplamı, imalat sanayii TEFE endeksi bazında yüzde 53,9 oranında artmıştır. Ancak teşvik belgelerinde 2003 yılının ilk beş ayında gözlenen hızlı artış eğiliminin takip eden üç ayda devam etmediği görülmektedir. Teşvik belgelerinin toplam yatırım tutarı içinde imalat sanayiinin payı 2003 yılının ilk sekiz aylık döneminde 2002 yılının aynı dönemine göre gerileyerek yüzde 61,2'den yüzde 47,4'e düşmüştür. Ayrıca, imalat sanayiinde alınan teşvik belgelerinin sektörler itibarıyla dağılımına bakıldığında tekstil-giyim, otomotiv ve gıda-içki gibi sanayilerin ağırlığının devam ettiği gözlenmektedir.

İhracatın yapısı yaşanan küresel rekabet sonrası değişmektedir. 1996-2002 yılları arasında toplam ihracat içinde orta ve yüksek teknolojlili imalat sanayii sektörlerinin payı yüzde 23,4'den yüzde 34,9'a yükselmiş, düşük teknolojlili sektörlerin payı yüzde 64,2'den yüzde 58,1'e inmiştir. Özellikle orta ve yüksek teknolojlili sektörlerden makina imalat, elektronik, karayolu taşıtları ile diğer imalat sektörlerinin payının artışı dikkat çekicidir.

Buna karşılık ihracattaki ağırlığı süren geleneksel sektörlerden gıda, tekstil-giyim, demir-çelik sektörlerinin toplam payı 1996 yılında yüzde 54,5 iken 2002 yılında yüzde 46,4'e düşmüştür. Diğer bir sınıflandırmaya göre, 1996 yılında daha çok emek yoğun, doğal kaynağa dayalı ihracat yapılırken 2001 yılında bu faktörlere dayalı sektörlerin ihracattaki payı azalmış, ülkemiz görece olarak daha ölçek yoğun, yenilikçi buluşa (inovasyon) dayalı ve uzmanlaşma gereken sektörlerle yönelmiştir. Bu sektörlerin toplam ihracatımız içindeki payı 1996 yılında yüzde 30,2 iken, 2002 yılında bu pay yüzde 41,1'e yükselmiştir.

2002 yılında, Türk Lirasının yabancı paralar karşısında değer kazanmasına rağmen iç talepteki canlılığın beklenen ölçüde olmaması sonucu ihracat artmaya devam etmiştir. 2002 yılında toplam ihracat bir önceki yıla göre yüzde 14,1 oranında artarak 35,8 milyar dolara yükselmiştir. Toplam ihracatın 32,7 milyar dolar ile yüzde 91,4'ünü oluşturan imalat sanayiinde ihracat artışı ise yüzde 13,9 olmuştur. 2002 yılında ihracatta yüksek artış gösteren başlıca sektörler otomotiv, elektronik, tekstil, giyim, kağıt, lastik-plastik, makina ve mobilya olmuştur. 2002 yılında euronun dolar karşısında değer kazanmasına rağmen AB ülkelerine yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı yüzde 51,3 oranında gerçekleşerek bir önceki yıl düzeyinde kalmıştır.

2003 yılında, Türk Lirasının yabancı paralar karşısında değer kazanmasına rağmen 2001 ve 2002 yıllarında ihracatta yakalanan artış ivmesinin etkisi, bazı sanayilerde iç talepteki canlanmanın sınırlı kalması ve Irak savaşının beklenenden daha kısa sürmesi sonucunda, ihracat artmaya devam etmiştir. 2003 yılının ilk yedi aylık döneminde toplam ihracat yüzde 30,7 artarak 25,5 milyar dolara yükselmiştir. Toplam ihracat içinde yüzde 94,3'lük paya sahip olan imalat sanayiinde ihracat yüzde 31,5 oranında artarak 24,1 milyar dolara ulaşmıştır. Bu dönemde euronun dolar karşısında değer kazanmaya devam etmesi AB ülkelerine yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payını yüzde 52,4'e yükseltmiştir.

2002 yılında toplam ithalat yüzde 23,7 artarak 51,3 milyar dolar olmuştur. İmalat sanayii ürünleri ithalatı ise yüzde 26,1 oranında artarak 41,9 milyar dolara yükselmiştir. 2002 yılında imalat sanayii ithalatı içinde yüzde 72,6 ile büyük bir paya sahip olan ara malları ithalatı yüzde 24 artmıştır. Aynı yılda diğer ulaşım araçları ile basım ve yayım sektörleri hariç olmak üzere tüm sektörlerde ithalatın arttığı gözlenmiştir.

2003 yılının ilk yedi aylık döneminde, ithalat artışının giderek hız kazandığı gözlenmektedir. Bu dönemde bir önceki yılın aynı dönemine göre ithalat toplamda yüzde 33,7 artarak 36,6 milyar dolar, imalat sanayiinde yüzde 30,5 artarak 28,8 milyar dolara yükselmiştir. Bunda Türk Lirasının değer kazanması ve bazı ihraç ürünlerinin ithal girdilerine olan talebin artması etkili olmuştur. Bu çerçevede ara malları ithalatı yüzde 33,9, tüketim malları ithalatı ise yüzde 39,3 oranında artmıştır. Tüketim malları ithalatındaki artışta otomotiv ithalatının önemli payı olduğu görülmektedir. Bu dönemde İngiltere, Çin ve İran'dan yapılan ithalatın diğer ülkelere göre oldukça yüksek oranlarda artması dikkati çekmektedir.

2001 yılı içinde mali krizlerin sanayi üzerindeki etkilerini azaltmak üzere ağırlıklı olarak ihracatı artırıcı ve maliyet düşürücü çeşitli tedbirler alınmıştır. Bunlara ilaveten 2002 ve 2003 yıllarında maliyet düşürücü, mevcut ortamı iyileştirici ve bankalarla reel kesim arasındaki sorunları çözmeyi amaçlayan bazı tedbirler getirilmiş ve çalışmalar başlatılmıştır.

4743 sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun uyarınca, Ziraat Bankası ve Halk Bankasının 2002 yılında bankacılık usullerine uygun olarak kullanılmak üzere, tarım kesimine, esnaf ve sanatkarlara, KOBİ'lere ve ihracatçılara kendi kaynaklarından en az 1,5 katrilyon TL karşılığı ilave kredi tahsisi öngörülmüştür. 2003 yılı Ağustos ayı sonu itibarıyla finansal yeniden yapılandırma kapsamına 208 adedi büyük ölçekli, 100 adedi ise küçük ölçekli olmak üzere 308 firma alınmıştır. Bu firmalar içinde gıda ve hayvansal ürünler, çimento ve hazır beton üretimi, işlenmiş metal ve metal ürünleri, tekstil ve giyim ürünlerinin öne çıktığı görülmektedir. Bu firmaların 2002 sonu itibarıyla toplam istihdamı 36.106 kişi, ihracat hacmi ise 681 milyon dolardır. Kapsama alınıp anlaşması bağlanan firma sayısı 220 adet, yeniden yapılandırılan borç tutarı ise 4,4 milyar dolardır. Bu konudaki uygulama devam etmektedir.

Yatırım ve işletme döneminde karşılaşılan idari engellerin ortadan kaldırılması ve bürokratik işlemlerin azaltılması suretiyle yatırım ortamının iyileştirilerek yerli ve yabancı yatırımların artırılması amacıyla başlatılan Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı kapsamında oluşturulan teknik komitelerin çalışmalarının bazıları 2003 yılında sonuçlanmıştır. Sektörel Lisanslar Teknik Komitesi çalışmalarında da madencilik, gıda, kimya, ilaç ve turizm sektörlerindeki durum incelenerek yapılması gerekli mevzuat değişiklikleri belirlenmiştir.

Bu çalışmalar kapsamında 4884 sayılı Şirket Kuruluşu Kanunu ile şirket kuruluşu 19 aşamadan 3 aşamaya indirilmiş ve bir günde şirket kurulması mümkün hale getirilmiştir. 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım yapmak için aranan en düşük sermaye miktarı ve ön izin alma şartı kaldırılmış, izin sisteminden bilgilendirme sistemine geçilmiş, doğrudan yabancı yatırım ve yatırımcı kavramları uluslar arası standartlarda tanımlanmış, şirket kurma öncesinde yabancı ve yerli yatırımlar arasında var olan farklılıklar giderilmiştir. 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile, Türkiye'de çalışacak yabancılara verilecek çalışma izinleri ile ilgili esaslar belirlenmiş ve bu konuda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tek yetkili kuruluş olarak belirlenmiştir. 1475 sayılı Kanunu değiştiren 4857 sayılı İş Kanunu ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Türk Patent Enstitüsü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Maden Kanunu ve Çevre Kanununda değişiklik yapan kanun tasarıları TBMM gündemindedir. Türkiye Yatırım Promosyon Ajansı Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanarak Başbakanlığa sunulmuştur.

Acil Eylem Planı kapsamında, ihracat konusunda; ihracat stratejisi ile ilgili olarak bir rapor hazırlanmış, ihracatçı firmaların girdi maliyetlerini düşürmek amacıyla elektrik üzerindeki TRT payı yüzde 3,5'den yüzde 2'ye indirilmiş, Eximbank kredilerinin vade, faiz ve kapsamında iyileştirmeler yapılmış, Türk ürünlerinin yurt dışında markalaşması, tanıtım ve tutundurulması ile Türk Malı imajının yerleştirilmesinde karşılaşılan sorunların giderilmesi ve farklı destek unsurlarının sağlanması amacıyla bir tebliğ çıkartılmış ve Türkiye'nin komşu ve çevre ülkeleri ile ticari ilişkilerine çerçeve oluşturması amacıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Komşu ve Çevre Ülkeler Stratejisi Eylem Planı hazırlanmıştır.

Yatırım konusunda ise; teşviklerin tamamını gözden geçiren Devlet Yardımları Özel İhtisas Komisyonunun çalışmaları tamamlanmış, teşvik tedbirlerinin yeniden düzenlenmesi çerçevesinde yatırım indirimi teşvik belgesi kapsamından çıkarılarak tüm yatırımlar için yüzde 40 oranında otomatik uygulanabilir hale getirilmiş, yatırım

indirimlerinden alınan stopaj kaldırılmış, yatırım kredisi işlemlerinden alınan harçlarda ve damga vergisinde muafiyet sağlanmıştır.

2003 yılında; Yatırımlarda Devlet Yardımları Kararları ile, mal ve hizmet üretiminin yanı sıra, KOBİ'ler, AR-GE, teknopark, çevre koruma, Bilim Teknoloji Yüksek Kurulunca belirlenen öncelikli teknolojik yatırımlarla, istihdam artırıcı, bölgeler arası gelişmişlik farklarını giderici özelliklere sahip, katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknolojileri kullanan, döviz kazandırıcı faaliyetlere dönük, uluslar arası rekabet gücü sağlayan yatırımların desteklenmesine devam edilmiştir. Devlet yardımları için bir çerçeve oluşturulması, devlet yardımlarının izlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili yasal düzenleme çalışmaları devam etmektedir.

AB'ye üyelik sürecinde ülkemizde uygulanacak sanayi politikalarının çerçevesini belirleyen Türkiye Sanayi Politikası Belgesi hazırlanmış ve Yüksek Planlama Kurulu tarafından onaylanarak AB tarafına iletilmiştir.

İmalat sanayiinde, ithalatta haksız rekabetin önlenmesi konusunda 2001 yılı ile 2003 yılı Eylül ayı sonu arasındaki dönemde; 9 adet ürün grubu ve 19 adet üründe çeşitli ülkelerin dumping uygulamalarına karşı kesin önlem uygulanması, 3 adet ürün ve 1 adet ürün grubunda dumpinge karşı geçici önlem uygulanması, 2 adet ürün grubu ve 6 adet üründe soruşturma açılması kararı alınmıştır. İthalatta, genellikle Uzakdoğu ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinden kaynaklanan haksız rekabet plastik, demir-çelik, tekstil, lastik ve metal eşya sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.

Kağıt, makina, demir dışı metaller, demir-çelik, tekstil, giyim, deri ve deri ürünleri, petrol ürünleri, petrokimya ve gübre sektörlerinde Özelleştirme Programı kapsamında bulunan bazı kamu tesislerinin özelleştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Sanayide kullanılan elektrik enerjisi ve doğal gazın fiyatı OECD ülkeleri arasında en yüksek olanlardan biridir. Uluslararası Enerji Ajansı verilerine göre, ülkemizdeki yıllık ortalama elektrik enerjisi fiyatı (8 cent/kwh), 2000 yılında OECD ortalamasının (4,7 cent/kwh) çok üzerinde gerçekleşmiş ve bu durum 2001 yılında da devam etmiştir. Benzer şekilde ülkemiz 2001 yılında 200,2 dolar/10⁷kcal yıllık ortalama doğal gaz fiyatıyla Japonya ve İsviçre ile birlikte sanayide en pahalı doğal gaz kullanan birkaç ülke arasındadır. Diğer taraftan bu girdilerin yurt içi fiyatları 2001 yılında TEFE'nin üzerinde artarak sanayiciler üzerindeki yükü ağırlaştırmıştır. 2001 yılı sonunda imalat sanayii TEFE artışı 2000 yılı sonuna göre yüzde 96,1 iken, sanayide kullanılan elektrik fiyatı yüzde 109,5, doğal gazın fiyatı yüzde 126,1 artmıştır. 2002 yılı sonu itibarıyla imalat sanayii TEFE artışı 2001 yılı sonuna göre yüzde 29,7 olurken elektrik enerjisi fiyatı yüzde 16,8 yükselmiş, doğal gaz fiyatı ise yüzde 3,4 azalmıştır. 2003 yılında ise TEFE artışı 2003 Temmuz sonu itibarıyla 2002 yılı sonuna göre yüzde 9,6 iken, elektrik enerjisi fiyatı yüzde 3,7, doğal gaz fiyatı ise yüzde 7,8 azalmıştır. Buna göre 2002 ve 2003 yıllarında enerji girdilerinin sanayiciye maliyetinde düşüş gözlenmekle birlikte mevcut yüksek fiyatların sanayinin rekabet gücü üzerindeki olumsuz etkisi devam etmektedir.

Gıda sanayii toplam üretimi, DİE verilerine göre, 2002 yılında ortalama yüzde 2 büyürken, 2003 yılının ilk altı ayında bu oran bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,6'ya yükselmiştir. 2003 yılının ilk yedi ayında gıda sanayii ihracatı yüzde 46, ithalatı ise yüzde 14 oranında artmıştır. İhracattaki artış başta un ve unlu mamuller, işlenmiş meyve-sebze ürünleri, bitkisel sıvı ve katı yağlar ile kakaolu mamuller olmak üzere tüm

alt sektörlerde gözlenmektedir. İthalatta en büyük artış ise bitkisel sıvı ve katı yağlar ile şekerli mamullerde gerçekleşmiştir.

2001 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından, ilgili kuruluşların katılımlarıyla hazırlanan Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi belgesi ve bu strateji çerçevesinde 2002 yılında tamamlanan Ulusal Gıda ve Beslenme Eylem Planı İlk Aşama çalışması ile gıda güvenliği, gıda güvencesi ve beslenme konularında kısa, orta ve uzun vadeli politikalar, yasal ve kurumsal düzenleme gereksinimleri belirlenmiştir. Sorumlu kuruluşların Eylem Planı kapsamındaki tedbir ve projelerle ilgili çalışmaları devam etmektedir.

1995 yılında, toplam yurt içi sigara talebinin yüzde 80,8'i kamu tarafından karşılanırken, 2002 yılında bu pay yüzde 60,9 seviyesine düşmüştür. Aynı dönemlerde şark tipi tütünden üretilen sigaranın payı ise yüzde 60'dan yüzde 35,1'e düşmüştür. Şark tipi tütünden üretilen sigaraların tüketimindeki düşüş, Amerikan harmanlı sigaraların tüketimindeki artıştan kaynaklanmaktadır. Yurt içinde üretilen sigaralarda kullanılan şark tipi tütün oranı, oryantal sigaralarda yüzde 100 iken, harmanlı sigaralarda yüzde 15 dolayındadır.

2003 yılında Özelleştirme Yüksek Kurulu tarafından özelleştirme stratejisi belirlenerek, TEKEL Genel Müdürlüğü'nün özelleştirme işlemleri başlatılmıştır. Bu kapsamda TEKEL, Sigara Sanayii İşletmeleri ve Ticaret A.Ş., Sigara Pazarlama ve Dağıtım A.Ş., Alkollü İçkiler Sanayii ve Ticaret A.Ş. ve Alkollü İçkiler Pazarlama ve Dağıtım A.Ş. olarak kurulmuştur.

Ayrıca, 4733 sayılı Kanunla Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu kurulmuştur. Bu Yasayla birlikte tütün, 2002 yılından geçerli olmak üzere destekleme kapsamından çıkarılmıştır. Böylece önceki yıllarda yaklaşık 300 bin ton olan tütün üretiminin 2003 yılından itibaren gerçek talep seviyesi olan 150 bin tona düşmesi beklenmektedir. Bu üretimin yaklaşık 50 bin tonluk kısmı yurt içi sigara sanayiinde kullanılmaktadır.

İçki sektöründe, özellikle turizm sektöründe yaşanan olumlu gelişmeler, alkolsüz ve düşük alkollü içkilerin tüketiminde artışa neden olmuştur. Sektör içinde önemli bir paya sahip olan rakının, 2002 yılında yurt içi tüketimi yüzde 5 oranında azalma göstermiştir. Bu azalmanın ithal edilen düşük fiyatlı viski ve yasal olmayan yollarla gelen alkollü içkilerden kaynaklandığı gözlenmiştir.

Tekstil sanayii üretimi, DİE verilerine göre, 2002 yılında yüzde 12,5 oranında artmıştır. İhracat yüzde 13,6 oranında artarak 7 milyar dolara ulaşmıştır. 2003 yılında üretimde ve ihracatta artışın sürdüğü gözlenmektedir. 2003 yılının ilk 7 ayında sektör üretimi yüzde 0,8, ihracatı yüzde 25,4, ithalatı ise yüzde 20,2 oranında artmıştır.

Giyim ve kürk ürünleri sanayii üretimi, DİE verilerine göre, 2002 yılında yüzde 3,3 artmıştır. İhracat ise bir önceki yıla göre yüzde 21,5 oranında artarak 5,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılının ilk 7 ayında sektör üretimi yüzde 2,3, ihracatı yüzde 22, ithalatı ise yüzde 31,7 oranında artmıştır.

Deri ve deri ürünleri sanayiinde, 2001 yılında ihracatta gözlenen artışa rağmen, mali kriz nedeniyle yurt içi talebin daralmasına bağlı olarak sektörde üretim yüzde 9,9 azalmıştır. Krizin olumsuz etkilerinin azalmaya başladığı 2002 yılında hem ihracatın artması hem de yurt içi talebin canlanması sonucunda sektör üretimi yüzde 30,7

artmıştır. 2003 yılında ise sektörde üretim ve ihracat artışı devam etmektedir. 2002 yılının birinci çeyreğinde yüzde 59,8, ikinci çeyreğinde yüzde 60,8 olan kapasite kullanım oranı, 2003 yılının aynı dönemlerinde sırasıyla yüzde 64,4 ve yüzde 68,8 olmuştur. Sektördeki bavul ticareti zaman içinde tutar olarak azalmasına rağmen önemini korumaktadır. Çevre kirliliğine neden olan Salihli-Manisa'da bulunan deri işleme tesislerinin atık su arıtma ünitesinin 2003 yılının Kasım ayında faaliyete geçmesi planlanmaktadır. Böylece sektörde Tuzla-İstanbul, Menemen-İzmir ve Çorlu-Tekirdağ ile birlikte arıtma tesisine sahip olan bölge sayısı dörde yükselmiş olacaktır.

Petrol ürünleri sanayiinde, 2002 yılında tüketim yaklaşık yüzde 3,5 artmış, ürün ihracatı ise 3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Kimya sanayiinde, Türkiye'de ve dünyada bor, ürün ve teknolojilerinin geniş bir şekilde kullanımını, yeni bor ürünlerinin üretimini ve geliştirilmesini teminen değişik alanlarda kullanıcıların araştırmaları için gerekli bilimsel ortamı sağlamak, bor ve ürünlerini kullanan ve/veya bu alanda araştırma yapan kamu ve özel hukuk tüzel kişileri ile işbirliği halinde bilimsel araştırmaları yapmak, yaptırmak, koordine etmek ve bu araştırmalara katkı sağlamak amacıyla, kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve malî özerkliğe sahip Ulusal Bor Araştırma Enstitüsü 2003 yılında kurulmuştur.

Kamu İhale Kanunundan kaynaklanan gecikmeler ile Mayıs ve Haziran aylarında fabrikalarda yapılan genel bakım nedeniyle, temel ve ara petrokimyasallar üretiminde ağırlıklı bir yeri olan PETKİM'de üretim miktarı 2003 yılının ilk altı aylık döneminde yüzde 11 oranında azalmıştır. PETKİM'de, 1998 yılında başlanan kapasite artırıcı tevsi yatırımları çerçevesinde, üretim kapasitesinin Etilen Fabrikasında 120.000 ton/yıl, Alçak Yoğunluk Polietilen Fabrikasında 120.000 ton/yıl, Polipropilen Fabrikasında 64.000 ton/yıl artırılması için yatırımlar sürdürülmektedir.

2002 yılında tarımda kullanılan gübre talebi yüzde 4,8 oranında, gübre üretim miktarı ise, azotlu gübreler özellikle üredekide artışa bağlı olarak yüzde 37,3 oranında artmıştır. Talepteki artışa paralel olarak gübre ithalat miktarı yüzde 8,7 oranında artmıştır. 2003 yılı ilk 6 aylık döneminde gübre üretim miktarı 1,6, tüketim miktarı ise 2,9 milyon ton olmuştur. Özellikle azotlu gübrelerde ham maddenin pahalı, ürünlerin dış fiyatlarının ucuz olması ithalatın artmasına, üretimin ilk altı ayda önceki yıla oranla yüzde 5 oranında gerilemesine neden olmuştur.

Cam sanayiinde, 2001 yılındaki mali kriz nedeniyle iç piyasada yaşanan olumsuzluklara rağmen, ihracata yönelik yapısına bağlı olarak, sektör performansını korumuştur. Sektörde yurt içinde ve yurt dışında tevsi ve komple yeni yatırımlar sürdürülmektedir. Enerji kullanımının yoğun olduğu sektörde enerji fiyatlarının rakip ülkelere göre yüksek olması sektör ihracatını olumsuz etkilemektedir.

Çimento üretimi 2002 yılında yüzde 9,3 artarak 32,8 milyon ton olmuştur. Aynı yılda yurt içi tüketim ise yüzde 6,9 artarak 26,8 milyon ton olmuştur. Hazır beton kullanımının yaygınlaşmaya başlaması sonucu dökme çimento tüketimi artmış ve 2002 yılında yurt içi tüketimin yüzde 46,2'si dökme çimento olarak gerçekleşmiştir. İhracatta Avrupa'da ilk sırada olan ülkemiz dünyada da ikinci sıradadır. 2002 yılında çimento ve klinker ihracatı yüzde 20,7 artarak 9,9 milyon tona ulaşmıştır. 2003 yılı ilk altı aylık dönemde klinker üretimi yüzde 2 ve çimento üretimi yüzde 1 artmıştır. 2004 yılında faiz oranlarının düşmeye devam etmesi halinde inşaat sektöründe beklenen canlanmanın çimento iç talebini artıracak tahmin edilmektedir. 2001 yılındaki ekonomik krizi ihracatı

artırarak az zararla atılan sektörün, ihracatta yakalanan artış hızını düşük döviz kuru ve yüksek enerji maliyetleri sebebiyle 2004 yılında devam ettiremeyeceği düşünülmektedir.

Seramik sektöründe LPG kullanan üreticilerin doğal gaz kullanan üreticiler karşısında maruz kaldıkları haksız rekabeti önlemek üzere getirilen mali destek uygulaması, bir yıllık yürürlük süresini tamamladığı için Haziran 2002 sonunda uygulamadan kaldırılmıştır. İki grup üretici arasında ortaya çıkan haksız rekabetin önlenmesi için 2003 yılı geçici bütçesine 15 trilyon TL ödenek konulmuştur. Ancak, LPG ile üretim yapan üreticilerin pahalı yakıt kullanma sorunları doğal gaz boru hattı inşaatları tamamlanıncaya kadar devam edecektir. Tüm sanayi kollarında yapılan doğal gaz fiyat indirimleri LPG kullanan seramik üreticilerinin maruz kaldığı haksız rekabeti ağırlaştırmamak için doğal gaz kullanan seramik üreticilerine uygulanmamıştır. Seramik sanayiinde kaplama malzemelerinde 2003 yılında üretim 182 milyon m², ihracat 82 milyon m² olmuş; 2004 yılında ise üretimin 205 milyon m², ihracatın 95 milyon m² olacağı tahmin edilmektedir. Tuğla ve kiremit sanayiinde ekonomik kriz nedeniyle önemli sayıda tesis kapanmış olup, mevcut tesisler de düşük kapasite ile çalışmaya devam etmektedir.

Ham çelik üretimi, 2002 yılında yüzde 10 oranında artarak 16,5 milyon tona ulaşmıştır. Türkiye, bu üretim rakamı ile dünya üretiminde 13'üncü sırayı almıştır. 2002 yılında, ekonomide görülen yüzde 7,8 oranındaki büyüme ile birlikte yurt içi demir çelik ürünleri talebi miktar olarak yüzde 28,7 oranında artmıştır. Bu artışa rağmen yurt içi tüketim 2000 yılı seviyesini yakalayamamıştır. Bu dönemde yurt içi talepteki artışla birlikte Türk Lirasının yabancı paralar karşısında değer kazanmasına bağlı olarak miktar bazında sektör ithalatı yüzde 13,3 oranında artarken, ihracat yüzde 0,5 oranında azalmıştır. 2002 yılında 2,7 milyar dolar olan demir çelik sektörü ihracatının toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 7,6 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılının ilk 9 ayında ham çelik üretimi yüzde 13,2 oranında artmıştır. Bu yılın ilk 7 ayında miktar olarak sektör ithalatı yüzde 32,7 oranında artarken, ihracat yüzde 5 oranında artmıştır. Bu durum 2003 yılında da yurt içi tüketimdeki artışın devam ettiğini göstermektedir.

Kapasitesinin büyük bir bölümü yassı ürüne dönüştürülmek üzere 2002 yılında ERDEMİR'e devredilen İSDEMİR tesislerinde 5 yıl içinde yaklaşık 700 milyon dolar tutarında bir yatırım yapılması planlanmaktadır. Diğer taraftan, Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Anlaşması çerçevesinde gündeme gelen ve AB tarafının mali ve teknik desteğiyle başlatılan proje kapsamında, Türk demir çelik sanayiine yönelik bir Ulusal Yeniden Yapılandırma Planı hazırlanmaktadır.

Makina imalat sanayiinde üretim, 2003 yılının Ocak-Haziran döneminde yüzde 19,1 oranında artmıştır. 2003 yılının ilk 7 ayında ihracat yüzde 53,6, ithalat yüzde 36,2 oranında artmıştır. İthalatta yurt içi talebin düşmesi sonucu başlayan gerileme süreci, 2002 yılının Haziran ayında sona ermiş ve ithalat tekrar artmaya başlamıştır. 2003 yılında faizlerin düşmesi, yatırım ortamının iyileşmesi sonucunda yaşanan talep artışı üretim ve ithalatın artmasına yol açmıştır.

2002 yılında beyaz eşya sanayii üretiminde yüzde 24,8, ihracatında yüzde 59,1, talebinde ise yüzde 4,3 oranında artış gerçekleşmiştir. 2002 yılında toplam beyaz eşya ihracatı 947 milyon dolara ulaşmış, ithalatı ise 269 milyon dolar olmuştur. 2002 yılında ithalat yüzde 2,2 artmıştır. Üretim büyük oranda ihracata yönelmiş olup, buzdolabı ve çamaşır makinası üretiminin yüzde 50'den, bulaşık makinasının yüzde 60'dan fazlası ihraç

edilmektedir. 2003 yılının ilk 7 ayında üretim yüzde 30'un üzerinde, ihracat yüzde 44,2, ithalat ise yüzde 47,9 oranında artmıştır. 2003 yılında beyaz eşya sanayii ihracatının 1 milyar doları aşması beklenmektedir.

Otomotiv sanayiinde, 2000 yılı Kasım ayında başlayan iç talepteki azalış, 2001 yılında sektörü olumsuz etkilemiştir. Sektör içinde önemli ağırlığı olan otomobilde 2000 yılında yaklaşık 470.000 olan iç talep, 2001 yılında 131.500 adede düşmüştür. 2001 yılında sektör ihracatında önemli orandaki artışa rağmen, iç talep daralmasının etkisiyle üretim ve ithalatta büyük oranda düşüşler gözlenmiştir. 2002 yılında ise taşıt araçları toplam üretimi adet olarak yüzde 28, otomotiv sanayii ihracatı değer olarak yüzde 32 oranında artmıştır. 2002 yılında da yurt içi talepteki daralma devam etmesine rağmen, üretimdeki artış ihracattan kaynaklanmıştır. Ekonominin genelinde yaşanan iyileşmeye bağlı olarak otomotiv ürünlerine yönelik iç talep artışı ve özellikle ihracatın etkisiyle, Otomotiv Sanayii Derneği verilerine göre, 2003 yılında sektör üretiminde önemli artış sağlanmıştır. 2003 yılının ilk sekiz ayında taşıt araçları toplam üretimi yüzde 53, otomobil üretimi yüzde 36 oranında artmıştır. Otomobil üretiminin yaklaşık yüzde 80'i ihraç edilmiştir.

Tarım alet ve makinaları sanayiinin temel ürünü olan traktörde, yüksek oranda iç talep daralması nedeniyle üretimdeki düşüşe bağlı olarak 2001 ve 2002 yıllarında kapasite kullanım oranları oldukça düşük düzeyde gerçekleşmiştir. 2001 ve 2002 yıllarında traktör üretimi sırasıyla yüzde 60 ve yüzde 29 oranlarında azalmış olup, 2002 yılı traktör üretimi 10.652 adede düşmüştür. Ancak, Otomotiv Sanayii Derneği verilerine göre 2003 yılı ilk sekiz ayında, traktör üretimi yüzde 178 artmıştır. Bu artışta, iç piyasadaki canlanma ve ihracatın etkili olduğu düşünülmektedir. Traktör üretiminin yüzde 40'ı ihraç edilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

İmalat sanayiinin; yerel kaynakları harekete geçiren, çevre normlarına uygun üretim yapan, tüketici sağlığını ve tercihlerini gözetken, yüksek nitelikli işgücü kullanan, çağdaş işletmecilik anlayışını uygulayan, AR-GE'ye önem veren, teknoloji üreten, özgün tasarım ve marka yaratarak uluslar arası pazarlarda yerini alan, dışa dönük ve rekabet edebilen bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

Bilgi ve teknoloji yoğun nitelik taşıyan savunma ve havacılık, makina imalat, kimya, elektronik sanayilerinin ve yazılım sektörünün geliştirilmesi, sanayide ileri teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması, geleneksel sanayilerin rekabet gücünün artırılması hedeflenmektedir.

İmalat sanayiinde, bilgi ve iletişim teknolojileri başta olmak üzere AR-GE, yeni ürün ve teknoloji geliştirme, çevre koruma, KOBİ'lerin geliştirilmesi, istihdam yaratma ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik yatırımların desteklenmesine devam edilecektir.

Sanayinin rekabet gücünü artırması ve dünya pazarlarından daha fazla pay alabilmesi için, tasarım, toplam kalite yönetimi, ürün ve marka geliştirme ve pazarlama konularına önem verilerek, çevre dostu üretim tekniklerinin geliştirilmesine yönelik AR-GE faaliyetleri özendirilecektir.

Reel sektörle bankacılık kesimi arasındaki sorunların çözümüne yönelik düzenlemelerin KOBİ'leri de kapsayacak şekilde daha yaygın olarak uygulanması sürdürülecek, böylece bankacılık kesiminin borç verebilir, reel kesimin de üretim faaliyetlerini sürdürebilir konumu devam ettirilecektir.

Yatırım ortamının iyileştirilmesi çalışması hızla sonuçlandırılarak, ortaya çıkan tedbirler uygulamaya konulacak, devlet yardımları mevzuatı ve diğer bürokratik işlemler basitleştirilecek, uygulamada eşgüdüm sağlanacak, böylece yabancı ve yerli yatırımcıların önündeki çeşitli engeller kaldırılarak yatırım ve istihdamın artması sağlanacaktır.

Devlet yardımları politikalarının Kalkınma Planları ve Yıllık Programlar da dikkate alınarak tespit edilmesi, şekillendirilmesi ve uygulama sonuçlarına göre bölgesel ve sektörel bazda yeni tedbirler belirlenmesi, devlet yardımlarına yönelik veri tabanı oluşturulması, devlet yardımları için ayrılan kaynakların kullanımının değerlendirilmesi ve önümüzdeki yıllarda konu ile ilgili alınacak kararlara yol gösterici olması sağlanacaktır.

Küreselleşmenin olumsuz etkilerinden korunmak, sektörel ve bölgesel bağımlılıktan kurtulmak ve rekabet edilebilecek alanları belirlemek amacıyla, özel sektör katılımı ile ihracata dönük bir stratejik planlama yapılacaktır.

Komşu ülkeler başta olmak üzere ihracat potansiyeli olan devletler seçilerek ticaret hacminin artırılması için gerekli girişimlerde bulunulacaktır.

Özellikle Uzak Doğu ülkelerinden giderek artan ithalat dikkate alınarak, ithalatta haksız rekabet, gözetim ve standart denetimi mevzuatları titizlikle uygulanacaktır. İhtisas gümrükleri etkin şekilde çalıştırılarak, ithalatta kalitesiz mal girişi önlenecektir.

Ülkemizin kit finansman kaynakları ve rekabetçi bir yurt içi piyasasının varoluşu, yatırım maliyetlerini azaltıcı etkisi nedeniyle kullanılmış makina ithalatını cazip kılmaktadır. Bu amaçla, mevcut yerli sanayinin olumsuz etkilenmemesi, ekonomik ömrünü doldurmamış olması ve asgari güvenlik şartlarını sağlaması kaydıyla kullanılmış makina ithaline yönelik kapsam gözden geçirilmelidir.

Metroloji ve kalibrasyon konusunda başlatılan merkez laboratuvarı etüt çalışmasına devam edilecektir.

Kamu sağlığını gıdalardan kaynaklanan risklerden korumak ve gıda sanayii ürünleri dış ticaretinin gelişmesini sağlamak üzere; gıda işletmelerinde otokontrolü sağlayan Tehlike Analizi Kritik Kontrol Noktaları (HACCP), Gıda İşletmeleri Uygun Teknoloji Gereklere (GMP), Uygun Hijyen Gereklere (GHP) esaslarının uygulanması ve AB ülkelerinde hedeflenen çiftlikten sofraya güvenli gıda üretimi esasına dayalı risk değerlendirmesi, risk yönetimi ve risk iletiminden oluşan risk analizi anlayışı ile uyumlu, ilgili kuruluşlar arası koordinasyonun sağlandığı bir kamu denetim sisteminin oluşturulması amaçlanmaktadır.

Ulusal gıda ve beslenme politikalarının uygulanması ile ilgili Eylem Planı çalışmalarına DPT Müsteşarlığı koordinatörlüğünde devam edilecektir.

Okul içme sütü programlarının yeniden uygulanabilmesi için ilgili kesimleri kapsayan bir proje hazırlanacak ve bu amaç için gerekli parasal kaynak sağlanacaktır.

Bazı giyim sanayii ürünlerinde ABD'nin ülkemize tahsis ettiği kotaların artırılması çalışmalarına öncelik verilecektir.

AKÇT ile imzalanan serbest ticaret anlaşması kapsamında, demir-çelik sanayiinde devlet yardımı verilmesiyle ilgili sürenin uzatılması konusundaki çalışmalar yeniden yapılanma projesi de göz önüne alınarak sürdürülecektir.

Otomobilde gerçekleştirilen ürün çeşitliliği yanında, bazı ürünlerin Türkiye'de üretilip dünya pazarlarına satılması şeklinde yerli ve yabancı ortaklar arasında sağlanan işbirliğiyle, ihracatta son yıllarda önemli artış sağlanmıştır. Sektörde ekonomik ölçekte üretim yapılabilmesi, ihracata dayalı ve sürdürülebilir bir büyümenin sağlanabilmesi için söz konusu işbirliğinin yaygınlaştırılmasına ve Türkiye'nin otomotiv sanayiinde bir üretim merkezi olmasına yönelik çalışmalara önem verilecektir.

Yüksek katma değer sağlayacak öncelikli alanlarda yeni ürün geliştirmeye yönelik destekler artırılarak elektronik sanayiinin küresel pazardan daha fazla pay alması çalışmalarına devam edilecektir.

Büyük ölçekli savunma projelerinin gerçekleştirilmesinde olduğu gibi küçük ve orta büyüklükteki projelerde de yerli sanayinin katkısını artırmak amacıyla çalışmalar yapılacaktır. Savunma sanayiinde kaynaklar yurt içi üretimi geliştirici yönde kullanılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Enerji, istihdam ve haberleşme alanlarında, sanayicilerin girdi maliyetlerini düşürmeye yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

DPT Müsteşarlığı bünyesinde, bütün kamu kurum ve kuruluşlarınca uygulanacak devlet yardımlarının eşgüdümünü sağlayacak, devlet yardımları mevzuatının izlenmesi ve denetimini yapacak ve uygulama sonuçlarını değerlendirerek AB'ye bildirimde bulunacak yeni bir birim oluşturulacaktır.

Halen yatırımlarda uygulanan vergisel teşvik tedbirleri otomatik olarak uygulanır hale getirilecektir.

Yatırımlarda devlet yardımları bakımından uygulanan bölgesel ayrımlar yeniden belirlenecektir.

İhracat teşvik mevzuatı, uzun dönemli stratejiye göre ilgili tüm kuruluşların eşgüdümü sağlanarak revize edilecektir.

Yasal metroloji alanında faaliyet gösteren Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Ölçüler ve Standartlar Genel Müdürlüğü'nün Enstitüye dönüştürülmesi ile ilgili Kanun Taslağı çalışmaları tamamlanacaktır.

Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair 560 sayılı KHK'nın, AB mevzuatına uyumu sağlanacaktır.

Halen değişik kurumlarca yürütülmekte olan beşeri ve veteriner ilaçlar, bitkisel ilaçlar, kan ürünleri, aşılarda, kozmetikler, parenteral beslenme ürünleri ve medikaller ile

ilgili izin, kontrol ve denetim çalışmalarını yürütecek İlaç Kurumunun kurulmasına yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.

VI. BİLİM VE TEKNOLOJİ YETENEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ

a) Mevcut Durum

Bilim ve teknoloji politikaları, eğitim-öğretim, sanayi, tarım ve hizmet politikaları ile bütünlük içinde ele alınamamıştır. Ar-Ge faaliyetlerine GSYİH'dan ayrılan pay, Ar-Ge'de eşik değer olarak kabul edilen yüzde 1'e ve on bin iş gücüne düşen tam zaman eşdeğer araştırmacı personel sayısı 15 kişiye çıkarılamamıştır.

Bilim adamı ve araştırmacı sayısını artırmak amacıyla bazı üniversitelerde ileri araştırma ve eğitim programları başlatılmıştır.

Kamu-Üniversite-Sanayi işbirliğini geliştirici çalışmalara ve bu işbirliğini kullanarak kamu ve üniversitelerdeki bilgi birikiminin ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürülmesini sağlayan teknopark, yenilik merkezleri ve Ar-Ge Merkezlerinin faaliyetlerine ve geliştirilmelerine devam edilmiştir. Bu kapsamda Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ve ilgili yönetmelik çıkarılarak konuya ilişkin mevzuat düzenlemeleri tamamlanmış olup Ekim 2003 itibarıyla 11 adet teknolojik araştırma bölgesi kurulmuştur.

TÜBİTAK-Marmara Araştırma Merkezi'nin üniversite-sanayi işbirliği çerçevesinde pazara yönelik hizmet veren bir kurum haline getirilmesine yönelik alt yapısının güçlendirilmesi çalışmaları, Dünya Bankası destekli Teknoloji Geliştirme Projesi II kapsamında sürdürülmektedir. Aynı proje kapsamında Ulusal Metroloji Enstitüsü ve Türk Patent Enstitüsü'nün alt yapılarının güçlendirilmesi çalışmaları da devam etmektedir.

Ar-Ge faaliyetlerinden elde edilecek teknolojik bilginin ürüne dönüştürülmesinde finans imkanı sağlayacak olan risk sermayesi konusunda çalışmalar hızlandırılmış ve Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) ile Türkiye İş Bankası tarafından risk sermayesi fon şirketi kurulmuştur.

Stratejik hedeflerin tespiti için uzun vadeli teknoloji öngörü çalışmalarının yapılmasına destek sağlamak amacıyla başlatılan ve TÜBİTAK eşgüdümünde süren VİZYON-2023 projesi kapsamında 2004 yılında Vizyon 2023 Strateji Belgesi, Teknoloji Öngörü Panelleri Sonuç Raporları, Ulusal Teknoloji Yetenek Projesi Sonuç Raporu, Türk Araştırmacılar Envanteri Projesi Sonuç Raporu ve Ulusal AR-GE Alt yapısı Projesi Sonuç Raporu yayımlanacaktır.

Avrupa Birliği Bilimsel ve Teknolojik Gelişme Alanındaki Altıncı Çerçeve Programına tam katılım sağlanmıştır. Programa katılımı kolaylaştırmak ve Avrupa Komisyonunun ilgili birim ve organları nezdinde bilim ve teknoloji sistemimizin talep ve önceliklerini gözetmek üzere, Çerçeve Programın öncelikli tematik alanları Türkiye Ulusal İrtibat Noktaları ve Türkiye Ulusal Koordinatörü belirlenmiş, Ulusal İrtibat Kuruluşu olarak TÜBİTAK görevlendirilmiştir.

Cenevre'de bulunan ve dünyanın en büyük hızlandırıcı laboratuvarı olan CERN'e tam üye olmak için Türkiye'de gerekli hazırlıkların yapılması amacıyla 2003 yılında bir proje başlatılmıştır.

Havacılık ve uzay alanındaki faaliyetlerin koordinasyonunu sağlayacak Ulusal Havacılık ve Uzay Teşkilatı kurulması çalışmaları Hava Kuvvetleri Komutanlığı eşgüdümünde başlamıştır.

Teknoloji transferi ile gerçekleşen ilk Türk gözetleme uydusu BİLSAT 27 Eylül 2003 tarihinde hizmete girmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler, Politikalar

Bilgi toplumu olma amacı doğrultusunda bilimsel ve teknolojik gelişmeler sağlayarak uluslar arası düzeyde rekabet gücü kazanmak esastır.

Üniversitelerin, enstitülerin ve araştırma kurumlarının müspet ilimler ile sosyal ve kültürel alanda yapacakları bilimsel araştırma faaliyetleri, yenilikçi buluşları ve teknolojik gelişmeye sağladıkları katkılar desteklenecektir.

Ekonomik ve sosyal gelişme ile büyümeyi etkileyen bilimsel ve teknolojik araştırma düzeyinin yükseltilebilmesi için gerekli fiziki, beşeri ve hukuki alt yapı geliştirilecektir. Ar-Ge faaliyetlerine GSYİH'dan ayrılan pay Plan dönemi sonunda yüzde 1,5 seviyesine ve on bin iş gücüne düşen tam zaman eşdeğer araştırmacı sayısı 20'ye çıkarılacaktır.

Teknoloji talebi ve karşılama yolları, teknoloji transferinin yönleri ve yükleri araştırılacak ve teknoloji ödemeler dengesi tablosu çıkarılması çalışmaları başlatılacaktır.

Ulusal araştırma kurumları arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve koordinasyonu ile çalışmalarda etkinliğin artırılması amacıyla projeler başlatılacaktır.

Sağlam bir bilim temeli ve belirli bir yenilik kapasitesine sahip olabilmek için gerekli olan ulusal yenilik sistemi tamamlanarak sistemin etkin çalışması sağlanacaktır.

BİLSAT'a göre daha gelişmiş özelliklere sahip ikinci bir gözetleme uydusunun yerli teknoloji ile Türkiye'de yapımı çalışmaları başlatılacaktır.

Ulusal biyoteknoloji ve biyogüvenlik araştırmaları programı hazırlanacaktır.

Deprem konuları ve afet yönetimi ile ilgili araştırmalar desteklenecek, bu konuda gerekli yapılanma sağlanacak ve sismolojik veri bankası oluşturulacaktır.

Biyoteknoloji ve gen mühendisliği, yazılım ve iletişim teknolojileri, yeni malzemeler, uzay bilim ve teknolojileri, nükleer teknoloji, savunma sanayii, deniz bilimleri teknolojileri ve yenilenebilir enerji teknolojileri gibi ileri uygulama alanlarındaki Ar-Ge faaliyetleri sürdürülecektir.

Üniversitelerin araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde öncü olmaları dikkate alınarak, kamu-üniversite-özel kesim ortak Ar-Ge girişimleri özendirilecek ve desteklenecektir.

Off-Set anlaşmalarında ülkenin teknolojik yeteneğinin yükseltilmesi amacıyla faydalanılacak düzenlemeler yapılacaktır.

Devlet satın alma politikası ülkenin bilim, teknoloji ve sanayi yeteneğini geliştirecek yönde olacak, ulusal savunma sanayiinin ihtiyaçlarının planlanması ve karşılansında ülkenin teknolojik yeteneğinden azami ölçüde yararlanılacaktır.

Topluma bilimi sevdirmeye yönelik hizmet sağlayan ve bilim ve teknoloji alanındaki en son yeniliklerin sergilendiği bilim ve teknoloji merkezleri yaygınlaştırılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Ulusal Biyogüvenlik Kurulunun oluşturulması çalışmaları tamamlanacaktır.

Türkiye Metroloji Enstitüsünün kurulması ile ilgili yasal düzenlemeler için hazırlık çalışmaları yapılacaktır.

TÜBİTAK Kanunu günün şartlarına göre yeniden düzenlenecektir.

VII. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ

a) Mevcut Durum

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de bilgi ve iletişim teknolojileri bilinci ve kullanımı giderek yaygınlaşmakta, yaşanan gelişmeler iktisadi ve sosyal yaşamda, kurumsal yapı ve ilişkilerde değişim sürecini hızlandırmaktadır. Bu değişim sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bilgi toplumu kavramı, dünyada hızla yaygınlaşan yeni bir toplumsal dönüşüm sürecini ifade etmektedir.

Bu sürecin AB’deki yansıması; 2000 yılında kabul edilen ve AB’nin gelecek 10 yılda dünyanın en rekabetçi, dinamik ve bilgi tabanlı ekonomisi haline gelmesini hedefleyen Lizbon Stratejisi ve bu Stratejiyi hayata geçirmek amacıyla geliştirilen eAvrupa Girişimi ve Eylem Planıdır. Türkiye, eAvrupa+ adı altında aday ülkeleri de kapsayacak şekilde genişletilen Girişime 2001 yılında taraf olmuştur. eAvrupa 2002 Eylem Planını başarıyla uygulayan AB, bu Girişimi yeni hedeflerle 2005 yılına taşımıştır. Türkiye, 2004 yılından itibaren eAvrupa 2005’e taraf olacaktır.

Ülkemizde bilgi toplumuna geçiş sürecinin hızlandırılması ve koordinasyonu amacıyla, Acil Eylem Planında e-Dönüşüm Türkiye Projesine yer verilmiştir. Projenin yürütülmesi ile görevlendirilen DPT Müsteşarlığında bu amaçla Bilgi Toplumu Dairesi kurulmuştur. 2003/12 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile Projenin amaçları ve uygulama esasları belirlenmiştir. e-Dönüşüm Türkiye Projesinin başlıca hedefi, Türkiye’nin bilgi toplumuna geçiş sürecinin hızlandırılması, daha kaliteli ve hızlı kamu hizmeti sunabilme amacıyla; katılımcı, şeffaf, etkin ve basit iş süreçlerine sahip bir devlet yapısının oluşturulmasıdır.

Projenin üst seviyede yönlendirilmesi ve izlenmesi amacıyla; kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve üniversite temsilcilerinden müteşekkil 41 üyeli bir Danışma Kurulu oluşturulmuştur. DPT Müsteşarlığı koordinasyonunda, katılımcı bir yaklaşımla yürütülen çalışmalar sonucunda e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı Taslağı hazırlanmıştır. 2003-2004 dönemini kapsayan Kısa Dönem Eylem Planı, bilgi toplumu stratejisi dahil e-Dönüşüm Türkiye Projesini gerçekleştirmeye yönelik 73 eylemden oluşmaktadır. Eylemlerin; AB müktesebatı ve eAvrupa 2005 hedeflerine uyumuna, Acil Eylem Planındaki kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması, kamu hizmetlerinde etkinliğin sağlanması ve vatandaşlara yönelik hizmetlere ilişkin eylemler ile bütünlük içinde olmasına dikkat edilmiştir.

e-Devlete geçişi sağlamak üzere çeşitli kamu kurum ve kuruluşları tarafından uygulanan vatandaş kimlik numaralama sistemindeki dağınık yapının giderilmesi amacıyla çıkarılan 2002/22 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile vatandaşlarla ilgili düzenlenecek tüm belgelerde MERNİS kapsamında verilen T.C. Kimlik Numarasının kullanılması öngörülmüştür. Aynı amaç doğrultusunda; vergi, vatandaşlık, sosyal güvenlik, vb. numaraların birleştirilmesine ilişkin bir tedbire Acil Eylem Planında da yer verilmiştir.

2003 yılı Ocak ayında hayata geçirilen ve vatandaş kimlik bilgilerine tek ve benzersiz bir numara ile ulaşılmasını sağlayan MERNİS Projesinin yanı sıra Vergi Daireleri Otomasyonu Projesi (VEDOP), Gümrük İdaresinin Modernizasyonu Projesi (GİMOP), Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP), Polis Bilgisayar Ağı (POLNET), Saymanlık Otomasyonu Sistemi (Say2000i) ve Mevzuat Bilgi Sistemi halen sunulmakta olan ya da kısa zamanda sunulacak başlıca çevrimiçi kamu hizmeti uygulamalarıdır.

e-Devlet ve e-Ticarete ilişkin yasal alt yapının oluşturulması çalışmaları sürdürülmektedir. Bu kapsamda; vergi beyannamelerinin, İnternet de dahil her türlü elektronik bilgi iletişim araç ve ortamında verilmesine ve vergilerin çevrimiçi ödenmesine imkan sağlayan 4962 sayılı Kanun 7 Ağustos 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Elektronik İmza Kanunu Tasarısı TBMM gündemindedir. Elektronik ortamdaki mal ve hizmet satışlarında tüketicinin korunmasına ilişkin yönetmelik 13 Haziran 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bunların yanı sıra, ulusal bilgi güvenliği, Fikri Haklar Kanununda değişiklik, kişisel verilerin korunması ve bilişim suçlarına ilişkin Türk Ceza Kanununda değişiklik konularında yapılan çalışmalar devam etmektedir.

Türkiye bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) pazarı 2002 yılında bir önceki yıla göre yüzde 12 oranında büyüyerek 9,2 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. 2003 yılında da yaklaşık yüzde 12 oranında büyüme ile toplam pazarın, 10,3 milyar dolar seviyesine erişeceği tahmin edilmektedir. Bu pazarın, yaklaşık 8,5 milyar dolarlık kısmı (yüzde 83) telekomünikasyon sektörü, geri kalan 1,8 milyar dolarlık kısmı (yüzde 17) ise bilgi teknolojilerinden oluşmaktadır. Kamu BİT yatırımlarına, 2002 yılında 203 proje için 190 milyon dolar, 2003 yılında ise 204 proje için yaklaşık 210 milyon dolar ödenek tahsis edilmiştir.

2004 yılında BİT pazarının 2003 yılına oranla yaklaşık yüzde 16 büyüyerek 11,9 milyar dolar seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Sabit telefon santral kapasitesinin, 2002 yılındaki 21,1 milyon hat seviyesinden, 2003 yılında 21,2 milyon hatta yükseleceği, buna karşın abone sayısının 18,8 milyona gerileyeceği tahmin edilmektedir. 2002 yılında yüzde 27 olan abone yoğunluğunun, 2003 yılında daha da gerileyerek yüzde 26,3'e düşmesi beklenmektedir.

2002 yılında mobil telefon abone sayısı 23,4 milyona, abone yoğunluğu ise yüzde 33,3'e yükselmiştir. 2003 yılı sonunda mobil telefon abone sayısının 26 milyona, abone yoğunluğunun ise yaklaşık yüzde 36,5'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Kişisel bilgisayar kullanımının son yıllarda hızla artmasına rağmen 2002 yılında 100 kişiye düşen 4,1 bilgisayar ve yüzde 5,7 İnternet kullanıcı yoğunluğu ile Türkiye, halen AB adayı ülkeler arasında son sıralarda yer almaktadır. 2003 yılı sonunda, İnternet kullanıcı sayısının 6 milyona, İnternet kullanıcı yoğunluğunun yüzde 8,4'e ulaşması beklenmektedir.

Telekomünikasyon pazarının potansiyel gelişimini sınırlandıran yüksek vergi yükü, bilgi toplumu hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

Türk Telekom'un özelleştirme stratejisi, 30 Nisan 2003 tarihli Bakanlar Kurulu Prensipl Kararı ile onaylanmıştır. Bu strateji çerçevesinde, Türk Telekom hisselerinin özelleştirilmesine yönelik blok satış ve halka arz çalışmaları eş zamanlı olarak yürütülecek ve uygulanacak yöntem piyasa koşullarına göre belirlenecektir. Bu bağlamda, Türk Telekom hisselerinin değerinin günün ekonomik koşullarına göre yeniden tespiti ve satış stratejisinin telekomünikasyon piyasalarındaki gelişmeler paralelinde belirlenerek, gerekli Bakanlar Kurulu Kararının 2003 yılı sonuna kadar alınması beklenmektedir. Ayrıca, Türk Telekom'un, pazarın serbestleşmesiyle doğacak rekabet ortamına hazırlanması amacıyla başlatılan ticarileşme ve yeniden yapılanma çalışmaları sürdürülmektedir.

Telekomünikasyon Kurumu, 2003 yılı Eylül ayı itibarıyla, Erişim ve Arabağlantı Yönetmeliği, Telsiz ve Telekomünikasyon Terminal Ekipmanları Yönetmeliği ile Hakim Durum ve Etkin Piyasa Gücüne Sahip İşletmecilere ilişkin tebliğleri uygulamaya koymuştur. İlgili tebliğler çerçevesinde; mobil çağrı sonlandırma piyasasında Turkcell ve Telsim'in, mobil telekomünikasyon hizmetleri piyasasında ise Turkcell'in etkin piyasa gücüne sahip olduğu, 21 Ağustos 2003 tarih ve 2003/332 sayılı Telekomünikasyon Kurulu Kararı ile tespit edilmiştir.

15 Mart 2002 tarihinden itibaren ikinci tip telekomünikasyon ruhsatı ve genel izinler verilmeye başlanmıştır. Eylül 2003 itibarıyla, 20 adet uydu telekomünikasyon hizmeti, 2 adet uydu platform hizmeti, 5 adet GMPCS mobil telefon hizmeti olmak üzere toplam 27 adet İkinci Tip Telekomünikasyon Ruhsatı ve 95 adet İnternet servis sağlayıcısına genel izin verilmiştir.

Türk Telekom'un alt yapı yatırımlarında yavaşlama sürecine girmesi nedeniyle, veri iletişim alt yapısında önemli bir gelişme sağlanamamıştır. Genişbant erişimi konusunda ilerleme kaydedilememiş olmakla birlikte, son dönemdeki sayısal abone hattı (DSL) alt yapı çalışmaları tamamlandığında önemli bir kapasite artışı sağlanmış olacaktır. İnternet erişimindeki düşük hız ve satın alma gücüne göre yüksek maliyet, pazarın gelişimini kısıtlayan önemli nedenler olarak değerlendirilmektedir.

4971 sayılı Kanunla bir başka işletmeyle birleşmesine olanak sağlanan Aycell'in, Aria ile birleşme görüşmeleri devam etmektedir. Birleşmenin gerçekleşmesi halinde, iki firmanın tek bir lisans altında çalışması ve sektördeki rekabetin artması beklenmektedir.

4502 sayılı Kanuna göre Türk Telekom'un ses ve bununla ilgili alt yapı tekeli 2004 yılı başı itibarıyla sona erecek, tüm telekomünikasyon hizmetlerinin sunumu ve altyapı tesisi serbest rekabet ortamında sürdürülecektir.

Yeni Telekomünikasyon Kanununun hazırlanmasına yönelik olarak Ulaştırma Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen çalışmalar son aşamaya gelmiştir. Ayrıca, pazarın serbestleştirilmesi öncesinde tamamlanması gereken ikincil mevzuat çalışmaları sürdürülmektedir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun eş güdümünde yürütülen sayısal yayıncılığın alt yapısını oluşturmaya yönelik çalışmalar son aşamaya gelmiştir. Özel radyo ve televizyon kuruluşlarına lisans verilmesi konusunda bir gelişme sağlanamamıştır.

Posta hizmet kalitesini artırmayı ve posta tekelinin sınırlarını AB ülkelerindeki serbestleşme çalışmalarını dikkate alarak yeniden belirlemeyi hedefleyen proje çalışmasında bir gelişme kaydedilememiştir.

TABLO: VI.20- BİT Hizmet Kapasitelerindeki Gelişmeler

Hizmet Türü	2002 Gerçekleşme	2003 Gerçekleşme Tahmini	2004 Tahmin
Sabit Telefon Santral Kapasitesi (Bin Hat)	21 083	21 183	21 283
Telefon Abone Sayısı (Bin)	18 915	18 750	18 700
Sabit Telefon Abone Yoğunluğu (Yüzde)	26,96	26,32	25,86
Mobil Telefon Abone Sayısı (Bin)	23 374	26 036	29 025
Analog (NMT 450)	51	36	25
Sayısal (GSM)	23 323	26 000	29 000
Mobil Telefon Abone Yoğunluğu (Yüzde)	33,3	36,5	40,1
Kırsal Telefon İrtibatı	52 786	52 826	52 856
Ankesörlü Telefon Sayısı	74 928	82 500	102 000
Kartlı	74 275	82 000	102 000
Şehir içi Telefon Dağıtım Tes. (Bin Çift Hat)			
Prensipal Şebeke	35 331	36 031	36 731
Lokal Şebeke	52 981	54 181	55 381
Fiber Optik Hat Uzunluğu (Km)	81 304	84 304	89 804
Radyo-link Sistemleri (Alıcı-Verici)	8 304	9 204	9 754
Çağrı Abone Sayısı	5 412	3 000	1 500
Kablo TV Abone Sayısı (Bin)	954	1 050	1 250
İnternet Kullanıcı Sayısı (Bin)	4 000	6 000	10 000
Genişbant Abone Sayısı	35 000	55 000	85 000

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Bilgi toplumuna dönüşümün temel amacı; en değerli kaynak olan bilginin, bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılarak üretilmesi, saklanması, erişilmesi, yaygınlaştırılması ve etkin olarak kullanılması yoluyla ülkemizin uluslar arası rekabet gücünün artırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda, bilgi ve iletişim teknolojileri sektörüne önem verilecektir.

e-Dönüşüm Türkiye Projesi ve Kısa Dönem Eylem Planı çerçevesinde, kamuya ait bilgi ve iletişim teknolojileri uygulamaları bütüncül bir yaklaşımla ele alınacaktır. Bu kapsamda, kamuya ait yatırım projeleri kurumlar arası koordinasyon ve bilgi paylaşımını esas alan bir anlayışla yürütülecektir.

Bilgi toplumu stratejisi oluşturulacak, bilgi toplumunun gerektirdiği nitelikli insan kaynağı planlaması yapılacaktır.

Ülkemizin yazılım alanında uluslar arası düzeyde mükemmellik merkezine dönüşümü yönünde politikalar belirlenecektir.

İnternet altyapısının ve kullanımının, eAvrupa 2005 hedeflerine uygun olarak genişbant erişimini de içerecek şekilde yaygınlaştırılması ve bilgi güvenliğinin sağlanması yönünde çalışmalar sürdürülecektir.

Kamu hizmetlerinin çevrimiçi sunumunda, vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçları ile yaşam ve iş süreçleri temel alınacaktır. e-Devlet uygulamalarında mükerrerliklerin giderilmesi ve birlikte işliğin sağlanması yönünde standartların belirlenmesinin yanı sıra, tek kapıdan hizmet sunumuna yönelik çalışmalar yürütülecektir. MERNİS veri tabanının ilgili kurumlarla paylaşılması için gerekli olan Kimlik Paylaşımı Sistemi (KPS) 2004 yılı içinde tamamlanacaktır. Bu sistemden de yararlanılarak, vergi, vatandaşlık ve sosyal güvenlik numaralarının birleştirilmesi hedefi, gerekli hukuki düzenlemeler tamamlanarak süratle gerçekleştirilecektir.

Sağlık bilgi yönetimi sisteminin oluşturulmasına yönelik olarak; başta hasta kayıtları olmak üzere, kullanılan sağlık ürünlerinin sınıflandırılması ve standardizasyonu ile klinik verinin kodlanması çalışmaları sürdürülecektir.

KOBİ'lerde e-Ticaret ve e-İş bilincinin oluşturulması, şirketlerin İnternet üzerinden e-Ticarete hazırlık sürecinin kolaylaştırılması, ürün borsalarının geliştirilmesi, ortak e-Ticaret bilgi havuzu ve şirket sicil kayıt sisteminin oluşturulması, dış ticarete kullanılan bilgi ve belgelerin elektronik ortamda paylaşılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Telekomünikasyon sektörünün hizmet yeteneğinin küresel düzeyde geliştirilmesi temel hedeftir. Bu hedef doğrultusunda; devletin düzenleyici rolü etkinleştirilerek rekabet ortamı geliştirilecek, ucuz, kaliteli, hızlı ve güvenli hizmetler sunan, kullanıcıya seçim olanakları tanıyan piyasa yapısının oluşumu sağlanacaktır.

AB'nin telekomünikasyon alanındaki Yeni Düzenleyici Çerçevesinde yer alan direktiflere uyum sağlanacaktır.

Telekomünikasyon sektöründe rekabetin oluşumunu sağlamak üzere ikincil düzenlemeler tamamlanacaktır. Telekomünikasyon Kurumunun, sektörde rekabetin tesisine ve ekonomik etkinliğin artırılmasına ilişkin düzenlemeleri tamamlaması ve olası anlaşmazlık durumlarında etkin bir biçimde uzlaştırıcı rol oynaması esastır. Bu çerçevede, Kurumun müdahil olacağı durumlar, süreler ve genel esasları belirleyen bir uzlaştırma ve ara buluculuk düzenlemesi hazırlanacaktır.

Yetkilendirme yönetmeliği, numara ve frekans gibi kıt kaynakların dışında AB yetkilendirme rejimine uygun ve genel izin yetkilendirmesine ağırlık verecek şekilde yeniden ele alınacaktır.

Alt yapı tesisi ve kullanımına ilişkin düzenlemeler hayata geçirilecek ve alt yapı kullanımında maliyet etkinliği sağlanacaktır.

Kablo TV şebekesinde mevcut gelir ortaklığı sözleşmeleri yerine, yeni işletmecilere lisans verilerek şebekenin işletmecilere devri ve yerel şebekede alternatif bir oluşum sağlanacaktır.

Tüketicilerin işletmecilerle yapacakları sözleşmeler, hizmet kalitesi, özel hizmet numaralarına erişim, numara taşınabilirliği gibi hususları içeren kullanıcı haklarına ilişkin düzenlemeler yapılacaktır.

Milli Frekans Planı, telekomünikasyon düzenlemeleri ile uyumlu olacak şekilde revize edilerek, analog ve sayısal radyo ve televizyon frekans tahsisleri tamamlanacaktır.

Serbestleşme sonrası piyasa etkinliğinin sağlanması amacıyla, Ulaştırma Bakanlığı tarafından, evrensel hizmetin kapsamı, maliyeti ve bunun finansmanına ilişkin evrensel hizmet düzenlemesinin tamamlanması önem taşımaktadır.

Türk Telekom'un özelleştirilmesinden elde edilecek gelir hedefi ile stratejik hedefler arasında denge sağlanması ve bu doğrultuda politika belirlenmesi önem arz etmektedir.

Telekomünikasyon pazarının potansiyel gelişimini ve bilgi toplumu hizmetlerinin yaygınlaşmasını olumsuz yönde etkileyen hususların giderilmesine ilişkin bir çalışma başlatılacaktır.

Üçüncü nesil mobil telekomünikasyon hizmetlerine yönelik lisans hazırlıkları tamamlanacaktır. Verilecek lisanslarda, gelir hedefinin yanı sıra, iyi tasarlanmış rekabetçi bir ihale yöntemiyle etkin piyasa yapısının oluşturulması esas olacaktır.

Sayısal yayıncılık stratejisi tamamlanarak, buna ilişkin eylem planı hazırlanacaktır.

Posta hizmetlerinin serbestleştirilmesi çerçevesinde başlatılan proje tamamlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planında yer verilen hukuki ve idari düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

e-Dönüşüm Türkiye Projesinin etkin koordinasyonu ve bilgi toplumuna dönüşüm sürecinin hızlandırılması amacıyla, yeni bir yapılanmaya gidilmeksizin mevcut kurumsal yapılar güçlendirilecektir.

Posta hizmetlerinde AB ülkelerinin serbestleştirme çalışmaları dikkate alınarak gerekli yasal düzenleme çalışmaları başlatılacaktır.

VIII. TARIMSAL GELİŞME

1. GENEL TARIM POLİTİKALARI

a) Mevcut Durum

2003 yılında tarım sektörünün yüzde 2,9 oranında küçülmesi ve tarımsal üretimin GSYİH içindeki payının sabit fiyatlarla yüzde 12,5 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Tarımın milli gelir içindeki payı azalırken, nüfusun önemli bir kısmı geçimini tarımdan sağlamaya devam etmektedir. 2003 yılı birinci dönem hane halkı işgücü anketi sonuçlarına göre, tarımsal istihdamın toplam sivil istihdam içindeki payı yaklaşık yüzde 33 seviyesindedir.

2002 yılı verilerine göre, OECD ülkelerinde doğrudan gelir ödemelerinin toplam tarımsal destekler içindeki payı yüzde 5 seviyesindedir. OECD üyesi ülkelerin aksine, ülkemizde tarımsal destekler için bütçeden ayrılan toplam ödenek içinde doğrudan gelir desteği ödemelerinin payı aynı yıl için yüzde 79 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında bu oranın yaklaşık yüzde 83 civarında gerçekleşmesi beklenmektedir. Son yıllarda toplam tarımsal desteklerin GSMH içindeki payı yüzde 1 oranının altında olup, 2003 yılında bu oran yüzde 0,8 civarındadır.

2001 Yılı Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler Anketi geçici sonuçlarına göre, tüm köyler ve nüfusu 5.000'den az olan ilçe merkezlerinde yaklaşık 3,1 milyon tarımsal işletme ve 18,4 milyon hektar arazi bulunmaktadır. Bir önceki tarım sayımının gerçekleştirildiği 1991 yılından bu yana toplam işletme sayısında bir milyon azalma olmuştur. Bu gelişmeyle birlikte işletmelerin sahip oldukları ortalama arazi büyüklüğü on yıl önceki 5,4 hektarlık düzeyinden 6 hektara yükselmiş olup, işletme başına 16,5 hektar olan Avrupa Birliği ortalamasının altındadır. Toplam tarımsal işletmelerin yüzde 66'sının arazi varlığı ise 5 hektardan küçüktür.

Tarım sektöründe yapısal ve kurumsal sorunlar, tarımsal politikaların etkin olarak yerine getirilmesini engellemektedir.

Sektörel yatırımlarda etkinliğin düşük oluşu, sektörler arası ve sektör içi dengenin kurulamaması, sektörde faaliyet gösteren kuruluşlar arasındaki eşgüdüm eksikliği ile personel niteliği ve sayısının yetersiz olması; tarımsal işletmelerin küçük ve çok parçalı oluşu ile rekabet edebilirlik özelliklerinin bulunmaması, pazarlama ağlarının yetersizliği, üretici örgütlenmesinin düşük düzeyde oluşu, tarımsal eğitim, öğretim ve yayım konularında istenen gelişmelerin sağlanamaması, üretim faaliyetlerinin pazar koşullarına uygun olarak gerçekleşmemesine, üretim faktörlerinin etkin kullanılmamasına, sonuç olarak verimliliğin ve üretici gelirlerinin giderek azalmasına neden olmaktadır.

Tarım sektörü üretimi içinde yaklaşık yüzde 65'lik paya sahip olan ve büyük ölçüde iklim şartlarına bağlı kalan bitkisel üretim potansiyelinden yeterli düzeyde yararlanılmadığı ve verimin düşük kaldığı görülmektedir. Hayvan sayısının fazlalığına karşılık elde edilen verimin düşüklüğü, tarım yapılan alanlarda yem bitkileri üretiminin yetersizliği, su ürünleri konusunda büyük potansiyel bulunmasına karşılık üretimin yetersiz oluşu ve ormancılık sektöründe yıllık ağaçlandırmaların azlığı temel sorunlar olarak mevcudiyetini korumaktadır.

2001 yılında tamamlanan Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi çalışmasına göre, fertlerin günlük enerji tüketiminin ortalama yüzde 50'sinin tahıl ürünlerinden sağlandığı, ayrıca son yıllarda, kişi başına gıda tüketiminde süt ve kırmızı ette azalma, buna karşılık kanatlı etleri, balık, hububat, sıvı yağlar ve şekerde ise artış eğiliminin devam ettiği gözlenmektedir.

2000 yılında uygulamaya konulan ve 2005 yılı sonuna kadar Dünya Bankasından sağlanan 600 milyon dolarlık kredi ile yürütülecek olan Tarım Reformu Uygulama Projesi (TRUP) ile, tarımsal desteklerin fiyat ve girdi desteği yerine, doğrudan gelir desteği sistemine geçilmesi, çiftçi kayıt sisteminin oluşturulması, arz fazlası olan ürünlerden alternatif ürünlere geçişin sağlanması, tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin yeniden yapılandırılması amaçlanmıştır.

2002 yılında, doğrudan gelir desteği (DGD) uygulaması çerçevesinde çiftçi kayıt sisteminde yer alan üreticilere yapılacak ödeme miktarı dekara 13,5 milyon TL'ye, ödemeye esas işlenen tarım arazisi üst sınırı 500 dekara çıkarılmıştır. 2003 yılında, dekar başına ödeme 16 milyon TL olarak belirlenmiştir. 2002 yılında, çiftçi kayıt sistemine dahil olan yaklaşık 2,6 milyon üretici ve toplam 16,3 milyon hektar arazi için 2,2 katrilyon TL ödeme öngörülmüş olup, ödemeler 2003 yılı Temmuz ayında tamamlanmıştır. 2003 yılı ödemelerine yönelik çiftçi kayıt sistemine dahil üretici sayısının belirlenmesi çalışmaları devam etmektedir. Bütçe imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle ödemelerin büyük bölümünün 2004 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

TRUP kapsamında, fındık ve tütün gibi arz fazlası olan ürünlerin üretiminden vazgeçerek alternatif ürün yetiştirecek üreticilere, girdi ödemeleri ile bakım ve hasat masraflarının karşılanması amacıyla net gelir farkı ödemesinin yapılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede, 2002 yılında 4.762 tütün üreticisine 22.687 dekar alan için 1,8 milyon dolar ödeme gerçekleştirilmiştir. 2003 yılı için alternatif ürün uygulamasından istifade etmek isteyen üreticilerin başvuruları devam etmekle birlikte, başvuru sayısı, beklenenin altında gerçekleşmiştir.

TRUP bileşenlerinden tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin yeniden yapılandırılması kapsamında, 16 tarım satış kooperatifleri birliğinden sekizinin hukuki, mali, ticari ve teknik açılardan analizi yapılarak birliklerin orta ve uzun vadeli stratejilerinin ve yeniden yapılandırma planlarının oluşturulması öngörülmektedir.

2003 yılında, 2003/5514 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı çerçevesinde DGD ödemelerinden yararlanmak üzere Çiftçi Kayıt Sistemine dahil olan çiftçilere dekar başına 3,9 milyon TL mazot desteği ödenmesi kararlaştırılmıştır. Finansmanı DGD için ayrılan bütçe kaleminden karşılanan uygulama için iki eşit dilim halinde ödeme öngörülmüş, ilk dilim ödemeleri 2003 yılı içinde tamamlanmıştır. Toplam maliyeti 670 trilyon TL olan mazot desteğinin ikinci dilimi ise 2004 yılında ödenecektir.

Şeker pancarında uygulanan üretim kotası sonrası üreticilerin gelirini artırmak ve şeker pancarı alternatif ürünlerine yönlendirmek üzere çıkarılan 2003/14 sayılı Tebliğ uyarınca alternatif ürün olarak mısır, ayçiçeği, soya fasulyesi ve yem bitkisi yetiştirecek üreticilere dekar başına ödeme yapılması kararlaştırılmıştır.

2002 yılı ve 2003 yılı ürünü kütlü pamuk, yağlık ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola ve zeytinyağı üreticilerine destekleme primi ödenmesine devam edilmiş, 2003 yılı yaş çay ürünü için üreticilere destekleme primi ödenmesi öngörülmüştür.

Çiftçilerin Ziraat Bankası ve tarım kredi kooperatiflerinden kullanmış oldukları kredilerin geri ödenmesinde karşılaşılan güçlükler nedeniyle tarımsal kredilerin yeniden yapılandırılması amacıyla 4876 sayılı Kanun yürürlüğe konulmuştur. Uygulama ile 2003 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla toplam 810 bin çiftçinin yaklaşık 681 bini başvuruda bulunmuş, toplam 2.037 trilyon TL olan borçlarının 1.091 trilyon TL tutarındaki bölümü yeniden yapılandırılmıştır.

Piyasaların daha etkin ve sağlıklı işlemesi amacıyla yürütülen Ürün Borsalarının Geliştirilmesi Projesi tamamlanmış olup, yedi ilde faaliyet gösteren borsaların modernizasyonuna yönelik yatırım ihtiyaçları büyük ölçüde karşılanmıştır. Ayrıca, buğday ve pamuk için kalite sınıfları hazırlanarak ürün standartları belirlenmiştir. Tarım ürünleri umumi mağazacılığı için gerekli kanun, tüzük ve yönetmelik tasarımları hazırlanmıştır.

2003 yılında, AB müktesebatına uyum amacıyla hazırlanan Ulusal Program kapsamında öncelikli görülen bitki ve hayvan sağlığı konularında iki proje başlatılmıştır. Yine Ulusal Program çerçevesinde, tarım politikalarının uygulanmasında önem taşıyan Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (FADN) ile çiftçi kayıt, hayvan kimlik ve arazi kayıt sistemlerinin tamamını kapsayan Entegre İdare ve Kontrol Sistemine (IACS) ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

2003 yılı sonunda tamamlanması beklenen Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖÜKP) çalışmaları ile, AB'nin mali katkısıyla yürütülecek çeşitli projeler yoluyla tarımsal

örgütlenmenin geliştirilmesi ve tarım sektörünün sürdürülebilir kırsal kalkınmaya katkısının artırılması amaçlanmaktadır.

Tütün piyasasının rekabete açılması, tütün fiyatının piyasa koşullarında belirlenmesi ve Tekel Genel Müdürlüğü'nün (TEKEL) yeniden yapılandırılarak özelleştirilmesi amacıyla çıkarılan 4733 sayılı Kanun çerçevesinde TEKEL'in özelleştirilmesine 2003 yılı sonunda başlanması beklenmektedir.

Özelleştirme Yüksek Kurulunun 2003/40 sayılı Kararı ile Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin özelleştirilmesine ilişkin yol haritası belirlenmiştir. Bu çerçevede, söz konusu şirketin özelleştirme işlemlerinin 2004 yılı sonuna kadar sonuçlandırılması kararlaştırılmıştır. Yine Özelleştirme Yüksek Kurulunun 2003/59 sayılı Kararı ile Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM) de özelleştirme kapsamına alınmıştır.

2004 yılı sonunda tamamlanması öngörülen özelleştirme ile birlikte bazı şeker fabrikalarının kapanması ve şeker pancarı üretiminin azalması beklenmektedir. 4634 sayılı Şeker Kanunu çerçevesinde, nişasta tabanlı şeker üreten fabrikalara pancar şekerine verilen A kotasının yüzde 10'u oranında üretim kotası ayrılmaktadır. Ancak, bu oran yıl içinde Bakanlar Kurulu kararı ile yüzde 15'e yükseltilmiştir. Son yıllarda, şeker alternatifi olarak gıda sanayiinde kullanılan nişasta tabanlı şeker üretiminin kotayı aşması ve kimyasal yöntemlerle üretilen yapay şeker ithalatının artması, şeker satışını olumsuz etkilerken, şeker stoku artışını beraberinde getirmektedir. Böylece, şeker alternatifleri pancar şekerini azaltarak pancar üretim politikalarını olumsuz etkilemektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kaynakların etkin kullanımı ilkesi çerçevesinde ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslar arası gelişmeler boyutunu bütün olarak ele alan örgütlü, rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulması temel amaçtır.

Nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesini sağlamak amacıyla gıda güvencesi ilkesi çerçevesinde üretim artışı ile kentsel/kırsal alanlar arasında tarımsal istihdam dengesinin kurulması temel ilkelere dir.

Ürün fiyatlarına devlet müdahaleleri yerine, üretimin piyasa koşullarında talebe uygun olarak yönlendirilmesini sağlayacak politika araçlarının devreye sokulması, üretici gelir düzeyinin yükseltilmesi ve istikrarının sağlanması, üretim maliyetlerini azaltıcı ve teknolojik gelişimi hızlandırıcı tedbirlerin uygulamaya konulması, tarım ve kırsal kalkınmanın bütüncül olarak yürütülmesi ile AB tarım politikası ve destekleme sistemine uyum esas alınacaktır.

Son yıllarda gözlenen olumsuz gelişmelere yönelik olarak, yeni bir yaklaşımla destekleme politika araçlarının çeşitlendirilmesi ve DGD uygulamasının sosyal göstergeler esas alınarak belli bölgelerle sınırlandırılması ve destekleme bütçesi içindeki payının azaltılması gerekli görülmektedir. DGD uygulamasının daraltılması, arz açığı olan ürünlere prim ödenmesi, arz fazlası olan ürünler yerine alternatif ürün yetiştirilmesi, erozyon ve olumsuz çevresel etkilere maruz kalan tarım alanlarında çevre amaçlı tarımsal alanların korunmasına yönelik uygulamalar konusunda çalışmalar başlatılacaktır.

Tarımsal veri tabanının güçlendirilmesi amacıyla Çiftçi Kayıt Sistemi, Tapu-Kadastro Sistemi, Coğrafi Bilgi Sistemi ve Çiftlik Muhasebe Veri Ağı sisteminin geliştirilmesi

sağlanacak, Tarım Bilgi Sistemi ile Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin kurulması için gerekli alt yapı oluşturulacaktır.

Üreticilerin katılımını ve sorumluluğunu esas alan ve doğrudan üreticilere finansman sağlayan yeni kırsal kalkınma projelerinin oluşturulmasına ve uygulanmasına başlanacaktır. Kırsal alanda, tarım dışı sektörlerle destek verilmesi ve tarımdan çekilecek nüfusa yeni istihdam imkanları yaratacak projeler ile yeterli ve dengeli beslenemeyen kesimlerin yeterli gıda temin edebilmelerine yönelik küçük ölçekli tarımsal üretim projeleri geliştirilecektir.

Tarımsal araştırma önceliklerinin belirlenmesinde üretici ve tarımsal sanayinin talepleri dikkate alınacak ve uygulamaya yönelik araştırma projelerinin geliştirilmesi ve uygulanmasında ilgili tarafların katılımı ve katkısı esas alınacaktır.

Tarım-sanayi entegrasyonunun geliştirilmesi, işleme sanayinin rekabet edebilirliğini artırıcı nitelikte uygun ve kaliteli ham maddenin temin edilmesi, üretici gelirlerinin ve verimin artırılması ile tüketici tercihlerinin karşılanması amacıyla tohumluk ve damızlık sektörünün gelişmesine yönelik gerekli tedbirler alınacaktır.

Doğal kaynak kullanımı ve değerlendirilmesinde havza bazında katılımcı proje planlaması ve yönetimi benimsenecektir. Doğal kaynakların sürdürülebilir biçimde kullanılması, biyolojik çeşitlilik, gen kaynaklarının korunması ve saklanması sisteminin kurulması sağlanacaktır.

AB tarafından benimsenen çiftlikten sofraya gıda güvenliğinin sağlanması için üreticilerin tarımsal üretim aşamasında ilaç ve gübre kullanımı, hayvan sağlığı ve gıda hijyeni konularında pratik bilgilerle donatılmaları sağlanacaktır.

Yapay şeker ithalatının denetim altına alınması, şeker üreten işletmelerin kota fazlası üretim yapmamaları için daha sıkı denetlenmesi ve şeker üretim kotalarının ihtiyaca göre belirlenmesi sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Tarım politikaları ile politika araçlarının yer alacağı Tarım Çerçeve Kanunu Tasarısı Taslağı sektörle ilgili konuları bir bütün olarak ele alacak şekilde hazırlanacaktır. Tarım Çerçeve Kanununun, kamu kurum ve kuruluşlarının mevcut yetkileriyle ve yürürlükteki kanunlarla mükerrerliğe yol açmayacak şekilde düzenlenmesi, buna karşılık tarımsal üretim ve yapılanma konularında öngörülen görev ve yetkilerin eş güdümlü şekilde yürütülmesini sağlayacak şekilde çıkartılması yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Tarımsal Ürün Sigortaları Kanunu ile ilgili çalışmalar tamamlanacak ve buna ilişkin eylem planının oluşturulması sağlanacaktır.

Kamudan bağımsız bir yapıda üreticilere, üretimden pazarlamaya kadar olan safhalarda hizmet vermek üzere; kar amacı gütmeyen organizasyonlar oluşturmaya yönelik Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu çıkartılacaktır. Örgütlü çiftçi kesiminin desteklenmesi ve söz konusu örgütlerde denetimin özerkleştirilmesi ile Türkiye Ziraat Odaları Birliğinin etkin olarak faaliyetlerini sürdürmesi ve geliştirilmesi yönünde düzenlemeler yapılacaktır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığının sektördeki gelişmelere paralel olarak yeniden yapılandırılmasını teminen gerekli idari ve hukuki düzenlemeler yapılacaktır. Toprak Mahsulleri Ofisi ve Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırılacaktır.

2. BİTKİSEL ÜRETİM

a) Mevcut Durum

Tarım sektörü üretimi içinde önemini korumakla birlikte, büyük ölçüde iklim şartlarına bağlı kalan bitkisel üretim sektöründe var olan potansiyelden yeterli düzeyde yararlanılamadığı ve verimin düşük kaldığı görülmektedir.

Bitkisel üretimde verimlilik ve kalitenin sağlanmasına yönelik olarak yüksek verim kapasitesine sahip, üstün vasıflı sertifikalı tohumlukların yaygın biçimde kullanılmasını amaçlayan 2003 yılı Ülkesel Yıllık Tohumluk Programı kapsamında bitki grupları itibarıyla tohumluk üretimleri tamamlanmış olup, sertifikasyon çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca, 2004 yılı için ürün grupları itibarıyla üretim, ithalat ve tedarik programlarının hazırlıkları sürdürülmektedir.

Buğday ve arpada çiftçi çoğu zaman tohumluk yenilemekten kaçınmakta, sertifikasız ya da üründen ayırdığı tohumluğu kullanmaktadır. Bu durum ürünün verim ve kalitesini olumsuz etkilemektedir. Hububatta sertifikalı tohumluk kullanım bilincini geliştirmek için TİGEM tarafından bayilik sistemi geliştirilerek, sertifikalı tohumlukların üreticiler tarafından yaygın kullanımının sağlanması öngörülmüştür. Bazı hibrit çeşitleri ile sebze tohumluklarında ise, tohumluk ihtiyacı büyük ölçüde ithalat yoluyla karşılanmaktadır.

Ülkemizde hububat üretim alanlarının yaklaşık yüzde 45'i süne tehdidi altındadır. 2002 yılında kamu tarafından yürütülen bitki hastalık ve zararlılarına karşı mücadele programı çerçevesinde 35 ilde, 14,9 milyon dekar alanda süne mücadelesi yapılmıştır. 2003 yılında ise yüzde 26 oranında alan artışı ile 18,8 milyon dekar alanda ve 39 ilde mücadele gerçekleştirilmiştir. 2004 yılında, 58 ilde toplam 18 milyon dekar alanda mücadele yapılması programlanmıştır.

Ülke genelinde entegre mücadele programı çerçevesinde; 2002 yılında 16 üründe 36.886 dekar alanda, 70.795 adet ağaçta araştırma ve uygulama bütünlüğü içinde entegre mücadele programı gerçekleştirilmiştir. 2003 yılında ise 16 ürüne ilaveten entegre mücadele programına geçişlerini hazırlamak üzere sadece uygulamalı olarak yürütülen 12 ürün daha entegre mücadele programına alınarak, toplam 28 üründe, 16.734 dekar alanda ve 88.006 adet ağaçta entegre mücadele gerçekleştirilmiştir. Entegre mücadele programının 2004 yılı çalışmaları ise sürdürülmektedir.

2003 yılında, Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi kapsamında hazırlanmış olan ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımına yönelik, genetiği değiştirilmiş ürünlerin güvenli naklini, işlenmesini ve kullanımını amaçlayan Biyogüvenlik Cartagena Protokolü, 4898 sayılı Kanun ile TBMM tarafından onaylanması uygun bulunmuştur. Söz konusu Protokolün yeterli sayıda ülke tarafından onaylanmış ve uluslar arası uygulama süreci başlamıştır.

Organik tarımsal üretim toplam tarımsal alanın yüzde 2'sinde gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde organik tarımsal üretim en fazla sırasıyla Ege, İç Anadolu ve Güneydoğu

Anadolu bölgelerinde gerçekleşmektedir. İhracatta ise, ilk sıraları kuru üzüm, kuru kayısı, kuru incir, fındık ve nohut almaktadır. Organik tarım üretiminin geliştirilmesi amacıyla, Ekolojik Tarımın Yaygınlaştırılması ve Kontrolü Projesi yürütülmektedir. Proje organik tarım konusunda eğitim, yayım, araştırma, demonstrasyon, laboratuvar kurma ile akreditasyonu ve AB'ye uyum çalışmalarını kapsamaktadır.

Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) tarafından yeniden yapılandırma çalışmaları çerçevesinde, toplam hububat ve haşhaş kapsülü alımı 2001 yılında 2.466 bin tondan, 2002 yılında 890 bin tona düşmüş olup, 2003 yılında 1.180 bin ton civarında gerçekleşmesi beklenmektedir. Toplam hububat üretimi son yıllarda yaklaşık 28 milyon ton civarında gerçekleşmektedir. Bu üretim miktarının yaklaşık yüzde 50'si piyasaya arz edilmektedir. Bu çerçevede TMO'nun hububat alımları, piyasaya arz edilen miktarın 2001 yılında yüzde 18'ini, 2002 yılında yüzde 6'sını oluşturmaktadır. 2003 yılında bu oranın yüzde 8 olacağı tahmin edilmektedir.

2003 yılı Ekim ayı itibarıyla, TMO tarafından 2003/2004 yılı hasat döneminde 540.955 ton buğday, 27.046 ton arpa, 4.391 ton çavdar, 1.938 ton yulaf, 133.304 ton mısır, 54.595 ton çeltik ve 47.928 ton haşhaş olmak üzere toplam 810.157 ton alım gerçekleştirilmiştir. Buna ilave olarak, 300 bin ton mısır ve 70 bin ton çeltik alınması beklenmektedir. 2004 yılında 2.060 bin ton ürün alımı programlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Bitkisel ürünler üretiminde kalite ve verimliliğin artırılması ve çevreye duyarlı tarımsal üretim tekniklerinin yaygınlaştırılması esas alınacaktır.

Sertifikalı tohumluk ile fide ve fidan gibi kaliteli bitki çoğaltım materyalinin üretim ve kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik gerekli tedbirler alınacaktır.

Ülkeye düzensiz ve kontrolsüz girebilecek gen aktarımlı (transgenik) bitkilerin insan sağlığı, çevre ve ticaret üzerinde olumsuz etkilerini engellemek amacıyla AB ile uyumlu gerekli yasal düzenlemelerin yanı sıra, kurumsal yapı ve insan gücü kaynaklarının geliştirilmesine önem ve öncelik verilecektir.

Ekolojik Tarımın Yaygınlaştırılması ve Kontrolü Projesi kapsamında kayıtlı ve kontrollü, çevre, bitki ve insan sağlığını gözeterek organik ürün üretimi hedeflenmektedir.

Bitki hastalık ve zararlılarına karşı yapılan mücadele çalışmalarında; uluslararası taahhütlerimiz, çağdaş bitki koruma anlayışı, gıda güvenliği, ekolojik denge ile çevre boyutu göz önünde bulundurulacaktır.

Borsaların geliştirilmesi ve toptancı hallerinin etkin çalışması sağlanacak, çiftçi/özel kesim silo ve depolama kapasitesinin artırılmasına yönelik girişimler özendirilecektir.

Tarımsal yayım, çiftçi eğitimi ve tarımla ilgili öğretim kurumlarının gelişmelere uygun olarak yeniden düzenlenmesi sağlanacaktır. Mevcut eğitim, yayım ve yayım sistemi yeniden değerlendirilecek, özel yayımcılığa önem verilecektir. Genç çiftçilere sertifikalı eğitim ve yetişkin çiftçiye talebe göre eğitim temel yaklaşım olacaktır.

Arz fazlası olan ürünlerde ekim alanları daraltılarak, alternatif ürüne geçiş sağlanacak ve söz konusu alanlarda arz açığı bulunan ürünlerin yetiştirilmesine yönelik

projelere hız verilecektir. Ayçiçeği, soya, mısır ve pamuk gibi arz açığı olan ürünlerde ise pazarlama alt yapısının geliştirilmesi ve prim sistemi uygulaması ile üretim artışı sağlanacaktır. Ayrıca, mısır üretim artışını teminen kurutma tesisleri yapımı özendirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Kartagena Protokolü ve AB düzenlemeleri çerçevesinde, transgenik ürünlerin güvenli biçimde işlenmesi, taşınması ve kullanımına yönelik sistemin oluşturulması amacıyla mevzuat çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Tarımsal ürünlerin ekolojik yöntemlerle üretilmesine ilişkin kurumsal düzenlemeler ve mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

3. HAYVANCILIK

a) Mevcut Durum

İşletme başına düşen hayvan sayısı ve birim hayvan başına verimin düşük, yem bitkileri ekim alanlarının yetersiz, çayır ve meraların büyük ölçüde vasıflarını yitirmiş olmaları, hayvan hastalıklarının etkilerini sürdürmesi, üreticilerde teknik bilgi noksanlığı ve üretici örgütlerinin yetersizliği gibi nedenlerle hayvancılık üretimi istenen düzeye çıkarılamamaktadır.

2002 yılı hayvancılık istatistiklerine göre, mevcut sığır varlığının yüzde 36,5'ini, koyun varlığının ise yüzde 97,2'sini düşük verimli yerli ırk hayvanlar oluşturmaktadır.

Hayvanların ıslahı maksadıyla suni tohumlama faaliyetine devam edilmektedir. Bu çerçevede, 2002 yılında 1,3 milyon baş sığır bu yöntemle tohumlanmış olup, 2003 yılında bu rakamın 1,5 milyon baş olması beklenmektedir. Bunun yanı sıra tabii tohumlama faaliyetleri de sürdürülmektedir.

Hayvancılığın geliştirilmesi ve diğer ülkelerden gelebilecek hastalıklardan korunabilmesi amacıyla 2002 yılında ve 2003 yılının ilk yedi ayı itibarıyla damızlık ve kasaplık sığır ithalatı yapılmamıştır.

2000/467 sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı, 2003 yılı içinde yeniden düzenlenmiş, arı yetiştiriciliği ve hastalıklardan arı süt hayvancılığı işletmeleri mevcut uygulamalara ek olarak bu Karar kapsamına alınmıştır.

2003 yılında 24 ilin arı yetiştiricileri birliklerinin bir araya gelmesi ile Arı Yetiştiricileri Merkez Birliğinin kurulması sağlanmıştır.

Çeşitli hayvancılık projelerinin yanı sıra, damızlık sığır, süt sığırcılığı, sığır besiciliği, koyunculuk, arıcılık konularında ortakların mülkiyetinde hayvancılık kooperatif projeleri yürütülmektedir. Bu projeler kapsamında 2003 yılı içinde 22 kooperatif faaliyete geçirilmiştir.

2003 yılında hayvan hastalık ve zararlıları ile mücadele ve hayvan sağlığı ve refahına ilişkin Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlanması amacıyla Hayvan Hastalık ve Zararlıları ile Mücadele-AB Müktesebatına Uyum Projesi yürürlüğe konulmuştur.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Hayvancılıktaki temel amaç, toplumumuzun hayvansal protein bakımından dengeli ve yeterli beslenebilmesi için üretim artışını sağlamaktır. Bu amaçla, 2004 yılında hayvan ıslahı çalışmaları sürdürülecek, kaliteli kesif yem ve yem bitkileri üretimini artırma çalışmalarına devam edilecek, hayvan hastalık ve zararlılarıyla etkili mücadele yapılacak ve yayım hizmetleri geliştirilecektir.

Daha kapsamlı hayvancılık bilgilerini elde edebilmek amacıyla, 1984 yılından beri yapılamayan genel hayvan sayımı çalışmaları 2004 yılında tamamlanacaktır.

4631 sayılı Hayvan Islahı Kanunu gereğince, Hayvan Islahı Milli Komitesi oluşturulacaktır.

Hayvancılıkta döl kontrolüne ve suni tohumlamaya önem verilecektir. Bununla beraber, suni tohumlamanın daha geniş bir uygulama alanına ve sayıya kavuşturulması için özel sektör özendirilecektir.

2000/467 sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı kapsamına besiciliğin, koyun ve keçi yetiştiriciliğinin dahil edilmesinin yanı sıra AB kriterleri ve çiftlikten sofraya gıda güvenliği ilkesi çerçevesinde sağım ve soğutma tesislerinin modernizasyonu için destek sağlanacaktır.

Üreticilerin kooperatifleşmeleri, şirketleşmeleri ve üretici birlikleri kurmaları teşvik edilecektir. Bu amaçla kurulan Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği ve arı yetiştiricileri birliklerinin yaygınlaştırılmasının yanı sıra, küçükbaş hayvan yetiştiricileri birliklerinin kurulması sağlanacaktır. Ayrıca, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının yürüttüğü bazı faaliyetlerin birliklere devredilmesi konusunda yapılan çalışmalar hızlandırılacaktır.

Özel damızlıkçı işletmelerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanarak, bu işletmeler tarafından elde edilen hayvanların, yetiştirme, dağıtım ve pazarlanmaları safhalarında sözleşmeli yetiştiricilik uygulamaları kapsamında teknik bilgi aktarılacaktır.

Yetiştiricilerin damızlık ve kasaplık hayvan ihtiyaçlarının öncelikle yurt içinden karşılanması esas alınacak, zorunlu hallerde ise öncelikle üstün verimli boğa, sperma veya embriyo ithali yoluna gidilecektir.

Kırmızı et arz açığının kapatılması ile, yapağı, kıl, deri ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla et-yapağı ve süt koyuncululuğu ile sütçü tip keçiciliğin geliştirilmesine yönelik çabalar sürdürülecek, Ankara tiftik keçisi ve ipek böceği yetiştiriciliğine önem verilecektir. Bunun yanı sıra, Türkiye koşullarına uyum sağlamış merinos ırkı koyunların yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Arıcılığın geliştirilebilmesi maksadıyla Türkiye'nin flora çeşitleri, flora mevsimi ve kapasitesinin haritalandırılması çalışmaları başlatılacaktır.

Alternatif hayvancılık türlerine önem verilerek, ülke koşullarına uyum sağlamış hayvan türleri ile kürk hayvancılığı hakkında çalışmalar yapılacaktır.

Tarım alanlarının yüzde 7-8'inde kaliteli kaba yem üretiminin aşamalı olarak artırılması ve çayır-meraların 4342 sayılı Mera Kanunu esaslarına göre düzenlenmesi için gereken çalışmalar hızlandırılacaktır. Ayrıca yem bitkilerinin üretiminin artırılmasına

yönelik çalışmalar sürdürülecek, yetiştiricilerin değişik silaj yapım teknikleri konusunda bilgilendirilmesine çalışılacaktır.

Hayvan hastalıkları ve zararlılarının olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi yönündeki çalışmalar desteklenecek, bu konuda hayvancılık işletmeleri bazında koruyucu önlemlerin alınmasına önem verilecektir. Bunun yanı sıra aşı, ilaç, serum üretimlerinin miktar ve kalitelerinin iyileştirilmesi ve hayvancılıkla ilgili ithal ürünlerin kontrolü üzerinde önemle durulacaktır.

Üreticilere kullanılacak hayvancılık kredilerinin artırılması yönünde gerekli çalışmalar yapılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Suni Tohumlama, Tabii Tohumlama, Ovum ve Embriyo Transferi Faaliyetlerinin Usul ve Esasları Hakkında çıkarılan yönetmelik mevcut ihtiyaçları karşılayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

4. SU ÜRÜNLERİ

a) Mevcut Durum

Su ürünleri üretimi 2002 yılında bir önceki yıla göre yüzde 5,5 oranında artış göstererek 627.847 ton olmuştur. Üretimin yüzde 10'u yetiştiricilik yoluyla, yüzde 90'ı ise avcılık yoluyla elde edilmiştir.

Denizlerdeki kontrol hizmetlerinin etkinleşmesi ve balıkçıların daha bilinçli davranması neticesinde, 2001 yılında gözlenen deniz balıkları üretimindeki artış 2002 yılında da devam etmiştir.

2003 yılında, su ürünleri yetiştiriciliğine uygun alanların belirlenmesi için çevre düzeni plan değişikliği çalışmaları başlatılmıştır.

1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda yetiştiricilikle ilgili hususların yer almamasının, yetiştiricilik tesislerinin kurulması, işletilmesi ve kiralanması aşamalarında sorunlara neden olduğu gözönüne alınarak, 4950 sayılı Su Ürünleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun çıkartılmıştır. Bu değişikliğe dayanarak yetiştiricilikle ilgili yönetmelik hazırlıklarına başlanmıştır.

2003 yılında ülkemizin Uluslararası Atlantik Ton Balıkları (orkinos) Koruma Komisyonuna üyeliğine yönelik Kanun onaylanmış ve orkinos balığı avcılığı ve yetiştiriciliği hakkında çıkarılan tebliğde konuyla ilgili düzenlemelerin çerçevesi çizilmiştir.

2003 yılında yeniden düzenlenen 2000/467 sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Karar kapsamına, alabalık, çipura ve levrek yetiştiricisi gerçek ve tüzel kişilere destekleme ödemesi yapılması dahil edilmiştir.

2003 yılında tamamlanan üç adet balıkçı barınağı ile balıkçılığa hizmet veren kıyı yapısı sayısı 248'e ulaşmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Denizlerin ve iç suların sürdürülebilir kullanımı ilkesi çerçevesinde avcılık ve yetiştiricilikle yapılan su ürünleri üretiminin artırılması temel amaçtır. Bu amaç doğrultusunda, AR-GE faaliyetlerine önem verilecek, özellikle alternatif ürünlerin yetiştirilmesi konusunda çalışmalara öncelik tanınacaktır. Ayrıca, iç sularda stok tespit çalışmalarına başlanarak doğal kaynakların etkin kullanımı sağlanacaktır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde su ürünleri üretimi ve tüketiminin geliştirilmesi konusunda tamamlanan etüt sonuçlarına göre bölgedeki üretimin artırılması yönünde çalışmalar sürdürülecektir.

Sektörde pazarın gerektirdiği koşulların yerine getirilmesi yönünde yapılan kontrol hizmetlerine devam edilecektir. İhracat artışını sağlamak amacıyla, özellikle su ürünleri üretim alanlarında, işleme tesislerinde ve ihracat aşamasında, Tehlike Analizleri Kritik Kontrol Noktaları (HACCP) sisteminin uygulanmasına devam edilecektir.

2003 yılında hazırlıkları tamamlanan ve AB fonlarından desteklenecek olan Su Ürünleri Sektörünü Kurumsal Olarak Güçlendirme- AB Müktesebatına Uyum Projesi 2004 yılında uygulamaya girecektir. Bu Proje kapsamında, sektörün AB Ortak Balıkçılık Politikasına uyumunu sağlamak amacıyla yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılması amaçlanmaktadır. Proje ile koruma kontrol hizmetlerinin etkinleştirilmesi, balıkçılık bilgi sistemlerinin kurulması ve pazarın ortak organizasyonu ile ilgili faaliyetlerin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

2004 yılında, üç adet balıkçı barınağı inşaatı tamamlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda yapılan değişiklik doğrultusunda, su ürünleri yetiştiriciliğindeki sorunları çözecek düzenlemelere ilişkin mevzuat hazırlanacaktır.

5. ORMANCILIK**a) Mevcut Durum**

Orman rejimindeki ekosistemler toplam arazinin yaklaşık yüzde 27'sini oluşturmaktadır. Toplam orman alanının yaklaşık yüzde 18'i, milli park, tabiat parkı, tabiatı koruma alanı, muhafaza ormanı ve benzeri şekillerde korunan alan olarak ayrılmıştır. Biyolojik çeşitliliği koruma alanlarının toplam orman alanındaki payı ise yüzde 3,9 civarındadır.

Orman alanlarının saha emniyetinin sağlanması amacıyla, 2002 yılında 270 bin, 2003 yılında ise 307 bin hektarlık yeni kadastro sınırlandırma çalışması yapılmış ve 2003 yılı sonu itibarıyla toplam sahanın yüzde 80'ine tekabül eden 16.607 bin hektarda teknik olarak çalışmalar tamamlanmıştır.

2002 yılında 28,6 bin hektar ağaçlandırma, 18,6 bin hektar erozyon kontrolü, 400 hektar orman içi mera ıslahı yapılmış ve 13,1 bin hektar enerji ormanı tesisi gerçekleştirilmiştir. 2003 yılında, bu faaliyetlerin sırasıyla 37 bin, 38 bin, 2,5 bin ve 12,5 bin hektar olarak sonuçlanması beklenmektedir. 2002 yılında 2,1 bin hektar, 2003 yılında ise 1,6 bin hektar yeşil kuşak çalışması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, özel sektör tarafından

hazine arazisi, tapulu ve orman rejimindeki arazilerde 2002 yılında toplam 2,5 bin hektar ve 2003 yılında ise 5 bin hektarlık ağaçlandırma yapılmıştır. Hatıra ormanı adı altında, çeşitli kişi ve kuruluşlarca yapılan orman kurma çalışmaları 2002 yılında 1.031 hektar ve 2003 yılında ise 500 hektar alanda gerçekleşmiştir.

2002 yılında 8 milyon m³ ve 2003 yılında ise 7,4 milyon m³ endüstriyel odun üretimi beklenmektedir. 2003 yılında üretim azalmasının nedeni, 2001-2002 kış mevsiminde meydana gelen fırtına ve kar hasarları sonucu 2002 yılı kesimlerinin, amenajman plan verileri üzerinde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Söz konusu üretim ile diğer ormancılık çalışmalarının alt yapısını oluşturmak üzere 2002 yılında 950 km yeni yol ve 674 km stabilize yol, 2003 yılında ise 853 km yeni ve 709 km stabilize yol yapılmıştır.

2002 yılında 8.514 hektar ve 15 Ekim 2003 tarihi itibarıyla 6.271 hektarlık orman alanı yangınlarla tahrip olmuştur. Ayrıca, Orman Kanununun 2/B maddesi uygulaması sonucu 2002 yılında 7.971 hektar alan orman rejimi dışına çıkartılmıştır. 2003 yılında 8.000 hektar alanın söz konusu uygulamadan etkilenmesi beklenmektedir.

Kadastro işlerinin tamamlanamaması, arazinin yaklaşık yüzde 50'sinin verimsiz oluşu, birçok bitki ve yaban hayatı neslinin tehdit altında bulunması, korunan alanların yetersizliği ve taşıma kapasitesine göre kullanılmaması, ağaçlandırma ve toprak muhafaza çalışmalarının azlığı, odun dışı ürün ve olanakların yeterince değerlendirilememesi, toplum ve şehir ormancılığının gelişmemiş olması, sivil toplum örgütlenmesinin yetersiz oluşu, böcek ve hastalıklar sonucu ortaya çıkan orman ölümleri ile yangınların önlenememesi, çalışmalarda ergonomik ilkelere gereken ağırlığın verilmemesi, nitelikli iş gücü yetersizliği ve sık sık yapılan kurumsal düzenlemeler sektörün temel sorunlarını oluşturmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Orman kaynaklarından ekosistemin sürdürülebilirliği dikkate alınarak çok yönlü faydalanmak temel amaçtır.

Bu çerçevede, öncelikle ekosistemle ilgili sürdürülebilirlik kriterlerinin geliştirilmesi, kadastro çalışmalarının gerçekleştirilmesi, ormanların havza bazında planlanması, amenajman planlarının, ekosistemin tüm unsurlarını kapsayacak şekilde düzenlenmesi ve orman köylüsünün kalkındırılmasını hedefleyen teknik ve mali desteklerin ormancılık faaliyetleri ile birlikte programlanması esas alınacaktır.

Avrupa Birliği NATURA 2000 Ağının öngördüğü stratejiler doğrultusunda ve ergonomik prensiplere dayalı işletmecilik yapılacak, ülkemizin taraf olduğu uluslar arası sözleşmeler de dikkate alınarak korunan alanlar artırılacak, sulak alanlar korunacaktır.

Ağaçlandırma faaliyetleri arz-talep çalışmaları çerçevesinde çok amaçlı ve yöresel türlerle ağırlık verecek şekilde gerçekleştirilecektir. Yeşil kuşak çalışmaları ise kentleşmenin yarattığı sosyal ihtiyaçlar ile sel ve heyelan gerçekleri dikkate alınarak yaygınlaştırılacaktır.

Orman yangınlarının önlenmesi ve yapılan mücadelenin etkinleştirilebilmesi amacıyla; orman bakım çalışmalarına tüm ormanlarda ve özellikle turizme konu olan yer ve güzergahlarda öncelik verilecek, yangın emniyet yol ve şeritleri tekniğine uygun tesis edilerek bakımları yapılacak, arazöz kullanımı ile havadan müdahale sistemleri

geliştirilecek, denetimli yangın uygulaması başlatılacaktır. Orman içi dinlenme yerleriyle piknik yerlerinin alan ve sayısı artırılacaktır.

Ağaçlandırma çalışmalarında, sivil toplum örgütleri, bilim, teknoloji, işçi, ticaret ve sanayi çevreleriyle işbirliği daha da güçlendirilecek, çevresel açıdan duyarlı kapasite oluşturulması ile uygulamalı eğitim ve öğretime ağırlık verilecektir.

Ormanların korunması ve ticaretin geliştirilmesi amacıyla, üretilen mallara yeşil etiket koyma yönteminin ülkemizde de uygulanmasına başlanması ve Avrupa Birliğine uyum çalışmaları paralelinde, sektör ürün standartlarının gözden geçirilmesi önem arz etmektedir.

IX. ENERJİ

a) Mevcut Durum

2001 yılında yaşanan ekonomik krizin etkilerinin hafiflemesine ve ekonomik faaliyetlerdeki iyileşmeye paralel olarak, 2002 ve 2003 yıllarında birincil ve ikincil enerji tüketim değerlerinde olumlu gelişmeler sağlanmıştır.

2003 yılında sanayide yaşanan canlanma enerji tüketimine de yansımıştır. Sanayi yakıt ve elektrik kullanımındaki gelişmelere paralel olarak, 2003 yılında sanayi sektöründeki enerji tüketiminin önceki yıla göre yüzde 10,8 artacağı beklenmektedir. Tarım ve ulaştırma sektörlerinin enerji tüketimlerinin de 2002 yılına göre artacağı tahmin edilmektedir.

2002 ve 2003 yıllarında ülke ekonomisinin istikrarlı bir şekilde büyümesi neticesinde; 2003 yılı birincil enerji tüketiminin, 2002 yılındaki 78,3 milyon ton petrol eşdeğerinden (MTEP) 82,3 milyon tona ulaşması ve böylece kişi başına enerji tüketiminin 1.125 KEP'den (kilogram petrol eşdeğeri) 1.164 KEP'e yükselmesi beklenmektedir. Bu değer, kriz öncesi 2000 yılındaki birincil enerji tüketim değeri olan 81,2 milyon tonun üzerindedir.

Geçmiş yıllarda düzenli bir artış sergileyen doğal gaz tüketimi, 2003 yılında da artış seyrini sürdürmüştür. 2003 yılı sonu itibarıyla, doğal gaz tüketiminin bir önceki yıla göre yüzde 19,9 artarak 19,3 MTEP'e ulaşması beklenmektedir.

Kurak geçen 2001 yılını müteakip yurt çapında olumlu seyreden yağışlar sonucu barajların su seviyelerinde yükselmeler gözlenmiştir. Barajların doluluk oranlarının artması hidrolik üretime olumlu yansımıştır. 2003 yılı hidrolik enerji üretiminde bir önceki yıla göre yüzde 8 civarında bir artış olacağı tahmin edilmektedir. Aynı artış eğiliminin gelecek yıllarda da devam etmesi beklenmektedir.

Birincil enerji tüketimindeki artışa rağmen, birincil enerji üretim miktarında önemli bir artış beklenmemektedir. 2002 yılında 24,9 MTEP olan birincil enerji üretiminin, 2003 yılında 24,3 MTEP olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Birincil enerji tüketimindeki yüksek artışlara rağmen yerli üretimin hemen hemen aynı düzeylerde seyretmesi, ithalat bağımlılık oranını artırmaktadır. 2002 yılında yüzde 68 olarak gerçekleşen bu oranın 2003 yılında yüzde 70'e çıkması beklenmektedir.

2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonucunda, ilk kez elektrik talebinde bir önceki yıla göre düşüş olmuş ve yüzde 1,1 oranında gerileme yaşanmıştır. Bilahare ekonomide kaydedilen olumlu gelişmeler paralelinde elektrik talebi geçmişteki yüksek düzeyli artış oranlarına ulaşmıştır. 2002 yılında 132,5 milyar kWh olarak gerçekleşen elektrik tüketiminin 2003 yılında yüzde 7,7 oranında büyüme ile 142,8 milyar kWh'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2002 yılında 1.904 kWh olarak gerçekleşen kişi başına elektrik tüketiminin ise 2003'de 2.019 kWh olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2002 yılı sonu itibarıyla 31.278 MW olan elektrik santralleri toplam kurulu gücü, 2003 yılında yeni santrallerin ilavesiyle yüzde 12,5 artarak 35.190 MW'a ulaşmıştır. Kurulu güçteki bu yüksek artış talebin çok üzerinde bir arz imkanı sunmaktadır. Bu nedenle kapasitenin önemli bir bölümü atıl kalmaktadır. Toplam kurulu güçteki bu büyük oranlı artış, Yap-İşlet kapsamında devreye alınan doğal gaz ve kömür santrallerinden kaynaklanmaktadır. 2003 yılı içinde, 770 MW kurulu güce sahip Ankara ve 1.520 MW kurulu güce sahip İzmir Doğal Gaz Kombine Çevrim Santralleri ile 1.210 MW gücündeki İskenderun İthal Kömür Santrali işletmeye alınan önemli santrallerdir.

2002 yılında 129,4 milyar kWh olarak gerçekleşen elektrik üretiminin, 2003 yılında yüzde 9,5 artışla 141,7 milyar kWh'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Elektrik üretiminde doğal gaz yakıtlı santraller yüzde 45,3, hidrolik santralleri yüzde 25,7, linyit yakıtlı santralleri ise yüzde 18,4 oranında paya sahiptir.

Toplam elektrik üretimi içinde 2001 yılında yüzde 40,4, 2002 yılında yüzde 40,6 oranında paya sahip olan doğal gaz yakıtı, çok yakıtlı santrallerin da ağırlıklı olarak doğal gaz kullanmasıyla birlikte, 2003 yılında yüzde 45,3 olması beklenen payı ile düzenli artışını sürdürmüş ve çok yüksek bir seviyeye ulaşmıştır.

2001 yılında 4,1 milyar kWh, 2002 yılında 3,1 milyar kWh olarak gerçekleşen net elektrik ithalatı ise, 2003 yılında gerilemiş olup, 1,1 milyar kWh olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu durum, Bulgaristan'ın sözleşme şartlarını yerine getirmemesinden kaynaklanmaktadır.

Sürekli artmakta olan elektrik talebini güvenli ve ekonomik bir şekilde ve dalgalanmaların en az olduğu bir sistem çerçevesinde karşılayabilmek ve elektrik enerjisinde özel sektörün daha aktif bir rol oynamasını sağlayabilmek için, elektrik enerjisi piyasasının serbestleştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır.

Elektrik Piyasası Kanununda hedeflenen piyasa yapısının oluşması için çeşitli kurumsal ve hukuki alt yapı çalışmalarına ağırlık verilmiş ve 3 Eylül 2002 tarihinden itibaren kabul edilmeye başlanan lisans başvurularından Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunca uygun bulunanlara lisansları verilmiştir. Bu çerçevede çeşitli hukuki alt yapı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

İletim sisteminin güvenilir ve düşük maliyetli olarak işletilmesinde ve enerji kalitesi ile sistem kararlılığının sağlanmasında uygulanacak standartlara ilişkin usul ve esasların belirlenmesini amaçlayan Elektrik Piyasası Şebeke Yönetmeliği 22 Ocak 2003 tarihinde; Elektrik Piyasasında Yapılacak Denetimler İle Ön Araştırma ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik 28 Ocak 2003 tarihinde; dağıtım sisteminin güvenilir ve düşük maliyetli olarak işletilmesinde ve planlamasında uygulanacak usul ve esasların belirlenmesini amaçlayan Elektrik Piyasası Dağıtım Yönetmeliği 19 Şubat 2003 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Doğal gazla ilgili olarak ise, Doğal Gaz Piyasasında Yapılacak Denetimler ile Ön Araştırma ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik 28 Ocak 2003 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Serbest piyasa düzenine geçişten önceki dönemde Yap-İşlet (Yİ), özellikle Yap-İşlet-Devret (YİD) ve İşletme Hakkı Devri (İHD) kapsamında yüksek tarifelerle bağlanan ve elektrik alım garantisi içeren sözleşmelerin, serbest işleyen bir piyasa düzenine aykırılık yarattığı görülmektedir. Söz konusu garantilere sahip santrallerin bir yandan piyasaya avantajlı biçimde girecekleri, bir yandan da sarmal maliyete neden olarak elektrik fiyatının artmasına yol açacakları düşünülmektedir. Enerji tarifelerini artıracak bu durumun, hem sanayi sektörünü, hem de dar gelirli vatandaşları zor duruma düşüreceği düşünülmektedir.

Diğer taraftan, kayıp-kaçak oranı yüksek bölgelerde elektrik dağıtım müesseselerinin özelleştirilmesinde sorun yaşanması beklenmektedir. Bu bölgelerde, geçilmesi düşünülen bölgesel tarife sisteminin uygulamaya konulması halinde veya özelleştirme sonrası çapraz sübvansiyonların kaldırılması durumunda, aşırı yüksek dağıtım ve kayıp-kaçak maliyetlerinin tarifelere yansıtılması ve enerji fiyatlarında istenmeyen oranlarda yüksek artışlara girilmesi kaçınılmaz görünmektedir. Gerekli tedbirlerin alınmaması, düzenlemelerin doğru yapılmaması ve bu maliyetlerin kamu tarafından üstlenilmesi halinde Hazine üzerine ciddi bir yükün yansıtılması kaçınılmaz olacaktır.

Bu tür sorunların yaşanmakta olduğu sektörde, sağlıklı bir serbest piyasa düzenine geçişin kısa sürede gerçekleşmeyeceği düşünülmektedir. Elektrik Piyasası Kanununun yürürlüğe girmesinin üzerinden iki buçuk yıla yakın süre geçmesine rağmen, öngörülen piyasa yapısı işlerlik kazanmaktan hala çok uzaktır. Serbest piyasa yapısına geçiş için gerekli düzenlemeler yapılırken, ülkenin yakın dönemdeki enerji ihtiyacını tehlikeye düşürmeyen bir seviyede yatırımların sürdürülmesi de önem arz etmektedir. Bu nedenle, yatırım programı içinde yer alan ve tamamlandığında ülkenin elektrik üretimine büyük miktarda katkı sağlayacak olan projelerin normal seyrinde yürütmesi için finansal tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Ülkemizde her geçen yıl daha çok enerjiye ihtiyaç duyulduğu, buna karşılık güvenilir seviyede ve arz-talep dengesine dayanan bir arz imkanının yaratılmadığı gözlenmektedir. Bu talebe cevap vermek için çeşitli yatırımlar sürdürülürken, enerji verimliliğinin üretimden tüketime kadar her aşamada ilke haline getirilmesi de büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, elektrik üretiminde daha verimli teknolojilere ağırlık verilmesi, iletim ve dağıtımda kayıp-kaçak oranlarının kabul edilebilir seviyelere düşürülebilmesi için teknik müdahalelerin ve diğer tedbirlerin artırılması, nihai tüketim aşamasında tasarrufun en üst seviyeye çıkarılması için yeterli düzenlemelerin yapılması bir zorunluluk olarak ele alınmalıdır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Enerji arz planlamasında, enerjinin zamanında, kesintisiz ve yeterli miktarda sağlanabilmesi, aynı zamanda arz maliyetinin olabilecek en düşük seviyede tutulması temel amaçtır.

2004 yılında, birincil enerji ve elektrik enerjisi üretim ve tüketim değerlerinin hedef alınan ekonomik büyümeye paralel bir seyir takip etmesi beklenmektedir. Bu çerçevede birincil enerji tüketiminin yaklaşık yüzde 5,5 oranında artarak 86,8 MTEP'e, kişi başına

birincil enerji tüketiminin ise yüzde 3,9 oranında bir artışla 1.210 KEP'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Yapılan çalışmalar çerçevesinde, enerji tüketimindeki artışın sürmesine rağmen, enerji üretimindeki artışın düşük kalması beklenmektedir. 2003 yılında 24,3 MTEP olarak gerçekleştiği düşünülen birincil enerji üretiminin, 2004 yılında yüzde 0,8 artışla 24,5 MTEP'e çıkacağı tahmin edilmektedir. Böylelikle, birincil enerji talebinin ithal kaynaklardan karşılanma oranının 2004 yılında yüzde 71,7'ye yükselmesi beklenmektedir.

2004 yılında artması beklenen birincil enerji tüketiminin bütün kaynakların tüketimindeki artışı da beraberinde getirmesi beklenmektedir. Miktar bazında tüm kaynakların kullanımındaki artışa rağmen, toplam tüketim içindeki paylarına bakıldığında doğal gaz ve petrol ürünleri tüketimi dikkat çekmektedir. Doğal gazın payı düzenli bir artış eğilimi gösterirken, petrol ürünlerinin payı düşmektedir. Taş kömürü ve linyit tüketiminin ise dikkate değer ölçüde artması beklenmektedir. Özellikle İskenderun İthal Kömür Santralinin devreye girmesi taş kömürü tüketim artışının temel etkenidir.

2003 yılında 142,8 milyar kWh olarak gerçekleşmesi beklenen elektrik tüketiminin, 2004 yılında yüzde 8,2 oranında büyüme ile 154,5 milyar kWh'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2003 yılında 2.019 kWh olacağı hesaplanan kişi başına elektrik tüketiminin ise, 2004 yılında 2.152 kWh olması beklenmektedir.

2004 yılında elektrik santralleri toplam kurulu gücü, yüzde 4,6 oranında bir artışla 36.795 MW'a ulaşacaktır. Elektrik üretiminin ise yüzde 8,3 artışla 153,4 milyar kWh'e ulaşması beklenmektedir. Elektrik üretiminde doğalgaz yakıtlı santrallerin yüzde 44, linyit yakıtlı santrallerin yüzde 17,7 ve hidrolik santrallerin yüzde 24,5'lik paylarla ilk sıraları alacağı tahmin edilmektedir.

Önceki yılların aksine; 2004 yılında, doğal gaz yakıtlı santrallerin elektrik üretimindeki payında azalma olacaktır. Fiyat, verimlilik ve çevre açısından avantajları sebebiyle tercih edilen doğal gazın tüketim gelişiminin, planlı ve kaynak çeşitliliği ilkesini göz önünde bulunduran bir anlayışla sürdürülmesinde yarar görülmektedir.

Enerji projeleri, uzun planlama, gelişim ve yatırım süreleri, yüksek finansman ve gelişmiş teknoloji gerektiren yatırımlardır. Bu yüzden sistemde yeniden yapılandırma çalışmaları sürerken ve enerji piyasası serbestleştirilirken, ülkede yeniden bir enerji açığı meydana gelmemesi için gerekli planlamalar yapılacaktır; yatırım, üretim ve işletme faaliyetlerinde herhangi bir aksamanın ortaya çıkmaması için gereken tedbirler alınacaktır. Enerji yatırımlarında artan yıllık ihtiyaçlara göre planlama yapılmasına devam edilecektir.

Elektrik piyasasının serbestleştirilmesi kapsamında üretim santrallerinin ve dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesi işlemine hız verilecektir. Sürecin hızlandırılmasıyla birlikte kamuya yük gelmemesi için özelleştirme süreci titizlikle yönetilecektir. Özelleştirme uygulamalarının, özel kesimin sektöre çekilmesini sonraki süreçte de teşvik edecek şekilde yapılmasına dikkat edilecektir.

Elektrik üretim ve dağıtım sisteminin özel kesime devrine paralel olarak, daha verimli çalışan, tamamen piyasa kurallarına göre hareket eden ve etkinliği en üst seviyeye çıkmış bir sistem hedef alınmaktadır. Bu doğrultuda, elektrik dağıtım sisteminde

meydana gelen ve dünya ortalamalarının çok üstünde seyreden kayıp-kaçak oranlarında önemli bir azalma, elektrik faturalarının tahsilatında iyileşme hedeflenmektedir.

Elektriğin hem üretim, iletim ve dağıtımında, hem de nihai tüketiciler tarafından kullanımında enerji verimliliğini sağlamaya dönük tedbirlerin geliştirilmesine, bu alanda yapılacak yatırımların teşvik edilmesine önem ve öncelik verilecektir.

İklim değişikliğiyle ilgili uluslar arası eğilimler paralelinde sera gazı emisyonunu azaltıcı çevresel tedbirlere ağırlık verilmeye devam edilecek, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi çalışmaları desteklenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sektörün yeniden yapılandırma çalışmaları çerçevesinde piyasa yapısına işlerlik kazandıracak gerekli ikincil düzenlemelerin ve yönetmeliklerin tamamlanmasına ağırlık verilecektir.

Enerji sektöründe faaliyet gösteren kamu kuruluşlarından kanunlar uyarınca özelleştirilmesi öngörülenlerin yeniden yapılandırma çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

TABLO: VI.21- Enerji Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

		1995	2000	2001	2002	2003	2004
	Birim	Gerçekleşme	Gerçekleşme	Gerçekleşme	Gerçekleşme	Gerç.Tahmini	Tahmin
BİRİNCİL ENERJİ							
ÜRETİM	BTEP	26 320	27 621	26 159	24 884	24 345	24 531
TÜKETİM	BTEP	63 148	81 193	75 883	78 322	82 338	86 838
Kişi Başına Tüketim	KEP	1 023	1 204	1 107	1 125	1 164	1 210
ELEKTRİK ENERJİSİ							
KURULU GÜÇ	MW	20 952	27 264	28 332	31 278	35 190	36 795
Termik	MW	11 091	16 070	16 640	19 586	23 235	24 720
Hidrolik	MW	9 861	11 194	11 692	11 692	11 955	12 075
ÜRETİM	GWh	86 247	124 922	122 725	129 400	141 650	153 400
Termik	GWh	50 706	94 010	98 653	95 668	105 200	115 750
Hidrolik	GWh	35 541	30 912	24 072	33 732	36 450	37 650
İTHALAT	GWh	-	3 786	4 579	3 588	1 520	1 530
İHRACAT	GWh	696	413	433	435	420	430
TÜKETİM	GWh	85 551	128 295	126 872	132 553	142 750	154 500
Kişi Başına Tüketim	kWh	1 386	1 903	1 851	1 904	2 019	2 152

BTEP: Bin ton petrol eşdeğeri ; KEP: Kilogram petrol eşdeğeri ; GWh: Milyon kilovatsaat

TABLO: VI.22- Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları

(M: Bin TEP)

	2002		2003		2004	
	Gerçekleşme		Gerç. Tahmini		Tahmin	
	Miktar	Yüzde Dağılım	Miktar	Yüzde Dağılım	Miktar	Yüzde Dağılım
TİCARİ ENERJİ	72 348	92,4	76 588	93,0	81 238	93,6
Taşkömürü	10 609	13,5	11 043	13,4	12 758	14,7
Linyit	10 605	13,5	9 922	12,1	10 116	11,6
Petrol Ürünleri	30 777	39,3	31 827	38,7	32 759	37,7
Doğal Gaz	16 128	20,6	19 349	23,5	21 025	24,2
Hidrolik Enerji	2 897	3,7	3 129	3,8	3 234	3,7
Yenilenebilir Enerji	1 061	1,4	1 223	1,5	1 253	1,4
Elektrik İthalatı (İhracatı)	271	0,3	95	0,1	95	0,1
GAYRİ-TİCARİ ENERJİ	5 974	7,6	5 750	7,0	5 600	6,4
Odun (T)	4 684	6,0	4 498	5,5	4 350	5,0
Hayvan ve Bitki Artıkları (T)	1 290	1,6	1 252	1,5	1 250	1,4
T O P L A M	78 322	100,0	82 338	100,0	86 838	100,0
Kişi Başına Tüketim (KEP)	1 125		1 164		1 210	

(T) Tahmin

TABLO: VI.23 - Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri

(Güç: MW; Üretim: GWh)

	2002 Gerçekleşme			2003 Gerçekleşme Tahmini			2004 Tahmin		
	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fili Üretim
	Taşkömürü	480	3 120	4 093	1 085	7 370	4 100	1 690	11 620
Linyit	6 503	40 320	28 056	6 666	41 380	26 000	7 546	47 540	27 100
Fuel-Oil	2 009	12 055	9 505	2 315	13 740	9 300	2 315	13 740	9 150
Motorin,LPG,Nafta	391	2 150	1 239	501	2 805	1 430	501	2 805	1 430
Doğal Gaz	7 247	50 730	52 496	9 595	68 325	64 100	9 595	68 325	67 500
Çok yakıtlı (1)	2 911	17 465		3 029	18 110		3 029	18 110	
Biyogaz-atık	28	210	174	28	210	170	28	210	170
TERMİK	19 569	126 050	95 563	23 218	151 940	105 100	24 703	162 350	115 650
HİDROLİK	11 673	43 913	33 684	11 936	44 698	36 400	12 056	44 993	37 600
Jeotermal	17	110	105	17	110	100	17	110	100
Rüzgar	19	57	48	19	57	50	19	57	50
TOPLAM	31 278	170 130	129 400	35 190	196 805	141 650	36 795	207 510	153 400

(1) Fıllı üretim yakıt oranlarına göre dağıtılmıştır.

TABLO: VI.24- Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

(M: GWh)

	Taşkömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğal Gaz		Biyogaz-Atık ve Diğer		TERMİK		HİDROLİK		Jeotermal Rüzgar		TOPLAM	
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%
1990	621	1	19 560	34	3 942	7	10 192	18			34 315	60	23 148	40	80		57 543	100
1991	999	2	20 563	34	3 293	5	12 589	21	38	0	37 482	62	22 683	38	81		60 246	100
1992	1 815	3	22 756	34	5 273	8	10 814	16	47	0	40 705	60	26 568	39	69		67 342	100
1993	1 796	2	21 964	30	5 175	7	10 788	15	56	0	39 779	54	33 951	46	78		73 808	100
1994	1 978	3	26 257	34	5 549	7	13 822	18	51	0	47 657	61	30 586	39	79		78 322	100
1995	2 232	3	25 815	30	5 772	7	16 579	19	222	0	50 620	59	35 541	41	86		86 247	100
1996	2 574	3	27 840	29	6 540	7	17 174	18	175	0	54 303	57	40 475	43	84		94 862	100
1997	3 273	3	30 587	30	7 157	7	22 086	21	294	0	63 397	61	39 816	39	83		103 296	100
1998	2 981	3	32 707	29	7 923	7	24 837	22	255	0	68 703	62	42 229	38	90	0	111 022	100
1999	3 123	3	33 908	29	8 080	7	36 345	31	205	0	81 661	70	34 677	30	102	0	116 440	100
2000	3 819	3	34 367	28	9 311	7	46 217	37	220	0	93 934	75	30 879	25	109	0	124 922	100
2001	4 046	3	34 372	28	10 366	8	49 549	40	230	0	98 563	80	24 010	20	152	0	122 725	100
2002	4 093	3	28 056	22	10 744	8	52 496	41	174	0	95 563	74	33 684	26	153	0	129 400	100
2003	4 100	3	26 000	18	10 730	8	64 100	45	170	0	105 100	74	36 400	26	150	0	141 650	100
2004	10 300	7	27 100	18	10 580	7	67 500	44	170	0	115 650	75	37 600	25	150	0	153 400	100

GT: Gerçekleşme Tahmini

T: Tahmin

TABLO: VI.25- Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı

(GWh)

	2002		2003		2004	
	Gerçekleşme		Gerçek. Tahmini		Tahmin	
	GWh	Pay (%)	GWh	Pay (%)	GWh	Pay (%)
Konutlar	26 500	20,0	29 400	20,6	32 500	21,0
Ticarethaneler	10 200	7,7	11 200	7,8	12 200	7,9
Resmi Daire	4 600	3,5	5 000	3,5	5 300	3,4
Genel Aydınlatma	5 200	3,9	5 600	3,9	6 200	4,0
Sanayi	49 200	37,1	54 500	38,2	60 000	38,8
Diğer	7 900	6,0	8 400	5,9	9 000	5,8
NET TOPLAM	103 600	78,2	114 100	79,9	125 200	81,0
İç Tüketim ve Kayıp	28 953	21,8	28 650	20,1	29 300	19,0
BRÜT TOPLAM	132 553	100,0	142 750	100,0	154 500	100,0
Kişi Başına Net Tüketim (kWh)	1 488		1 614		1 744	
Kişi Başına Brüt Tüketim (kWh)	1 904		2 019		2 152	

X. ULAŞTIRMA

1. GENEL ULAŞTIRMA POLİTİKALARI

2003 yılı Yatırım Programı çerçevesinde ulaştırma sektörüne tahsis edilen toplam yatırım ödeneğinden; karayolu yüzde 57, boru hattı yüzde 15,7, demiryolu yüzde 13,7, havayolu yüzde 10,4 ve denizyolu yüzde 3,2 pay almıştır.

Yurt içi yük taşımalarında karayolu yüzde 92 payla ağırlığını korumaktadır. Yurt içi yolcu taşımalarının ise yüzde 95'i karayolu ile yapılmıştır. Yurt dışı yük taşımaları denizyolu, yolcu taşımaları ise havayolu ağırlıklı yapısını korumuştur.

Ulaştırma sektöründeki temel amaç gelişen ekonomik ve sosyal yaşamın gereksinimi olan ulaştırma alt yapısının zamanında, ekonomik ve güvenli bir şekilde inşaat edilmesidir.

Ulaştırma alt sektörlerinin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte çalışması ve kombine taşımacılığın yaygınlaştırılması esastır. Bu kapsamda limanlarda başlayan özellikle konteyner yük akışının kurulacak transfer tesisleri ile demiryollarına aktarılması, ana hat taşımacılığının demiryolu ile yapılması ve karayolu taşımacılığının liman-transfer tesisi veya üretim/dağıtım merkezi-transfer tesisi arasında tercih edilmesi gerekmektedir.

Ülke ekonomisinin ve sosyal hayatın gereksinimlerine uygun ulaştırma alt yapısını oluşturmak üzere, taşıma türleri arasında dengeyi sağlayacak stratejileri geliştirecek bir ulaştırma ana planı hazırlanacaktır.

TABLO: VI.26- Ulaştırma Sektörü Yolcu Taşımalarında Gelişmeler

(Milyon Yolcu-Km)

ALT SEKTÖR	2002	2003	2004	Yüzde Değişme	
	Gerçekleşme	Ger.Tahmini	Tahmin	2002/2001	2003/2002
YURTİÇİ					
Karayolu (1)	163 327	171 500	181 000	5,0	5,5
Demiryolu	5 568	5 204	4 900	-6,5	-5,8
Denizyolu	614	584	646	-4,9	10,8
Havayolu (2)	2 810	2 613	2 770	-7,0	6,0
TOPLAM	172 319	179 901	189 316	4,4	5,2
YURTDIŞI					
Havayolu (2)	12 937	12 031	12 750	-7,0	6,0
TOPLAM	12 937	12 031	12 750	-7,0	6,0

(1) Otoyol+Devlet yolu+il yolu taşımaları toplamıdır.

(2) Yalnız kamu sektöründe yapılan taşımalardır.

TABLO: VI.27- Ulaştırma Sektörü Yük Taşımalarında Gelişmeler

(Milyon ton-km)

ALT SEKTÖR	2002	2003	2004	Yüzde Değişme	
	Gerçekleşme	Gerçekleşme Tahmini	Tahmin	2002/2001	2003/2002
YURTİÇİ					
Karayolu (1)	150 912	157 700	165 500	4,5	4,9
Demiryolu	7 066	6 900	6 800	-2,3	-1,4
Denizyolu	5 100	5 380	5 900	5,5	9,7
Havayolu (3)	143	139	153	-2,8	10,1
Boruhattı					
Ham Petrol	2 940	2 406	2 452	-18,2	1,9
D. Gaz (milyon Sm küp) (4)	17 329	20 675	22 885	19,3	10,7
TOPLAM	166 161	172 525	180 805	3,8	4,8
YURTDIŞI					
Demiryolu	553	570	610	3,1	7,0
Denizyolu (2)	560 177	604 430	651 275	7,9	7,8
Havayolu (3)	314	285	313	-9,2	9,8
Boruhattı					
Ham Petrol (Transit)	15 322	8 974	12 820	-41,4	42,9
TOPLAM	576 366	614 259	665 018	6,6	8,3

(1) 1996 yılından itibaren Otoyol+Devlet Yolu+İl Yolu taşımaları toplamıdır.

(2) Denizyoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsamaktadır. Hesaplanmış tahmini taşıma miktarlarıdır.

(3) Yalnız kamu sektöründe yapılan taşımalardır.

(4) Rusya Federasyonu, Nijerya, Cezayir ve İran'dan ithalati yapılan toplam doğal gaz taşımalardır.

Sm³, 9.155 kcal/m³e göre kalori düzeltmesi yapılmış hacim değerleridir. (Toplama dahil değildir)

2. DEMİRYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

Daha ekonomik olmasına ve daha az kaza riski taşımasına karşın, demiryolu taşımacılığı toplam ulaştırma sektörü taşımalarından gerekli payı alamamaktadır. Mevcut yapısı ile demiryolları gelişen ekonominin yarattığı talebi karşılayamamaktadır.

2002 yılında 2001 yılına göre, banliyö hatlarındaki yolcu taşımalarında yüzde 6,6 azalma olmuş, 48,5 milyon yolcu taşınmış; anahat yolcu taşımalarında yüzde 0,9 artış olmuş, 24,5 milyon yolcu taşınmış ve yük taşımalarında ise bir değişim olmamış ve 14,6 milyon net-ton yük taşınmıştır.

2003 yılında Aliağa-Menemen-Basmane, Alsancak-Cumaovası Elektrifikasyon, Sinyalizasyon ve Telekomünikasyon Tesisleri Projesi büyük oranda tamamlanarak, tesisler deneme işletmesine hazır hale getirilmiştir.

25,5 km uzunluğunda Menemen-Aliağa hattında ikinci hattın poz işleri tamamlanmış ve Menemen-Aliağa hattı çift hat olarak işletmeye alınmıştır.

Ankara-İstanbul Demiryolunun İyileştirilmesi Projesinde kredi sözleşmesi onaylanmıştır. Projenin 2. Etapının (İnönü-Köseköy) uygulama projelerinin hazırlanması işinin ihalesi yapılmıştır.

Demiryolu Boğaz Tüp Geçişinde ihale işlemlerinin sonuçlanması ve yer tesliminin Nisan 2004'de gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

Çeken Araçların İmal ve Temini ile Modernizasyonu Projesi kapsamında yıl sonuna kadar 4 adet dizel elektrikli anahat lokomotifinin üretimi tamamlanacaktır.

Çekilen Araçların İmali ve Modernizasyonu Projesi kapsamında 15 adet lüks pulman yolcu vagonu ve 50 adet yük vagonu imal edilerek hizmete alınacaktır.

İstanbul ve İzmit'teki büyük gar ve tesislerin deprem takviye projeleri hazırlanmış ve yapıma geçilmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Demiryolu işletmeciliğinin modernleştirilerek rekabetçi bir yapıya kavuşturulması ve demiryolu taşımacılığının toplam taşımacılık içindeki payının artırılması temel amaçtır. Bu çerçevede, piyasa şart ve dengelerini gözeterek, etkin hizmeti esas alan ve müşteri odaklı bir işletmecilik anlayışına geçilmesi önem taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda, TCDD'ye mali ve idari özerklik sağlayan, kuruluşun asli faaliyet alanıyla ilgili çalışmalar yürütmesini esas alan ve özel sektör kuruluşlarının sektörde pay sahibi olmasını hedefleyen hukuki alt yapının oluşturulması sağlanacaktır.

TCDD'nin iş birimi bazında yeniden organize edilerek kar öncelikli bir işletmecilik anlayışına ulaştırılması, bunun için verimli olmayan seferlerin kaldırılması ve etkin bir taşımacılık ve pazarlama uygulamasının başlatılması önem taşımaktadır. Bağıli ortaklıkların faaliyetleri ile yol yenileme ve bakım gibi hizmetlerde özel sektör katılımı sağlanacaktır.

Banliyö hatlarında taşınan yolcu sayısı azalışını sürdürmektedir. Banliyö hatlarının Kuruluşa getirdiği mali yük sürekli artmakta ve banliyö taşımacılığı TCDD tarafından etkin bir biçimde gerçekleştirilememektedir. Bu nedenle banliyö işletmeciliğinin mahalli idarelere devri ile kuruluş verimli bir işletmecilik anlayışına kavuşturulacaktır.

Demiryolu taşımacılığını özendirmek ve bakım-onarım maliyetlerini büyük oranda azaltmak için çeken ve çekilen araçların modernizasyonu yatırımlarına öncelik verilecektir.

Aliağa-Menemen-Basmane, Alsancak-Cumaovası Elektrifikasyon, Sinyalizasyon ve Telekomünikasyon Tesisleri Yapımı Projesi tamamlanacaktır.

Çeken Araçların İmal ve Temini ile Modernizasyonu Projesi kapsamında 65 adet DE anahat lokomotifinin üretimine başlanması programlanmıştır. Ayrıca, İzmir'deki elektrifikasyon projesi ile eşgüdümlü olarak yürütülen 32 adet elektrikli dizinin imaline başlanması beklenmektedir.

Yıl içinde, 25 adet yolcu ve 50 adet yük vagonunun imali programlanmıştır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğünün yeniden yapılandırılması çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

3. DENİZYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

2003 yılı sonunda, limanlarımızdaki yükleme-boşaltma faaliyetlerinin 175 milyon ton, konteyner trafiğinin 1,55 milyon TEU seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Deniz ticaret filosu tonajı kiralık gemiler hariç 8,2 milyon DWT olmuş ve filonun dış ticaret taşımalarından aldığı pay yüzde 35 olarak gerçekleşmiştir. Uluslar arası Ro-Ro seferleri 19 gemi ile sürdürülmektedir. Çeşme-Brindisi ve İzmir-Venedik hattında, TDİ Genel Müdürlüğünün yanı sıra özel sektörün 5 adet feribotuyla yolcu ve araç taşımacılığı gerçekleştirilmektedir.

Yap-İşlet-Devret (YİD) Modeliyle yapılması planlanan Kuzey Marmara (Tekirdağ) Limanının ÇED çalışması devam etmektedir. Filyos Limanının YİD modeli ile inşaatı için sözleşme imzalanmış olup imar planının onaylanması beklenmektedir. YİD kapsamında yaptırılacak olan Çanakkale Limanı Üst Yapı Tesisleri Projesi 2003 yılında yeniden ihale edilmiştir. YİD kapsamında gerçekleştirilecek İzmir Limanı Taraması ve Tevsii Projesi için ise henüz ihaleye çıkılmamıştır. YİD ile inşa edilecek olan Derince Limanının sözleşmesi ise DLH İnşaatı Genel Müdürlüğüne tek taraflı feshedilmiştir. Mevcut durumda, YİD ile ihale edilmiş liman projeleri başarıya ulaşmamıştır. İhaleyi kazanan firmalar özellikle vaziyet planları ve imar planları için gereken izinleri almakta zorlanmakta, projelerde ilerleme sağlanamamaktadır.

PSO Katılım Öncesi Program kapsamında TCDD tarafından işletilen İzmir Limanının idari ve kurumsal yapısını iyileştirmek ve AB ile IMO (International Maritime Organization) düzenlemelerine uyum sağlamak için gerekli değişiklikleri yapmak üzere başlatılan çalışmanın 2003 yılında tamamlanması beklenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

2004 yılı sonunda, deniz ticaret filosu tonajının 8,5 milyon DWT'ye, limanlardaki yükleme-boşaltma faaliyetlerinin 190 milyon tona ve konteyner trafiğinin de 1,7 milyon TEU'ya ulaşması beklenmektedir.

2004 yılında Türk Boğazları Gemi Trafik Kontrol Sistemi Projesinin ilave TGİ'lerinin inşaatı ile Haydarpaşa, İzmir ve Mersin Limanlarının yükleme-boşaltma kapasitelerini artıracak olan Liman Tesis Teçhizatı ve Modernizasyonu (III) Projesinin büyük ölçüde tamamlanması beklenmektedir.

Karadenizdeki doğal afetten zarar gören Giresun Limanının ana mendireğinin onarımı ve Trabzon Limanının onarımı işlerinin 2004'de tamamlanması beklenmektedir.

Liman gelişim kararlarının sağlıklı bilgi ve verilere dayandırılmasını sağlamak üzere, yeni liman yapım kararları 2000 yılında tamamlanmış olan Limanlar Master Planı çalışmaları çerçevesinde alınacaktır. Bu kapsamda, 2003 yılında tamamlanması beklenen ancak başlaması hibe kredi işlemleri nedeniyle 2004 yılına sarkan Kuzey Ege Limanı Fizibilite Çalışmasının tamamlanması gerekmektedir. Bu çalışmanın tamamlanması ile Türkiye'nin Egede ana limanlara sahip olması için önemli bir adım atılmış olacaktır.

Ulusal denizyolu mevzuatımızın AB müktesebatına uyumunun sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılacak, öncelikle bayrak devleti kontrollerine önem verilecektir. Bu çerçevede, AB ile mali işbirliği kapsamında çalışmaları 2003 yılında başlatılan, özellikle bayrak ve liman devleti denetimlerinin iyileştirilmesi için gerçekleştirilecek proje 2004 yılında da devam edecektir.

Limanlarımızın, AB ve diğer uluslararası limancılık stratejileri ile uyumlu bir işletme politikası izlenerek, mevzuata ve teknolojik gelişmelere uygun ve bölgesel limanlarla rekabete dayalı çağdaş işletmecilik esasları içerisinde çalıştırılması için gerekli önlemler alınacaktır.

Limanların özelleştirme stratejileri değerlendirilirken, ulusal özelleştirme amaçları, yönetimin etkinliği, sektör kullanıcıları ve çalışanların ihtiyaçları, ülkenin dış ticaret ve ekonomi politikası, ilgili kuruluşlar ve sektörü etkileyecek diğer unsurlar dikkate alınarak en uygun özelleştirme yönteminin seçilmesine dikkat edilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Liman işletmeciliğinin otonom bir yapıya kavuşturulması suretiyle uluslar arası rekabete hazır hale getirilmesi için gerekli idari ve hukuki düzenleme çalışmalarına devam edilecektir. PSO kapsamında Hollanda teknik yardımı ile TCDD için gerçekleştirilecek çalışma sonucu bu kapsamda değerlendirilecektir.

4. HAVAYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

2003 yılında yolcu trafiğinin; bir önceki yıla göre dış hatlarda yüzde 1 azalarak 24,7 milyon, iç hatlarda yüzde 2 azalarak 8,5 milyon ve toplamda da yüzde 1,2 düşüşle 33,2 milyon yolcu olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Antalya Havalimanı 2. Terminal ünitesinin ve Dalaman Havalimanı yeni dış hatlar terminal binasının YİD Modeli ile yapımı ihalelerinin yıl sonu itibarıyla sonuçlanması beklenmektedir.

THY tarafından sürdürülen modernleşme ve gelişim politikaları kapsamında, 49 adet orta kapasite orta menzil B737-800 uçağının alımı programlanmış, böylece filonun önemli ölçüde yenilenmesi amaçlanmıştır. Eylül 2003 itibarıyla 65 uçak ve 10.601 koltuk kapasitesine sahip THY filosu, dünyanın genç filoları arasında yer almaktadır.

2003 yılında, Irak Savaşının başlaması ve SARS salgını nedenleriyle, yolcu sayısı azalmıştır. Yılın ikinci yarısından itibaren savaşın ve SARS salgınının etkilerinin azalmasının sonucunda artan taleple beraber sektörde olumlu gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Eylül ayı itibarıyla ücretli yolcu-km değerleri geçen yıla oranla Avrupa'da yüzde 1,3, SARS salgınının çok etkilediği Uzak Doğu ve Asya pazarında yüzde 10,7 düşerken, Kuzey Amerika'da yüzde 4,6 artmıştır. 2003 yılı sonu itibarıyla uluslararası hava yolu yolcu trafiğinin 2002 yılı değerlerine yakın gerçekleşmesi beklenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Havalimanı ve meydanlarında gerçekleşen trafiğin Atatürk, Antalya, Esenboğa, Adnan Menderes, Dalaman, Bodrum/Milas, Adana ve Trabzon Havalimanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu meydanların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar ile hizmet standartlarının yükseltilmesi ve Türkiye hava sahasında hava trafik kontrolü hizmetlerinin modernize edilmesi sektör açısından önem ve önceliğini korumaktadır.

Ülkemizin, Avrupa Havacılık Otoriteleri Birliğine (Joint Aviation Authorities-JAA) tam üyeliği 4 Nisan 2001 tarihinde kabul edilmiştir. Bu çerçevede, sektörde hizmet veren tüm kurum ve kuruluşların Avrupa Havacılık Kurallarını (Joint Aviation Regulations-JAR) benimsemeleri sağlanacaktır.

2004 yılında havalimanı ve meydanlarında yolcu trafiğinin, iç ve dış hatlar toplamında 2003 yılına oranla yüzde 6 artış sağlanarak 35,2 milyon yolcu seviyesine ulaşması beklenmektedir.

Atatürk Havalimanı Yeni Dış Hatlar Terminalindeki tevsi çalışmalarının yılın ilk yarısında tamamlanması beklenmektedir.

Antalya Havalimanı II. Pist İnşaatı, Gökçeada Havaalanı Alt Yapı İnşaatı, Gaziantep Havaalanı Alt Yapı ve Üst Yapı İnşaatı Projeleri tamamlanacak, Radar Sistemleri Geliştirilmesi ve Modernizasyonu Projesi öncelikle ele alınacaktır.

Turizm sektöründe beklenen gelişmeleri de dikkate alan bir yaklaşımla, programlanmış yatırımlar ile mevcut alanların modernizasyonu ve kapasitelerinin artırılmasına önem verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Ulaştırma Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü'nün yaptırım gücünü artırmak amacıyla başlatılan yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.

5. KARAYOLU ULAŞTIRMASI**a) Mevcut Durum**

Yurt içi taşımacılıkta kurumsallaşmanın sağlanmasına ve taşımacılıkta sağlıklı bir rekabet ortamının yaratılmasına zemin oluşturması beklenen Karayolu Taşıma Kanunu yıl içinde yürürlüğe girmiştir. AB ulaştırma mevzuatını da dikkate alan ikincil mevzuatın hazırlık çalışmalarına devam edilmektedir.

Karayolu Taşımacılığında Çalışma Saatleri ve Dinlenme Sürelerine İlişkin 153 Sayılı ILO Sözleşmesine, 15 Temmuz 2003 tarih ve 4933 sayılı Kanunla taraf olunmuştur.

Özelleştirme Yüksek Kurulu tarafından işletmeye açık otoyolların ve araç muayene istasyonlarının özelleştirme kapsamına alınarak, mali ve hukuki açıdan hazırlık işlemine tabi tutulmaları konusunda karar alınmış ve bu konularda çalışmalar başlatılmıştır.

Yapımı devam eden otoyol projelerinin finansmanları ağırlıklı olarak dış kredi ile sağlanmakta, kredi teminindeki işlemlerin uzun zaman alması nedeniyle, ayrılan ödeneklerin yıl içinde rasyonel kullanımı mümkün olamamaktadır. Yıl içinde, İstanbul'daki önemli köprü ve viyadüklerin depreme karşı takviye edilmesini sağlamak üzere proje ihaleleri yapılmış, yapımı devam etmekte olan önemli otoyol projelerinin yanı sıra, tamamlanma aşamasındaki projelerde eksik kalan işlerin bitirilmesi ve otoyol üst yapılarının yenilenmesi çalışmaları sürdürülmüştür.

2003 yılı sonunda, yıl içinde 40 km uzunluğunda bağlantı yolunun trafiğe açılması ile toplam otoyol uzunluğu 1.891 km'ye ulaşmış olacaktır.

2003 yılında toplam 361 km beton asfalt yapımı ve yenilemesi ile 190 km asfalta sathi kaplama yapımının gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

Yıl içinde Yatırım Programına alınan 4 adet bölünmüş yol projesinde yapım çalışmaları yüksek bir tempoda sürdürülmüş olup, Aydın-Nazilli-Horsunlu ve Horsunlu-Denizli projeleri Eylül ayı başında tamamlanarak, trafik yoğunluğu en yüksek karayolu güzergahları arasında yer alan 129 km uzunluğundaki Aydın-Denizli bölünmüş yolu hizmete girmiştir.

Diğer taraftan, Afyon-Sandıklı, Sivrihisar-Eskişehir-Bozüyük, Kırıkkale-Kırşehir-Kayseri, Ankara-Kulu-Aksaray-Ereğli Ayrımı gibi kritik bölünmüş yol projelerinde önemli ilerleme sağlanmıştır. Bozüyük-Bilecik-Adapazarı bölünmüş yol projesinin Japon JBIC kredisi kullanılan Bozüyük-Mekece kesiminde yapım çalışmalarına başlanmıştır.

Yıl içinde ayrıca toplam 997 km uzunluğunda 44 adet bölünmüş yol projesi Yatırım Programına alınarak başlatılmıştır.

2003 yılında; 798 km asfalt, 7.743 km stabilize ve 36 km beton, il özel idarelerinin kaynaklarıyla da 1.272 km asfalt, 1.383 km stabilize köy yolu yapımının gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Karayollarında; ülkemizin Ortadoğu, Asya ve Avrupa bağlantılarındaki avantajlı konumundan faydalanmak ve yurt içi ekonomik ve sosyal gelişmenin gerektirdiği karayolu alt yapısını oluşturmak üzere, karayolu ağı, trafiğin gerektirdiği kesimlerde bölünmüş yol sistemi ve köprü bağlantıları ile geliştirilecek, büyük şehir geçişlerinin çevre yollarına dönüştürülmesine devam edilecektir.

Yapımı devam eden otoyollarda, 2004 yılında, toplam 26 km bağlantı yolunun hizmete açılması beklenmektedir. Böylece, toplam otoyol ağı uzunluğu 1.917 km'ye ulaşmış olacaktır.

2003 yılında, ağırlıklı olarak, Bursa Çevreyolu, Kemerhisar-Pozantı Otoyolu, Gaziantep-Şanlıurfa Otoyolu (Gaziantep Çevre Yolu dahil), Bolu Dağı Geçişi ve İzmir Çevre Yolunun Karşıyaka kesiminde yapım çalışmalarına devam edilecek, İstanbul Çevre Yolları üzerindeki büyük viyadük ve köprülerin depreme karşı takviye edilmelerini sağlamak üzere Japon JBIC kredisi ile yapım çalışmaları başlatılacaktır. 2004 yılında, otoyol projelerinde, yıllık yapım programlarını aksatmamak üzere, birkaç yıllık ödenek tahsis imkanları gözetilerek kredi temin programının oluşturulmasına çalışılacaktır.

Devlet ve il yollarının 2004 yılı yatırım tahsislerinde, darboğaz oluşturan ve trafik kazalarının yoğun olarak meydana geldiği karayolu kesimlerinin bölünmüş yol haline getirilmesi temel ilke olarak alınmıştır. Yıl içinde Afyon-Sandıklı-Dinar, Denizli-Çardak-Dazkırı, Sivrihisar-Eskişehir-Bozüyük ve Kırıkkale-Kırşehir-Himmetdede projeleri başta olmak üzere çok sayıda bölünmüş yol projesinin tamamlanarak trafiğe açılması beklenmektedir.

Ayrıca, Avrupa Yatırım Bankası kredisi ile finanse edilen Kavak-Merzifon-Çorum (117 km), Kırıkkale-Delice Ayrımı (35 km) ve Mekece-Adapazarı (46 km) projelerinin de yapımına başlanması hedeflenmektedir. Bu projelerin devreye girmesi ile birlikte, Ankara-Samsun ve Bozüyük-Adapazarı güzergahlarının tamamen bölünmüş yol haline getirilmesi sağlanacaktır.

Köy yollarında, grup köy yolu yapımına önem verilecek, bu yollar ile köy merkezlerine ulaşan yolların öncelikle asfaltlanması sağlanacaktır. 2004 yılında, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne yenileme dahil 4.000 km asfalt, 4.000 km stabilize ve 20 km beton köy yolu yapımının gerçekleştirilmesi programlanmıştır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Karayolu taşımacılığını sağlıklı bir yapıya kavuşturması beklenen Karayolu Taşıma Kanununun işlerlik kazanabilmesi için AB mevzuatı ile uyumlu ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

6. BORU HATTI ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

Doğal gaz piyasasının gelişmesinde ve işleminde gerekli olan fiziki ve hukuki alt yapının oluşturulduğu geçiş dönemi bitirilerek, piyasanın rekabet içinde işleyebileceği bir duruma getirilmesi ve bu amaç doğrultusunda gerekli doğal gaz faaliyetlerinin özelleştirilmesi uygulamalarına devam edilmiştir.

Doğal gaz piyasasında rekabet ortamını sağlamak amacıyla yürürlüğe konulan 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanununun öngördüğü yapının geleceği, uygulamanın etkinliğine bağlı bulunmakla beraber, ülkemiz, diğer bazı Avrupa Birliği üye ve aday ülkelerine göre iyi konumda görünmektedir. Türkiye'nin coğrafi konumu ve gelişmiş boru hatları ağı, rekabetin gelişmesini sağlayabilecek en önemli avantaj olarak ön plana çıkmaktadır.

Ancak, bazı Avrupa Birliği ülkelerinde de bir sorun olarak görülen doğal gaz anlaşmalarının özel sektöre devri sağlanmadan, ithalat ve toptan satış piyasası geliştirilerek serbest tüketici limitleri ortadan kaldırılmadan, piyasa tam ve etkili olarak rekabete açılmadan tüketicilerin rekabetçi imkanlardan fayda sağlamaları mümkün görülmemektedir.

Konutlarda kullanılan doğal gaz tüketiminin yaygınlaştırılması programı nedeniyle mevimselik talep ve fiyat dalgalanmalarının regülasyonunda giderek önem kazanan depolama tesislerine uygun Tuz Gölü ve Tarsus yakınlarındaki soda yataklarının yapılabilişliğinin tespiti için çalışmalar sürdürülmektedir. Depolama yatırımlarının yapımının BOTAS tarafından yürütülmesine ilişkin bir politika belirlenmemiştir. Doğal gaz yer altı depolama tesisleri konusunda özel sektöre yatırım yapılmasının ele alınması ve talep olması halinde, Kanunda belirtilen bu faaliyet dalının özelleştirme işlemine gerek duyulmayacaktır.

Doğal Gaz Piyasası Kanununun yürürlüğe girmesinden itibaren, yapımı sürdürülen ve planlama aşamasında olan şehir içi doğal gaz dağıtım yatırımları özel sektör eliyle gerçekleştirileceğinden kamunun doğal gaz yatırımlarıyla ilgili finansman ihtiyacı 2007 yılından itibaren önemli ölçüde azalmış olacaktır.

Bulgaristan sınırından başlayan ve 1988 yılından bu yana işletilmekte olan 842 km uzunluğundaki ana hattın yanı sıra Doğu Anadolu doğal gaz ana iletim hattı da tamamlanarak işletmeye alınmıştır. Ana hat Karadeniz'den gelen Samsun-Ankara hattı ile Ankara'da birleştirilmiştir. Ege Bölgesinde son kullanıcı noktası olarak belirlenen İzmir'e Karacabey üzerinden ulaşan hat ile birlikte Konya'dan da bir bağlantı hattının yapılmasıyla Batı Anadolu ana iletim şebekesi tamamlanmış olacaktır. Güney ve Güneydoğu Anadolu Bölgesini sisteme bağlayacak olan hatların bitirilmesi ve bu projelerin Doğu Karadeniz iletim hattı ile birleştirilmesiyle Türkiye doğal gaz şebeke ağının 2006 yılı itibarıyla tamamlanması planlanmaktadır.

İlk aşamada 60 civarında kentin, daha sonra da diğer kentlerin önemli bir bölümünün doğal gaz kullanabilmesi öngörülmektedir.

Doğal gaz piyasasının rekabete açılması ve özelleştirme konusunda çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda, bir kısım yerleşimler için şehir içi dağıtım lisansı

verilmesine ilişkin olarak ihale çalışmaları Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunca sürdürülmektedir. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunca 2003 yılında 20 civarında yerleşim biriminin şehir içi dağıtım ihalesinin gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Bursa ve Eskişehir şehir içi gaz dağıtım şebekesinin özelleştirilmesi, 4646 sayılı Kanunda öngörülen 30 Nisan 2003 tarihinden itibaren bir yıl uzatılmıştır.

Doğal gazın ülke genelinde yaygın kullanımını sağlamak amacıyla oluşturulan projelerden, dış kredi ile finanse edilmek üzere ihalesi yapılan Güney Doğal Gaz İletim Hattı ile Konya-İzmir Doğal Gaz İletim Hattının inşaat faaliyetleri 2003 yılında sürdürülmüştür.

Yeni doğal gaz boru hattı, dağıtım şebekeleri ve bağlantı hattı yatırımlarının, doğal gazın Türkiye genel enerji dengesi içindeki yerini uzun vadede belirleyecek etüt çalışmalarının 2003 yılında tamamlanması beklenmektedir.

BOTAŞ'ın kamu kuruluşlarından doğal gaz alacaklarının tahsilindeki sıkıntılar devam etmekte olup, geçmiş yıllarda önemli oranda biriken bu alacaklar, özellikle EÜAŞ ve HEAŞ'ın ödemelerinde sorunlar yaşanması nedeniyle artış göstermiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ülkemizi dünyanın önemli enerji dağıtım merkezlerinden birisi haline getirecek uluslar arası ham petrol ve doğal gaz boru hattı yatırımlarına önem verilecektir.

Hazar havzasındaki ülkelerde üretilen ham petrolü boru hattı ile Akdeniz üzerinden dünya pazarlarına ulaştıracak Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Boru Hattı Projesinin 2005 yılında tamamlanması sağlanacaktır.

Ülkemizin, rekabeti tesis etmede önemli unsur sayılan farklı bölgesel doğal gaz kaynaklarına ulaşabilecek coğrafi konumda bulunması nedeniyle doğal gaz ithalatçısı Avrupa Birliği ülkelerine nazaran üstünlüğe sahip olması, gelecekte rekabetçi bir yurt içi piyasanın teşekkülü için avantajlı bir konum sağlamaktadır. Türkiye'nin avantajını, yakın komşu Avrupa Birliği ülkeleri ile Güney Doğu Avrupa'daki diğer ülkelerde serbest piyasanın oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla kullanılmasına önem verilecektir.

Bu amaçla, uluslar arası doğal gaz kaynakları ile bağlantılı iletim hatlarının geliştirilerek gaz kaynaklarının çeşitlendirilmesi yanında, bağlantı hatları ile Güney Avrupa gaz ringine entegrasyonun oluşturularak Orta Doğu, Güney Akdeniz ve Orta Asya'dan Batı Avrupa pazarlarına ulaşacak olan alternatif imkanların geliştirilmesine öncelik verilecektir.

Çeşitli uluslar arası kaynaklardan temin edilecek doğal gazın Türkiye ve Yunanistan üzerinden Avrupa pazarlarına boru hattı ile nakli amacıyla Güney Avrupa gaz ringinin gerçekleşmesine yönelik Yunanistan ve Türkiye doğal gaz sistemlerinin bağlantılarını sağlayacak hattın inşaatına 2005 yılında başlanması planlanmaktadır.

Yeni doğal gaz bağlantıları; mevcut sözleşmelerden doğan yükümlülükler, piyasada rekabet ortamının oluşturulması ve ihracat bağlantıları dikkate alınarak arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi istikametinde ele alınacak, boru hattı yatırımları öncelikle sanayinin kullanım potansiyelinin ve çevre sorunlarının fazla olduğu yerler ile nüfusun yoğun

olduğu bölgelerin ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak programlanacak ve arz istikrarının sağlanması için doğal gaz depolama yatırımlarına öncelik verilecektir.

Halen, yer üstü tesislerinin yapım çalışmaları sürdürülen Kuzey Marmara ve Değirmenköy doğal gaz sahalarının, yer altı deposu olarak kullanımına imkan verecek projenin 2005 yılında bitirilmesi sağlanacaktır.

Doğal gazda arz güvenliğinin sağlanması ve kaynak çeşitlendirmesi politikası doğrultusunda 6,6 milyar m³ Azerbaycan doğal gazını, Doğu Anadolu Doğal Gaz İletim Hattı vasıtasıyla batı bölgesine taşıyacak bağlantıyı teşkil eden Gürcistan sınırı-Erzurum (Pasinler) arasındaki hattın temel ve detay mühendislik çalışmalarının ihale işlemleri 2003 yılında yürütülmüş olup, projenin detay ve temel mühendislik çalışmaları 2004 yılında bitirilecektir.

Çeşitli kaynaklardan satın alınan gazın sanayi bölgelerine taşınmasına yönelik olan ve özellikle yapımı sürdürülen iletim hatlarından beslenecek sanayi bağlantılarının eş zamanlı bitirilmesi için muhtelif çaplardaki bransman hatlarının yapımı sürdürülecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Rafineri ürünlerinin güvenli ve ekonomik bir şekilde taşınması amacıyla mevcut ürün boru hattı sisteminin etkin kullanımına yönelik düzenlemelere öncelik verilecektir.

Doğal gaz faaliyetlerine getirilen kısıtlamaların kaldırılarak piyasanın serbestleştirilmesiyle oluşan yeniden yapılanma sürecinde doğal gaz piyasasının kurumsal gelişimine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanununda belirtilen Bursa ve Eskişehir şehir içi dağıtım işletmelerinin özelleştirilmesi sağlanacaktır.

XI. TURİZM VE TANITMA

1. TURİZM

a) Mevcut Durum

1990'lı yıllar dünya turizminin istikrarlı olarak büyümeye devam ettiği, ancak rekabet ortamının giderek yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. Uluslar arası turizm talebi son on yıllık dönemde yüzde 38 oranında artış göstermiş ve uluslar arası turizm geliri 2002 yılında 480 milyar dolara, turist sayısı ise 714 milyona ulaşmıştır. 2003 yılında uluslar arası turizm hareketinin yüzde 3,1 artış göstererek, turist sayısının 736 milyona, turizm harcamalarının ise yüzde 4,2 artışla 500 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

Dünya Turizm Örgütü tarafından yapılan tahminler 2010 yılında dünyadaki turist sayısının bir milyarın üzerine, turizm gelirinin ise 1,5 trilyon dolara ulaşacağını göstermektedir. 2020 yılında ise dünyadaki turist sayısının 1,56 milyar kişiye toplam turizm gelirlerinin ise 2 trilyon dolara ulaşması beklenmekte olup, toplam pazarın yüzde 49,2'sini sırasıyla Almanya, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri, Çin, İngiltere, Fransa, Hollanda, Kanada, Rusya Federasyonu ve İtalya oluşturacaktır. Ülkemizin pazarlama faaliyetlerini bu ülkeler bazında yoğunlaştırması gerekli görülmektedir.

Ülkemiz rakiplerine kıyasla genç, kitle turizminin baskısı altında ezilmemiş, kıta ötesi pazarlar için henüz yeterince keşfedilmemiş bir varış noktasıdır. Ürün yaşam eğrisinin 1987-1997 arasındaki on yıla isabet eden büyüme döneminde önemli mesafeler katedilmiştir. Kısa süreli krizlerle geçici talep duraklamaları yaşamış olmasına rağmen, Türkiye'nin büyüme döneminde gerçekleştirmiş olduğu yıllık ortalama talep artış hızı dünya ortalamasının 4,5 katı kadar olmuştur.

Irak savaşı nedeniyle, 2003 yılının ilk beş ayında son derece olumsuz etkilenen turizm sektörü, Haziran 2003'den itibaren toparlanma sürecine girmiş ve program hedeflerinin üzerinde bir gerçekleşme sağlanabilmiştir.

2002 yılında ülkemize gelen turist sayısı bir önceki yıla göre yüzde 14 artış ile 13,2 milyona, turizm gelirleri ise yüzde 4,8 artış ile 8,5 milyar dolara yükselmiştir.

2002 yılında OECD ülkelerinden gelen ziyaretçi sayısında bir önceki yıla göre yüzde 11,6 oranında, Doğu Avrupa'dan gelen ziyaretçi sayısında ise yüzde 24,1 oranında artış kaydedilmiştir. Ülkemize gelen yabancı ziyaretçilerin yüzde 65,8'i OECD, yüzde 23,8'i Doğu Avrupa ülkelerindedir. 2002 yılında ülkemize en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasında Almanya yüzde 26,3 ile birinci, İngiltere yüzde 7,9 ile ikinci, Rusya Federasyonu ise yüzde 7,1 ile üçüncü sıradadır.

2003 yılında ülkemize gelen turist sayısının 13,5 milyon, turizm gelirlerinin 8,6 milyar dolar olacağı, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yatak sayısının 410 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 380 bine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Son on yılda, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yatak kapasitesi 200 binden 400 bine yükselmiştir. Belediye belgeli otellerdeki 375 bin yatak kapasitesinin yanı sıra, ikincil konutlar ve yatırım aşamasındaki 223 bin yatakla birlikte toplam yatak kapasitesinin 1 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca sektörde 4.452 seyahat acentası faaliyet göstermektedir.

2003 yıl sonu itibarıyla kamu tarafından gerçekleştirilen 15 adet yat limanında 4.005, özel sektör tarafından gerçekleştirilen 22 adet yat limanında 5.291 yat yanaşma yeri olmak üzere toplam 9.846 yatlık bir yanaşma yeri kapasitesine ulaşılması programlanmıştır. Ayrıca, Ulaştırma Bakanlığı DLH İnşaatı Genel Müdürlüğüne inşaatı devam eden 3 adet yat limanında 800 yatlık bir kapasite yatırım aşamasındadır. YİD Modeline göre yapılması planlanan 22 adet yat limanında ise 7.980 yatlık bir kapasitenin gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Bunlardan 4.550 yatlık 9 tesisle ilgili ihale işlemleri tamamlanmış olup 600 yat bağlama kapasiteli Turgutreis yat limanı tamamlamanak hizmete açılmıştır. 3.430 yatlık 13 tesisle ilgili ihale işlemleri devam etmektedir.

Türkiye, Avrupa turizm pazarında yüzde 3 gibi oldukça önemli bir paya sahiptir. Turist sayısı ve döviz gelirlerindeki artış hızıyla dünyadaki en büyük 20 turizm varış noktası içinde turist girişleri açısından 19'uncu, turizm gelirleri açısından 11'inci sıradadır.

Yatay ve dikey entegrasyonlarla aşırı ölçüde büyüyen bazı yabancı tur operatörlerinin fiyat ve koşulları tek taraflı belirlemelerine sektörde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum ülkemiz turizmi için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Turizmde son yıllarda hızlı yatak kapasitesi artışına rağmen hava ve deniz taşımacılığı ve teknik alt yapı konularında kısa sürede giderilmesi gereken sorunlar ve

eksiklikler bulunmaktadır. Turizm eğitimi ile ilgili sertifikasyon sistemine henüz geçilememiştir.

Turizmin yoğunlaştığı Ege ve Akdeniz kıyılarında çevre yozlaşmasının önlenmesi ve turizm alt yapılarının tamamlanması amacıyla başlatılan Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesinin dış kredi kullanımı ve yerel yönetimlerin organizasyonu açısından sorunları devam etmektedir. Bazı belediyeler kendi girişimleri ile yürüttükleri çalışmalar sonucu hem teknik hem ekonomik açıdan tartışılır tercihler yapabilmekte ve alt yapı sorunlarına çözüm üretememektedirler.

Dünya Turizm Örgütü araştırma sonuçları da tanıtım ve pazarlamanın, ulusal turizm örgütlerinin diğer işlev ve etkinliklerinden giderek ayrıldığını göstermektedir. Araştırma yapılan ülkelerin büyük bir bölümünde, dış turizmin tanıtılması amacıyla kamu-özel sektör işbirliğiyle ulusal turizm örgütleri kurulmuştur. Ülkemizde de dış tanıtım ve pazarlama konusundaki yapısal reform gereği önemini korumaktadır.

Tanıtım etkinliklerinde ticari, kültürel, siyasi ve turistik tanıtım arasında, etki artırıcı, maliyet azaltıcı köprüler kurulması, spor ve sanat olaylarının geniş kitlelere yönelik etkilerinin basın ve halkla ilişkiler projeleriyle azami şekilde değerlendirilmesi ve pazarın eğilimlerinin izlenerek pazarlama stratejilerinde talebin moda arayışlarına karşılık verecek ögeler kullanılması gerekmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Turizm sektörünün direncini artıracak önlemler alınarak, kriz dönemlerinde ayakta kalabilen, kendi kaynağını yaratabilen ve öz denetim yapabilen bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.

Turizm hizmetlerinde ve buna bağlı olarak müşteri profilinde niteliğin yükseltilmesi birinci önceliğe sahiptir. Bu öncelikten sayısal hedefler adına ödün verilmemesine özen gösterilecektir.

Sektörle ilgili tüm yatırımların doğal, tarihsel, sosyal ve kültürel çevreyi koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde ele alınmasına ağırlık verilecektir.

Turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak sertifikasyon sistemi getirilecektir.

Öncelikli bölgelerde mevcut ikincil konutların pazarlanmasına yönelik organizasyonlar geliştirilecektir.

Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri dikkate alınarak potansiyel alanlar yaratmak amacıyla golf, kış, termal, yat, kongre, üçüncü yaş turizmi ve ekoturizm alanlarında geliştirme faaliyetlerine devam edilecektir.

Turizmde dış tanıtım stratejilerinin belirlenmesi, uygulamanın izlenmesi, denetimi ve finansmanına turizm işletmelerinin katılımını sağlayacak yeni yapılanma ile ilgili çalışmalar tamamlanacaktır.

Turizmin yaygınlaştığı bölgelerde teknik alt yapı yatırımlarının halkın, yerel yönetimlerin ve diğer kullanıcıların katılımı ile gerçekleştirilmesi amacıyla, Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi çerçevesinde, öncelikli havzalarda uygulamalar sürdürülecektir.

Kullanan öder-kirleten öder ilkesi uyarınca kamu eliyle yapılacak teknik alt yapının finansmanına kullanıcıların katılımı sağlanacaktır.

Talep yapısındaki yeni eğilimlere bağlı olarak, sektörde küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik verilecek ve KOBİ statüsünde değerlendirilmekte olan turizm işletmelerinin ihtiyaçlarını karşılayacak düzenlemeler yapılacaktır.

Yeni turizm kentleri yaratılması konusunda model çalışmaları başlatılacaktır.

İstanbul kentinin kültürel, sosyal ve doğal zenginliklerinin sürdürülebilir turizm gelişmesi çerçevesinde irdelenerek bir çekim merkezi olmasını sağlayacak olan projeler arasında yer alan, kongre ve kruvaziyer turizmini canlandırması planlanan Salı Pazarı Projesi, alışveriş kültür turizmini geliştirmeyi öngören Beyoğlu Projesi ve 30 km uzunluğundaki kıyı bandını kapsayacak olan Kilyos Sahil Bandının Turizm Amaçlı Düzenlenmesi Projesi ile ilgili uygulamalar için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

2004 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığında belgeli yatak sayısının 415 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 382 bine ulaşacağı, ülkemize gelen turist sayısının 15,0 milyon kişi, turizm gelirinin ise 9,8 milyar dolar olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO:VI.28- Turizm Sektöründeki Gelişmeler

	2002 Ger.	2003 Ger. Tah.	2004 Tahmin	Yıllık Ort. Artış (Yüzde)	
				2003/02	2004/03
Yurda Gelen Yabancı Sayısı (bin kişi)	13 247	13 500	15 000	1,9	11,1
Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı (bin kişi)	5 133	5 800	6 500	13,0	12,1
Turizm Geliri (Milyon dolar)	8 481	8 600	9 800	1,4	13,9
Turizm Gideri (Milyon dolar)	1 881	2 100	2 700	11,6	28,6

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Turizm Hizmet, Bölge ve Meslek Birlikleri Kanunu ve Deniz Turizmi Birliği Kanunu ile ilgili çalışmalar tamamlanacak, Yat Turizm Yönetmeliği yeniden düzenlenecektir.

2. TANITMA

a) Mevcut Durum

Kamu kaynaklarının yetersiz olması, tanıtım faaliyetlerinin istenen ölçüde yapılabilmesini engellemektedir.

Tanıtım faaliyetlerinde özel sektörün ortak bir plan, program koordinasyon dahilinde ve yeterli ölçüde faaliyet göstermesi temin edilememiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Tanıtma faaliyetlerinin kamu kurum ve kuruluşları tarafından büyük oranda özel sektör eliyle gerçekleştirilmesi temel amaçtır.

Ekonomik yönü ağırlıklı olan tanıtım faaliyetlerinin artırılması kamu ve özel sektörün önceliği olacaktır.

Sektörle ilgili tüm kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütlerinin tanıtım politikasının tespitinde katılımı sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Başbakanlığa bağlı Tanıtma Fonu Kurulunun yapısı değiştirilerek; tanıtma ile ilgili özel kuruluş, meslek odaları ve sivil toplum örgütlerinin katılacakları bir kurul haline getirilmesi sağlanacaktır.

XII. KENTSEL VE KIRSAL ALT YAPI**1. YERLEŞME VE ŞEHİRLEŞME****a) Mevcut Durum**

2003 yılında 313 kentte 47,7 milyon nüfusun yaşadığı; kentleşme oranının yüzde 67,3, kentleşme hızının yüzde 4,5 olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

2004 yılında ise kent nüfusunun 49,9 milyona, kent sayısının 319'a ulaşması beklenmektedir. Kentleşme hızının yüzde 4,6, kentlerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranını gösteren kentleşme oranının ise yüzde 69,3 olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO:VI.29- Nüfus Grupları İtibarıyla Kent Nüfusu, Kentleşme Oranı ve Hızları

Nüfus Grubu	2003 Kent Nüfusu	2004 Kent Nüfusu	Toplam Kent Nüfusu İçindeki Payı (Yüzde)		Kentleşme Hızı (Yüzde)	
			2003	2004	2003	2004
20.000-49.999	5 332 435	5 440 858	11,2	10,9	0,3	2,0
50.000-99.999	5 661 299	5 879 782	11,9	11,8	4,7	3,9
100.000-499.999	11 266 014	11 980 376	23,6	24,0	6,4	6,3
500.000-999.999	4 228 093	4 421 234	8,9	8,9	4,6	4,6
1.000.000-4.999.999	10 405 328	10 821 122	21,8	21,7	4,0	4,0
5.000.000 +	10 809 747	11 345 562	22,7	22,7	5,0	5,0
TOPLAM	47 702 916	49 888 934	100,0	100,0	4,5	4,6

Ekonomik dar boğazlar yeni kentleşen kesimlerin istihdam alanında yaşadığı sıkıntılara ilave güçlükler katmakta; bu durum yetersizlik gösteren kentsel yaşam koşullarını daha da ağırlaştırmaktadır.

Kentlerimizde mekanda gözlenebilen aksaklıklar; fiziki planlama, uygulama ve denetim mekanizmalarının bir bütünlük içinde yeniden değerlendirilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Yatırımların, günümüzde çekim noktası olan büyük kentlerin yanı sıra, gelişme ve nüfus tutma potansiyeli olan orta büyüklükteki kentlere yönlendirilmesi için özendirici tedbirler alınacaktır.

Kent ve kentlilik kültürünün oluşturulmasına yönelik kentsel faaliyetlerin geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Yerleşme birimleri ve çevrelerinin, belirlenecek amaçlar doğrultusunda gelişmelerinin sağlanabilmesi için fiziki planlamaya yönelik yasal düzenleme hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.

Kentsel planlamaya uygun arsa sunumu ve düzenli yapılaşmayı sağlayacak yöntemler ile etkin denetim, yönetim biçim ve araçları geliştirilecektir.

2. KONUT

a) Mevcut Durum

2002 Yılında 593.500 olan toplam konut ihtiyacına karşılık yapı kullanma izni alan konut sayısı 156.674'tür. 2003 yılında ülke toplam konut ihtiyacının 599.700, yapı kullanma izni alan konut sayısının 140 bin civarında olacağı, 2004 yılında toplam konut ihtiyacının 633.600 olacağı tahmin edilmektedir. Önümüzdeki yıllarda da yasal konut üretiminin ihtiyaca cevap veremeyeceği ve kaçak yapılaşma sorununun devam edeceği beklenmektedir.

Toplu Konut İdaresince 2002 yılında kredi açılan konut sayısı 9.647 iken, 2003 yılı Ağustos sonu itibarıyla 5.710 olmuştur. 2002 yılında 13.145 konut, 2003 yılı Ağustos sonu itibarıyla 6.646 konut tamamlanmıştır. 2003 yılı itibarıyla kredi sağlanan konutlardan 30.221 adedinin inşaatı devam etmektedir. 1984 yılından 2003 yılı Ağustos sonuna kadar kredi açılan konut sayısı 1.048.310'dur. Bunlardan 1.018.084'ü tamamlanmıştır.

Düzenli konut yapımının desteklenmesi ve gecekondulaşmanın önlenmesi için yeni yapılaşmanın, mevcut yerleşim alanlarındaki yoğunluğun artırılması yerine yeni alanların iskana açılarak karşılanması ihtiyacı önemini korumaktadır. Bu amaçla yerel yönetimlerin alt yapı arsa üretimi konusuna ağırlık vermeleri, kamu-özel finans sisteminin alt yapı ve konut ihtiyacını karşılayacak şekilde yeniden düzenlenmesi, ve kamu finans kaynaklarının alt yapı arsa üretimi ve konut kooperatiflerinin kredilendirilmesine yönlendirilmesi gereği devam etmektedir.

İmar yönetmeliklerinde yapı ve çevre standartlarının iyileştirilmesi; farklı faaliyetlerin bir arada yer almasına ilişkin olarak inşaat ve mekan ihtiyacına yönelik ilke ve standartlar ile inşaat yapım ve malzemesi ile ilgili kalite ve standartların geliştirilmesi; kat mülkiyetinin site yönetimlerini de içerecek şekilde düzenlenmesi; konut alanlarında çevre düzenleme ve bakımındaki aksaklıkların giderilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Konut Müsteşarlığı 7 Ağustos 2003 tarihli, 25192 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4966 sayılı Kanun ile kaldırılmıştır. Aynı kanun ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığı görev ve yetkileri yeniden tanımlanmıştır.

6 Haziran 2003 tarihli, 25130 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4864 sayılı Kanun ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığına afet konutu yapma yetkisi verilmiştir.

TABLO:VI.30- İnşaat İzni ve Yapı Kullanma İzni Alan Konut Sayıları

Yıllar	Kentlerde Toplam Konut İhtiyacı	İnşaat İzni Alan Konut Sayısı	Yapı Kullanma İzni Alan Konut Sayısı
1990	340 000	381 408	232 018
1991	354 000	392 943	227 471
1992	370 000	467 024	268 804
1993	381 000	548 129	269 695
1994	395 000	523 791	245 610
1995	414 000	518 236	248 946
1996	460 000	454 295	267 306
1997	498 000	464 117	277 056
1998	513 000	414 573	219 737
1999	516 000	339 446	215 613
2000	553 000	315 162	245 155
2001	568 600	279 616	243 464
2002	593 500	153 779	156 674
2003 (1)	599 700	140 000	150 000

Kaynak : DPT, DİE

(1) Tahmin

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kentleşme ve sorunları ile ilgili denetim ve koordinasyon mekanizmalarının kurulması yönünde çalışmalar başlatılacaktır.

Barınma sorununa sağlıklı bir çözüm getirilmesi amacıyla alt yapısı hazır arsa üretiminin ve konut finansman sistemlerinin geliştirilmesine devam edilecektir.

Toplu Konut İdaresi ana görevi olan kredi verme ve arsa üretme konularına ağırlık verecektir.

İmar ve yapı kuralları ile planlama sistemi; kaliteli çevre, uygulamada etkinlik, denetim, afete karşı hazırlık, dayanıklılık gibi konular açısından yeniden gözden geçirilecektir.

Konut arz ve talebine yeterli kaynak sağlamak üzere, uzun vadeli konut kredisi açabilecek kurumların oluşturulması amacıyla yapılan çalışmalar hızlandırılacaktır.

Konut ve şehirleşme ile ilgili bilgi sisteminin kurulması çalışmalarına başlanacak, mevcut münferit çalışmalar bu sistem içinde değerlendirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Kat Mülkiyeti Kanununun site yönetimini de içine alacak şekilde yeniden düzenlenmesine yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

3194 sayılı İmar Kanunu, gecekondulaşmayı caydırıcı ve önleyici tedbirleri etkin olarak içerecek şekilde yeniden düzenlenecektir.

3. İÇME SUYU, KANALİZASYON, ARITMA SİSTEMLERİ VE KATI ATIK YÖNETİMİ

A. KENTSEL ALT YAPI (İÇME SUYU, KANALİZASYON ve ARITMA SİSTEMLERİ)

a) Mevcut Durum

Kentlerde temiz, kullanılabilir ve sürekli içme suyu temini önemini korumaktadır. Su havzaları ve içme suyu kaynaklarının kirlenmeden korunması ve kullanımının planlanması gereği devam etmektedir.

Yeni su kaynaklarının kullanıma açılmasına, kent içi su dağıtım şebekelerinin, atık su toplama sistemlerinin ve atık su bertaraf tesislerinin yapılmasına, mevcut alt yapıların bakım, onarım ve yenileme çalışmalarına devam edilmektedir. Ancak, kentsel alt yapı yatırımları kaynak yetersizliği nedeniyle planlanan sürede tamamlanamamaktadır.

Belediyelerin, içme suyu, kanalizasyon ve arıtma sistemleri gibi alt yapı tesislerinin yapımında ve işletilmesinde nitelikli iş gücü ihtiyacı devam etmektedir.

Kentsel alt yapı hizmetlerinin yürütülmesinde verimliliğin artırılması ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi amacıyla belediyelerde hizmetlerin özelleştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Belediyelerin alt yapı projeleri için temin edilecek dış kredilerin rasyonel kullanımı, kredi geri ödemelerinin garanti altına alınması ile proje maliyetlerinin ülke şartlarına uyumlu hale getirilmesi ve seçilecek teknolojilere özen gösterilmesi önemini korumaktadır.

2003 yılında DSİ Genel Müdürlüğü tarafından Şanlıurfa ve Kars kentlerinin içme suyu ihtiyaçlarını karşılayacak olan iki adet içme suyu projesi tamamlanmıştır. Bu iki proje ile toplam 144,8 hm³/yıl içme suyu kullanıma sunulmuştur. İller Bankası Genel Müdürlüğü tarafından 2003 yılında 65 içme suyu projesi ve 19 kanalizasyon tesisi tamamlanmıştır. Ayrıca, dış kredi temini ile yürütülen Antalya ve Kayseri İçme Suyu Projeleri, ilgili belediyelerin su ve kanalizasyon İdareleri tarafından tamamlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Temiz, sağlıklı ve sürekli içme suyu alan, atık su toplama ve bertaraf sistemlerinden yararlanan nüfus oranının artırılması çalışmaları sürdürülecektir.

Arıtılmış atık suların, alternatif su kaynağı olarak tarım ve sanayide kullanımı desteklenerek su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı sağlanacaktır.

Kentsel alt yapı yatırımlarının projelendirilmesinde, inşasında ve finansman tahsis edilmesinde etkin olan merkezi idare yerine, yerel yönetimlerin bu görevleri üstlenmeleri sağlanacaktır.

İçme suyu ve atık su tarifeleri, işletme-bakım-onarım giderleri de göz önüne alınarak modern işletmecilik esaslarına göre düzenlenecek, şebeke su kayıplarını azaltabilmek için gerekli olan yenileme çalışmalarına devam edilecek ve su israfını engelleyecek önlemler alınacaktır.

Su ve kanalizasyon işletmelerinde hizmetlerin özelleştirilmesi teşvik edilecek ve belediyelerin bu hizmetleri denetlemesi sağlanacaktır.

Kentsel alt yapı yatırımlarında finansman açığını karşılayabilmek için alternatif finansman kaynakları geliştirilecektir.

2004 yılında DSİ Genel Müdürlüğünce 1 içme suyu projesinin, İller Bankası Genel Müdürlüğünce ise 50 içme suyu ve 47 kanalizasyon projesinin tamamlanması hedeflenmektedir.

B. KATI ATIK YÖNETİMİ

a) Mevcut Durum

Ekonomik ve teknolojik gelişmeler, nüfus artışı, hızlı kentleşme katı atık miktarının giderek artmasına yol açmaktadır.

2001 yılında DİE tarafından yapılan Belediye Katı Atık İstatistikleri Anketi sonuçlarına göre 3.215 belediyeden 2.915'inde katı atık toplama hizmeti verildiği tespit edilmiştir.

Katı atık hizmeti verilen belediyelerden 2001 yılı yaz mevsiminde ortalama 12,5 milyon ton, kış mevsiminde ortalama 12,6 milyon ton ve yıllık ortalama 25,1 milyon ton katı atık toplandığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre kişi başı günlük ortalama katı atık miktarı, yaz mevsimi için 1,28 kg/kişi-gün, kış mevsimi için 1,32 kg/kişi-gün ve yıllık ortalama ise 1,31 kg/kişi-gün olarak bulunmuştur. Halen 201 milyon ton kapasiteli 12 düzenli depolama sahasında 8,3 milyon ton/yıl, 299 bin ton kapasiteli 3 adet kompost tesisinde yılda 218 bin ton, 44 bin ton kapasiteli 3 adet yakma tesisinde ise yılda 11 bin ton katı atık bertaraf edilmektedir. Aynı dönemde tıbbi atıkları ayrı toplanıp, taşınıp, bertaraf edildiği belediye sayısı 432, toplanan tıbbi atık miktarı ise 71 bin ton olarak tespit edilmiştir. Toplanan tıbbi atıkların yüzde 18'i düzenli depolama sahalarda, yüzde 15'i yakma tesislerinde bertaraf edilmiştir.

Katı atık hizmeti verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki payı yüzde 98, toplam nüfus içindeki payı ise yüzde 77'dir.

Katı atık miktar ve niteliğine ilişkin verilerin eksik ve hatalı oluşu, katı atıkların yönetiminde, özellikle de geri kazanım ve bertaraf konularında sorunlara yol açmaktadır.

Ulusal düzeyde katı atık yönetimine yeterli önem verilememiş ve bu konuda etkin bir politika oluşturulamamıştır. Ülke koşullarını gözeten, teknik ve mali açıdan uygulanabilir standartlar geliştirilememiştir. Bu durum, belediyelerin pahalı ve yanlış teknoloji seçimlerine neden olabilmektedir.

İller Bankası Genel Müdürlüğünce Belediyeler İçin Katı Atık Yönetimi Ana Planı ve Uygulama Programı çalışması başlatılmış olup ülke genelinde bertaraf tesislerinin yer ve öncelik tespitinin yapılması amaçlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Evsel nitelikli katı atıklar için yatırım ve işletme maliyetleri düşük ve ülke şartlarına en uygun katı atık bertaraf teknolojisi olan düzenli depolama yöntemi tercih edilecektir.

Evsel nitelikli katı atıklar içinde tekrar kullanım değeri olan maddelerin kaynağında ayrıştırma yöntemi ile ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır.

Katı atık üretiminde öncelikle üretilen çöp miktarının azaltılması ve kaynakta ayrıştırılarak toplamaya hazır hale getirilmesi amacıyla, öncelikle gerekli alt yapı oluşturulacak ve çöp üreticisi konumundaki hane halkı özendirilecektir.

Ülkemizde katı atık yönetimi konusundaki mevcut mevzuatın gözden geçirilerek anlaşılır, uygulanabilir, denetim ve yaptırım gücüne sahip bir yapıya kavuşturulabilmesi yönünde çalışmalar sürdürülecektir.

İller Bankası Genel Müdürlüğü'nün katı atık konusunda verdiği hizmete ilişkin mali destek artırılabilecek, Bankanın kırsal alanda katı atık sorunlarına ilişkin bir çalışma başlatması sağlanacaktır.

Tıbbi atıkların evsel atıklarla karıştırılmadan usulüne uygun toplanması, taşınması ve bertaraf edilmesi konusundaki uygulamalar etkinleştirilecektir.

Tehlikeli atıkların güvenli şartlarda toplanması, taşınması, bertarafı ve denetlenmesi konusunda uygulamalar etkin hale getirilecektir.

Kullanılmış yağlar ve piller gibi özel atıkların toplanması, taşınması ve bertarafı konusunda merkezi ve yerel yönetimler ile özel sektör arasında eşgüdüm ve iş birliği geliştirilecektir.

Hangi amaçla olursa olsun, her türlü atığın yurt içine girişi engellenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Katı atık yönetimi ile ilgili mevzuat günün ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenecektir.

Tıbbi, tehlikeli ve özel atıklarla ilgili mevzuat, bu atıkların güvenli şartlarda toplanması, taşınması, bertarafı ve denetlenmesini sağlamak amacıyla yeniden düzenlenecektir.

4. KENT İÇİ ULAŞIM**a) Mevcut Durum**

Nüfusunun yüzde 65'i kentlerde yaşayan ülkemizde kent içi ulaşımda yaşanan sorunlar artarak devam etmektedir.

Kent içi arazi kullanım planları ile ulaşım planlarının bütüncül bir biçimde hazırlanamaması; kentlerin planlanan ulaşım sistemlerinden bağımsız bir biçimde gelişmesine ve toplu taşımacılık ile ilgili yatırım ve hizmetlerin etkinliğinin azalması sonucu özel araç bağımlılığının artmasına sebep olmaktadır.

Kent içi ulaşım ile ilgili görev, yetki ve sorumluluğu düzenleyen mevzuattaki belirsizlikler ile ulusal politika ve standartların geliştirilememiş olması, kent içi ulaşım projelerinin değerlendirilmesi ve denetlenmesi aşamalarında sorun ve anlaşmazlıklara yol açmaya devam etmektedir. Özellikle yüksek maliyetli raylı sistem projelerinin denetiminde hukuki ve kurumsal alt yapının yetersiz oluşu, belediyeler tarafından geri dönüşü olmayan yüksek maliyetli projelerin gerçekleştirilmesine sebep olmaktadır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, raylı sistem projelerinin yapımında öncelik, nüfusu bir milyondan fazla olan kentlere ve yolculuk talepleri yüksek olan ulaşım koridorlarına verilmiştir. Bununla beraber belediyelerin mali yükümlülüğü en az şekilde üstlenerek, dış kredi kullanma yolu ile raylı sistem yapım talepleri artarak devam etmektedir.

Bugüne kadar gerçekleştirilen raylı sistem projelerinde yeterli teknik bilgi birikiminin elde edilmiş olmasına karşın, dış finansmana olan bağımlılık nedeniyle projelerin ithalata dayalı olarak yürütülmesine devam edilmekte, yerli sanayi gerekli ölçüde kullanılamamaktadır.

Kent içi ulaşımında güvenlik konusunda yaygın ve etkili bir programın uygulanmasına olan ihtiyaç devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kent içi ulaşımında erişilebilirliği yüksek, güvenilir ve tüm gelir gruplarını kapsayan kaliteli ve etkin hizmet sunumu temel amaçtır.

Kent içi ulaşımında merkezi ve yerel seviyede görev, yetki, sorumluluk ve örgütlenme ile ilgili belirsizlikler giderilecektir.

Kent içi ulaşım projeleri, kentin toplu taşıma sistemleriyle uyumlu olarak gelişmesini mümkün kılacak şekilde tasarlanacaktır.

Kent içi trafik yoğunluğunun azaltılmasına yönelik olarak yüksek maliyetli projelerden kaçınılacak, trafik ve talep yönetimi uygulamalarına ağırlık verilmesi sağlanacaktır. Toplu taşıma hizmetleriyle ilgili sorunlar öncelikli olarak otobüs işletmeciliğinin iyileştirilmesi yoluyla giderilmeye çalışılacaktır.

Yüksek maliyetli raylı sistem projeleri, nüfusu bir milyondan fazla olan kentlerde, otobüs veya ara toplu taşımacılık araçlarıyla karşılanamayacak büyüklükteki yolculuk talebine sahip koridorlarda yapılacaktır. Projelerin finansmanı azami ölçüde belediye öz kaynaklarından sağlanacak, dış finansman kaynaklarından sadece yüksek teknoloji ağırlıklı işlerin yapımında faydalanılacaktır.

Kent içi raylı sistemlerin planlanması, projelendirilmesi, yapımı, işletilmesi ve finansmanının sağlanması konularında görev ve yetki tanımlamaları, belirsizlikleri giderecek şekilde düzenlenecektir.

Özel toplu taşımacılık ve servis araçlarının denetim eksikliği giderilecek, ara toplu taşıma türlerinin otobüs ve raylı sistemleri besleyici hatlar üzerinde entegre bir biçimde kullanımı sağlanacaktır.

Kent içi ulaşım hizmetlerine toplumun gelir düzeyi düşük kesimlerinin, bedensel engelli ve yaşlıların erişimini kolaylaştırıcı tedbirler alınacaktır.

Kent içi ulaşımında deniz taşımacılığından azami ölçüde yararlanılabilmesi için gerekli önlemler alınacaktır.

Kaldırımların araç işgalinden kurtarılması, yaya geçitleri, trafiğe kapalı yaya bölgeleri ve bisiklet yolları gibi önlemlerle kent içi ulaşımında yaya ve bisiklet yolculuklarının oranı artırılmaya çalışılacaktır.

Kent içi ulaşımında güvenliği sağlamak amacıyla eğitim programları geliştirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Kentlerin yerleşim özellikleri ve nüfus büyüklüklerine göre kapsam ve yöntemleri açısından farklılaşan ulaşım planlarının hazırlanabilmesi için gerekli yasal düzenleme gerçekleştirilecektir.

Özel toplu taşımacılık ve servis araçlarının denetim eksikliğini giderici yasal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

TCDD'ye ait banliyö hatlarının yerel yönetimler tarafından işletilmesine yönelik mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

5. İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MİMARLIK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ

a) Mevcut Durum

İnşaat sektörünün 2001 yılında GSMH içindeki payı yüzde 5,24 iken, bu oran 2002 yılında yüzde 4,2 olarak gerçekleşmiştir. Sektörde büyüme hızları 2001 yılı için yüzde -5,5 ve 2002 yılı için ise yüzde -4,9 olmuştur.

Tablo:VI.31- İnşaat Sektörünün GSMH İçindeki Payı ve Büyüme Hızı

Yıl	2000					2001					2002				
	I	II	III	IV	Topl.	I	II	III	IV	Topl.	I	II	III	IV	Topl.
GSMH															
Payı (Yüzde)	4,9	5,5	5,1	5,12	5,16	5,75	5,65	4,98	4,99	5,24	3,70	4,31	4,15	4,50	4,20
Büyüme															
Hızı (Yüzde)	-2,3	3,3	8,6	5,9	4,4	-4,8	-5,3	-7,8	-3,3	-5,5	-11,8	-9,6	-3,3	2,7	-4,9

Kaynak: DPT

İnşaat sektörü, yaşanan ekonomik krizlerden yoğun biçimde etkilenen, bu etkileri ilerleyen yıllarda da hisseden, diğer taraftan ülke ekonomisindeki canlanmaya gecikme ile cevap verebilen bir yapıya sahiptir. Bu yapı, 2003 yılının ilk altı ayında kendisini belirgin bir biçimde göstermiştir. Bu dönemde, ekonominin genelinde yüzde 3,7 oranında bir büyüme gerçekleşirken, inşaat sektöründe yüzde 14,5 oranında önemli bir daralma meydana gelmiştir.

İnşaat yatırımları Türkiye'de gerçekleştirilen toplam yatırım tutarının yaklaşık yüzde 60'ını oluşturmaktadır. Ancak, son dönemde inşaat yatırımlarının toplam yatırımlar

içindeki payı düşmüştür. Kamu yatırımlarına bütçeden ayrılan payın gerilemesi, YİD ve Yİ modellerinde mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan sorunlar ile alternatif finansman yöntemlerinin geliştirilememesi sektörü olumsuz yönde etkilemiştir.

Yaşanan krizlerin ardından yurt içindeki daralma sonucunda sektör, mevcut potansiyelini yurt dışındaki işlerde kullanmaya çalışmış; ancak, son yıllarda mevcut dış pazar ülkelerinin de ekonomik sıkıntı içine girmesi ve yeni pazarlar bulunamaması, bu imkanın sınırlı kalmasına sebep olmuştur.

2886 sayılı Devlet İhale Kanununun ilgili AB standartlarına ve Dünya Ticaret Örgütü mevzuatına uyumunu sağlamak üzere 1 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu ile ilgili uygulamada karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik olarak 4964 sayılı Kanun çıkartılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Sektörde, uluslar arası standartlara ve AB mevzuatına uyum sağlanması, yurt dışı müteahhitlik ve teknik müşavirlik hizmetlerinin yurt içindeki kalite etkinliği ve dünya pazarlarındaki payının artırılması amaçlanmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda, sektörün rekabet gücünün ve verimliliğinin artırılması ve hizmet üretiminde yönetim kalitesinin uluslar arası standartlara uygun duruma getirilmesi yönündeki çalışmalara ağırlık verilecektir.

Yatırımların devlet bütçesine yük oluşturmadan hızla tamamlanmasını sağlamak amacı ile, YİD ve Yİ modelleri gibi finansman temini yöntemlerinin sağlıklı biçimde uygulanabilmesini önleyen güçlüklerin ortadan kaldırılması ve alternatif finansman yöntemlerinin geliştirilmesi yönünde çalışmalara devam edilecektir.

Dünyada birçok uluslar arası inşaat firması, devletlerinin teşvik ve desteği ile faaliyet göstermekte; sektör ve hükümet işbirliği ile idari, yasal ve finansal tedbirler getirilerek bu inşaat firmalarının rekabet ve teknik güçleri artırılmaktadır. Bu itibarla, yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde yeni pazarlara girilmesi ve mevcut pazarların geliştirilmesi konusunda devletin işbirliği ve katkılarının artırılması önem arz etmektedir. Bu amaçla; makine-teçhizat, personel kapasitesi, deneyim ve bilgi birikimi bakımından güçlü ve yetenekli olan Türk inşaat sektörünün yurt dışında iş yapmasını kolaylaştıracak düzenlemeler yapılacaktır.

1999 yılında yaşanan deprem felaketleri ile birlikte, ülkemizde yapı denetimi ihtiyacı çarpıcı biçimde ortaya çıkmış, yer seçiminin önemi daha iyi anlaşılmıştır. Bu soruna çözüm bulmak amacıyla çıkarılan 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun hükümlerinin uygulamaya eksiksiz yansıtılabilmesi için gerekli özen gösterilecektir.

Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) müzakerelerinde mimarlık, mühendislik ve müteahhitlik hizmetleri sektörlerinde Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesi ülkelerin pazarına girilmesinde engelle karşılaşılan ülke ve alt sektörlerin belirlenmesi; ayrıca, DTÖ üyesi diğer ülke hizmet sunucularının, ülkemizde yukarıdaki sektörlerden birinde pazara girişte engel olarak gördüğü kısıt veya düzenlemenin kaldırılması yönünde talepte bulunması durumunda, ülke pozisyon ve tavrının belirlenmesi hususlarında çalışmalara devam edilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

İmar ve Şehirleşme Kanun taslağı hazırlık çalışmalarına devam edilecektir.

6. HARİTA, TAPU KADASTRO, COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ VE UZAKTAN ALGILAMA SİSTEMLERİ**a) Mevcut Durum**

Harita, tapu ve kadastro sektöründe özel bir yere sahip olacak olan Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS) Projesinin veri girişinde yararlanılmak üzere, 1/5000 ölçekli harita yapımına ilişkin mevcut çalışmalar, yeniden değerlendirmeye tabi tutulmuş ve ülke düzeyinde 500 bin km²'lik alanın 2003 yılı itibarıyla yüzde 92'sinin harita yapımı tamamlanmıştır. Standart-Topoğrafik-Kadastral Harita (STKH) Yüzey Ağı Projesi kapsamında kadastro ve büyük ölçekli harita yapımının gerektirdiği duyarlılıkta, ülke genelinde 182 bölgede ve 11.000 yer kontrol noktasında kadastro ölçü ve hesabı gerçekleştirilmiştir. Meskun alan alt yapı hizmetlerinde kullanılan 1/1000 ölçekli harita yapımında önemli bir darboğaz bulunmamaktadır. Mevcut ve yeni oluşan meskun alan alt yapı ihtiyacına yönelik yeni ve revize harita talepleri ise yıllık yatırım ödenek tahsisleri içinde karşılanmaya çalışılmaktadır.

Tapu ve kadastro hizmetlerinde otomasyona geçme ve TAKBİS çalışmaları döner sermaye imkanları çerçevesinde başlatılmıştır. Pilot bölge seçilen Ankara'da envanter tespitine ilişkin analiz ve tasarım çalışmaları tamamlanmış olup, uygulama yazılımları devam etmektedir. Otomasyona geçme çalışmalarına ülke düzeyindeki 1.003 Tapu Sicil Müdürlüğünün 762'sinde devam edilmektedir.

Harita, tapu ve kadastro hizmetlerinde bugüne kadar sistemli bir şekilde otomasyona geçilmesini amaçlayan TAKBİS Projesinin gerçekleştirilmesindeki gecikme nedeniyle, resmi ve özel kişi, kurum ve kuruluşlara sunulan hizmetlerde zaman ve nitelik olarak aksaklıkların gündeme geldiği, harita, tapu ve kadastro hizmetlerinden yararlanma zorunluluğu bulunan kişi, kurum ve kuruluşların faaliyetlerinde önemli darboğaz oluştuğu tespit edilmiştir.

İlk tesis kadastro yapımında; Türkiye genelinde yapılması gereken 417.000 km² alanın, 30 Mayıs 2003 tarihi itibarıyla birim bazında yüzde 74'ü tamamlanmıştır. Ancak, önceden yapılan kadastro paftalarından önemli bir bölümünün güncelliğini yitirmiş olması, bilirkişi heyetinin zamanında oluşturulamaması ve yeterli gündelik ödenememesi nedeni ile özellikle arz eden bazı bölgelerde eleman temininde karşılaşılan güçlükler, teknolojik imkanlardan yeterince yararlanamama gibi faktörler ile arazi yüzey şekilleri ve bitki örtüsü, kadastro yapımını olumsuz yönde etkilemektedir.

Coğrafi Bilgi Sistemi teknolojisi ülkemizde kamu kesimi ve özel kesimde değişik amaçlarla kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, bu çalışmalar birbirinden bağımsız yürütülmekte olduğundan kurum ve kuruluşlar arası eş güdüm yetersizliği önemini korumaktadır.

Harita, tapu ve kadastro hizmetlerinde uzaktan algılama yönteminden yararlanma çalışmaları, kamu kesimi ve özel kesimde giderek artmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Gayrimenkule dayalı vergi, resim, harç gelirlerinin sağlıklı bir şekilde belirlenebilmesi, yargı organlarınca talep edilecek toprağa dayalı bilgilerin zamanında karşılanabilmesi, kent bilgi sistemlerinin etkin bir şekilde kurulabilmesi, arazi toplulaştırması ve hazine arsa ve arazilerinin tam olarak belirlenmesi gibi önem arz eden devlet politikalarının amaçlanan zamanda ve nitelikte yürütülebilmesi, pilot uygulama aşamasında olan tapu ve kadastrо bilgi sisteminin (TAKBİS) ülke düzeyinde uygulamaya geçilmesiyle mümkün olacaktır.

2004 yılında Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünce ; 2.670 km² alanda 1/5000 ölçekli standart topografik kadastral harita yapımı, 6.506 km²'lik alanın kadastrоsu, 75 km²'lik alanın kadastrо paftasının yenilenmesi, 336.194 adet değişiklik işlemi, 1.000 parsel afet kadastrоsu ve 60.000 parsel imar affı ile 30.000 hektar mera aplikasyonu işleminin yapılması hedeflenmektedir. Ayrıca; Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemini (TUCBS) oluşturma çalışmalarına devam edilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

3402 sayılı Kadastro Kanunundaki yetersizliklerin giderilmesi, güncelliğini yitirmiş kadastrо paftalarının yenilenmesi ve tespit dışı kalmış hazine arazilerinin yüz ölçümü ve sınırlarının kadastrо paftalarına işlenmesine imkan verecek olan yasa tasarısı çalışmalarına devam edilecektir.

Kamu sorumluluğu taşıyan lisanslı ölçme bürolarının oluşturulması amacıyla gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

7. KIRSAL ALT YAPI**a) Mevcut Durum**

Kırsal alt yapının oluşturulması kapsamında; toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik tarımsal alt yapının yaygınlaştırılması, kaynakların yönetimi ve etkin kullanımına dair çalışmaların yapılması önemini korumaktadır.

2003 yılı sonu itibarıyla toplam kamu sulamalarının 3,92 milyon hektara ulaşması ve halk sulamaları ile birlikte, ekonomik olarak sulanabilir 8,5 milyon hektar alanın 4,92 milyon hektarının sulanabilir hale gelmesi beklenmektedir.

Kamu eliyle gerçekleştirilen sulama hizmetlerine, tesislerden faydalananların katılımının sağlanması çerçevesinde, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü sulama şebekelerinin 2002 yılı sonu itibarıyla 1.695 bin hektarının işletme-bakım sorumluluğu çeşitli örgütlere devredilmiş olup, 2003 yılında ilave 9 bin hektarın devri beklenmektedir. Bu örgütlere destek olmak üzere geliştirilen proje kapsamında; su kullanıcı örgütlerin 279 adedi ile projeye katılım ve krediden yararlanma sözleşmesi yapılmış olup, bunlardan 243 adedi projeden yararlanmıştır.

Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında; Fırat havzasında devam eden Aşağı Fırat I. Merhale Sulamaları ile Şanlıurfa-Harran Ovasının 122,4 bin hektarı sulamaya açılmış olup, yıl sonuna kadar ilave 4.100 hektarlık alanda yatırımın tamamlanması beklenmektedir. Bunun yanı sıra; hükümetler arası ikili işbirliği kapsamında yürütülen

18.322 hektarlık Yaylak Sulamasının 4.260 hektarı ile 8.669 hektarlık Bozova I. Kısım Sulamasının 2.160 hektarında sulama şebekesi 2003 yılında tamamlanacaktır. Böylelikle, 2003 yılı sonuna kadar GAP kapsamında toplam 10.520 hektar alanda ilave sulama yatırımının gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede; 2003 yılı sonu itibarıyla 126,5 bin hektarı Aşağı Fırat I. Merhale Sulamalarından olmak üzere GAP ve kapsamındaki münferit projelerle toplam sulamaya açılacak alan 233,3 bin hektara ulaşacaktır.

Sulamanın yanı sıra verim artışı sağlamaya yönelik arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerinde, 2003 yılı sonu itibarıyla 334 bin hektarı toplulaştırılmalı olmak üzere toplam 1.045 bin hektar alanda hizmetin gerçekleşmesi beklenmektedir.

Toprak ve su kaynaklarının tahsis, kullanım ve yönetimine yönelik yeterli mevzuatın bulunmayışı, doğal ve ekonomik kaynakların israfına yol açmaktadır.

Sulama sektörü yatırım politikalarının oluşturulmasında, yatırımdan faydalanacakların katılımlarının sağlanamaması, yatırımların kamu imkanlarıyla yürütülmesine ve tamamlanan tesislerin kullanıcılar tarafından benimsenmemesine ve etkin kullanılmamasına neden olmaktadır.

Tarımsal alt yapı hizmetlerinde, DSİ Genel Müdürlüğü yatırımlarının geri ödemesinde izlenen yöntemin aksaklıkları ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü yatırımlarında geri ödeme uygulamasının olmaması, kaynakların rasyonel kullanımına olumsuz etki yapmaktadır.

Katılımcı yaklaşıma ters düşen, 2032 sayılı Köye Götürülen Hizmetlerden Gönüllü Katkılar Dışında Katılma Payı Alınmaması Hakkında Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun Tasarısı TBMM'ye sunulmuştur.

Diğer yandan, yapılan rasyonalizasyon çalışmalarına rağmen yatırım programında yer alan proje paketinin büyüklüğü nedeniyle mevcut yatırım imkanları ile projelerden beklenen fayda sağlanamamakta ve ülkenin tarımsal alt yapı ihtiyacı istenen düzeyde karşılanamamaktadır.

Toprak potansiyelinin tespitine yönelik olarak, ön inceleme düzeyinde yapılmış bulunan toprak etütlerinin detaylandırılması ve bunlara dayalı arazi kullanım planlarının hazırlanması önemini korumaktadır.

Arazi kullanım planlarının bulunmayışı, tarım alanlarının tarım dışı kullanımındaki artış, mevcut arazilerin miras ve satış yoluyla bölünmesi, fiilen tarım yapılan alanların ve elde edilen verimin azalmasına neden olmakta ve yasal düzenleme gerektiren arazi toplulaştırma hizmetlerine olan ihtiyacı artırmaktadır.

Sulama ve arazi toplulaştırma yatırımları ile tarla içi geliştirme hizmetlerinin Köy Hizmetleri, Devlet Su İşleri ve Tarım Reformu Genel Müdürlüklerince, özellikle GAP kapsamında, eş güdüm içinde yürütülmesi önem arz etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Dengeli, sürdürülebilir ve çevreyle uyumlu tarımsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik tarımsal altyapının katılımcı bir yaklaşımla geliştirilmesi temel amaçtır.

GAP kapsamında yürütülen sulama, arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri eşgüdüm içinde yürütülecektir. Bu çerçevede sulama yatırımı ileri aşamada bulunan Şanlıurfa-Harran Ovası ile Yaylak ve Bozova Projelerinde arazi toplulaştırma faaliyeti ve bunu takiben tarla içi geliştirme hizmetlerine ağırlık verilecektir. Diğer yandan, Kralkızı-Dicle Projesinin hayata geçirilmesiyle birlikte, Dicle havzasında arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerine önem verilecektir. 2004 yılında, GAP kapsamında yürütülen projeler ile toplulaştırma ve kamulaştırma hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde aksaklık yaşanmaması halinde toplam 11,5 bin hektarlık alanda ilave sulama yatırımının gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

2004 yılında ülke genelinde; 13.000 hektarlık taşkın koruma, 1.950 hektarlık toprak muhafaza, 12.750 hektar arazi toplulaştırılmalı olmak üzere 24.000 hektarlık tarla içi geliştirme ve 62.900 hektarlık yeni sulama şebekesinin gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Böylece, 8,5 milyon hektar toplam alanın yüzde 58,6'sını teşkil eden 4,98 milyon hektar alan sulanabilir olacaktır.

TABLO: VI.32- Toprak ve Su Kaynakları Faaliyetlerinde Gelişmeler

Faaliyet Kolu	2002	2003	2004
	Gerçekleşme	Ger. Tahmini	Program
Sulama	74 870	65 120	62 900
Tarla İçi Geliştirme	27 210	26 200	24 000
Toprak Muhafaza	8 915	2 230	1 950
Taşkın Koruma	20 730	16 220	13 000

(Hektar)

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Ülkemizde nüfus artışına ve kalkınma düzeyine paralel olarak suya olan talebin artması, sınırlı su kaynaklarının kullanımına yönelik sorunları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle; su kaynaklarının sektörel ve sektörler arası planlanması, korunması ve özellikle yer üstü sularının tahsisi konularında ülkemiz koşullarına uygun, çerçeve nitelikli bir kanun taslağı hazırlanacaktır.

Mevcut alt yapının etkin kullanımı ve yeni tarımsal alt yapı yatırımlarının ülke ihtiyacı doğrultusunda gerçekleştirilebilmesi amacıyla; sulama amaçlı çiftçi organizasyonlarının oluşturulmasına yönelik olarak hazırlanan kanun tasarısı taslağı sonuçlandırılacaktır.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.

XIII. ÇEVRE

a) Mevcut Durum

Çevrenin korunması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı konusunda kurum ve kuruluşlar arasındaki görev ve yetki dağılımındaki belirsizlikler yeterince giderilememiştir. Hızlı nüfus artışı ve sanayileşme süreci doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı üzerinde önemli bir baskı unsuru olmaya devam etmekte; çevre koruma amaçlı bazı münferit projeler ile kalkınmanın çevreyi gözetmeyen bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlanamamaktadır.

2002 yılında Johannesburg'da yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi kararlarının etkin bir şekilde uygulanması için ulusal bazda bir izleme mekanizması henüz oluşturulamamıştır.

Zirve sonuçlarının takibi ile bağlantılı olarak Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümü Sürdürülebilir Kalkınma Birimi tarafından düzenlenen Ekonomisi Geçiş Sürecindeki Ülkelerde Sürdürülebilir Kalkınma Uygulamaları İçin Yönetişim konulu çalıştay 16-18 Eylül 2003 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizde çevre koruma kavramının sürdürülebilir kalkınma olarak algılanmasıyla birlikte, çevre başlığı altında çok sayıda veri tabanı, eylem planı, proje ve doküman hazırlanmış ve çeşitli kurul, komite ve çalışma grubu gibi oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bu faaliyetlerin birbirleri ile bağlantılarının kurulması, çevre ve sürdürülebilir kalkınma konusunda bütüncül bir bakışın ülke çapında yerleşebilmesi için etkin bir koordinasyon ve izleme mekanizmasının oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

Çevre ve Orman Bakanlıkları birleştirilerek Çevre ve Orman Bakanlığı şeklinde yeniden teşkilatlandırılmıştır.

Ülkemizin sahip olduğu biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların korunması, muhafazası, değerlendirilmesi ve ekonomik değere dönüştürülmesi esastır. Bu amaçla AB'ye entegre olmayı sağlayacak, referans merkezi niteliğinde ve özerk araştırma kurumunun oluşturulmasına giden bir sürecin başlatılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Ülkemizin maruz kaldığı çölleşme tehdidinin ortadan kaldırılmasına yönelik uygulama ve önlemleri kapsayan Çölleşme ile Mücadele Ulusal Eylem Planı hazırlama çalışmaları, ilgili kurumsal yapıdaki değişiklik süreci nedeniyle kesintiye uğramıştır.

Fosil yakıtlara olan bağımlılık nedeniyle artan sera gazı salınımlarını belli bir miktarda tutmak ya da belirlenen bir yıla kadar istenen oranda azaltmak amacıyla oluşturulan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve sözleşmesine katılmamız 4990 sayılı Kanun ile uygun bulunmuştur.

Çevre veri tabanı oluşturulması amacıyla çevresel veri arzı ve talebine ilişkin envanter çalışmalarının yapılması, ilgili kuruluşlar arasında bilgi akışının ve paylaşımının sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

Deniz, su ve hava kirliliği izleme, ölçme, değerlendirme sisteminin alt yapısının geliştirilerek bu konularda başta yerel yönetimlerin olmak üzere yetki ve sorumluluk paylaşımının açıklığa kavuşturulması ve uygulamaların etkinleştirilmesi yönünde yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

İnsan sağlığını, ekolojik dengeyi, kültürel, tarihi ve estetik değerleri korumak suretiyle ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamak esastır.

Çevre konusundaki mevcut kurumsal yapılanmanın ülkenin ihtiyaçları ve öncelikleri de gözetilerek yerel yönetimlere ve uygulayıcı kurumlara ağırlık verecek şekilde yeniden düzenlenmesi yönünde çalışmalara devam edilecektir.

Çevre ile ilgili ölçme, izleme ve değerlendirme çalışmaları sistematik bir yapıya kavuşturulacaktır. Bu yapı içinde yerel yönetimlerin teknik ve mali kapasitelerinin güçlendirilmesi esas olacaktır.

Çevreye ilişkin olarak farklı kurum ve kuruluşlar tarafından toplanan verilerin, uluslar arası standartlara uygun, güvenilir ve ilgi gruplarının erişmesine imkan verecek bir alt yapıda desteklenmesine devam edilecektir.

Eko-turizm, genetik olarak değiştirilmiş organizmalar ve bu yöntemle geliştirilen ürünlerin doğal kaynaklar üzerinde oluşturabileceği baskıları belirlemeye ve gidermeye yönelik çalışmalar desteklenecektir.

Üretim ve tüketim kalıplarında çevreye duyarlılığın artırılması, bu amaçla çevre yönetim sistemi araçlarının kullanımının etkinleştirilmesi, temiz üretim teknolojilerinin yaygınlaştırılması, bu konularda eğitim programlarına ağırlık verilerek özel sektör için destekleyici teknik ve finansal araçlardan faydalanılması imkanları araştırılacaktır.

Biyolojik çeşitliliğin ve gen kaynaklarının ekonomik bir değer olarak kullanılması yönündeki çalışmalar geliştirilerek desteklenecektir.

Ülkemizin sahip olduğu biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların korunması, muhafazası, değerlendirilmesi ve kullanılması amacıyla, ulusal düzeyde bir sistem oluşturularak konu ile ilgili bir merkezin kurulması çalışmalarına devam edilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Biyolojik çeşitliliğin; korunması, sürdürülebilir kullanımı, türlerin genetik yapısının değiştirilmesi, türlerin toplanması ve uluslar arası dolaşımı ile ilgili mevzuat geliştirilecektir.

Yatırım ortamının iyileştirilmesi çalışmaları kapsamında, mevcut izin prosedürlerinin ÇED süreci ile uyumlaştırılmasına ilişkin hukuki düzenlemelere devam edilecektir.

YEDİNCİ BÖLÜM

KAMU HİZMETLERİNDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

I. KAMU YÖNETİMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ VE YENİDEN YAPILANDIRILMASI

a) Mevcut Durum

Kamu yönetiminde insan kaynaklarını, yönetsel ilkeleri ve işleyişi içine alan bütüncül ve köklü bir değişim ihtiyacı devam etmektedir. Bu çerçevede, kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilat yapılarında, amaç ve görevlerinde, personel sistemlerinde ve kaynakların kullanımında görülen aksaklıklar ile eksiklikleri gidermek öncelikli konuları oluşturmaktadır.

Kamu hizmetlerinin saydam ve katılımcı bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli yasal ve kurumsal yapının oluşturulması amacıyla Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı Taslağı hazırlanmıştır. Söz konusu Kanun Taslağı kamu yönetimine ilişkin temel ilkeleri

içermekte ve merkezi ve yerel düzeyde örgütlenmeye ilişkin kurallar getirmektedir. Taslakta merkezi yönetimin yerine getireceği görevler tek tek sayılmak suretiyle belirlenmekte, yerel yönetim birimleri ise genel yetkili birimler olarak kabul edilmektedir.

Bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetkilerinin gözden geçirilerek, aynı görevleri yerine getiren veya benzer yetkilerle donatılmış olan kurum ve kuruluşların tespit edilmesi, bunlar arasındaki yetki karmaşası ve görev çatışmalarının giderilmesi ve tüm kurum ve kuruluşların asli görevlerini yapmasının sağlanması amacıyla başlatılan devlette genel kurumsal yapının gözden geçirilmesi çalışması tamamlanmış ve çalışma sonunda bir taslak rapor oluşturulmuştur.

İdari ve mali özerkliği haiz, özel kanunlarla kurulan düzenleyici ve denetleyici kurumların etkin şekilde faaliyet göstermelerini, düzenlemelerindeki dağınıklığı ortadan kaldırarak tekdüzeliliği sağlamak ve bu kurumların kuruluş ve görevlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemek amacıyla Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanmıştır.

Başbakanlığın yüklenmiş olduğu icrai işlevlerinden arındırılarak asli görevine döndürülmesi ve örgütsel yapısının küçültülmesi amacıyla, Başbakanlığa bağlı veya ilgili bulunan kurum ve kuruluşların sayısı azaltılmıştır. 16 Nisan 2003 tarih ve 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile Kültür Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Turizm Bakanlığı adı altında, 1 Mayıs 2003 tarih ve 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile, Çevre Bakanlığı ve Orman Bakanlığı Çevre ve Orman Bakanlığı adı altında birleştirilmiştir. Böylece bakanlık sayısı 22' ye indirilmiştir.

Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezi Yönetmeliğinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmeliğin 15 Ekim 2003 tarih ve 25260 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezi kapatılmıştır.

Bakanlar Kurulu zaman içinde çıkarılan kanunlar ve yapılan yönetsel düzenlemelerden kaynaklanan nedenlerle asli görevleri dışında bazı görevler üstlenmek zorunda kalmıştır. Ayrıca, Kurul çalışmalarına ilişkin usul ve esasları gösteren bir hukuki metin olmaksızın çalışmalarını sürdürmüştür. Bu boşluğu gidermek üzere, Bakanlar Kurulunun düzenli bir şekilde toplanması, toplantının usul ve esaslarının belirlenmesi ve çalışmalarda verimliliğin sağlanması amacıyla hazırlanan Bakanlar Kurulunun Çalışma Usulüne İlişkin Esaslar 18 Haziran 2003 tarihli ve P.2003/6 sayılı Bakanlar Kurulu Prencip Kararı ile kabul edilmiştir.

Yolsuzlukla etkin mücadele amacıyla 2 Ocak 2003 tarih ve 4782 sayılı Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvet Verilmesinin Önlenmesi İçin Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 4852 sayılı Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda yürütülen bir başka çalışma da kamu görevlilerinin uyacakları mesleki ve etik kuralları belirleyen kanun tasarısı taslağıdır. Taslak ile, kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirirken ayrımcılık yapmaması, saydamlığın sağlanması, vatandaşların beklentilerinin ve memnuniyetinin esas alınması gibi ilkeler getirilmektedir.

Kamu personel rejiminin yeniden düzenlenmesi amacıyla Devlet Personel Rejimi Reformu çalışmaları başlatılmıştır.

8 Temmuz 2003 tarih ve 4919 sayılı Kanunla Emekli Sandığı Kanununda değişiklik yapılarak, Emekli Sandığı iştirakçilerinden üniversite öğretim üyeleri, hakim ve savcılar ile büyükelçiler ve daimi temsilciler hariç olmak üzere, 61 yaşını dolduranların görevleriyle ilişkilerinin kesilmesi öngörülmüştür. Ancak, Kanun Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir.

Yurttaş odaklı bir yönetim anlayışının benimsenmesi konusu önemini muhafaza etmektedir. Kamu hizmetlerinin bürokraside uzun bir zaman içinde yerine getirilmesi, kamu kurumlarında uzun bekleme süreleri, kamu kuruluşları arasında yetki karmaşası, idari usul ve işlemlerin karmaşıklığı, aşırı kuralcılık ve katı bürokratik zihniyetten dolayı kamu yönetimi çoğu zaman vatandaşların eleştirilerine maruz kalmaktadır. İdari usulleri düzenleyen bir kanunun olmayışı, yönetimin keyfi uygulamalarda bulunmasına neden olmakta, vatandaşlar ile yönetim arasında uyumsuzlukların artmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, vatandaşların haklarının korunması ve yönetimin yapacağı işlem ve eylemlerin belirlenmesini amaçlayan İdari Usul Kanunu Tasarısı Taslağı hazırlanmıştır.

Vatandaşların kamusal bilgi ve belgelere ulaşmalarını sağlayacak 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu 24 Ekim 2003 tarih ve 25269 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Yönetimin iyileştirilmesi ve kamu yönetiminin gereksiz işlem ve kurallardan arındırılması amacıyla kamuda bürokratik formalitelerin azaltılması çalışmalarına başlanmıştır.

Kamu kurum ve kuruluşlarının yurt dışı teşkilatlarının sayısının giderek artması ve aralarında eş güdümün sağlanamaması önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasında verimlilik ve etkinliğin sağlanması, işlevi kalmamış birimlerin kaldırılması ve gereksiz birimlerin oluşturulmaması, devletin teşkilat yapısının küçültülerek işlevsel hale getirilmesi, gerekli sayı ve nitelikte personel alımı, kamu görevlilerinin bilimsel ve teknolojik gelişmeler ışığında eğitilmesi, yetki devri ve esneklikle beraber hesap verme sorumluluğunun ve yönetsel saydamlığın geliştirilmesi temel amaçlardır.

Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısının yasalaşarak yürürlüğe girmesiyle birlikte devlette genel kurumsal yapının gözden geçirilmesi çalışmaları sonucunda ortaya çıkan verilerden de yararlanılarak tüm kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilat kanunları gözden geçirilecek ve kurum ve kuruluşlar Kanununda getirilen ilkeler doğrultusunda yeniden yapılandırılacaktır.

Yolsuzlukla mücadelede münferit olaylar ve yasal düzenlemelerle yetinilmeyip, konu sistemli bir şekilde geniş çapta ele alınacak; yolsuzlukla mücadelede ilgili tüm tarafların işbirliği sağlanacak, toplumun tüm kesimleri bu konuda bilinçlendirilecektir. Ayrıca, yolsuzluk yapanlara karşı verilen cezaların caydırıcı niteliğinin artırılması sağlanacaktır.

Kamu hizmetlerinde kadro sayısının hizmet gereklerine uygun olarak belirlenmesi için tüm kurum ve kuruluşların norm kadro çalışmalarını tamamlamış olmaları gerekmektedir. Bu nedenle, 1998/16 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle yürürlüğe giren norm kadro uygulamasına işlerlik kazandırılacaktır.

Yurt dışı teşkilatları yeniden düzenlenecek, işlevi kalmamış olanlar kapatılacak, personel sayısı azaltılacak ve yurt dışında görevlendirilecek personelin niteliklerine ilişkin standartlar geliştirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı, Kamu Etik Kurulunun Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı, Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Tasarısı ve İdari Usul Kanunu Tasarısı Taslakları üzerindeki çalışmalar tamamlanacaktır.

Yolsuzlukla mücadele konusunda verilen cezaların caydırıcılığının artırılması amacıyla ilgili mevzuatta gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

II. ADALET HİZMETLERİNDE ETKİNLİK

a) Mevcut Durum

Yargıya ayrılan kamusal kaynakların yetersizliği, yargılama sürecinin yavaş işlemesi, hukuk kurallarının oluşturulmasında çağdaş gelişmelerin yeterince takip edilememesi, hukuk eğitiminde istenilen standarda ulaşamaması, yargı personelinin çalışma koşullarının ve özlük haklarının yetersiz kalması ve teknik-fiziki alt yapı eksikliklerinin giderilememiş olması, yargının etkin bir şekilde işlemlerini aksatmaktadır.

Sosyal ve ekonomik yapıdaki hızlı değişim, nüfus artışı ve yüksek enflasyon gibi nedenler uyumsuzlukların artmasına neden olmakta; yargı sistemindeki eksiklikler ve aksaklıklar nedeniyle davaların zamanında çözüme kavuşturulamaması, yargıda iş yükünün sürekli artmasına yol açmaktadır.

İlk derece mahkemeleri ile Yargıtay arasında üst mahkemeler (istinaf mahkemeleri) bulunmadığından, Yargıtayda maddi olgular yeniden değerlendirilmekte ve içtihat oluşturma görevi tam olarak yerine getirilememektedir.

Ceza infaz sorunları büyük boyutlara ulaşmıştır. Tutuklu ve hükümlülerin sahip olduğu asgari hakların yasa ile düzenlenmemiş olması, ceza yerine geçen diğer infaz yöntemlerinin yokluğu, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin güvenliği alanında yaşanan çift başlılık ile koğuş sistemi önemli sorunlara yol açmaktadır.

Mağdur haklarının korunmasında istenen seviyeye gelinebilmiştir. Haksız yere tutuklananlara tazminat verilirken, yargılamanın yenilenmesi yoluyla beraat eden kişilere tazminat verilmemesi hakkaniyete uygun bulunmamaktadır.

Türk hukukunu Avrupa Birliği normlarına uyarlamak amacıyla 2003 yılında köklü düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, adil yargıya ulaşmak, insan haklarına saygıyı tam olarak gerçekleştirmek ve hukukun üstünlüğünü yaşama geçirebilmek için atılması gereken ilave adımlar bulunmaktadır.

Son yıllarda çıkarılan bazı kanunlarda getirilen düzenlemelerle mevcut kanunlar arasındaki bağlantının yeterince kurulamadığı, hangi kanun hükümlerinin yürürlükten kaldırıldığına açıkça anlaşılamadığı ve kanun maddelerinin gereğinden uzun düzenlendiği gözlemlenmektedir. Bu hususlar, kanunların hazırlanmasında uyulması gereken kanun

teknikğine uygunluk, sadelik ve herkes tarafından anlaşılabilir olma ilkeleriyle bağdaşmamaktadır.

9 Ocak 2003 tarih ve 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun ile aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek üzere her ilde ve merkez nüfusu yüz binin üzerindeki her ilçede, tek hakimli aile mahkemeleri kurulmuş; 23 Temmuz 2003 tarih ve 4954 sayılı Türkiye Adalet Akademisi Kanunuyla temel görevi adli, idari ve askeri yargı hakim ve savcılar ve noterler ile adalet hizmetlerine yardımcı personelin ve talep halinde avukatların meslek öncesi ve meslek içi eğitimi ve gelişmesi için kurslar açmak olan Türkiye Adalet Akademisi kurulmuştur. Ancak yargı hizmetlerini iyileştirebilmek için kurumsal düzeyde daha köklü önlemlerin alınması ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Kişilere sağlanan yasal güvenceler zedelenmeden gerçek adalete ulaşmak temel hedefi doğrultusunda, yargının bağımsızlığını güçlendirecek ve adalet sisteminin hızlı işleyişini sağlayacak şekilde bir yargı reformu yapılacaktır.

Hukukun üstünlüğü ilkesi bütün kurallarıyla hayata geçirilecektir.

İnfaz hizmetleri alanında çağdaş gelişmeler izlenerek, hükümlünün topluma kazandırılması ve infazın etkinleştirilmesi üzerinde durulacak ve bu amaçla ceza infaz sistemi yeniden düzenlenecektir.

Kanun maddelerinin yalın, yeterince açık ve kolay anlaşılabilir olması sağlanacaktır.

Yargı sisteminin modern araç ve gereçler ile takviyesine devam edilerek adalet hizmetlerinin sunumunda teknolojik ilerlemelerden azami ölçüde yararlanılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Türk Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu gibi temel kanunların yenilenmesi çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Çekişmesiz yargı işleri için ayrı bir kanun tasarısı hazırlanacaktır.

Mağdur haklarını koruyacak yasal düzenlemeler yapılacaktır.

III. GÜVENLİK HİZMETLERİNDE ETKİNLİK

a) Mevcut Durum

Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığındaki modernizasyon çalışmaları sürdürülmekte ve çağın gerektirdiği bilgisayar ve iletişim ağı projeleri uygulamaya konulmaktadır. Polis ve Jandarma teşkilatlarında tesis edilmeye çalışılan otomatik parmak izi teşhis merkezleri, ses ve görüntü analiz birimleri aracılığıyla güvenlik hizmetlerinde çağdaş uygulamanın eksenini oluşturan delilden sanığa gitme ilkesi hayata geçirilmiştir.

Anayasada ve güvenlik hizmetleriyle ilgili mevzuatlarda yapılan değişiklikler çerçevesinde, insan hak ve özgürlüklerinin korunması ile işkence ve kötü muamelenin önlenmesinde gelişmeler sağlanmıştır.

Güvenlikle ilgili kuruluşların örgütlenme, personel, bütçe ve teknoloji kullanımları konularında yeniden yapılandırılmasına ve buna yönelik eğitim çalışmalarına ağırlık verilmiştir.

Çocuk suçluluğunun önlenmesi için çocuk polisi uygulamasına geçiş hızlandırılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Hukukun üstünlüğünü egemen kılmak, güvenlik hizmetlerinin etkinliği ve kalitesini Avrupa Birliği norm ve standartlarına yükseltmek, performansa dayalı, dürüst, adil, saydam ve birey odaklı bir yönetimi tesis etmek, hizmetlerin yerine getirilmesinde toplumun taleplerini idari karar alma sürecine yansıtma, demokratik katılımı artırmak, çıkar amaçlı suç örgütleri, her türlü kaçakçılık, yolsuzluk ve terör ile etkili bir şekilde mücadele etmek, bilgi ve iletişim teknolojilerini güvenlik hizmetlerinde etkili olarak kullanmak ilke olarak benimsenmiştir.

Hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına saygılı, delilden sanığa giderek suçluyu tespit eden ve AB norm ve standartlarında kurumsallaşmış bir güvenlik hizmeti sunumu temel amaçtır. Suçun kaynağında önlenmesi amacıyla, geniş toplum katmanlarını hedef alan eğitim programlarının ilgili kurumlar ile işbirliği içinde sürdürülmesi sektör politikalarının ana eksenini oluşturacaktır.

Güvenlik ve asayiş hizmetlerinde Avrupa Birliği standartlarına ulaşılması amacıyla 2004 yılında; Ulusal Uyuşturucu Merkezinin Oluşturulması ve Ulusal Uyuşturucu Stratejisinin Geliştirilmesi, Organize Suçlarla Mücadelenin Güçlendirilmesi, İfade Alma Yöntemlerinin ve Odalarının Geliştirilmesi Projeleri uygulamaya konulacaktır.

2005 yılında ise; Kara Paranın Aklanması ve Suçun Mali Kaynakları ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadelenin Güçlendirilmesi, Polisin Suç Delillerini Bilimsel Yöntemle Analiz Kapasitesinin Geliştirilmesi, Polisin Denetime Açıklığının, Verimliliğinin ve Etkinliğinin Geliştirilmesi projelerinin uygulamaya konulması programlanmıştır. Avrupa Birliğinden bu projeler için sağlanan hibe katkı yaklaşık 10 milyon eurodur.

Kaçakçılık ve organize suçlarla mücadelede yararlanılmak üzere bilgisayar destekli eğitim kapsamında uzaktan erişimli eğitim sistemlerinin kullanılması hayata geçirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Uluslararası polis işbirliğinin yapılmasıyla ilgili yasal çalışmalar başlatılacaktır.

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Kriminal Polis Laboratuvarları bünyesinde DNA Bilgi Bankasının kurulmasıyla ilgili hukuki ve kurumsal alt yapı çalışmaları tamamlanacaktır.

Çocuk Suçlarını Önleme Merkezlerinin ülke geneline yaygınlaştırılması temin edilecektir.

Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Merkezinin alt yapısı oluşturulacaktır.

IV. MAHALLİ İDARELER

a) Mevcut Durum

Kamu yönetimi reformu çerçevesinde merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev bölüşümü ve hizmet ilişkilerinin esaslarına yönelik düzenleme çalışmaları devam etmektedir.

2003 yılı Ekim ayı itibarıyla belediye sayısı 3.228 olup, belediyelerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 82,6'ya ulaştığı tahmin edilmektedir.

16 Büyükşehir belediyesinde 58 ilçe ve 31 alt kademe belediyesi mevcuttur. 2003 yılında büyükşehir belediyelerinde yaşayan nüfusun belediyeler toplam nüfusu içindeki oranının ise yüzde 40,8 olması beklenmektedir.

İl, ilçe, belediye ve büyükşehir belediyesi kurulmasında optimum büyüklüğü sağlayacak düzenlemelere olan ihtiyaç önemini korumaktadır.

Yerel hizmetlerde; halkın ihtiyaç önceliklerinin belirlenememesi, halkın tercihleri doğrultusunda etkili bir programlama yapılamaması, karar alma ve uygulamada idari etkinliği ve verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Aynı idari sınırlar içindeki mahalli idare birimleri genellikle birbirleriyle bağlantılı olarak çalışmamakta, yerel nitelikli ihtiyaçların giderilmesine ve sorunların çözümüne yönelik hizmet planlaması yeterince yapılamamaktadır.

Yerel yönetim meclislerinin yeniden yapılandırılması sürecinde, yerel meclislerin geniş katılıma olanak vermemesi nedeniyle oluşan temsil sorunu ile güçlü başkan-güçsüz meclisin yarattığı örgütsel temsil sorunu önemini korumaktadır.

Yerel yönetimlerin denetlenmesinde etkinliğin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Küçük ölçekli ve sayıca fazla olan belediye sistemi ulusal kaynakların küçük dilimler halinde kullanımına ve verimliliğinin azalmasına yol açmaktadır.

İl özel idarelerinin idari ve mali etkinliğinin artırılma ihtiyacı devam etmektedir.

Mahalli idare sistemi içindeki ağırlıkları azalan köylerin bir mahalli idare birimi olarak güçlendirilmesi önemini korumaktadır.

Mahalle muhtarlıklarının, gelişen yerleşim düzeni içinde işlevinin artırılması ve örgütsel olarak yeniden düzenlenmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Birden çok mahalli idareyi ilgilendiren ve yerinde karşılanması gereken hizmetler için kurulan mahalli idare birlikleri, yapı ve kaynak itibarıyla güçlendirilememiştir.

Tek yönlü ve özden çok biçime ağırlık veren denetim anlayışı sürdürülmekte olup, hizmetlerin yerinde, verimli ve etkin bir biçimde yürütülmesini sağlayacak denetim henüz

oluşturulamamıştır. Belediye birlikleri ile şirketlerinin, başta Sayıştay denetimi olmak üzere denetim kapsamı dışında olması uygulamada önemli sakıncalar doğurmaktadır.

Afet mevzuatının sadeleştirilerek uygulanabilir hale getirilmesi, yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarının netleştirilmesi ve bu çerçevede periyodik tatbikatlar yapılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

Yerel yönetimlerin imar ve yapı kullanımı konusundaki yetkileri ile merkezi yönetimin standart belirleme, denetleme görev ve sorumluluklarının açık ve uygulanabilir şekilde yeniden düzenlenmesi ve yerel yönetimlerin bu sorumluluklarını yerine getirebilecek nitelikte personel ihtiyacının karşılanması önemini korumaktadır.

Yangından korunma konusunda ülke genelinde esasları belirleyici bir politika ve mevzuat oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

Kentsel hizmet talebindeki artışa paralel olarak; yerel yönetimlerin, özellikle belediyelerin, öz gelirlerinin payı artırılamamış ve yeterli kaynak yaratılamamıştır. Kaynak teminindeki dar boğaz belediyeleri teknoloji transferi ve büyük finansman gerektiren yatırım projelerinin yanı sıra diğer projelerinde de dış kredi kullanmaya yöneltmektedir.

Belediyelerin büyük kısmının teknik kadrolarının yetersiz olması, proje yönetimi açısından gerek hazırlanma gerek uygulama safhalarında yüksek maliyetlere ve teknik sorunlara yol açmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler, Politikalar

2004 yılında belediye sınırları içinde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 84,2'ye, büyükşehir belediyelerindeki nüfusun toplam belediye nüfus içindeki oranının yüzde 40,5'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Halkın ortak yerel ihtiyaçlarını karşılayacak kamu hizmetlerinin mahalli idarelerce yürütülmesi sağlanarak bu hizmetlere etkinlik, verimlilik ve hız kazandırılacaktır.

Mahalli idareler; görevleri ile orantılı bir gelir yapısına kavuşturulacak ve gelir kaynaklarının, yerel kamu hizmetlerinin yürütülmesine ve gerekli mali planlamaya olanak verecek şekilde düzenli ve sürekli olması sağlanacaktır.

Merkezi yönetimce geliştirilen ilke, kriter ve standartların yerel düzeyde uygulanabilmesi için yerel yönetimler desteklenecektir.

Küçük ölçekli ve çok sayıda birimden oluşan mahalli idare sistemi iyileştirilecektir. İl, ilçe ve belediye kurulması için kriterler, yerleşmelerin ekonomik potansiyeli, nüfus yapısı, tarihi, coğrafi ve kültürel özellikleri dikkate alınarak hizmetin götürülmesinde optimum büyüklüğü sağlayacak şekilde belirlenecektir.

Tek tip belediye modeli yerine belde, ilçe, il ve turistik yöre belediyeleri için birbirinden farklı kuruluş, gelir, görev ve çalışma esasları belirlenecektir. Bu kapsamda büyükşehir belediyesi modeli yeniden değerlendirilecektir.

Mahalle muhtarlıklarının, gelişen yerleşim düzeni içinde işlevi artırılacak, dönüşümlü olarak yerel yönetim meclislerine üye olmaları ile ilgili mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

Yerel yönetim şirketlerinin hizmet alanları sınırlandırılarak, örgütlenme ve denetimleri hakkında genel ilkeler belirlenecektir.

Mahalli idarelerde, insan gücü planlaması çerçevesinde, ihtiyaçlarına uygun nitelikli personel istihdamını temin etmek üzere başlatılan norm kadro çalışmaları tamamlanacaktır.

Mahalli hizmetlerin tarifelenmesinde, maliyetler ile fiyatlar arasında denge kurulacak, insani ihtiyaçlar için zorunlu hizmet miktarı da göz önünde tutularak, hizmetlerden yararlananların hizmetin bedelini ödemesi sağlanacaktır.

Mahalli idarelerin imar ve alt yapı faaliyetlerinin finansmanında kullanılmak üzere merkezi ve yerel yönetimlerin çeşitli faaliyetler sonucu oluşan kentsel rantların vergilendirilmesi amacıyla yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

Dış kredi ile finansman sağlanması gereken yerel yatırımlar için belediyeler ile koordinasyon içinde merkezi düzeyde bir ana plan hazırlanacaktır.

Yerel yönetimlerde birlikleri ve şirketleri de kapsayacak şekilde, hizmetlerin yerinde, verimli ve etkin bir biçimde yürütülmesini sağlayan denetim anlayışı yerleştirilecektir.

Yüksek yatırım gereksinimi nedeniyle önemli bir pazar oluşturan yerel yönetimlerin dünya şirketleri karşısında pazarlık gücü, merkezi yönetim desteği sağlanarak artırılabilecektir.

Acil müdahale gerektiren durumlarda yerel karar alma mekanizmaları güçlendirilerek, yerel yönetimler gönüllü kuruluşlarla iş birliği içinde hareket edebilecek bir yapıya kavuşturulacaktır.

Yerel yönetimlerin hizmet planlaması, projelendirmesi ve uygulaması aşamalarında, engelliler, kadınlar, yaşlılar, çocuklar ve gençler gibi toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarını göz önüne alan yaklaşımlar geliştirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Merkezi idare ile mahalli idareler, üniter yapı içinde idarenin bütünlüğü ilkesine uygun olarak, iş bölümü ve koordinasyona dayalı bir yapıya kavuşturulacak; merkezi ve mahalli idareler arasında görev, yetki, sorumluluk ve kaynak paylaşımı ile mahalli idarelerin teşkilat, mali ve personel yapısının yeniden düzenlenmesine yönelik hukuki ve kurumsal düzenlemeler tamamlanacaktır.

İller Bankası Genel Müdürlüğü etkin bir yerel yönetim ortaklığı olarak yeniden yapılandırılacaktır.

Yerel yönetim birlikleri ve şirketlerine yönelik yasal çerçeve yeniden belirlenecektir.

Ulusal düzeyde yangından korunma yönetmeliği hazırlanacaktır.

V. KAMU YATIRIMLARININ PLANLANMASI VE UYGULANMASINDA ETKİNLİK

a) Mevcut Durum

Kamu yatırım programının sınırlı kamu kaynaklarına göre çok sayıda ve öncelikleri iyi belirlenmemiş veya zaman içinde önceliğini ve yapılabiliğini kaybetmiş projelerden oluşması, öncelikli projelere dahi zamanında yeterli kaynak tahsis edilememesine, yapım sürelerinin uzamasına, maliyetlerin artmasına ve elde edilecek faydaların gecikmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan, yeterince etüt edilmeden hazırlanan ve uygulamaya konulan bazı projeler zamanında tamamlansa dahi öngörülen faydaları sağlayamamaktadır.

Kamu kuruluşlarının proje geliştirme, hazırlama ve etkin bir şekilde uygulama kapasitelerinin geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Uygulamanın yeterince izlenip değerlendirilememesi, proje aksaklıklarının zamanında ve etkin bir şekilde tespit edilip giderilmesini ve projeler arası eş güdümü engellemektedir.

Kamu yatırım uygulamasında etkinliğin sağlanması ve kaynakların daha rasyonel kullanımı için gerekli tedbirlerin alınması amacıyla yönelik olarak yapılan çalışmalar kapsamında, yatırım programında 1998 yılında 5.556 olan proje sayısı 1999 yılında 5.458'e, 2000 yılında 5.321'e, 2001 yılında 5.047'ye, 2002 yılında 4.414'e ve 2003 yılında 3.851'e düşürülmüştür.

2001 yılında 2002 Yılı Yatırım Programı hazırlıkları kapsamında başlatılan rasyonelleştirme çalışmaları, YPK'nın 11 Aralık 2001 tarih ve 2001/126 sayılı Kararı ve Bakanlar Kurulunun 12 Aralık 2001 tarih ve 2001/3458 sayılı Kararı ile 353'ü ana proje, 649'u alt proje olmak üzere, 2001 yılı program fiyatlarıyla tutarı 12,4 katrilyon TL olan toplam 1.002 projenin Programdan çıkarılmasıyla sonuçlanmıştır. Böylelikle, 2001 yılında kriz sonrası parametreleriyle 12,5 yıla kadar çıkan kamu yatırım stokunun ortalama tamamlanma süresi, 2002 yılında ortalama 8,5 yıla düşürülmüştür.

2002 yılında ise, söz konusu çalışmaların devamı niteliğinde, 2003 Yılı Yatırım Programı hazırlıklarına ve yapılacak rasyonelleştirme çalışmalarına esas teşkil etmek üzere 15 Temmuz 2002 tarih ve 2002/39 sayılı YPK Kararı alınmış, DPT Müsteşarlığı tarafından yatırımcı kamu kuruluşları ile işbirliği içinde Programdaki proje stokunun ortalama tamamlanma süresini yüzde 3 civarında azaltacak gerekli düzenlemeler yapılması, kamu projelerinin hazırlanması, analizi, seçimi, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili olarak alınacak yapısal önlemler ile proje stokunun verimli yapısının gelecekte bozulmayacağı bir ortamın oluşturulması benimsenmiştir.

Kamu yatırım programının rasyonelleştirilmesinin gerekliliği hususu Acil Eylem Planında da yer almış, 2002/39 sayılı YPK Kararında belirtilen ilke ve esaslar çerçevesinde Kamu Yatırım Programının Rasyonelleştirilmesine İlişkin Eylem Planı hazırlanmıştır.

Sonuç olarak, sektörel, bölgesel ve proje bazındaki öncelikler dikkate alınarak yatırım programındaki devam eden projeler yeniden gözden geçirilmiş; önceliğini ve yapılabiliğini yitirmiş 230'u ana proje, 370'i alt proje olmak üzere, 2002 yılı program fiyatlarıyla tutarı 4,9 katrilyon TL olan toplam 600 proje YPK'nın 27 Aralık 2002 tarih ve

2002/132 sayılı Kararı ve Bakanlar Kurulunun 30 Aralık 2002 tarih ve 2002/5169 sayılı Kararı ile 2002 Yılı Yatırım Programından çıkarılmıştır.

2003 Mali Yılı Bütçesi ve Yatırım Programının 2003 yılı başında yürürlüğe girememesi nedeniyle, 2003 Yılı Programı ve Mali Yılı Bütçesi ile ilgili olarak 2003/2 sayılı YPK Kararı alınmış ve 24 Ocak 2003 tarih ve 25003 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Rasyonelleştirme ile ilgili hususlar söz konusu Kararda da yer almıştır.

Devam edilen rasyonelleştirme çalışmaları neticesinde, 2003 Yılı Yatırım Programındaki proje sayısı 3.851'e, kamu yatırım stokunun ortalama tamamlanma süresi ise 2002 yılına göre yüzde 11,2 azaltılarak 7,6 yıla düşürülmüştür. 2003 Yılı Yatırım Programında 19,8 katrilyon TL tutarındaki 334 adet proje iz ödenek tahsis edilmek suretiyle durdurulmuş, böylece yatırımlara ayrılabilen kısıtlı kaynaklar öncelikli projelere tahsis edilmeye çalışılmıştır.

2004 Yılı Programı ve Mali Yılı Bütçesi hazırlıkları ile ilgili olarak YPK tarafından alınan 4 Temmuz 2003 tarih ve 2003/14 sayılı Makro Çerçeve Kararında kamu yatırım programının rasyonelleştirilmesi ile ilgili hususlar ayrıntılı olarak yer almıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Temel amaç, kamu yatırımlarının planlanması ve uygulamasında etkinlik sağlamak suretiyle, projelerin ekonomik büyümeye ve buna bağlı olarak sosyal refaha sağlayacağı katkının en yüksek düzeye çıkarılmasıdır.

Bu amaca yönelik olarak büyük ölçekli kamu yatırım projeleriyle ilgili karar alma sürecinde, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hedef ve stratejileri çerçevesinde, genel olarak fayda-maliyet analizi yaklaşımı esas alınacaktır.

Rasyonelleştirme çalışmalarının 2004 yılında ve sonrasında da yürütülmesi önem arz etmektedir.

Yatırım projeleri ile ilgili olarak, proje fikirlerinin geliştirilmesi, yapılabirlik etütlerinin uluslar arası standartlara uygun ve ÇED olumluluk belgesi de dahil olmak üzere karar almada gerekli bilgileri içerecek şekilde hazırlanması, projelerin analizi, seçimi ve finansman teminiyle uygulama ve tamamlanma sonrası izleme-değerlendirme aşamalarını kapsayan kurumsallaşmış etkin bir proje yönetiminin oluşturulmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Kamu proje stokunun daha rasyonel ve yürütülebilir bir hale getirilmesi amacı doğrultusunda, projelerin sektörel ve bölgesel öncelikler ile yapılabirlikleri açısından gözden geçirilerek uygulamasında önemli aşama kaydedilmiş ve kısa sürede bitirilebilecek olan yatırımlara öncelik verilmesi sağlanarak yatırımların hızlandırılması temin edilecektir.

Proje bazında ek ödenek kullanımına başvurulması sınırlı tutulacak, kuruluşlar başlangıç ödenekleri çerçevesinde yıllık iş programlarını hazırlayacaklardır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Proje planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme sürecini yönlendirme amacıyla başlatılan Proje Döngüsü Yönetmeliği hazırlama çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

VI. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

a) Mevcut Durum

Sivil toplum kuruluşlarının (STK) ülke kalkınmasında, ulusal ve uluslar arası kaynakların harekete geçirilmesinde etkinlikleri artmakta ve STK'lar tarafından yürütülen projelerde artış görülmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler, Politikalar

Kamu kurumları ve yerel yönetimlerin; eğitim, sağlık, sosyal hizmet ve spor gibi toplumsal içerikli projelerde STK'lar ve özel sektör ile işbirliği içinde faaliyet göstermeleri ve bunun için gerekli mekanizmaların oluşturulması sağlanacaktır.

VII. DOĞAL AFETLER

a) Mevcut Durum

Afetlerden sonra ortaya çıkan zararı en aza indirmek üzere öncelikle planlama, uygulama, denetim ve organizasyon boyutlarını içeren sistem sorunlarının çözülmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

Afet yönetimi konusunda, afet öncesi - afet anı - afet sonrası boyutları itibarıyla sorumlu bir çok kuruluş bulunmaktadır.

Afet sonrası rehabilitasyon uygulamalarında kamu sorumluluğunu bozulan sosyal ve teknik alt yapı ile sınırlayacak, tanımlayacak düzenlemelere ve konut ve işyerleri zararlarının karşılanmasının sigorta sistemi içinde ele alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Doğal Afet Sigortaları Kurumu kurulmuş olmakla birlikte, depremle sınırlı olan sigorta sisteminin bütün afet türleri bütün ülke ve yapılar kapsanacak şekilde geliştirilmesi gereği bulunmaktadır.

Afet sonrası yeniden yapılandırma projeleri olarak 1998 yılında başlatılan ve dış kredi ile yürütülen Sel ve Deprem Felaketi Acil Yardım Projesinin (TEFER) 2004 yılında tamamlanması programlanmıştır. 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde meydana gelen depremler sonucunda; 2000 Yılı Yatırım Programına alınan, dış kredi ile desteklenen Marmara Depremi Acil Yeniden Yapılandırma Projesi (MEER) kapsamındaki işlere devam edilmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Afetlerle ilgili olarak yapılan çalışmaların tek elden yürütülmesi esastır.

Toplumun her kesiminin afet bilincinin artırılması amacıyla sürekli ve sistemli bir eğitim sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Zorunlu Deprem Sigortası tüm afetleri ve yapı stokunu kapsayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

Çeşitli kurumların afetlerle ilgili görev ve yetki dağılımındaki çatışmalarının ortadan kaldırılması için gerekli hukuki ve idari düzenlemeler yapılacaktır.

Afet önleyici tedbirlerin geliştirilmesi ve uygulama denetiminde etkinliğin sağlanması amacıyla imar ve afet mevzuatlarında gerekli düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.

7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirler İle Yapılacak Yardımlara Dair Kanunda kamu sorumluluğunu, bozulan sosyal ve teknik alt yapıyı kapsayacak şekilde yeniden düzenleme çalışmaları yapılacaktır.

VIII. TRAFİK VE CAN GÜVENLİĞİ

a) Mevcut Durum

2002 yılında, karayollarında meydana gelen 439.958 trafik kazasında 4.169 kişi hayatını kaybetmiş, 116.045 kişi yaralanmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğünde kayıtlı araç sayısı, 2002 yılında yeniden yapılan değerlendirmeye göre 9,5 milyon olarak belirlenirken, toplam kaza ve yaralı sayısının 2001 yılı ile aynı düzeyde gerçekleştiği, ölü sayısında ise yüzde 4,9 oranında bir azalma sağlandığı gözlenmektedir. Ancak, ülkemizde trafik kazaları sonucunda ortaya çıkan can kayıplarının yanı sıra ekonomik kayıplar önemini korumaktadır.

Dünya Bankası finansmanı ile yürütülen Karayolu İyileştirme ve Trafik Güvenliği Projesi (KİTGİ) kapsamında, trafik kazalarının yoğun olduğu 4.500 km'lik güzergahta denetim hizmetlerinin gelişmiş yöntemlerle etkinleştirilmesini sağlamak amacıyla 1996 yılında başlatılan proje yıl içinde tamamlanmıştır. Proje kapsamında ülke genelinde haberleşme sistemi oluşturulmuş, trafik kazalarının yoğun olduğu güzergahlarda teknik donanımlı ekiplerin oluşturulması sağlanmıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütüncü 1979 yılında kabul edilen Karayolu Taşımacılığında Çalışma Saatleri ve Dinlenme Sürelerine İlişkin 153 sayılı Sözleşmenin onaylanması, 15 Temmuz 2003 tarih ve 4933 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur.

Özelleştirme Yüksek Kurulu tarafından araç muayene istasyonları özelleştirme kapsamına alınarak, bu istasyonların mali ve hukuki açıdan hazırlık işlemine tabi tutulmaları konusunda karar alınmış ve gerekli çalışmalar başlatılmıştır.

Bütün illerde acil yardım ve kurtarma merkezleri kurulmuştur. Ancak, bu hizmetlerin etkinleştirilmesi ve yaygınlaştırılması, halkın bu konuda bilinçlendirilmesi ve diğer sorumlu hizmet kuruluşları ile eşgüdüm sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

KİTGİ Projesi kapsamında 2002 yıl sonu itibarıyla proje kapsamında bulunan okullarda yaklaşık 700 öğretmene hizmet içi eğitim verilmiş, yaklaşık 20 trafik formatör öğretmenin bilgi ve deneyimlerinin artırılması amacıyla, yurt dışı eğitimi tamamlanmıştır. Bu alanda düzenlenen çeşitli faaliyetlere, 1987 yılından önce ehliyet almış 40 bin kişi katılmıştır. 362 proje okuluna ekipman sağlanmış, 250 adet trafik güvenliği eğitimi öğretmen kullanım kılavuzu hazırlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ulaştırma alt sektörleri arasında, ülke gereksinimlerine uygun dengeler kurularak, taşımaların her türünde öncelikle can ve mal güvenliğinin gözetilmesi ve buna yönelik yasal ve kurumsal alt yapının oluşturulması, kamuoyunun trafik konusunda bilinçlendirilmesi ve katılımının sağlanması temel amaçtır.

Karayolu Taşıma Kanununa işlerlik kazandıracak ve AB ulaştırma politikaları ve mevzuatı ile uyumlu ikincil mevzuat yıl içinde tamamlanacaktır.

Karayollarında trafik güvenliği konusunda hazırlanacak kampanyalar ve hedef programlara kamuoyunun ve sivil toplum örgütlerinin desteğinin artırılması, özel kesimin trafik güvenliği ile ilgili projelere katılımının özendirilmesi ve bu uygulamanın yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Trafik suçlarına verilen cezaların uygulanabilir, caydırıcı ve kamu vicdanını tatmin edici şekilde düzenlenmesi, denetim hizmetlerinin, teknik donanımlı araçlarla seyir halindeki trafik üzerinde etkin olarak yapılması ve belirlenecek hedef programlar çerçevesinde denetimin yoğunlaştırılması sağlanacaktır.

Trafiği denetlemekle görevli polis ve jandarmanın eğitimi geliştirilerek, bu görevde uzmanlaşmalarına önem verilecektir.

Trafik kazalarına bağlı ölüm, yaralanma ve özürlü kalma durumlarının önlenmesi ve azaltılması için etkili tedbirler alınacak, acil sağlık ve kurtarma hizmetlerinin ülke genelinde yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Trafik kazalarında acil müdahale ve kurtarma hizmetlerinin çağdaş yöntemlerle ve etkin bir şekilde yapılabilmesi için, sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları ve yerel yönetimlerin de katılabileceği uygun bir kurumsal yapının oluşturulması konusunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

EKONOMİDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

I. REKABET HUKUKU VE POLİTİKALARI

a) Mevcut Durum

Mal ve hizmet piyasalarında rekabeti düzenleyen temel mevzuat niteliğindeki 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun 1994 yılından itibaren yürürlükte bulunmaktadır. Ancak, 4054 sayılı Kanunda 1 Ağustos 2003 tarih ve 4971 sayılı Kanunla, para cezalarının etkin olarak uygulanması ve özellikle bilgi toplama ve yerinde inceleme konularında karşılaşılan sorunların giderilmesine yönelik olarak bazı değişiklikler yapılmıştır.

Kısaca AR-GE Tebliği olarak anılan 2003/2 sayılı Araştırma ve Geliştirme Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği 27 Ağustos 2003 tarih ve 25212 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2003/3 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ 18 Eylül 2003 tarih ve 25237 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Ayrıca, 1998/3 sayılı Motorlu Taşıtlar Dağıtım ve Servis Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğinin AB'nin 1400/2002 sayılı Motorlu Araç Sektöründeki Dikey Anlaşma ve Uyumlu Eylem Kategorilerine uyumlaştırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Söz konusu tebliğin 2003 yılı sonuna kadar çıkarılması öngörülmektedir.

Sektörel düzenleyici ve denetleyici kurumların görevlerine ilişkin yasal düzenlemelerle 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanuna istisna getirilmesi, rekabet soruşturmalarında Rekabet Kurumu ile bu kuruluşlar arasında yetki çatışmasına neden olmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1998/3 sayılı Motorlu Taşıtlar Dağıtım ve Servis Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğinin AB'nin 1400/2002 sayılı Motorlu Araç Sektöründeki Dikey Anlaşma ve Uyumlu Eylem Kategorilerine uyumlaştırılmasına yönelik çalışmalar 2003 yılı sonuna kadar tamamlanacaktır.

Sektörel düzenleyici kurumlar ile Rekabet Kurumunun görev, yetki ve sorumlulukları açık bir şekilde belirlenecektir.

Kendilerine kanunla özel veya inhisari haklar verilen kamu kurumlarının faaliyetlerinin rekabet kuralları çerçevesinde denetlenmesi ve bu alanlarda daha fazla serbestleşmeye gidilmesi için gereken hazırlıklar yapılacaktır.

Yürürlükteki mevzuatta mal ve hizmet piyasalarında rekabet kurallarının işleyişine engel olan hükümler Rekabet Kurumu tarafından tespit edilecek ve gerekli değişiklikler yapılacaktır.

Kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen, mal ve hizmet piyasalarındaki rekabet koşullarını etkileyebilecek hükümler içeren kanun, tüzük, yönetmelik, tebliğ gibi mevzuat çalışmaları ile ilgili olarak Rekabet Kurumunun görüşü önem arz etmektedir.

Kamu ihalelerinde, isteklilerin ihalelerde rekabet ortamını bozmaya yönelik davranış ve anlaşmaları Rekabet Kurumunca etkin bir biçimde izlenecek ve soruşturulacaktır.

Rekabet Kurumu tarafından, monopolistik ve oligopolistik sektörlerdeki fiyat hareketlerinin izlenerek, bu piyasalardaki rekabeti bozan fiyat ayarlaması ve pazar paylaşımı gibi anlaşmalar etkili bir biçimde soruşturulup, bu sektörlerdeki fiyat hareketlerinin rekabetçi bir seviyede oluşumunu sağlayacak çalışmalara önem verilecektir.

Piyasalardaki rekabet yapısını güçlendirmek için rekabet mevzuatının uygulanmasının yanı sıra toplumda rekabet kültürü oluşturulmasına ve toplumun rekabet kuralları konusunda bilgilendirilmesine çalışılacaktır. Bu amaçla eğitici yayın ve programların kitle iletişim araçları ile sunulması özendirilecektir. Ayrıca, üniversitelerin ilgili programlarında rekabet hukuku ve politikalarının etkili bir biçimde işlenmesi sağlanacaktır.

Rekabete açılmayan doğal tekel niteliğindeki sektörlerde özelleştirme yapılmadan önce bu sektörleri düzenleyen kural ve kurumlar oluşturulacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Sektörel düzenlemelerden sorumlu bağımsız kurumların kendi aralarında ve Rekabet Kurumuyla olan ilişkileri konusundaki görev, yetki ve sorumluluk paylaşımının sınır ve koşullarını belirleyecek ikili ve çok taraflı protokoller hazırlanacaktır.

Rekabet Kurumu dahil, bütün düzenleyici ve denetleyici kurumların kararlarının yargısal denetimindeki etkinliği ve etkililiği artırmak amacıyla Danıştay'da yeni bir yapılanmaya gidilecektir.

II. FİKRİ HAKLARIN KORUNMASI

a) Mevcut Durum

Fikri haklar alanında dünyadaki gelişmeler, ülkelerin bu alanda belirleyecekleri politikalarını giderek artan biçimde uluslar arası bir yaklaşımla ele almalarını gerekli hale getirmektedir. Teknolojik ilerlemelerin yarattığı fırsatlar bazı tehditleri de beraberinde getirmekte, bu gelişmelerden en fazla etkilenen alanlardan biri de fikri haklar olmaktadır. Bunun sonucunda, fikri haklara ilişkin yasal, idari ve teknik alt yapı ile ilgili olarak ülkemizde yakın dönemde uluslar arası uygulamalara büyük ölçüde uyumlu şekilde oluşturulmuş olan yapının, dinamik bir yaklaşımla değerlendirilip yenilenmesi ve geliştirilmesi gereği devam etmektedir.

Sistemin idari alt yapısının iyileştirilmesine yönelik girişimlerden biri olan eser ve bağlantılı haklar alanındaki mevcut yapının gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi ihtiyacı devam etmektedir. Bu kapsamda yapılan diğer bir çalışma olan Türk Patent Enstitüsünün (TPE) Kuruluş ve Görevleri Hakkında 544 sayılı KHK'da değişiklik öngören Kanun Tasarısı ise TBMM gündemindedir.

Entegre Devre Topografyalarının Korunmasına İlişkin Kanun Tasarısı Taslağı ve Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanmıştır.

Fikri haklar sisteminin iyileştirilmesi amacıyla özellikle korsanlık ve sahtecilikle mücadele çerçevesinde önemli girişimlerde bulunulmuştur. Bu kapsamda, fikir ve sanat eserlerinin sokaklarda satışının engellenmesine yönelik olarak bir kanun tasarısı taslağı çalışması başlatılmıştır. Bu çalışmaya paralel olarak, kültür ürünlerini çoğaltan ve satan kurumların sertifikalandırılması amacıyla da bir yasal düzenleme hazırlığı yapılmaktadır. Böylelikle gerçek ve tüzel kişilerin bu ürünleri gerekli izin belgeleri olmadan ticari olarak kullanmaları engellenebilecektir.

81 ilde örgütlenmesini tamamlayan denetim komisyonları, özellikle korsanlıkla mücadele alanında önemli girişimlerde bulunmuştur. Bu komisyonların güçlendirilmesi amacıyla stopaj gelirlerinden mali kaynak aktarması yapılmakta ve böylece daha etkin çalışmaları sağlanmış bulunmaktadır.

Diğer taraftan, 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanununda uluslar arası normlarla ve 5846 sayılı Kanunla uyumlu değişikliklerin yapılmasına ilişkin çalışmalar sonucu bir kanun tasarısı taslağı hazırlanmış ve kurumların görüşlerine sunulmuştur. Taslak ile mevcut idari ceza hükümleri değiştirilerek 5846 sayılı Kanuna uyum sağlanmakta ve görsel-ışitsel sektörün geliştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmaktadır.

Ayrıca, radyo-televizyon kuruluşlarında ve kamuya açık yerlerde eser kullanımına ilişkin olarak meslek birlikleri ile kullanıcılar arasında lisanslama çalışmaları yapılmaktadır. Bu kapsamda, eser, beste, güfte sahibi, aranjör ve yapımcıyı belirleyen ortak bir veri tabanı hazırlanması, isteyenlerin bu veri tabanı aracılığıyla eserleri kullanabilmeleri ve gerekli bedeli ödemelerinin sağlanması hedeflenmektedir.

Korsanlık ve sahtecilikle mücadelede önemli bir unsur olan sınır önlemlerine ilişkin olarak gümrüklerde 2002 yılından itibaren başlatılan uygulamanın tüm gümrük idarelerinde tekdüzeleştirilmesi sağlanmış, bu alanda gümrük muayene memurlarının eğitimi amacıyla seminerler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, uygulamada görülen aksaklıkların giderilmesini teminen 4458 sayılı Gümrük Kanununun ilgili hükümlerinde değişiklik

yapılmak üzere bir kanun tasarısı taslağı hazırlanmış olup kurumların görüşlerine sunulmuştur.

Fikri haklar sisteminin temel unsurları arasında yer alan hak izleme kuruluşlarının daha fonksiyonel bir yapıya kavuşturulması amacıyla başlatılan girişimler devam etmektedir. Bu kapsamda, meslek birliklerinin federatif bir yapıya kavuşturulması için çalışmalar başlatılmıştır. Federasyonların sektörel bazda olması ve her bir federasyonda ilgili alandaki eser sahipleri ile bağlantılı hak sahiplerinin beraber temsil edilebilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, meslek birliklerinin teknik alt yapılarının geliştirilmesi için stopaj gelirlerinden belli bir miktarda kaynak ayrılması öngörülmektedir. Diğer taraftan, sınai haklar alanında patent ve marka vekilleri birliğinin kurulmasına yönelik olarak kanun tasarısı taslağı hazırlanmış ve kurumların görüşlerine sunulmuştur.

Fikri haklar sistemi içinde, bilgiye kolay ve doğrudan ulaşmayı sağlayacak veri tabanlarının oluşturulması esastır. Bu kapsamda, tescil edilmiş olan sınai haklara ilişkin veri tabanlarının çevrimiçi olarak ulusal ve uluslar arası kullanıma açılması çalışmaları sürdürülmektedir. Bilgi işlem alt yapısı projesi kapsamında; sınai hak yazılımlarının yenilenmesi, sınai hak ilan bültenlerinin bilgisayar ortamında kullanıma sunulması, marka arama programlarının geliştirilmesi, İnternet aracılığı ile sınai mülkiyet kütüphanelerine erişim ve enformasyon hizmetlerinin elektronik olarak gerçekleştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Fikri haklar sisteminin tüm kurum ve kurallarıyla tesis edilmesini sağlamak üzere uluslar arası kaynaklardan da faydalanılmaktadır. Bu çerçevede, 2005 yılında tamamlanacak olan Dünya Bankası destekli II. Teknoloji Geliştirme Projesi kapsamında sınai mülkiyet sitesi inşaatı tamamlanmak üzeredir. AB kaynaklarından finanse edilen ve 2005 yılı sonunda tamamlanması öngörülen Fikri-Sınai Hakların Etkin Uygulanması Projesi kapsamındaki çalışmalar devam etmektedir.

WIPO Eser Hakları ve WIPO İcralar ve Fonogramlar Antlaşmaları ile Marka Kanunlarının Harmonizasyonu Antlaşması ve Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Tesciline İlişkin Lahey Anlaşmasına katılım çalışmaları sonuçlanma aşamasındadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ülke koşullarını ve ihtiyaçlarını gözeterek, uluslar arası standartlarla uyumlu fikri haklar sisteminin bütün kurum ve kurallarıyla oluşturulması ve sürdürülmesi kapsamında; Kültür ve Turizm Bakanlığının ilgili birimi yeniden yapılandırılacak, TPE'nin teknik ve insan kaynakları alt yapısı güçlendirilecek, marka ve patent vekilliği müessesesi kurumsallaştırılacak ve bu alandaki uluslar arası anlaşmalara katılım çalışmaları sürdürülecektir.

Fikri haklar sisteminin temel işlevlerini yerine getiren ilgili kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin etkin bir eşgüdüm içinde çalışmaları sağlanacaktır.

Fikri haklar ile ilgili temel kavramların benimsetilmesi, yerleştirilmesi, hak ihlalleri hakkında toplumun bilinçlendirilmesi, bu alanda kaydedilen gelişmelerin ve uygulamaların aktarılması amacıyla; toplumun ilgili kesimlerine yönelik tanıtım, yayın ve eğitim faaliyetlerine devam edilecek, özellikle çocuklara ve gençlere yönelik görsel ağırlıklı programlar düzenlenecektir.

TABLO:VIII.1- Türkiye’de Sınai Haklar ile İlgili Başvurular

(Adet)

	1999	2000	2001	2002	2003 ⁽¹⁾
Marka	23 692	28 627	28 177	35 685	21 066
- Yerli	17 837	20 945	19 054	25 509	15 687
- Yabancı	5 855	7 682	9 123	10 176	5 379
Patent	3 028	3 444	3 219	1 481	492
- Yerli	273	266	299	297	205
- Yabancı	2 755	3 178	2 920	1 184	287
Tasarım	1 937	2 552	2 852	3 903	2 563
- Yerli	1 695	2 294	2 560	3 666	2 400
- Yabancı	242	258	292	237	163
Coğrafi İşaretler	1	10	25	27	23
- Yerli	1	10	25	27	23
- Yabancı	--	--	--	--	--
Faydalı Model	317	460	640	755	595
- Yerli	308	444	624	745	588
- Yabancı	9	16	16	10	7
İlaç Patenti	547	739	793	320	12
- Yerli	13	14	5	6	6
- Yabancı	534	725	788	314	6

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü

(1) Ağustos sonu

Fikri haklar sistemi içinde, bilgiye kolay ve doğrudan ulaşmayı sağlayacak veri tabanları oluşturulacak ve yeni teknolojilerin sunduğu imkanlardan en üst düzeyde yararlanılacaktır.

Fikri hakların korunması ve desteklenmesi; sanayileşme, dış ticaret ve bilim ve teknoloji politikaları ile birlikte değerlendirilerek, söz konusu politikalar fikri haklar politikası ile eşgüdüm ve işbirliği içinde planlanacak ve uygulanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

Eser ve bağlantılı hak sahiplerinin haklarının daha etkin korunması amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırılacaktır.

3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu uluslar arası normlara uyumlu hale getirilecektir.

Yeni bitki çeşitlerine ait ıslahçı haklarının ve entegre devre topografyalarının korunmasına ilişkin kanun tasarısı çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Veri tabanlarının kendine özgü bir sistemle korunmasına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

Patent ve marka vekilleri birliğinin kurulmasına ilişkin kanun tasarısı çalışması sonuçlandırılacaktır.

III. VERİMLİLİK VE KALİTE KONTROLÜ

a) Mevcut Durum

Ulusal düzeyde verimliliğin artırılması ve kalitenin geliştirilmesi için kamu kesimi ve özel kesim ile sivil toplum örgütlerinin katılımı suretiyle eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının yaygınlaştırılmasını, her türlü mal ve hizmet üretiminde faaliyetlerin programlanmasını ve eşgüdümünü esas alan toplam kalite yönetimi uygulamaları önem arz etmektedir.

Özellikle KOBİ'lerin katılımını sağlayarak toplam kalite yönetiminin yaygınlaştırılmasını hedefleyen ulusal kalite hareketi çerçevesinde, Türkiye Kalite Derneği (KALDER) ile Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfının (TTGV) işbirliğiyle çalışmalar yürütülmektedir.

1992 yılından beri her yıl değişik bir ana tema ile KALDER tarafından düzenlenmekte olan Ulusal Kalite Kongresinde, 2002 yılında, toplam kalite yönetimi konusunda en son uygulama ve gelişmeler ile ülkemizin uluslar arası platformdaki marka değerini artırabilmek için yönetim kalitesi ve Türkiye markası kavramlarını bağdaştıracak yenilikçi projeler tartışılmıştır. 2003 yılında 12'ncisi düzenlenen Kalite Kongresinde Avrupa Birliği ve dünya liderliği ana teması ele alınmıştır. Bu kapsamda ayrıca 8'inci Kalite ve Yönetim Sistemleri Fuarı düzenlenmiştir.

Ülkemizde kalite alt yapısının iyileştirilmesi için, kalite güvencesi sistem belgelendirmesinin yaygınlaştırılması, verilen belgelerin uluslar arası tanınırlığının sağlanması ve izlenebilir ölçü sistemine dayalı kalibrasyon hizmetlerinin yaygınlaştırılması çabaları sürdürülmektedir. Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) tarafından 2003 yılı Eylül ayı itibarıyla dört sistem belgelendirme kuruluşu, bir personel belgelendirme kuruluşu, bir ürün belgelendirme kuruluşu, üç kalibrasyon laboratuvarı, dört muayene kuruluşu ve altı deney laboratuvarı akredite edilmiştir.

Standardizasyon, ölçme, kalite, akreditasyon, test ve belgelendirme konularındaki mevzuatın AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesinde esas alınacak olan Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun ve ilgili beş yönetmelik yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Milli Prodüktivite Merkezince, verimlilik bilincinin oluşturulması ve KOBİ'lere verimlilik artırıcı tekniklerin öğretilmesi ve söz konusu tekniklerin uygulanmasını sağlayıcı nitelikte eğitim, danışmanlık ve araştırma çalışmaları ile verimlilik ölçme ve değerlendirme ve rekabet gücü olanaklarının artırılması için üretim ve pazarlama stratejilerinin belirlenmesi konularında sektörel düzeyde araştırmalar yürütülmüştür. Milli Prodüktivite Merkezi, 2002 yılında, ulusal verimlilik hareketini başlatmıştır. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşları ile ilişkiler verimlilik bilincinin yaygınlaştırılmasında önemli bir araç konumundadır. 2002 ve 2003 yıllarında Milli Prodüktivite Merkezince Verimlilik Raporu hazırlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

Ulusal düzeyde verimliliğin artırılması ve kalitenin geliştirilmesi çalışmalarına ve toplam kalite yönetimi uygulamalarına hız verilecektir.

Verimlilikle ilgili hizmetler KOBİ'lere ve kalkınmada öncelikli yörelere öncelik verecek bir biçimde yürütülecektir.

İşletmelere bilgi teknolojileri ve teknoloji transferiyle ilgili danışmanlık hizmetlerinin sunulmasına önem verilecektir.

İmalat sanayiinde uluslar arası verimlilik karşılaştırmalarının yapılması, sermaye ve işgücü verimliliğinin ölçülmesi, rekabette öncü sektörlerin tespit edilmesi ve çeşitli sektörlerde kalite alt yapısının belirlenmesi konularında araştırmalara devam edilecektir.